

فرآیند و شاخص‌های برنامه توسعه محله‌ای در شهر تهران

اسناد پشتیبان برنامه سوم
توسعه شهر تهران

اسناد پشتیبان برنامه سوم توسعه شهر تهران

نشریه شماره ۱۱

فرآیند و شاخص‌های برنامه توسعه محله‌ای

تابستان ۱۳۹۷

شهرداری تهران

معاونت برنامه‌ریزی، توسعه شهری و امور شورا

فرآیند و شاخص‌های برنامه توسعه محله‌ای

راهبری پروژه: مدیریت سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی راهبردی

ناظر و مشاور علمی: نفیسه آزاد

گروه تدوین: فاطمه فرودی، مریم ملائی، سیما امیرحسینی

ناظر فنی و چاپ: احسان قلمچی

ویراستاری: فاطمه میرزایی (سر ویراستار)،

صفحه‌آرایی: حسین توکلی

سال چاپ: بهار ۱۳۹۷ تیراژ: ۳۰۰ نسخه

آدرس: خیابان حافظ، خیابان بهشت، ساختمان شهرداری تهران، طبقه سوم

پیشگفتار

تهران کلان‌شهری است در ابعاد بزرگترین کلانشهرهای دنیا که درصد قابل توجهی از جمعیت ایران را در خود جای داده، در عین حال که هم‌زمان پایتخت سیاسی، اقتصادی و اجتماعی ایران هم هست. از زاویه دید کلان، تهران شهری است با کلافی در هم پیچیده و لاینحل از مشکلات شهری. آلودگی هوا و ترافیک؛ بافت فرسوده و حاشیه‌نشینی، آسیب‌های اجتماعی و نبود عدالت در دسترسی به خدمات فضایی و ده‌ها مشکل دیگر از این دست. شهری که در طول سال‌ها و دهه‌های گذشته آماج مهاجرت‌های داخلی و مجبور به رشد فیزیکی شتابان و خارج از برنامه بوده است. رشدی که کالبد و فضای اجتماعی-جمعیتی آن را به شدت دستخوش تغییر کرده است. از سوی دیگر تهران شهری چندپاره است. نگاهی به شاخص‌های اقتصادی-اجتماعی نشان می‌دهد که نه تنها محلات تهران از لحاظ سطح توسعه‌یافتگی شباهتی به یکدیگر ندارند بلکه از نظر سطح برخورداری ساکنین نیز فرسنگ‌ها از یکدیگر فاصله دارند. این شکاف به قدری واضح است که به نظر می‌رسد شهروندان تهرانی تجربه‌های زیسته متفاوتی در شهر دارند گویی که در شهرهای متفاوتی زندگی می‌کنند.

مداخلات توسعه‌ای در سال‌ها و دهه‌های اخیر در تهران عموماً مداخلاتی کالبدی و در خدمت رشد فضایی بوده است، بخش بزرگی از این مداخلات بی‌توجه به حوزه‌های اجتماعی صورت گرفته و در

برخی موارد به دلیل برهم‌زدن نظم زندگی اجتماعی منجر به از هم‌پاشیدگی سازمان اجتماعی شده است. پروژه‌هایی مانند اتوبان نواب یا امام‌علی (ع) از این دست هستند. علاوه بر این بازسازی و بازآفرینی بافت‌های فرسوده عمدتاً به بازسازی و نوسازی کالبدی محدود شده و سیلی از جمعیت خانه‌به‌دوش را به دنبال داشته است. این جمعیت شناور که در اثر دیگر سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی سهم بزرگتری از جمعیت را به خود اختصاص داده است به احساس تعلق محله‌ای ضربه جدی وارد کرده است.

در نتیجه تراکم جمعیت از یک‌سو و سیاست‌های مکانی از سوی دیگر موجب شکنندگی روابط و مناسبات اجتماعی در تهران شده و نقش هویت‌یابی و جلب مشارکت مبتنی بر محلات کم‌رنگ‌تر شده است در حالی که هنوز و همچنین یکی از اصلی‌ترین پایگاه‌ها و حوزه‌های تبلور مشارکت مدنی «محله» محسوب می‌شود. در مدیریت شهری یکی از رویکردهای موثر شکستن و کوچک کردن دایره محلی و واگذاری وظایف به شهروندان در مقیاس محله است. شاید بتوان ادعا کرد که حل کردن مشکلات تهران امروز با توجه به مشکلات مالی مجموعه مدیریت شهری و ساختار سنگین بوروکراتیک و انسانی بدون قرار دادن مدیریت محله‌محور در مرکز، امکان‌پذیر نیست. استفاده از قابلیت‌های محله‌ای و طرح‌های محله‌محور نه تنها می‌تواند بار سنگین مدیریت شهری مانند تهران

را سبک کند بلکه اثرگذاری سیاست‌های توسعه‌ای را دوچندان می‌کند در عین اینکه موجب تقویت احساس تعلق و مشارکت‌پذیری می‌شود.

تهران به گواه شواهد تاریخی دارای محلاتی با قدمت و سابقه و هویت اصیل و قابل انکاست. هنوز هم علی‌رغم مشکلاتی که گفته شد، محلات منابع پویا و سرزنده توسعه شهری هستند. توسعه محلی مبتنی بر این اصل است که هر فردی حق مشارکت در مسائل اجتماعی و شهری را دارد و همچنین به تبع حق مشارکت، در قبال محله خود مسئولیت دارد. در این فرایند آشکال جدیدی از سازمان اجتماعی ساخته می‌شود که می‌تواند در خدمت رفع نابرابری و تصحیح مسائل و مشکلات به کار گرفته شود.

مدیریت شهری در سال‌های اخیر با تاسیس «سراهای محله» و خانه‌های متعلق به آن تلاش کرده است تا بسترسازی مناسبی در راستای احیای مدیریت محله‌محور ایجاد کند. امروز قریب به همه محلات تهران دارای سرای محله فعال هستند و شورایی‌ها با وجود اما و اگرهای بسیار در مورد محمل‌های قانونی و کارکردهای محله‌ای در محلات مستقر شده‌اند.

معاونت برنامه‌ریزی، توسعه شهری و امور شورای شهرداری تهران که وظیفه تدوین برنامه سوم توسعه شهر تهران را بر عهده دارد، عزمی جدی برای ایجاد بسترهای توسعه محله‌ای و جلب

مشارکت شهروندان در محلات دارد. به همین دلیل برش سوم برنامه سوم متمرکز بر تهیه و تدوین سند‌های توسعه محله‌ای و آغاز عملی این راه است.

در همین راستا و برای ارزیابی‌های اولیه پژوهش‌های اولیه‌ای در سطح محلات طراحی و اجرا شده است که کتاب حاضر نتیجه این پژوهش‌هاست. نیاز به قانون‌گذاری و تنظیم شخصیت حقوقی محلات از یک‌سو و «ارزیابی نهادی» محلات چه به لحاظ نهادهای رسمی و چه به لحاظ نهادی مردمی و غیررسمی، شناسایی همه نهادهای موجود و فعال در محلات، ارزیابی کارکردهای توسعه‌ای و آسیب‌شناسی وضعیت جاری این نهادها از اهداف این مطالعات بوده است. مطالعه نتایج این طرح‌ها می‌تواند هم‌زمان برای برنامه‌ریزان شهری، فعالان مدنی و پژوهشگران این حوزه مفید باشد.

امید است با مشارکت متعهدانه همه بخش‌های مدیریت شهری تهران بتواند در پنج سال پیش رو از ظرفیت بالقوه و پویای محلات خود برای توسعه با کمترین آسیب‌های ممکن بهره‌برداری و این یادگار نیکو تا سال‌ها برای شهر بماند.

حجت‌اله میرزایی

معاون برنامه‌ریزی، توسعه شهری و امور شورا
شهرداری تهران

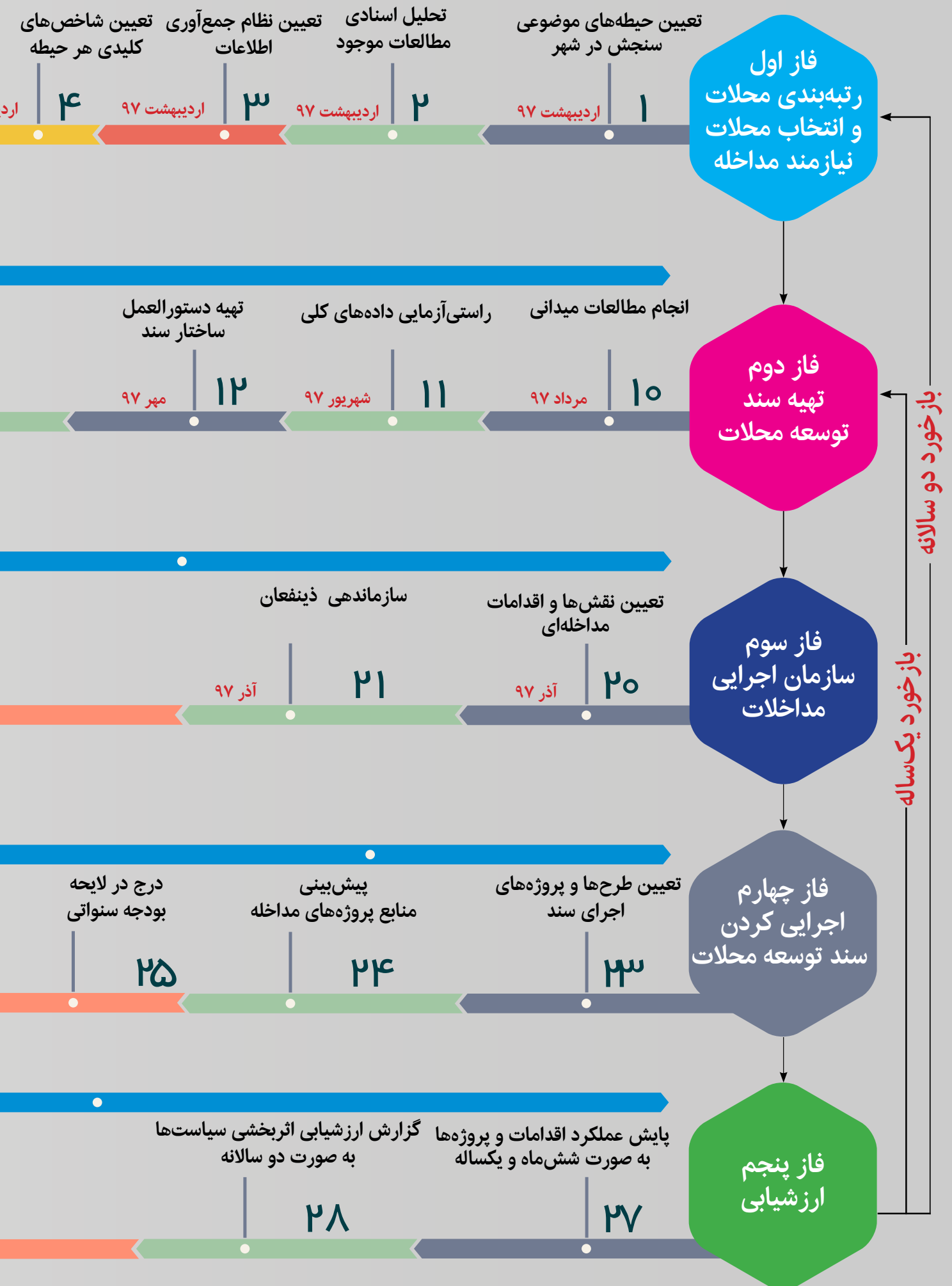
۱۶	مقدمه
۲۵	فصل اول: کلیات طرح
۲۶	فصل دوم: مروری بر ادبیات و نظریات
۲۶	مقدمه
۲۶	۱-۲- محله
۲۷	۲-۲- محله محوری
۲۸	۳-۲- مشارکت
۲۸	۴-۲- توسعه
۲۹	۱-۴-۲- توسعه محلی
۳۰	۲-۴-۲- توسعه اجتماعات محلی
۳۰	۳-۴-۲- شاخص‌های توسعه‌یافتگی محله
۳۱	۱-۳-۴-۲- توسعه اجتماعی محلات
۳۲	۲-۳-۴-۲- نقش سرمایه اجتماعی در توسعه محلات
۳۲	۳-۳-۴-۲- نقش ظرفیت‌سازی و توانمندسازی در توسعه محلی
۳۳	۴-۳-۴-۲- نقش مشارکت اجتماعی در توسعه محلی
۳۳	۵-۲- تاب‌آوری اجتماعی
۳۳	۶-۲- سرای محله
۳۶	۷-۲- شورایاری‌ها
۳۶	۸-۲- تجارب خارجی
۳۹	۹-۲- چارچوب مفهومی و نظری پژوهش
۴۳	فصل سوم: تهران در یک نگاه
۴۴	تاریخ توسعه محله‌های شهر تهران
۴۷	تقسیمات شهری تهران از دیروز تا امروز
۴۹	فصل چهارم: شناسایی و مقایسه تطبیقی گزارش‌ها و اسناد مداخله برنامه محلی شهرداری تهران
۵۰	مقدمه
۵۰	۱-۴- مطالعات پیشین
۵۵	۲-۴- مروری بر مصوبات و پروژه‌های اجرائی دربردارنده مواردی مبتنی بر مداخله برنامه محلی
۵۸	۳-۴- مصوبات و موارد مبتنی بر مداخله برنامه محلی
۵۸	۱-۳-۴- قانون اساسی
۵۹	۲-۳-۴- قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
۵۹	۳-۳-۴- آیین‌نامه داخلی شورایاری / هیئت امنای محله
۵۹	۴-۳-۴- برنامه پنج‌ساله اول شهرداری تهران (۱۳۸۸-۱۳۹۲)
۶۳	۵-۳-۴- تشکیل انجمن‌های شورایاری شهر تهران (سند شورایاری‌ها)
۶۴	۶-۳-۴- دستورالعمل مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران
۶۴	۷-۳-۴- ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران
۶۴	۸-۳-۴- اساسنامه انجمن‌های شورایاری
۶۵	۹-۳-۴- شیوه‌نامه شکل‌گیری و فعالیت کارگروه‌های تخصصی مردمی در محله‌های شهر تهران
۶۶	۱۰-۳-۴- طرح راهبردی- ساختاری توسعه و عمران شهر تهران (طرح جامع تهران)
۶۶	۱۱-۳-۴- برنامه پنج‌ساله دوم شهرداری تهران (۱۳۹۷-۱۳۹۳)
۶۷	۱۲-۳-۴- مجوز تشکیل ستاد ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی مناطق ۲۲ گانه شهرداری تهران
۶۷	۱۳-۳-۴- مدیریت محله
۶۷	۱۴-۳-۴- پروژه‌های اجرائی و موارد مبتنی بر مداخله برنامه محلی
۶۸	۱۵-۳-۴- طرح نشست‌های مشورتی محله‌محور
۶۸	۱۶-۳-۴- پروژه شهر سالم
۶۸	۱۷-۳-۴- جشنواره تسنیم (دوره پنجم)
۶۹	۴-۴- تحلیل و بررسی مداخله برنامه محلی در مصوبات و پروژه‌های اجرائی
۷۰	۱-۴-۴- تحلیل و بررسی مصوبات و پروژه‌های اجرائی دربردارنده محتوا و مفاد مبتنی بر مداخله برنامه محلی (به صورت غیرمستقیم)- گروه اول
۸۳	۲-۴-۴- تحلیل و بررسی مصوبات و پروژه‌های اجرائی کاملاً مرتبط با مداخله برنامه محلی (مستقیم)- گروه دوم

۹۶	۴-۳- تحلیل و بررسی وضعیت مداخله برنامه محلی در مصوبات و پروژه‌های اجرایی گروه اول و دوم:
۱۰۰	نتیجه‌گیری و پیشنهادات
۱۰۳	فصل پنجم: «ارزیابی کارکردهای توسعه‌ای سراهای محله و شورایی‌ها در محلات پایلوت شهر تهران»
۱۰۴	مقدمه
۱۰۵	۱-۵- محله جماران
۱۰۵	۱-۱-۵- شناخت محله
۱۰۹	۲-۱-۵- تحلیل محتوای مصاحبه‌های عمیق با مسئولان سرای محله جماران
۱۱۰	۱-۲-۱-۵- شناخت سرای محله جماران
۱۱۱	۲-۲-۱-۵- شاخص‌های مکانی سرای محله
۱۱۲	۳-۲-۱-۵- ویژگی‌های نیروی انسانی در سرای محله
۱۱۴	۴-۲-۱-۵- وضعیت سرای محله جماران به لحاظ اقتصادی
۱۱۴	۵-۲-۱-۵- ویژگی‌های برنامه‌های سرای محله جماران
۱۱۵	۶-۲-۱-۵- شبکه ارتباطات سرای محله جماران
۱۱۶	۷-۲-۱-۵- شیوه تبلیغات و اطلاع‌رسانی سرای محله
۱۱۷	۸-۲-۱-۵- ویژگی مخاطبان سرای محله
۱۱۷	۹-۲-۱-۵- محل تأمین منابع مالی سرای محله
۱۱۷	۱۰-۲-۱-۵- مهم‌ترین چالش‌ها و مسائل سرای محله جماران
۱۱۸	۱۱-۲-۱-۵- شناخت شورایی محله
۱۲۰	۳-۱-۵- تحلیل محتوای مصاحبه با مردم محلی
۱۲۶	۲-۵- محله استخر
۱۲۶	۱-۲-۵- شناخت محله استخر
۱۲۸	۲-۲-۵- تحلیل محتوای مصاحبه‌های عمیق با مسئولان سرای محله استخر
۱۲۹	۱-۲-۲-۵- شناخت سرای محله استخر
۱۲۹	۲-۲-۲-۵- شاخص‌های مکانی سرای محله
۱۳۱	۳-۲-۲-۵- ویژگی‌های نیروی انسانی در سرای محله
۱۳۲	۴-۲-۲-۵- ویژگی‌های برنامه‌های سرای محله استخر
۱۳۳	۵-۲-۲-۵- شبکه ارتباطات سرای محله استخر:
۱۳۳	۶-۲-۲-۵- شیوه تبلیغات و اطلاع‌رسانی سرای محله
۱۳۳	۷-۲-۲-۵- ویژگی مخاطبان سرای محله
۱۳۴	۸-۲-۲-۵- محل تأمین منابع مالی سرای محله
۱۳۴	۹-۲-۲-۵- مهم‌ترین چالش‌ها و مسائل سرای محله استخر
۱۳۵	۱۰-۲-۲-۵- شناخت شورایی محله
۱۳۷	۱۱-۲-۲-۵- مهم‌ترین چالش‌ها و مسائل شورایی محله استخر
۱۳۸	۳-۲-۲-۵- تحلیل محتوای مصاحبه با مردم محلی
۱۴۳	۳-۵- محله صاحب‌الزمان
۱۴۳	۱-۳-۵- شناخت محله صاحب‌الزمان
۱۴۳	۲-۳-۵- تحلیل محتوای مصاحبه‌های عمیق با مسئولان سرای محله صاحب‌الزمان
۱۴۷	۱-۲-۳-۵- شناخت سرای محله صاحب‌الزمان
۱۴۸	۲-۲-۳-۵- شاخص‌های مکانی سرای محله
۱۴۸	۳-۲-۳-۵- ویژگی‌های نیروی انسانی در سرای محله
۱۴۸	۴-۲-۳-۵- ویژگی‌های برنامه‌های سرای محله صاحب‌الزمان
۱۵۰	۵-۲-۳-۵- شبکه ارتباطات سرای محله صاحب‌الزمان.
۱۵۱	۶-۲-۳-۵- شیوه تبلیغات و اطلاع‌رسانی سرای محله
۱۵۱	۷-۲-۳-۵- ویژگی مخاطبان سرای محله
۱۵۲	۸-۲-۳-۵- محل تأمین منابع مالی سرای محله
۱۵۲	۹-۲-۳-۵- مهم‌ترین چالش‌ها و مسائل سرای محله صاحب‌الزمان
۱۵۴	۱۰-۲-۳-۵- شناخت شورایی محله
۱۵۴	۱۱-۲-۳-۵- مهم‌ترین چالش‌ها و مسائل شورایی محله صاحب‌الزمان
۱۵۴	۱۲-۲-۳-۵- مشکلات محله از دید شوراییاران
۱۵۵	۳-۳-۵- تحلیل محتوای مصاحبه با مردم محلی

- ۱۶۰-۴-۵ محله شیخ‌هادی
- ۱۶۰-۱-۴-۵-شناخت محله شیخ‌هادی
- ۱۶۳-۲-۴-۵-تحلیل محتوای مصاحبه‌های عمیق با مسئولان سرای محله شیخ‌هادی
- ۱۶۴-۱-۲-۴-۵-شناخت سرای محله شیخ‌هادی
- ۱۶۵-۲-۴-۵-شاخص‌های مکانی سرای محله
- ۱۶۵-۳-۲-۴-۵-ویژگی‌های نیروی انسانی در سرای محله
- ۱۶۶-۴-۲-۴-۵-ویژگی‌های برنامه‌های سرای محله شیخ‌هادی
- ۱۶۶-۵-۲-۴-۵-شبکه ارتباطات سرای محله شیخ‌هادی :
- ۱۶۶-۶-۲-۴-۵-شیوه تبلیغات و اطلاع‌رسانی سرای محله
- ۱۶۶-۷-۲-۴-۵-ویژگی مخاطبان سرای محله
- ۱۶۶-۸-۲-۴-۵-محل تأمین منابع مالی سرای محله
- ۱۶۶-۹-۲-۴-۵-مهم‌ترین چالش‌ها و مسائل سرای محله شیخ‌هادی
- ۱۶۷-۱۰-۲-۴-۵-شناخت شورایی محله
- ۱۶۷-۱۱-۲-۴-۵-مهم‌ترین چالش‌ها و مسائل شورایی محله شیخ‌هادی
- ۱۶۸-۳-۴-۵-تحلیل محتوای مصاحبه با مردم محلی
- ۱۷۲-۵-۵-محله دهکده المپیک
- ۱۷۲-۱-۵-۵-شناخت محله دهکده المپیک
- ۱۷۴-۲-۲-۵-تحلیل محتوای مصاحبه‌های عمیق با مسئولان سرای محله دهکده المپیک
- ۱۷۴-۱-۲-۵-۵-شناخت سرای محله دهکده المپیک
- ۱۷۵-۲-۲-۵-۵-شاخص‌های مکانی سرای محله
- ۱۷۶-۳-۲-۵-۵-ویژگی‌های نیروی انسانی در سرای محله
- ۱۷۷-۴-۲-۵-۵-ویژگی‌های برنامه‌های سرای محله دهکده المپیک
- ۱۷۷-۵-۲-۵-۵-شبکه ارتباطات سرای محله دهکده المپیک :
- ۱۷۷-۶-۲-۵-۵-شیوه تبلیغات و اطلاع‌رسانی سرای محله
- ۱۷۸-۷-۲-۵-۵-ویژگی مخاطبان سرای محله
- ۱۷۸-۸-۲-۵-۵-محل تأمین منابع مالی سرای محله
- ۱۷۸-۹-۲-۵-۵-مهم‌ترین چالش‌ها و مسائل سرای محله دهکده المپیک
- ۱۷۸-۱۰-۲-۵-۵-شناخت شورایی محله
- ۱۷۸-۱۱-۲-۵-۵-مهم‌ترین چالش‌ها و مسائل شورایی محله دهکده المپیک
- ۱۸۰-۳-۵-۵-تحلیل محتوای مصاحبه با مردم محلی
- ۱۸۵-۶-۵-تحلیل و جمع‌بندی
- ۱۸۵-۱-۶-۵-ارزیابی شاخص‌های سنجش موقعیت و عملکرد مدیریت محلات
- ۱۸۷-۲-۶-۵-جمع‌بندی و آسیب‌شناسی مشکلات و موانع مدیریت محلات
- ۱۹۳-۳-۶-۵-ارائه پیشنهادها و راهکارها
- ۱۹۴-۴-۶-۵-موانع پژوهش
- ۱۹۵-۵-۶-۵-نتیجه‌گیری و جمع‌بندی
- ۱۹۷-فصل ششم: شناسایی نهادها و سازمان‌های فعال در مدیریت و برنامه‌ریزی محلی و کارکرد توسعه‌ای آنها
- ۱۹۸-مقدمه
- ۱۹۸-۱-۶-محله مخصوص
- ۱۹۹-۱-۱-۶-میزان شناخت شهروندان محلی از نهادهای مردمی موجود
- ۲۰۰-۲-۱-۶-روابط نهادی در محله
- ۲۰۱-۳-۱-۶-مشارکت اجتماعی در امور محلی
- ۲۰۵-۲-۶-محله گلستان
- ۲۰۶-۱-۲-۶-مشخصات محله گلستان و نهادهای شناسایی شده در محله
- ۲۰۶-۲-۲-۶-شناخت نهادهای محلی
- ۲۰۶-۳-۲-۶-روابط نهادی در محله
- ۲۰۷-۴-۲-۶-مشارکت اجتماعی در سطح محله
- ۲۰۷-۵-۲-۶-تعلق محلی
- ۲۰۸-۳-۶-محله پرستار
- ۲۱۰-۱-۳-۶-میزان فعالیت نهادهای مردمی

۲۱۱	۲-۳-۶- مشارکت اجتماعی
۲۱۱	۳-۳-۶- تعلق محلی
۲۱۳	۴-۶- محله علایین
۲۱۴	۱-۴-۶- شناخت نهادهای محلی
۲۱۴	۲-۴-۶- روابط نهادی
۲۱۴	۳-۴-۶- مشارکت اجتماعی
۲۱۵	۴-۴-۶- تعلق محلی
۲۱۵	۵-۴-۶- دسترسی به امکانات محلی
۲۱۶	۵-۶- محله محمودیه
۲۱۷	۱-۵-۶- شناخت نهادهای محلی
۲۱۷	۲-۵-۶- فعالیت نهادهای مردمی
۲۱۷	۳-۵-۶- روابط نهادی در محله
۲۱۷	۴-۵-۶- تعلق محلی
۲۱۸	۵-۵-۶- امکانات محلی
۲۲۳	فصل هفتم: ارائه پیشنهادات و جمع‌بندی
۲۲۴	۱-۷- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۲۲۶	۲-۷- ارائه پیشنهادها
۲۲۸	فهرست منابع

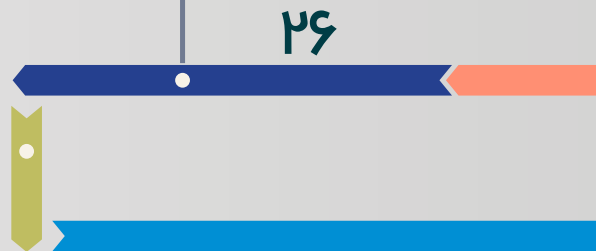

توزیع تکالیف دستگاه‌ها و حوزه‌های شهرداری به علاوه سمن‌ها، خیریه‌ها و انجمن‌های محلی

فرایند تدوین و اجرای برنامه توسعه محلی در شهر تهران

ارائه گزارش ادواری به شورای راهبری توسعه محلات

ارائه بازخورد

۲۹

برای خوانندگان کتاب شناختی کلی را از این کلان شهر به ویژه از نظر محلات و تقسیمات آنها فراهم کند. تلاش شده است مروری تاریخی بر محلات در تهران انجام و به سبب تاریخی از نظر توسعه محلات، تقسیمات مرتبط، افزایش جمعیت و... تا امروز به صورت گذرا توجه شود.

قسمت بعدی به مطالعه «ارزیابی کارکردهای توسعه‌ای سراهای محله و شورایی‌ها در محلات پایلوت شهر تهران» اختصاص دارد. «فاطمه فردی» در این مطالعه تلاش کرده است اقدامات مدیریت محلات (سرای محله و شورایی‌ها) در مسیر تحقق راهبردهای محله‌محوری را در محلات پایلوت بررسی کند؛ جماران، شیخ‌هادی، صاحب‌الزمان، استخر و دهکده المپیک محلاتی بوده‌اند که در این مطالعه مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند.

در این مطالعه، به ارزیابی کارکردهای توسعه‌ای سراهای محلات و شورایی‌ها در سال‌هایی که از فعالیت آنان می‌گذرد، توجه شده تا ظرفیت‌های واقعی این نهادها را در فراهم آوردن بستری لازم برای نیل به برنامه‌ریزی مشارکتی و محله‌محور، مورد سنجش قرار دهد. در ابتدا سرای محله به عنوان نهادی محلی که علاوه بر کارکردهای اجتماعی و فرهنگی خود، نمود کالبدی و عینی در محله یافته، به تفصیل بررسی شده است. در هر کدام از سراهای محلات از نظر ویژگی‌های کالبدی سراهای محله، ساختار عملکردی سراهای محله، ویژگی کارکنان، ترکیب فعالیت‌های سروشیوه‌های تأمین مالی، به دقت ارزیابی و بررسی شده است و در همین زمینه، شناختی کلی از محله و سایر نهادهای محلی فعال در سطح محله به دلیل شناخت اثرات این عوامل بر عملکرد مدیریت محلات ارائه شده است. پس از بررسی سراهای محلات، شورایی‌ها مرکز بحث و توجه قرار گرفته و با اعضای آن شورایی که در دسترس قرار داشتند، مصاحبه شده است. در این مصاحبه‌ها، نقش و جایگاه شورایی بین اهالی محله مورد توجه قرار گرفت. در انتها نیز برای درک درستی از جایگاه مدیریت محله، به مردم محلی مراجعه شده و نظرات مردم از طریق مصاحبه استخراج شد.

در بخش بعدی مطالعه، «شناسایی نهادهای سازمان‌های فعال در مدیریت و برنامه‌ریزی محلی و کارکرد توسعه‌ای آنها» آمده است. «سیمیا امیرحسینی» پژوهشگر این طرح، عمده توجه خود در این مطالعه را بر روی نهادهای سازمان‌هایی به جز سراهای محلات، اعم از سمن‌ها، خیریه‌ها و... قرار داده است؛ اما در محلات بررسی شده، سراهای محلات نیز به صورت خلاصه محل بررسی بوده‌اند. محلات مخصوص، گلستان، پرستار، علایی و محمودیه به صورت پایلوت در مطالعه یادشده مطالعه و بررسی شده‌اند.

با در نظر گرفتن نقش نهادهای محلی در تدوین و پیاده‌سازی سیاست‌های توسعه محلی، این مطالعه تلاش کرده است نهادهای فعال در مدیریت و برنامه‌ریزی محله را شناسایی کرده، مروری بر ظرفیت و قابلیت این نهادها داشته و همچنین میزان مشارکت مردمی را با نهادهای شناخته‌شده بررسی کند. عمده تلاش این مطالعه، متمرکز بر دستیابی به این پرسش بوده است که محلات هدف از نظر توسعه محلی در چه سطحی قرار دارند و نهادهای فعال در سطح محله، چه نقشی در این توسعه یا توسعه نیافتگی احتمالی داشته‌اند. روش جمع‌آوری اطلاعات برای رسیدن به هدف این پژوهش، مشاهدات میدانی در محله و مصاحبه با شهروندان محلات هدف و نهادهای مردمی موجود در محلات بوده است. سپس داده‌های مستخرج به روش تحلیل-مضمونی مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

بخش آخر نیز به جمع‌بندی و نتیجه‌گیری نهایی همراه با بیان پیشنهادات اختصاص دارد. در این قسمت تلاش شده تا عمده یافته‌های حاصل از این مطالعات جمع‌بندی شود و مهم‌ترین نتایج و پیشنهادات بیان شوند. امید است کتاب پیش‌رو توانسته باشد گامی در راستای تسهیل رویکرد محله‌محوری در مدیریت و برنامه‌های شهری باشد و پیشنهادهای کاربردی و عملیاتی برای تحقق این رویکرد ارائه کند.

تمرکز بر فعالیت‌های مبتنی بر رویکرد محله‌محوری با توجه به جایگاهی که در ادبیات متأخر توسعه دارد، سبب شده است در دهه‌های اخیر این قبیل اقدامات در معرض توجه قرار بگیرد. دلیل این توجه و تمرکز با توجه به فواید و اثرات مثبت حاصل از این رویکرد، کاملاً توجیه‌پذیر بوده و به نظر می‌رسد هیچ‌گونه تردیدی در اهمیت روی آوردن به رویکرد محله‌محوری وجود ندارد. در شرایط فعلی کلان‌شهر تهران که میزان و سطح مشارکت اجتماعی، سرمایه اجتماعی و اعتماد اجتماعی تعمیم یافته و شبکه ارتباطی منسجم و قوی رو به زوال رفته است، باید به دنبال راهکارهایی برای تقویت این امور برآمد؛ همچنین اگر این رویکرد به صورت درست اجرایی شود، می‌تواند علاوه بر فواید یادشده مرتبط با جنبه‌های اجتماعی، از بُعد اقتصادی نیز فواید بی‌شماری داشته باشد و به کمک شهر، مدیریت شهری و شهروندان بیاید.

یکی از مهم‌ترین راهکارها در این زمینه، شناخت و بررسی موانع و چالش‌های نهادهای سازمان‌های فعال در رویکرد محله‌محوری است؛ اما بدون بررسی پشتیبان‌های قانونی، مصوبات و اسناد مرتبط حامی این رویکرد، نهادهای سازمان‌های مرتبط با آن، این اقدام میسر نخواهد شد.

بر این اساس، کتاب پیش‌رو به ظرفیت‌های قانونی درباره رویکرد محله‌محوری پرداخته و سپس به این سوال پاسخ خواهد داد که سازمان‌ها و نهادهای فعال در این زمینه، چه عملکرد و کارکردی در حوزه تحقق رویکرد محله‌محوری و توسعه منتج از آن ایفا کرده‌اند؟ شناخت آسیب‌ها، موانع، نقاط ضعف و چالش‌های پیش‌رو رویکرد محله‌محوری نیز از اهداف مهمی است که در کتاب حاضر به بحث و بررسی گذاشته شده است. کتاب حاضر شامل سه مطالعه‌ای است که به سفارش معاونت برنامه‌ریزی، توسعه شهری و امور شورا انجام شده است.

در بخش ابتدایی کتاب، با ادبیات تحقیق و مبانی نظری در این زمینه، رویکرد محله‌محوری در مطالعات پیشین و نظریه‌های مرتبط با این رویکرد پرداخته شده است.

در بخش بعدی مطالعه، «شناسایی و مقایسه تطبیقی گزارش‌ها و اسناد مداخله برنامه محلی شهرداری تهران» آمده است که جایگاه رویکرد محله‌محوری و برنامه محلی در اسناد و گزارش‌های بالادستی را پژوهش و بررسی کرده است. «مریم مولایی» پژوهشگر این مطالعه بر همین اساس، اسناد، مصوبات و گزارش‌های موجود در این زمینه را گردآوری و تحلیل کرده و چالش‌ها و موانعی که در این باره وجود دارد، به تفصیل به بحث و بررسی گذاشته است. نتایج مطالعه در قسمت مربوط به آن با شرح بسیار بیان شده است؛ اما به صورت کلی باید گفت در اسناد فرادست مرجع، مانند برنامه‌های پنج‌ساله اول و دوم شهرداری تهران، به بحث برنامه محلی و مداخله برنامه محلی آن‌طور که باید و شاید پرداخته نشده است و برنامه محلی در این اسناد جایگاهی مجزا و محوری ندارد و هیچ سرفصل، ماده یا حتی تبصره‌ای به صورت مشخص به این موضوع اختصاص نداشته است.

در این مطالعه، اسناد، گزارش و طرح‌های بررسی شده تحلیل شده‌اند و مقولات حاصل در سه دسته مقوله اصلی جای گرفته‌اند: «مقولات مرتبط با تقویت برنامه محلی»، «مقولات مرتبط با مقدمات و مفاهیم پایه» و «مقولات مرتبط با حوزه‌های موضوعی». بر اساس یافته‌های این پژوهش، لازم است مقولات مرتبط با تقویت برنامه محلی، یعنی مواردی که به جزئیات، الزامات و شاخ‌وبرگ برنامه محلی مرتبط هستند، هم از نظر کمیت و هم از نظر کیفیت تقویت شوند؛ چرا که در حال حاضر در مقایسه با دو دسته مقوله دیگر بسیار ضعیف‌تر بوده و باید هر چه بیشتر مواد و تبصره‌هایی را شاهد باشیم که این حوزه را تقویت می‌کنند و ساختار مداخله برنامه محلی را شکل و انتظام می‌بخشند.

بخش بعدی کتاب، مروری کلی بر تهران و محلات این کلان‌شهر دارد تا

فصل اول:

کلیات طرح

روش‌شناسی

پرسش‌نامه، مصاحبه‌های غیررسمی، کاوشگرانه و عمدتاً نامنظم که با مشاهده همراه است. در مرحله بعدی در این دو مطالعه، از آنجا که برای بررسی عملکرد و شرایط حال حاضر این نهادها، جایگاه و نقششان در محله، نیاز به حضور مستقیم در محله وجود دارد، برای گردآوری داده‌ها و اطلاعات لازم، تکیه اصلی بر روش مشاهده مستقیم و بهره‌گرفتن از برداشت‌های میدانی است. به همین علت، پژوهشگران به همه محلات مراجعه کرده و با در نظر گرفتن ذی‌نفعان و ذی‌نفعان مختلفی که در امور محله مداخله دارند، اعم از افراد محلی، مسئولان نهادهای محلی، مسئولان شهرداری، مسئولان سمن‌ها و...، به شناخت و ارزیابی در سطح محلات پرداخته‌اند.

علاوه بر مشاهدات پژوهشگر، شیوه مهم برداشت اطلاعات در محلات، مصاحبه‌های نیم‌ساختار یافته است. این مصاحبه‌ها با مسئولان محلی و اهالی محله انجام شده است تا علاوه بر شناخت موانع و مشکلاتی که بر سر راه نهادهای سطح محلی وجود دارد، از طریق مصاحبه با مردم محلی، از موقعیت و نقش این نهادها در شرایط فعلی آگاه شویم.

پس از جمع‌آوری مصاحبه‌ها، در نهایت با استفاده از روش تحلیل تماتیک برای دست‌یافتن به مهم‌ترین نکات، به دسته‌بندی، تحلیل مناسب و آسیب‌شناسی توجه شده است.

در بخش‌های مختلف مطالعات این کتاب، به فراخور موضوع بررسی‌شده، روش مناسب با آن برگزیده شده است. در مطالعه «بررسی اسناد، شناسایی و مقایسه تطبیقی گزارش‌ها و اسناد مداخله برنامه‌ریزی محلی» از شیوه اسنادی (کتابخانه‌ای) برای گردآوری داده‌های مدنظر استفاده شده است. همچنین به استفاده از روش تحلیل تماتیک در بررسی این اسناد و گزارش‌ها برای دست‌یافتن به مهم‌ترین نکات و دسته‌بندی و تحلیل مناسب مطالب توجه خواهد شد. گردآوری مصوبات و پروژه‌های مرتبط، مشخص کردن گزاره‌های مرتبط با مداخله برنامه‌ریزی محلی، تعیین مقولات برای گزاره‌های بررسی‌شده و تحلیل، مقایسه و نتیجه‌گیری، از جمله اقداماتی بوده است که برای تحلیل موضوعی این مطالعه به آنها توجه شده است.

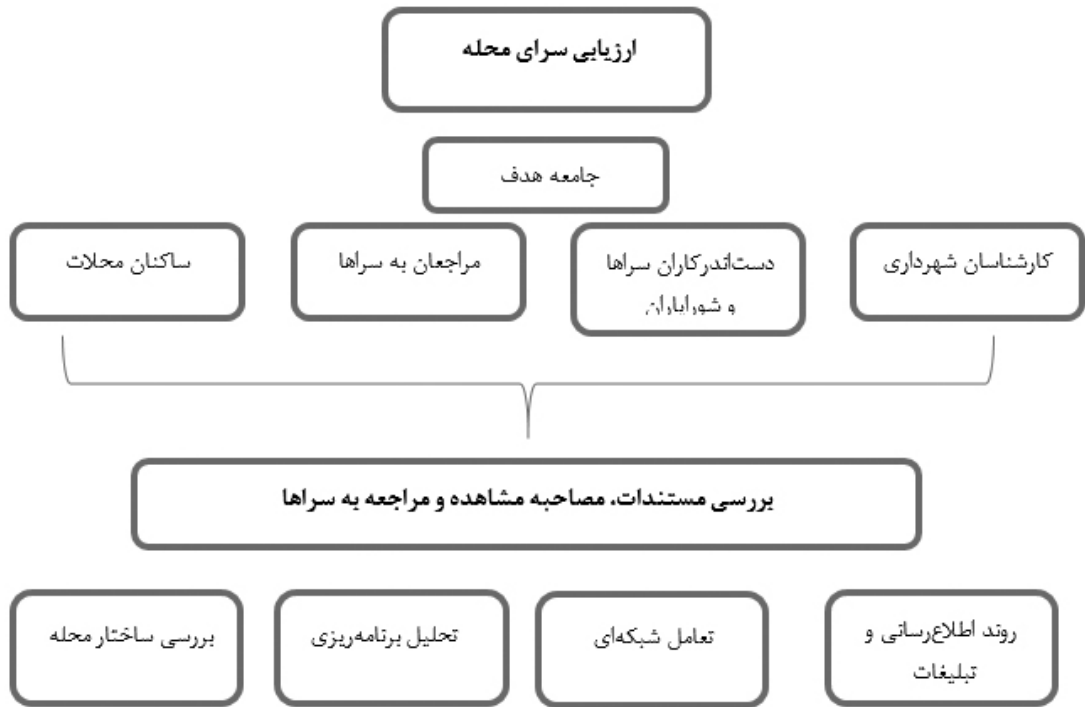
در دو مطالعه بعدی با محوریت محلات پایلوت، به عناصر و نهادهای سطح محله به صورت متمرکزتری توجه شده است. ابتدا مطالعه و بررسی اولیه، با مشاهده منظم و در صورت نیاز استفاده از مصاحبه‌های اولیه در محله صورت گرفت. این ارزیابی سریع و اولیه به این دلیل صورت می‌گیرد که نهادها و سازمان‌های مردمی شناخته‌شده و افراد کلیدی شناسایی شوند؛ ارزیابی سریع پیمایشی تعدیل‌شده، پیمایش بدون

مراحل انجام این پژوهش در محلات به شرح زیر است:

مراحل	عنوان مرحله	خروجی هر مرحله
اول	مطالعات اسناد فرادست مرتبط با محله هدف	شناخت اهداف و اقدامات انجام‌شده در محله تاکنون
دوم	شناسایی سراهای محله و شورایی‌ها و... در محلات هدف و تعامل با آنها در سطح محله هدف	شناخت سراهای محله و شورایی‌ها در سطح محلات پایلوت و شکل‌گیری تعامل با مسئولان نهادها
سوم	برگزاری مصاحبه‌های عمیق با نمایندگان شورایی‌ها و مدیران محلات	شناخت کارکرد و دستیابی به ارزیابی نهادهای محلی از عملکرد از سوی مدیران و مسئولان این نهادها
چهارم	مصاحبه در سطح محلات و ارزیابی عملکرد نهادهای ذکرشده از نظر مردم	ارزیابی عملکرد واقعی نهادهای محلی در سطح محلات از دید شهروندان
پنجم	تحلیل نقاط ضعف و قوت عملکرد نهادهای محلی	جداول نهایی ارزیابی نهادها محلی SWOT هر محله
ششم	ارائه گزارش آسیب‌شناسی و ارزیابی نهادهای محله	گزارش نهایی

جدول ۱-۱- مراحل انجام پژوهش، تنظیم: نگارندگان

روند و روش ارزیابی سراهای محلات و مراحل بررسی به شرح نمودار و جدول زیر است:

مقدمه

رویکرد محله‌محوری با مبنا قرار دادن محله‌ها در مدیریت شهر، آنها را همچون منابعی پویا در راه ایجاد توسعه، انسجام اجتماعی و هویت بخشی به کار می‌گیرد. تمرکز بر مقیاس خرد و استفاده از ظرفیت‌های محله‌ها به‌ویژه در بعد اجتماعی، موجب روشن شدن نقاط ضعف و کشف فرصت‌های توسعه محلی است؛ فرآیندی که در صورت یکپارچگی و تداوم، توسعه شهری را به دنبال خواهد داشت.

یکی از شیوه‌های مؤثر مدیریتی در دنیای حاضر، کوچک‌شدن دایره مدیریتی یا همان واگذاری وظایف به دیگران است. به‌طور حتم یک مجموعه مدیریتی با دامنه‌ای وسیع نمی‌تواند آن‌طور که باید در ارائه خدمات یکسان موفق باشد. محدود شدن حوزه تصمیم‌گیری‌های یک‌جانبه مدیران شهری و واگذاری برخی از وظایف به دیگران، استفاده از قابلیت‌های محلی و طرح‌های محله‌محور، روشی سودمند در تحقق‌پذیری پایداری اجتماعی محسوب می‌شود (منصوری و احمدی، ۱۳۸۳).

امروزه اقدامات گسترده‌ای به منظور جلب مشارکت شهروندان در حفظ و نگهداری شهرها در سراسر جهان انجام می‌شود. اقدامات نسبتاً مشابهی که در بسیاری از شهرهای جهان تحت عناوین گوناگون اما با یک هدف مشترک یعنی مشارکت دادن شهروندان در فرآیند اداره و نگهداری شهرها به اجرا درآمده‌اند. این موج که از دو دهه پیش تاکنون سازوکارهای مدیریت شهری را در بسیاری از نقاط جهان دگرگون ساخته تا امروز علیرغم تغییرات نظری و روشی همچنان در مدیریت شهری مورد توجه بسیار است.

«مشارکت»، سهیم‌شدن مردم در تدوین سیاست‌ها و پیشنهادات است. دادن اطلاعات از طرف مسئولان و امکان اظهار نظر درباره آنها، بخش مهمی از فرآیند مشارکت محسوب می‌شود، اما این تمام ماجرا نیست؛ مشارکت کامل فقط در جایی تحقق می‌یابد که مردم بتوانند نقش فعال در فرآیند تهیه طرح بر عهده گیرند. از نظر بانک جهانی، مشارکت فرآیندی است که از طریق آن بهره‌وران کنترل خود را بر روند برنامه‌های توسعه و تصمیمات و منابعی که مرتبط با برنامه است، با هم تقسیم می‌کنند.

تهران کلان‌شهری با جمعیتی حدود ۹ میلیون نفر - به گواهی آخرین سرشماری انجام‌شده - است. جلب مشارکت در چنین محدوده وسیع جغرافیایی و جمعیتی، بدون تقسیم‌کردن محدوده‌های مکانی امکان‌پذیر نیست. جوهره مفهوم مشارکت در شهرسازی، خلق فضاهایی هر چه مطلوب‌تر و پایدارتر برای ساکنین محلی است. نظریه‌های برنامه‌ریزی، امروزه بیش از گذشته بر مشارکتی و انسانی‌شدن طرح‌ها تأکید دارد. این امر به این دلیل است که اشکالات و کاستی‌های شهرسازی امرانه روزبه‌روز بیشتر مشخص می‌شود. این شیوه مشارکت بر سه ارزش بنیادی تأکید دارد:

- سهیم‌کردن مردم در قدرت و اختیار
 - راه‌دادن مردم به نظارت بر سرنوشت خویش
 - بازگشودن فرصت‌های پیشرفت به روی مردم و ایجاد زمینه لازم برای ظهور و بروز استعدادها و نهفته در درون مردم
- مامفورد معتقد است پرداختن به محله، یک راهکار عملی در حل مشکلات کلان‌شهرهاست. از نظر او محله نقش والدین یک خانواده را دارد که می‌تواند نقشی حمایتی باشد. سازمان‌های مردم‌نهاد و محلی در صورت نهادینه‌شدن می‌توانند موجبات توسعه محلی، افزایش مشارکت مردم در اداره امور محل و پاسخگویی نهادهای محلی را فراهم کنند و تا حد بسیاری مسیر دستیابی به توسعه‌یافتگی را هموار کنند.

مفهوم محله در برنامه‌ریزی و طراحی شهری نیز جایگاه ویژه‌ای دارد؛ چراکه با القای هویت به محله می‌توان حس تعلق به مکان و به نوعی هویت مکان و به دنبال آن هویت شهروندان را تقویت کرد. علاوه بر ایجاد «حس تعلق»، سهم مهمی از سطح شهرها را ساختمان‌ها و محله‌های مسکونی می‌پوشانند؛ از این‌رو کیفیت آنها تأثیر بسیار مهمی در سیما و منظر عمومی شهر دارد. در نگاه اول، هر شهر را از ویژگی‌های محله‌های مسکونی آن می‌توان شناخت.

سیر تحول مفهوم محله را در حوزه شهرسازی می‌توان در قالب روند دگرگونی دیدگاه‌های مربوط به آن دنبال کرد. شروع توجه علمی به امور مشارکت محلی از دهه ۱۹۱۰ آغاز شد. برای اولین بار کلارنس پری از مفهوم واحد همسایگی برای حل مشکل حمل‌ونقل در بسیاری از مراکز شهری و مناطق مسکونی در دسترسی ساکنان به مدارس ابتدایی و مراکز تجاری استفاده کرد. مفهوم محله در نظریه کلارنس پری، یک طرح برای آرایش زندگی اجتماعی خانواده‌ها بود.

به اعتقاد کرتزمن و مکنایت (۱۹۹۷)، برای توسعه محله دو راه وجود دارد: یکی تمرکز بر نیازهای محلی، کمبودها و مشکلات محله و دیگری تأکید بر شناسایی منابع و ظرفیت‌های محله و بهره‌گیری از آن. این پژوهشگران در مطالعات خود، تأکید فراوانی بر نگرش دارایی‌مبنا در مدیریت و توسعه محله دارند و آن را جایگزینی برای رویکرد نیازمبنا برمی‌شمارند.

شوبرت در سال ۲۰۰۰ در زمینه اهمیت استراتژیک محله معتقد بود که برنامه‌ریزی توسعه شهری و نیز مدیریت شهری جدید، از چند لحاظ حساس است؛ محله‌ها، بافت‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی و فرهنگی شهرها را شکل می‌دهند. محله‌ها می‌توانند نقطه عزیمت برای ایجاد انسجام اجتماعی در شهرها باشند، هم‌زمان که زمینه اصلی برای فعالیت‌های حیاتی شهری شامل کار، مسکن و تفریح هستند. پارکر، رویکرد محله‌محوری را در برداشت جدیدش، نوعی توسعه شهری نو سنتی می‌دانست. در این برداشت جدید، روح مشارکت شهری جدید در فضاهای شهری خرد محله‌ای بیشتر نمایان می‌شود؛ آنچه می‌توان از آن تعبیر به مشارکت شهری محله‌مدار کرد.

با توجه به افزایش نرخ شهرنشینی، بهبود زندگی اجتماعی در محله‌های امروز یک نیاز مبرم است؛ به عبارت دیگر، محله مهم‌ترین عنصر شهری است که پایداری اجتماعی و اقتصادی را در شهر ایجاد می‌کند.

حکومت برای دستیابی به اهداف مورد نظر خود در اداره امور جامعه، نیازمند ایجاد سطوح مدیریتی در سطح دولت است؛ به همین ترتیب مدیریت عمومی در سطح محلی، در واقع به معنی اداره امور توسط یک حاکمیت محلی است. از این‌رو مدیریت محله‌محور، پل اتصال بین اجتماع منسجم محلی و حکومت مرکزی است. در عین حال می‌توان این‌طور گفت که استفاده و کاربرد کلمه «مدیریت محله‌محور» به جای «حکومت محلی» تلاش برای سیاست‌زدایی از حکومت محلی و تداوم فن‌سالاری است.

یکی از شیوه‌های مؤثر مدیریتی در دنیای حاضر، کوچک‌شدن دایره مدیریتی یا همان واگذاری وظایف به دیگران است. به‌طور حتم یک مجموعه مدیریتی با دامنه‌ای وسیع نمی‌تواند آن‌طور که باید در ارائه خدمات یکسان موفق باشد. محدود شدن حوزه تصمیم‌گیری‌های یک‌جانبه مدیران شهری و واگذاری برخی از وظایف به دیگران، استفاده از قابلیت‌های محلی و طرح‌های محله‌محور، روشی سودمند در تحقق‌پذیری پایداری اجتماعی است.

برنامه‌ریزی محله‌مبنا به جای نگرش کلان و مقیاس‌های ذهنی

مسیر و نقشه راه تدوین سند توسعه محلی است که در معاونت برنامه‌ریزی، توسعه شهری و امور شوراهای تدوین شده است.

اول؛ تهیه شناسنامه (پروفایل) محلات

بهرغم توجهات نهادی و کلامی به محلات در سال‌های اخیر، بانک اطلاعاتی مُدُن و مورد توافق درباره محلات تهران وجود ندارد. سه مطالعه بزرگ درباره محلات تهران انجام شده است که هر کدام با رویکرد متفاوتی محلات تهران را توصیف و دسته‌بندی کرده‌اند، اما به لحاظ تفاوت در روش‌شناسی و تعاریف با یکدیگر قابل جمع نیستند.^۱ سازمان‌ها، نهادها و ارگان‌های زیادی در سطح محلات شهر تهران فعال هستند که داخل یا خارج از مجموعه مدیریت شهری مشغول فعالیت‌اند و اطلاعات متنوعی درباره محلات ثبت و جمع‌آوری می‌کنند؛ همان‌طور که مداخلات متنوعی در محلات تهران دارند. گام اول برای تدوین یک برنامه، در دست‌داشتن یک شناسنامه برای هر محله است که شاخص‌های عمومی، مثبتی و دسترسی‌پذیری را برای محلات فراهم کند. این شناسنامه علاوه بر پاسخ به نیاز شناخت دقیق‌تر محلات، در «رتبه‌بندی و مقایسه» محلات با یکدیگر نیز زُکنی اساسی است. ممکن است همه دست‌اندرکاران مدیریت شهری ذهنیتی از «محلات نیازمند مداخله» داشته باشند، اما این شناسنامه‌ها پای این ذهنیت را در زمین واقعیت نشانده و کمک می‌کند تا علاوه بر رتبه‌بندی محلات، حوزه‌های نیازمند مداخله و در نهایت پس از اجرای طرح‌های مداخله، امکان پایش و ارزیابی مداخلات فراهم شود. در فرایند تهیه این شناسنامه:

«مبانی نظری توسعه محله‌ای و مطالعات پیشین» مورد توجه قرار گرفته است. همه شاخص‌های مرتبط در مبانی نظری توسعه محله‌ای جمع‌آوری و جدولی با بیش از ۱۸۰ عنوان مشترک و پایه به دست آمده است.

در مرحله بعدی برای محدود کردن عناوین و مناسب‌سازی آن با مشخصات اولیه محلات در تهران، با استفاده از دوپنل تخصصی با مشارکت متخصصان حوزه‌های مختلف شهری، بخشی از عناوین حذف شده یا تغییر کرده است.

و در نهایت با در نظر گرفتن عامل محدودکننده «دسترسی‌پذیری» داده‌های مورد نظر جدول نهایی شناسنامه محلات با هفت محور اصلی و ۶۸ عنوان داده تدوین و با کمک سازمان‌ها و معاونت‌های ذی‌ربط در شهرداری تهران از جمله مرکز رصد شهرداری در حال تدوین است (جدول شماره یک).

به ابعاد مشخص فضا-زمان در مقیاس محلی و خُرد می‌پردازد و به جای پرداختن به توده مکانیکی و غیرقابل مدیریت کلان‌شهری، به اندازه‌های قابل مدیریت و واحدهای ارگانیکی مشخص (محلات شهری) می‌اندیشد.

تاریخچه نهادهای محله‌ای در تهران

پیدایش مفهوم محله، دارای تاریخچه‌ای طولانی در نظام شهرنشینی ایران و جهان است و ریشه در زندگی جمعی مردم و ارتباطات اجتماعی آنها دارد. هرچند هنوز هم درباره مفهوم محله، تعریف مورد توافق دقیقی وجود ندارد، اما در عین حال می‌توان ادعا کرد درک مشترکی در جامعه درباره مفهوم محله وجود دارد. محله، امروز هم بر حالت فیزیکی مکان و هم بر گروه افرادی که در آن مکان زندگی می‌کنند، اشاره دارد.

متأسفانه روند توسعه‌ای موجود در شهرهای ما، به‌ویژه شهرهای بزرگ نشان می‌دهد که محله‌های مسکونی به دلیل توسعه ناپس‌آمان و مغشوش و خارج از برنامه، در معرض از دست‌دادن شخصیت و هویت دیرینه خود قرار گرفته‌اند.

تهران در ۴۰ سال گذشته آماج موج‌های مهاجرتی و گسترش مرزهای حریم شهری، خارج از برنامه‌های توسعه یا طرح‌های توسعه محلی بوده است. شهرداری تهران به‌عنوان یکی از ارکان مدیریت شهری فراز و فرودهایی در نظام مدیریتی خود داشته است اما شاید مهم‌ترین قدم‌ها را بتوان اول در تشکیل شوراهای اسلامی شهر و روستا و سپس تشکیل شورایی‌ها در سال ۱۳۸۴ دانست که با وجود همه اما و اگرها و مشکلات، به محلات، شخصیتی حقوقی داد.

درواقع آغاز به کار شورایی‌های ۳۷۰ محله تهران در اسفندماه ۱۳۸۴، نقطه عطف تحولات به سمت محله‌محوری بود. به تدریج با بسط مبانی قانونی، اجرائی و تشکیلاتی این سازوکار، سرای محلات نیز به‌عنوان قطب جذب‌کننده مشارکت‌های مردمی در محلات شهر تهران بر حسب همین رویه از سال ۱۳۸۷ راه‌اندازی شد. باید به این نکته توجه داشت که نهادهای پیشینی در قالب اجتماعات محله‌محور به طریق سنتی در محلات تهران وجود داشته و هنوز هم فعال‌اند. اجتماعاتی مانند گروه‌های فرهنگی و مذهبی مبتنی بر مساجد و تکیه‌ها، صندوق‌های قرض‌الحسنه، خیریه‌ها و نهادهای مشابه که به گواه مطالعات محله‌محوری که پیش از این در سطح شهر تهران انجام شده است، همواره بسته به محلات مختلف در درجات متفاوتی فعال بوده‌اند. در برنامه‌های توسعه تهران، تا به امروز محلات کانون توجه برنامه‌ریزان نبوده‌اند، در برنامه سوم توسعه بنا به رویکرد شهردار تهران مبنی بر «شهر زیست‌پذیر، شهروند مشارکت‌پذیر» و مجموعه مدیریت شهری مبنی بر اهمیت و ضرورت پرداختن به محلات به‌عنوان کانون‌های توسعه و جلب مشارکت شهروندان، تدوین برش محله‌ای به شکل جدی در دستور کار قرار گرفته است. برای دستیابی به یک برنامه توسعه محله‌ای که تا حد امکان نزدیک به واقعیت و قابل اجرا باشد، مراحلی برای تدوین آن طراحی و به اجرا گذاشته شده که در «پیوست شماره یک» همین نامه آمده است. آنچه در ادامه خواهید خواند،

۱- لازم به ذکر است که تعداد محلات و مرزبندی جغرافیایی آن نیز در سال‌های اخیر چند باری تغییر کرده است؛ بنابراین محلاتی که امروز از آنها حرف می‌زنیم، ممکن است پهنه‌های متفاوتی به نسبت محلات سال‌های پیش در بر بگیرند.

منبع تأمین داده‌ها	شاخص	حوزه	
سرشماری ۹۵	نرخ اشتغال مردان	اقتصادی	
سنجش عدالت در شهر (۹۰) بانک اطلاعات ایرانیان	مالکیت خودرو		
سرشماری ۹۵	سرانه مساحت مسکونی		
بانک اطلاعات ایرانیان	درصد جمعیت زیر خط فقر		
سرشماری ۹۵+ استخراج از نقشه‌های کاربری زمین	تعداد شاغلین به ازای هر هکتار از کاربری‌های اشتغال‌دار		
سرشماری ۹۵	درصد واحد مسکونی با یک اتاق		
سرشماری ۹۵	مالکیت مسکن		
قابل محاسبه از داده‌های ۹۰ و ۹۵	نرخ رشد اشتغال		
بانک اطلاعات مستغلات	متوسط هزینه اجاره یک متر مربع زمین مسکونی		
بانک اطلاعات مستغلات	متوسط هزینه خرید یک متر مربع زمین مسکونی		
سرشماری ۹۵	نرخ اشتغال زنان		
سرشماری ۹۵	بعد خانوار		اجتماعی- جمعیتی
سرشماری ۹۵	بار تکفل		
سرشماری ۹۵	تراکم جمعیت در هکتار		
سرشماری ۹۵	نرخ باسوادی		
سرشماری ۹۵	خانوار در واحد مسکونی		
سرشماری ۹۵	نسبت جمعیت با تحصیلات عالیه		
سرشماری ۹۵	نسبت زنان مطلقه به کل زنان		
سرشماری ۹۰	تنوع اشتغال (ساکنین)		
مرکز رصد شهرداری	نسبت زنان سرپرست خانوار		
بانک اطلاعات ایرانیان	جمعیت فاقد بیمه		
سرشماری ۹۵	نسبت جنسی محله		
سرشماری ۹۵	درصد جمعیت سالمند (بالای ۶۵ سال)		
سرشماری ۹۵	درصد کودکان (زیر ۱۵ سال)		
نیروی انتظامی	تعداد نزاع و درگیری		
سنجش عدالت در شهر (۹۰)	تعداد معلولان		

منبع تأمین داده‌ها	شاخص	حوزه
مرکز رصد شهرداری تهران	سراانه کاربری تجاری	کالبدی
مرکز رصد شهرداری تهران	دسترسی به مراکز بهداشتی	
مرکز رصد شهرداری تهران	دسترسی به ایستگاه‌های پلیس	
مرکز رصد شهرداری تهران	دسترسی به ایستگاه‌های آتش‌نشانی	
مرکز رصد شهرداری تهران	دسترسی به ایستگاه‌های حمل‌ونقل عمومی	
مرکز رصد شهرداری تهران	نسبت مساحت کاربری تفریحی-ورزشی به کل مساحت	
مرکز رصد شهرداری تهران	سطح معبر به کل معابر	
مرکز رصد شهرداری تهران	نسبت مساحت بافت فرسوده به مساحت محله یا منطقه	
مرکز رصد شهرداری تهران	اندازه قطعه مسکونی	
مرکز رصد شهرداری تهران	سراانه فضای سبز، کاربری ورزشی، بهداشتی، آموزشی	
مرکز رصد شهرداری تهران	دسترسی به سوله‌های مدیریت بحران	
مرکز رصد شهرداری تهران	مسیل‌ها، رود دره‌ها	
شرکت کنترل کیفیت هوا-شهرداری تهران	آلودگی هوا	
شرکت آبفا	درصد خانوارهای متصل به شبکه فاضلاب	حمل‌ونقل
معاونت حمل‌ونقل	کیفیت معابر (عرض معابر، کیفیت پیاده‌روها، روشنایی معابر)	
مرکز رصد شهرداری تهران	دسترسی به ایستگاه‌های حمل‌ونقل عمومی	
مرکز رصد شهرداری تهران (معاونت حمل‌ونقل و ترافیک)	ظرفیت پارکینگ‌های عمومی / (جمعیت ساکن)	
مرکز رصد شهرداری تهران	سرعت سیر	
(معاونت حمل‌ونقل و ترافیک)		
نیروی انتظامی	تعداد کشته‌شدگان یا مجروحین تصادفات رانندگی	
مرکز رصد شهرداری تهران	تعداد فرهنگ‌سراها	فرهنگی حکمرانی
(مناطق)		
مرکز رصد شهرداری تهران	سینماها و مکان‌های اجرای رویدادهای فرهنگی فعال (تعداد صندلی)	
(مناطق)		
مرکز رصد شهرداری تهران	تعداد کتابخانه‌های عمومی	
(مناطق)		
وزارت ورزش و جوانان معاونت خدمات اجتماعی، خانم نصیری	تعداد سازمان‌های مردم‌نهاد فعال (CBO, NGO)	

دوم؛ ارزیابی امکانات نهادی در سطح محلات

به موازات تهیه شناسنامه محلات و رتبه‌بندی اولیه آنها بر اساس داده‌های ثبتی، نیاز است تا یک ارزیابی امکانات نهادی در محلات چه از حیث نهادهای رسمی مانند سرای محلات و چه از نظر نهادهای غیررسمی مانند انجمن‌های مذهبی یا خیریه‌های محلی انجام شود. ارزیابی کارکردهای توسعه‌ای این اجتماعات و نهادهای محله‌ای، دومین دستور کار معاونت برنامه‌ریزی بوده که با سه طرح مطالعاتی میدانی و کوچک انجام شده است که در فصل‌های بعدی کتاب مشروح گزارش این طرح‌های پژوهشی خواهد آمد؛ این سه طرح عبارت‌اند از:

۱. شناسایی و مقایسه تطبیقی گزارش‌ها و اسناد مداخله برنامه محلی شهرداری تهران

در این مطالعه ۱۶ سند بالادستی شامل اسناد عمومی مانند قانون اساسی و اسناد تخصصی مانند برنامه‌های توسعه شهری تهران و پروژه‌های توانمندسازی محله‌ای بررسی شده است. از دل این بررسی نه تنها چالش‌ها و اهداف توسعه محله‌ای از دید قانون‌گذار و سیاست‌گذار که الزامات اجرایی و توصیه‌ای این اسناد استخراج و منظم شده است. یکی از مهم‌ترین نتایج این مطالعه، این بوده است که پس از بررسی همه اسناد و گزارش‌ها به نظر می‌رسد «برنامه محلی در این اسناد جایگاه مجزا و محوری ندارد و هیچ سرفصل، ماده یا حتی تبصره‌ای به صورت مشخص به این موضوع اختصاص نداشته است».

بر همین مبنا شاید بتوان با در نظر گرفتن یک سرفصل مجزا در برنامه سوم شهرداری تهران در زمینه برنامه محلی، به این موضوع به صورت همه‌جانبه‌تر و مفصل‌تر پرداخت و جایگاه آن را در سند فرادست مرجع شهرداری تهران برای پنج سال آینده تضمین کرد. همچنین می‌توان به‌طور مستقل یک آیین‌نامه، دستورالعمل یا مصوبه در زمینه برنامه محلی تصویب و ابلاغ و جایگاه آن را به صورت مشخص در رویکرد مدیریت شهری مشخص کرد. البته نحوه تصمیم‌گیری در این مورد با توجه به استراتژی مسئولین حوزه سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی شهرداری تهران، می‌تواند اشکال مختلفی به خود بگیرد، ولی در باب اهمیت اجرایی شدن آن تردیدی نیست.

ارزیابی کارکردهای توسعه‌ای سراهای محله و شورایی‌ها در محلات پایلوت شهر تهران: سرای محله بیشترین نقش را در سیاق اخیر مدیریت شهری بر عهده گرفته و شاهره انتقال خدمات شهرداری به مردم و ارتباط متقابل این دو با یکدیگر است. در این پروژه پنج محله با توجه به پراکندگی جغرافیایی (اساس طرح جامع) و مشخصه‌های فرهنگی و جمعیتی انتخاب و مورد مطالعه عمیق میدانی قرار گرفته است. از نتایج مهم استخراج‌شده در این مطالعه، آسیب‌شناسی دقیق سراهای محله و شورایی‌ها با مشاهده میدانی و مصاحبه دست‌اندرکاران بوده است. از جمله آسیب‌های شناسایی‌شده در این مطالعه می‌توان به «جایگاه مبهم مفهومی و قانونی مدیریت محله»، «رابطه سلسله‌مراتبی و از بالا به پایین شهرداری نسبت به سرای محله» و «تعارضات عملکردی در سطح سرای محلات» اشاره کرد.

شناسایی نهادها و سازمان‌های فعال در مدیریت و برنامه‌ریزی محلی و کارکرد توسعه‌ای آنها (نمونه‌های موردی: دفاتر خدمات نوسازی، سمن‌ها، خانه‌های بهداشت و سلامت و...): به منظور پیاده‌سازی سیاست‌های توسعه محلی و برنامه‌ریزی محله‌مبنا، ظرفیت ایجادشده از سوی نهادهای موفق در این مسیر باید شناسایی و مدون شود. بر این اساس آنچه در این مطالعه مورد توجه قرار گرفته، «شناسایی نهادهای مردمی فعال در آنها و ظرفیت‌ها، توانمندی‌ها و فعالیت‌های انجام‌شده در نهادها» و «بررسی نقش احتمالی نهادهای محلی در

توسعه یا عدم توسعه محلی» بوده است. از جمله نتایج به‌دست‌آمده در این طرح می‌توان به این نکته اشاره کرد که در کنار نهادهای محله‌ای دیگر، اعتماد به مساجد محله به‌عنوان اصلی‌ترین و معتبرترین مرجع مذهبی در میان ساکنان محلی به قوت خود برقرار است. در حقیقت به نظر می‌رسد با وجود افزایش مشکلات شهری و دغدغه‌های شخصی ساکنین محلات و عدم تمایل نسبی به امور مشارکتی، هنوز هم مساجد محله یکی از مهم‌ترین مکان‌های محلی با کارکرد اجتماعی و فرهنگی شناخته می‌شوند و از ظرفیت‌های بسیاری برای افزایش مشارکت و سرمایه اجتماعی برخوردارند. در همه محلات بررسی‌شده، با نشیب و فرازهای غیرقابل انکار، مساجد به فعالیت خود ادامه می‌دهند و هر مسجد یا حسینیه محلات، دارای خیریه‌هایی هستند که با شناسایی افراد آسیب‌پذیر محله، اقدام به کمک‌رسانی می‌کنند. به نظر می‌رسد خیریه‌ها که یکی از الگوهای کهن مشارکت در جامعه ایران محسوب می‌شوند، امروزه به‌عنوان نوعی از تشکلات مردمی در دل محلات جای گرفته و یکی از پتانسیل‌های محلی به حساب می‌آید که بهتر است در امر برنامه‌ریزی محلی و توسعه پایدار محلی به آن توجه بیشتری شود.

سوم؛ تعامل درون‌سازمانی و برون‌سازمانی

در راستای بهره‌مندی از نظرات همه معاونت‌ها، سازمان‌ها و دیگر همکاران مجموعه مدیریت شهری از جمله سازمان خدمات اجتماعی، سازمان پیشگیری و مدیریت بحران، دبیرخانه ستاد مدیریت محله، سازمان آتش‌نشانی و خدمات ایمنی و دیگر سازمان‌های مربوط، جدول نهایی عناوین شاخص‌ها برای آنها ارسال و از آنها درخواست شده است که در تکمیل حداکثری و همه‌جانبه این شناسنامه با این معاونت همکاری کنند.

علاوه بر این، در جلسات مشترکی با دیگر نهادهای مؤثر و مسئول در اداره شهر مانند وزارت بهداشت، بهزیستی، وزارت رفاه، کار و تأمین اجتماعی و دیگر نهادها، ضمن برقراری تعامل سازنده از دانسته‌ها و اطلاعات ثبت‌شده بنا به حوزه مأموریتی این نهادها برای غنی‌تر شدن شناسنامه محلات در این مقطع استفاده شده است.

جمع‌بندی

توسعه محله‌ای برای اولین بار در برنامه سوم توسعه شهر تهران در دستور کار معاونت برنامه‌ریزی شهرداری تهران قرار گرفته است. تدوین این برنامه توسعه در یک چارچوب علمی و با مشارکت همه ذی‌نفعان، نیازمند بررسی‌های نظری و میدانی، جمع‌آوری نظام‌مند داده‌های مرتبط و فراهم‌آوردن فضایی برای مشارکت همه ذی‌نفعان از جمله شهروندان و گروه‌های ساکن در محلات است. جلوگیری از اشتباهات گذشته و به‌کارگرفتن همه ظرفیت‌های مردمی و نهادی، در گرو پایبند بودن به «فرآیند صحیح» و پرهیز از کارهای نمایشی و خارج از ظرفیت است. نقشه راهی برای تدوین سند توسعه محلات بر اساس «مطالعات انجام‌شده» و «ظرفیت‌های نهادی» محلات تهیه شده است (شکل شماره ۱). بر اساس این نقشه راه، پس از انتخاب محلات نیازمند مداخله که با استفاده از شاخص‌های جدول شماره یک انجام خواهد شد، عملاً کار تدوین سند توسعه محله‌ای به درون محلات رفته و با استفاده از نهادهای تسهیل‌گر، برای جلب حداکثری مشارکت محلات تلاش خواهد شد.

فصل دوم:

مروری بر ادبیات و نظریات

مقدمه

در این فصل، ابتدا به تعریف مفاهیم اصلی که مرتبط با عنوان پژوهش است، پرداخته خواهد شد و سپس مبانی نظری و رویکردهای موجود در موضوع پژوهش ذکر شده و با استناد و استفاده از آن و بررسی‌های مورد نیاز، چارچوب نظری تحقیق استخراج می‌شود. پیش از آن، تجربیات داخلی و خارجی موجود در این باره ذکر می‌شود. آنچه در این فصل به آن پرداخته شد، عبارت‌اند از:

تعریف مفاهیم پایه شامل:

- محله
- توسعه و توسعه محلی
- توسعه اجتماعات محلی
- مشارکت
- برنامه‌ریزی محله‌محور
- تاب‌آوری اجتماعی
- سرای محله
- وظایف و مأموریت‌های سرای محله
- قابلیت‌های کارکردی سرای محله
- تأثیر معماری سرای محلات
- شورایی

۲-۱- محله

مانند دیگر مفاهیم مرتبط با شهر، در تعریف محله نیز تنوع زیادی به چشم می‌خورد. تعاریف ارائه شده از سوی متخصصان مختلف دارای وجوه اشتراک و افتراق زیادی است که البته اغلب متخصصان در تعریف خود یا بر عوامل کالبدی و فیزیکی محله یا بر عوامل اجتماعی و فرهنگی تأکید داشته‌اند. این موضوع ناشی از ماهیت خود محله است. مفهوم محله ماهیت اجتماعی و کالبدی را به صورت توأمان دارد.

مفهوم محله در برنامه‌ریزی و طراحی شهری از آن روی جایگاه ویژه‌ای می‌یابد که با القای هویت به آن می‌توان حس تعلق به مکان و به نوعی حس مکان و هویت شهروندان را تقویت کرد. سهم مهمی از سطح شهرها را ساختمان‌ها و محله‌های مسکونی می‌پوشانند؛ از این رو، کیفیت آنها تأثیر مهمی در سیما و منظر عمومی شهر دارد. در نگاه اول، هر شهر را از ویژگی‌های محله‌های مسکونی آن می‌توان شناخت. روند توسعه‌های موجود در شهرهای ما، به‌ویژه شهرهای بزرگ، نشان می‌دهد محله‌های مسکونی به دلیل توسعه ناسامان و مغشوش، در معرض از دست دادن شخصیت و هویت دیرینه خود هستند.

نکته دیگری که با روح ایرانی محله سازگاری بیشتری دارد، این است محله از تجمع، پیوستگی کم یا زیاد، معاشرت نزدیک، روابط محکم همسایگی و اتحاد غیررسمی میان گروهی از مردم به وجود می‌آید. محله، متشکل از خانه‌های مجاور در یک فضای جغرافیایی خاص است و خانواده‌ها نسبت به محله خود همان احساس خانه مسکونی خود را دارند و با ورود به محله، خود را در یک محیط آشنا و مأنوس می‌یابند (شکویی، ۱۳۷۲: ۴۸-۵۰).

پیدایش مفهوم محله، تاریخچه‌ای طولانی در نظام شهرنشینی ایران و جهان داشته و ریشه در زندگی جمعی مردم و ارتباطات اجتماعی آنها دارد (ثقه‌الاسلامی و امین‌زاده، ۱۳۹۲: ۳۲).

درباره مفهوم محله، تعریف توافقی شده دقیقی وجود ندارد. این کلمه هم بر حالت فیزیکی مکان و هم بر گروه افرادی که در آن مکان زندگی می‌کنند، اشاره دارد (قاسمی و نگینی، ۱۳۸۹: ۱۴).

محله در محاوره فارسی یک واحد اجتماعی و محل سکونت اقلشاری از جامعه است که به‌ویژه از نظر اجتماعی، دارای وجوه مشترکی هستند (رضازاده و سلسله، ۱۳۸۹: ۲۵). توسلی محله را یک اجتماع کوچک طبیعی تعریف کرده که برای برقراری روابط اجتماعی، محیط بسیار مساعدی را به وجود آورده است (توسلی، ۱۳۷۶: ۴۰).

سیر تحول مفهوم محله را در حوزه شهرسازی می‌توان در قالب روند دگرگونی دیدگاه‌های مربوط به آن دنبال کرد. شروع توجه علمی به امور مشارکت محلی، از دهه ۱۹۱۰ به بعد آغاز شد. برای اولین بار کلارنس پری از مفهوم واحد همسایگی برای حل مشکل حمل‌ونقل در بسیاری از مراکز شهری و مناطق مسکونی در دسترس ساکنان به مدارس ابتدایی و مراکز تجاری استفاده کرد. مفهوم محله در نظریه کلارنس پری، طرحی برای آرایش زندگی اجتماعی خانواده‌ها بود (خزایی و رضویان، ۱۳۹۵: ۴).

لوئیز مامفورد در سال ۱۹۵۴ به دفاع از نظریه برنامه‌ریزی از طریق محله‌ها (کلارنس پری) که هنوز در عمل به‌طور گسترده از آن استفاده نشده بود، پرداخت. استنباط او این بود که محله‌ها یک واقعیت اجتماعی هستند که هر کجا انسان‌ها با هم جمع شوند، ایجاد می‌شوند. همین دلیل کافی بود که نتیجه‌گیری کند باید محله‌ها را از طریق برنامه‌ریزی و دوراندیشی آگاهانه رونق داد؛ به طوری که عضوی از اندام‌های اصلی یک شهر یکپارچه شوند (مدنی‌پور، ۱۳۸۹: ۳۶).

کرتزمن و مکنایت (۱۹۹۷) اظهار کردند دور راه برای توسعه محله وجود دارد؛ یکی تمرکز بر نیازهای محلی، کمبودها و مشکلات محله و دیگری تأکید بر شناسایی منابع و ظرفیت‌های محله و بهره‌گیری از آن. این پژوهشگران در مطالعات خود تأکید فراوانی بر نگرش دارایی‌مبنا در مدیریت و توسعه محله دارند و آن را جایگزینی برای رویکرد نیازمبنا برمی‌شمارند (خزایی و رضویان، ۱۳۹۵: ۵).

شوبرت در سال ۲۰۰۰ در زمینه اهمیت استراتژیک محله معتقد بود برنامه‌ریزی توسعه شهری و نیز مدیریت شهری جدید، از چند لحاظ حساس است: محله‌ها، بافت‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی و فرهنگی شهرها را شکل می‌دهند؛ محله‌ها می‌توانند نقطه عزیمت برای ایجاد انسجام اجتماعی در شهرها باشند و زمینه اصلی برای فعالیت‌های حیاتی شهری، شامل کار، مسکن و تفریح هستند (Freestone, ۲۰۰۰: ۲۸).

پارکر در برداشت جدیدش، رویکرد محله‌محوری را نوعی توسعه شهری نو سنتی می‌دانست. در این برداشت جدید، روح مشارکت شهری جدید در فضاهای شهری خرد محله‌ای بیشتر نمایان می‌شود؛ آنچه می‌توان از آن به مشارکت شهری محله‌مدار تعبیر کرد (parker, ۲۰۰۳: ۲۰۰۳). با توجه به افزایش نرخ شهرنشینی، یک نیاز مبرم برای بهبود زندگی اجتماعی در محله‌های امروز وجود دارد؛ بنابراین محله، مهم‌ترین عنصر شهری است که پایداری اجتماعی و اقتصادی را در منطقه ایجاد می‌کند (خزایی و رضویان، ۱۳۹۵: ۵).

پینگر در بحثی درباره برنامه‌ریزی محله، اعتقاد داشت برنامه‌ریزی محله‌ای به‌عنوان یک مفهوم ارزشمند، نتیجه مجموعه بحث‌هایی است که در صد سال گذشته در کانون برنامه‌ریزی شهری و مسائل مربوط به مدیریت شهری انجام شده است. او توسعه مفاهیم طراحی، عناصر تشکیل‌دهنده و توسعه شهری ایده‌آل و نقش واحد محله به‌عنوان یک وسیله از سازمان فیزیکی و اجتماعی را چارچوبی ایده‌آل برای بهبود دموکراسی محلی و مشارکت در فرایند برنامه‌ریزی مشارکتی محله‌مدار معرفی کرده است (Pinnergar, ۲۰۱۲: ۲۳).

۲-۲- محله محوری

رویکرد محله محوری با مبنا قراردادن محله‌ها در مدیریت شهر، آنها را مانند منابعی بویا در راه ایجاد توسعه، انسجام اجتماعی و هویت بخشی به کار می‌گیرد. تمرکز بر مقیاس خرد و استفاده از ظرفیت‌های محله‌ها، به‌ویژه در بُعد اجتماعی، موجب روشن شدن نقاط ضعف و کشف فرصت‌های توسعه محلی است؛ فرایندی که در صورت یکپارچگی و تداوم، موجب توسعه شهری خواهد شد.

حکومت برای دستیابی به اهداف مدنظر و اداره امور جامعه، نیازمند ایجاد سطوح مدیریتی در سطح دولت است؛ بنابراین مدیریت عمومی در سطح محلی، در واقع به معنی اداره امور از سوی حکومت محلی است که می‌توان آن را مدیریت محله‌محور به‌عنوان پل اتصال بین اجتماع منسجم محلی و حکومت مرکزی دانست؛ بنابراین رویکرد استفاده و کاربرد کلمه «مدیریت محله‌محور» به‌جای «حکومت محلی» تلاشی برای سیاست‌زدایی از حکومت محلی و تداوم فن‌سالاری است (نوریان، ۱۳۹۲: ۴۹).

یکی از شیوه‌های مؤثر مدیریتی در دنیای حاضر، کوچک شدن دایره مدیریتی یا همان واگذاری وظایف به دیگران است. به‌طور حتم، یک مجموعه مدیریتی با دامنه‌ای وسیع نمی‌تواند آن‌طور که باید در ارائه خدمات یکسان موفق باشد. محدود شدن حوزه تصمیم‌گیری‌های یک‌جانبه مدیران شهری و واگذاری برخی از وظایف به دیگران، استفاده از قابلیت‌های محلی و طرح‌های محله‌محور، روشی سودمند در تحقق‌پذیری پایداری اجتماعی محسوب می‌شود (منصوری و احمدی، ۱۳۸۳).

برنامه‌ریزی محله‌مبنا مبتنی بر مهندسی اجتماعی بوده و به‌جای نگرش کلان و مقیاس‌های ذهنی، به ابعاد مشخص فضا - زمان در مقیاس محلی و خرد می‌پردازد و به‌جای پرداختن به توده مکانیکی و غیرقابل مدیریت کلان شهری، به اندازه‌های مدیریت‌پذیر و واحدهای ارگانیک مشخص (محلات شهری) می‌اندیشد (حاجی پور، ۱۳۸۵: ۳۸). برای اداره عمومی شهر، دو دیدگاه وجود دارد: در دیدگاه اول، حکومت قرار دارد که در آن شهرداری مسئولیت همه امور را بر عهده دارد (وظیفه تأمین همه خدمات برای جامعه مدنی) (خداویسی، ۱۳۹۲: ۲۵). در ساختار متمرکز، تنها سازمان‌های اداری هستند که می‌توانند برای سراسر کشور تصمیم‌گیری کنند؛ زیرا دولت مرکزی تنها شخصیت حقوقی عمومی به رسمیت شناخته‌شده و تنها دارنده حاکمیت است (خوبروی پاک: ۶۶، ۱۳۸۴).

دیدگاه دوم بر مبنای حکمروایی خوب است؛ این دیدگاه به مقوله مدیریت محله‌ای نزدیک است؛ چون تقسیم وظایف در آن وجود دارد. در این دیدگاه، شهرداری به‌عنوان نماینده حکومت، امکانات لازم اولیه را تأمین کرده، نقش تسهیل‌بخشی را ایفا و زمینه لازم را برای فعالیت بخش دوم که بخش خصوصی است، فراهم می‌کند. بخش خصوصی در حقیقت به‌عنوان سرمایه‌گذار پا به عرصه فعالیت می‌گذارد و باید ضمانت لازم را برای حفظ و بازگشت سرمایه در اختیار داشته باشد. بخش سوم، جامعه مدنی است که در دیدگاه اول منفعل بوده و در این دیدگاه نقش تصمیم‌گیری، تصمیم‌سازی و مهم‌تر از همه نظارت را بر عهده دارد. با به‌وجود آمدن چنین شرایطی می‌توان به مدیریت محله‌ای به معنای واقعی آن تحقق بخشید (خداویسی، ۱۳۹۲: ۲۵).

عامل کلیدی و اصلی برای آغاز گفت‌وگو و مشورت‌ها، حکومت محلی است (کاظمیان و دیگران، ۱۳۹۲: ۱۰۵). مادامی که شهروندان احساس قدرت نداشته باشند و خود را منشأ اثر و تغییر ندانند، زمینه‌های آغاز این گفت‌وگو فراهم نخواهد شد.

حکومت محلی ابزاری برای تحقق حکمروایی شهری است؛ زیرا سطح دموکراتیکی است که به شهروندان نزدیک‌تر است. به همین دلیل نیز این سطح از حکمروایی باید نوآورانه و در تعامل و پیوند نزدیک با شهروندان باشد. مشارکت مردم در سازمان‌های مردمی در حوزه‌های مختلف مدیریت شهری می‌تواند موجب دستیابی به تحقق حکمروایی خوب شهری شود (رحمتی، ۱۳۹۱: ۳۱).

در چارچوب تعریف بالا، حکومت‌های محلی به صورت اصولی ارزش‌های بنیادین زیر را ترویج می‌کنند:

- آزادی و استقلال از مقامات مرکزی
- تشویق مشارکت مردمی از طریق نزدیک کردن تصمیم‌سازان و مردم به یکدیگر

- بهبودی کارآمدی حکومت از طریق مقیاس‌سازمانی که حساسیت محلی بیشتر به خدمات و کارکردهای عمومی را ممکن می‌کند (کاظمیان و دیگران، ۱۳۹۲: ۱۰۴).

به‌کارگیری برنامه‌ریزی محله‌مبنا در مدیریت شهری نیازمند یک ساختار نهادی مردم‌سالار، مشارکتی و از پایین به بالا است و در ساختارهای آمرانه و دموکراتیک تحقق کامل آن عملی نخواهد شد (توکلی‌نیا: ۱۳۸۸، ۱۰۴).

با تفویض اختیارات به سطح محلی، حکومت‌ها می‌توانند بخشی از مسئولیت‌ها را به بخش خرد بسپارند و از آنجا که شهروندان از ابتدا همراهی و مشارکت بیشتری در اداره امور شهر و محله خود دارند، در نتیجه اقدامات و برنامه‌ریزی‌ها، تحقق‌پذیرتر می‌شود. از این طریق، حکومت‌ها عوارض شکست طرح‌ها و برنامه‌هایی را که ناشی از برنامه‌ریزی از بالا به پایین و آمرانه است، متحمل نخواهند شد.

چنین مدیریتی تا پیش از فراهم‌نشدن زمینه‌های لازم، امکان‌پذیر نخواهد بود. اولین و مهم‌ترین پیش‌زمینه تحقق حکومت محلی، تمایل حکومت‌ها به اعطای بخشی از قدرت خود به بخش خرد است. ابتدا باید گرایش‌ها و رویکردهای از بالا به پایین و آمرانه از حکومت زدوده شود. لازمه تحقق این نوع از حکومت، یک ساختار نهادی مردم‌سالار است. به دنبال اعطای قدرت به مردم است که سرمایه اجتماعی و اعتماد عمومی لازم برای آمدن بر سر میز مذاکره و گفت‌وگو و مشورت فراهم می‌شود.

مدیریت شهری محله‌محور

بر این اساس، عملکرد مثبت مدیریت محله‌محور تحت تأثیر چگونگی شکل‌گیری سازوکارها و نهادهای مدیریتی در سطح محلات است که عاملی مؤثر در فرایند استفاده از ظرفیت‌های محلی و دارایی جمعی در سرمایه اجتماعی خواهد بود. بررسی تجارب کشورهای مختلف نشان می‌دهد در دهه‌های اخیر، ظرفیت‌سازی محلی و توجه به ظرفیت محلی در بحث‌های مدیریت شهری، نقش پررنگی پیدا کرده است؛ بنابراین لزوم استفاده از ظرفیت‌های محله‌ای و شناخت کنشگران فعال در سطح محلات ضروری احساس می‌شود.

مدیریت محله‌محور یکی از بهترین راهکارها برای کاهش مشکلات شهری است؛ زیرا محله به‌عنوان یک واحد جغرافیایی-تاریخی که هویت نمادین آن بر اساس مناسبات و روابط اجتماعی و فرهنگی شکل گرفته، مناسب‌ترین و پایدارترین شکل سازمان اجتماعی است که می‌تواند بهترین راه تصمیم‌گیری و اجرا را در اداره امور شهر متجلی کند. امروزه مدیریت محله‌محور برای تقویت روابط و مناسبات اجتماعی ضروری به نظر می‌رسد. همچنین برای حل مشکلات شهرنشینی، رهیافت توسعه اجتماعات محله‌ای با تأکید بر پایداری شهری با رویکردی مردم‌محور و توانمندسازی محلات در مدیریت شهری جایگاه ویژه‌ای یافته است.

«پاور» مدعی است هر چند موقعیت مکانی در ایجاد حس همسایگی نقش بسزایی دارد؛ اما این امر به صورت خودبه‌خودی روی نمی‌دهد. شاید افراد از لحاظ موقعیت فیزیکی با هم همسایه باشند، ولی ممکن است ارتباطات اجتماعی شکل نگرفته باشد. از این‌رو، در چرخش از پارادایم سنتی به جدید و در واقع در تأکید مجدد بر محله‌محوری، بسیاری از صاحب‌نظران بر تقویت و اهمیت نقش سطوح محلی و حضور انجمن‌ها، نهادها و سازمان‌های مدنی در عرصه تصمیم‌گیری با تمرکز بر نقش شهروندان و مشارکت واقعی آنان تأکید بسیاری کرده‌اند (تقوایی و دیگران: ۱۳۹۴).

۳-۲- مشارکت

کلمه مشارکت معادل اصطلاح participation است که از ریشه part به معنای قسمت و بخش و همچنین به معنای سهم‌شدن در چیزی یا گرفتن قسمتی از آن است (مقدم، ۱۳۷۳: ۲۸۵). کمیسیون اسکفینگتون در بریتانیا، مشارکت شهروندان را چنین تعریف می‌کند: «مشارکت به نظر ما، سهم‌شدن مردم در تدوین سیاست‌ها و پیشنهادهاست. دادن اطلاعات از طرف مسئولان و امکان اظهارنظر درباره آن اطلاعات، بخش مهمی از فرایند مشارکت به حساب می‌آید. مشارکت کامل تنها در جایی تحقق می‌یابد که شهروندان بتوانند نقشی فعال در فرایند تهیه طرح بر عهده گیرند» (اوست هویی زن، ۱۳۷۷: ۹۷). هسته مرکزی مفهوم مشارکت، قدرت‌یافتن شهروندان و تأثیرگذاری بیشتر آنان بر طرح‌های شهری است. مشارکت لازمه توسعه شهری است و برنامه‌ریزی‌های مشارکتی در جوامع شهری، به ارتقای کیفی جوامع شهری و گرایش به توسعه‌ای خودجوش از درون جامعه منجر می‌شود. مشارکت، مفهومی ذاتی در جوامع بشری است که برای تحکیم آن، نیاز به برنامه‌ریزی از پایین به بالا و ارتباط بین همه مؤلفه‌های موجود در این باره وجود دارد.

مشارکت، سهم‌شدن مردم در تدوین سیاست‌ها و پیشنهادهاست. دادن اطلاعات از طرف مسئولان و امکان اظهارنظر درباره آن اطلاعات، بخش مهمی از فرایند مشارکت به حساب می‌آید؛ اما تمام ماجرا نیست. مشارکت کامل تنها در جایی تحقق می‌یابد که مردم بتوانند نقشی فعال در فرایند تهیه طرح بر عهده گیرند (اوست هویی زن، ۱۳۷۷: ۹۷). از نظر بانک جهانی، مشارکت فرایندی است که از طریق آن بهره‌وران کنترل خود را بر روند برنامه‌های توسعه و تصمیمات و منابعی که مرتبط با برنامه است، تقسیم می‌کنند (اخلاقی، ۱۳۸۸: ۱۱).

جوهره مفهوم مشارکت در شهرسازی، خلق فضاهایی هر چه مطلوب‌تر و پایدارتر برای ساکنان محلی است. نظریه‌های برنامه‌ریزی امروز هر روز بیش از گذشته به مشارکتی و انسانی‌شدن طرح‌ها تأکید می‌کنند. این امر به آن علت است که اشکالات و کاستی‌های شهرسازی آمرانه، روزبه‌روز بیشتر مشخص می‌شود (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۵: ۱۸۵). شیان مک کونل^۱ معتقد است مضمون مشارکت را تأثیر گذاشتن مردم بر پیشنهادها و فرایندهای برنامه‌ریزی شکل می‌دهد؛ از این لحاظ، مشارکت اساساً متفاوت با مطلع کردن مردم از نتیجه کار برنامه‌ریزان است و باید از نخستین مراحل برنامه‌ریزی شروع شود. مشارکت صرفاً در دادن اطلاعات به مردم، داشتن روابط خوب و متقاعدسازی آنها خلاصه نمی‌شود، بلکه گشودن حکومت به روی مردم و تشویق به کنش متقابل آنان است (برک‌پور، ۱۳۸۱: ۲۴۱).

در این فرایند، اعتماد مردم به یکدیگر افزایش می‌یابد و توان‌ها برای مردم‌سالاری و خودفرمانی فزونی می‌گیرد (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۵).

۱۸۵.

وجود میزان معینی از اعتماد اجتماعی به افراد و نهادهای اجتماعی و پیش‌بینی‌پذیر بودن رفتار افراد و نهادهای اجتماعی و حقوقی، اعتماد سیاسی و... زمینه را برای افزایش تمایل فرد به مشارکت فراهم می‌کند. در صورت آماده‌بودن شرایط ذهنی و گرایشی، ابزارها و زمینه‌های نهادی لازم برای وقوع مشارکت لازم است. مشارکت در مقام رفتار جمعی، حد معینی از سازمان‌یافتگی را می‌طلبد. رفتار مشارکت‌جویانه در زمینه نهادی روی می‌دهد و برای آن سازمان‌های اجتماعی معینی لازم است. وجود گروه‌های اجتماعی میانی مثل گروه صنفی، گروه‌های محلی منسجم، تعاونی‌ها، شوراهای محلی یا شغلی و... زمینه را برای رشد مشارکت فراهم می‌کنند (علوی تبار، ۱۳۸۰: ۲۶).

مشارکت بر سه ارزش بنیادی تأکید دارد:

۱. سهم‌کردن مردم در قدرت و اختیار
 ۲. راه‌دادن مردم به نظارت بر سرنوشت خویش
 ۳. گشودن فرصت‌های پیشرفت به روی مردم و ایجاد زمینه لازم برای ظهور و بروز استعدادها و نهفته در درون مردم (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۵: ۱۸۵).
- مشارکت فرایندی اجتماعی، عمومی، یکپارچه، چندگانه، چندبعدی و چندفرهنگی است که هدف آن، پاسخ‌گویی به طرح‌های توسعه بوده و نیز به معنای تشویق ابتکارات محلی است (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۵: ۱۸۵).

ایجاد اعتماد در درون و بین اجتماعات و مؤسسات، عامل زیربنایی سرمایه اجتماعی است که خود از پیش شرط‌های ایجاد ظرفیت مشارکت و افزایش قدرت شهروندی است (کازمیان، ۱۳۹۱: ۳).

شهرسازی و مدیریت شهری مشارکتی

برای تعیین مرز مشخصی بین مفهوم شهرسازی مشارکتی و سایر انواع مشارکت، تعریف خاصی برای شهرسازی مشارکتی در این پژوهش ملاک عمل خواهد بود؛ تعریف مزبور عبارت است از: «مشارکت مردم در ایجاد، اصلاح و اداره محله و محیط مسکونی خود». به این ترتیب، تفاوت دقیق شهرسازی مشارکتی با دیگر انواع اصلی مشارکت، مانند مشارکت اجتماعی و مشارکت سیاسی، در توجه به محیط مسکونی و مکانی خاص است. (سعیدی‌رضوانی، ۱۳۸۴: ۲۴).

۴-۲- توسعه

دیدگاه‌ها و نظریه‌های توسعه از هنگام ظهور تا امروز تحولاتی داشته‌اند. از اواخر دهه ۷۰ تاکنون، شاهد طیف گوناگونی از دیدگاه‌های مبنی بر توسعه بوده‌ایم. مروجان اولیه توسعه بعد از جنگ جهانی دوم، توسعه را به رشد اقتصادی محدود کرده و راهکار تحقق آن را صنعتی‌شدن می‌دانستند (جهانیان: ۱۳۷۸) و به مفهوم توسعه و توسعه‌یافتگی با سنجیدن متغیرهایی کمی مانند تولید ناخالص داخلی و درآمد سرانه، توجه می‌شد. گروهی رفع وابستگی و ضرورت ایجاد نظم نوین بین‌المللی را مطرح کرده و نظام سرمایه‌داری را مانع تحقق توسعه ملی می‌دانستند. بعد از بروز نابسامانی‌های اجتماعی و آسیب‌های فرهنگی، عده‌ای رفع فقر مطلق را هدف بنیادین توسعه تلقی کردند (همان)؛ اما به تدریج و با تشدید روزافزون مسائلی مانند فقر، بی‌کاری، مهاجرت، نابرابری و... حتی در کشورهایی که رشد اقتصادی بالایی داشتند، کاربرد صرف متغیرهای اقتصادی با تردید همراه شد و چگونگی توزیع منافع حاصل از رشد اقتصادی، عدالت

می‌کند. امروزه برخلاف مراحل آغازین توسعه، تلاش است تا انسان، محور توسعه باشد و بر این اساس، کشوری که قادر به افزایش دانش، آگاهی و آموزش مهارت‌های اجتماعی و انسانی باشد، در فرایند توسعه موفق‌تر خواهد بود (همان). از یک سو، با افزایش رویکردهای انسان‌محور به امر توسعه و از سوی دیگر، با روزافزون شدن چالش‌های اقتصادی، محیطی و اجتماعی، اصطلاح توسعه پایدار یا پایا نیز محل بحث قرار گرفت. در حقیقت ایجاد تعادل میان توسعه و محیط زیست در سال ۱۹۸۰ برای نخستین بار با نام توسعه پایدار در گزارش سازمان جهانی حفاظت از منابع طبیعی آمد (حافظی‌پور، ۱۳۹۵). در ادبیات توسعه پایدار، پنج نیاز اساسی مرکز توجه قرار گرفت که این نیازها شامل تلفیق حفاظت و توسعه، تأمین نیازهای اولیه زیستی، دستیابی به عدالت اجتماعی، خودمختاری و تنوع فرهنگی بودند و بر مبنای این نیازها، انسان، کودک، زن، محیط، فرهنگ و آموزش مؤلفه‌های اولیه توسعه پایدار قرار گرفتند (همان).

با قائل شدن نقش محوری برای توسعه انسانی، هر کشور و هر جامعه‌ای ملزم شد در راستای تأمین مقتضیات توسعه اجتماعی و انسانی خاص خود با توجه به میراث فرهنگی و وضعیت محیطی خود عمل کند. در واقع خودشناسی و آگاهی جامعه، از الزام‌های همیشگی این فرایند بوده و توسعه انسانی پایدار حاصل فرهنگ مشارکت است. هنگامی که هدف یک جامعه بر محور توسعه باشد، همکاری میان سازمان‌های دولتی، غیردولتی و کارشناسان، مبنایی را برای مشارکت فراهم می‌کند (تیلر، ۱۳۷۸: ۱۲).

از نظر تیلور، توسعه انسانی پایدار سه اصل مهم و اساسی دارد (تیلور، ۱۳۷۸):

اصل اول: توسعه انسانی حاصل درک مستقل نیازها و منابع محلی است. هر جامعه‌ای باید داده‌های مربوط به مسائل و مشکلات محلی خود را گردآوری کند تا بتواند اولویت‌های خود را معین کند.

اصل دوم: اعمال و اولویت‌بندی‌های باید حاصل ترکیب برنامه‌ریزی از پایین به بالا و از بالا به پایین باشد و تصمیم‌گیری مبتنی بر یک گفت‌وگو سه‌جانبه فراگیر شامل مقام‌های دولتی، غیردولتی، کارشناسان و مردم باشد.

اصل سوم: پایداری توسعه فقط هنگامی ممکن است که عمل، حاصل اتکا به خود و حاصل مشارکت جامعه باشد. مشارکت و توانمندشدن پیش‌شرط لازم برای یافتن راه‌حل‌های قابل اتکاست.

۲-۴-۱- توسعه محلی

بازگشت مجدد به مفاهیمی مانند «توسعه محلی» و «مدیریت محلی» از گرایش‌هایی است که در دهه‌های اخیر مرکز توجه اندیشمندان علوم اجتماعی و سیاست‌گذاران شهری قرار گرفته است. مفهوم مدیریت محلی در یک تعریف روشن، به معنای اداره امور در سطح محلات و تکیه بر توسعه محلی به‌عنوان پل اتصالی بین اجتماع منسجم محلی و حکومت مرکزی اشاره دارد. کارآمدی سازمان‌ها و نهادهای مدنی یا غیردولتی که در سطح محلات فعالیت می‌کنند، می‌تواند نقش مهمی در ایجاد ظرفیت‌های توسعه در هر جامعه داشته باشد. بر این اساس، مفهوم «توسعه محله‌مبنا» به‌جای پرداختن بر نگرش کلان، به ابعاد مشخص و معینی می‌پردازد.

توسعه محلی مبتنی بر این اصل است که هر فردی حق مشارکت در مسائل اجتماعی و شهری را دارد و به تبع حق مشارکت، در قبال محله مسئولیت دارد. همچنین توسعه محلی بیانگر فرایندی است که بر اساس آن، سرمایه‌ای که اجتماع به صورت بالقوه قادر به جمع‌آوری

اجتماعی، آموزش و سطح بهداشت جوامع، ابعاد دیگری از توسعه را مطرح کرد که با عنوان «شاخص‌های توسعه انسانی» به آن توجه شد (پورمحمدی: ۱۳۸۳).

واژه توسعه در لغت به معنی رشد و گسترش و پیشرفت است و البته آشکارشدن و ازلفافه‌درآمدن نیز برای معنی آن تعریف شده است؛ اما در معنای جامعه‌شناختی، توسعه را از دیدگاه‌های متفاوتی تعریف کرده‌اند. نظریه‌نوسازی، فرایند توسعه را «فرایند انتقال از دنیای کهنه به دنیای نو و متجدد» تعریف می‌کند و به عبارت دیگر، بر انتقال جامعه از وضعیت سنتی به وضعیت مدرن تأکید می‌کند. از دید این نظریه، فرهنگ‌ها و ارزش‌های سنتی و نهادهای قدیمی، موانع تحول و سرچشمه‌های عقب‌ماندگی هستند (جهانیان: ۱۳۷۸) برخی از اندیشمندان و جامعه‌شناسان بر نوع نگاه به توسعه در چارچوب نظریه نوسازی خرده گرفته‌اند و انتقادهایی را به آن مطرح کرده‌اند:

الف. ژوزف گسفیلد با تکیه بر مطالعات مردم‌نگاری بیان کرد: فرهنگ سنتی غالباً تنوعی از ارزش‌هاست و امکان‌گزینه‌ش در آن وجود دارد و صرفاً مجموعه‌ای هماهنگ و ازپیش تعیین‌شده نیست.

ب. در جوامع سنتی نیز انواع عظیمی از گروه‌ها، اقلیت‌های خارجی حاشیه‌ای در پیشرفت‌های اقتصادی، ابداع و نشر روحیه اقتصاد تولیدی مشارکت داشته‌اند.

ج. امروزه این امری تأییدشده است که سنت و توسعه نه تنها می‌توانند همزیستی مسالمت‌آمیز داشته باشند، بلکه حتی می‌توانند همدیگر را یاری دهند و در برخی موارد به جریان توسعه کمک کنند (همان). در واقع آنچه در تعارض با توسعه است، سنت به نحو مطلق نیست، بلکه سنت‌های خرافی و ضدخرد با توسعه و پیشرفت تناسبی ندارد.

در کنار تعاریف توسعه بر اساس نظریه نوسازی، اندیشمندان دیگری به توسعه از منظر متفاوت‌تری نگریسته و برای دستیابی به ماهیت توسعه، بر نقش اساسی مبنای ارزشی هر جامعه تأکید کرده‌اند.

«لمکو» با تأکید بر مبنایبودن اراده انسان، انتخاب، ترتیب و تخصیص هنجارها و ارزش‌ها توسعه را روندی پویا و عینی در راستای تغییر واقعیات اجتماع کنونی به جامعه‌ای مطلوب‌تر توصیف کرده و معتقد است برای رسیدن به چنین هدفی، باید در رفتار موجود، ساختار اجتماعی، سازمان اقتصادی و روند سیاسی، تحولی کیفی رخ دهد؛ بنابراین، مادامی که در زمینه‌های فکری و فرهنگی افراد تغییری حاصل نشود، توسعه رخ نخواهد داد (جهانیان: ۱۳۸۷). در دیدگاه دیگری که در ادامه این دیدگاه مطرح می‌شود، به توسعه علاوه بر توجه به مبنای ارزشی جامعه، به‌عنوان فرایندی اجتماعی نگریسته می‌شود که در آن عقلانیت در عمل، جامعه را از وضعیت غیرعقلانی به وضعیت عقلانی مطلوب رهنمون می‌کند (همان). به نظر می‌رسد تعریف جامع از توسعه دربرگیرنده هر سه دیدگاه است؛ به این معنی که توسعه شامل «فرایند تغییرات روحی و اجتماعی‌ای که منشأ عقلانی دارد، افزایش پیوسته و بلندمدت ظرفیت تولیدی و برآوردن نیازها و همچنین به‌کارگیری روش‌های تولید مبتنی بر دانش» است.

به دنبال تغییر و تحولات اساسی در مفاهیم توسعه و تقویت رویکردهای مبتنی بر عدالت اجتماعی، سازمان ملل متحد با تهیه گزارش‌های توسعه انسانی سالانه برای تمام کشورها، چارچوب فکری نوینی در ادبیات توسعه با عنوان «توسعه انسانی» شکل داده که در سطح بین‌المللی از اعتبار برخوردار شده و در بسیاری از موارد، تبدیل به ملاک عمل و تصمیم‌گیری اندیشمندان شده است (پورمحمدی: ۱۳۸۳). درهم‌تنیدگی ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی، ضرورت اتخاذ رویکرد یکپارچه به توسعه را اجتناب‌ناپذیر

و استفاده از آنهاست، افزایش می‌یابد تا به کمک آنها کیفیت زندگی مردم خویش را بهبود بخشد. در جریان این فرایند، اشکال جدیدی از سازمان اجتماعی و کنش جمعی پدیدار می‌شود تا به ترمیم و اصلاح نابرابری‌های موجود در زمینه توزیع قدرت و منابع بپردازد. بر این اساس می‌توان گفت توسعه محلی شامل همه مسائل مرتبط با مسکن، توسعه اقتصادی، مشارکت شهروندان محله، رفاه در محله، احساس امنیت، ارتقای سواد و مسائل زیست‌محیطی است که بین تمام این عناصر نیز رابطه‌ای متقابل وجود دارد (شارع‌پور، ۱۳۸۳)؛ بنابراین ظرفیت‌سازی و ایجاد بستر مناسب برای افزایش سرمایه اجتماعی و افزایش نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در سطح محلات، می‌تواند موجب آگاهی بیشتر شهروندان و توانمندسازی محلات، افزایش سرمایه اجتماعی بین‌گروهی و همچنین تحقق بوروکراسی محلی شود که از شاخص‌های توسعه محلی پایدار است.

در نگاه مبتنی بر سرمایه انسانی و اجتماعی و با محوریت توسعه پایدار، اهداف مدیریتی کشورها از سمت رشد صرف اقتصادی به رشد اجتماعی و مردم‌سالاری گرایش پیدا کرده و رفته‌رفته با افزایش جمعیت و رشد شهرها، مباحث مدیریت شهری و مدیریت محله محور و تأکید بر سرمایه اجتماعی، مورد بحث بسیاری از اندیشمندان قرار گرفت. در حقیقت، پیامدهای منفی جهانی‌شدن و ناکامی برنامه‌های نوسازی، موجب اهمیت مجدد زندگی اجتماعی مبتنی بر هویت محله‌ای شده و حرکت از نوعی مدیریت متمرکز به مدیریت محلی معطوف شده است. تا چند دهه پیش، محله‌ها در اغلب شهرها از اعتبار و نقش ویژه‌ای برخوردار بودند و اکثر ساکنان نیازهای خود را در محله تأمین می‌کردند. این جریان به دلیل پدیده جهانی‌شدن و عصر ارتباطات با کاهش مواجه شده بود (ایمانی جاجرمی، ۱۳۸۳). علاوه بر این، تحقیقات انجام‌شده درباره روند توسعه اجتماعی- فضایی شهرهای معاصر ایران، حاکی از این است که توجه ناکافی به مسائل محله‌ای، سازمان‌ها و نهادهای مردم‌نهاد محلی می‌تواند مضراتی را در شهرها در پی داشته باشد (پیربایی، ۱۳۸۳). از هم‌گسیختگی روابط اجتماعی در شهر، شهرنشینی، کاهش همکاری و تعاون، ضعف در حمایت‌های اجتماعی جامعه محله‌ای در برنامه‌های عمران شهری، رکود و ضعف در امنیت اجتماعی و خلاصه مشارکت‌نداشتن شهروندان در برنامه‌ریزی‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی، در شهرها و به‌ویژه در کلان‌شهرها، موجب اتلاف سرمایه‌های مادی و معنوی و تشدید مشکلات و ناهنجاری‌های شهری می‌شود (شماعی، ۱۳۸۳).

۲-۴-۲- توسعه اجتماعات محلی

تعریف مفهوم اجتماعات منسجم محلی

اجتماع محلی از واژه لاتین *communitas* مشتق شده است که به معنای مثل هم، مانند و یکی بودن است (هاشمی و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۱). اجتماع محلی از مفهومی است که معادل‌سازی و ترجمه‌ی آن در زبان فارسی دشوار است و این موضوع به دلیل سابقه‌نداشتن نبود این مفهوم در فرهنگ و جامعه ایران و در کل مشرق زمین است. معادل‌هایی مانند باهمستان، محله و اجتماع محلی محله‌ای، به تناسب برای این مفهوم استفاده شده‌اند. اگرچه این مفهوم در معانی مختلف به کار می‌رود، ولی جوهر مشترک آنها معرف نوعی فضای اجتماعی است که در آن بُعد مکانی و فضایی به‌طور هم‌زمان فعال است (پیران، ۱۳۸۲: ۵).

اجتماع محلی را معمولاً بر اساس مکان تعریف می‌کنند؛ یعنی

مجموعه‌ای از انسان‌ها که در کنار یکدیگر زندگی می‌کنند. محلات نمونه‌ای از اجتماعات کوچک محلی هستند. گاه اجتماع محلی را بر اساس هویت آن و گاه بر اساس ویژگی‌های مشترک ساکنان که باعث پیوند آنها می‌شود، تعریف می‌کنند. این وجه مشترک، باعث می‌شود تجمع‌های آن با خصایص ناشی از حضور تک‌تک آنها تفاوت داشته باشد. بر این اساس، اجتماع کوچک می‌تواند از خصایص یک سیستم یا گروه برخوردار باشد. «ملوین وبر» اجتماع محلی را دربرگیرنده کنش متقابل انسان‌ها در حوزه شهری می‌داند (پاپلی ۱۳۸۲: ۹۹).

«نبیل حمدی» اشاره می‌کند واژه اجتماعات محلی دو بُعد مکانی و اجتماعی دارد و به‌طور کلی مردم در اجتماعات محلی برای دستیابی به اهداف مشترک گردهم می‌آیند؛ حتی اگر تفاوت خاصی داشته باشند (Mattessich & Monsey, ۲۰۰۴: ۵۸).

یک اجتماع محلی با وجود ارتباط میان اعضای خود موجودیت می‌یابد و این ارتباطات تنها واحدهای سرزمین تلقی نمی‌شوند، بلکه شامل اتصالات موجود میان مردم‌اند که در منافع مشترکی در شبکه‌ای از ارتباطات اجتماعی سهیم‌اند؛ بنابراین تجربه آنها از اجتماع هم فضایی است و هم اجتماعی (عسکری، ۱۳۹۲: ۴۷).

از دیدگاهی دیگر می‌توان گفت اجتماعات محلی بر دو محور شکل می‌گیرند:

۱- اجتماعات محلی کارکرد محور ۲- اجتماعات محلی مکان محور
بر اساس دیدگاه مکان‌محور، «اجتماع یا جامعه محلی» به گروهی از مردم اطلاق می‌شود که در مکانی معین ساکن هستند و میان آنان روابط متقابل مستقیم بر اساس تعلقات مشترک، سرنوشت مشترک و هویت مشترک وجود دارد. به نظر دیکنز، تا حدود زیادی «مکان محلی» یک مجموعه کالبدی است که کنش متقابل انسانی درون آن رخ می‌دهد و شامل مکان‌هایی مثل یک محله یا شهر می‌شود. جوهر مشترک آنها معرف نوعی فضای اجتماعی است که در آن بُعد مکانی و اجتماعی وحدت پیدا کرده است (Mattessich & Monsey, ۲۰۰۴: ۵۸).

توسعه اجتماع محلی، کاری جمعی و گروهی است که شامل گروهی از اعضای اجتماع محلی با آرمانی مشترک برای بهبود دسته‌جمعی شرایط زندگی اجتماع محلی می‌شود.

داوری صحیح درباره کارآمدی و کارکردهای توسعه‌های نهادها و سازمان‌های مردم‌نهاد محلی (که هدف عمده این پژوهش است)، زمانی میسر است که عملکرد آنها را بررسی کنیم. از اوایل دهه ۱۹۹۰ میلادی، به‌کارگیری روش‌ها و دیدگاه‌های مبنی بر سنجش و بررسی مؤسسات دولتی و غیردولتی رونق پیدا کرد. در این راستا، دو رهیافت علاقه‌مند به موضوع سنجش عملکرد مدیریت در سطح محلی مطرح است. رهیافت اول در حوزه «مطالعات سازمان‌ها» که به مفاهیم «کارایی» و «اثربخشی» و شاخص‌های مرتبط با آنها مورد توجه می‌کند و رهیافت دوم در حوزه «جامعه‌شناسی» است که در چارچوب نظریه سرمایه اجتماعی و تأثیر آن بر عملکرد سازمان‌های مدیریت در سطح محلی عمل می‌کند (جاجرمی و فیروزآبادی، ۱۳۸۶). در پرتو دیدگاه مبتنی بر سرمایه اجتماعی، لازم است سازمان‌ها و نهادهای مدنی و دولتی که در سطح شهری فعالیت می‌کنند، شفاف، پاسخ‌گو و قانون‌مدار باشند.

۲-۴-۳- شاخص‌های توسعه یافتگی محله

اندیشمندان معتقدند تصمیم‌گیری‌های توسعه پایدار باید دربرگیرنده همه سطوح فعالیت و مکانی و شامل معیارهای محیطی، کالبدی، اقتصادی و اجتماعی باشد. در حقیقت، در صورت تحقق همه اشکال توسعه، ما می‌توانیم شاهد شکل‌گیری توسعه متوازن و پایدار باشیم.

جدول ۱-۲- شاخص‌های توسعه پایدار محلی

ابعاد	شاخص عمده	ویژگی‌ها
کالبدی	پویایی و سازگاری	تغییرات و توسعه فیزیکی در محله و افزایش کیفیت زندگی
	خوانایی	پیدا کردن نشانی، شناختن مرز محله از سوی ساکنان، وجود نشانه‌های شاخص
	هویت و تعلق خاطر مکانی	وجود عناصر شاخص، قدمت محله، مدت زمان اقامت در محله، ترک نکردن محله، همکاری در راستای رفع مشکلات محله، انتخاب دوستان از میان اهالی محله، مراودات اجتماعی با همسایگان و اهل محله، وجود فضای عمومی برای تعاملات اجتماعی
	دسترسی	دسترسی و نفوذپذیری کالبدی، سرانه مناسب مسیرهای دسترسی و دسترسی به وسایل حمل‌ونقل عمومی، دسترسی آسان به خدمات محله‌ای، کیفیت پیاده‌روها و اولویت‌بخشی به پیاده‌روی و وجود گزینه‌های متنوع حرکت پیاده (رعایت اصل پیاده‌مداری و انسان‌محوری)
	مسکن مناسب	مسکن مقاوم (بادوام) درمقابل مخاطرات طبیعی، آزادی در انتخاب نوع مسکن و الگوی سکونت، رعایت ضوابط و مقررات موجود در ساختمان‌سازی و نوسازی، کیفیت بناها
	سرزندگی	اختلاط عملکردی و ترکیب کاربری‌های متنوع، وجود مراکز خرید و گذراندن اوقات فراغت، وجود فضا برای برگزاری مراسم، برگزاری برنامه‌های فرهنگی، وجود مکان‌های فرهنگی - ورزشی، وجود فضا برای پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری، وجود محل بازی کودکان
اجتماعی و فرهنگی	مشارکت‌پذیری	وجود نهادهای رسمی و غیررسمی محلی، مشارکت اجتماع محلی در فرایند تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی و وجود سازوکارهای نهادی مشارکت، پرهیز از تغییرات آبی و مداخلات بزرگ‌مقیاس و احترام به جامعه محلی از طریق درگیری در فرایند مشارکت
	امنیت و ایمنی	غریب‌گز بودن محله، امنیت تردد کودکان و بانوان در شب، امنیت در ساعات پایانی شب، نبود بزهکاری در محله، نبود فضای بی‌دفاع در محله، امنیت عابرپیاده و نبود نقاط حادثه‌خیز ترافیکی
	خدمات شهری	خودکفایی محله در تأمین خدمات محلی پشتیبان، برخورداری از خدمات شهری و زیرساختی مورد نیاز، تنوع در ارائه خدمات برای گروه‌های مختلف جنسی، سنی و جمعیتی و امکان استفاده از محیط در تمام ساعات شبانه‌روز
	سرمایه اجتماعی	میزان نظم، وفاق اجتماعی، تعهد و پیوند اجتماعی و انسجام اجتماعی، اعتماد متقابل بین مردم و نهادهای مدیریت محلی
اقتصادی	اشتغال	درصد جمعیت شاغل محله، وجود برنامه ای اشتغال در محله، میزان درآمد ساکنان محله
	نظام فعالیت	رضایت شاغلان از فعالیت در محله، امنیت و دوام شغلی، ارتباط فعالیت با نوع نیاز ساکنان، توزیع مکانی مناسب فعالیت‌ها، نسبت کاربری‌های مختلط به مسکونی، نبود مشاغل مزاحم و آلاینده، سودآوری و رونق فعالیت‌های تجاری
	ارزش زمین	قیمت زمین تجاری و مسکونی، نوسان قیمت زمین در محله نسبت به منطقه
زیست محیطی	فضای سبز	سرانه فضای سبز و کافی بودن تعداد پارک‌ها در محله
	تراکم و ظرفیت قابل تحمل محله	تراکم جمعیتی و ساختمانی مناسب، توان محله در ارائه خدمات، ظرفیت تأسیسات زیربنایی و شبکه ارتباطی و حمل‌ونقلی
	نظافت و پسماند	رضایت از پاک‌سازی محله، وجود مراکز خرید زباله قابل بازیافت
	آلودگی‌های هوا، صوتی و بصری	زیبایی شناختی محله و رعایت تناسب بصری مانند نمای ساختمان‌ها و دیوارها، میزان سروصدا، وجود مبلمان شهری مناسب، آلودگی هوا

تنظیم: نگارندگان

ابعاد متعدد توسعه پایدار در محله را می‌توان به شرح زیر در چهار بُعد کالبدی، اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی و زیست‌محیطی بررسی کرد.

۲-۴-۳-۱- توسعه اجتماعی محلات

همان‌طور که اشاره شد، تقریباً از دهه ۷۰ میلادی به توسعه از منظر

اجتماعی و انسانی نگرین شده و بُعد اقتصادی کمتر اهمیت یافت. توسعه اجتماعی یکی از زمینه‌هایی در نظر گرفته شد که با گسترش و ارتقای شاخص‌های آن، امکان رسیدن به توسعه‌ای متوازن فراهم شد. در سایه این رویکرد، محلات شهری واجد نیروهای توانمندی مانند گروه‌ها و اجتماعات محلی به‌عنوان سرمایه اجتماعی هستند که

از کارکردهای ویژه‌ای از نظر توسعه برخوردارند. با توجه به بازنگری مفهوم توسعه و اهمیت مفهوم محلات، شاخص‌های توسعه اجتماعی در سطح محلات مرکز توجه اندیشمندان قرار گرفت. در این وجه، محله شهری فضایی اجتماعی است که باید بررسی کرد در آن پایه‌ها و تعامل اجتماعی شهری از طریق فرایندهای اجتماعی شدن، نظارت اجتماعی، مشارکت اجتماعی، سرمایه اجتماعی و اعتماد اجتماعی در سطح توسعه‌یافتگی قرار دارد یا خیر؛ بنابراین لازم است پس از شناسایی شاخص‌های توسعه اجتماعی در سطح محلات و تعریف آنها، نحوه سنجش آنها را در سطح محلات روشن کنیم.

بر اساس تعاریف اولیه مکتب شیکاگو از محدوده‌های شهری که از نظر مفهومی با مفهوم محله متقارن است، می‌توان مهم‌ترین کارکردهای محله را این‌گونه تعریف کرد: (۱) کمک به سازماندهی اجتماعی در جامعه، (۲) ایجاد بستر و زمینه برای مشارکت در اداره جامعه، (۳) تسهیل کنترل سیاسی از طریق نهادهای کلان مانند دولت؛ بنابراین آنچه در مبحث توسعه اجتماعی محلات واضح است، این است که در این رویکرد مواردی مانند مشارکت و حمایت اجتماعی، ظرفیت اجتماعی و توانمندسازی اجتماعی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و... در سطح محلات بررسی می‌شود که همگی این موارد به انضمام توسعه کالبدی و فضایی محلات، زمینه‌ساز رسیدن به توسعه پایدار خواهند کرد.

۲-۳-۴-۲- نقش سرمایه اجتماعی در توسعه محلات

مفهوم سرمایه اجتماعی یکی از پرکاربردترین عناصر در بعد اجتماعی توسعه شناخته می‌شود که همواره با مفهومی به نام اعتماد اجتماعی همراه است. اعتماد در این مفهوم، عامل محرک و هدفی نهایی است که هم به‌عنوان محصول و هم به‌عنوان وسیله‌ای برای دستیابی به سرمایه اجتماعی شناخته می‌شود. سرمایه اجتماعی در پاره‌ای از موارد، به سرمایه فردی دلالت دارد که در شبکه‌های اجتماعی گسترش می‌یابد و باعث ایجاد منابع در دسترس برای افراد می‌شود. در موارد دیگر نیز اشاره به کیفیت روابط یا هنجارهای رایج گروهی دارد که به‌عنوان دارایی جمعی شایان توجه است (کازمیان: ۱۳۹۲). از اواخر دهه ۹۰ موجی از رویکردها آغاز شد که بر مفهوم سرمایه اجتماعی به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین مفاهیم توسعه پایدار توجه کرده و توسعه پایدار را امری مساوات‌طلبانه و مردم‌سالار معرفی کرد. از طرفی، پس از ناکارآمدی‌های الگوی تک‌بعدی توسعه، توجه به رویکرد جدید جدی‌تر شد. از آنجایی که سرمایه اجتماعی به واسطه ارتباطش با سایر مؤلفه‌های بنیادین اجتماعی مانند نظم، وفاق اجتماعی، تعهد و پیوند اجتماعی، انسجام اجتماعی، امنیت و مشارکت اجتماعی ناگزیر است؛ بنابراین در دستور کار کشورها به‌عنوان یکی از ابعاد اصلی توسعه قرار گرفت (صالحی‌امیری، ۱۳۹۱). به عبارت دیگر، سرمایه اجتماعی به‌عنوان یک متغیر اساسی در تحقق توسعه پایدار اهمیت دارد و از همین رو، بسترهای به‌وجودآورنده سرمایه اجتماعی نیز مهم هستند.

در نگاه مبتنی بر سرمایه انسانی و اجتماعی و با محوریت توسعه پایدار، اهداف مدیریتی کشورها از سمت رشد صرف اقتصادی بر رشد اجتماعی و مردم‌سالاری گرایش پیدا کرده و رفته‌رفته با افزایش جمعیت و رشد شهرها، مباحث مدیریت شهری و مدیریت محله‌محور و تأکید بر سرمایه اجتماعی، در مرکز بحث بسیاری از اندیشمندان قرار گرفت. در حقیقت، پیامدهای منفی جهانی شدن و ناکامی برنامه‌های نوسازی، موجب اهمیت مجدد زندگی اجتماعی مبتنی بر هویت محله‌ای شده و حرکت از نوعی مدیریت متمرکز به مدیریت محلی معطوف شده است. تا چند دهه پیش در اغلب شهرها، محله‌ها از اعتبار و نقش ویژه‌ای

برخوردار بودند و اکثر ساکنان نیازهای خود را در محله تأمین می‌کردند. این جریان به دلیل پدیده جهانی شدن و عصر ارتباطات با کاهش مواجه شده بود (ایمانی جاجرمی، ۱۳۸۳). علاوه بر این، تحقیقات انجام‌شده درباره روند توسعه اجتماعی- فضایی شهرهای معاصر ایران حاکی از این است که توجه ناکافی به مسائل محله‌ای و سازمان‌ها و نهادهای مردم‌نهاد محلی، می‌تواند معضلاتی را در شهرها در پی داشته باشد (پیربابایی، ۱۳۸۳). ازهم‌گسیختگی روابط اجتماعی در شهر، شهرنشینی، کاهش همکاری و تعاون، ضعف در حمایت‌های اجتماعی جامعه محله‌ای در برنامه‌های عمران شهری، رکود و ضعف در امنیت اجتماعی و خلاصه مشارکت‌نداشتن شهروندان در برنامه‌ریزی‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی، در شهرها و به‌ویژه در کلان‌شهرها، موجب اتلاف سرمایه‌های مادی و معنوی و تشدید مشکلات و ناهنجاری‌های شهری می‌شود (شماعی، ۱۳۸۳).

«کلمن» و «پاتنام» از اندیشمندان هستند که بر امر سرمایه اجتماعی و نقش مهم آن در توسعه جوامع پژوهش کرده‌اند. از نظر کلمن، سرمایه اجتماعی موجودیتی است که کنشگری فعال در سطح جامعه را تسهیل کرده و همچنین برخوردار از جنبه‌هایی از ساخت اجتماعی است. آنها همچنین بر مفهوم سرمایه اجتماعی در سطح میانی که محلات را نیز دربر می‌گیرد، توجه عمده‌ای نشان داده‌اند و سازوکارهای مدنی محلی را یکی از مهم‌ترین سازمان‌های اجتماعی معرفی می‌کنند. پاتنام نیز درباره عملکرد مدیریت محلی روش‌های سنجشی را معرفی می‌کند که بر جامعیت، استحکام، پایایی و تطبیق با نیازهای شهروندان تأکید دارد (ایمانی جاجرمی، ۱۳۸۶). امری که در ادامه پژوهش به‌طور مبسوط شرح داده خواهد شد.

۲-۳-۴-۳- نقش ظرفیت‌سازی و توانمندسازی در توسعه محلی

ظرفیت‌سازی و سرمایه اجتماعی دو مفهوم کلیدی است که بسیاری از صاحب‌نظران در نگرش جدید به برنامه‌ریزی و مدیریت شهری بر آن تأکید جدی دارند. ظرفیت‌سازی در اجتماعات محلی به سرمایه اجتماعی وابسته است. فرایند ظرفیت‌سازی اجتماعات محلی شامل فعالیت‌ها و سیاست‌هایی است که ارتباط‌های مثبت میان اشخاص، سازمان‌ها و اجتماعات محلی را حمایت و آسان کند. برای نمونه، «بولن» در این فرایند ضمن تأکید بر ظرفیت‌سازی برای ایجاد اجتماعات محلی و سازمان‌های محلی، توسعه آنها را منوط به شکل‌گیری سرمایه اجتماعی دانسته و به این مهم اشاره دارد که سرمایه اجتماعی پیش‌نیاز فرایند توسعه در محله خواهد بود (بولن، ۲۰۰۰). بولن اجتماعات محلی با سرمایه اجتماعی بالا را دارای مشخصات زیر می‌داند: ۱- مردم احساس خواهند کرد جزئی از محله هستند، ۲- احساس مفیدبودن و سودمندی کرده و توانایی آنها برای مشارکت واقعی در محله تقویت می‌شود، ۳- محله را متعلق به خود دانسته و در آن احساس امنیت می‌کنند و ۴- شبکه‌های زیادی از ارتباطات متقابل میان افراد شکل می‌گیرد. همچنین از مزایای برنامه‌ریزی محله‌محور می‌توان به افزایش ظرفیت محله‌ای، آمادگی محله‌ای، انباشت سرمایه اجتماعی، مدیریت از پایین، مشارکت شهروندی، رویکرد دارایی‌منا در برابر رویکرد نیازمنا (رویکرد دارایی‌منا جامع‌نگر است و به‌جای پیامد مشخص، بر فرایند تأکید دارد و با بسیج دارایی‌های محلی نظیر سرمایه اجتماعی و کالبدی، موجب ظرفیت‌سازی می‌شود (ربانی، ۱۳۸۸) و در نهایت، دستیابی به توسعه پایدار در ابعاد مختلف را ذکر می‌کند (حاجی‌پور، ۱۳۸۵).

«مامفورد» معتقد است پرداختن به محله، راهکاری عملی در

- اجتماعی (شامل قدرت، انسجام اجتماعی، اعتماد، شبکه‌ها، برابری، ایمنی، حس مکان و خلاقیت)
 - انسانی (وضعیت افراد از جمله مهارت‌ها، دانش‌ها و تجربیات زندگی، ارزش‌ها، فعالیت شهروندی، حقوق و مسئولیت‌ها و...) - طبیعی (شامل منابع از جمله ضایعات، ارزش‌های مصرفی و غیرمصرفی، تنوع زیستی، تغییرات آب‌وهوایی، زیستگاه طبیعی)
 - فیزیکی یا کالبدی (شامل زیرساخت‌های حامی نیازهای انسانی شامل حمل‌ونقل، بهداشت، امکانات تعلیم و تربیت، خدمات انسانی، مسکن و ارتباطات)
 - مالی (شامل درآمد و توزیع آن، اشتغال، هزینه‌های اقتصادی از تأثیر محیط و اجتماع و...) - فرهنگی (شامل سنت‌ها، داستان‌ها، تاریخ، دلبستگی به مکان و...) - دولتی (شامل ایجاد مشارکت در تصمیم‌گیری، ایجاد عدالت اجتماعی و...)

۲-۶-۶-۲- سرای محله

با توجه به وظایف و نقش شهرداری تهران در گسترش مشارکت و حضور شهروندان در عرصه‌های مختلف و سیاست محله‌محوری و در راستای تحقق ماده ۷۱ قانون وظایف و تشکیلات شورای اسلامی کشور مصوب مجلس شورای اسلامی در جلسه ۲۲۹ شورای اسلامی شهر تهران، برای مهیا کردن شرایط و زمینه‌های قانونی، اجرائی و تشکیلاتی لازم در راستای شکل‌گیری مشارکت آگاهانه، معنادار، قاعده‌مند، پایدار و استفاده بهینه مدیریت شهری از سرمایه اجتماعی «دستورالعمل ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران» تصویب شده است. با توجه به مفاد این دستورالعمل، باید در هر محله شهر تهران یک سرای محله در نظر گرفته شود تا بتواند مشارکت اجتماعی را در سطح محلات افزایش دهد.

در حال حاضر برای سرای محلات طبق مصوبه شورای اسلامی شهر تهران ۱۳ خانه جداگانه در نظر گرفته می‌شود که هر کدام از این خانه‌ها و کانون‌های مربوط به آن موظف هستند فعالیت‌های خاص را دنبال کنند (ذاکری، ۱۳۹۰، ۸).

جذب مشارکت مردم محلی از طریق سرای محله در هریک از محلات شهر تهران از طریق مدیر محله، بازرس، کارگروه‌های تخصصی و خانه‌های دوازده‌گانه پیش‌بینی شده است. همچنین سرای محلات به‌عنوان بازوی اجرائی شهرداری در محلات عمل کرده و برنامه‌های متنوعی را با موضوعاتی مانند آموزش‌های شهروندی، سلامت، ورزش همگانی و توانمندسازی بانوان به اجرا می‌گذارند. این نهاد مسئولیت خطیر جلب مشارکت‌های مردمی را به دوش می‌کشد و دنبال این است که توده‌های مردم را به مشارکت در اداره و نگهداری محله ترغیب کند. از این نظر، سرای محله هم‌زمان در تعامل با بخش‌های اجتماعی متعددی قرار دارد و نحوه تعامل آن با نهاد شهرداری و اجتماع محلی پیرامون، عاملی تعیین‌کننده در توفیق و عملکرد مؤثر آن محسوب می‌شود. همچنین ساختار اجرائی آن که در قالب هیئت‌انما، کارگروه‌های تخصصی و خانه‌های ۱۳‌گانه صورت‌بندی شده‌اند و نیز بر عملکرد و میزان موفقیتش در تحقق اهداف مورد انتظار مؤثر بوده است. به عبارت دیگر، عوامل متعددی از شرایط درون‌سازمانی گرفته تا برون‌سازمانی و محیطی بر عملکرد سرای محله تأثیر گذاشته و توانایی این مجموعه را

حل مشکلات کلان‌شهرهاست و محله نقش والدین یک خانواده را دارد که می‌تواند نقش حمایتی داشته باشد. سازمان‌های مردم‌نهاد و سازمان‌های محلی می‌توانند در صورت نهادینه‌شدن، موجبات توسعه محلی، افزایش مشارکت مردم در اداره امور محل و پاسخ‌گویی نهادهای محلی را فراهم و تا اندازه زیادی مسیر دستیابی به توسعه‌یافتگی را هموار کنند (ایمانی جاجرمی، ۱۳۸۶).

«بورديو» نیز از اندیشمندان است که بر لزوم وجود شبکه‌های اجتماعی مردمی و سازمان‌های متولی این امر تأکید دارد و سرمایه اجتماعی را یک تسهیلگر مهم برای دستیابی به سایر سرمایه‌های فرهنگی و اقتصادی در نظر می‌گیرد. بورديو معتقد است سرمایه شکل‌گرفته علاوه بر اینکه می‌تواند مزایای شهروندان را در سطح فردی افزایش دهد، در افزایش مزایای گروهی در سطوح مختلف نیز می‌تواند نقش بسزایی داشته باشد.

۲-۳-۴-۲- نقش مشارکت اجتماعی در توسعه محلی

در دهه‌های اخیر، بسیاری از سازمان‌ها و نهادهای مدیریت و برنامه‌ریزی بر ترویج نوعی نگرش مشارکتی برای تشویق مدیریت و برنامه‌ریزی از «پایین به بالا» و توانمندسازی اجتماعات محله‌ای برای مشارکت و نظارت آنها بر اقدامات توسعه‌ای تأکید داشته‌اند (حاجی‌پور، ۱۳۸۵: ۳۷). مشارکت مردمی یکی از بهترین شیوه‌های سازماندهی فعالیت‌های مردمی در راستای حل مسائل شهری است که به دلیل نزدیکی مردم به نیازهای حقیقی محلی، عموماً با تصمیمات منطقی همراه بوده و زمینه‌ساز حمایت‌های آتی آنها از پیامدهای توسعه خواهد بود.

۲-۵-۲- تاب‌آوری اجتماعی

مفهوم تاب‌آوری، گام‌به‌گام تکامل یافت و توجه به آن از مفهوم اولیه اکولوژیکی به سمت مفهوم اجتماعی - اکولوژیکی و سپس به سمت مفهوم اجتماعی جلب شد. اصطلاح تاب‌آوری اجتماعی اولین بار از سوی «ادگر»^۱ مطرح شد. او تاب‌آوری اجتماعی را به‌عنوان توانایی گروه‌ها یا جوامع برای مقابله با تشنه‌های خارجی و اختلالات در مواجهه با تغییرات اجتماعی، سیاسی و زیستمحیطی تعریف می‌کند (Adger, 2000: 1). اگر توجه به جنبه‌های اجتماعی در تاب‌آوری بیشتر از توجه به زیرساخت‌های کالبدی و فیزیکی در مدیریت بحران اهمیت نداشته باشد، دست‌کم به همان اندازه حائز اهمیت است. در جایی که جنایت، بی‌خانمانی، بی‌کاری و بحث‌های مربوط به تغذیه نامناسب و آموزش ناکافی نمایان است، دیگر نمی‌توان برای مسائل پیشگیری از بلایا اهمیت زیادی قائل شد.

تاب‌آوری اجتماعی شامل شرایطی است که تحت آن افراد و گروه‌های اجتماعی با تغییرات محیطی انطباق می‌یابند. به‌طور کلی قابلیت تاب‌آوری اجتماعی، توان یک اجتماع برای برگشت به تعادل یا پاسخ مثبت به مصیبت‌هاست. با آنکه هنوز در تعریف و شاخص‌سازی این مفهوم ابهامات زیادی وجود دارد، همه تعاریف موجود درباره تاب‌آوری اجتماعی به ظرفیت‌های افراد، سازمان‌ها یا جوامع برای تحمل کردن، جذب کردن، تطبیق و تبدیل در برابر تهدیدات اجتماعی از هر نوع توجه دارند. (پرتوی و دیگران، ۱۳۹۵: ۱۰۲)

«راس»^۲ و همکاران (۲۰۱۰) معیارهای تاب‌آوری اجتماعی را در هفت دسته اصلی زیر تقسیم‌بندی می‌کنند و معتقدند با این هفت حوزه اصلی می‌توان تاب‌آوری اجتماعی را تقویت کرد: (Ross et al., 2010)

1 Adger
2 Ross

در دستیابی به اهداف تعیین شده بالا می‌برند. از این نظر، سرای محله به‌عنوان نهادی نوپا، به لحاظ قرارداد داشتن در فضایی تعاملی، چندبعدی و متنوع، در مسیر تحقق اهداف پیش‌بینی شده راه دشواری را پیش‌رو دارد. در سرای محله فضای شهری حیطه‌ای کالبدی یافته و به‌عنوان صحنه کنش متقابل که مرزهای معینی دارد، امکان تمرکز کنش‌های اجتماعی متعامل را به هر شیوه‌ای میسر می‌کند؛ بنابراین کنش متقابل انسانی در درون فضایی رخ می‌دهد که به‌طور کالبدی و اجتماعی تعریف شده باشد. حضور این فضای اجتماعی تعریف شده تأثیر زیادی در تسهیل کنش‌های متقابل مردمان خواهد داشت؛ امری که خود از بنیادی‌ترین پایه‌های حیات مدنی است (جعفری، ۱۳۹۱: ۵۲).

سررای محله مرکزی است که در محله واقع شده و فعالیت‌ها و برنامه‌های فرهنگی، اجتماعی، آموزش و تفریحی مرتبط با حوزه معاونت فرهنگی و اجتماعی شهر تهران در آن به صورت محلی مدیریت می‌شود. **سیاست ایجاد سرای محلات در تهران در واقع ریشه در سه اصل اساسی زیر دارد:**

- سیاست بازسازی الگوی مدیریت شهری و ضرورت تفویض بخشی از مدیریت محله بر ساکنان محله
 - بخشی از سیاست شهرداری تهران در راستای تحقق شهروند پاسخ‌گو و پیگیر
 - بخشی از سیاست‌های کلان و اسناد بالادستی مصوب شهرداری و شورای شهر
- برخی از مهم‌ترین اهداف سرای محلات را می‌توان به شرح زیر بیان کرد:**

- کمک به پیشبرد وظایف شهردار ناحیه در محدوده محله
- مشارکت دادن شهروندان در تصمیم‌گیری‌ها
- تلاش در راستای ارتقای سطح فرهنگ، سلامت، ایمنی و بهداشت محله
- تلاش در راستای توانمندسازی محله
- بسترسازی برای کارآفرینی و استفاده از ظرفیت‌های محلات
- نهادینه کردن ارتباط مردم با مدیریت شهری
- ساماندهی شهروندان برای مقابله با بلایای طبیعی
- بخش‌های مختلف سرای محلات:

ساختار سازمانی سرای محلات تحت نظارت شورایی محله شکل می‌گیرد:

- ۱- مدیر محله
- ۲- کارگروه‌های تخصصی
- ۳- کانون‌ها و خانه‌ها

۱-۳-۶-۳- ضرورت مداخله در موضوع سرای محله

محله‌های شهری عامل تعیین‌کننده و مهم روابط اجتماعی و بنیاد سازماندهی نظام شهری‌اند. این دو ویژگی اجتماعی و فضایی محله‌های شهری باعث می‌شود هر محله در کنار زیباسازی فضایی و کالبدی، امنیت و رفاه عمومی پایدار را نیز تأمین کند. سیاست بازسازی سرای محلات در کنار توجه به ضرورت‌های کالبدی و محل احداث سرای محله، نیازمند بازسازی اجتماعی و احیا و تقویت شبکه تعامل اجتماعی است. لزوم هماهنگی و همسویی در اهداف سرای محله، نیازها، تعلقات و ارزش‌های هویت‌بخش و انسجام‌بخش محلی است که این هماهنگی و همسویی، زمینه تحقق اهداف سرای محله، ایجاد سرای ایده‌آل، امکان طراحی اجتماعی مناسب و رسیدن به معیاری کامل و جامع از ویژگی‌های شاخص آن است.

۲-۳-۶-۳- مسئله اجتماعی سرای محله

مفهوم خانه یا سرا دلالت بر همبستگی اجتماعی بادوام دارد و تضمینی برای حفظ پایداری بیشتر محیط خانوادگی و جمعی است. ترکیب «سرا و محله» کلیتی فراتر از اجزای سازنده آن دارد و شأن اجتماعی و فرهنگی جدیدی پیدا می‌کند. شناخت هر محله، شناخت ویژگی‌های خاص آن مانند ترکیب دینی، قومی، زبانی، اعتقادی، سرمایه اجتماعی درون گروهی، مشارکت و سطح اعتماد، انسجام اجتماعی و حضور شهروندان است. مسائل هر محله در ذهنیت مشترک و جمعی سکنه محل به‌عنوان یک نیاز یا مشکل مطرح می‌شود. نظام مدیریت سرای محله متناسب با اختیارات و عملکردها، چالش‌های موجود در سرای محله، شورایی‌ها و ویژگی‌های ممتاز اعضای شورایی و مدیر محله است (سرور، ۱۳۹۴: ۵۵).

ابعاد اجتماعی و فرهنگی سرای محله

- بُعد آموزشی: آموزش آشنایی با حقوق و تکالیف شهروندی، آموزش‌های عمومی و تخصصی، دوره‌های کوتاه‌مدت
- توانمندسازی: خودآگاهی، کسب مهارت‌های زندگی، افزایش سطح قابلیت‌های حرفه‌ای صداهای ناشنیده مثل زنان بدسرپرست
- هویت‌بخشی: تعلق خاطر به محله، تحقق روحیه جمعی در محله، تحقق روحیه مشارکت و همدلی
- سرمایه اجتماعی: اعتماد اجتماعی بین واحدهای همسایگی، اعتماد بین‌سازمانی، مشارکت جمعی در امور محلی
- جامعه‌پذیری و فرهنگ‌پذیری: ارتقای فرهنگ شهروندی و شهرنشینی، مشارکت‌پذیر کردن ساکنان محله
- مدیریت محله‌محور از طریق نهادینه کردن ارتباط مردم با مدیریت شهری
- تحقق شهروند پیگیر و پاسخ‌گو از طریق آشنا کردن شهروندان از حقوق اجتماعی، مدنی و سیاسی خود و پیگیری آنها
- ۳-۳-۳- ابعاد اقتصادی سرای محله
- بدون توجه به وضعیت معیشتی محله امکان موفقیت سرای محله برای تحقق اهداف خاص ممکن نیست
- سرمایه‌گذاری‌های کوچک در راستای اشتغال‌زایی محله و توانمندسازی شهروندان و گروه‌های هدف به‌ویژه زنان
- اشتغال‌زایی مستقیم در محلات

۴-۳-۶-۳- ابعاد کالبدی و زیبایی‌شناختی

سرای محله مکانی است که برای ساکنان محله فرصت انتخاب یک رابطه دوستانه و تعامل افراد را به وجود می‌آورد. این فرصت در معماری می‌تواند بارف یک نیاز اجباری آغاز شود، با تعاملات اهالی محله پیشرفت کند و با پیوندهای اجتماعی و فرهنگی بین اهالی محله ادامه یابد. بهترین راهکارها برای نیل به این هدف، استفاده از فضاهای سرا به صورت فضای چندمنظوره یا چندعملکردی است. محیط کالبدی برای ایجاد انگیزش و تأمین تجربه‌ها و رفتارهای انسان امکانات بالقوه‌ای دارد که قابلیت محیط نامیده می‌شود (یزدانفر، ۱۳۹۲: ۸). به این ترتیب، فضاهای سرای محله می‌تواند به وسیله این قابلیت ذاتی خود پاسخ‌گوی تأمین نیاز تعاملات اجتماعی باشد. موارد زیر در کالبد سرای محله می‌تواند مهم تلقی شود:

- وجوه فضایی، ویژگی‌های فیزیکی و قلمرو مکانی، همبستگی کارکردی فضاها و تمایزات عمیق فضایی- اجتماعی
- میزان در دسترس بودن برای عموم شهروندان و سکنه محله به تفکیک گروه‌های سنی، جنسی، طبقاتی

مدیریت محله و سیاست سازمان‌ها و ادارات کل حوزه اجتماعی و فرهنگی شکل می‌گیرد.

۱. خانه قرآن و عترت
۲. خانه فرهنگ و هنر
۳. خانه کتاب
۴. خانه علم و زندگی
۵. خانه اسباب‌بازی
۶. خانه رفاه و خدمات اجتماعی
۷. خانه کارآفرینی و توانمندسازی
۸. خانه ورزش
۹. خانه تسنیم
۱۰. خانه سلامت
۱۱. خانه دوام و ایمنی
۱۲. خانه پژوهش
۱۳. خانه فناوری اطلاعات

خانه قرآن و عترت:

تشکلی مردم‌نهاد که ترویج و توسعه آموزش‌ها و تعاملات قرآنی و افزایش مهارت و انس شهروندان با قرآن را در نظر دارد.

- خانه فرهنگ و هنر:

تشکلی مردمی که اجرای برنامه‌های فرهنگی محله‌محور را بر اساس ضوابط اداره کل فرهنگ بر عهده دارد.

- خانه کتاب:

تشکلی مردمی که با ذخیره‌سازی، حفاظت و اشاعه پیشینه‌های مکتوب، در خدمت تعلیم، توسعه و تربیت خواهد بود.

- خانه علم و زندگی:

تشکلی که برای افزایش مشارکت‌های مردمی در اداره امور شهر از طریق به‌کارگیری توانمندی‌ها و ظرفیت‌ها، اقدام به تأسیس کانون‌های داوطلبانه مردمی آموزش‌محور می‌کند.

- خانه اسباب‌بازی:

زیرمجموعه‌ای از سرای محله که به پرورش ابعاد مختلف کودکان از لحاظ عاطفی، حسی، حرکتی، خلاقیت و مشارکت از طریق بازی می‌پردازد.

- خانه کارآفرینی و توانمندسازی:

تشکلی مردمی که در راستای اهداف کارآفرینی و توانمندسازی و با رویکرد محله‌محوری با همکاری ساکنان و ذی‌نفعان فعالیت می‌کند.

- خانه ورزش:

تشکلی مردمی که با هدف رشد و توسعه ورزش همگانی فعالیت می‌کند.

- خانه تسنیم:

تشکلی مردمی که با هدف توانمندسازی و ارتقای قابلیت‌های زنان، ترویج سبک زندگی اسلامی-ایرانی،

حمایت از نهاد خانواده، اشاعه مشارکت زنان و... فعالیت دارد

- خانه سلامت:

زیرمجموعه‌ای از سرای محله که به‌عنوان ستاد هماهنگ‌کننده و اجرائی محله سالم، با استقرار در محله‌های شهر تهران در نقش تسهیلگر، سطح سلامت ساکنان محله را از طریق مشارکت همگانی و همکاری‌های بین‌بخشی ارتقا می‌بخشد.

- خانه خدمات و رفاه اجتماعی:

تشکلی مردمی و داوطلبانه که به ارائه خدمات رفاهی و اجتماعی مطابق با سیاست‌های کلان فرهنگی و اجتماعی می‌پردازد.

- کوچکی و بزرگی سرای محله و متراژ مناسب آن و تناسب ساختمان و سازه کالبدی

- مجاورت با فضای سبز، پارک محلی و عرصه عمومی محله

- نزدیکی به مراکز امنیتی- نظامی

- نوع چیدمان و چینش فضای درونی سرای محله

- تناسب سازه‌ای سرای محله با سازه‌های محیط اطراف، میزان پایبندی به دستورالعمل نمای ساختمان.

۵-۶-۳- مبانی حقوقی طرح مدیر محله

سرای محلات با استناد به قوانین و ضوابط زیر شکل گرفته‌اند:

- مصوبه ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران

۸۸/۸/۱۳ شورای شهر تهران

- دستورالعمل اجرائی ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی در محلات

شهر تهران مصوب بیست‌ودومین جلسه شورای بازنگری و هماهنگی

نظامات برنامه‌ریزی و اجرائی شهرداری تهران مورخ ۸۹/۱/۲۹

- مجموعه آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل هیئت مصوب ستاد راهبری مرکزی

۶-۶-۳- مدیر محله

فرایندی است قانونی و پذیرفته‌شده از سوی اجماع مدیریت شهری برای کاهش تصدی‌گری، برون‌سپاری، گسترش و نهادینه‌کردن مشارکت آگاهانه و اثربخش مردمی و واگذاری فضاها، ابنیه و فعالیت‌های فرهنگی، هنری، اجتماعی و ورزشی در سطح محله؛ تحولی ساختاری در راستای تحقق رویکرد محله‌محوری و تغییر رویکرد شهرداری از سازمانی خدماتی به نهادی اجتماعی.

۷-۶-۳- کارگروه‌های سرای محلات و وظایف آنها

- کارگروه اجتماعی، آموزشی و توانمندسازی

- کارگروه سلامت و محیط زیست

- کارگروه فرهنگی و هنری

- کارگروه مدیریت بحران و ایمنی

- کارگروه ورزش و اوقات فراغت

- کارگروه امور خدماتی و رفاهی

- کارگروه‌های سرای محلات و وظایف آنها به شرح زیر است:

وظایف کارگروه سلامت و محیط زیست:

- اجرای دستورالعمل‌ها و همکاری با مدیر محله در راستای اهداف اداره کل سلامت منطقه

- همکاری در پایش وضعیت سلامت

- برقراری ارتباط با سایر خانه‌ها

و...

وظایف کارگروه ورزش و اوقات فراغت:

- همکاری و برنامه‌ریزی برای نیازسنجی اوقات فراغت

همکاری در برنامه‌ریزی برای احیا و بهره‌برداری بهینه از مراکز

فرهنگی و جاذبه طبیعی محلات

شناسایی ظرفیت‌های ورزشی موجود در سطح محله و برنامه‌ریزی در

راستای استفاده مناسب از آن

همکاری در پایش وضعیت شاخص‌های ورزش شهروندی

۳- خانه‌ها و کانون‌های سرای محلات:

خانه‌های محلات از اجزا و زیرمجموعه‌های مدیریت محله‌اند که شامل ۱۳ مورد هستند. خانه‌های محلات در راستای اجرای برنامه‌های

- خانه دوام و ایمنی:

تشکلی مردمی و داوطلبانه است که بر ارتقا و حفظ آمادگی امدادی و ایمنی شهروندان در سطح محله تأکید دارد و در این راستا فعالیت می‌کند.

- خانه پژوهش:

تشکلی مردمی و داوطلبانه است که پژوهشگران محله در آن استقرار می‌یابند و نیازهای مطالعاتی و پژوهشی، مشاوره‌های اجتماعی و فرهنگی مبتنی بر یافته‌های پژوهشی و انتشار مقالات علمی و گزارش‌های علمی را پاسخ می‌گویند و بستری لازم را برای همفکری نخبگان محلی فراهم می‌آورند.

- خانه فناوری اطلاعات:

تشکلی مردمی که در راستای هم‌اندیشی مجازی، اخذ ایده‌های شهروندان به صورت سیستماتیک و گسترش فعالیت‌های فناوری اطلاعات و تحقق شهر و شهروند الکترونیک راه‌اندازی شده است.

۷-۲- شوراییاری‌ها

شوراییاری‌ها در راستای تمرکززدایی و بهره‌گیری از نظرات و دیدگاه‌های آحاد مردم و مشارکت واقعی و پایدار و پیرو اجرای بندهای ششم و هفتم ماده ۷۱ قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور تشکیل شده‌اند. شورای اسلامی شهر تهران اقدام به تأسیس انجمن‌های شوراییاری در محلات تهران کرد. مهم‌ترین اهداف شوراییاری‌ها به شرح زیر است:

- ۱- شکل‌گیری شبکه گسترده‌ای از روابط اجتماعی و فرهنگی، ایجاد همدلی، اعتماد، تعامل و مشارکت فعال
- ۲- بهره‌گیری از تجربه و تخصص شهروندان هر محله در اداره امور شهر و محله و واگذاری امور محلات به مردم محل
- ۳- تحقق و اجرای قانون شورا و تقویت مشارکت هر چه بیشتر شهروندان تهرانی در ساماندهی امور مختلف شهری
- ۴- تثبیت پایه‌های مردم‌سالاری، اجرائی کردن قانون، اجرای کامل اصول هفتم و صدم تا صدوششم قانون اساسی مبنی بر جلوگیری از ایجاد فاصله بین حکومت و مردم

وظایف شوراییاری‌ها:

- ۱- نقش نظارتی در مناطق و محلات
- ۲- بسترسازی برای مشارکت مردم در اداره امور شهری
- ۳- رصد کردن تمام مشکلات محلات و مناطق

۸-۲- تجارب خارجی

در مبحث تجارب خارجی، تجربه‌های بسیاری در کشورهای مختلف جهان از تجربه مشارکت در سطح برنامه‌ریزی محلی وجود دارد؛ اما با توجه به ضرورت و الزامات این پژوهش، نمونه‌ای در سطح جهان برگزیده شد که ارتباط بیشتری با موضوع این کتاب برقرار می‌کند. این نمونه در ارائه یک مدل مدیریت شهری محله‌محور، رهیافت‌های مفیدی خواهد داشت.

مشکلات مرتبط با مدیریت متمرکز شهری «برنامه‌ریزی از بالا به پایین» نه تنها در کشور ما بلکه در اغلب نقاط جهان، تجربه شده است یا کشورها همچنان در حال مواجهه با آن هستند. برنامه‌ریزی از

سطح خرد و محلی برای نیل به سوی حکمروایی شهری غیرمتمرکز و «برنامه‌ریزی از پایین به بالا»، ضرورتی بود که در ایالات متحده آمریکا در دهه‌های گذشته نیز احساس شد. در این میان، آنچه برای رهبران و مدیران به‌عنوان یک پرسش اساسی واجد اهمیت است، این سؤال بود که «چگونه کشش‌ها و تمایلات در سطوح محلی، فرصت‌هایی را برای بهبود شرایط اجتماعی ایجاد می‌کند؟» (David Boehlke, ۲۰۱۱: ۳).

این نگرش‌ها موجب شکل‌گیری تجارب بسیاری مانند اجرای پروژه‌های توانمندسازی طرح‌های ابتکاری انجمن مناطق، پروژه‌های اجتماع محلی مینا، ایجاد گروه‌های محله‌ای، فعال‌سازی سازمان‌های غیرانتفاعی و مردم‌نهاد، توانمندسازی کسب‌وکارهای محلی و بهره‌وران محلی و... در ایالات متحده شد.

در میان تجارب بسیاری که در شهرها و ایالات مختلف در راستای تمرکززدایی صورت گرفت، مدل NBN یکی از تجارب پیشرو و موفق نه تنها در سطح ایالات متحده بلکه در سایر کشورها به شمار می‌رود. این شیوه یک سیستم مدیریت شهری است که بر پایه مشارکت حداکثری شهروندان بنیان نهاده شده و در آن مردم همگام با دولت در تمام تصمیم‌گیری‌های مربوطه مشارکت می‌کنند. در حال حاضر این شیوه در چند شهر آمریکایی و چند شهر در استرالیا و انگلیس اجرا شده است و نتایج خوبی در بر داشته است. همچنین بسیاری نیز در حال انجام مطالعات اولیه برای امکان‌سنجی تحقق چنین طرحی در کشور یا شهر خود هستند که نشان از موفقیت این رویکرد دارد (فرودی، ۱۳۹۵: ۲۷).

NBN مدلی کاملاً عملیاتی است که از ابتدای شروع فرایند تصمیم‌گیری تا برنامه‌ریزی و اجرا، مردم را در کوچک‌ترین سطح واحدهای شهری یعنی واحد همسایگی، به صورتی فعالانه در طرح درگیر کرده است. این تفویض اختیار، علاوه بر افزایش مسئولیت‌پذیری در مردم و افزایش سطح کیفیت زندگی آنان، به مدیریت شهری نیز کمک می‌کند تا در برخورد با مسائل پیچیده شهر، تصمیمات مناسب‌تری بگیرد؛ چراکه مردم مسائل خود را بهتر شناسایی می‌کنند. علاوه بر آن، حجم بالایی از مسئولیت‌های مدیریت شهری به مردم تفویض شده و از پیچیدگی‌های وظایف نهاد‌های شهری کاسته می‌شود (همان).

مدل NBN یکی از مدل‌های خلاقانه و ابتکاری در مشارکت است که نخستین بار در شهر روچستر از ایالت نیویورک در آمریکا اجرا شد. از میان تمام تلاش‌های مشابه که می‌توان از آنها به‌عنوان حرکات اجتماع‌محور نام برد، تنها تعداد محدودی مشابه روچستر نیویورک به‌سرعت زیاد اتفاق افتاده و موفق شده‌اند.

در اوایل ۱۹۹۴، ویلیام جانسون،^۲ شهردار وقت، اجرای این برنامه را در شهر روچستر اعلام کرد. اجرای طرح مبتنی بر کمک شهروندان بر مبنای همیاری و مشارکت واحدهای همسایگی در اجرای پروژه‌ها، زمینه‌سازی و طراحی شد (Min Fenkooi, ۲۰۰۶: ۶). روچستر به دلیل اجرای این طرح، در سال ۱۹۹۸ برنده بالاترین شهر پرترفدار شد که این جایزه، قدیمی‌ترین جایزه برتری مدنی در ایالات متحده است (Jarle Crocker, ۲۰۰۰: ۲۶۰). در سال ۲۰۱۶ برای تشویق و افزایش گرایش‌ها به سمت محله‌گرایی، کمیته‌های موسوم به «NBN» در آمریکا تشکیل شده است که این کمیته سالانه اجرای مدل را در شهرهای آمریکا ارزیابی کرده و به موفق‌ترین شهر، جایزه اعطا می‌کند (<http://www.neighborsbuildingneighborhoods.org>).

تاکنون شیوه و مدل «NBN» در شهرهای «روچستر» ایالت نیویورک،

۱- «NBN» مخفف «Neighbors Building Neighborhoods» است و اصطلاحاً معادل «همسایه‌ها، واحد همسایگی خود را می‌سازند» است. در این اثر به دلیل شهرت مدل با همین نام و درک بهتر مفهوم آن با همین عنوان، این مدل نام برده شده و از ترجمه یا تعیین معادل فارسی برای آن پرهیز می‌شود؛ چرا که این نام بهتر از هر معادل دیگری مفهوم آن را می‌رساند.

- حضور فعال و مؤثر شورای شهر
- شفاف‌سازی نحوه مدیریت و تصمیم‌گیری طرح برای شهروندان و همه ذی‌نفعان
- شفافیت در بودجه‌ریزی و روند هزینه‌کرد منابع مالی
- پیش‌بینی سودمند بودن طرح‌های ارائه‌شده و در نظر گرفتن منابع مالی مشخص و پایدار
- تسهیل امکان سرمایه‌گذاری و مداخله بخش خصوصی
- در نظر گرفتن شهروندان به‌عنوان مرکز توجه طرح و قطب تصمیم‌گیری
- افزایش حس مسئولیت‌پذیری در شهروندان نسبت به تغییرات محل زندگی‌شان، با تأکید بر جایگاه شهروندان در طرح و چشم‌انداز طرح
- افزایش قدرت و توانایی شهروندان از طریق آموزش‌های شهروندی برنامه‌ریزی‌شده و ساختاریافته، برگزاری کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی
- بهره‌گیری از پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های موجود در محلات
- ایجاد یک فرایند ارتباطی و نظارتی مستمر و مستقیم شهروندان حین پیشبرد طرح
- در نظر گرفتن راه‌های نظارت و پیگیری طرح و ارائه گزارش‌های مستمر و منظم از پیشبرد طرح
- افزایش همبستگی و ارتباط بین واحدهای همسایگی
- تسهیل ارتباط بین مردم در واحدهای همسایگی، بین مردم و مسئولان شهری و بین مردم و طرح
- تسهیل فرایندهای اداری و چارچوب‌های سازمانی در راستای مشارکت بخش خصوصی
- ترویج و فرهنگ‌سازی برای فراگیر شدن مفهوم و جایگاه طرح از طریق بازاریابی طرح (فروردین، ۱۳۹۵: ۴۶).
در راستای تحقق طرح «NBN»، ابتکارات عملیاتی در سه بُعد مدنظر قرار گرفت. این ابتکارات در ایجاد مؤسسه آموزش NBN، طراحی شبکه ارتباطات بین ذی‌نفعان و ذی‌نفعان و همچنین برنامه‌های بازاریابی طرح، بروز پیدا کرد.
مؤسسه آموزشی NBN: مهم‌ترین ابتکار این طرح، تشکیل یک مؤسسه آموزش شهروندی بود که با همکاری بین شورای شهر و نهادهای علمی شهر (کالج روچستر) اداره شد. کالج روچستر نقش برجسته‌ای در این مؤسسه بر عهده گرفت، علاوه بر پشتیبانی علمی و نظری طرح از سوی دانشگاه، فعالیت مؤسسه بر اساس ارتباط قوی بین شورای شهر و کالج نیز تسهیل شد. در بسیاری از مراحل اجرای طرح، دانشجویان کالج روچستر در کنار شهروندان حضور داشته و در پیشبرد و معرفی طرح نقش مؤثری ایفا کردند (فرودی، ۱۳۹۵: ۳۰).
بیشتر شهروندان اطلاعات و دانش کافی از برنامه‌ریزی و روند آن ندارند، در نتیجه حکومت محلی مؤسسه‌های NBN را برای آگاه‌سازی ساکنان ایجاد کرد. از جمله فعالیت‌های این مؤسسه، برگزاری کارگاه‌ها، سمینارها، همایش‌ها و جلسات عمومی بود. مؤسسه نقش مهمی در فرایند ایجاد اطمینان برای افزایش مشارکت ساکنان محلات و همکاری با دولت محلی ایفا کرد.
در هر مؤسسه، یک متخصص آموزش دیده به‌عنوان تسهیلگر و یک نماینده از شهرداری (معرفی‌شده از سوی حکومت محلی) به‌عنوان دستیار حضور داشتند که در کنار نمایندگان محلی به صورت تخصصی بر روند اجرای طرح و شیوه انجام امور نظارت کرده و آن را هدایت می‌کنند. شبکه ارتباطات طرح: ابتکار بعدی طرح نیز که نقش مهمی در

«موسکوجی»^۱ ایالت اوکلاهاما^۲ و «نورفولک»^۳ ایالت ویرجینیای آمریکا به اجرا درآمده که با استقبال شهروندان روبه‌رو شده و نتایج و پیامدهای مثبت و مفیدی را به صورت توأمان برای شهروندان، مسئولان و متولیان امور مدیریت شهر به همراه داشته است و در بسیاری از دیگر شهرهای آمریکا در حال آزمون است (Favro, 2006: 18). همچنین در شهر «مدیسن»^۴ از ایالت «ویسکانسین»^۵ شهر «لس‌آنجلس»^۶ در ایالت «کالیفرنیا»^۷ و در ایالت‌های شمال آمریکا مانند «میشیگان»^۸ نیز اجرای این طرح در دستور کار قرار دارد و راهنمای مربوط به آن از سوی شوراهای شهر انتشار یافته است (فرودی، ۱۳۹۵: ۴۰). در شهر سیدنی استرالیا نیز با هدف توزیع عادلانه منابع در مقیاس محلی از این شیوه استفاده شده است (Tooran Alizadeh, 2009: 2).

این اقدام باعث شد شهروندان بی‌واسطه و به صورت مستقیم با مسائل محیط اطراف خود در ارتباط باشند و بتوانند در تعامل با متولیان امور، شهر و محل سکونت خود را به بهترین شیوه و با حداقل زمان و هزینه اداره کنند (Favro, 2006: 18). از این رو، از این شیوه می‌توان به‌عنوان یکی از گام‌های اصلی حرکت به سوی حکمروایی مشارکتی و برنامه‌ریزی شهری غیرمتمرکز و از پایین به بالا نام برد. افزایش ظرفیت محله‌ای، توانمندسازی محله‌ای، انباشت سرمایه اجتماعی، مدیریت از سطوح پایین به بالا، افزایش مشارکت شهروندی، ترویج رویکرد مبتنی بر درایی و سرمایه‌های محلی و در نهایت دستیابی به توسعه پایدار در زمینه‌های گوناگون، ابعاد اصلی شیوه «NBN» محسوب می‌شوند (Min Fenkooi, 2006: 7). مؤلفه‌های اصلی این طرح، ایمنی، امنیت و سلامت، نظارت زیست‌محیطی، حمل‌ونقل کارآمد و مشارکت شهروندی و افزایش حس مسئولیت‌پذیری ساکنان شهر است (David Boehlke, 2011: 3).

از اقدامات اجرایی موفق در شهر روچستر در قالب این طرح می‌توان به توانمندسازی شغلی و کارآفرینی در زمینه آموزش علوم کامپیوتر و آموزش حرفه‌ای مانند جوشکاری، ابزارآلات و برشکاری و... زمینه‌سازی برای ایجاد کسب‌وکارهای جدید، استفاده از انجمن‌های مردمی محلی در زمینه کارآفرینی، برنامه‌ریزی در راستای نیل به جامعه‌ای عاری از مواد مخدر از طریق تشکیل کمیته‌های مبارزه با مواد مخدر و جلوگیری از آسیب‌های اجتماعی، آموزش صاحبخانه‌ها و ارائه خدمات اجتماعی به مستأجران، ساماندهی ایمنی عبور و مرور عابران پیاده و کودکان در خیابان‌های مسکونی و برگزاری نشستهای اولیا و مربیان اشاره کرد (فرودی، به نقل از http://www.cityofrochester.gov.395: 29).

عواملی را که موجب موفقیت و برتری این طرح نسبت به سایر حرکت‌های مشارکتی شده است، می‌توان به اختصار این گونه بیان کرد:

- تفویض قدرت و واگذاری اداره محلات به سطوح محلی
- تغییر دیدگاه در حکومت در راستای قبول اعطای قدرت به شهروندان
- وجود فضای باز سیاسی و آزادی مطبوعات
- فرایند برنامه‌ریزی جامع برای کل شهر نه به صورت بخشی
- تأکید بر مشارکت عملیاتی و نه شعاری، حضور گام‌به‌گام مردم در همه مراحل طرح
- همکاری قوی و یکپارچگی بین نهادها و سازمان‌های شهری و همه ذی‌نفعان و بخش خصوصی
- ارتباط مفید و مستمر با دانشگاه‌ها و نهادهای علمی
- بسیج همه ذی‌نفعان، ذی‌نفعان، مسئولان و بخش خصوصی در تمام سطوح حتی سطح خرد

1 Muskogee
2 Oklahoma

3 Norfolk
4 Madison

5 Wisconsin
6 Los Angeles

7 California
8 Michigan

پایداری طرح و ایجاد حس مسئولیت در شهروندان داشت، تشکیل یک سیستم ارتباطی همسایگی بود؛ سیستمی که برای تسهیل ارتباطات و هماهنگی بین مسئولان شهری و شرکای NBN و شهروندان است. علاوه بر ایجاد ارتباط، از مزیت‌های این بخش ایجاد سامانه‌ای منظم برای پیگیری طرح NBN از سوی شهروندان و ارائه گزارش‌های مستمر است. این شبکه با هدف تسهیل هماهنگی میان بخش‌ها و شرکای درگیر در طرح و لحاظ کردن اصلاحات مورد نیاز در طرح در راستای برقراری ارتباط مستقیم با شهروندان مدنظر قرار گرفت. از طریق این شبکه، دریافت مجوزها به صورت الکترونیکی، گزارش‌گیری و پیگیری نتایج طرح نیز صورت پذیرفت (www.citymayors.com) و (Tony Favro: 2006, 2).

بازاریابی طرح: سومین بخش ابتکارات NBN، شبکه بازاریابی طرح است که با طرح لوگویی، به ترویج این برنامه در جامعه کمک می‌کند. این لوگو در جاهای مختلف منتشر شد شامل مجله اخبار سالانه، گزارش‌ها سه ماه و سالانه و ایجاد اقلام ترویجی نظیر تی‌شرت‌ها، بطری‌ها، موس‌پدها، پوشه‌ها، پوسترها، بنرها و... این بخش از طرح موجب نهادینه‌شدن مفاهیم طرح در کل شهر شد و نوعی هم‌صدایی بین همه شهرتین‌انداز کرد. (http://www.cityofrochester.gov)

تصویر لوگوی مورد استفاده طرح NBN در شهر روچستر

توجه به تعاملات بین سازمان‌ها و مؤسسات در طرح

علاوه بر مشارکت مردم، نقطه قوت دیگر این طرح، مشارکت و همکاری یکپارچه و هماهنگ همه نهادها و مؤسسات (اعم از دولتی، عمومی و خصوصی) است. در تعاریف رایج، روابط بین سازمانی عبارت است از روابط و پیوندهایی که بین واحدهای مدیریتی مرتبط با حکومت در جریان است. تعاملات میان سازمان‌ها و نهادها، یکی از حمایت‌هایی است که شورای NBN به‌عنوان بخش هماهنگ‌کننده میان ادارات مدیریت شهری و دیگر بخش‌های اجرایی، اعمال می‌کند. این قبیل حمایت‌ها در زمان اجرای طرح از سوی شورا، به پایداری NBN در درازمدت کمک خواهند کرد (Jarle Crocker, 2000: 262).

علاوه بر سازمان‌ها و نهادهای مدیریتی، طرح «NBN» از سوی گروه‌های بهره‌ور جامعه نیز مورد توجه قرار گرفت. به‌عنوان نمونه، نهادهایی مانند شورای هنر و فرهنگ روچستر، کالج روچستر، صندوق‌ها و مؤسسات خیریه و فعالیت کلیسای کاتولیک دیوسی برای پیوند جامعه محلی با یکدیگر و همچنین تخصیص منابع مالی خود به بخش‌ها و کمیته‌های برنامه‌ریزی، فروشگاه‌ها، فروشندگان و کسب‌وکارهای محلی، در فرایند طرح مشارکت داشتند. این نهادها و مؤسسات به‌عنوان شرکای طرح در نظر گرفته شدند. همچنین در همه مراحل طرح، برنامه‌های بخش‌های ۱۰ گانه طرح به‌عنوان پایه‌ای برای به‌روزرسانی طرح تفصیلی شهر روچستر در نظر گرفته شد (Jarle Crocker, 2000: 262)، از جمله حمایت‌هایی که

شورای NBN از نهادهای محلی و سایر مؤسسات ذی‌مدخل در اجرای این طرح کرد، تسهیل روندهای اداری-سازمانی برای مشارکت سایر سازمان‌ها و بخش خصوصی است که روابط سازمانی در قالب این طرح، خارج از تشریفات رسمی پیچیده و زمان‌بر محقق شد.

نحوه برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری در مدل NBN

یکی از ویژگی‌های خاص این طرح، نحوه تصمیم‌گیری و ساختار نظام برنامه‌ریزی طرح است. برخلاف بسیاری از پروژه‌ها و طرح‌های نوآورانه که در آغاز انجام فرایند در یک محدوده مشخص و محدود و به‌صورت آزمایشی اجرا می‌شوند، طرح «NBN» از ابتدا در چارچوب یک فرایند برنامه‌ریزی جامع تصویر شد. ساختار برنامه‌ریزی NBN، متشکل از کمیته‌های محلی است که خط‌مشی‌های کلی آنها در یک شورای مرکزی (شورایی متشکل از اعضای شورای شهر، نخبگان دانشگاهی کالج روچستر، نمایندگان و متخصصان شهرداری) تعیین می‌شود؛ اما فرایندها و برنامه‌های واحدهای همسایگی از سوی کمیته‌های محلی با مشارکت شهروندان تحقق می‌یابد. این کمیته‌ها در قالب مناطق ۱۰ گانه فعال هستند. شهر روچستر شامل ۳۷ محله است که در قالب ۱۰ منطقه (یا بخش) تقسیم شده است. این منطقه‌بندی، از طریق بررسی‌ها و مطالعات انجام‌شده و همچنین برگزاری جلسات متعدد با حضور شهروندان (برگزاری بیش از ۲۰۰ جلسه در سه سال برای جلب نظر و تأیید مردم) صورت گرفت (الزاماً منطبق بر منطقه‌بندیهای موجود شهر نیست). این مناطق علاوه بر برخورداری از هویت مستقل، انگیزه لازم برای همکاری بین محلات را نیز فراهم می‌کنند. با حمایت شورای محلی در هر یک از بخش‌های ۱۰ گانه، کمیته‌ای شامل بهره‌وران، گروه‌های غیردولتی، کسب‌وکارهای محلی، مدارس و... با حمایت حکومت محلی تشکیل شد (Jarle Crocker, 2000: 261). کمیته‌های هر منطقه، متشکل از نمایندگان و داوطلبانی از هر بخش شهر در کنار متخصصان شهری، اعضای شورای محلی و اعضای کالج روچستر مانند دانشجویان است.

نقشه - تقسیم‌بندی ۳۷ محله شهر روچستر در قالب ۱۰ منطقه مطابق با چارچوب طرح

(برگرفته گرفته از: <http://www.cityofrochester.gov>)

در قالب این کمیته‌ها، اقدامات پیش‌بینی‌شده در فرایند طرح پیگیری می‌شود.

زمینه‌های پذیرش طرح در سطح کلان مدیریتی نسبت به ایجاد این زمینه‌ها در مردم، در اولویت قرار دارد؛ زیرا پذیرش نیروی قدرت برای تفویض و واگذاری اختیارات حکومتی به سطوح پایین‌تر، عامل بسیار تعیین‌کننده‌ای در تحقق طرح است (Min Fen Kooi, 2006: 21). نخستین گام، پذیرش این رویکرد در سطح مدیران کلان جامعه است؛ اینکه تا چه حد مسئولان حاضر به تفویض و واگذاری اختیارات حکومتی به سطوح پایین‌تر باشند، اولین مرحله برای پیشبرد طرح است.

آزادی مطبوعات: به‌عنوان عامل نهادینه‌شدن طرح در شهر روچستر محسوب می‌شود و با ظرفیت‌های سیاسی و اجتماعی ارتباطی مستقیم دارد. فضای باز مطبوعاتی یکی از عوامل مهم در نهادینه‌کردن طرح میان مردم بود.

تأمین منابع مالی: برای اعطای وظایف به سطوح محلی، باید منابع مالی مورد نیاز آنها تعریف و تأمین شود. از این رو، منابع مالی پایدار، اثبات و شفاف باید در اختیار نهادهای شهری مربوطه (مانند شهرداری) قرار گیرد. ابزار مالی مناسب، به نهاد مدیریت شهری قدرت می‌دهد.

روابط بین‌سازمانی قوی و یکپارچه: پیشبرد این طرح به دلیل ماهیت جامع و همه‌جانبه آن، به‌شدت به روابط میان دستگاه‌ها و نهادهای اجرائی وابسته است. تفرق و توازی روابط سازمانی به‌عنوان یک مانع در روند تحقق طرح محسوب می‌شود و باید از آن اجتناب کرد.

الگوی مناسب برای تقسیم و تفکیک امور دولت: با توجه به آنکه منافع محلی و منطقه‌ای برای مردم واجد حساسیت و اهمیت بیشتری است و انگیزش بیشتر آنها را در مشارکت فراهم می‌آورد، وجود الگوی مناسب در راستای تفکیک امور دولت به ملی، منطقه‌ای و محلی می‌تواند در این امر و تحقق طرح مثمر ثمر باشد.

آگاهی مردم و توانایی انجام مشارکت: عملیاتی‌شدن چنین سطحی از مشارکت، نیازمند به آگاهی مردم و توانایی آنها برای ابراز نظرات و مشارکت است. این مهم به واسطه آموزش‌های لازم در راستای آگاهی‌بخشی، کارگاه‌های توانمندسازی و رسانه‌های ارتباط جمعی فراگیر امکان‌پذیر می‌شود.

زیرساخت‌ها: اجرای این طرح زیرساخت‌های خاص خود را می‌طلبد که می‌توان به وجود شبکه‌های اجتماعی و ارتباطی قوی و در دسترس عموم مردم اشاره کرد.

سرمایه اجتماعی: اجرای این طرح نیازمند برقراری اعتماد لازم میان مردم و حکومت است. از این رو باید از وابستگی فزاینده سطوح مدیریتی محلی به دولت و حکومت اجتناب کرد.

تعامل بخش خصوصی و دولتی: تعامل قوی میان بخش خصوصی و دولتی ضروری است و باید زمینه‌های تسهیل فعالیت‌های بخش خصوصی فراهم شود. (فرودی، ۱۳۹۵: ۳۷).

۲-۹- چارچوب مفهومی و نظری پژوهش

برای به‌دست‌آوردن شاخص‌های مناسب برای شناخت محلات، شاخص‌ها و معیارهای متداول در مباحث توسعه محلی و تاب‌آوری اجتماعی محل بررسی قرار گرفت. اکنون به جمع‌بندی این مباحث و ارائه چارچوب مفهومی پژوهش پرداخته خواهد شد.

جدول ۱-۳- چارچوب مفهومی پژوهش

گزارش‌گیری سالانه برنامه‌ها و اقدامات، روند هزینه منابع مالی، پیش‌بینی تعداد داوطلبان مورد نیاز، نظارت بر خدمات عمومی، پیگیری مرحله به مرحله شیوه مدیریت مسئولان و مجریان طرح از سوی شهروندان و داوطلبان همکاری با طرح، تعیین روند پیشرفت شاخص‌ها در محلات و موفقیت آنها در پروسه NBN، فرایند بودجه‌ریزی مشارکتی اداره شهر در پروژه‌ها و برنامه‌های مربوط به NBN از اقداماتی است که در قالب کمیته‌ها تحقق یافت.

همچنین در این مدت در ۱۰ بخش مدنظر در حدود ۱۴۲۰ برنامه اقدام با مشارکت شهروندان تهیه کردند (Jarle Crocker, 2000: 261). برای کسب اطمینان از سودمندبودن برنامه‌های ارائه‌شده، یک فرصت ۱۰ ماهه برای آنها در نظر گرفته می‌شد و پس از آن، طرح‌ها محل بازیابی مجدد قرار می‌گرفت. همچنین شورای شهر ایده «حضور مستقیم مشارکت‌کننده» را ارائه کرد. طبق این ایده، تنها طرح‌هایی قبول می‌شدند که برنامه‌ریزان شهری آن بتوانند شرکت یا شرکایی را که در پشتیبانی از پروژه اعلام آمادگی کنند، معرفی کنند. زمانی طرح به مرحله اجرا درمی‌آمد که منابع سرمایه‌گذاری در پروژه، با کمک شهروندان شناسایی می‌شد (citymayors.com).

نتایج اجرای طرح

از نخستین نتایج اجرای طرح NBN، درک موضوع اهمیت بالابودن کیفیت زندگی از سوی مردم بود. در واقع، پس از عملی‌شدن نخستین سیاست‌گذاری‌ها که به شکل مشارکتی انجام شد، شهروندان روچستر نسبت به حفظ محیط زندگی خود حساس شدند، به طوری که همگی سعی می‌کردند به نوعی در رعایت بهداشت، پیشگیری از وقوع جرائم و هر آنچه لازمه زندگی آرام و سالم در یک محیط شهری است، نقش داشته باشند (Min Fen Kooi, 2006: 21). نتایج کلی حاصل از اجرای طرح «NBN» در شهر روچستر عبارت‌اند از:

- درک کیفیت زندگی از سوی شهروندان و افزایش مسئولیت‌پذیری
- تسهیل امکان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی
- تفویض اختیار به سطوح محلی
- افزایش امنیت، بهداشت و سلامت در واحدهای همسایگی (<http://www.cityofrochester.gov>).

همچنین اجرای طرح به صورت کلی در فرایند برنامه‌ریزی در شهر روچستر، تأثیراتی داشته است که به نهادینه‌شدن و استمرار این طرح و توانمندشدن شهروندان در اداره محله خودشان کمک می‌کند. ایده طرح‌های مشارکت اجتماعی از طریق فعالیت کمیته‌هایی که به صورت بخشی تشکیل شده بودند، شکل گرفت و موجب استمرار مشارکت شهروندان به‌ویژه در کنترل و نظارت‌های اجتماعی بر واحدهای همسایگی شد. (www.norfolk.gov/index.aspx)

پیش‌زمینه‌ها و سازوکارهای اجرای مدل NBN

در این بخش، پیش‌زمینه‌ها و عوامل مورد نیاز برای اجرای طرح که در شهر روچستر به آن توجه شد، برشمرده و تشریح شده است:

ظرفیت سیاسی و اجتماعی: به‌عنوان اساسی‌ترین پیش‌شرط اجرای طرح محسوب می‌شود. شایان ذکر است که ایجاد

چارچوب مفهومی پژوهش

تعریف عملیاتی	شاخص	بُعد
میزان نظم، وفاق اجتماعی، تعهد و پیوند اجتماعی و انسجام اجتماعی، اعتماد متقابل بین مردم و نهادهای مدیریت محلی	سرمایه اجتماعی	اجتماعی
میزان مشارکت اجتماع محلی در فرایند تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی و وجود سازوکارهای نهادی مشارکت، پرهیز از تغییرات آبی و مداخلات بزرگ‌مقیاس و احترام به جامعه محلی از طریق درگیری در فرایند مشارکت	مشارکت‌پذیری	
غریب‌گز بودن محله، امنیت تردد کودکان و بانوان در شب، امنیت در ساعات پایانی شب، نبود بزهکاری در محله، نبود فضای بی‌دفاع در محله، امنیت عابرپایاده و نبود نقاط حادثه‌خیز ترافیکی	ایمنی و امنیت	
سرانه بهره‌مندی از کتابخانه، مراکز فرهنگی، سینما، تئاتر و...، سرانه مدارس در مقاطع مختلف	برخورداری از خدمات آموزشی و فرهنگی	
کیفیت ابنیه و مسکن مقاوم (بادوام) در مقابل مخاطرات طبیعی، آزادی در انتخاب نوع مسکن و الگوی سکونت	وضعیت مسکن	کالبدی و زیرساختی
دسترسی و نفوذپذیری کالبدی، سرانه مناسب مسیرهای دسترسی و دسترسی آسان به خدمات محله‌ای، کیفیت پیاده‌روها و اولویت‌بخشی به پیاده‌روی و وجود گزینه‌های متنوع حرکت پیاده (رعایت اصل پیاده‌مداری و انسان‌محوری)	دسترسی و نفوذپذیری	
خودکفایی محله در تأمین خدمات محلی پشتیبان، برخورداری از خدمات شهری و زیرساختی مورد نیاز (بهداشت محله، آب، برق، گاز و سایر خدمات) وجود مراکز درمانی و امدادسانی شبکه حمل‌ونقل: دسترسی به وسایل حمل‌ونقل عمومی و سطح‌بندی معابر و راه‌ها (وجود شریان‌های اصلی)	خدمات شهری	
وجود عناصر شاخص، قدمت محله، مدت زمان اقامت در محله، ترک‌کردن محله، همکاری در راستای رفع مشکلات محله، انتخاب دوستان از میان اهالی محله، مرادوات اجتماعی با همسایگان و اهل محله، وجود فضای عمومی برای تعاملات اجتماعی	هویت و تعلق مکانی	
اختلاط عملکردی و ترکیب کاربری‌های متنوع، وجود مراکز خرید و گذراندن اوقات فراغت، وجود فضا برای برگزاری مراسم، برگزاری برنامه‌های فرهنگی، وجود مکان‌های فرهنگی و ورزشی، وجود فضا برای پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری، وجود محل بازی کودکان	سرزندگی	
وجود نهادهای رسمی و غیررسمی محلی، وضعیت آگاهی از وجود نهاد آموزش‌های لازم برای واکنش مناسب و سریع از طرف نهادها و میزان جواب‌گویی نهادهای خدماتی در صورت وقوع	ساختار مدیریت محلی	نهادی
میزان رضایت ساکنان محله از وضعیت عملکردی نهادهای مؤثر وضعیت روابط ساکنان محله با نهادهای محلی مثل شورا و شهرداری، همکاری نهادها در تسهیل قوانین	ارتباط و اعتماد بین نهادها و مردم محلی	
درصد جمعیت شاغل محله، وجود برنامه اشتغال در محله	اشتغال	اقتصادی
رضایت شاغلان از فعالیت در محله، امنیت و دوام شغلی، ارتباط فعالیت با نوع نیاز ساکنان، توزیع مکانی مناسب فعالیت‌ها، نسبت کاربری‌های مختلط به مسکونی، نبود مشاغل مزاحم و آلاینده، سودآوری و رونق فعالیت‌های تجاری	نظام فعالیت نوع کسب‌وکار محله	
میزان درآمد ساکنان محله میزان درآمد و برابری در جامعه	طبقات اقتصادی محله	

تنظیم: نگارندگان

چارچوب بررسی شده در ارزیابی و شناخت نهادهای محلی (سرای)

برنامه توسعه محله‌ای
فرآیند و شاخص‌های

محلّه) در قالب زیر است:

جدول ۱-۴- چارچوب بررسی و ارزیابی سرای محلات

مفاهیم	شاخص
وضعیت جمعیت شناختی محلّه	بررسی جمعیت بر اساس توزیع جنسیت بررسی جمعیت بر اساس توزیع سنی بررسی ویژگی‌های خاص جمعیتی در محلّه
مکان‌یابی سرای محلّه	سرای محلّه در چه نقطه‌ای از محلّه واقع شده است اثرات مثبت و منفی این جانمایی بر عملکرد سرا چیست
ویژگی‌های کالبدی و ساختاری سرای محلّه	مساحت سرای محلّه تعداد طبقات و اتاق‌های موجود در سرا تعداد اتاق‌های درآمدزا (اجاره ای و...) تعداد اتاق‌های اختصاصی برای دوره‌های آموزشی و کلاس‌ها تعداد اتاق‌های اختصاصی خانه‌ها
ویژگی‌های نیروی انسانی و برنامه‌ها در سرای محلّه	بررسی ویژگی‌های نیروهای انسانی از نظر تحصیلی، مدت حضور، جابجایی در سه سال گذشته، سکونت در محلّه، پرداخت‌های مالی و بررسی میزان مشارکت در فعالیت‌های سرا بررسی تنوع خدمات و دوره‌های آموزشی به شهروندان بر اساس دستورالعمل سراها نحوه برنامه‌ریزی در سراها برای گروه‌های سنی و جنسی مختلف بودجه تعیین‌شده برای دوره‌های مختلف و تطابق با نیازهای شهروندی در سراهای محلّه
شبکه ارتباطات سرای محلّه	شناسایی شبکه‌های اجتماعی فعال در سرای محلّه: منظور شبکه‌های اجتماعی است (که سرای محلّه به آنها شکل داده است، مثل کانون‌ها و...) شناسایی پتانسیل‌های ایجادشده از طریق شبکه‌های اجتماعی در محلّه مثل گروه‌های هنری، ادبی و... به طور کلی پتانسیل‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی محلّه شناسایی پتانسیل‌های فعال و بالقوه مکان‌ها و نهادهای محلّه (با توجه به مراجعه شهروندان و شکل‌گیری بستری برای ایجاد فضای مشارکتی در محلّه)
تبلیغات سرای محلّه	بررسی روش‌های موجود اطلاع‌رسانی به شهروندان در محلّه در قالب وسایل ارتباطی (پیام کوتاه، پورتال محلّه، بئر، تلفن، ایمیل و...)
منابع مالی سرای محلّه	سرای محلّه چه منابع ثابت یا متغیری را برای تأمین هزینه‌های سرا و فعالیت‌هایش در اختیار دارد

تنظیم: نگارندگان

فصل سوم:

تهران در یک نگاه

فصل سوم: تهران در یک نگاه^۱

آنچه در این بخش آمده، مروری بر سیر تاریخی رشد و توسعه کلان‌شهر تهران با تأکید بر محلات این کلان‌شهر است. در این بخش با تهران از قدیم تا امروز به صورت خلاصه آشنا شده و اطلاعات لازم مربوط به تقسیمات شهری، محلات و پیشینه تاریخی مرتبط را مرور خواهیم کرد.

محله در تهران

محله‌ها در تهران قدیم در چارچوب ساختارهای جاافتاده سنتی و عرفی در شهرهای ایرانی بعد از اسلام شکل گرفته بودند؛ اما فرایند مدرنیزاسیون به موازات توسعه ارتباطات بین‌المللی از دوره امیرکبیر، منجر به تغییر شکل شهر و استقرار پاره‌ای از عملکردهای حکومتی و نظام‌های سیاسی و اداری در شهر شد که به تدریج ساختار شهر را از شکل یک دارالحکومه با بازار و مسجد جامع و چند محله، به یک شهر بدل کرد.

با تصویب قانون بلدیة در سال ۱۲۸۶ شمسی و روی کار آمدن پهلوی، این تغییرات شکل تازه‌ای به خود گرفت و نظام‌های جدید مدیریت شهری ایجاد شد. این تغییر در ادامه فرایند مدرنیزاسیون، ساختار صرف محله‌ای در شهر را دستخوش تغییراتی کرد. این تغییرات با تهیه اولین طرح جامع تهران در ساختار مدیریتی شهر بازتاب یافت. طرح یادشده به تبعیت از مکتب‌های شهرسازی غرب که گروئن تحت تأثیر آن بود، شهر تهران را به ۱۰ منطقه شهری با مراکز اصلی و فرعی تقسیم کرده بود. اولین طرح جامع شهر تهران مبتنی بر منطقه شهرسازی غربی در قرن بیستم بود و انطباق چندانی با شکل طبیعی - تاریخی تهران و فرایند توسعه ذاتی آن نداشت.

بنابراین می‌توان چند عامل را در شکل‌گیری موج‌های شهرنشینی و به تبع آن تغییر ساختار محله‌ای در تهران از هم متمایز کرد: شتاب‌یافتن مدرنیزاسیون در ایران از دوره رضاخان همراه با تشکیل دولت مرکزی منسجم و ظهور دیوانسالاری متمرکز که منجر به استخدام نیروی عظیمی در دستگاه دولتی شد.

این عوامل زمینه‌ساز اولین موج شهرنشینی در ایران بود که به تدریج شهرهای ایرانی را به آمیزه‌ای از اقوام گوناگون ایرانی با فرهنگ‌ها و خرده‌فرهنگ‌های متنوعی در یک مکان تبدیل کرد. در این دوره، جابه‌جایی وسیع و گسترده قشر کارمند دولت شکل شهرها را به دلیل نیاز به بناهای متعدد دولتی که معمولاً در میدان و چهار خیابان اصلی منتهی به آن در بستر شهرها مستقر بود تغییر می‌داد. استقرار مراکز اداری در خیابان‌ها و میادین اصلی کم‌کم، زمینه ارزشمندی زمین و ملک را در محدوده‌های مرکزی شهر افزایش داد و مراکز تجاری و اقتصادی هم در کنار مراکز اداری در مرکزیت شهرها ترکیب خاصی از کاربری را به وجود آوردند. در پس این ساختار مدرن اداری و تجاری، یک ساختار بومی و سنتی از سکونت و زندگی وجود داشت که ساختار متفاوتی داشت. این ساختار سنتی، مکانیسم‌های نظم‌بخشی، تقسیم کار، سازماندهی و ارتباطات و شبکه روابط داشت که متفاوت از ساختار اداری و تجاری مرکزیت، خیابان‌ها و میادین اصلی بود.

تداوم این روند همراه با رخداد‌های خاصی در دهه ۱۳۴۰، به‌خصوص اصلاحات ارضی، موج جدید شهرنشینی را به راه انداخت و ترکیب جمعیتی، ساختار کالبدی، نظام سازماندهی و تقسیم کار در شهرها را به‌سرعت تغییر داد. گسترش روند صنعتی شدن و تداوم مدرنیزاسیون

عجولانه پس از اصلاحات ارضی، بر ساختار سکونت شهری مبتنی بر محله تأثیر گذاشت. ورود سیستم برنامه‌ریزی و طراحی شهری و الگوهای جدید شهرسازی در دهه آخر حاکمیت پهلوی و از جمله اجرای اولین طرح جامع شهر تهران در ۱۳۴۷ و مینا قراردادن تعریف واحد همسایگی به جای محله و مینا قراردادن شاخص‌های آن برای تقسیمات خرد شهری، منجر به تغییر گسترده بافت محلات شهری در ایران شد.

رخداد انقلاب و بعد از آن جنگ تحمیلی در کنار تحریم‌ها در دهه ۶۰ و پس از آن سیاست‌های سازندگی، روند شهرنشینی را مجدد جهش داد و منجر به توسعه سریع شهرنشینی در ایران شد. به صورت کلی، باید گفت در یک بازه زمانی ۸۵ ساله (۱۳۰۵ - ۱۳۹۰) جمعیت شهرنشین ایران از ۱۹/۳ درصد به ۷۱/۴ درصد رسید (مرحله مطالعات زمینه‌ای طرح گونه‌شناسی فرهنگی، اجتماعی و هویتی محلات شهر تهران و شناسایی الگوهای همسایگی و اجتماعات محلی، ۱۳۹۴: ۵۷-۵۵).

بر اثر توسعه گسترده، ساختار بافت‌های شهری و به‌خصوص محلات شهری دچار دگرگونی شد و سازمان و ساختار اجتماعات محلی (محله‌ها)، شبکه روابط، فرایندهای عمل و نظم‌بخشی و... تغییراتی را از سر گذراند. امروزه این فرایند هشت‌دهه‌ای که منجر به تغییر شکل شهرها شده و ساختار پیشین محله‌ای را به شدت دستخوش تغییرات اساسی کرده، شهرها را به مجموعه‌های درهم‌پیچیده تبدیل و نوعی تنوع و گوناگونی شدید را بازتولید کرده و محلات شهری را از انسجام درونی و شاخص‌های تمایزبایی دور کرده است (مرحله مطالعات زمینه‌ای طرح گونه‌شناسی فرهنگی، اجتماعی و هویتی محلات شهر تهران و شناسایی الگوهای همسایگی و اجتماعات محلی، ۱۳۹۴: ۵۸).

تاریخ توسعه محله‌های شهر تهران

دوره صفویه:

رونق گرفتن تهران به‌عنوان یک شهر به دوره شاه طهماسب برمی‌گردد. او اولین بار تهران را مرکز استقرار سپاه خویش قرار داد و به فرمان او در سال ۹۶۱ قمری، دور شهر برج و بارو کشیدند و این بارو به حصار طهماسبی مشهور شد. از آن زمان به بعد، تهران به صورت یک شهر نظامی - سیاسی درآمد. با احداث مسجد جامع بازار، تهران اگرچه به نوعی شبیه پادگان نظامی بود؛ اما به مرکزی تجاری و مذهبی و طبیعتاً مرکز قانون‌گذاری تبدیل شد. در آن زمان، تهران متشکل از یک ارگ سلطنتی به نام ارگ طهماسبی بود که چهار محله «عدولاجان»، «چاله‌میدان»، «سنگلج» و «بازار» در آن وجود داشتند. در دوره صفویه یکی از عناصر اصلی و ساختاری هر محله «پاتوق» بود و هر محله از چندین «کوی» و «گذر» تشکیل می‌شد (طرح ساختارشناسی هویت محله‌ای شهر تهران، ۱۳۹۲: ۲۶)؛ بنابراین پاتوق، گذر و کوی شاخص‌های اصلی تفکیک و گونه‌بندی محلات بود.

دوره اولیه قاجاریه:

در آغاز سلسله پادشاهی قاجار، جمعیت شهر ۱۵ هزار نفر بود که از درباریان و سربازان تشکیل می‌شد. در زمان آقامحمدخان، تهران به سبب جنگ‌های متمادی که از سوی وی صورت گرفته بود، توسعه چندانی نیافت.

اهمیت و آراستگی تهران از دوران پادشاهی فتحعلی‌شاه شروع و بیشترین اقدامات نیز در داخل ارگ سلطنتی انجام شد. در پایان دوران طولانی ۳۸ ساله سلطنت فتحعلی‌شاه، پایتختی تهران به ۵۰ سالگی،

۱. اطلاعات این بخش برگرفته از مرحله مطالعات زمینه‌ای طرح «گونه‌شناسی فرهنگی، اجتماعی و هویتی محلات شهر تهران و شناسایی الگوهای همسایگی و اجتماعات محلی» است که به سفارش مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران توسط مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران در سال ۱۳۹۴ انجام شده است. مدیر علمی این طرح دکتر صلاح‌الدین قادری بوده‌اند.

فقیر و غنی در کنار یکدیگر فراهم بود. اگرچه تعلق به اقشار گوناگون اقتصادی، شأن و منزلت‌های متفاوتی را برای آنان به همراه آورد؛ اما معیارهای رفتار اجتماعی برای هر قشر اجتماعی مشخص و از سوی همان قشر و نیز سایر اقشار اجتماعی به رسمیت شناخته می‌شد. در اواخر دوره ناصری، تشدید تفکر تجددخواهی در جامعه به تدریج همگونی محلات شهری و بافت شهری را برهم زد و برخی اقشار اجتماعی بر اثر گرایش‌های نوین جامعه مدرن، گرایش به تفکیک فضایی در بخش‌هایی از شهر شدند که تا حدودی می‌توان آن را در سکونت‌گزینی برخی از افراد متجدد در محله تازه‌تأسیس دولت مشاهده کرد.

فرایند جداسازی فضایی طبقات اجتماعی که از این دوره آغاز شده بود، با تشدید آن در دوره پهلوی همچنان تا امروز مهم‌ترین ویژگی شهر تهران به شمار می‌رود.

در این دوره، محله دولت محل تجمع سفارتخانه‌ها بود و اغلب خارجیان و اعیان در این محله سکونت داشتند. این محله پرجمیت‌ترین محله، بیشترین تعداد منزل مسکونی، بیشترین تعداد حمام عمومی، باغ و یخچال را داشت. این محله در عین حال دارای بیشترین میزان دزدی نیز بود. محله چاله‌میدان در عوض دارای حمام عمومی، مدرسه و یخچال به مراتب کمتری از سایر محلات و محل زندگی مردم فقیر بود. محله بازار تهران بیشترین تعداد کاروانسرا را داشت که نمایانگر رونق اقتصادی این محله بوده است. بیشترین آمار روضه‌خوانی، زیارت و تعزیه‌گردانی متعلق به محله بازار و محله عودلاجان بود. محله بازار به صورت مختلط (مالک و مستأجر بود) (طرح ساختار شناسی هویت محله‌های شهر تهران، ۱۳۹۲: ۲۷-۳۱).

دوره پهلوی اول:

دوره رضاخان همراه با توسعه ورود ایران به مناسبات نظام سرمایه‌داری جهانی بود که از طریق نفت و ورود سریع تکنولوژی و صنعت همراه بود. نتایج پویای مختلف در جامعه ایران در حوزه کالبدی و تقسیمات شهری از سال ۱۳۰۹ به تدریج نمود یافت. بین سال‌های ۱۳۱۰ تا ۱۳۲۰، دومین اقدام عمده بعد از عهد ناصری برای اصلاح شهر صورت گرفت که از نظر اجرائی پرتوان‌تر و از نظر وسعت دامنه‌دارتر بود. یکی از مهم‌ترین تغییراتی که در حوزه شهرسازی در این دوره صورت گرفت، ایجاد محور توسعه شرقی- غربی برای تهران بود. سه حوزه مهم سکونتگاهی ری، تهران و شمیرانات که در امتداد شمالی- جنوبی یکدیگر قرار داشتند، موجب شده بودند در دوره‌های گذشته، مسیر توسعه تهران عموماً به شکل شمالی- جنوبی باشد؛ اما از نظر قرار داشتن موانع طبیعی در شمال (رشته کوه البرز) و جنوب (کویر)، امکان گسترش شمالی- جنوبی شهر تا حدودی زیادی محدود می‌شد. در این دوره، با احداث خیابان شاه‌رضا (خیابان انقلاب کنونی)، در جهت شرقی- غربی شهر، تهران به تدریج آغاز به گسترش در همین جهت کرد. حول محور شرقی- غربی خیابان شاه‌رضا و محورهای شمالی- جنوبی فردوسی، پهلوی و جاده قدیم شمیران، بیشترین ساختمان‌های اداری، آموزشی (دانشگاه تهران و دبیرستان البرز)، خدماتی (بیمارستان‌ها) و سفارتخانه‌های خارجی ساخته شد. همچنین در همین محدوده هتل، کافه بلدی، سینماها و تئاتر و مغازه‌های لوکس به وجود آمد.

این فرایند منجر به دست‌کاری بخش‌هایی از کالبد قدیم شهر شد. ایجاد کارکردهای جدید، باعث به‌وجود آمدن محله‌های جدیدی اطراف قسمت‌های قدیمی شهر شد، مانند ناحیه دروازه شمیران و عشرت‌آباد

رسید و جمعیت آن بر ۵۰ تا ۶۰ هزار نفر بالغ شد. در این دوران ۵۰ ساله، تهران شهر کوچکی بود که هنوز در قلعه شاه‌طهماسب محصور بود. محله‌های اصلی شهر تا پایان سلطنت فتحعلی‌شاه، همان چهار محله دوره صفویه بود که عبارت بودند از عودلاجان، چاله‌میدان (چال‌میدان)، سنگلج و بازار. هریک از این محله‌ها یک گذرگاه اصلی داشت که از طریق میدان کوچک‌تر به محور اصلی شهر یعنی بازار منتهی می‌شد.

در زمان سلطنت محمدشاه قاجار، علاوه بر محله‌های ذکرشده، به دستور میرزا آقاسی، دو محله به نامهای «عباس‌آباد و محمدیه» به محله‌های تهران اضافه شد. نام محمدیه برگرفته از نام پادشاه قاجار بود. در این دوره، محله‌ها به نوبه خود به محله‌های کوچک‌تری تقسیم می‌شدند که منشأ اسامی آنها گروه‌های اجتماعی یا اسامی جغرافیایی بود (طرح ساختارشناسی هویت محله‌های شهر تهران، ۱۳۹۲: ۲۷). در اغلب محله‌های دوره اول قاجاریه، افرادی از اقشار گوناگون شهری ساکن بودند و تنوع پایگاه اقتصادی و اجتماعی بدون تمایزیابی ویژگی اصلی محلات از نظر گونه‌شناسی بود. البته برخی از محلات خارج از حصار و حاشیه شهر از گذشته دارای ترکیب اجتماعی نسبتاً یک‌دستی از اقشار کم‌درآمد و حاشیه‌نشین شهری بودند. محله‌های مانند چاله‌میدان نیز نسبت به محله‌های دیگر شهر کمتر ساکنان متمول داشت و بیشتر محل سکونت اقشار کم‌درآمد بود.

دوره دوم قاجاریه- عصر ناصری:

دوره ناصرالدین‌شاه دوره تحولات مهم اجتماعی، سیاسی و فرهنگی ایران بود. در این دوره، تحت تأثیر تمدن اروپایی، ایران وارد مرحله جدیدی شد. تأسیس دارالفنون به‌عنوان نمادی از آموزش رسمی جدید و آکادمیک در شهر، احداث مریض‌خانه دولتی به‌عنوان نمادی از توجه سلامت جسم و روان و بقاء، احداث کارخانه بلورسازی، چینی‌سازی، کاغذسازی و سایر اقدامات عمرانی، تجاری و اقتصادی ساختار و قالب کالبدی، اجتماعی و فرهنگی شهر ایرانی و به‌خصوص شهر تهران را دچار تغییر و تحول کرد.

ناصرالدین‌شاه به دلیل توسعه شهر و گسترش مهاجرت به شهر تهران تصمیم گرفت حصار طهماسبی را بردارد و محدوده شهر را توسعه دهد. بر اثر این توسعه، شهر شش برابر شد. محله‌های جدیدی به نام محله «دولت» در شمال شهر، «قاجار» در شرق، «میدان» در جنوب، «قنات‌آباد» در جنوب غربی و «حسن‌آباد» در غرب توسعه یافتند و محله‌های خانی‌آباد، پاچنار، گودنبورک‌خانه و بازار بزرگ تهران به محله‌های تهران اضافه شدند. برخی از باغات در سمت شمال شهر به‌عنوان بیلاق تابستانی ثروتمندان در خارج از دیوارهای شهر توسعه یافتند و کم‌کم به محله‌های شهری تبدیل شدند از جمله این محله‌ها یوسف‌آباد و بهجت‌آباد بودند.

احداث دروازه‌های ۱۲ گانه شهر تهران در دوره ناصری و بناهای شاخص در راستای توسعه شهر موجب شد که بعدها محله‌هایی هم‌نام با آنها در مجاورتشان شکل گیرد. این ۱۲ دروازه عبارت بودند از: شمیران، دولت، یوسف‌آباد، دوشان‌تپه، دولاب، خراسان، باغشاه، قزوین، گمرک، حضرت عبدالعظیم (ع)، غار و خانی‌آباد. برخی از بناهای مهم این دوره که محلاتی به این اسم نامیده شدند، عبارت بودند از: باغ گلستان، باغ قصر سلطنت‌آباد، مدرسه و مسجد سپهسالار، باغ فردوس، میدان امین‌السلطان و شمس‌العماره. این دوره با وجود تفاوت در سطح اقتصادی، تفاوت‌های معناداری در هنجارهای اجتماعی اقشار گوناگون ملاحظه نمی‌شود. به این ترتیب امکان همزیستی نسبتاً مسالمت‌آمیز

در شمال شرق، تخت جمشید شاه‌رضا تا باغ صبا در شمال، نیروی هوایی در شرق، باغ‌شاه در شمال غرب و دروازه قزوین تا بربانک در غرب. این محلات بیشتر محل سکونت طبقات جدید کارگر، کارمند و صاحب‌منصبان اداری و نظامی بودند که به علت گسترش مؤسسات نوین صنعتی، اداری، نظامی و فرهنگی افزایش یافته بودند. شکل‌گیری طبقات جدید که تحت تأثیر تغییر نظام سیاسی و اقتصادی کشور پدید آمده بودند و سکونت آنها در محله‌های جدید، گونه دیگری از محله‌ها را در شهر تهران ایجاد کرد و آغازی بر تفکیک محله‌ها بر حسب طبقات اجتماعی بود (طرح ساختارشناسی هویت محله‌های شهر تهران، ۱۳۹۲: ۳۳).

در جریان توسعه شتابان شهری، در این دوره بسیاری از روستاهای شمال شهر (شمیرانات) تبدیل به محله‌های شهری شدند و ساکنان بخش‌های قدیمی شهر را در خود جای دادند. جابه‌جایی ساکنانی که از جنوب و پهنه‌های مرکزی شهر به شمال صورت گرفت، نشان از جابه‌جایی اقشار قدیمی داشت که به لحاظ تفاوت‌های اجتماعی و فرهنگی که در جریان مهاجرت‌ها پدید آمد، تمایل به سکونت در جای دیگری داشتند.

بروز مهاجرت‌ها از سایر نقاط ایران به تهران که در دوره پهلوی اول شروع شده بود و روند آن در آغاز پهلوی دوم شدت گرفت و با اصلاحات ارضی به اوج رسید بود، منجر به پدیده خاصی در شهر تهران و تغییر ساختار اجتماعی محلات شهر تهران شد. این پدیده مهاجرت ساکنان مرفه شهر از مناطق جنوبی به مناطق شمالی شهر و محدوده شمیران بود که تا آن زمان کمتر سکونت در آن شکل گرفته بود و بیشتر منطقه روستایی و کوهستانی محسوب می‌شد.

یکی از دلایل این مهاجرت‌ها، «تمایزبایی» (مدنظر بوردیو) این طبقه و سازگار نبودن با حضور تازه‌واردان در شهر و محل زندگی آنها بود که طبقه مرفه هنجارها و شیوه‌های زندگی آنها را قبول نداشت. تلاش برای جدایی و دوری کردن از تازه‌واردان به شهر آغاز «قطبی شدن» شدید شهر و تفکیک شهر بر اساس اقشار اجتماعی ساکن در بخش‌های مختلف شهر بود. محله تخت‌جمشید (محدوده خیابان طالقانی فعلی) و محله سلسبیل از جمله محلات جدیدی بودند که در دوره پهلوی اول به وجود آمدند.

تا قبل از این، ساختار محله‌های تهران بر اساس یک سلسله‌مراتب قدرت که در رأس آن خانواده‌های سرشناس قرار داشتند، شکل می‌گرفت؛ اما محلات جدیدی که در این دوره بود، چنین ساختاری نداشتند. در ساختار این محلات، شبکه روابط اجتماعی به صورت افقی و میان خانواده‌هایی از یک قشر برقرار می‌شد؛ اما نقش ساختار قومی و خویشاوندی در شبکه روابط بسیاری از محله‌ها به خصوص محله‌های کارگرنشین که اغلب حاصل مهاجرت‌های روستایی‌ها به شهر بودند، باقی مانده بود. محله‌هایی که در این دوره با سکونت این اقشار شکل گرفتند، عمدتاً در درون خود مساجد، تکایا و صندوق‌های قرض‌الحسنه‌ای دارند که در زمان شکل‌گیری محله منعکس‌کننده هویت قومی و جماعتی مهاجران ساکن در آن محله بوده است. محله تخت‌جمشید اعیان‌نشین‌ترین محله نوپدید در دوران پهلوی اول است که در آن خانه‌های رجال، دانشگاه، سینما، کافه‌رستوران‌ها و مراکز فرهنگی - اجتماعی تازه ایجاد شد. بسیاری از افراد صاحب‌نام از محله دولت به این محله نقل مکان کردند. محله سلسبیل محل زندگی اقشار متوسط روبه‌پایین بوده است.

دوره پهلوی دوم:

دوره پهلوی دوم با تسخیر ایران به دست متفقین در جنگ جهانی اول آغاز شد که به دلیل بی‌کاری، فقر و گرسنگی مهاجرت به تهران

شدت یافت و در سال‌های ۱۳۲۱ تا ۱۳۲۸ جمعیت تهران حدود ۳۰۰ هزار نفر افزایش یافت و جمعیت تهران به یک میلیون نفر رسید. این هجوم به شهر تهران منجر به توسعه آزاد شهر در اراضی پیرامونی و رشد روستاهای حومه و شهرک‌های اقماری شد. محله‌های تازه خارج از محدوده قانونی شهر از هر سو با رشد بی‌رویه و نامعمول پدیدار شدند. در این دوره، جداسازی سکونتگاه‌های حومه از یکدیگر بر مبنای جداسازی جغرافیایی طبقات اجتماعی انجام می‌شد. گروه‌های اجتماعی بر اساس شکاف فزاینده شمال - جنوب، از نظر مکانی نیز ساماندهی می‌شدند. این ویژگی بارز ساختار شهری به حدی ریشه‌ای بود که در مراحل بعدی نیز تشدید شد.

فرایند حومه‌نشینی که از دوره قاجار از سوی اعیان شروع شده بود، در دوره دوم پهلوی شدت گرفت؛ به طوری که بازرگانان محل زندگی دائمی خود را از محله بازار که محل کسبشان بود، به مناطق حومه شمالی و غربی که آب‌وهوای بهتری داشت، منتقل کردند. به این صورت، روند تخریب بافت قدیمی شهر آغاز شد. از سال ۱۳۳۲ به بعد که اتومبیل به خیابان‌های شهر سرازیر شد، شکل محله‌ها از فرم ارگانیک و نامنظم به منظم تغییر یافت. این روند علاوه بر تغییر شکل، بر کیفیت جریان زندگی محله‌های نیز تأثیر گذاشت. از محلاتی که در این دوره به وجود آمدند، «تهران‌نو» در شرق تهران بود. در این دوره، مردم در حومه‌های شرق و جنوب تهران دست به تصرف اراضی بایر زده، شروع به دیوارکشی و ساختمان‌سازی کردند و آن را «مفت‌آباد» نام نهادند. این پدیده در سال ۱۳۳۱ دولت وقت را وادار به تشکیل بانک ساختمان به منظور ثبت اراضی تهران کرد. از اقدامات این بانک، تأمین مسکن در تهران بر اساس قانون و قاعده بود. از محلاتی که در این فرایند به وجود آمدند، کوی «یوسف‌آباد»، «نازی‌آباد» و «نارمک» بود. طراحی شهری و اجرای محله شهری بر مبنای اصول «واحد‌همسایگی» فصل نوینی در شهرسازی تهران به شمار می‌رفت. این محلات با سکونت اقشار طبقه متوسط که بیشتر قشر کارمندان دولت را تشکیل میداد، شکل گرفتند. این محله‌ها از نمونه‌های موفق شکل‌گیری محله در دوران جدید و تداوم آن تاکنون هستند.

در دهه دوم پهلوی دوم، تغییر و تحولات اقتصادی ناشی از دگرگونی ساختارهای اقتصادی و اصلاحات ارضی و افزایش قیمت نفت و صادرات آن و ایجاد مشاغل جدید در بخش‌های صنعت و خدمات، به خصوص از ۱۳۴۵ به بعد موج جمعیتی جدیدی را به راه انداخت. اجرای برنامه‌های عمرانی، بهبود زیرساخت‌های شهری و سرمایه‌گذاری‌های صنعتی، تهران را به یک کلان‌شهر مدرن تبدیل کرد و موجب جذب نیروی کار بدون مهارت روستایی و شاغلان فنی و ماهر، به‌ویژه در تهران شد.

روند گسترش مهاجرت به تدریج ساکنان اصلی شهر را از مهاجران جدا کرد و بر اساس فرایندها هجوم، توالی و جایگزینی مکتب شیکاگو در حوزه تغییرات شهری، منجر به سوق دادن ساکنان اصلی شهر به سمت محلات شمالی یا به اصطلاح «بالای شهر» شد.

محدوده تخت‌طاووس (خیابان مطهری)، شمال خیابان انقلاب (بلوار کشاورز به بالا) و تخت‌جمشید (طالقانی)، محورهایی برای سکونت ساکنان قدیمی تهران شدند؛ بنابراین از دهه ۵۰ به بعد شکاف اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی بین گروه‌های جمعیتی شهر تهران عمیق‌تر و جدایی‌گزینی اقشار اجتماعی و شکاف فرهنگی شمال و جنوب شهر بیشتر شد (طرح ساختارشناسی هویت محله‌های شهر تهران، ۱۳۹۲: ۳۴).

ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی ساکنان محلات شهر تهران در دهه اول پهلوی دوم عبارت بودند از: نظام ارزشی مدرن، کوچک‌شدن بُعد خانوار و اهمیت حیطة خصوصی خانواده بود. شباهت در موقعیت

- پایان جنگ جهانی دوم تا اصلاحات ارضی ۱۳۲۵-۱۳۴۵

- اصلاحات ارضی تا آغاز جنگ تحمیلی ۱۳۴۵-۱۳۶۰

آغاز جنگ تحمیلی تا امروز ۱۳۶۰-۱۳۸۹ (طرح ساختارشناسی هویت محله‌ای شهر تهران، ۱۳۹۲: ۱۲۳، به نقل از مرحله مطالعات زمینه‌ای طرح گونه‌شناسی فرهنگی، اجتماعی و هویتی محلات شهر تهران و شناسایی الگوهای همسایگی و اجتماعات محلی، ۱۳۹۴: ۸۲ و ۸۳).

با نگاهی به تاریخ می‌توان چنین گفت که شهر تهران در دوره‌های مختلف، تقسیمات منطقه‌ای مختلفی داشته است که به قرار ذیل است: پس از تصویب قانون شهرداری‌ها در سال ۱۳۳۵ و تا اوایل دهه ۱۳۴۰، کوچک‌ترین واحد تقسیمات شهر، «برزن» بود؛ اما از دهه ۱۳۴۰ به بعد و با تصویب اولین طرح جامع تهران در سال ۱۳۴۷، با توجه به محور قرار دادن «واحد همسایگی» در طرح، الگوی پهنه‌بندی شهر به موازات نام‌گذاری محله‌ها بر مبنای «ناحیه» که قبلاً جایگاهی در نظام سنتی شهرنشینی ایرانی نداشت، صورت گرفت. شاخص ناحیه‌بودن با در نظر گرفتن عوامل هویتی، ادراکی و اجتماعی همراه نبود و صرفاً به عناصر فیزیکی مانند عوارض طبیعی و شبکه راه‌ها توجه شده است. درست به همین دلیل است که گاه مرزهای ناحیه از وسط یک محله عبور و بدون توجه به یافت منسجم محله، آن را به دو قسمت مجزا تقسیم کرده است.

تقسیمات محله‌ای پیشین به نوعی تقسیم اجتماعی شهر بوده؛ یعنی شهر را به واحدهای اجتماعی تقسیم می‌کرده است؛ در حالی که تقسیمات جدید مبتنی بر ناحیه، بر مبنای ارائه خدمات و صرفاً تقسیم کالبدی شهر مبنای بوده است.

آنچه در حال حاضر به‌عنوان تقسیم‌بندی شهر وجود دارد، در واقع تقسیمات ذاتی و واقعی نیست و تنها تقسیم‌بندی اعتباری تلقی می‌شود که به‌عنوان تقسیمات اداری و مدیریتی شهرداری شناخته می‌شود و سلسله‌مراتب «شهر»، «منطقه»، «ناحیه» و «محله» را دربر می‌گیرد؛ در حالی که در مقابل آن، تقسیماتی که واقعی تلقی می‌شود، مبتنی بر جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی جامعه است که با تداوم زمانی شکل گرفته است و جنبه هویتی و ادراکی دارد (مرحله مطالعات زمینه‌ای طرح گونه‌شناسی فرهنگی، اجتماعی و هویتی محلات شهر تهران و شناسایی الگوهای همسایگی و اجتماعات محلی، ۱۳۹۴: ۱۱۰ و ۱۱۱).

در حال حاضر در شهر تهران ما با تقسیمات محلی مختلفی مواجه هستیم و شهرداری تهران به‌طور مداوم تقسیمات محله‌ای را تغییر می‌دهد. بررسی محله‌بندی‌های مختلف شهرداری نشان می‌دهد این تقسیم‌بندی‌ها ثبات، پایداری و ماندگاری لازم را ندارند و هنوز شهر به درستی شناخته نشده است. در سال ۱۳۹۰، حدود ۳۷۴ محله وجود داشته است؛ در حالیکه در سال ۱۳۹۴ بر اساس آخرین تقسیمات، محلات تهران به ۳۵۴ محله تقسیم شده‌اند و در اصل ۲۰ محله در سایر محلات ادغام شده‌اند (طرح ساختارشناسی هویت محله‌ای شهر تهران، ۱۳۹۲: ۵۵، به نقل از مرحله مطالعات زمینه‌ای طرح گونه‌شناسی فرهنگی، اجتماعی و هویتی محلات شهر تهران و شناسایی الگوهای همسایگی و اجتماعات محلی، ۱۳۹۴: ۱۱۴). بر این اساس، مبنای هر گونه تحقیق و مطالعه درباره موضوعات مرتبط، همین ۳۵۴ محله و ۲۲ منطقه فعلی شهرداری تهران است.

اجتماعی و توان مالی تقریباً برابر ویژگی اصلی ساکنان این محلات بود، نه ویژگی‌های قومی و جغرافیایی.

بنابراین این تغییر شاخص‌های گونه‌بندی محلات با طراحی سه محله «یوسف‌آباد»، «نازی‌آباد» و «نارمک» در دهه ۱۳۳۰ افزایش یافت؛ به این معنا که عناصری جدیدی غیر از قومیت، مذهب و جغرافیا مبنای انسجام و همبستگی قرار گرفت. در این محله‌ها با طراحی جدید و ایجاد مکانیسم‌های روابط چهره‌به‌چهره از یک سو و ایجاد زمینه برای سکونت افراد دارای شباهت موقعیت اجتماعی و توان مالی از سوی دیگر، زمینه تغییر عوامل انسجام‌بخش و گذار از ویژگی‌های انتسابی به ویژگی‌های اکتسابی انسجام‌بخش فراهم شد. محور قرار گرفتن دو شاخص همگنی «موقعیت اجتماعی» و «توان مالی»، مبنای گونه‌بندی محلات را عوض کرد. پیامدهای این تغییر شاخص عبارت بودند از: ۱- نوعی حس یکپارچگی فضایی برای اهالی فراهم شد، ۲- تصویر ذهنی از محله در ذهن ساکنان به وجود آمد، ۳- استقرار افراد طبقه متوسط در این محلات، منجر به منزلت‌یافتن این محله‌ها در ساختار اجتماعی شهر تهران شد، ۴- همین امر منجر به نهادینه‌شدن مسئله پایداری محلی در محلات شهری شد و ۵- پررنگ‌شدن سرمایه اجتماعی مبتنی بر شاخص‌های جدید در درون این محله‌ها بود. مسئله بعدی مؤثر در تغییر شاخص‌های گونه‌شناسی محلات در دوره پهلوی دوم، مسئله مهاجرت بود که در بافت اجتماعی و فرهنگی شهر نوعی اختلاط اجتماعی و فرهنگی را پدید آورد. تضاد و ناهمگنی میان ویژگی‌های اجتماعی ساکنان بومی و مهاجران، منجر به گسترش و شتاب جابه‌جایی ساکنان قبلی از محله به دلیل تحمل نکردن ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی و سبک زندگی مهاجران شد. با ورود مهاجران و تازه‌واردان، ساکنان قدیمی حاضر به همزیستی با آنها نبودند و ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی آنها را تحمل نمی‌کردند. به همین دلیل به تدریج ساکنان قدیمی مهاجرت کردند و سرمایه‌های اجتماعی شکل گرفته کاسته شد. مهاجران جدید به دلیل تنوع جغرافیایی، قومی، مذهبی و مهارتی، بافت مختلفی را در محلات به وجود آوردند. در میان ساکنان قدیمی نیز که به محلات جدید مهاجرت کرده بودند، شکل‌گیری سرمایه اجتماعی زمان‌بر بود؛ بنابراین جریان زندگی شهر در شهر تهران تضعیف شد و الگوهای تقسیم‌بندی محلات شهری بر مبنای شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی امکان‌پذیر نبود و نوعی آشفتگی بر ساختار محله‌ای شهر تهران حاکم شد (مرحله مطالعات زمینه‌ای طرح گونه‌شناسی فرهنگی، اجتماعی و هویتی محلات شهر تهران و شناسایی الگوهای همسایگی و اجتماعات محلی، ۱۳۹۴: ۵۹-۶۶).

تقسیمات شهری تهران از دیروز تا امروز

بر اساس نتایج حاصل از طرح ساختارشناسی هویت محله‌ای شهر تهران (۱۳۹۲)، دوره‌های زمانی تحول و تغییر شهر تهران به هشت دوره متمایز تقسیم شده است:

- پیش از شکل‌گیری حصار طهماسبی
- پس از شکل‌گیری حصار طهماسبی تا دارالخلافه ناصری
- پس از شکل‌گیری دارالخلافه ناصری تا دوران مشروطه
- پس از دوران مشروطه تا دوران پهلوی اول ۱۲۸۵-۱۳۰۵
- دوران پهلوی اول تا پایان جنگ جهانی دوم ۱۳۰۵-۱۳۲۵

فصل چهارم:

شناسایی و مقایسه تطبیقی گزارشها
و اسناد مداخله برنامه محلی شهرداری تهران

مقدمه

تمرکز بر فعالیت‌های مبتنی بر برنامه محلی با توجه به جایگاهی که در ادبیات متأخر توسعه دارد، سبب شده است در دهه‌های اخیر این قبیل اقدامات مورد توجه باشد. دلیل این توجه و تمرکز با توجه به فواید و اثرات مثبت حاصل از آن، کاملاً توجیه‌پذیر به نظر می‌رسد. بر اساس این موارد، به نظر می‌رسد هرگونه تردیدی در اهمیت روی آوردن به فعالیت‌های مبتنی بر برنامه محلی از بین خواهد رفت و در شرایط فعلی کلان‌شهر تهران که میزان و سطح مشارکت اجتماعی، اعتماد، تمیم‌یافته اجتماعی و شبکه ارتباطی منسجم و قوی رو به زوال رفته است، باید دنبال راهکارهایی برای تقویت این امور برآمد.

مدیریت شهری به‌عنوان متولی اصلی توسعه، برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و انجام اقدامات اجرایی شهری، بر آن است که مشارکت همه‌جانبه و فراگیر همه مردم را در امر مدیریت و برنامه‌ریزی به‌عنوان شهروندانی فعال فراهم کند؛ اما حصول به این مهم فراهم نخواهد شد، مگر در صورتی که شناسایی و بررسی دقیق از اسناد و گزارش‌های موجود در ارتباط با این موضوع صورت گیرد. ارزیابی دقیقی از کم و کیف این قبیل اسناد و گزارش‌ها ارائه شود و بر اساس مرور این اسناد و گزارش‌ها، پیشنهادها و راهکارهای مدنظر برای تحقق برنامه محلی در دل اسناد، گزارش‌ها و برنامه‌ریزی‌ها ارائه شود.

بر این اساس، آنچه در این مطالعه به آن توجه می‌شود، به شرح زیر خواهد بود:

- مرور مطالعات پیشین مرتبط در این حوزه
- شناسایی، گردآوری و بررسی اسناد و گزارش‌های مرتبط با مداخله برنامه محلی در شهرداری تهران
- تفکیک و طبقه‌بندی این اسناد و گزارش‌ها بر اساس حوزه‌های موضوعی مختلف
- تحلیل تماتیک اسناد، گزارش‌ها و برنامه‌ها مبتنی بر محوریت برنامه محلی
- آسیب‌شناسی و ارائه پیشنهادها درباره جایگاه مداخله برنامه محلی در اسناد و گزارش‌ها

۱-۴ - مطالعات پیشین

عظیمی‌آملی و ارشادی‌وهرام (۱۳۹۶) در مطالعه خود با عنوان «مدیریت شهری محله‌محور با رویکرد برنامه‌ریزی مشارکتی (نمونه: محله‌های شهری منطقه ۱ شهرداری تهران)» بر این موضوع تأکید کرده‌اند که با دخالت دادن مردم در تصمیم‌گیری‌ها و تصمیم‌سازی‌ها، مدیریت مطلوب و پایدار محله‌های شهری محقق خواهد شد و بر این مبنا اهتمام بر این موضوع را ضروری دانسته‌اند.

پورا احمد و همکاران (۱۳۹۴)، در مطالعه‌ای با عنوان سنجش کارکرد دفاتر تسهیلگری در نوسازی بافت‌های فرسوده شهری (مطالعه موردی: ناحیه ۴ منطقه ۱۱ شهرداری تهران)، به بررسی عملکرد این دفاتر و اسناد و قوانین مرتبط با عملکرد آنها پرداخته‌اند. ایشان به این موضوع اشاره کرده‌اند که قبل از ایجاد این دفاتر گام‌هایی برداشته شده است و بر اساس نتایج حاصل از این گام‌ها، اهتمام به تأسیس این دفاتر انجام شده است. بر اساس این مطالعه، در سال‌های گذشته دولت راهکارهای گوناگونی را در راستای احیا، بازسازی و بهسازی این بافت‌ها تجربه کرده است، ولی بسیاری از برنامه‌ها و مدل‌های در نظر گرفته‌شده با واقعیت این بافت‌ها متناسب نبوده است (وارثی و همکاران، ۱۳۹۴: ۵۹). به این ترتیب که اقدامات سازمان نوسازی شهری در سال ۱۳۸۲ با طرح «ساخت‌وساز حاشیه بزرگراه شرق» که برنامه‌ای مبتنی بر

تملک، تخریب و احداث مجدد بود، آغاز شده و پس از آزمون و خطای رویکردهای مختلف، در سال‌های ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ در قالب راه‌اندازی دفاتر تسهیلگری و مبتنی بر اقدامات اجتماعی متبلور می‌شود (حاجی علی اکبری، ۱۳۹۰: ۱). از منظر قانونی بر اساس این مطالعه، پشتیبان دفاتر تسهیلگری ماده ۴۲ آیین‌نامه اجرایی قانونی ساماندهی و حمایت از تولید و عرضه (۱۳۸۸) است که برای اولین بار رویکرد اجتماعی و تسهیلگرانه در قالب پیش‌بینی دفاتر خدمات، نوسازی را مرکز توجه قرار داده است و بر اساس این قانون، در مدت نوسازی ضروری است همه دستگاه‌های اجرایی این دفاتر را به رسمیت بشناسند (پورا احمد و همکاران، ۱۳۸۸: ۵۱). بر اساس این مطالعه، متأسفانه دفاتر تسهیلگری نتوانسته‌اند عملکرد مناسبی بر اساس برنامه‌های مدنظر داشته باشند. بر اساس نتایج این تحقیق، شکل‌گیری احساس صوری بودن فعالیت‌های دفاتر خدمات نوسازی در میان ساکنان بافت‌های فرسوده یکی از تهدیدهای تحقق‌پذیری کارکردهای دفاتر تسهیلگری است. این عامل موجب دلسرد شدن ساکنان و بی‌اعتنایی آنان به کارکردهای دفاتر تسهیلگری می‌شود. همچنین، از مهم‌ترین عوامل لازم و اساسی به ثمر نشستن کارکردهای دفاتر تسهیلگری به کارگیری دیدگاه ترکیبی در نوسازی بافت‌های فرسوده است. سابقه این دفاتر نشانگر غلبه رویکرد فنی به مقوله نوسازی در میدان عمل و اجرا بوده است. اگرچه هر از گاهی نیز در برخی محلات اقدامات دربرگیرنده تمام ابعاد وضع موجود محلات صورت گرفته، ولی این جریانات کافی و مداوم نبوده است. همچنین زمان‌بندی نامناسب از دیگر موانعی است که می‌توان به آن اشاره کرد؛ به طوری که در بیشتر موارد، چارچوب زمانی مشخص (زمان شروع و پایان فعالیت‌ها) و پیوستگی منطقی‌ای بین فعالیت‌ها و خدماتی که دفاتر تسهیلگری ارائه می‌دهند، وجود ندارد و این موضوع تحقق‌پذیری برنامه‌های دفاتر تسهیلگری را کاهش می‌دهد و سرانجام یکی از موانع پیش‌روی دفاتر تسهیلگری، به‌خصوص در زمان انجام پروژه‌ها، تغییر مداوم مدیریت شهری مناطق و نواحی و فعال نبودن شورایی‌ها در بعضی از محلات است (همان: ۵۳).

تاج‌مزینانی و حامد (۱۳۹۴)، در مطالعه خود با عنوان «جایگاه شهرداری در اعمال سیاست اجتماعی محلی در متن قوانین شهرداری (مطالعه موردی: شهرداری تهران)»، به این موضوع اشاره کرده‌اند که بر اساس بررسی‌های انجام‌شده، پژوهشی در زمینه بررسی اسناد بالادستی و قوانین مربوط به شهرداری صورت نگرفته است و پژوهش‌هایی که در زمینه سیاست اجتماعی محلی و شهرداری‌ها در ایران انجام گرفته‌اند، به ضعف‌های مدیریت شهرهای ایران اشاره دارند؛ برای مثال، زاهد زاهدانی و زهری (۱۳۹۱) نشان می‌دهند ساختار مدیریت شهری و شهرداری در شهرهای جدید ایران، عاری از مشارکت مردم و سازمان‌های غیردولتی است و نظام برنامه‌ریزی از پایین به بالا در آن مشاهده نمی‌شود. تاج‌مزینانی و حامد به این موضوع اشاره می‌کنند که از منظر نظریان و رحیمی (۱۳۹۱) از مدل مدیریت شهری در کلان‌شهر تهران این‌طور برداشت می‌شود که نوع مدل مدیریت شهری در ایران، مدل شوراء-مدیرشهر است. تحلیل این الگوی مدیریتی و به‌ویژه انتصابی بودن شهردار، سبب وابستگی شدید عناصر مدل مدیریتی شهری به ساختار کلان قدرت می‌شود. این روند به نوبه خود، کمبود نهادهای مدنی و مشارکت مردمی را تشدید می‌کند و موجب تبدیل شدن عرصه مدیریت شهری به یک عرصه تجدید قدرت برای گروه‌های سیاسی در سطح ملی می‌شود (تاج‌مزینانی و واحد، ۱۳۹۴: ۳۲۵).

ایشان در مطالعه خود درباره مفهوم مشارکت در اسناد شهرداری بررسی‌هایی انجام داده‌اند. بر اساس این بررسی‌ها، سطوح مشارکتی

غفاری (۱۳۹۲) در کتاب خود با عنوان «مدیریت شهری و مشارکت‌های اجتماعی» که به اهتمام ایازی بوده است، ضمن بررسی مفهوم مشارکت و تجانس آن با زندگی شهری و همچنین مبانی مفهومی و نظری این مفهوم، الزام‌های حقوقی و قانونی مشارکت را (هم در سطح کل کشور و هم در سطح شهرداری تهران) بررسی و برنامه‌ها و اقدامات مشارکتی در شهر تهران را مرور کرده است. او در این کتاب از طرح‌های مهمی مانند مدیریت محله و شورایی نام برده است و ضمن توضیح و تشریح چیرستی این موارد، این قبیل اقدامات را از مهم‌ترین گام‌ها در راستای محله‌گرایی، جلب مشارکت شهروندان و تمرکززدایی دانسته است و معتقد است باید به واسطه به‌کارگیری سیاست‌ها و راهکارهای گوناگون، ضمن رفع نواقص موجود، در راستای تحقق بیشتر و بهتر این مهم گام برداشت.

گرانپایه‌واقعی و دانشپور (۱۳۹۱) در مطالعه خود با عنوان «برنامه‌ریزی توسعه اجتماع پایدار در یک ناحیه خرد شهری، در سطح یک اجتماع محلی: محله امیرآباد شهر تهران» بر این نکته تأکید کرده‌اند که نیاز به فراهم کردن پیش‌زمینه‌های لازم و توجه به قیود و تهدیدهایی که بر تولید و اجرای برنامه شهری و تشکیل یک سازوکار یکپارچه برنامه‌ریزی پایدار در سطح اجتماع اثر می‌گذارد، بسیار اساسی است و بی‌شک این موضوعی است که باید در اسناد بالادستی به آن توجه شود.

پناهی و همکاران (۱۳۹۰) مطالعه‌ای با عنوان «ساماندهی مشارکت شهروندان در اداره امور شهر با رویکرد محله‌محوری (مفاد بند ۲-۱۶ پیوست شماره ۴ سند طرح جامع)» زیر نظر معاونت مطالعات و برنامه‌ریزی مدیریت، امور اجتماعی و اقتصادی مدیریت امور مناطق مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهرداری تهران انجام داده‌اند. در این مطالعه ذکر شده است که بند ۲-۱۶ پیوست شماره ۴ سند طرح جامع شهر تهران با موضوع ساماندهی مشارکت شهروندان در اداره امور شهر با رویکرد محله‌محوری، مبنای قانونی افزایش مشارکت شهروندی در شهر تهران شناخته شده است. بر همین مبنا، ایشان در این پژوهش تلاش کرده‌اند فعالیت‌های انجام‌شده در شهرداری تهران را با تأکید بر پروژه طراحی الگوی مشارکت شهروندان بررسی کنند. در یک نتیجه‌گیری کلی پناهی و همکاران بیان می‌کنند بر اساس نتایج پژوهش‌شان اهتمام جدی شهرداری تهران به منظور تسهیل مشارکت شهروندان در اداره امور شهری دیده می‌شود. در این مطالعه، مجموعه پروژه‌های انجام‌شده در شهرداری تهران در زمینه مشارکت شهروندی گردآوری و بررسی شده‌اند که عبارت‌اند از: پروژه شهر سالم (۱۳۷۰)، طرح شهردار مدرسه (۱۳۷۲ تا ۱۳۷۴)، طرح شهرداران افتخاری آینده، طرح غنچه‌های شهر، طرح شورایی محلات، طرح تشکیل پلیس محله در شهر تهران (۱۳۸۵)، طرح تشکیل ستاد مشارکت‌های اجتماعی در مناطق ۲۲گانه شهر تهران (۱۳۸۵) و طرح برنامه‌های اوقات فراغت شهرداری تهران با الگوی مشارکت مردمی (۱۳۸۵). همچنین در این مطالعه مجموعه مصوبات مرتبط با محله‌محوری نیز ذکر شده است که عبارت‌اند از: دستورالعمل مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران (۱۳۸۸)، شیوه‌نامه شکل‌گیری و فعالیت کارگروه‌های تخصصی / مردمی در محله‌های شهر تهران (۱۳۸۹)، شیوه‌نامه انتخاب دو نفر از مسئولان کارگروه‌های تخصصی شش‌گانه برای عضویت در هیئت امنای محله، شیوه‌نامه انتخاب و معرفی دو نفر از بین نمایندگان سازمان‌های مردمی / محلی برای عضویت در هیئت امنای محله، شیوه‌نامه انتخاب و معرفی یک نفر نماینده دستگاه اجرایی محلی برای عضویت در هیئت امنای محله، شیوه‌نامه انتخاب و معرفی نماینده شهرداری ناحیه برای

شهروندان از جمله مقوله‌های استخراج‌شده از اسناد است. این مشارکت‌ها فقط در دو سطح اجرا (۹۲ درصد) و برنامه‌ریزی (۸ درصد) وجود دارند. بر اساس نتایج حاصل از این مطالعه، تمام سطوح دیگر مشارکت، از مشاوره تا نظارت و ارزیابی، در هیچ‌کجای اسناد و قوانین بررسی شده مشاهده نمی‌شود. همچنین با توجه به مدل نردبان مشارکت آرنشتاین، می‌توان نتیجه گرفت اسناد و قوانین هیچ نوع مشارکتی را در سطوح بالای مشارکت - که کنترل شهروندی و قدرت تفویض شده و شراکت است - انعکاس نداده‌اند؛ بنابراین، با توجه به اینکه مشارکت مردمی، یکی از مؤلفه‌های مهم مدیریت شهری است، جای خالی قوانینی که سطوح بالای مشارکت را برای شهروندان در نظر بگیرد، به‌شدت در مقررات شهرداری و اسناد بالادستی احساس می‌شود (همان: ۳۴۰).

رضایی و مؤذن (۱۳۹۴) در مطالعه خود با عنوان «ارزیابی رابطه مدیریت محلات با حکمروایی شهری در کلان‌شهر تهران (مطالعه موردی: مناطق ۱، ۱۲ و ۱۶ شهر تهران)»، دنبال بررسی این موضوع هستند که اساساً مدیریت محلات در دستیابی به اهداف خود چگونه عمل کرده است و همچنین این طرح توانسته است زمینه و بستری برای تحقق رویکرد حکمروایی مطلوب شهری باشد؟ بر اساس نتایج حاصل از این مطالعه، مدیریت محلات در دستیابی به اهداف خود موفق عمل نکرده است و همچنین مدیریت شهری مناطق مطالعه‌شده نسبت به شاخص‌های حکمروایی مطلوب شهری در وضعیت مناسبی قرار ندارند. نکته مهم حاصل از این مطالعه، آن است که همبستگی بالایی بین رویکرد مدیریت محله و حکمرانی مطلوب شهری وجود دارد و از این منظر طرح مدیریت محله به شرط عملکرد مناسب می‌تواند گام مهمی تلقی شود.

شماعی (۱۳۹۴) در مطالعه خود با عنوان «راهبردهای توسعه محله‌ای با رویکرد مشارکتی از طریق دفاتر تسهیلگری (مورد مطالعه: بافت فرسوده محله جمهوری شهر تهران)» به این موضوع اشاره کرده است که نوسازی بافت‌های فرسوده و توسعه محله‌ای تنها یک فرایند فنی نیست و فرایندهای اجتماعی از طریق دفاتر نقش تعیین‌کننده‌ای در این زمینه خواهند داشت.

نوری کرمانی و همکاران (۱۳۹۴) در مطالعه خود با عنوان «ارزیابی برنامه‌ریزی مشارکتی طرح مدیریت محله در شهر تهران» به بررسی این موضوع پرداخته‌اند که طرح مدیریت محله تا چه میزان توانسته است در جلب مشارکت شهروندان برای برنامه‌های محلی موفقیت حاصل کند. بر اساس نتایج حاصل از این مطالعه، طرح مدیریت محله در مؤلفه اعتماد توانسته است نظر بخشی از مراجعه‌کنندگان به سراهای محلات را جلب کند و نگرش شهروندان و اعتمادشان به طرح مدیریت محله را مثبت ارزیابی کرده است؛ اما برای مؤلفه‌های آگاهی‌بخشی، تعامل، افزایش سطح مشارکت و برنامه‌ریزی مشارکتی موفقیتی نداشته است و بر همین اساس برنامه‌ریزی‌ها غالباً به شیوه متمرکز صورت می‌گیرد. در نهایت، این مطالعه چنین نتیجه می‌گیرد که طرح مدیریت محله با روش‌های فعلی در تحقق اهداف خود موفق نبوده و ضعف‌هایی دارد که باید در راستای رفع آنها اقدام کند (نوری کرمانی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱). نوری کرمانی و همکاران تصریح می‌کنند که سه دلیل عمده در محقق‌نشدن اهداف اصلی این طرح شایان ذکر هستند: نخست نگرش حاکم در اغلب مدیران و دست‌اندرکاران درباره سیستم‌های مدیریت سنتی، دوم شرایط مردم شهر تهران و به صورت کلی ایرانیان درباره فعالیت‌های گروهی و انجام امور مشارکتی و سوم نویابودن طرح مدیریت محله در شهر تهران (همان: ۳).

عضویت در هیئت امنای محله، آیین‌نامه داخلی هیئت امنای محله‌های شهر تهران، شیوه‌نامه انتخاب و شرح وظایف بازرس هیئت امنای محله، آیین‌نامه مالی، اداری و تشکیلاتی مدیریت محله و آیین‌نامه انضباطی مدیریت محله. در قسمت آخر این مطالعه نیز درباره پروژه طراحی الگوی مشارکت شهروندی در امور شهری که با تلاش مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران و معاونت اجتماعی و فرهنگی انجام شده است، صحبت شده و بر همین مبنا وضعیت شهروندمحوری و مشارکت شهروندی ارائه شده است.

فلاحی‌گیلان و همکاران (۱۳۸۸) در مطالعه‌های با عنوان «جایگاه مشارکت شهروندان در اسناد بالادستی»، بر لزوم بررسی الزامات قانونی این مفهوم در اسناد بالادستی تأکید کرده‌اند. به گمان ایشان، امروزه موضوع مشارکت جزئی از هدف‌های اعلام‌شده بسیاری از مدیریت‌های شهری است. این مهم در سطوح مختلف سیاست‌های کلان، میانی و خرد جامعه ایران و به‌خصوص مدیریت شهری شهر تهران، برجسته است. با وجود این، پیش‌شرط‌هایی برای تحقق مشارکت شهروندان در جامعه و امور شهری وجود دارد. یکی از پیش‌شرط‌های اصلی تحقق مشارکت شهری، قانونی است. بدون شک بررسی ظرفیت‌ها و کاستی‌های قانونی در حوزه مشارکت شهروندان از خلال اسناد فرادستی، کمکی است به استفاده بهینه از این ظرفیت‌ها. ترمیم و اصلاح کاستی‌های قانونی نیز مبتنی بر شرایط خاص محیط شهر تهران است (فلاحی‌گیلان و همکاران، ۱۳۸۸: ۲). بر اساس این مطالعه، در اسناد بالادستی - کلان‌کشوری و شهرداری - ظرفیت‌های بسیاری برای مشارکت در نظر گرفته شده است. این موضوع در اسناد متأخر کشور و شهرداری، هم از نظر تعداد مواد و هم از نظر گستردگی و فراگیری زمینه، سطح و گروه هدف مشارکت، بسیار ملموس است. به مشارکت مردم در اداره امور کشور در معنایی عام یا اداره شهر در معنایی خاص، در چهار اصل از قانون اساسی، یک بند از قانون اول توسعه، شش بند از قانون دوم توسعه، سه بند از قانون سوم توسعه، ۱۳ بند قانون چهارم توسعه، دو بند قانون شورای اسلامی، چهار بند از طرح جامع شهر تهران و شش ماده از لایحه برنامه پنج‌ساله شهرداری تهران پرداخته شده است. با وجود تلاش برای تهیه و تدوین اسناد در حوزه مشارکت شهری، به نظر می‌رسد تدوین این‌گونه اسناد از یک الگوی خاص و نظام‌مند نظری پیروی نمی‌کند (همان: ۳). در این مطالعه، برخی از اسناد بالادستی مرور شده‌اند و بندهای مرتبط با مشارکت از دل این اسناد استخراج شده است. برای مثال، ایشان در بررسی طرح جامع تهران از منظور رویکرد مشارکت به این نتیجه‌گیری رسیده‌اند که در مجموع در طرح جامع شهر، مشارکت از ظرفیت‌های بالایی برخوردار است. نگاه برنامه‌ریزان به مشارکت محله این امکان را فراهم می‌آورد که برنامه‌ریزی، نظارت و اجرای برنامه‌های محله به دست شهروندان همان محله انجام گیرد. در این طرح، کاستی‌هایی نیز از حیث زمینه‌های مشارکت (عدم گستردگی در زمینه‌های مختلف) گروه‌های هدف مشارکت دیده می‌شود. به علاوه، مشارکت در شهر تنها به مشارکت محله‌ها منتهی نمی‌شود (هرچند از اهمیت بسیاری برخوردار است)؛ بلکه بعضی از مشارکت‌ها در سطح کلان‌شهر و فرامحله‌ای مطرح است؛ برای مثال آلودگی هوا، انرژی، ترافیک و... (همان: ۱۵).

یکی دیگر از اسنادی که در این مطالعه بررسی شده، لایحه برنامه پنج‌ساله شهرداری تهران بوده است. بر اساس نتایج حاصل از مطالعه این لایحه، در مقایسه با طرح جامع، زمینه مشارکتی بیشتری را از حوزه مدیریت شهری پوشش داده است و در موارد مختلف به مشارکت گروه‌های مختلف مانند زنان، جوانان و سازمان‌های مردم‌نهاد توجه

داشته است.

در یک نتیجه‌گیری کلی، باید چنین گفت که این مطالعه اسناد شهرداری تهران را از حیث زمینه‌های مشارکت دارای قابلیت بسیاری می‌داند. به گمان فلاحی‌گیلان و همکاران، سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان بر ضرورت مشارکت شهروندان در حوزه مدیریت شهری تأکید دارند و نیز تلاش‌هایی در راستای تهیه و تدوین قوانین، برنامه‌ها و لوایح برای شفاف‌سازی و هموارسازی مشارکت مردمی، نهادهای مردم‌نهاد و شوراهای شهر در کشور و شهرداری تهران انجام شده است. بر طبق نتایج حاصل از این مطالعه، شهرداری در تدوین این قوانین از الگوی مشخص و جهت‌دار نظری و عملیاتی پیروی نکرده است؛ بنابراین بر اساس این مطالعه تدوین یک الگوی خاص نظری و عملیاتی در حوزه مشارکت شهری، برای این‌گونه قوانین، برنامه‌ها و لوایح، پیشنهاد شده است (همان: ۲۵).

صارمی (۱۳۸۶) در مطالعه خود با عنوان «توسعه محله‌ای در کلان‌شهر تهران با مطالعه موردی محله بهار منطقه ۷ تهران»، به این نتیجه رسیده است که برای تحقق رویکرد محله‌محوری باید از رویکردهای سنتی عبور کرده و الگوهای جهانی را منطبق بر ویژگی‌های بومی درونی کرد. به باور او، سازمان‌دهی مجدد و برنامه‌ریزی و همچنین تأمین نیروی انسانی متخصص، یکی از الزامات تحقق خواسته حاضر است. بر این اساس، به نظر می‌رسد طرح‌های این‌چنینی بتوانند گامی کوچک در راستای تحقق هدف بزرگ توسعه محله‌ای به صورت بومی به شمار آیند.

در جدول صفحه بعد نگاهی به مطالعات مرور شده به صورت تلخیص شده خواهیم داشت.

جمع‌بندی:

از مرور و بررسی مطالعات انجام‌شده، این نتیجه حاصل می‌شود که در هیچ‌یک از مطالعات قبلی به صورت مشخص و خاص، به موضوع مطالعه حاضر؛ یعنی شناسایی و مقایسه تطبیقی گزارش‌ها و اسناد مداخله برنامه محلی شهرداری تهران، توجه نشده است. از این نظر می‌توان مطالعه حاضر را در نوع خود متمایز و جدید دانست. همچنین با توجه به مطالعات بررسی شده، باید به این موضوع توجه کرد که به‌طور کلی به مرور اسناد و قوانین در تعداد بسیار کمی از مطالعات توجه شده است و در همین مطالعات اندک نیز جای بررسی تفصیلی تر آیین‌نامه‌ها، مصوبات، گزارش‌ها و پروژه‌ها در کنار اسناد و قوانین برجسته‌تر به‌شدت خالی است و این موضوعی است که در مطالعه حاضر به آن توجه شده و مرکز بررسی قرار گرفته است. به استفاده از روش شناسی مطالعه حاضر به معنای تحلیل موضوعی نیز در مطالعات مرور شده توجهی نشده و این موضوعی است که در مطالعه پیش‌رو به آن توجه و سبب بررسی عمیق‌تر و جزئی‌تر در این مطالعه شده است.

روش‌شناسی

در مطالعه حاضر، از شیوه اسنادی (کتابخانه‌ای) برای گردآوری داده‌های مدنظر استفاده شده است. همچنین استفاده از روش تحلیل تماتیک در بررسی این اسناد و گزارش‌ها برای دست‌یافتن به مهم‌ترین نکات، دسته‌بندی‌ها و تحلیل مناسب مطالب استفاده شده است. گردآوری مصوبات و پروژه‌های مرتبط، مشخص کردن گزاره‌های مرتبط با مداخله برنامه محلی، تعیین مقولات برای گزاره‌های مورد بررسی، تحلیل، مقایسه و نتیجه‌گیری از جمله اقداماتی بوده که برای تحلیل موضوعی این مطالعه به آنها توجه شده است.

عنوان	نویسنده/ نویسندگان	سال نشر	جمع‌بندی
مدیریت شهری محلّه‌محور با رویکرد برنامه‌ریزی مشارکتی (نمونه: محلّه‌های شهری منطقه ۱ شهرداری تهران)	عظیمی‌آملی و ارشادی‌وهرام	۱۳۹۶	با دخالت‌دادن مردم در تصمیم‌گیری‌ها و تصمیم‌سازی‌ها، مدیریت مطلوب و پایدار محلّه‌های شهری محقق خواهد شد و بر این مبنا اهتمام بر این موضوع را ضروری دانسته‌اند
سنجش کارکرد دفاتر تسهیلات‌گری در نوسازی بافت‌های فرسوده شهری (مطالعه موردی: ناحیه ۴ منطقه ۱۱ شهرداری تهران)	پوراحمد و همکاران	۱۳۹۴	بر اساس این مطالعه، متأسفانه دفاتر تسهیلات‌گری نتوانسته‌اند عملکرد مناسبی بر اساس برنامه‌های مدنظر داشته باشند. شکل‌گیری احساس صوری‌بودن فعالیت‌های دفاتر خدمات نوسازی در میان ساکنان بافت‌های فرسوده، یکی از تهدیدهای تحقق‌پذیری کارکردهای دفاتر تسهیلات‌گری است. این عامل موجب دل‌سرد شدن ساکنان و بی‌اعتنایی آنها به کارکردهای دفاتر تسهیلات‌گری می‌شود. همچنین از مهم‌ترین عوامل لازم و اساسی به ثمر نشستن کارکردهای دفاتر تسهیلات‌گری به‌کارگیری دیدگاه ترکیبی در نوسازی بافت‌های فرسوده است؛ سابقه این دفاتر نشانگر غلبه رویکرد فنی بر مقوله نوسازی در میدان عمل و اجرا بوده است. اگرچه هر از گاهی نیز در برخی محلات اقدامات دربرگیرنده تمام ابعاد وضع موجود محلات صورت گرفته، ولی این جریانات کافی و مداوم نبوده است. همچنین زمان‌بندی نامناسب از دیگر موانعی است که می‌توان به آن اشاره کرد؛ به‌طوری‌که در بیشتر موارد، چارچوب زمانی مشخص (زمان شروع و پایان فعالیت‌ها) و پیوستگی منطقی بین فعالیت‌ها و خدماتی که دفاتر تسهیلات‌گری ارائه می‌دهند، وجود ندارد و این موضوع تحقق‌پذیری برنامه‌های دفاتر تسهیلات‌گری را کاهش می‌دهد و سرانجام یکی از موانع پیش‌روی دفاتر تسهیلات‌گری، به‌خصوص در زمان انجام پروژه‌ها، تغییر مداوم مدیریت شهری مناطق و نواحی و فعال نبودن شورایی‌ها در بعضی از محلات است
جایگاه شهرداری در اعمال سیاست اجتماعی محلی در متن قوانین شهرداری (مطالعه موردی: شهرداری تهران)	تاج‌میربختی و حامد	۱۳۹۴	بر طبق این مطالعه، بر اساس بررسی‌های انجام‌شده، پژوهشی در زمینه بررسی اسناد بالادستی و قوانین مربوط به شهرداری صورت نگرفته است و پژوهش‌هایی که در زمینه سیاست اجتماعی محلی و شهرداری‌ها در ایران انجام گرفته‌اند، به ضعف‌های مدیریت شهرهای ایران اشاره دارد. ایشان در مطالعه خود درباره مفهوم مشارکت در اسناد شهرداری بررسی‌هایی انجام داده‌اند. بر اساس این بررسی‌ها، سطوح مشارکتی شهروندان از جمله مقوله‌های استخراج‌شده از اسناد است. این مشارکت‌ها فقط در دو سطح اجرا (۹۲ درصد) و برنامه‌ریزی (۸ درصد) وجود دارند. بر اساس نتایج حاصل از این مطالعه، تمام سطوح دیگر مشارکت، از مشاوره تا نظارت و ارزیابی، در هیچ‌کدام از اسناد و قوانین بررسی‌شده مشاهده نمی‌شود. همچنین با توجه به مدل نردبان مشارکت آرنشتاین، می‌توان نتیجه گرفت اسناد و قوانین، هیچ نوع مشارکتی را در سطوح بالای مشارکت - که کنترل شهروندی و قدرت تفویض‌شده و شراکت است - انعکاس نداده‌اند؛ بنابراین با توجه به اینکه مشارکت مردمی یکی از مؤلفه‌های مهم مدیریت شهری است، جای خالی قوانینی که سطوح بالای مشارکت را برای شهروندان در نظر بگیرد، به‌شدت در مقررات شهرداری و اسناد بالادستی احساس می‌شود
ارزیابی رابطه مدیریت محلات با حکمرانی شهری در کلان‌شهر تهران (مطالعه موردی: مناطق ۱، ۱۲ و ۱۶ شهر تهران)	رضایی و مؤذن	۱۳۹۴	بر اساس نتایج حاصل از این مطالعه مدیریت محلات در دستیابی به اهداف خود موفق عمل نکرده است و همچنین مدیریت شهری مناطق مطالعه‌شده نسبت به شاخص‌های حکمرانی مطلوب شهری در وضعیت مناسبی قرار ندارند. نکته مهم حاصل از این مطالعه، آن است که همبستگی بالایی بین رویکرد مدیریت محله و حکمرانی مطلوب شهری وجود دارد و از این منظر طرح مدیریت محله به شرط عملکرد مناسب می‌تواند گام مهمی تلقی شود
راهبردهای توسعه محلّه‌ای با رویکرد مشارکتی از طریق دفاتر تسهیلات‌گری	شماعی	۱۳۹۴	به این موضوع اشاره کرده است که نوسازی بافت‌های فرسوده و توسعه محلّه‌ای تنها یک فرایند فنی نیست و فرایندهای اجتماعی از طریق دفاتر نقش تعیین‌کننده‌ای در این زمینه خواهند داشت

<p>بر اساس نتایج حاصل از این مطالعه، طرح مدیریت محله در مؤلفه اعتماد توانسته است نظر بخشی از مراجعه‌کنندگان به سراهای محلات را جلب کند و نگرش شهروندان و اعتمادشان به طرح مدیریت محله را مثبت ارزیابی کرده است؛ اما برای مؤلفه‌های آگاهی‌بخشی، تعامل، افزایش سطح مشارکت و برنامه‌ریزی مشارکتی موفقیتی نداشته است و بر همین اساس برنامه‌ریزی‌ها غالباً به شیوه متمرکز صورت می‌گیرد. در نهایت این مطالعه چنین نتیجه می‌گیرد که طرح مدیریت محله با روش‌های فعلی در تحقق اهداف خود موفق نبوده و ضعف‌هایی دارد که باید برای رفع آنها اقدام کند.</p> <p>سه دلیل عمده در محقق‌نشدن اهداف اصلی این طرح بر اساس این مطالعه عبارت‌اند از: نگرش حاکم در اغلب مدیران و دست‌اندرکاران درباره سیستم‌های مدیریت سنتی، شرایط مردم شهر تهران و به صورت کلی ایرانیان درباره فعالیت‌های گروهی و انجام امور مشارکتی، نوپابودن طرح مدیریت محله در شهر تهران</p>	۱۳۹۴	نوری‌کرماتی و همکاران	ارزیابی برنامه‌ریزی مشارکتی طرح مدیریت محله در شهر تهران
<p>در این مطالعه الزام‌های حقوقی و قانونی مشارکت بررسی و برنامه‌ها و اقدامات مشارکتی در شهر تهران مرور شده است. در این کتاب، از طرح‌هایی مانند مدیریت محله و شورایی نام برده شده است و ضمن توضیح و تشریح چپستی این موارد، این قبیل اقدامات، از مهم‌ترین گام‌ها در راستای محله‌گرایی، جلب مشارکت شهروندان و تمرکززدایی دانسته شده است. در یک نتیجه‌گیری کلی، غفاری معتقد است باید به واسطه به‌کارگیری سیاست‌ها و راهکارهای گوناگون، ضمن رفع نواقص موجود، در راستای تحقق بیشتر و بهتر مشارکت‌های اجتماعی در مدیریت شهری گام برداشت.</p>	۱۳۹۲	غفاری (به اهتمام ایازی)	مدیریت شهری و مشارکت‌های اجتماعی
<p>نیاز به فراهم‌کردن پیش‌زمینه‌های لازم و توجه به قیود و تهدیدهایی که بر تولید و اجرای برنامه شهری و تشکیل یک سازوکار یکپارچه برنامه‌ریزی پایدار در سطح اجتماع اثر می‌گذارد، بسیار اساسی است و بی‌شک این موضوعی است که باید در اسناد بالادستی به آن توجه کرد</p>	۱۳۹۱	گرانی‌پناه و دانشپور	برنامه‌ریزی توسعه اجتماع پایدار در یک ناحیه خرد شهری، در سطح یک اجتماع محلی: محله امیرآباد شهر تهران
<p>در این مطالعه ذکر شده است که بند ۲-۱۶ پیوست شماره ۴ سند طرح جامع شهر تهران با موضوع ساماندهی مشارکت شهروندان در اداره امور شهر با رویکرد محله‌محوری، مبنای قانونی افزایش مشارکت شهروندی در شهر تهران شناخته شده است. در یک نتیجه‌گیری کلی، پناهی و همکاران بیان می‌کنند بر اساس نتایج پژوهششان اهتمام جدی شهرداری تهران برای تسهیل مشارکت شهروندان در اداره امور شهری دیده می‌شود. در این مطالعه، مجموعه پروژه‌های انجام‌شده در شهرداری تهران در زمینه مشارکت شهروندی گردآوری و بررسی شده‌اند.</p>	۱۳۹۰	پناهی و همکاران	ساماندهی مشارکت شهروندان در اداره امور شهر با رویکرد محله‌محوری (مفاد بند ۲-۱۶ پیوست شماره ۴ سند طرح جامع)
<p>بر اساس این مطالعه، در اسناد بالادستی ظرفیت‌های بسیاری برای مشارکت در نظر گرفته شده است. در یک نتیجه‌گیری کلی باید چنین گفت که این مطالعه اسناد شهرداری تهران را از حیث زمینه‌های مشارکت دارای قابلیت بسیاری می‌داند. به باور فلاحي‌گیلان و همکاران، سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان بر ضرورت مشارکت شهروندان در حوزه مدیریت شهری تأکید دارند و نیز تلاش‌هایی در راستای تهیه و تدوین قوانین، برنامه‌ها و لوایح برای شفاف‌سازی و هموارسازی مشارکت مردمی، نهادهای مردم‌نهاد و شوراهای شهر در کشور و شهرداری تهران انجام شده است. بر طبق نتایج حاصل از این مطالعه، شهرداری در تدوین این قوانین از الگوی مشخص و جهت‌دار نظری و عملیاتی پیروی نکرده است؛ بنابراین تدوین یک الگوی خاص نظری و عملیاتی در حوزه مشارکت شهری برای این‌گونه قوانین، برنامه‌ها و لوایح، پیشنهاد شده است</p>	۱۳۸۸	فلاحي‌گیلان و همکاران	جایگاه مشارکت شهروندان در اسناد بالادستی
<p>برای تحقق رویکرد محله‌محوری باید از رویکردهای سنتی عبور و الگوهای جهانی را منطبق بر ویژگی‌های بومی درونی کرد. سازمان‌دهی مجدد و برنامه‌ریزی و همچنین تامین نیروی انسانی متخصص یکی از الزامات تحقق رویکرد محله‌محوری است.</p>	۱۳۸۱	صارمی	توسعه محله‌ای در کلان‌شهر تهران با مطالعه موردی محله بهار منطقه ۷ تهران

صورت مستقیم یا غیرمستقیم می‌تواند مبتنی بر مداخله برنامه محلی باشد، به تفصیل ذکر شده است و سپس در بخش‌های بعدی، این موارد تحلیل شده است. بر این اساس، در قسمت زیر در ابتدا نگاهی به جدول و سپس ذکر تفصیلی مفاد و محتوای مرتبط به تفکیک سند، گزارش و سایر موارد مشابه خواهیم داشت. از بین موارد نام‌برده در جدول صفحه قبل، برخی از موارد جزء مصوبات (قوانین، اسناد، آیین‌نامه‌ها، برنامه‌های کلان و...) هستند و برخی دیگر در گروه پروژه‌های اجرایی قرار می‌گیرند. این دسته‌بندی را می‌توان به شرح نمودار صفحه ۵۶ مشاهده کرد:

۲-۴- مروری بر مصوبات و پروژه‌های اجرایی دربردارنده مواردی مبتنی بر مداخله برنامه محلی

شناسایی اسناد، گزارش‌ها، برنامه‌ها و مصوباتی که می‌توانند به صورت مستقیم یا غیرمستقیم دربردارنده محتوای مبتنی بر مداخله برنامه محلی باشند، یکی از اقدامات بسیار مهم در انجام این مطالعه است. بر همین مبنا، در قسمت زیر جدولی آمده است که دربردارنده اطلاعات مورد نیاز در این باره است. در قسمت بعد از جدول، مفاد و محتوایی که در هریک از این اسناد، گزارش‌ها، برنامه‌ها و مصوبات به

مروری بر مصوبات و پروژه‌های اجرایی شامل مفاد و محتوای مبتنی بر مداخله برنامه محلی

عنوان قانون، سند، گزارش، طرح و برنامه	مواد یا محتوای مرتبط با موضوع	توضیحات تکمیلی	سال تهیه، تصویب، اجرا
قانون اساسی	اصل سه بند هشت؛ اصل شش، اصل هفت، اصل صد	قانون اساسی بعد از اصلاحات سال ۱۳۶۸ محل بررسی قرار گرفته است	۱۳۵۸
طرح راهبردی- ساختاری توسعه و عمران شهر تهران (طرح جامع تهران)	بخش ۲، بند ۴، شماره ۶-۴-۲* بخش ۲، بند ۹، شماره ۶-۹-۲* بخش ۲، بند ۱۶، شماره ۶-۱۶-۲* بخش ۲، بند ۱۷، شماره ۲-۱۷-۲* بخش ۲، بند ۱۷، شماره ۵-۱۷-۲* پیوست شماره ۴، جدول الف، برنامه ۱۶، طرح شماره ۲-۱۶	طرح جامع درباره کلان‌شهر تهران شامل حوزه‌های موضوعی مختلف با غلبه رویکرد شهرسازی	۱۳۸۶
برنامه پنج‌ساله دوم شهرداری تهران (۱۳۹۳-۱۳۹۷)	فصل یک، ماده ۱، جدول شماره ۱، سیاست‌های اجرایی ۱۳۰۴، ۲۳۰۶، ۴۲۰۵، ۵۳۰۵* فصل چهار، ماده ۷۱، بندهای الف، پ و ث* فصل پنج، قسمت جهت‌گیری‌های راهبردی فصل، مورد ۵* فصل پنج، ماده ۹۳، بند ج* فصل شش، ماده ۹۸، مورد ث* فصل شش، ماده ۱۰۲، بند ب* فصل شش، ماده ۱۰۳، بند الف* فصل شش، ماده ۱۰۶، بند ج* فصل شش، ماده ۱۰۷، بند د* فصل شش، ماده ۱۰۸، بندهای ث و ج* فصل شش، ماده ۱۱۰، بند الف، پ و ج* فصل شش، ماده ۱۱۱، بند ح	برنامه جامع شهرداری تهران برای مدیریت شهری در سال‌ها ۹۳ تا ۹۷ شامل حوزه‌های موضوعی مختلف	۱۳۹۲
برنامه پنج‌ساله شهرداری تهران (۱۳۸۸-۱۳۹۲)	بخش ۱، بند ۱۳* بخش ۱، بند ۶۴* بخش ۲، فصل اول، ماده ۵، بند ۳* بخش ۲، فصل دوم، ماده ۸، بند ج، شماره ۴* بخش ۲، فصل دوم، ماده ۱۹* بخش ۲، فصل دوم، ماده ۲۴* بخش ۲، فصل سوم، ماده ۲۸* بخش ۲، فصل سوم، ماده ۳۲* بخش ۲، فصل سوم، ماده ۳۳، بند ۶* بخش ۲، فصل سوم، ماده ۳۹، بند ۴* بخش ۲، فصل هشتم، ماده ۷۷، بند ۴* بخش ۲، فصل دوازدهم، ماده ۱۱۴، بند ۶* بخش ۲، فصل سیزدهم، ماده ۱۱۷، بند ب، شماره ۳* بخش ۲، فصل سیزدهم، ماده ۱۱۷، بند ج، شماره ۱۲* بخش ۲، فصل پانزدهم، ماده ۱۴۸* بخش ۴* بخش ۶، قسمت اهداف کمی، جدول الف، شماره‌های ۲ و ۳	برنامه جامع شهرداری تهران برای مدیریت شهری در سال‌ها ۸۸ تا ۹۲ شامل حوزه‌های موضوعی مختلف	۱۳۸۷

عنوان قانون، سند، گزارش، طرح و برنامه	مواد یا محتوای مرتبط با موضوع	توضیحات تکمیلی	سال تهیه، تصویب، اجرا
مجوز تشکیل ستاد ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی مناطق ۲۲ گانه شهرداری تهران	ماده واحده* ماده واحده، تبصره ۴	مصوب دویست‌ویست‌وپنجمین و دویست‌ویست‌وششمین جلسات رسمی - علنی - فوق‌العاده و عادی شورای اسلامی شهر تهران	۱۳۸۵
قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۶-۱۴۰۰)	بخش ۵، ماده ۲۷، بند الف، شماره ۱* بخش ۵، ماده ۲۷، بند الف، شماره ۷* بخش ۵، ماده ۲۷، بند الف، شماره ۸* بخش ۵، ماده ۲۷، بند ب، شماره ۳* بخش ۹، ماده ۳۸* بخش ۱۵، ماده ۷۷، بند الف* بخش ۱۵، ماده ۸۰، بند ب، شماره ۴	مصوب مجلس شورای اسلامی در ۱۴ اسفند ۱۳۹۵	۱۳۹۵
طرح تشکیل انجمن‌های شورایی شهر تهران (سند شورایی‌ها)	مقدمه* فصل اول، ماده ۱* فصل اول، ماده ۳* فصل سوم، ماده ۱۲	مرتبط با حوزه فعالیت ستاد هماهنگی شورایی‌های شورای اسلامی شهر تهران - مصوب سی‌وپنجمین جلسه علنی شورای اسلامی شهر تهران	۱۳۷۸
جشنواره تسنیم ۱ (دوره پنجم)	شیوه‌نامه پنجمین جشنواره تسنیم، مقدمه* شیوه‌نامه پنجمین جشنواره تسنیم، اهداف* شیوه‌نامه بخش ابتکارات جامعه‌محور جشنواره تسنیم، مقدمه* شیوه‌نامه بخش ابتکارات جامعه‌محور جشنواره تسنیم، اهداف	جشنواره تسنیم در بخش ابتکارات جامعه‌محور با اتکا بر شیوه‌های تسهیلگری در پی تشکیل گروه‌های محلی از بانوان محلات و انجام فعالیت‌های خرد اجتماع‌محور بوده است. طرح زیر نظر اداره کل امور بانوان شهرداری تهران انجام شده است	۱۳۹۱-۱۳۹۵
ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران	ماده واحده	تشکیل کمیته ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی - مصوب ۱۳۸۸/۷/۲۸ شورای اسلامی شهر تهران	۱۳۸۸
مدیریت محله	با اتخاذ رویکرد مدیریت محله در محلات شهر تهران، شهرداری تهران راهبرد مدیریت محلی را در کارهای خود قرار داده است. در راهبرد مدیریت محلی فرایند تمرکززدایی و تأکید بر اجتماعات محلی امری اساسی است که جدا از کیفیت سطح تحقق آن، بحث مدیریت محلی محور قرار گرفته است. سپردن کارهای محله به خود مردم محله و جلب مشارکت‌های معنادار مردمی از زمره اهداف اساسی این طرح بوده است	این طرح ابتدا در سال ۱۳۸۸ در چند محله تهران به صورت آزمایشی انجام شد. سپس در سال ۱۳۸۹ برای محله‌های دیگر نیز برنامه‌ریزی صورت گرفت و از سال ۱۳۹۰ به‌طور رسمی و فراگیر در همه محلات شهر تهران اجرا شد.	۱۳۸۸
اساسنامه انجمن‌های شورایی	مقدمه* فصل اول، ماده یک* فصل اول، ماده سه* فصل اول، ماده چهار* فصل دوم، ماده پنج، مورد ۴* فصل سوم، ماده ۱۱* فصل سوم، ماده دوازده	به استناد ماده ۷۱ قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخابات شهرداران مصوب ۱۳۷۵/۳/۱ و با عنایت به حجم عظیم و گسترده مسائل و مشکلات مختلف شهری در ابعاد کمی و کیفی به‌خصوص در کلان‌شهر تهران، رفع این مشکلات و بهبود شرایط مستلزم تمرکززدایی و بهره‌گیری از نظرات و دیدگاه‌های آحاد مردم و مشارکت واقعی، پایدار، دائمی و نهادینه، تشکیل انجمن‌ها و سازمان‌ها و نهادهای مدنی داوطلبانه و مردمی است. در راستای تحقق اهداف فوق و به‌ویژه اجرای بندهای ششم و هفتم ماده ۷۱ قانون یادشده، شورای اسلامی شهر تهران به موجب این طرح اقدام به تأسیس انجمن‌های شورایی در محلات تهران می‌کند	

عنوان قانون، سند، گزارش، طرح و برنامه	مواد یا محتوای مرتبط با موضوع	توضیحات تکمیلی	سال تهیه، تصویب، اجرا
پروژه شهر سالم	این پروژه از سوی اجتماع محلی و برای نیازها و شرایط خاصی که دارند، انجام شده است. پروژه شهر سالم مبتنی بر فرایند ابتکارات خودانگیخته مردم و سازمان‌ها برای ارتقا و اعتلای مستمر سطح سلامت جسمی، اجتماعی، اقتصادی و روحی و روانی شهروندان است. نخستین گام عملی ستاد شهر سالم تهران که در بهمن ۱۳۷۱ برداشته شد، بررسی و جمع‌بندی انتظارات مردم کوی ۱۳ آبان بود. در حال حاضر هفت کمیته بهداشت، آموزشی، خدمات شهری، اشتغال و درآمد، بهداشت روان و مشارکت‌های مردمی در ستاد شهر سالم تهران فعال هستند و دست‌کم هفته‌ای یک بار با حضور اعضای هر کمیته برای بررسی مسائل و تصویب پیشنهادهای تشکیل جلسه می‌دهند. کمیته مشارکت‌های مردمی را استادان داوطلب، دانشجویان و دانش‌آموزان کوی ۱۳ آبان تشکیل می‌دهند. کمیته مشارکت‌های مردمی این امکان را در اختیار جوانان کوی ۱۳ آبان قرار داده است تا آزادانه گرد هم آیند و با یکدیگر درباره مشکلات و معضلات محله خود و راه‌حل و پیشنهادهای گفت‌وگو کنند و پیشنهادهای خود را برای تصویب به شورای کارشناسی ستاد شهر سالم تهران ارائه دهند.	نخستین گام عملی ستاد شهر سالم تهران در بهمن ۱۳۷۱ برداشته شد	۱۳۷۰
اجرای طرح نشست‌های مشورتی محله‌محور	طرح نشست‌های مشورتی با رویکردی محله‌محور و در راستای ارزیابی و توانمندسازی مردم محله در امر کاهش آسیب‌های اجتماعی طرح‌ریزی شده است تا زمینه حضور مردم محلات مختلف شهر تهران را برای مشارکت در کاهش این آسیب‌ها فراهم آورد و البته این امر در وهله اول با دعوت به همکاری افراد متنفذ و رهبران محلی و نمایندگان سازمان‌ها و نهادهایی که به نوعی در حوزه آسیب‌های اجتماعی فعالیت دارند (در قالب گروه محله‌ای) و در نهایت با تشکیل سازمانی محله‌محور (Community Based Organization) پیگیری شد. در طراحی طرح سعی شد گام‌های لازم برای اجرای طرحی محله‌محور در این حوزه خاص طراحی و وظایف هر یک از افراد و گروه‌ها و سازمان‌های درگیر طرح (ناظران، مجریان، تسهیگران، گروه‌های محلی و عامل چهارم) تشریح شود.	تشکیل کانون‌های محلی درباره موضوعات مورد نیاز - انجام اقدامات مداخله‌ای صورت‌گرفته در ۲۸ مورد در سال ۱۳۸۸ سازمان رفاه و خدمات اجتماعی	۱۳۸۷-۱۳۸۸
دستورالعمل مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران	ماده یک* ماده دو، شماره‌های ۱، ۲ و ۴* ماده سه* ماده چهار شماره‌های ۳، ۶ و ۷* ماده پنج تمامی شماره‌های ۱ تا ۸ و تبصره یک این ماده* ماده شش	این دستورالعمل در پی ارتقای سطح مشارکت شهروندان در مقیاس محلی است- مصوب بیست‌وسومین جلسه شورای بازنگری اصلاح و هماهنگی نظامات برنامه‌ریزی و اجرایی شهرداری تهران	۱۳۸۹

عنوان قانون، سند، گزارش، طرح و برنامه	مواد یا محتوای مرتبط با موضوع	توضیحات تکمیلی	سال تهیه، تصویب، اجرا
شیوه‌نامه شکل‌گیری و فعالیت کارگروه‌های تخصصی مردمی در محله‌های شهر تهران	کلیات، بخش الف* کلیات، بخش ح تمامی بندها	این شیوه‌نامه مبتنی بر دستورالعمل مشارکت‌های اجتماعی در ماده ۶ تهیه شده است. این شیوه‌نامه به استناد ماده ۶ دستورالعمل مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران تدوین و تصویب شده است و به تأیید کمیسیون فرهنگی، اجتماعی و زیست شهری و ستاد هماهنگی شورایی‌های شورای اسلامی شهر تهران رسیده است	۱۳۸۹
آیین‌نامه داخلی شورایی / هیئت امنای محله	مقدمه* ماده اول، تعاریف شورایی و هیئت امنای محله* ماده ششم* ماده دهم، موارد ۱ و ۵* ماده ۱۲، مورد ۱* ماده ۱۲، مورد ۲* ماده ۱۲، مورد ۲، تبصره‌های ۲ تا ۵* ماده ۱۳، بند الف* ماده ۱۳، بند ب* ماده ۱۳، بند ج* ماده ۱۳، بند د* ماده ۱۴، بند ۳، شماره اول ۳-۱ و ۳-۲	ستاد هماهنگی شورایی‌های شورای اسلامی شهر تهران	۱۳۹۴

تنظیم: نگارندگان

۳-۴-۱- قانون اساسی

در اصل سه قانون اساسی آمده است که دولت جمهوری اسلامی ایران برای نیل به اهداف یادشده در اصل دوم، موظف است همه امکانات خود را برای اموری که در ذیل این اصل آمده است، به کار ببرد. در بند ۸ این اصل به «مشارکت عامه مردم در تعیین سرنوشت سیاسی،

۳-۴-۲- مصوبات و موارد مبتنی بر مداخله برنامه محلی

در این قسمت، مروری بر موارد مبتنی بر مداخله برنامه محلی در بین مصوبات مطالعه‌شده خواهیم داشت. بر این مبنا، تمام مفاد، تبصره‌ها، بندها و مواد مبتنی بر مداخله برنامه محلی در مصوبات، به صورت تفصیلی بیان خواهند شد.

و تسهیلگر در زمینه برنامه‌ریزی محلی، توسعه فعالیت‌های اقتصادی و برنامه‌های فرهنگی، بهبود خدمات‌رسانی، جلب مشارکت‌های مردمی و نظارت بر اثربخشی طرح‌های دستگاه‌های اجرائی».

در شماره هشت از بند الف ماده ۲۷ بخش پنجم این قانون چنین آمده است: «شناسایی روستاهای در معرض خطر سوانح طبیعی جهت اجرای طرح‌های ایمن‌سازی این سکونتگاه‌ها با همکاری دستگاه‌های مسئول و مشارکت مردم و نهادهای محلی، به نوعی که حداقل ۳۰ درصد روستاهای در معرض خطر تا پایان اجرای قانون ایمن‌سازی شوند». در شماره سه از بند ب ماده ۲۷ بخش پنجم چنین آمده است: «یکپارچه‌سازی حداکثری فعالیت‌ها و برنامه‌های عمران و توسعه روستایی، عشایری و کشاورزی کشور و مدیریت آنها بر رویکرد جهادی و نظارت‌پذیر تا پایان سال اول اجرای قانون برنامه ششم و ایجاد یکپارچگی برنامه‌ریزی و ارائه خدمات و طرح‌های روستایی و عشایری در قالب برنامه‌های جامع، بر اساس نیازها و مشارکت واقعی مردم و شرایط انسانی، طبیعی، اقتصادی و اجتماعی».

در ماده ۳۸، بخش نهم این قانون که در ارتباط با محیط زیست و منابع طبیعی است، چنین آمده است: «ارتقای پوشش صد درصد حفاظت از جنگل‌ها، مراتع و اراضی ملی و دولتی و مناطق چهارگانه زیست‌محیطی با مشارکت جوامع محلی و ارتقای ضریب حفاظت از جنگل‌ها و مراتع کشور به منظور پایداری جنگل‌ها و همچنین تعادل بخشی دام و مراتع سالانه حداقل ۱۰ درصد».

ماده ۷۷ از بخش ۱۵ این قانون با عنوان بیمه اجتماعی، امور حمایتی و آسیب‌های اجتماعی، چنین گفته است: «جمعیت هلال‌احمر جمهوری اسلامی ایران به منظور افزایش ضریب ایمنی و تاب‌آوری جامعه، پیشگیری و کاهش خطرات ناشی از حوادث و سوانح، ارائه خدمات بشردوستانه در قالب قوانین بودجه سنواتی اقدامات ذیل را انجام دهد». در بین اقدامات اشاره شده مورد الف بسیار مرتبط با مطالعه حاضر است: «الف - کمک به حفظ و ارتقای سرمایه اجتماعی با استفاده از توان و ظرفیت‌های مردمی و افزایش مشارکت‌های اجتماعی مردم».

بند ۸۰ این بخش چنین است: «دولت مکلف است طبق قوانین مربوطه و مصوبات شورای اجتماعی به منظور پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی، نسبت به تهیه طرح جامع کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی با اولویت اعتیاد، طلاق، حاشیه‌نشینی، کودکان کار و مفاسد اخلاقی مشتمل بر محورهای ذیل اقدام کند: به گونه‌ای که آسیب‌های اجتماعی در انتهای برنامه به ۲۵ درصد میزان کنونی کاهش یابد». در شماره ۴ از بند ب همین ماده، چنین آمده است: «بسط و توسعه نقش مردم و سازمان‌های مردم‌نهاد در حوزه‌های مشارکت‌های گروهی و تأمین مالی مبتنی بر رویکرد خیر اجتماعی و تلاش در جهت جلب مشارکت بیشتر ذی‌نفعان در تأمین منابع مورد نیاز».

۳-۳-۴- آیین‌نامه داخلی شورایی / هیئت امنای محله

در مقدمه این آیین‌نامه چنین آمده است: «به منظور تحقق اهداف مدیریت شهری اعم از شورای اسلامی و شهرداری تهران در گسترش مشارکت معنادار و هدفمند شهروندان در اداره شهر با استفاده از ظرفیت‌ها و توانمندی‌های مادی و معنوی محلات در ارتقای سطح کیفی زندگی شهری و ایجاد ارتباط و تعامل متقابل سازمان‌های مدیریت شهری با شهروندان ساکن محله و جلب همکاری آنان در تدوین برنامه‌ها باهدف فراهم‌شدن زمینه‌های لازم برای تحقق مدیریت یکپارچه شهری در مقیاس محله‌ای و با رویکرد هماهنگ‌سازی فعالیت اعضای منتخب محله با نمایندگان محلی سازمان‌های شهری، با

اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خویش» اشاره شده است. در این اصل تمامی زمینه‌های مشارکت اعم از سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مدنظر بوده و گروه هدف این اصل شهروندان به صورت عام است که اشاره‌ای به سازمان‌نیافته‌بودن یا نبودن آن نشده است. به تعیین سطح مشارکت نیز اشاره دقیقی نشده است؛ اما می‌توان از عبارت تعیین سرنویشت در این ماده، نتیجه گرفت همه سطوح مشارکت (برنامه‌ریزی، اجرا و نظارت) مدنظر است.

در اصل شش قانون اساسی آمده است: «امور کشور باید به انکای آرای عمومی اداره شود، از راه انتخابات: ریاست جمهوری، نمایندگان مجلس شورای اسلامی، اعضای شوراهای و نظایر اینها؛ یا از راه همه‌پرسی در مواردی که در اصول دیگر این قانون معین می‌شود». این اصل بر زمینه مشارکت در امور کشور به طور عام و امور شهرها به طور خاص اشاره دارد. گروه هدف در این اصل، مردم هستند که از طریق انتخابات (نمایندگان شوراهای) اداره شهر به آنها تفویض می‌شود و در تمامی سطوح، مشارکت می‌کنند.

در اصل هفت قانون اساسی بر «طبق دستور قرآن کریم» و امر هم شوری بینهم و شاورهم فی الامر شوراهای، مجلس شورای اسلامی، شورای استان، شهرستان، شهر، محل، بخش، روستا و نظایر اینها از ارکان تصمیم‌گیری و اداره امور کشورند. این اصل بر زمینه مشارکت در تصمیم‌گیری و مداخله در جامعه به صورت مشورتی اشاره دارد. گروه هدف در این اصل، نهادها و شوراهای هستند که در سطوح برنامه‌ریزی، اجرا و نظارت مشارکت می‌کنند.

در اصل صد قانون اساسی آمده است که «برای پیشبرد سریع برنامه‌های اجتماعی، اقتصادی، عمرانی، بهداشتی، فرهنگی، آموزشی و سایر امور رفاهی، از طریق همکاری مردم با توجه به مقتضیات محلی، اداره امور هر روستا، بخش، شهر، شهرستان یا استان با نظارت شورایی به نام شورای ده، بخش، شهر، شهرستان یا استان صورت می‌گیرد که اعضای آن را مردم همان محله انتخاب می‌کنند. شرایط انتخاب‌کنندگان و انتخاب‌شوندگان و حدود وظایف و اختیارات و نحو انتخاب و نظارت شوراهای مذکور و سلسله‌مراتب آنها را که باید با رعایت اصول وحدت ملی و تمامیت ارضی و نظام جمهوری اسلامی و تابعیت حکومت مرکزی باشد، قانون معین می‌کند».

شایان ذکر است اصول ۱۰۱ تا ۱۰۶ قانون اساسی مربوط به حدود و تکالیف شوراهاست.

۲-۳-۴- قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران

در شماره یک از بند الف ماده ۲۷ بخش پنجم این قانون، چنین آمده است: «دولت مکلف است در راستای برنامه‌ریزی منطقه‌ای و تقویت اقتصاد روستایی و توسعه اقتصاد صادرات‌محور در طول اجرای قانون برنامه هر سال، در پنج هزار روستا با توجه به استعدادها و ظرفیت‌های بومی و محیطی و قابلیت محلی - اقتصادی آن منطقه، با مشارکت نیروهای محلی و با بهره‌گیری از تسهیلات بانکی، حمایت‌های دولتی و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، برنامه توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی آن روستاها را به وسیله سازمان استان تهیه کند و به تصویب شورای توسعه و برنامه‌ریزی استان مربوطه برساند. سازمان موظف است تعداد روستاهای سهمیه استانی را تا سه ماه اول سال اول اجرای قانون برنامه اعلام کند».

در شماره هفت از بند الف ماده ۲۷ بخش پنجم این قانون چنین آمده است: «آموزش صد هزار نفره از روستاییان و عشایر به‌عنوان عناصر پیشرو

استناد به اساسنامه تشکیل انجمن‌های شورایی محلات (مصوبات ۱۶۰/۶۹۵۳ به تاریخ ۱۳۷۸/۸/۹ و ۱۶۰/۱۹۹۲/۲۸۰۲۵ به تاریخ ۱۶۰/۱۰/۱۶ و ۱۳۹۳/۱۱/۸ به تاریخ ۱۶۰/۲۰۰۸/۳۰۶۴۷ به تاریخ ۱۳۹۳/۱۱/۸) دستورالعمل ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران ابلاغی به شماره ۱۰/۱۴۵۱۸۷۹، آیین‌نامه داخلی شورایی و هیئت امنای محلات شهر تهران به شرح زیر تهیه و به تصویب می‌رسد.

در ماده اول این آیین‌نامه با عنوان تعریف، در تعریف مفهوم شورایی چنین آمده است: «۷ نفر از نمایندگان منتخب محله‌های شهر تهران که بر اساس اساسنامه تشکیل انجمن‌های شورایی محلات دارای شرایط احراز و بالاترین رأی کسب‌شده در انتخابات محلی می‌باشند، به‌عنوان اعضای اصلی شورایی محله فعالیت کرده و سه نفر اولویت بعدی به‌عنوان اعضای علی‌البدل شورایی محله شناخته می‌شوند که در صورت لزوم، بر اساس این آیین‌نامه جایگزین اعضای اصلی می‌شوند. این تشکیلات به‌عنوان رکن تصمیم‌ساز و نظارتگر در حیطه وظایف شورایی در سطح محله فعالیت می‌کنند. تصمیمات شورایی‌ها در حوزه فعالیت مرتبط با وظایف مصوب در اساسنامه و به‌عنوان پایه و مبنای شکل‌گیری مدیریت محله می‌باشند».

در ماده اول این آیین‌نامه با عنوان تعریف، در تعریف مفهوم هیئت امنای محله چنین آمده است: «نمایندگانی متشکل از هفت نفر عضو اصلی شورایی و شش نفر از نمایندگان منتخب و معرفی‌شده توسط سایر دستگاه‌ها، نهادهای دولتی و عمومی و تشکیلات مردمی بر اساس دستورالعمل ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران - هستند که به‌عنوان رکن برنامه‌ریز، نظارتی، حمایتی و هدایتگر مدیریت محله بر اساس این آیین‌نامه فعالیت خواهند کرد».

در ماده ششم این آیین‌نامه با عنوان وظایف و اختیارات کلی شورایی‌ها و هیئت امنای محله، به ۱۶ مورد اشاره شده است که تقریباً همه موارد در راستای موضوع مطالعه حاضر هستند. بندهای اشاره‌شده در این ماده به قرار زیر است:

- تلاش در راستای تحقق اجرائی‌شدن وظایف و اهداف کلی اساسنامه تشکیل انجمن معتمدان محلات (شورایی)
- هماهنگی و انسجام داخلی بین اعضا برای اجرائی‌شدن اهداف مدیریت محله
- انتخاب مدیر محله
- هدایت و نظارت بر عملکرد و حمایت از مدیریت محله در راستای شرح وظایف
- تنظیم برنامه‌ها، تصمیمات، بررسی‌ها و اقدامات در چارچوب سیاست‌ها و برنامه‌های مدیریت شهری که از سوی ستاد هماهنگی شورایی‌ها و ستاد راهبری مشارکت‌های اجتماعی در شهرداری تهران ابلاغ می‌شود
- اولویت‌بندی مسائل محلی و ارجاع آنها به کارگروه‌های تخصصی متناسب با حوزه فعالیت آنان برای بررسی جوانب هر موضوع، جمع‌آوری اطلاعات و آمارهای مستند و ارائه گزارش بررسی به همراه راهکارهای پیشنهادی برای تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی
- بررسی همه‌جانبه طرح‌ها و پیشنهادهای کارگروه‌های شورایی محله و تصویب در صورت تأیید اکثریت اعضای شورایی و طرح در هیئت امنای محله
- اجرا در مدیریت محله، یا ارائه طرح به شورای اسلامی شهر تهران از مسیر ستاد هماهنگی شورایی‌ها
- برنامه‌ریزی برای استفاده از همه ظرفیت‌های مادی و معنوی در اختیار اعضای هیئت امنای محله مانند سراها، فضاهای فرهنگی ورزشی، مدارس، مساجد، کتابخانه‌ها و فضاهای عمومی برای حضور ساکنان در

فرصت‌های گوناگون و بیان دیدگاه‌ها و گفت‌وگو درباره مسائل محلی و تنظیم برنامه‌های هیئت امنای متناسب با نیازهای محله و تنوع جمعیتی ساکنان

- امکان‌سنجی ظرفیت‌ها و توانمندی‌های فیزیکی محله در بخش‌های فرهنگی، اجتماعی، هنری و ورزشی به منظور بهره‌برداری بهینه از این ظرفیت‌ها در اجرائی‌شدن برنامه‌های محلی
- کمک به مدیریت محله برای شکل‌دادن به جامعه محلی از طریق شناسایی استعدادهای انسانی محله و فراهم‌کردن بسترهای لازم برای ارتباط میان ادبا، نویسندگان، شعرا، سخنرانان، هنرمندان، مخترعان، نوایح، مشاهیر، قهرمانان و نام‌آوران محلی و... و در نهایت تشکیل انجمن‌های محلی (خانه‌ها و کانون‌ها) با عضویت این سرمایه‌های انسانی برای ارتقای همبستگی اجتماعی در محله
- برقراری ارتباط و تشکیل جلسات مشترک همفکری و تبادل نظر درباره مسائل محله با سازمان‌های مردم‌نهاد، انجمن‌ها و تشکیلات غیرسیاسی محلی و مؤسسات خیریه، انجمن‌های اولیا و مربیان مدارس، هیئت امنای مساجد با هدف شناخت عمیق‌تر مسائل، یافتن راه‌حل‌های صحیح و منطقی برای کاهش مشکلات و افزایش همکاری‌ها و مساعی مشترک در افزایش کیفیت زندگی و رضایتمندی ساکنان محله
- دعوت از متخصصان، نخبگان، مدیران و مسئولان محلی برای حضور در جلسات هیئت امنای متناسب با دستور جلسه و شنیدن دیدگاه‌ها و نقطه‌نظرات آنان باهدف گسترش مشارکت‌های تخصصی محلی
- ایجاد شرایط مساعد برای حضور ساکنان محله در جلسات هیئت امنای و شنیدن نقطه‌نظرات آنان با هدف گسترش مشارکت‌های اجتماعی - ارتقای جایگاه سراهای محله به‌عنوان «پاتوق محله» برای تجمعات و گفت‌وگوهای اجتماعی برای تقویت مسئولیت‌شهروندی و همکاری و همیاری در غلبه بر مشکلات فرهنگی، اجتماعی و زیست‌محیطی محله
- رعایت و اجرای همه‌جانبه بخش‌نامه‌ها، دستورالعمل‌ها و مقررات، تفاهم‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌هایی که از سوی ستاد هماهنگی شورایی‌ها و ستاد راهبری مشارکت‌های اجتماعی در شهرداری تهران ابلاغ می‌شوند
- درباره طرح‌های فرامحله‌ای یا طرح‌هایی که با همکاری سایر محله‌های یک منطقه و برای استفاده از منابع مشترک ارائه می‌شوند، لازم است هیئت‌رئیس امنای محله طرح را به کمیسیون‌های تخصصی، مشورتی منتخب ستاد ارجاع دهند. فرایند بررسی و روند اجرائی‌شدن طرح‌ها بر اساس شیوه‌نامه ابلاغی ستاد هماهنگی شورایی‌ها خواهد بود
- در ماده دهم این آیین‌نامه با عنوان وظایف رابط اطلاع‌رسانی شورایی‌ها و ستاد راهبری مشارکت‌های اجتماعی در شهرداری تهران ذکر شده است برخی از آنها با موضوع حاضر در ارتباط است. این موارد عبارت‌اند از:
 - مورد ۱: ارسال مطالب مربوط به محله شامل خبر، گزارش، عکس، فیلم و یادداشت درباره مسائل و مشکلات و اقدامات صورت‌گرفته و رویدادهای محلی
 - مورد ۵: ارتباط با رسانه‌های گروهی و انعکاس فعالیت‌های محلی در رسانه‌های سراسری با هماهنگی و حمایت روابط عمومی ستاد مرکزی در ماده دوازدهم این آیین‌نامه، کارگروه‌های تخصصی در شورایی‌ها نام برده شده‌اند که در موضوعات مختلف فعالیت می‌کنند. در توضیح بیشتر در این ماده در مورد شماره ۱ چنین آمده است: «کارگروه‌های تخصصی عبارت‌اند از:
 - کارگروه عمران و شهرسازی

جلب همکاری ساکنان محله در افزایش زیبایی بصری محله با حفظ و گسترش فضای سبز، زیباسازی نماها، دیوارها، کوچه‌ها، درب‌ها و بالکن‌ها.

ماده ۱۳ در بند «ب» به بررسی وظایف کارگروه فرهنگی و اجتماعی پرداخته است که به قرار زیر است:

- همکاری در جلب همکاری انجمن‌های هنری، نمایشی، گالری‌ها و آموزشگاه‌های هنری برای همکاری با هیئت امنای محله برای توسعه فعالیت‌ها در میان ساکنان محله

- جلب مشارکت نوجوانان و جوانان به فعالیت‌های هنری، دینی و ورزشی برای با همکاری مساجد، مدارس، انجمن‌ها، سالن‌های ورزشی، تیم‌های محلی، کتابخانه‌های عمومی، فرهنگ‌سراها، سازمان‌های مردم‌نهاد و هیئت امنای

- شناخت و بررسی نیازهای فرهنگی، دینی، هنری و ورزشی محله و اعلام به هیئت امنای برای برنامه‌ریزی و اجرای آن در سطح محله

- امکان‌سنجی ظرفیت‌های مادی و معنوی محله در بخش‌های فرهنگی، دینی، هنری و ورزشی محله و پیشنهاد راهکارهای استفاده از ظرفیت‌ها به هیئت امنای

- شناسایی و جلب همکاری نیروهای انسانی توانمند، مجرب، نام‌آور و مشاهیر در حوزه‌های فرهنگی، دینی، هنری و ورزشی برای شرکت در گسترش فعالیت این بخش‌ها در محله از پیشنهاد تا برنامه‌ریزی تا حضور در فعالیت‌ها به‌عنوان مربی، سرپرست، آموزش‌دهنده و...

- بررسی و شناسایی ظرفیت‌های گردشگری و میراث فرهنگی و ارائه طرح‌های احیای این ظرفیت‌ها برای بهره‌برداری (به‌عنوان طرح‌های فرامحله‌ای قابلیت بهره‌برداری دارد).

ماده ۱۴ در بند ج به تشریح وظایف کارگروه سلامت و محیط زیست به شرح زیر پرداخته است:

- بررسی و شناخت نقاط بی‌دفاع محله در کوچه‌ها، خیابان‌ها، فضاهای سبز، پارک‌ها، مراکز تجاری و تفریحی، پل‌ها، زیرگذرها و تهیه و ارسال گزارش به ستاد هماهنگی شورایی‌ها از طریق هیئت امنای با هدف کاستن از نقاط آسیب‌خیز و جرم‌خیز محلی

- بررسی و شناخت مسائل، مشکلات، نیازها و ظرفیت‌های محله در حوزه محیط زیست و اطلاع‌رسانی به ساکنان با تشکیل نشست‌ها و جلسات همیاری و همفکری با هدف همکاری و مساعی مشترک برای رفع مشکلات

- بررسی و شناسایی عوامل آسیب‌رسان به سلامت عمومی ساکنان در بخش‌های صنایع و مشاغل مزاحم و آلوده‌کننده صوتی، هوا، آب یا ایجاد مزاحمت‌های ترافیکی، راهبندان و تهیه گزارش مستند و ارائه به ستاد هماهنگی شورایی‌ها از طریق هیئت امنای

- جلب همکاری انجمن‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد، مؤسسات خیریه، مساجد، مدارس و بخش‌های عمومی محله برای افزایش آگاهی ساکنان درباره سلامت، بهداشت عمومی و محیط زیست

- تنظیم و تدوین برنامه‌های منظم هفتگی، ماهانه، فصلی و مناسبتی برای انجام همکاری‌های داوطلبانه ساکنان در پاک‌سازی فضاهای سبز، دامنه‌ها، کوه‌ها، رودخانه‌ها و فضاهای عمومی محله، منطقه و شهر

- تهیه، تنظیم و پیشنهاد اقدامات و برنامه‌ها با هدف همبستگی، اعتماد و گسترش همکاری متقابل میان شورایی‌ها، هیئت امنای ساکنان محله.

در بند «د» ماده ۱۳ با عنوان کارگروه آموزش و مشارکت‌های اجتماعی چنین آمده است:

- تهیه آمارهای مستند از مبادی ذی‌ربط درباره جمعیت، خانواده، بعد

- کارگروه فرهنگی، اجتماعی

- کارگروه سلامت و محیط زیست

- کارگروه آموزش و مشارکت‌های اجتماعی

در مورد شماره ۲ ماده دوازده آیین‌نامه، چنین آمده است: هر کارگروه شامل شش نفر است که عبارت‌اند از:

- یک نفر عضو اصلی شورایی محله

- یک نفر از نمایندگان دستگاه‌ها و نهادهای عضو هیئت امنای محله

- دو نفر نماینده معرفی شده از سوی ستاد هماهنگی شورایی‌ها

- دو نفر نماینده از افراد متخصص و کاردان محله به پیشنهاد اعضای شورایی و هیئت امنای محله و تصویب در هیئت امنای.

بیشتر تبصره‌های مورد دو تا حدودی با موضوع مطالعه حاضر مرتبط است که در زیر به آنها اشاره می‌شود:

تبصره ۲: به منظور استفاده از تجربیات و دانش تخصصی داوطلبان مشارکت محلی در راستای گسترش حوزه مشارکت و حفظ این ظرفیت بالقوه، ستاد هماهنگی نمایندگانی را از بین شوراییاران سابق و کاندیداهای انتخابات دوره چهارم شورایی‌ها که اطلاعات تخصصی ایشان در بانک اطلاعاتی ستاد موجود است انتخاب و برای فعالیت در کارگروه‌های تخصصی معرفی خواهد کرد.

تبصره ۳: برای انتخاب نمایندگان محلی پس از پیشنهاد هریک از اعضا و با اولویت شوراییاران دوره‌های قبل یا داوطلبان دوره چهارم، رأی‌گیری خواهد شد.

تبصره ۴: به منظور هماهنگی در ساختار کارگروه‌ها به‌عنوان اتاق فکر شورایی‌ها و هیئت امنای محله از هر دو گروه نمایندگان منتخب مردمی و سازمانی در این کارگروه‌ها عضو خواهند بود.

تبصره ۵: عضویت افراد در کارگروه‌ها داوطلبانه و بر اساس دانش و تجربیات داوطلبان خواهد بود.

در ماده سیزده این آیین‌نامه به وظایف کارگروه‌های تخصصی اشاره شده است. بند الف این آیین‌نامه به وظایف کارگروه عمران و شهرسازی اشاره می‌کند. همه موارد اشاره شده در این بند، به نوعی می‌توانند قرابتی با مفهوم مطالعه حاضر داشته باشند این موارد عبارت‌اند از:

- همکاری در راستای شناسایی و معرفی اماکن و آثار تاریخی محله و پیشنهاد طرح‌ها و برنامه‌هایی برای حفظ این آثار به هیئت امنای برای تصویب و پیگیری‌های لازم

- ارائه پیشنهاد و طرح در راستای بهسازی کاربری زمین‌های بایر یا بناهای مخروبه در محله که مغایر با زیبایی بصری بوده یا امکان بروز آسیب‌های اجتماعی را فراهم می‌کنند و ارائه گزارش آن به هیئت امنای به منظور پیگیری‌های لازم از سازمان‌های ذی‌ربط

- پیشنهاد طرح‌ها و برنامه‌هایی برای نوسازی بافت‌های فرسوده با مشارکت مردم و بخش خصوصی

- شناسایی مشکلات و نیازهای عمرانی محله و ارائه گزارش به هیئت امنای برای پیگیری حل مشکلات و تأمین نیازها از طریق شهرداری منطقه و سازمان‌های مربوطه. تهیه نقشه روزآمد محله و جانمایی ایستگاه‌های مترو، اتوبوس و تاکسی‌های خطی، معابر با کارکرد شهری، منطقه‌ای و محلی، پارک‌ها و فضاهای سبز و ارائه به هیئت امنای

- بررسی وضعیت زیبایی محله از حیث تابلوها، تبلیغات شهری و محلی و نظافت و تمیزی تأسیسات شهری، جوی‌ها، کانال‌ها، پیاده‌راه‌ها و معابر شهری و ارائه گزارش به هیئت امنای برای پیگیری حل مشکلات از سازمان‌های ذی‌ربط

- همکاری با هیئت امنای در بررسی وضعیت عمرانی و شهرسازی محله و تهیه گزارش برای ارائه به شهرداری منطقه

خانوار، ازدواج، طلاق، بی‌کاری و آسیب‌های اجتماعی موجود در محله با هدف شناخت وضعیت محله و تصمیم‌گیری‌های متناسب با شرایط

- برقراری ارتباط با انجمن‌ها و مجامع محلی با هدف ایجاد انسجام و ارتباط میان انجمن‌ها و هیئت‌امنا با هدف جلب مشارکت آنان در تصمیم‌سازی‌ها و تصمیم‌گیری‌های محلی و استفاده از ظرفیت‌های تخصصی و تجربی انجمن‌ها در تحقق اهداف مدیریت شهری در بخش مشارکت‌های شهروندی

- بررسی و شناخت ظرفیت‌ها و فرصت‌های محلی برای ایجاد تشکل‌های محلی در قالب انجمن‌های علمی، تخصصی، هنری، فرهنگی، دینی، سلامت، محیط زیست، ایثارگران و... با هدف توسعه اجتماعی محلات و گسترش و تعمیق انجام تکالیف و مسئولیت‌های شهروندی

- استفاده از ظرفیت‌های موجود مدیریت شهری در محله برای شناخت و معرفی سرمایه‌های مادی و معنوی محله در بخش‌های دینی، ورزشی، هنری، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و آموزشی به ساکنان در راستای افزایش تعلق خاطر به محله و انگیزش مشارکت ساکنان در ارتقای سطح کیفی زندگی

- برگزاری محافل دینی، علمی، ادبی، تخصصی، هنری و فرهنگی در فضاهای فرهنگی و اجتماعی محله با هدف کمک به رشد فعالیت اجتماعی ساکنان

- برگزاری نمایشگاه‌ها، جشنواره‌ها، کنسرت‌ها، شب‌شعر، مناسبت‌ها و... برای معرفی ظرفیت‌های معنوی و انسانی محله و ارتقای سராها به‌عنوان جایگاهی برای توسعه و گسترش فعالیت‌های اجتماعی ساکنان و افزایش مسئولیت‌پذیری شهروندان ساکن در محله

- جمع‌آوری و بررسی پیشنهادهای انجمن‌ها و سازمان‌های محلی درباره انجام اقدامات و فعالیت‌های دینی، فرهنگی، اجتماعی، ورزشی، هنری، زیست‌محیطی و...

ماده چهارم این آیین‌نامه با عنوان نحوه تشکیل جلسات، در بند سوم به جلسات عمومی محله پرداخته است و چنین توضیح داده است:

۱-۳- «شورایاری محله موظف است برای پرسش و پاسخ و دریافت نظرات ساکنان محله حداقل هر سه ماه یک بار جلسات عمومی محله را با فراخوان قبلی برای حضور افراد محلی در یک فضای مناسب برگزار کند.

۲-۳- شورایاری موظف است یک هفته قبل از برگزاری جلسه عمومی محله، اطلاعیه برگزاری را در سطح محله و در مکان‌های قابل رؤیت از سوی ساکنان نصب و به شیوه‌های ممکن دستور جلسه یا هدف جلسه را به اطلاع ساکنان برساند».

۳-۴- برنامه پنج‌ساله اول شهرداری تهران (۱۳۸۸-۱۳۹۲)

در بخش اول برنامه با عنوان برنامه راهبردی شهر تهران در قسمت طرح‌های موضوعی شهر تهران، بند ۱۳ به «ساماندهی و توسعه مراکز و ساختمان‌های عمومی (حکمرانی محلی و مدیریت شهری) در مقیاس شهری، منطقه‌ای، ناحیه‌ای و محلی (ساختمان‌های اداری - خدماتی شورا، شهرداری‌ها و شورایاری‌ها)» اشاره می‌کند.

در بخش اول برنامه با عنوان برنامه راهبردی شهر تهران در قسمت طرح‌های موضوعی شهر تهران، بند ۶۴ به «ساماندهی مشارکت شهروندان در اداره امور شهر با رویکرد محله‌محوری» اشاره می‌کند.

در بخش دوم برنامه با عنوان برنامه راهبردی و الزامات حوزه ستادی شهرداری، بند ۳ ماده ۵ فصل اول با عنوان هویت ایرانی سلامی به «مسئولیت‌پذیری و مشارکت معنادار مردم در فعالیت‌های شهری» اشاره می‌کند.

در بخش دوم برنامه با عنوان برنامه راهبردی و الزامات حوزه ستادی شهرداری، شماره ۴ در بند ج (راهبردهای توسعه) ماده ۸ فصل دوم با عنوان معماری، شهرسازی و مدیریت شهری به «جلب مشارکت عمومی برای ارتقای کیفیت زندگی و حمایت از شوراها و نهادهای مردمی، با رویکرد محله‌محوری، برای اداره امور شهر به صورت محلی و مشارکتی در سطح محلات، نواحی و مناطق شهری» اشاره می‌کند.

در بخش دوم برنامه با عنوان برنامه راهبردی و الزامات حوزه ستادی شهرداری، ماده ۲۸ فصل سوم با عنوان توسعه اجتماعی و فرهنگی، چنین آمده است: «شهرداری تهران مکلف است با همکاری سازمان‌های دولتی و غیردولتی ذی‌ربط نسبت به تهیه طرح جامع توانمندسازی محله‌محور شهر تهران تا پایان سال اول برنامه، با محورهای ذیل اقدام کند:

- بسیج اجتماعی گروه‌های مختلف شهروندان و آموزش و بهبود توان حرفه‌ای آنان

- تسهیل مشارکت گروه‌های مختلف شهروندان در حوزه تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، اجرا و ارزشیابی فعالیت‌های خدماتی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی شهر

- توسعه توانمندی‌های کارآفرینی و اشتغال و افزایش دسترسی افراد به اعتبارات مالی خرد

- افزایش آگاهی‌های اجتماعی و فرهنگی شهروندان و تلاش برای اجرای مؤثر قوانین و بسط عدالت اجتماعی

تشکیل صندوق‌های توسعه محله‌ای با مشارکت افراد، نهادها و معتمدان محلی.

در بخش دوم برنامه با عنوان برنامه راهبردی و الزامات حوزه ستادی شهرداری، ماده ۳۲ فصل سوم با عنوان توسعه اجتماعی و فرهنگی، چنین آمده است: «شهرداری تهران مکلف است به منظور ساماندهی و افزایش مشارکت و نقش مردم، سازمان‌های مردم‌نهاد و شورایاری‌ها، در تهیه برنامه‌های محلی توسعه پایدار شهر تهران، اقدامات ذیل را انجام دهد:

- تهیه و تدوین اجرای طرح جامع ظرفیت‌سازی مردم، محلات و سازمان‌های غیردولتی، شورایاری‌ها، مؤسسات خیریه و سایر مؤسسات ارائه‌دهنده خدمات فرهنگی اجتماعی با مشارکت سازمان‌های غیردولتی و دولتی مرتبط تا پایان سال اول برنامه

- تهیه و تدوین بانک جامع اطلاعاتی سازمان‌های غیردولتی، خیریه‌ها، مؤسسات ارائه‌دهنده خدمات فرهنگی، اجتماعی و ساماندهی آنها با رویکرد محله‌محور

- ایجاد پایگاه‌های توانمندسازی جامعه در راستای ظرفیت‌سازی و ارتقای توانمندی و جلب مشارکت مردم در توسعه پایدار محلات به‌نحوی که تا پایان سال دوم برنامه در هر منطقه و در سال پایانی برنامه در هر ناحیه حداقل یک پایگاه توانمندسازی جامعه فعال شده باشد

- شناسایی تصدی‌هایی که امکان واگذاری دارند به سازمان‌های غیردولتی و خیریه‌ها در حوزه فرهنگی، اجتماعی و تدوین آیین‌نامه اجرائی نحوه واگذاری این تصدی‌ها تا پایان سال اول برنامه با مشارکت سازمان‌های غیردولتی

- ایجاد بسترهای مناسب برای رشد کمی و کیفی سازمان‌های غیردولتی با اعمال سیاست‌های تشویقی

- ارزیابی عملکرد و فعالیت‌های این سازمان‌ها و طبقه‌بندی و نظارت بر آنها

- در بخش دوم برنامه با عنوان برنامه راهبردی و الزامات حوزه ستادی شهرداری، بند ۶ ماده ۶ فصل سوم با عنوان توسعه اجتماعی و فرهنگی، از «توسعه رویکرد شهر سالم با نگاه محله‌ای» نام برده است.

۷) به‌کارگیری روش‌هایی که جوامع محلی و ساکنان سکونتگاه‌های مذکور، خود در نیازسنجی، طراحی، نظارت و اجرای پروژه‌ها نقش اصلی را دارا شوند

۸) حمایت از صندوق‌های محلی و اعطای تسهیلات و یارانه‌ها به آنها و پیگیری برای تدوین سازوکارهای قانونی لازم در راستای بازنگری در مقررات دسترسی به وام و اعتبارات با استفاده از منابع ملی و محلی».

- در بخش دوم برنامه با عنوان برنامه راهبردی و الزامات حوزه ستادی شهرداری، در شماره ۳ بند «ب» ماده ۱۱۷ فصل سیزدهم با عنوان ایمنی و مدیریت مخاطرات، چنین آمده است: «آگاه‌سازی، توانمندسازی و جلب مشارکت عمومی شهروندان در عرصه‌های بحران‌های شهری».

- در بخش دوم برنامه با عنوان برنامه راهبردی و الزامات حوزه ستادی شهرداری، در شماره ۱۲ بند «ج» ماده ۱۱۷ فصل سیزدهم با عنوان ایمنی و مدیریت مخاطرات، چنین آمده است: «ساماندهی مشارکت شهروندان در محلات شهری و به‌کارگیری نیروهای مردمی با رویکرد محله‌محوری در مدیریت بحران، ضمن ارتقای توان دفاعی و آستانه مقاومت مردم در برابر انواع مخاطرات».

- در بخش دوم برنامه با عنوان برنامه راهبردی و الزامات حوزه ستادی شهرداری، در ماده ۱۴۸ فصل پانزدهم با عنوان نوسازی شهرداری، توسعه مدیریت و ارتقای ظرفیت‌ها، چنین آمده است: «شهرداری تهران موظف است در راستای اجرای سیاست‌های عدم تمرکز و واگذاری مسئولیت‌ها و اختیارات به مناطق و نواحی، در سال‌های برنامه اقدامات ذیل را به انجام رساند:

- ۱) احصای وظایف قابل واگذاری
- ۲) ظرفیت‌سازی در مناطق و نواحی برای پذیرش مسئولیت جدید
- ۳) پیشنهاد ساختار و تشکیلات و نیروی انسانی لازم
- ۴) تهیه دستورالعمل‌های بودجه، مالی و اداری
- ۵) انتخابی شدن مدیریت محلی
- ۶) تدوین و انتشار صورت‌های مالی در سطح نواحی و محلات
- ۷) تولید و استقرار رسانه‌های محلی از طریق روزنامه همشهری یا سایر رسانه‌های جمعی
- ۸) انجام بررسی‌های لازم برای تدوین نظام تأمین مالی و بودجه‌ریزی در سطح نواحی و محلات».

- در بخش چهارم برنامه با عنوان عملیات اجرای مناطق ۲۲ گانه به طرح ایجاد مراکز ناحیه‌ای و طرح ایجاد مراکز محله (محله‌محوری) اشاره شده است.

- در بخش ششم برنامه با عنوان جداول اهداف کمی و منابع مصارف، در قسمت اهداف کمی جدول «الف» به مواردی اشاره شده است مانند: «تشکیل کانون‌های محله‌ای به منظور شناسایی و ارائه راهکارهای مناسب در زمینه کاهش آسیب‌های اجتماعی، تشکیل کانون‌های محلی».

۳-۴-۵- تشکیل انجمن‌های شورایی شهر تهران (سند شورایی‌ها)

در مقدمه این مصوبه چنین آمده است: «به استناد ماده ۷۱ قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران مصوب ۱۳۷۵/۳/۱ با عنایت به حجم عظیم و گسترده مسائل و مشکلات مختلف شهری در ابعاد کمی و کیفی خصوصاً در کلان‌شهر تهران، رفع این مشکلات و بهبود شرایط مستلزم تمرکززدایی و بهره‌گیری از نظرات و دیدگاه‌های آحاد مردم و مشارکت عامه همه‌جانبه

در بخش دوم برنامه با عنوان برنامه راهبردی و الزامات حوزه ستادی شهرداری، بند ۴ ماده ۳۹ فصل سوم با عنوان توسعه اجتماعی و فرهنگی، به «تنظیم دستورالعمل حمایت از ایجاد و گسترش سازمان‌های غیردولتی، نهادهای مدنی و کانون‌های زنان با رویکرد محله‌محوری» اشاره کرده است.

در بخش دوم برنامه با عنوان برنامه راهبردی و الزامات حوزه ستادی شهرداری، ماده ۷۶ فصل هشتم با عنوان مدیریت واحد شهری، چنین آمده است: «به منظور تحقق سیاست «تمرکززدایی» و تفویض هرچه بیشتر اختیارات دولت مرکزی به جوامع محلی و مدیریت‌های منطقه‌ای، شهرداری تهران مکلف است سازوکارهای لازم جهت نیل به چشم‌انداز، اهداف و راهبردهای توسعه در حوزه مدیریت واحد شهری را به قرار زیر در سال‌های اجرای برنامه پنج‌ساله مورد پیگیری قرار دهد

بند ب) اهداف:

- ۲) ارتقای کارایی مدیریت شهری، انطباق تصمیمات با نیازهای شناسایی شده از سوی جامعه محلی
- ۴) افزایش مشارکت اجتماعی، نظارت مستقیم مردم، افزایش اعتماد عمومی و در نهایت ارتقای سرمایه اجتماعی شهر
- ۵) تحقق حکمرانی خوب و بهبود خدمت‌رسانی به شهروندان
- بند ج) راهبردهای توسعه:
- ۲) تفویض اختیارات
- ۳) تمرکززدایی

۴) تناسب اختیارات و منابع با مسئولیت‌های مدیریت شهری و سطوح پاسخ‌گویی و انتظارات شهروندان

۵) جلب مشارکت‌های اجتماعی

۷) ظرفیت‌سازی و ارتقای توانمندی‌های محلی اعم از شهرداری و شهروندان برای پذیرش اختیارات و مسئولیت‌های جدید».

- در بخش دوم برنامه با عنوان برنامه راهبردی و الزامات حوزه ستادی شهرداری، بند ۴ ماده ۷۷ فصل هشتم با عنوان مدیریت واحد شهری، چنین آمده است: «توانمندسازی و توسعه ظرفیت‌های جوامع محلی، شورایی‌ها، شهرداری‌های مناطق و نواحی و ارتقای دانش و توانایی‌های علمی و تجربی آنها به منظور ایفای نقش کارآمد آنها متناسب با سیاست‌های تمرکززدایی».

- در بخش دوم برنامه با عنوان برنامه راهبردی و الزامات حوزه ستادی شهرداری، ماده ۱۱۴ فصل دوازدهم با عنوان تعدیل نابرابری‌ها و تأمین عادلانه حقوق شهروندی چنین آمده است: «شهرداری تهران مکلف است تا پایان برنامه به منظور حل معضل بدمسکنی و سکونتگاه‌های غیررسمی با همکاری سازمان‌های ذی‌ربط، اقدامات ذیل را به عمل آورد:

- ۱) اجرای راهبرد توانمندسازی خانوار به همراه مشارکت فعال خانوارها در ارتقا و بهسازی محیط زندگی خود
- ۲) تشکیل صندوق توسعه محلی مسکن با سرمایه اولیه ساکنان سکونتگاه‌های مذکور و پس‌اندازهای اجتماعی و منابع عمومی و کمک‌های شهرداری

۳) جلب مشارکت فراگیر اجتماعات هدف به منظور توانمندسازی اجتماعی ایشان در اداره امور خود در قالب جوامع محلی

۴) بسیج منابع درون اجتماعات و خودیاری حمایت‌شده با استفاده از سرمایه‌های انسانی و اجتماعی درون جوامع محلی

۵) به‌کارگیری روش‌های توانمندسازی حاشیه‌نشینان و گروه‌های کم‌درآمد با مشارکت خود آنان

۶) تهیه نظام زمین مشارکتی و تجمیع قطعات کوچک زمین در کنار هم و بلندمرتبه‌سازی

شهروندان است و از جمله راه‌های مهم و بارز جلب و تقویت مشارکت واقعی، پایدار، دائمی و نهادینه، تشکیل انجمن‌ها، سازمان‌ها و نهادهای مدنی داوطلبانه و مردمی است. در راستای تحقق اهداف فوق و خصوصاً اجرای بندهای ششم و هفتم ماده ۷۱ قانون فوق‌الذکر، شورای اسلامی شهر تهران به موجب این طرح اقدام به تأسیس انجمن‌های شورایی در محلات تهران می‌کند».

در ماده یک فصل اول این مصوبه با عنوان کلیات چنین آمده است: «در جهت تحقق و اجرای قانون شوراهای و تقویت مشارکت هر چه بیشتر شهروندان تهرانی در ساماندهی امور مختلف شهری و جلب همکاری واقعی آنان در ارتقای کیفیت زندگی شهروندان انجمن‌های شورایی شهر تهران وابسته به شورای شهر تهران تشکیل می‌شود».

در ماده سه فصل اول این مصوبه با عنوان کلیات چنین آمده است: «انجمن شورایی در مقیاس محله و در سطح شهر تهران فعالیت خواهد کرد».

در ماده ۱۲ فصل سوم با عنوان ارکان انجمن‌های شورایی این مصوبه چنین آمده است: «انجمن‌های شورایی محلات به منظور حسن انجام وظایف و امور محوله اقدام به تشکیل گروه‌های کاری با حضور متخصصین مربوطه خواهد کرد».

۴-۳-۶- دستورالعمل مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران

در ماده یک این دستورالعمل با عنوان کلیات چنین آمده است: «با عنایت به وظایف و نقش شهرداری تهران در گسترش مشارکت و حضور شهروندان در عرصه‌های مختلف و سیاست محله‌محوری، برای مهیا کردن شرایط و زمینه‌های قانونی، اجرائی و تشکیلاتی لازم در راستای شکل‌گیری مشارکت آگاهانه، معنادار، قاعده‌مند و پایدار و استفاده بهینه مدیریت شهری از سرمایه اجتماعی دستورالعمل ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران به شرح ذیل تصویب می‌شود».

در ماده دو دستورالعمل با عنوان اهداف موارد مختلفی آمده است که برخی از آنها با مطالعه حاضر مرتبط است:

شماره ۱: افزایش مشارکت مردمی در اداره امور شهر از طریق به‌کارگیری توانمندی‌ها و ظرفیت‌های مادی و معنوی آنان و استفاده مثبت از امکانات محلات

شماره ۲: ایجاد یک رکن اجرائی در سطح محله متناسب با رکن مشورتی و نظارتی شورایی

شماره ۴: تطابق هرچه بیشتر تصمیمات، برنامه‌ها و فعالیت‌های شهرداری با خواسته‌ها و مطالبات اصلی و مهم مردم در ماده سه دستورالعمل با عنوان اعضای کمیته ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی محله، از هیئت امنای محله نام برده شده است که در این دستورالعمل، معادل نمایندگان داوطلب و سازمان مردمی محلی در نظر گرفته شده‌اند.

در ماده چهار دستورالعمل با عنوان وظایف و اختیارات هیئت امنای محله، به مواردی اشاره شده است که با موضوع مطالعه حاضر ارتباط دارد؛ مانند مواردی اعم از شماره ۳، ۶ و ۷ این ماده که به ترتیب عبارت‌اند از: «بسترسازی برای جلب مشارکت ساکنان محله‌ای در عرصه‌های فرهنگی و اجتماعی»، «شناسایی ظرفیت‌ها و توانمندی‌های مردمی در مقیاس محله» و «تلاش برای جلب مشارکت فعال و همکاری سایر نهادها و دستگاه‌های ذی‌ربط محله‌ای».

در ماده پنج این دستورالعمل با عنوان وظایف قابل واگذاری از طرف شهرداری به هیئت امنای محله، به هشت مورد اشاره شده است که به

نوعی دربردارنده تمرکززدایی و انتقال کار به سطوح محله‌ای است. در تبصره یک این ماده چنین آمده است: «وظایف مذکور در این ماده به تدریج و بر اساس قراردادهای منعقد شده بین شهرداری ناحیه و هیئت امنای محله به آن واگذار می‌شود...».

در ماده شش این دستورالعمل از تشکیل کارگروه‌های تخصصی مردمی در موضوعات مختلف در محلات صحبت شده است. همچنین در این ماده تصریح شده است که شرایط و تعداد اعضا و مراحل انتخاب اعضای کارگروه‌ها و وظایف آنها، به‌طور مشترک از سوی ستاد هماهنگی شورایی محلات و کمیسیون فرهنگی و اجتماعی شورای اسلامی شهر تهران تهیه و برای اجرا ابلاغ می‌شود.

۴-۳-۷- ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران

در ماده واحده این مصوبه چنین آمده است: «به منظور تمهید بسترهای قانونی و اجرائی لازم برای گسترش و تعمیق مشارکت آحاد شهروندان و ساکنین محلات تهران در امور مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، خدماتی، رفاهی و ورزشی و استفاده بهتر و بیشتر از ظرفیت‌های انجمن‌های معتمدین محلات (شورایی‌ها) و تقویت تعامل و همکاری نهادهای دولتی، عمومی و مردمی در مقیاس محلات و در نهایت ساماندهی و سازمان‌دهی مشارکت معنادار و مستمر شهروندان در مأموریت‌های مهم مدیریت شهری و در رأس آنها شورا و شهرداری و همچنین تحقق بهینه وظایف و مأموریت‌های محوله به انجمن‌های شورایی و در راستای تحقق مفاد بندهای دوم (۲)، پنجم (۵)، هفتم (۷) و ماده هفتادویکم (۷۱) قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران مصوب ۱۳۷۵/۳/۱ و الحاقات قانونی آن و همچنین حسن اجرای مصوبه «مجوز تشکیل ستاد ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی مناطق بیست‌ودوگانه شهرداری تهران» - تصویبی در جلسات دویست‌ونجم و دویست‌وششم رسمی - علنی - عادی و فوق‌العاده دوره دوم شورای اسلامی شهر تهران منعقد شده تاریخ‌های بیست‌ودوم و بیست‌ونهم فروردین‌ماه سال ۱۳۸۵ - ابلاغی به شماره ۱۶۰/۱۹۷۱۹/۱۸۸۵ به تاریخ ۸۵/۲/۱۰ دستورالعمل اجرائی آن، شهرداری تهران مکلف است بدون هرگونه توسعه تشکیلاتی و افزایش نیروی انسانی و با استفاده از نیروی انسانی موجود نسبت به تشکیل کمیته ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی در محلات تهران با شرکت افراد ذیل اقدام نماید

- الف- تمامی اعضای اصلی انجمن معتمدین محله (شورایی)
- ب- نمایندگان تشکلهای و گروه‌های اجتماعی و فرهنگی فعال و ذی‌ربط شامل گروه‌های داوطلب محلی و کارگروه‌های تخصصی مردمی
- ج- نمایندگان نهادها و دستگاه‌های دولتی و عمومی که در سطح محله به شهروندان خدمت‌رسانی می‌نمایند
- د- نماینده کارآمد، ثابت و آگاه از سوی شهرداری تهران».

۴-۳-۸- اساسنامه انجمن‌های شورایی

در مقدمه این اساسنامه چنین آمده است: «با تشکیل شوراهای اسلامی شهر و روستا، بر اساس اصول ششم، هفتم، صدم، صدویکم، صدوسوم، صدوپنجم و ششم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، گسترش فکر و عمل شورایی به ضرورتی تاریخی و اجتناب‌ناپذیر تبدیل شده است. به استناد ماده ۷۱ قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخابات شهرداران مصوب ۱۳۷۵/۳/۱ و با عنایت به حجم عظیم و گسترده مسائل و مشکلات مختلف شهری در ابعاد کمی و کیفی به‌خصوص در کلان‌شهر تهران، رفع این مشکلات و

- همکاری با شورای اسلامی شهر تهران در جهت کنترل قیمت‌ها و نرخ کرایه درون شهری
 - ارائه طرح‌ها و پیشنهادهای برای آموزش برنامه‌های دفاع غیرنظامی به شهروندان و همکاری با شورا جهت مقابله و پیشگیری از حوادث غیرمترقبه
 - همکاری در راستای اداره فضاهای عمومی از قبیل دارالتحفیظ، فضاهای ورزشی، نگارخانه‌ها و... با هماهنگی ستاد اجرایی شورایی
 - همکاری و همیاری در اداره اماکن مذهبی و فرهنگی بنا بر درخواست دستگاه‌های ذی‌ربط
 - مشارکت در برگزاری انتخابات مجلس، ریاست جمهوری و خبرنگاران از طریق همکاری با مسئولان و در صورت درخواست مراجع قانونی ذی‌ربط
 - همکاری در جهت ساماندهی حمل‌ونقل شهری
 - در ماده ۱۲ فصل سوم چنین آمده است: «شورای محلات به منظور حسن انجام وظایف و امور محوله اقدام به تشکیل گروه‌های کاری داوطلبانه با حضور متخصصین خواهند کرد».

۳-۴-۹- شیوه‌نامه شکل‌گیری و فعالیت کارگروه‌های تخصصی مردمی در محله‌های شهر تهران

این شیوه‌نامه در بخش «الف» کلیات، تعریف این کارگروه‌ها را چنین آورده است: «کارگروه‌های تخصصی مردمی: منظور افراد دارای صلاحیت، متخصص و باتجربه ساکن محله است که به‌طور افتخاری و داوطلبانه و برای تحقق مشارکت ساکنان محله در حوزه‌های مختلف و در چارچوب وظایف تعیین‌شده، علاقه‌مندی خود را به همکاری با هیئت‌امنا و مدیریت محله اعلام کرده و در شش کارگروه به شرح ذیل سازمان‌دهی می‌شوند».

شیوه‌نامه در بخش «ح» کلیات با عنوان شرح وظایف کارگروه‌های تخصصی چنین آورده است:

«الف: هر کارگروه متناسب با عنوان فعالیت، شرح وظایف دقیق تخصصی خواهد داشت که در قالب یک شیوه‌نامه مجزا توسط هیئت‌امنا و با همکاری ستاد راهبری تعیین و ابلاغ خواهد شد.
 ب: شرح وظایف عمومی و مشترک کارگروه‌های تخصصی - مردمی شش‌گانه به شرح ذیل است.

- ۱- شناخت نیازها و نارسایی‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، رفاهی، خدماتی و ارائه پیشنهادهای راهکارها و برنامه‌هایی در این باره بر حسب وظیفه هر کارگروه تخصصی
- ۲- کمک به نظارت بر حسن اجرای طرح‌های محله‌ای حسب وظیفه کارگروه تخصصی
- ۳- کمک به مدیریت محله در اجرا و پیشبرد وظایف و مأموریت‌های محوله
- ۴- ارائه طرح‌ها، پیشنهادهای و ابتکارات سازنده به منظور توسعه و آبادانی محله، مرتبط با وظایف کارگروه و پیشنهاد آن به مدیریت و هیئت‌امنا محله
- ۵- شناسایی ظرفیت‌ها و توانمندی‌های مشارکتی در محله
- ۶- شناسایی و طبقه‌بندی اولویت‌های محلی در ارتباط با کارگروه‌ها
- ۷- کمک و مشارکت در اعمال نظارت بر حسن انجام وظایف و مأموریت‌های هیئت‌امنا و مدیریت محله
- ۸- ارائه مشاوره و نظرات کارشناسی و تخصصی به مدیریت و هیئت‌امنا محله
- ۹- کمک به برقراری و گسترش تعامل و ارتباط بین مدیریت محله و ساکنان محله در حوزه‌های مختلف مرتبط.

بهبود شرایط مستلزم تمرکززدایی و بهره‌گیری از نظرات و دیدگاه‌های آحاد مردم و مشارکت واقعی، پایدار، دائمی و نهادینه، تشکیل انجمن‌ها و سازمان‌ها و نهادهای مدنی داوطلبانه و مردمی است. در راستای تحقق اهداف فوق و به‌ویژه اجرای بندهای ششم و هفتم ماده ۷۱ قانون فوق‌الذکر، شورای اسلامی شهر تهران به موجب این طرح اقدام به تأسیس انجمن‌های شورایی در محلات تهران می‌کند».

در ماده ۱ فصل اول این اساسنامه چنین آمده است: «در جهت تحقق و اجرای قانون شوراها و تقویت مشارکت هر چه بیشتر شهروندان تهرانی در ساماندهی امور مختلف شهری و جلب همکاری واقعی آنان در ارتقای کیفیت زندگی شهروندان، انجمن‌های شورایی شهر تهران وابسته به شورای شهر تهران تشکیل می‌شود».

در ماده ۳ فصل اول بر مقیاس و سطح فعالیت تأکید شده است: «انجمن شورایی در مقیاس محله سطح شهر تهران فعالیت خواهد کرد».

در ماده ۴ فصل اول چنین آمده است: «انجمن شورایی، انجمنی خودگردان است و از این‌رو می‌باید از هر حیث توسط خود اهالی اداره شود؛ اما تا زمان کسب خودکفایی از مساعدت‌های شورای شهر تهران برخوردار خواهد بود».

در ماده ۵ فصل چهارم، شرایط داوطلبان عضویت در انجمن شورایی ذکر شده است. مورد چهار این ماده یعنی «سکونت در محله مدنظر به مدت حداقل شش ماه»، الزام سکونت در محله را به‌عنوان یکی از شرایط داوطلبان ذکر کرده است.

ماده ۱۱ فصل سوم، وظایف شورایی‌های محلات را در ۱۸ بند نام برده است که همه آنها با موضوع مطالعه‌شده به نوعی مرتبط هستند. این موارد عبارت‌اند از:

- شناسایی مشکلات، ارائه طرح و پیشنهاد و تلاش در جهت ایجاد محیطی سالم از نظر زیست‌محیطی با اهداف مبارزه با آلودگی‌های خاک، آب، آلودگی‌های صوتی و صرفه‌جویی انرژی در اماکن
- شناسایی مشکلات و ارائه طرح و پیشنهاد برای بهبود وضعیت سفرهای درون‌شهری با هدف بهینه‌سازی حمل‌ونقل
- تهیه طرح و پیشنهاد در زمینه ایجاد نشانه‌ها و یادمان‌های شهری و پیشنهاد نام‌گذاری معابر، میدان‌ها، خیابان‌ها و کوچه‌ها
- ارائه طرح و پیشنهاد در راستای فراهم‌آوردن امکانات، گذران اوقات فراغت جوانان و نوجوانان و گسترش مراکز تفریحی، ورزشی و هنری با هماهنگی ستاد اجرایی
- همکاری با شورای اسلامی شهر تهران برای برقراری آرامش و امنیت شهری و مبارزه با آسیب‌های اجتماعی و زمینه‌های جرم‌خیز
- همکاری با شورای اسلامی شهر برای معرفی و آموزش حقوق و وظایف شهروندی و مشارکت‌های مردمی و آگاه‌سازی همگانی
- ارائه طرح و پیشنهاد برای خودگردانی اماکن عمومی، تمهید و تدارک زیباسازی و بهینه‌سازی فضای زیست شهری
- همکاری در ایجاد و گسترش فضای سبز و اداره خودگردان بوستان‌های شهری
- همکاری با شورای اسلامی شهر تهران در جهت توسعه مؤسسات عام‌المنفعه و فعالیت‌های داوطلبانه
- بررسی و شناخت کمبودها، نیازها و نارسایی‌های اجتماعی، فرهنگی، آموزشی، بهداشتی، اقتصادی، رفاهی و عمرانی محله
- تهیه طرح و پیشنهاد در زمینه‌های مختلف زندگی شهری
- همکاری با شورای اسلامی شهر تهران در جهت تأسیس انواع انجمن‌های داوطلبانه در زمینه‌های امدادی، اجتماعی، ارشادی و تشکیل تعاونی‌های تولید، توزیع و مصرف ارزاق عمومی

تبصره: حوزه و محدوده فعالیت کارگروه‌های تخصصی صرفاً در سطح محله و مرتبط با رویکردهای طرح مدیریت محله خواهد بود.

۱۰-۳-۴- طرح راهبردی- ساختاری توسعه و عمران شهر تهران (طرح جامع تهران)

در بخش ۲ طرح جامع با عنوان راهبردهای توسعه شهر، بند چهارم یعنی ۲-۴ با عنوان توسعه اجتماعی و ساماندهی اسکان جمعیت، به‌طور مستقیم در شماره ۶-۴-۲ به بحث محله‌محوری اشاره دارد: «جلب مشارکت عمومی برای ارتقای کیفیت زندگی و حمایت از شوراهای و نهادهای مردمی، با رویکرد محله‌محوری، برای اداره امور شهر به صورت محلی و مشارکتی در سطح محلات، نواحی و مناطق شهری».

در بخش ۲ طرح جامع با عنوان راهبردهای توسعه شهر، بند نهم یعنی ۲-۹ با عنوان بهبود سیستم مدیریت بحران و ارتقای کیفیت دفاع غیرعامل شهر تهران در قسمت شماره ۶-۹-۲ به بحث ساماندهی مشارکت شهروندان و رویکرد محله‌محوری در مدیریت بحران اشاره دارد: «ساماندهی مشارکت شهروندان در محلات شهری و به‌کارگیری نیروهای مردمی با رویکرد محله‌محوری در مدیریت بحران، ضمن ارتقای توان دفاعی و آستانه مقاومت مردم در برابر انواع مخاطرات».

در بخش ۲ طرح جامع با عنوان راهبردهای توسعه شهر، بند شانزدهم یعنی ۲-۱۶ با عنوان تأمین نیازها ساماندهی خدمات شهری تهران در قسمت شماره ۶-۱۶-۲ به بحث «ساماندهی و ایجاد پردیس‌های حکومتی و حکمرانی محلی و تأسیسات اداری دولتی و عمومی» اشاره دارد.

در بخش ۲ طرح جامع با عنوان راهبردهای توسعه شهر، بند هفدهم با عنوان بهسازی، نوسازی و بازسازی بافت‌های فرسوده شهر تهران در قسمت شماره ۲-۱۷-۲ به «لزوم مداخله در بافت‌های فرسوده با تأکید بر توانمندسازی و سازمان‌دهی تشکلهای محله‌ای برای مشارکت به شیوه‌های امکان‌پذیر ضمن ایجاد مدیریت‌های واجد شرایط و نهادسازی برای مداخلات با رویکرد حفظ و تداوم سکونت و هویت محله‌ای» اشاره کرده است.

در بخش ۲ طرح جامع با عنوان راهبردهای توسعه شهر، بند هفدهم با عنوان بهسازی، نوسازی و بازسازی بافت‌های فرسوده شهر تهران در قسمت شماره ۵-۱۷-۲ به «اعمال سیاست‌های تشویقی برای بهسازی با مشارکت مردم در محدوده‌هایی که نیازمند مقاوم‌سازی با حمایت، حفاظت، نگهداری، مراقبت، استحکام‌بخشی و تعمیر است» اشاره کرده است.

در پیوست شماره ۴ این طرح، برنامه‌ها و طرح‌های (موضوعی و موضوعی) توسعه و عمران شهری تهران آمده است. در قسمت «الف» این بخش جدولی مشتمل بر برنامه‌ها، طرح‌ها و مطالعات موضوعی توسعه شهری تهران ارائه شده است. برنامه ۱۶ این جدول با عنوان ساماندهی و توسعه امور اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و مسکن و افزایش رضایتمندی شهروندان تهران با رویکرد انسان‌محوری، شامل ۶ طرح است. طرح ۲-۱۶ این برنامه ساماندهی مشارکت شهروندان در اداره امور شهر با رویکرد محله‌محوری است که با موضوع مطالعه حاضر کاملاً در ارتباط است.

۱۱-۳-۴- برنامه پنج‌ساله دوم شهرداری تهران (۱۳۹۳-۱۳۹۷)

فصل اول این برنامه با عنوان کلیات برنامه، در ماده ۱، جدولی ترسیم

کرده است با عنوان جدول شماره ۱: درختواره چشم‌انداز، راهبرد و سیاست‌های اجرایی برنامه پنج‌ساله دوم شهرداری تهران. سیاست اجرایی شماره ۱۳۰۴ این جدول که در ذیل راهبرد ترویج فرهنگ اسلامی ایرانی و ارتقای سرمایه فرهنگی و اجتماعی شهروندان قرار دارد، بر «واگذاری فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی به مردم» تأکید کرده است.

فصل اول این برنامه با عنوان کلیات برنامه، در ماده ۱، جدولی ترسیم کرده است با عنوان جدول شماره ۱: درختواره چشم‌انداز، راهبرد و سیاست‌های اجرایی برنامه پنج‌ساله دوم شهرداری تهران. سیاست اجرایی شماره ۲۳۰۶ این جدول که در ذیل راهبرد تحول سازمانی ساختاری در نظام مدیریت شهرداری تهران مبتنی بر اصول حکمروایی خوب شهری قرار دارد، بر «محله‌محوری در نظام مدیریت و تصمیم‌سازی» تأکید کرده است.

فصل اول این برنامه با عنوان کلیات برنامه، در ماده ۱، جدولی ترسیم کرده است با عنوان جدول شماره ۱: درختواره چشم‌انداز، راهبرد و سیاست‌های اجرایی برنامه پنج‌ساله دوم شهرداری تهران. سیاست اجرایی شماره ۴۲۰۵ این جدول که در ذیل راهبرد بهبود سیستم ایمنی، آتش‌نشانی و مدیریت بحران قرار دارد، بر «استفاده از ظرفیت‌های مردمی در ایمنی، آتش‌نشانی و مدیریت بحران با رویکرد اجتماع‌محور» تأکید کرده است.

فصل اول این برنامه با عنوان کلیات برنامه، در ماده ۱، جدولی ترسیم کرده است با عنوان جدول شماره ۱: درختواره چشم‌انداز، راهبرد و سیاست‌های اجرایی برنامه پنج‌ساله دوم شهرداری تهران. سیاست اجرایی شماره ۵۳۰۵ این جدول که در ذیل راهبرد تحول شهرداری از سازمانی خدماتی به نهادی اجتماعی خدماتی قرار دارد، بر «افزایش مشارکت شهروندان در حوزه فعالیت‌های اجتماعی، فرهنگی و هنری با رویکرد محله‌محوری» تأکید کرده است.

فصل چهارم این برنامه با عنوان ایمنی و مدیریت بحران، در ماده ۷۱ چنین عنوان کرده است: «شهرداری موظف است، با هدف توانمندسازی و سازمان‌دهی تشکلهای محله‌ای برای مشارکت به شیوه‌های امکان‌پذیر، ایجاد مدیریت‌های واجد شرایط و نهادسازی برای شرایط مدیریت بحران و اطفای حریق و امداد و نجات و تجهیز آنها به امکانات اولیه از طریق اقدامات ذیل تا پایان برنامه عمل کند:

الف) تشکیل ۳۱۶ پایگاه محله‌ای مدیریت بحران و ۳۱۶ خانه ایمنی با عضویت شهروندان واجد شرایط در هر یک از سرای محله‌های شهر و مجهز به خانه ایمنی

ب) پایدارسازی و تشکیل تعداد گروه‌های داوطلب واکنش اضطراری محله (دوام) از ۴۵۵ گروه موجود به ۷۵۶ گروه (سالانه ۶۲ گروه)

ث) حمایت از ایجاد تشکلهای ایمنی و آتش‌نشانی و مدیریت بحران به‌ویژه با محوریت زنان و کودکان در چارچوب ضوابط و مقررات حاکم بر تشکیل سمن‌ها، به گونه‌ای که تا پایان برنامه، حداقل ۱۰ تشکل (سالانه دو تشکل) در این زمینه ساماندهی شود.

فصل پنجم این برنامه با عنوان شهرسازی و معماری در ابتدا به جهت‌گیری‌های راهبردی فصل اشاره کرده است که در این میان، مورد پنجم از «ارتقای مشارکت‌های اجتماعی شهروندان در اداره امور شهری تهران در سطوح مختلف تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری توسعه شهری» نام برده است.

فصل پنجم این برنامه با عنوان شهرسازی و معماری در بند «ج» ماده ۹۳ به «برقراری سازوکارهای آموزشی، رسانه‌ای و تشویقی لازم برای مشارکت ساکنان در جهت احیای بافت‌های تاریخی شهر تهران و

- فصل شش این برنامه با عنوان اجتماعی و فرهنگی، در بندهای «ح» و «خ» ماده ۱۱۱، به ترتیب چنین آورده است: «ضمن بهبود کیفیت برنامه‌های کانون‌های سلامت‌محور محله، اعضای کانون‌های سلامت‌محور محلات تهران را از ۱۰۰ هزار نفر در سال پایه، سالانه ۲۰ درصد افزایش یابد و همچنین از طریق راه‌اندازی کانون‌های مرکزی مناطق نسبت به تقویت شبکه‌های سلامت و کانون‌ها اقدام کند»؛ «به منظور توسعه هماهنگی بین بخشی در سطح محلات شهر تهران، نسبت به تشکیل شورا سلامت در محلات شهر تهران اقدام کند؛ به طوری که این شوراها در هر محله حداقل ۱۰ بار در سال تشکیل شده و تصمیمات آنها در سامانه پیگیری مصوبات ثبت شود».

۳-۴-۱۲- مجوز تشکیل ستاد ساماندهی مشارکت‌های

اجتماعی مناطق ۲۲ گانه شهرداری تهران
در ماده واحده این مجوز چنین آمده است: «نظر به اهمیت مشارکت اجتماعی شهروندان تهرانی در زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، عمرانی و رفاهی و ضرورت بهره‌گیری از توانمندی‌ها، ابتکارات، قابلیت‌ها و استعدادهاى نهفته در میان اقشار گوناگون و در راستای هماهنگی فعالیت‌های دستگاه‌های مختلف در این زمینه و با توجه به سیاست‌های عمومی نظام در افزایش مشارکت مردم در امور مختلف و ضرورت تعامل دستگاه‌های مختلف مسئول در این امور، با استناد به بندهای دوم (۲)، پنجم (۵) و هفتم (۷) ماده هفتادویکم (۷۱) قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران مصوب ۱۳۷۵/۳/۱ و اصلاحات و الحاقات آن و همچنین با در نظر گرفتن وظایف شهرداری تهران در ساماندهی مسائل مختلف خدماتی، رفاهی، بهداشتی، عمرانی، فرهنگی و اجتماعی و تعامل این نهاد با شهروندان تهرانی و دستگاه‌های اجرائی ذی‌ربط در سطح محلات، نواحی و مناطق شهری، شهرداری تهران موظف است با دعوت از مسئولین دستگاه‌های ذی‌ربط در حوزه عمومی و اجرائی و دبیران انجمن‌های معتمدان محلات و مشارکت آنها، نسبت به تشکیل ستاد مشارکت‌های اجتماعی در مناطق بیست‌ودوگانه شهرداری تهران اقدام نماید».

در تبصره چهار این ماده واحده نیز چنین آمده است: «وظیفه ستاد مشارکت‌های اجتماعی عبارت است از طرح و بررسی مشکلات و نارسایی‌های حوزه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، عمرانی و رفاهی محلات و انجام هماهنگی‌ها و پیگیری‌های لازم جهت حل مشکلات و برطرف کردن نارسایی‌ها در موارد فوق‌الذکر با استفاده بهینه از قابلیت‌های ناشی از جلب و جذب مشارکت‌های اجتماعی مردم در محلات با همکاری کلیه دستگاه‌های اجرائی ذی‌ربط».

۳-۴-۱۳- مدیریت محله

با اتخاذ رویکرد مدیریت محله در محلات شهر تهران، شهرداری تهران راهبرد مدیریت محلی را در کارهای خود قرار داده است. در راهبرد مدیریت محلی، فرایند تمرکززدایی و تأکید بر اجتماعات محلی امری اساسی است که جدا از کیفیت سطح تحقق آن، در بحث مدیریت محلی محور قرار گرفته است. این طرح ابتدا در سال ۱۳۸۸ در چند محله تهران به صورت آزمایشی انجام شد. سپس در سال ۱۳۸۹ برای محله‌های دیگر نیز برنامه‌ریزی شده و از سال ۱۳۹۰ به‌طور رسمی و فراگیر در تمام محلات شهر تهران اجرا شد. سپردن کارهای محله به خود مردم محله و جلب مشارکت‌های معنادار مردمی از زمره اهداف اساسی این طرح بوده است (غفاری، ۱۳۹۲: ۱۱۵-۱۱۸).

ترویج فرهنگ استفاده از این فضاها و با همکاری معاونت اجتماعی و فرهنگی شهرداری» اشاره کرده است.

- فصل ششم این برنامه با عنوان اجتماعی و فرهنگی، در بند «ث» ماده ۹۸ به «برپایی مجموعه جشنواره‌ها (شهروند کارآمد و فناوری اطلاعات) با راه‌اندازی و توسعه کانون‌های مردمی مرتبط در این حوزه در راستای غنی‌سازی اوقات فراغت، ایجاد مشاغل تخصصی و مشارکت‌های شهروندان در توسعه محله خود» اشاره کرده است.

- فصل ششم این برنامه با عنوان اجتماعی و فرهنگی، در بند «ب» ماده ۱۰۲ به «ایجاد و گسترش کانون‌ها و گروه‌های محلی بانوان و ارائه آیین‌نامه و شیوه‌سازمان‌دهی کانون‌ها و گروه‌های محلی بانوان به منظور توانمندسازی آنها با هماهنگی سایر دستگاه‌های ذی‌ربط» اشاره کرده است.

- فصل ششم این برنامه با عنوان اجتماعی و فرهنگی، در بند «الف» ماده ۱۰۳ به «اختصاص مکان در سرای محلات به منظور ارائه خدمات آموزشی و ابتکارات اجتماع‌محور و خلاقیت‌های فرهنگی و هنری در حوزه زنان و خانواده» اشاره کرده است.

- فصل ششم این برنامه با عنوان اجتماعی و فرهنگی، در بند «ج» ماده ۱۰۶ به «مشارکت‌محور کردن آموزش‌های شهروندی با تشکیل و تقویت کانون‌های علمی و آموزشی در سرای محلات» اشاره کرده است.

- فصل ششم این برنامه با عنوان اجتماعی و فرهنگی، در بند «د» ماده ۱۰۷ به «افزایش تعامل و ارتباط با شبکه‌های اجتماعی، مراکز پژوهشی محله‌ای و هم‌افزایی فرصت‌های پژوهشی محله‌محور از راه تعامل، همفکری و نوآوری‌های علمی با برگزاری جشنواره پژوهش‌های محله‌ای و اطلاعات کاربردی محله» اشاره کرده است.

- فصل ششم این برنامه با عنوان اجتماعی و فرهنگی، در ماده ۱۰۸ چنین گفته است: «شهرداری موظف است به منظور افزایش مشارکت شهروندان در حوزه فعالیت‌های آموزشی، اجتماعی، فرهنگی و هنری با اتخاذ رویکرد محله‌محوری در راستای توسعه سرمایه اجتماعی شهر و شهروندان تهرانی، اقدامات ذیل را انجام دهد». در بندهای «ث» و «ج» این ماده به ترتیب چنین آمده است: «قاعده‌مند کردن و ارتقای اثربخشی نظام مشارکت‌های مردمی در اداره شهر در عرصه‌های مختلف مدیریت شهری و اجرای طرح‌ها با مقیاس محله‌ای با محوریت و تقویت شورایی‌ها و مدیریت محله»، «استفاده از توانمندی‌های کانون‌های فرهنگی، هنری و مردمی محلی و استفاده از توانمندی‌های آنان در برگزاری مراسم و انجام فعالیت‌های فرهنگی، هنری محلی با محوریت مدیریت محله در سرای محلات».

- فصل ششم این برنامه با عنوان اجتماعی و فرهنگی، در بندهای «الف»، «پ» و «ج» ماده ۱۱۰ به ترتیب چنین گفته است: «توسعه فعالیت‌های ورزشی با رویکرد محله‌محوری با همکاری شورایی‌ها و مدیریت محله به گونه‌ای که میزان مشارکت آقایان و بانوان در برنامه‌های ورزش همگانی محلات در پایان برنامه به ۶۴ درصد افزایش یابد»، «توسعه ورزش‌های تفریحی (تفریحات ورزشی) با رویکرد محله‌محوری با همکاری شورایی‌ها و مدیریت محله و همچنین ترویج ورزش‌های خانوادگی، در قالب جشنواره‌های موضوعی پویا و خانه‌های ورزش محلات به گونه‌ای که زیرساخت‌های بازی‌های تفریحی سالانه پنج درصد رشد و مشارکت شهروندان ۱۵ درصد افزایش یابد»، «ایجاد نظام داوطلبی و افزایش مشارکت مردم و سازمان‌های مردم‌نهاد در توسعه و ارتقای ورزش همگانی».

۴-۳-۱۴ - پروژه‌های اجرائی و موارد مبتنی بر مداخله برنامه محلی

در این قسمت به مرور محتوای مبتنی بر مداخله برنامه محلی در دل برخی از پروژه‌های اجرا شده می‌پردازیم:

۴-۳-۱۵ - طرح نشست‌های مشورتی محله محور

طرح نشست‌های مشورتی با رویکردی محله محور و در راستای ارزیابی و توانمندسازی مردم محله در امر کاهش آسیب‌های اجتماعی طرح‌ریزی شده است تا زمینه حضور مردم محلات مختلف شهر تهران را در مشارکت برای کاهش این آسیب‌ها فراهم آورد و البته این امر در وهله اول با دعوت به همکاری افراد منتقد و رهبران محلی و نمایندگان سازمان‌ها و نهادهایی که به نوعی در حوزه آسیب‌های اجتماعی فعالیت دارند (در قالب گروه محله‌ای) و در نهایت با تشکیل سازمانی محله محور (CBO) پیگیری شود. در طراحی طرح سعی شد گام‌های لازم برای اجرای طرحی محله محور در این حوزه خاص، طراحی و وظایف هر یک از افراد، گروه‌ها و سازمان‌های درگیر طرح (ناظران، مجریان، تسهیلگران، گروه‌های محلی و عامل چهارم) تشریح شود (پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی). شکل‌گیری کانون‌های محلی به واسطه اجرای طرح و انجام اقدامات مداخله‌ای مرتبط از خروجی‌های اصلی این طرح است.

۴-۳-۱۶ - پروژه شهر سالم

این پروژه یکی از معدود اقداماتی است که به صورت مستقیم از سوی اجتماع محلی درباره نیازها و شرایط خاصی که دارند، انجام شده است. این پروژه با برگزاری نخستین سمپوزیوم شهر سالم مطرح شد که در آذر سال ۱۳۷۰ در تهران تشکیل شد. پروژه شهر سالم مبتنی بر فرایند ابتکارات خودانگیخته مردم و سازمان‌ها برای ارتقا و اعتلای مستمر سطح سلامت جسمی، اجتماعی، اقتصادی و روحی و روانی شهروندان است.

محله ۱۳ آبان به‌عنوان نخستین محله برای اجرای ابتکار شهر سالم برگزیده شد. نخستین گام عملی ستاد شهر سالم تهران که در بهمن ۱۳۷۱ بر داشته شد، بررسی و جمع‌بندی انتظارات مردم کوی ۱۳ آبان بود.

در حال حاضر هفت کمیته بهداشت، آموزشی، خدمات شهری، اشتغال و درآمد، بهداشت روان و مشارکت‌های مردمی در ستاد شهر سالم تهران فعال هستند و دست‌کم هفته‌ای یک بار با حضور اعضای هر کمیته برای بررسی مسائل و تصویب پیشنهادها، تشکیل جلسه می‌دهند.

کمیته مشارکت‌های مردمی را استادان داوطلب، دانشجویان و دانش‌آموزان کوی ۱۳ آبان تشکیل می‌دهند. کمیته مشارکت‌های مردمی این امکان را در اختیار جوانان کوی ۱۳ آبان قرار داده است تا آزادانه گرد هم بیایند و با یکدیگر درباره مشکلات و معضلات محله خود و راه حل و پیشنهادها گفت‌وگو کنند و پیشنهادهای خود را برای تصویب، به شورای کارشناسی ستاد شهر سالم تهران ارائه دهند (غفاری، ۱۳۹۲: ۱۰۰-۱۰۲).

۴-۳-۱۷ - جشنواره تسنیم (دوره پنجم)

درباره جشنواره تسنیم، به آخرین دوره اجرائی این جشنواره؛ یعنی دوره پنجم، به‌عنوان کامل‌ترین و نهایی‌ترین صورت این جشنواره توجه شده است. در شیوه‌نامه پنجمین جشنواره تسنیم - که به‌عنوان آخرین دوره این جشنواره است - نکات مختلفی وجود دارد که می‌تواند با مطالعه حاضر مرتبط باشد.

در بخش مقدمه این شیوه‌نامه، مواردی این چنینی آمده است: «دستیابی به مدیریت و برنامه‌ریزی فرهنگی در کلان‌شهری مانند تهران که هرروزه با نیازها و چالش‌های نشوونده مواجه است، بدون مشارکت معنادار و مسئولانه شهروندان میسر نخواهد بود و در این بین نقش بانوان به‌عنوان مشارکت‌جوترین اقشار که نقش هدایتگری در خانواده را نیز دارند، بسیار مؤثر است»؛ «جشنواره تسنیم به‌عنوان یکی از جشنواره‌های فرهنگی اجتماعی بر آن است تا در بستر توسعه اجتماعی، زمینه همیاری‌های اجتماعی محلی و توسعه فعالیت‌های داوطلبانه بانوان در سطح محلات را افزایش داده و با اجرای برنامه‌های فردی و گروهی در قالب‌های جشنواره‌ای، نشست‌ها، کارگاه‌ها، نمایشگاه‌ها، اجرای ایده‌های جمعی بانوان محلات، مشارکت بانوان و گروه‌های همیاری اجتماعی، مشارکت فعالانه بانوان را به عرصه بیاورد؛ این جشنواره شامل دو بخش خلاقیت‌های فرهنگی و هنری و ابتکارات جامعه‌محور است که منجر به اجرای فعالیت‌های خلاقانه هنری از جمله جشنواره مد و پوشش اسلامی ایرانی، بهترین‌ها از دوربختنی‌ها و همچنین تشکیل، پویایی و پایداری گروه داوطلب بانوان است که مجموعه فعالیت‌های آنان در قالب بخش ابتکارات جامعه‌محور صورت می‌گیرد که از طریق شناسایی مسائل زنان و خانواده نسبت به بررسی و ارائه راهکارهای اجرائی و اجرای فعالیت اجتماع محور می‌پردازد که ضمن بهبود و توسعه همکاری‌های گروهی و جلب همیاری‌های اجتماعی موجب بهبود کیفیت زندگی زنان در خانه و محله شود».

همچنین در این شیوه‌نامه اهدافی برای این جشنواره ذکر شده است که برخی از این اهداف می‌توانند با موضوع مدنظر در این مطالعه همسویی داشته باشند. برای مثال برخی از اهداف ذکر شده عبارت‌اند از: «فراهم‌سازی زمینه‌ها و سازوکار برای توان‌افزایی، کشف و شکوفایی استعدادها و بانوان در سطح محلات»، «زمینه‌سازی در راستای گسترش همیاری اجتماعی بانوان محلات در جهت بهبود وضعیت زنان و خانواده با تأکید بر کاهش فقر و محرومیت‌زدایی در محلات»، و «تلاش در جهت ارتقای هویت و تعلق محله‌ای و توسعه مشارکت‌های اجتماعی بانوان».

در ارتباط با بخش ابتکارات جامعه‌محور جشنواره تسنیم نیز شیوه‌نامه‌ای در سال ۹۵ ارائه شده است که در بردارنده برخی از نکات مرتبط با موضوع مطالعه حاضر است که در زیر عنوان شده است.

در مقدمه این بخش برخی از نکات مرتبط به قرار ذیل آمده است: «اقدام در جهت بهبود کیفیت زندگی به دنبال چگونگی برآورده شدن نیازها و سنجش میزان رضایت افراد از ابعاد مختلف زندگی است که رابطه مستقیمی با کاهش فقر و محرومیت‌زدایی و در نهایت دستیابی به الگوی زندگی متعالی در خانواده دارد که برای بهبود و ارتقای آن در سطح محله نیاز به همیاری و مشارکت بانوان به‌عنوان محور خانواده و تأثیرگذار در محله است»؛ «جلب مشارکت اجتماعی شهروندان محله برای کمک‌رسانی و رسیدگی به نیازمندان محله و همراهی آنان در برنامه‌ریزی و اقدام در جهت بهبود وضعیت این افراد و خانواده‌ها بیش از پیش ضروری است»؛ «در اجرای این طرح هدف بهبود و ارتقای کیفیت زندگی بانوان و خانواده‌های در معرض آسیب و فقر، از طریق گروه‌های همیار محلی زنان است که در راستای مأموریت‌ها و وظایف مدیریت شهری صورت می‌گیرد و برای اجرای آن از هم‌اندیشی‌های محلی، مطالعات صورت گرفته در هر محله و سایر منابع بهره گرفته می‌شود».

همچنین در بخش اهداف این بخش نیز موارد گوناگونی آمده است که به قرار زیر هستند:

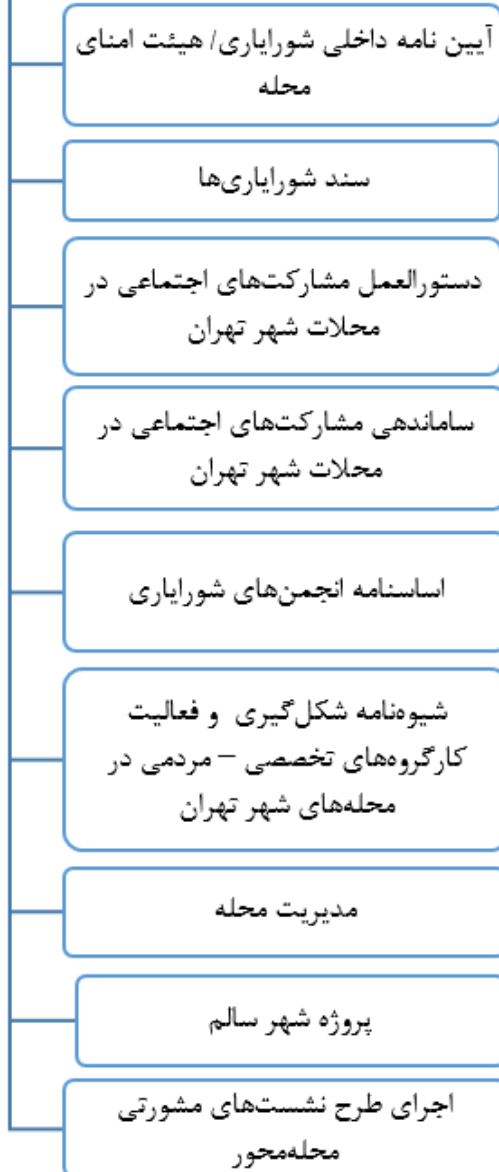
«هدف کلی این طرح، بهبود کیفیت زندگی بانوان و خانواده‌ها از

۴-۴- تحلیل و بررسی مداخله برنامه محلی در مصوبات و پروژه‌های اجرایی

با توجه به آنچه در صفحات بالا ذکر شد، می‌توان این نتیجه را حاصل کرد که در بین مصوبات و پروژه‌های اجرایی بررسی شده، در برخی از موارد موضوع و محتوا کاملاً مرتبط با برنامه محلی و مفاهیم نزدیک به آن است، به گونه‌ای که می‌توان مفاد و محتوای آنها را به صورت مستقیم کاملاً مرتبط به موضوع مدنظر دانست؛ در حالی که برخی از موارد دیگر در بردارنده موضوعات و محتوای متفاوتی هستند و ارتباط آنها با موضوع مطالعه به صورت غیرمستقیم، ضمنی یا در بخش‌ها و قسمت‌هایی محدود برقرار است.

بر این اساس، دسته‌بندی مصوبات و پروژه‌ها را در نمودار صفحه قبل

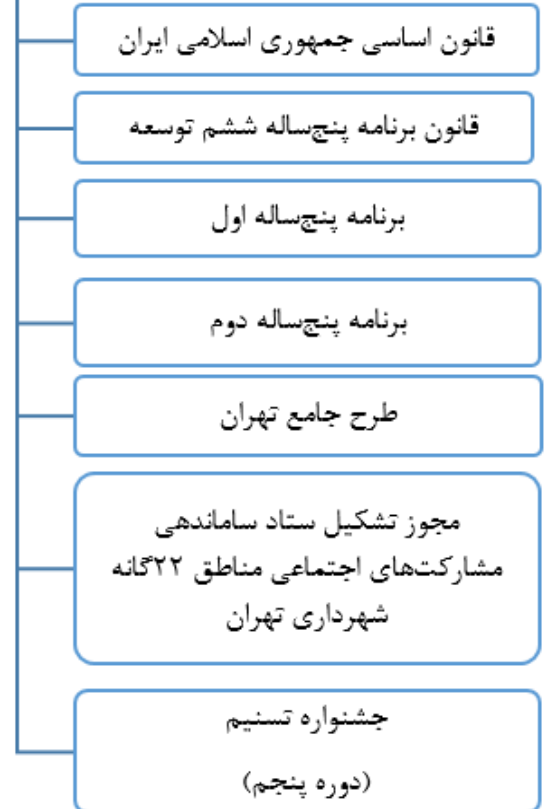
مصوبات و پروژه‌های اجرایی کاملاً مرتبط با مداخله برنامه محلی (مستقیم)

طریق مداخله اجتماع‌محور است. در راستای این طرح اهداف جزئی زیر را نیز دنبال می‌کند:

- رصد وضعیت زنان و خانواده و شناسایی مسائل و اولویت‌های آنان در سطح محلات
- بسترسازی برای تداوم همیاری‌های اجتماعی در سطح محله با محوریت خانه خانواده و سبک زندگی
- افزایش سرمایه اجتماعی از طریق تشکیل گروه‌های بانوان همیار در سطح محلات برای محرومیت‌زدایی و کاهش فقر خانواده‌های نیازمند
- بسترسازی برای تشکیل گروه‌های همیاری اجتماعی بانوان و پایدارسازی آنان در راستای بهبود وضعیت زنان و خانواده در سطح محله.

مصوبات و پروژه‌های اجرایی در بردارنده محتوا و مفادی مبتنی بر مداخله برنامه محلی (غیرمستقیم)

خواهیددید.

بر اساس نمودار بالا، در بخش زیر تحلیل و بررسی مصوبات و پروژه‌های اجرایی از منظر برنامه محلی در دو قسمت انجام می‌شود؛ در قسمت اول اقدام به تحلیل و بررسی مصوبات و پروژه‌های اجرایی در بردارنده محتوا و مفادی مبتنی بر مداخله برنامه محلی به صورت غیرمستقیم می‌شود و در قسمت دوم مصوبات و پروژه‌های کاملاً مرتبط با مداخله برنامه محلی، به صورت مستقیم، بررسی خواهند شد. لازم به ذکر است که برای تلخیص در گفتار، مصوبات و پروژه‌های

اجرایی در بردارنده محتوا و مفادی مبتنی بر مداخله برنامه محلی به صورت غیرمستقیم را گروه اول و مصوبات و پروژه‌های اجرایی کاملاً مرتبط با مداخله برنامه محلی به صورت مستقیم را گروه دوم می‌نامیم.

۴-۴-۱- تحلیل و بررسی مصوبات و پروژه‌های اجرایی در بردارنده محتوا و مفادی مبتنی بر مداخله برنامه محلی (به صورت غیرمستقیم) - گروه اول

در مجموع هفت مورد از مصوبات و پروژه‌های اجرایی بررسی شده،

جدول: قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

ردیف	محتوا	مقوله	جنس (جهت‌گیری / چالش)	ماده / شماره / بند و ...
۱	مشارکت عامه مردم در تعیین سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خویش	مشارکت عموم مردم	جهت‌گیری	اصل سه، بند ۸
۲	کشور باید به اتکای آرا عمومی اداره شود از راه انتخابات و همه‌پرسی	مشارکت عموم مردم	جهت‌گیری	اصل شش
۳	شوراها، مجلس شورای اسلامی، شورای استان و... از ارکان‌های تصمیم‌گیری و اداره امور کشورند	مشارکت وکالتی (از طریق نهادها و شوراها)	جهت‌گیری	اصل هفت
۴	برای پیشبرد سریع برنامه‌ها اداره امور هر روستا، بخش، شهر، شهرستان یا استان با نظارت شورایی به نام شورای ده، بخش، شهر، شهرستان یا استان صورت می‌گیرد که اعضای آن را مردم همان محله انتخاب می‌کنند	مشارکت وکالتی (از طریق شورا)	جهت‌گیری	اصل صد

تنظیم: نگارندگان

جدول: قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران

ردیف	محتوا	مقوله	جنس (جهت‌گیری/چالش)	ماده / شماره / بند و...
۱	تهیه و تصویب برنامه توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی روستاها با تکیه بر رویکرد بومی و جلب مشارکت نیروهای محلی و بهره‌گیری از تسهیلات و حمایت‌های بخش دولتی و خصوصی	مشارکت و محله‌محوری	جهت‌گیری	بخش پنج، ماده ۲۷، بند الف، شماره ۱
۲	آموزش صدهزار نفره از روستاییان و عشایر به‌عنوان عناصر پیشرو و تسهیلگر در زمینه برنامه‌ریزی محلی، توسعه فعالیت‌های اقتصادی و برنامه‌های فرهنگی، بهبود خدمات‌رسانی، جلب مشارکت‌های مردمی و نظارت بر اثربخشی طرح‌های دستگاه‌های اجرایی	مشارکت و محله‌محوری، برنامه‌ریزی محلی، مشارکت عموم مردم	جهت‌گیری	بخش پنج، ماده ۲۷، بند الف، شماره ۷
۳	شناسایی روستاهای در معرض خطر سوانح طبیعی جهت اجرای طرح‌های ایمن‌سازی این سکونتگاه‌ها با همکاری دستگاه‌های مسئول و مشارکت مردم و نهادهای محلی	مشارکت و محله‌محوری در حوزه بحران	جهت‌گیری	بخش پنج، ماده ۲۷، بند الف، شماره ۸
۴	یکپارچه‌سازی حداکثری فعالیت‌ها و برنامه‌های عمران و توسعه روستایی و ایجاد یکپارچگی برنامه‌ریزی و ارائه خدمات و طرح‌های روستایی و عشایری در قالب برنامه‌های جامع، بر اساس نیازها و مشارکت واقعی مردم	مشارکت عموم مردم	جهت‌گیری	بخش پنج، ماده ۲۷، بند ب، شماره ۳
۵	ارتقای پوشش صد درصد حفاظت از جنگل‌ها و... با مشارکت جوامع محلی و ارتقای ضریب حفاظت از جنگل‌ها و مراتع کشور به منظور پایداری جنگل‌ها و همچنین تعادل بخشی دام و مراتع سالانه حداقل ده درصد	محله‌محوری و محیط زیست	جهت‌گیری	بخش ۹، ماده ۳۸
۶	کمک به حفظ و ارتقای سرمایه اجتماعی با استفاده از توان و ظرفیت‌های مردمی و افزایش مشارکت‌های اجتماعی مردم	مشارکت عموم مردم	جهت‌گیری	بخش ۱۵، ماده ۷۷، بند الف
۷	بسط و توسعه نقش مردم و سازمان‌های مردم‌نهاد در حوزه‌های مشارکت‌های گروهی و تأمین مالی مبتنی بر رویکرد خیر اجتماعی و تلاش در راستای جلب مشارکت بیشتر ذی‌نفعان در تأمین منابع موردنیاز	مشارکت عموم مردم، محله‌محوری و امور خیر	جهت‌گیری	بخش ۱۵، ماده ۸۰، بند ب، شماره ۴

تنظیم: نگارندگان

جدول: برنامه پنج ساله اول شهرداری تهران

ردیف	محتوا	مقوله	جنس (جهت‌گیری / چالش)	ماده / شماره / بند و ...
۱	ساماندهی و توسعه مراکز و ساختمان‌های عمومی (حکمرانی محلی و مدیریت شهری) در مقیاس شهری، منطقه‌ای، ناحیه‌ای و محلی (ساختمان‌های اداری - خدماتی شورا، شهرداری‌ها و شوراییاری‌ها)	تقویت بعد کالبدی برنامه‌ریزی در مقیاس‌های خرد	جهت‌گیری	بخش اول، بند ۱۳
۲	ساماندهی مشارکت شهروندان در اداره امور شهر با رویکرد محله‌محوری	مشارکت و محله‌محوری	جهت‌گیری	بخش اول، بند ۶۴
۳	مسئولیت‌پذیری و مشارکت معنادار مردم در فعالیت‌های شهری	مشارکت عموم مردم	جهت‌گیری	ماده ۵، بند ۳
۴	جلب مشارکت عمومی برای ارتقای کیفیت زندگی و حمایت از شوراهای و نهادهای مردمی، با رویکرد محله‌محوری، برای اداره امور شهر به صورت محلی و مشارکتی در سطح محلات، نواحی و مناطق شهری	مشارکت و محله‌محوری	جهت‌گیری	ماده ۸ بند ج، شماره ۴
۵	تهیه طرح جامع توانمندسازی محله‌محور با محورهای مختلف مبتنی بر مشارکت، افزایش توانمندی، افزایش آگاهی و کارآفرینی	توانمندسازی و محله‌محوری	جهت‌گیری	ماده ۲۸
۶	ساماندهی و افزایش مشارکت و نقش مردم، سازمان‌های مردم‌نهاد و شوراییاری‌ها، در تهیه برنامه‌های محلی توسعه پایدار شهر تهران	مشارکت و محله‌محوری	جهت‌گیری	ماده ۳۲
۷	توسعه رویکرد شهر سالم با نگاه محله‌ای	سلامت در مقیاس محله‌ای	جهت‌گیری	ماده ۳۳، بند ۶
۸	تنظیم دستورالعمل حمایت از ایجاد و گسترش سازمان‌های غیردولتی، نهادهای مدنی و کانون‌های زنان با رویکرد محله‌محوری	تقویت ارکان رویکرد محله‌محوری با تاکید بر زنان	جهت‌گیری	ماده ۳۹، بند ۴
۹	تحقق سیاست «تمرکززدایی» و تفویض هر چه بیشتر اختیارات دولت مرکزی به جوامع محلی و مدیریت‌های منطقه‌ای	تمرکززدایی و تفویض اختیارات به جوامع محلی	جهت‌گیری	ماده ۷۶

برنامه توسعه محله‌های
فرآیند و شاخص‌های

ردیف	محتوا	مقوله	جنس (جهت‌گیری/ چالش)	ماده / شماره/ بند و...
۱۰	توانمندسازی و توسعه ظرفیت‌های جوامع محلی، شورایی‌ها، شهرداری‌های مناطق و نواحی و ارتقای دانش و توانایی‌های علمی و تجربی آنها به منظور ایفای نقش کارآمد آنها متناسب با سیاست‌های تمرکززدایی	تمرکززدایی و تفویض اختیارات به جوامع محلی / توانمندسازی و ظرفیت‌سازی در ارکان‌های محلی	جهت‌گیری	ماده ۷۷، بند ۴
۱۱	شهرداری تهران مکلف است تا پایان برنامه به منظور حل معضل بدمسکنی و سکونتگاه‌های غیررسمی با همکاری سازمان‌های ذی‌ربط، اقداماتی از قبیل توانمندسازی خانوارها، جلب مشارکت فراگیر، افزایش نقش اجتماعات در مورد نیازسنجی، طراحی و اجرای پروژه‌های مورد نیاز خود و... را انجام دهد.	توانمندسازی اجتماعات محلی در سکونتگاه‌های غیررسمی	چالش/ جهت‌گیری	ماده ۱۱۴
۱۲	آگاه‌سازی، توانمندسازی و جلب مشارکت عمومی شهروندان در عرصه‌های بحران‌های شهری	مشارکت و توانمندسازی در حوزه بحران	جهت‌گیری	ماده ۱۱۷، بند ب، شماره ۳
۱۳	ساماندهی مشارکت شهروندان در محلات شهری و به‌کارگیری نیروهای مردمی با رویکرد محله‌محوری در مدیریت بحران	مشارکت و محله‌محوری در حوزه بحران	جهت‌گیری	ماده ۱۱۷، بند ج، شماره ۱۲
۱۴	شهرداری تهران موظف است در راستای اجرای سیاست‌های عدم تمرکز و واگذاری مسئولیت‌ها و اختیارات به مناطق و نواحی، در طی سال‌های برنامه اقداماتی از قبیل انتخابی شدن مدیریت محلی، بودجه‌ریزی در سطح نواحی و محلات و... را انجام دهد	تمرکززدایی و تفویض اختیارات به جوامع محلی	جهت‌گیری	ماده ۱۴۸
۱۵	طرح ایجاد مراکز ناحیه‌ای و طرح ایجاد مراکز محله (محله‌محوری)	تقویت بعد کالبدی برنامه‌ریزی در مقیاس خرد	جهت‌گیری	بخش چهارم برنامه
۱۶	تشکیل کانون‌های محله‌ای برای شناسایی و ارائه راهکارهای مناسب در زمینه کاهش آسیب‌های اجتماعی؛ تشکیل کانون‌های محلی	محله‌محوری در زمینه آسیب‌های اجتماعی/ تقویت ارکان رویکرد محله‌محوری	جهت‌گیری	بخش ششم برنامه، اهداف کمی، جدول الف

تنظیم: نگارندگان

جدول: برنامه پنج ساله دوم شهرداری تهران

ردیف	محتوا	مقوله	جنس (جهت‌گیری / چالش)	ماده / شماره / بند و ...
۱	واگذاری فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی به مردم	مشارکت عموم مردم	جهت‌گیری	ماده ۱، جدول ۱، سیاست اجرایی شماره ۱۳۰۴
۲	محلهمحوری در نظام مدیریت و تصمیم‌سازی	برنامه‌ریزی محلی	جهت‌گیری	ماده ۱، جدول ۱، سیاست اجرایی شماره ۲۳۰۶
۳	استفاده از ظرفیت‌های مردمی در ایمنی، آتش‌نشانی و مدیریت بحران با رویکرد اجتماع‌محور	مشارکت و محلهمحوری در حوزه بحران	جهت‌گیری	ماده ۱، جدول ۱، سیاست اجرایی شماره ۴۲۰۵
۴	افزایش مشارکت شهروندان در حوزه فعالیت‌های اجتماعی، فرهنگی و هنری با رویکرد محلهمحوری	مشارکت و محلهمحوری	جهت‌گیری	ماده ۱، جدول ۱، سیاست اجرایی شماره ۵۳۰۵
۵	شهرداری موظف است با هدف توانمندسازی و سازمان‌دهی تشکلهای محله‌ای برای مشارکت به شیوه‌های امکان‌پذیر، ایجاد مدیریت‌های واجد شرایط و نهادسازی برای شرایط مدیریت بحران و اطفای حریق و امداد و نجات و تجهیز آنها به امکانات اولیه اقداماتی را انجام دهد	مشارکت و محلهمحوری در حوزه بحران	جهت‌گیری	ماده ۷۱
۶	ارتقاء مشارکت‌های اجتماعی شهروندان در اداره امور شهری تهران در سطوح مختلف تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری توسعه شهری	مشارکت عموم مردم	جهت‌گیری	فصل پنجم، مقدمه، جهت‌گیری‌های راهبردی، مورد پنجم
۷	برقراری سازوکارهای آموزشی، رسانه‌ای و تشویقی لازم جهت مشارکت ساکنان در جهت احیاء بافت‌های تاریخی شهر تهران و ترویج فرهنگ استفاده از این فضاها و با همکاری معاونت اجتماعی و فرهنگی شهرداری	مشارکت در حوزه بافت‌های تاریخی	جهت‌گیری	ماده ۹۳، بند چ
۸	برپایی مجموعه جشنواره‌ها (شهروند کارآمد و فناوری اطلاعات) با راه‌اندازی و توسعه کانون‌های مردمی مرتبط در این حوزه در راستای غنی‌سازی اوقات فراغت، ایجاد مشاغل تخصصی و مشارکت‌های شهروندان در توسعه محله خود	مشارکت و محلهمحوری	جهت‌گیری	ماده ۹۸، بند ث
۹	ایجاد و گسترش کانون‌ها و گروه‌های محلی بانوان و ارائه آیین‌نامه و شیوه سازمان‌دهی کانون‌ها و گروه‌های محلی بانوان در راستای توانمندسازی آنها با هماهنگی سایر دستگاه‌های ذی‌ربط	مشارکت محلی و زنان	جهت‌گیری	ماده ۱۰۲، بند ب

ردیف	محتوا	مقوله	جنس (جهت‌گیری / چالش)	ماده / شماره / بند و...
۱۰	اختصاص مکان در سرای محلات به منظور ارائه خدمات آموزشی و ابتکارات اجتماع‌محور و خلاقیت‌های فرهنگی و هنری در حوزه زنان و خانواده	تقویت بعد کالبدی مشارکت زنان	جهت‌گیری	ماده ۱۰۳، بند الف
۱۱	مشارکت محور کردن آموزش‌های شهروندی با تشکیل و تقویت کانون‌های علمی و آموزشی در سرای محلات	آموزش‌های شهروندی مشارکت‌محور	جهت‌گیری	ماده ۱۰۶، بند ج
۱۲	افزایش تعامل و ارتباط با شبکه‌های اجتماعی، مراکز پژوهشی محله‌ای و هم‌افزایی فرمت‌های پژوهشی محله‌محور از راه تعامل، همفکری و نوآوری‌های علمی با برگزاری جشنواره پژوهش‌های محله‌ای و اطلاعات کاربردی محله	پژوهش محله‌محور	جهت‌گیری	ماده ۱۰۷، بند د
۱۳	افزایش مشارکت شهروندان در حوزه فعالیت‌های آموزشی، اجتماعی، فرهنگی و هنری با اتخاذ رویکرد محله‌محوری در راستای توسعه سرمایه اجتماعی شهر و شهروندان تهرانی	مشارکت و محله‌محوری	جهت‌گیری	ماده ۱۰۸
۱۴	قاعده‌مند کردن و ارتقای اثربخشی نظام مشارکت‌های مردمی در اداره شهر در عرصه‌های مختلف مدیریت شهری و اجرای طرح‌ها با مقیاس محله‌ای با محوریت و تقویت شورایی‌ها و مدیریت محله	تقویت نظام مشارکت در مقیاس محله‌ای	جهت‌گیری	ماده ۱۰۸، بند ث
۱۵	استفاده از توانمندی‌های کانون‌های فرهنگی، هنری، مردمی محلی و استفاده از توانمندی‌های آنان در برگزاری مراسم و انجام فعالیت‌های فرهنگی، هنری محلی با محوریت مدیریت محله در سرای محلات	مشارکت و محله‌محوری	جهت‌گیری	ماده ۱۰۸، بند ج
۱۶	توسعه فعالیت‌های ورزشی با رویکرد محله‌محوری با همکاری شورایی‌ها و مدیریت محله به‌گونه‌ای که میزان مشارکت آقایان و بانوان در برنامه‌های ورزش همگانی محلات در پایان برنامه به ۶۴ درصد افزایش یابد	ورزش و محله‌محوری	جهت‌گیری	ماده ۱۱۰، بند الف

ردیف	محتوا	مقوله	جنس (جهت‌گیری / چالش)	ماده / شماره / بند و...
۱۷	توسعه ورزش‌های تفریحی (تفریحات ورزشی) با رویکرد محله‌محوری با همکاری شورای‌های و مدیریت محله و همچنین ترویج ورزش‌های خانوادگی، در قالب جشنواره‌های موضوعی پویا و خانه‌های ورزش محلات به‌گونه‌ای که زیرساخت‌های بازی‌های تفریحی سالانه ۵ درصد رشد و مشارکت شهروندان ۱۵ درصد افزایش یابد	ورزش و محله‌محوری	جهت‌گیری	ماده ۱۱۰، بند پ
۱۸	ایجاد نظام داوطلبی و افزایش مشارکت مردم و سازمان‌های مردم‌نهاد در توسعه و ارتقای ورزش همگانی	ورزش و مشارکت	جهت‌گیری	ماده ۱۱۰، بند چ
۱۹	ضمن بهبود کیفیت برنامه‌های کانون‌های سلامت‌محور محله، اعضای کانون‌های سلامت‌محور محلات تهران را از صد هزار نفر در سال پایه، سالانه ۲۰ درصد افزایش یابد و همچنین از طریق راه‌اندازی کانون‌های مرکزی مناطق نسبت به تقویت شبکه‌های سلامت و کانون‌ها اقدام کند	سلامت در مقیاس محله‌ای	جهت‌گیری	ماده ۱۱۱، بند ح
۲۰	برای توسعه هماهنگی بین‌بخشی در سطح محلات شهر تهران، نسبت به تشکیل شورا سلامت در محلات شهر تهران اقدام کند، به‌طوری‌که این شوراها در هر محله حداقل صد بار در سال تشکیل شده و تصمیمات آنها در سامانه پیگیری مصوبات ثبت شود	سلامت در مقیاس محله‌ای	جهت‌گیری	ماده ۱۱۱، بند خ

تنظیم: نگارندگان

ردیف	محتوا	مقوله	جنس (جهت‌گیری / چالش)	ماده / شماره / بند و ...
۱	جلب مشارکت عمومی برای ارتقای کیفیت زندگی و حمایت از شوراهای و نهادهای مردمی، با رویکرد محله‌محوری، برای اداره امور شهر به صورت محلی و مشارکتی در سطح محلات، نواحی و مناطق شهری	برنامه‌ریزی محلی	جهت‌گیری	بند ۶-۴-۲
۲	ساماندهی مشارکت شهروندان در محلات شهری و به‌کارگیری نیروهای مردمی با رویکرد محله‌محوری در مدیریت بحران، ضمن ارتقا توان دفاعی و آستانه مقاومت مردم در برابر انواع مخاطرات	مشارکت و محله‌محوری در حوزه بحران	جهت‌گیری	بند ۶-۹-۲
۳	ساماندهی و ایجاد پردیسه‌های حکومتی و حکمرانی محلی و تاسیسات اداری دولتی و عمومی	تقویت بعد کالبدی برنامه‌ریزی در مقیاس خرد	جهت‌گیری	بند ۶-۱۶-۲
۴	لزوم مداخله در بافت‌های فرسوده با تأکید بر توانمندسازی و سازمان‌دهی تشکلهای محله‌ای برای مشارکت به شیوه‌های امکان‌پذیر ضمن ایجاد مدیریت‌های واجد شرایط و نهادسازی برای این مداخلات با رویکرد حفظ و تداوم سکونت و هویت محله‌ای	مشارکت و محله‌محوری در حوزه بافت‌های فرسوده	جهت‌گیری	بند ۲-۱۷-۲
۶	اعمال سیاست‌های تشویقی برای بهسازی یا مشارکت مردم در محدوده‌هایی که نیازمند مقاوم‌سازی با حمایت، حفاظت، نگهداری، مراقبت، استحکام بخشی و تعمیر است	مشارکت در حوزه بافت‌های فرسوده	جهت‌گیری	بند ۵-۱۷-۲
۷	ساماندهی مشارکت شهروندان در اداره امور شهر با رویکرد محله‌محوری	مشارکت و محله‌محوری	جهت‌گیری	پیوست شماره ۴، قسمت الف، برنامه‌ها، طرح‌ها و مطالعات موضوعی، طرح ۲-۱۶

جدول: مجوز تشکیل ستاد ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی مناطق ۲۲ گانه شهرداری تهران

ردیف	محتوا	مقوله	جنس (جهت‌گیری / چالش)	ماده / شماره / بند و...
۱	تشکیل ستاد مشارکت‌های اجتماعی در مناطق ۲۲ گانه شهرداری تهران	تقویت بدنه ساختاری مشارکت‌های اجتماعی	جهت‌گیری	ماده واحده
۲	وظیفه ستاد مشارکت‌های اجتماعی عبارت است از: طرح و بررسی مشکلات و نارسایی‌های حوزه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، عمرانی و رفاهی محلات و انجام هماهنگی‌ها و پیگیری‌های لازم برای حل مشکلات و برطرف کردن نارسائی‌ها در موارد فوق‌الذکر با استفاده بهینه از قابلیت‌های ناشی از جلب و جذب مشارکت‌های اجتماعی مردم در محلات با همکاری کلیه دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط	نیازسنجی در مقیاس محله‌ای	جهت‌گیری	ماده واحده، تبصره چهار

تنظیم: نگارندگان

جدول: جشنواره تسنیم امور بانوان در قسمت طرح‌های جامعه‌محور (بررسی پنجمین جشنواره تسنیم)

ردیف	محتوا	مقوله	جنس (جهت‌گیری / چالش)	ماده / شماره / بند و...
۱	لزوم تحقق مشارکت معنادار و مسئولانه شهروندان برای دستیابی به مدیریت و برنامه‌ریزی فرهنگی در تهران با تاکید بر نقش زنان و اهمیت این گروه	مشارکت زنان	جهت‌گیری	شیوه‌نامه پنجمین جشنواره تسنیم، مقدمه
۲	جشنواره تسنیم بر آن است تا در بستر توسعه اجتماعی، زمینه همیاری‌های اجتماعی محلی و توسعه فعالیت‌های داوطلبانه بانوان در سطح محلات را افزایش داده و با اجرای برنامه‌های گوناگون، مشارکت فعالانه بانوان را به عرصه بیاورد	مشارکت محلی و زنان	جهت‌گیری	شیوه‌نامه پنجمین جشنواره تسنیم، مقدمه
۳	این جشنواره در بخش ابتکارات جامعه‌محور به واسطه تشکیل، پویایی و پایداری گروه داوطلب بانوان، از طریق شناسایی مسائل زنان و خانواده نسبت به بررسی و ارائه راهکارهای اجرایی و اجرای فعالیت اجتماع‌محور می‌پردازد که ضمن بهبود و توسعه همکاری‌های گروهی و جلب همیاری‌های اجتماعی موجب بهبود کیفیت زندگی زنان در خانه و محله شود	فعالیت‌های اجتماع‌محور زنان و بهبود کیفیت زندگی	جهت‌گیری	شیوه‌نامه پنجمین جشنواره تسنیم، مقدمه

ردیف	محتوا	مقوله	جنس (جهت‌گیری / چالش)	ماده / شماره / بند و...
۴	فراهم‌کردن زمینه‌ها و سازوکار جهت توان‌افزایی، کشف و شکوفایی استعداد‌های بانوان در سطح محلات	توانمندسازی بانوان در مقیاس محلی	جهت‌گیری	شیوه‌نامه پنجمین جشنواره تسنیم، اهداف
۵	زمینه‌سازی برای گسترش همیاری اجتماعی بانوان محلات در راستای بهبود وضعیت زنان و خانواده با تاکید بر کاهش فقر و محرومیت‌زدایی در محلات	مشارکت محلی و زنان	چالش / جهت‌گیری	شیوه‌نامه پنجمین جشنواره تسنیم، اهداف
۶	تلاش در راستای ارتقای هویت و تعلق محله‌ای و توسعه مشارکت‌های اجتماعی بانوان	مشارکت زنان و افزایش تعلق محله‌ای	جهت‌گیری	شیوه‌نامه پنجمین جشنواره تسنیم، اهداف
۷	برای بهبود و ارتقای کیفیت زندگی در سطح محله نیاز به همیاری و مشارکت بانوان به‌عنوان محور خانواده و تأثیرگذار در محله هست	مشارکت سازمان‌یافته زنان و بهبود کیفیت زندگی در مقیاس محله‌ای	جهت‌گیری	شیوه‌نامه بخش ابتکارات جامعه‌محور جشنواره تسنیم، مقدمه
۸	جلب مشارکت اجتماعی شهروندان محله برای کمک رسانی و رسیدگی به نیازمندان محله و همراهی آنان در برنامه‌ریزی و اقدام در جهت بهبود وضعیت این افراد و خانواده‌ها پیش از پیش‌ضروری است	مشارکت و محله‌محوری	جهت‌گیری	شیوه‌نامه بخش ابتکارات جامعه‌محور جشنواره تسنیم، مقدمه
۹	هدف این طرح بهبود و ارتقای کیفیت زندگی بانوان و خانواده‌های در معرض آسیب و فقر، از طریق گروه‌های همیار محلی زنان است	مشارکت سازمان‌یافته زنان و بهبود کیفیت زندگی در مقیاس محله‌ای	چالش / جهت‌گیری	شیوه‌نامه بخش ابتکارات جامعه‌محور جشنواره تسنیم، مقدمه
۱۰	هدف کلی این طرح بهبود کیفیت زندگی بانوان و خانواده‌ها از طریق مداخله اجتماع‌محور است	فعالیت‌های اجتماع‌محور زنان و بهبود کیفیت زندگی	جهت‌گیری	شیوه‌نامه بخش ابتکارات جامعه‌محور جشنواره تسنیم، اهداف
۱۱	رصد وضعیت زنان و خانواده و شناسایی مسائل و اولویت‌های آنان در سطح محلات	نیازسنجی در مقیاس محله‌ای	جهت‌گیری	شیوه‌نامه بخش ابتکارات جامعه‌محور جشنواره تسنیم، اهداف
۱۲	بسترسازی برای تداوم همیاری‌های اجتماعی در سطح محله با محوریت خانه خانواده و سبک زندگی	پایداری مشارکت‌ها در مقیاس محله‌ای	جهت‌گیری	شیوه‌نامه بخش ابتکارات جامعه‌محور جشنواره تسنیم، اهداف
۱۳	افزایش سرمایه اجتماعی از طریق تشکیل گروه‌های بانوان همیار در سطح محلات در راستای محرومیت‌زدایی و کاهش فقر خانواده‌های نیازمند	مشارکت محلی و زنان	چالش / جهت‌گیری	شیوه‌نامه بخش ابتکارات جامعه‌محور جشنواره تسنیم، اهداف
۱۴	بسترسازی برای تشکیل گروه‌های همیاری اجتماعی بانوان و پایداری آنان در جهت بهبود وضعیت زنان و خانواده در سطح محله	مشارکت محلی و زنان	جهت‌گیری	شیوه‌نامه بخش ابتکارات جامعه‌محور جشنواره تسنیم، اهداف

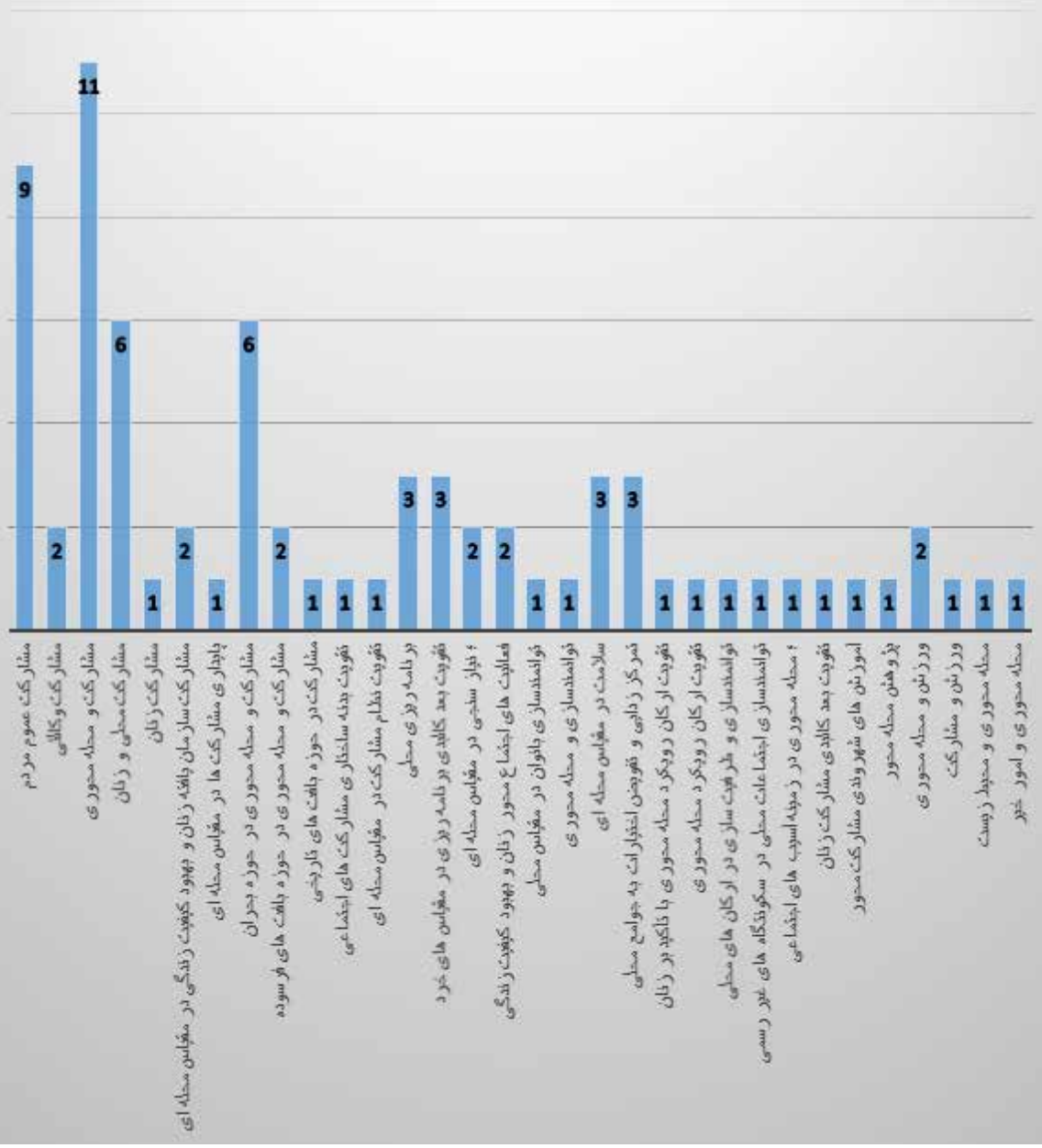
تنظیم: نگارندگان

به صورت غیرمستقیم با مداخله برنامه محلی در ارتباط هستند. این موضوع به معنی آن است که این موارد موضوع و محتوای اختصاصی آنها، صرفاً مرتبط با برنامه محلی نیست؛ بلکه در برخی از بخش‌ها و قسمت‌ها، به مواردی اشاره کرده‌اند که با برنامه محلی مرتبط است. حال آنکه موضوع اشاره شده در این مصوبات و پروژه‌ها، صرفاً برنامه محلی نیست و در ارتباط با موارد و محتواهای دیگر نیز دربردارنده موارد مختلفی است. بر اساس نمودار بالا این موارد عبارت‌اند از: قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، برنامه پنج‌ساله اول و دوم شهرداری تهران، طرح جامع تهران، مجوز تشکیل ستاد ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی مناطق ۲۲گانه شهرداری تهران و جشنواره تسنیم (مورد بررسی: پنجمین جشنواره تسنیم).

بر این اساس، در جداول زیر مروری بر تحلیل جزئی‌تر موارد مرتبط با برنامه محلی، در دل این مصوبات و پروژه‌های اجرایی بر حسب استخراج مقولات خواهیم داشت. با توجه به جداول بالا و مقولات استخراج شده، امکان تحلیل و بررسی مصوبات و پروژه‌های این قسمت فراهم شده است. بر همین مبنا، نخست در نمودار زیر به صورت کمی وضعیت هر یک از مقولات را به تفکیک مصوبات و پروژه‌های اجرایی بررسی شده، نشان خواهیم داد. در هفت مورد مصوبه و پروژه بررسی شده، در مجموع ۷۳ گزاره (ماده، بند و...) وجود داشته است که حاوی مقوله‌های مرتبط با موضوع مطالعه حاضر بوده‌اند. در مجموع ۳۲ مقوله از دل این گزاره‌ها استخراج شده‌اند که عبارت‌اند از:

مشارکت عموم مردم با ۹ بار تکرار، مشارکت و کالتی با ۲ بار تکرار، مشارکت و کالتی با ۱۱ بار تکرار، مشارکت محلی و زنان با ۶ بار تکرار، مشارکت محلی و زنان با ۱ بار تکرار، مشارکت سازمان یافته زنان و بهبود کیفیت زندگی در مقیاس محله‌ای با ۲ بار تکرار، پایداری مشارکت‌ها در مقیاس محله‌ای با ۱ بار تکرار، مشارکت و محله محوری در حوزه بافت بافت تاریخی با ۲ بار تکرار، مشارکت و محله محوری در حوزه بافت بافت فرسوده با ۶ بار تکرار، مشارکت در حوزه بافت‌های تاریخی با ۱ بار تکرار، تقویت بینه ساختاری مشارکت‌های اجتماعی با ۱ بار تکرار، تقویت نظام مشارکت در مقیاس محله‌ای با ۳ بار تکرار، در نامه ریزی محلی با ۳ بار تکرار، تقویت بعد کالبدی برنامه‌ریزی در مقیاس‌های خرد با ۲ بار تکرار، نیازسنجی در مقیاس محله‌ای با ۲ بار تکرار، فعالیت‌های اجتماع محوری زنان و بهبود کیفیت زندگی توانمندسازی بانوان در مقیاس محلی با ۱ بار تکرار، توانمندسازی و محله محوری با ۱ بار تکرار، سلامت در مقیاس محله‌ای با ۳ بار تکرار، تمرکز زدایی و تفویض اختیارات به جوامع محلی با ۳ بار تکرار، تقویت ارکان و دیگر محله محوری با ۱ بار تکرار، تقویت ارکان و دیگر محله محوری با ۱ بار تکرار، توانمندسازی و ظرفیت‌سازی در ارکان‌های محلی با ۱ بار تکرار، توانمندسازی اجتماعات محلی در سکونتگاه‌های غیررسمی با ۱ بار تکرار، محله محوری در زمینه اسباب‌های اجتماعی با ۱ بار تکرار، تقویت بعد کالبدی مشارکت زنان با ۱ بار تکرار، آموزش‌های شهر و زندگی مشارکت محوری با ۱ بار تکرار، پژوهش محله محوری با ۲ بار تکرار، ورزش و محله محوری با ۱ بار تکرار، ورزش و مشارکت با ۱ بار تکرار، محله محوری و محیط زیست با ۱ بار تکرار، محله محوری و امور خیر با ۱ بار تکرار.

بررسی مقولات در مصوبات و پروژه‌های گروه اول

تقویت نظام مشارکت در مقیاس محله‌ای با یک بار تکرار، برنامه‌ریزی محلی با سه بار تکرار، تقویت بُعد کالبدی برنامه‌ریزی در مقیاس‌های خرد با سه بار تکرار، نیازسنجی در مقیاس محله‌ای با دو بار تکرار، فعالیت‌های اجتماع‌محور زنان و بهبود کیفیت زندگی با دو بار تکرار، توانمندسازی بانوان در مقیاس محلی با یک بار تکرار، توانمندسازی و محله‌محوری با یک بار تکرار، سلامت در مقیاس محله‌ای با سه بار تکرار، تمرکز و تفویض اختیارات به جوامع محلی با سه بار تکرار، تقویت

مشارکت و محله‌محوری با ۱۱ بار تکرار، مشارکت محلی و زنان با شش بار تکرار، مشارکت زنان با یک بار تکرار، مشارکت سازمان‌یافته زنان و بهبود کیفیت زندگی در مقیاس محله‌ای با دو بار تکرار، پایداری مشارکت‌ها در مقیاس محله‌ای با یک بار تکرار، مشارکت و محله‌محوری در حوزه بحران با شش بار تکرار، مشارکت و محله‌محوری در حوزه بافت‌های فرسوده با دو بار تکرار، مشارکت در حوزه بافت‌های تاریخی با یک بار تکرار، تقویت بدنه ساختاری مشارکت‌های اجتماعی با یک بار تکرار،

جدول: بررسی مقولات به تفکیک مصوبات و پروژه‌های گروه اول

مقوله	مصوبه یا پروژه	تعداد تکرار
مشارکت عموم مردم	قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران	۲
	برنامه پنج‌ساله اول شهرداری تهران	۱
	برنامه پنج‌ساله دوم شهرداری تهران	۲
	برنامه پنج‌ساله ششم توسعه	۴
مشارکت وکالتی	قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران	۲
مشارکت و محله‌محوری	برنامه پنج‌ساله اول شهرداری تهران	۳
	برنامه پنج‌ساله دوم شهرداری تهران	۴
	جشنواره تسنیم (پنجمین دوره)	۱
	طرح جامع تهران	۱
	برنامه پنج‌ساله ششم توسعه	۱
مشارکت محلی و زنان	برنامه پنج‌ساله دوم شهرداری تهران	۱
	جشنواره تسنیم (پنجمین دوره)	۵
مشارکت زنان	جشنواره تسنیم (پنجمین دوره)	۱
مشارکت سازمان‌یافته زنان و بهبود کیفیت زندگی در مقیاس محله‌ای	جشنواره تسنیم (پنجمین دوره)	۲
پایداری مشارکت‌ها در مقیاس محله‌ای	جشنواره تسنیم (پنجمین دوره)	۲
مشارکت و محله‌محوری در حوزه بحران	برنامه پنج‌ساله اول شهرداری تهران	۲
	برنامه پنج‌ساله دوم شهرداری تهران	۲
	طرح جامع تهران	۱
	برنامه پنج‌ساله ششم توسعه	۱
مشارکت و محله‌محوری در حوزه بافت‌های فرسوده	طرح جامع تهران	۲
مشارکت در حوزه بافت‌های تاریخی	برنامه پنج‌ساله دوم شهرداری تهران	۱
تقویت بدنه ساختاری مشارکت‌های اجتماعی	مجوز تشکیل ستاد ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی مناطق ۲۲ گانه	۱

تعداد تکرار	مصوبه یا پروژه	مقوله
۱	برنامه پنج‌ساله دوم شهرداری تهران	تقویت نظام مشارکت در مقیاس محله‌ای
۱	برنامه پنج‌ساله دوم شهرداری تهران	برنامه‌ریزی محلی
۱	طرح جامع تهران	
۱	برنامه پنج‌ساله ششم توسعه	
۲	برنامه پنج‌ساله اول شهرداری تهران	تقویت بعد کالبدی برنامه‌ریزی در مقیاس‌های خرد
۱	طرح جامع تهران	
۱	مجوز تشکیل ستاد ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی مناطق ۲۲ گانه	نیازسنجی در مقیاس محله‌ای
۱	جشنواره تسنیم (پنجمین دوره)	
۲	جشنواره تسنیم (پنجمین دوره)	فعالیت‌های اجتماع‌محور زنان و بهبود کیفیت زندگی
۱	جشنواره تسنیم (پنجمین دوره)	توانمندسازی بانوان در مقیاس محلی
۱	برنامه پنج‌ساله اول شهرداری تهران	توانمندسازی و محله‌محوری
۱	برنامه پنج‌ساله اول شهرداری تهران	سلامت در مقیاس محله‌ای
۲	برنامه پنج‌ساله دوم شهرداری تهران	
۳	برنامه پنج‌ساله اول شهرداری تهران	تمرکززدایی و تفویض اختیارات به جوامع محلی
۱	برنامه پنج‌ساله اول شهرداری تهران	تقویت ارکان رویکرد محله‌محوری با تأکید بر زنان
۱	برنامه پنج‌ساله اول شهرداری تهران	تقویت ارکان رویکرد محله‌محوری
۱	برنامه پنج‌ساله اول شهرداری تهران	توانمندسازی و ظرفیت‌سازی در ارکان‌های محلی
۱	برنامه پنج‌ساله اول شهرداری تهران	توانمندسازی اجتماعات محلی در سکونتگاه‌های غیررسمی
۱	برنامه پنج‌ساله اول شهرداری تهران	محله‌محوری در زمینه‌های آسیب‌های اجتماعی
۱	برنامه پنج‌ساله دوم شهرداری تهران	تقویت بُعد کالبدی مشارکت زنان
۱	برنامه پنج‌ساله دوم شهرداری تهران	آموزش‌های شهروندی مشارکت‌محور
۱	برنامه پنج‌ساله دوم شهرداری تهران	پژوهش محله‌محور
۲	برنامه پنج‌ساله دوم شهرداری تهران	وزش و محله‌محوری
۱	برنامه پنج‌ساله دوم شهرداری تهران	ورزش و مشارکت
۱	برنامه پنج‌ساله ششم توسعه	محله‌محوری و محیط زیست
۱	برنامه پنج‌ساله ششم توسعه	محله‌محوری و امور خیر

تنظیم: نگارندگان

فرآیند و شاخص‌های
برنامه توسعه محله‌ای

در نمودار فوق می‌توانید به صورت خلاصه تعداد تکرار هر مقوله را در همه مصوبات و پروژه‌های گروه اول مشاهده کنید:
نمودار شماره دو: تعدد مقولات در همه مصوبات و پروژه‌های گروه اول در جدول فوق وضعیت تعدد مقولات را به تفکیک مصوبات و پروژه‌های گروه اول خواهیم دید:

۴-۲- تحلیل و بررسی مصوبات و پروژه‌های اجرایی کاملاً مرتبط با مداخله برنامه محلی (مستقیم)- گروه دوم

در مجموع ۹ مورد از مصوبات و پروژه‌های اجرایی بررسی شده، به صورت مستقیم با مداخله برنامه محلی در ارتباط هستند. این موضوع به

ارکان رویکرد محله‌محوری با تأکید بر زنان با یک بار تکرار، تقویت ارکان رویکرد محله‌محوری با یک بار تکرار، توانمندسازی و ظرفیت‌سازی در ارکان‌های محلی با یک بار تکرار، توانمندسازی اجتماعات محلی در سکونتگاه‌های غیررسمی با یک بار تکرار، محله‌محوری در زمینه آسیب‌های اجتماعی با یک بار تکرار، تقویت بُعد کالبدی مشارکت زنان با یک بار تکرار، آموزش‌های شهروندی مشارکت‌محور با یک بار تکرار، پژوهش محله‌محور با یک بار تکرار، ورزش و محله‌محوری با دو بار تکرار، ورزش و مشارکت با یک بار تکرار، محله‌محوری و محیط زیست با یک بار تکرار و محله‌محوری و امور خیر با یک بار تکرار.

جدول: آیین‌نامه داخلی شورایی / هیئت امنای محله

ردیف	محتوا	مقوله	جنس (جهت‌گیری / چالش)	ماده / شماره / بند و ...
۱	تحقق گسترش مشارکت معنادار شهروندان در اداره شهر با استفاده از ظرفیت‌ها و توانمندی‌های مادی و معنوی محلات و ایجاد ارتباط متقابل سازمان‌های مدیریت شهری با شهروندان ساکن محله و جلب همکاری آنان در تدوین برنامه‌ها	برنامه‌ریزی محلی	جهت‌گیری	مقدمه
۲	هفت نفر از نمایندگان منتخب محله‌های شهر تهران به‌عنوان اعضای اصلی شورایی محله فعالیت کرده و ۳ نفر اولویت بعدی به‌عنوان اعضای علی‌البدل. این تشکل به‌عنوان رکن تصمیم‌ساز و نظارت‌گر در حیطه وظایف شورایی در سطح محله فعالیت می‌کنند. تصمیمات شورایی‌ها در حوزه فعالیت مرتبط با وظایف مصوب در اساسنامه و به‌عنوان پایه و مبنای شکل‌گیری مدیریت محله هستند	تقویت ارکان رویکرد محله‌محوری / تقویت نظام مشارکت در مقیاس محله‌ای / برنامه‌ریزی محلی	جهت‌گیری	ماده اول، تعریف شورایی
۳	هیئت امنای محله نمایندگان متشکل از هفت نفر عضو اصلی شورایی و شش نفر از نمایندگان منتخب و معرفی‌شده از سوی سایر دستگاه‌ها، نهادهای دولتی و عمومی و تشکل‌های مردمی هستند که به‌عنوان رکن برنامه‌ریز، نظارتی، حمایتی و هدایت‌گر مدیریت محله بر اساس آیین‌نامه فعالیت خواهند کرد	تقویت ارکان رویکرد محله‌محوری / تقویت نظام مشارکت در مقیاس محله‌ای / برنامه‌ریزی محلی	جهت‌گیری	ماده اول، تعریف هیئت امنای محله
۴	تشریح وظایف و اختیارات کلی شورایی‌ها و هیئت امنای محله شامل ۱۶ مورد	تقویت ارکان رویکرد محله‌محوری / تقویت نظام مشارکت در مقیاس محله‌ای / برنامه‌ریزی محلی / مشارکت و محله‌محوری	جهت‌گیری	ماده ششم
۵	ارسال مطالب مربوط به محله شامل خبر، گزارش، عکس، فیلم و یادداشت درباره مسائل و مشکلات و اقدامات انجام‌شده و رویدادهای محلی؛ ارتباط با رسانه‌های گروهی و انعکاس فعالیت‌های محلی در رسانه‌های سراسری با هماهنگی و حمایت روابط عمومی ستاد مرکزی	مستندسازی و محله‌محوری	جهت‌گیری	ماده دهم، مورد ۱ و ۵

ردیف	محتوا	مقوله	جنس (جهت‌گیری/چالش)	ماده/ شماره/ بند و...
۶	ذکر کارگروه‌های تخصصی در شورایی‌ها در حوزه‌های موضوعی مختلف	تقویت ارکان رویکرد محله‌محوری	جهت‌گیری	ماده ۱۲، شماره ۱
۷	تشریح ترکیب اعضای کارگروه‌های تخصصی شورایی‌ها	تقویت ارکان رویکرد محله‌محوری	جهت‌گیری	ماده دوازده، شماره ۲
۸	به منظور استفاده از تجربیات و دانش تخصصی داوطلبان مشارکت محلی در راستای گسترش حوزه مشارکت و حفظ این ظرفیت بالقوه، ستاد هماهنگی نمایندگانی را از بین شوراییاران سابق و کاندیداهای انتخابات دوره چهارم شوراییاری که اطلاعات تخصصی ایشان در بانک اطلاعاتی ستاد موجود است، انتخاب و برای فعالیت در کارگروه‌های تخصصی معرفی خواهد کرد	تقویت نظام مشارکت در مقیاس محله‌ای	جهت‌گیری	ماده دوازده، شماره ۲، تبصره ۲
۹	برای انتخاب نمایندگان محلی پس از پیشنهاد هریک از اعضا و با اولویت شوراییاران دوره‌های قبل یا داوطلبان دوره چهارم، رأی‌گیری خواهد شد	مشارکت وکالتی	جهت‌گیری	ماده دوازدهم، شماره ۲، تبصره ۳
۱۰	برای هماهنگی در ساختار کارگروه‌ها به‌عنوان اتاق فکر شوراییاری و هیئت امنای محله از هر دو گروه نمایندگان منتخب مردمی و سازمانی در این کارگروه‌ها عضو خواهند بود	تقویت نظام مشارکت در مقیاس محله‌ای/ تقویت ارکان رویکرد محله‌محوری	جهت‌گیری	ماده دوازدهم، شماره ۲، تبصره ۴
۱۱	عضویت افراد در کارگروه‌ها داوطلبانه و بر اساس دانش و تجربیات داوطلبان خواهد بود	تقویت نظام مشارکت در مقیاس محله‌ای	جهت‌گیری	ماده دوازدهم، شماره ۲، تبصره ۵
	شناسایی و معرفی اماکن و آثار تاریخی محله و پیشنهاد طرح‌ها و برنامه‌هایی برای حفظ این آثار به هیئت امنای محله	مشارکت در حوزه بافت‌های تاریخی	جهت‌گیری	ماده ۱۳، وظایف کارگروه عمران و شهرسازی
	ارائه پیشنهاد برای بهسازی کاربری زمین‌های بایر یا بناهای مخروبه در محله که مغایر با زیبایی بصری بوده و یا امکان بروز آسیب‌های اجتماعی را فراهم می‌کنند و ارائه گزارش آن به هیئت امنای محله	مشارکت و بهسازی محیط	جهت‌گیری	
۱۲	پیشنهاد طرح‌ها و برنامه‌هایی برای نوسازی بافت‌های فرسوده با مشارکت مردم و بخش خصوصی.	مشارکت و محله‌محوری در حوزه بافت‌های فرسوده	جهت‌گیری	
	شناسایی مشکلات و نیازهای عمرانی محله و ارائه گزارش به هیئت امنای محله	نیازسنجی در مقیاس محله‌ای	جهت‌گیری	
	تهیه نقشه روزآمد محله و جانمایی ایستگاه‌های مترو، اتوبوس و تاکسی‌های خطی، معابر با کارکرد شهری، منطقه‌ای و محلی، پارک‌ها و فضاهای سبز و ارائه به هیئت امنای محله	پژوهش محله‌محور	جهت‌گیری	

ردیف	محتوا	مقوله	جنس (جهت‌گیری/ چالش)	ماده/ شماره/ بند و...
۱۲	بررسی وضعیت زیبایی محله از حیث تابلوها، تبلیغات شهری و محلی و نظافت و تمیزی تأسیسات شهری، جوی‌ها، کانال‌ها، پیاده‌راه‌ها و معابر شهری و ارائه گزارش به هیئت امنا	زیباسازی در مقیاس محلی	جهت‌گیری	
	همکاری با هیئت امنا در بررسی وضعیت عمرانی و شهرسازی محله و تهیه گزارش برای ارائه به شهرداری منطقه	تقویت ارکان رویکرد محله‌محوری	جهت‌گیری	
	جلب همکاری ساکنان محله در افزایش زیبایی بصری محله با حفظ و گسترش فضای سبز، زیباسازی نماها، دیوارها، کوچه‌ها، درها و بالکن‌ها	زیباسازی در مقیاس محلی	جهت‌گیری	
۱۳	همکاری در جلب همکاری انجمن‌های هنری، نمایشی، گالری‌ها، آموزشگاه‌های هنری برای همکاری با هیئت امنا و سرای محله برای توسعه فعالیت‌ها در میان ساکنان محله	توانمندسازی و ظرفیت‌سازی در ارکان‌های محلی	جهت‌گیری	ماده ۱۳، بند ب، وظایف کارگروه فنی و اجتماعی
	جلب مشارکت نوجوانان و جوانان	مشارکت جوانان و نوجوانان	جهت‌گیری	
	شناخت و بررسی نیازهای فرهنگی، دینی، هنری و ورزشی محله و اعلام به هیئت امنا برای برنامه‌ریزی و اجرای آن در سطح محله	نیازسنجی در مقیاس محله‌ای	جهت‌گیری	
	امکان‌سنجی ظرفیت‌های مادی و معنوی محله در بخش‌های فرهنگی، دینی، هنری و ورزشی محله و پیشنهاد راهکارهای استفاده از ظرفیت‌ها به هیئت امنا	توانمندسازی و ظرفیت‌سازی در ارکان‌های محلی	جهت‌گیری	
	شناسایی و جلب همکاری نیروهای انسانی توانمند، مجرب، نام‌آور و مشاهیر در حوزه‌های فرهنگی، دینی، هنری و ورزشی برای شرکت در گسترش فعالیت این بخش‌ها در محله از پیشنهاد تا برنامه‌ریزی و...	برنامه‌ریزی محلی/ مشارکت و محله‌محوری/ تقویت نظام مشارکت در مقیاس محله‌ای	جهت‌گیری	
	بررسی و شناسایی ظرفیت‌های گردشگری و میراث فرهنگی و ارائه طرح‌های احیای این ظرفیت‌ها برای بهره‌برداری	گردشگری و مشارکت	جهت‌گیری	
	بررسی و شناخت نقاط بی‌دفاع محله و ارسال گزارش به ستاد هماهنگی شورایی‌ها از طریق هیئت امنا با هدف کاستن از نقاط آسیب‌خیز و جرم‌خیز محلی	محله‌محوری و مقابله با جرم و آسیب	چالش/ جهت‌گیری	ماده ۱۳، بند ج، وظایف کارگروه سلامت و محیط زیست
۱۴	بررسی و شناخت مسائل، مشکلات، نیازها و ظرفیت‌های محله در حوزه محیط زیست و اطلاع‌رسانی به ساکنان با تشکیل نشست‌ها و جلسات همیاری و...	محله‌محوری و محیط زیست	جهت‌گیری	

ردیف	محتوا	مقوله	جنس (جهت‌گیری/ چالش)	ماده/ شماره/ بند و...
۱۴	بررسی و شناسایی عوامل آسیب‌رسان به سلامت عمومی ساکنان و ارائه به ستاد هماهنگی شورایی‌ها از طریق هیئت امانا	سلامت در مقیاس محله‌ای	جهت‌گیری	
	جلب همکاری انجمن‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد، مؤسسات خیریه، مساجد، مدارس و بخش‌های عمومی محله برای افزایش آگاهی ساکنان درباره سلامت، بهداشت عمومی و محیط زیست	سلامت در مقیاس محله‌ای/ محله‌محوری و محیط زیست	جهت‌گیری	
	تنظیم و تدوین برنامه‌های منظم هفتگی، ماهیانه، فصلی و مناسبتی برای انجام همکاری‌های داوطلبانه ساکنان در پاک‌سازی فضاهای سبز، دامنه‌ها، کوه‌ها، رود دره‌ها و فضاهای عمومی محله، منطقه و شهر	محله‌محوری و پاک‌سازی محیطی	جهت‌گیری	
	تهیه، تنظیم و پیشنهاد اقدامات و برنامه‌ها باهدف همبستگی، اعتماد و گسترش همکاری متقابل میان شورایی‌ها، هیئت امانا و ساکنان محله	تقویت نظام مشارکت در مقیاس محله‌ای	جهت‌گیری	
۱۵	تهیه آمارهای مستند از مبادی ذی‌ربط درباره جمعیت، خانواده، بعد خانوار، ازدواج، طلاق، بی‌کاری و آسیب‌های اجتماعی موجود در محله با هدف شناخت وضعیت محله و تصمیم‌گیری‌های متناسب با شرایط	پژوهش محله‌محور	جهت‌گیری	ماده ۱۳، بند د،
	برقراری ارتباط با انجمن‌ها و مجامع محلی باهدف ایجاد انسجام و ارتباط میان انجمن‌ها و هیئت امانا باهدف جلب مشارکت آنان در تصمیم‌سازی‌ها و تصمیم‌گیری‌های محلی و استفاده از ظرفیت‌های تخصصی و تجربی انجمن‌ها در تحقق اهداف مدیریت شهری در بخش مشارکت‌های شهروندی	تقویت نظام مشارکت در مقیاس محله‌ای/ برنامه‌ریزی محلی/ توانمندسازی و ظرفیت‌سازی در ارکان‌های محلی	جهت‌گیری	
	بررسی و شناخت ظرفیت‌ها و فرصت‌های محلی برای ایجاد تشکل‌های محلی در قالب انجمن باهدف توسعه اجتماعی محلات و گسترش و تعمیق انجام تکالیف و مسئولیت‌های شهروندی	تقویت بدنه ساختاری مشارکت‌های اجتماعی/ تقویت نظام مشارکت در مقیاس محله‌ای	جهت‌گیری	

ردیف	محتوا	مقوله	جنس (جهت‌گیری/ چالش)	ماده/ شماره/ بند و...
۱۵	استفاده از ظرفیت‌های موجود مدیریت شهری در محله برای شناخت و معرفی سرمایه‌های مادی و معنوی محله در بخش‌های گوناگون به ساکنان در راستای افزایش تعلق‌خاطر به محله و انگیزش مشارکت ساکنان در ارتقای سطح کیفی زندگی	مشارکت و محله‌محوری/ مشارکت و تعلق محله‌ای	جهت‌گیری	
	برگزاری محافل دینی، علمی، ادبی، تخصصی، هنری، فرهنگی در فضاهای فرهنگی و اجتماعی محله با هدف کمک به رشد فعالیت اجتماعی ساکنان	مشارکت و محله‌محوری/ تقویت نظام مشارکت در مقیاس محله‌ای	جهت‌گیری	
	برگزاری نمایشگاه‌ها، جشنواره‌ها، کنسرت‌ها، شب‌شعر، مناسبت‌ها و... برای معرفی ظرفیت‌های معنوی و انسانی محله و ارتقای سراسر به‌عنوان جایگاهی برای توسعه و گسترش فعالیت‌های اجتماعی ساکنان و افزایش مسئولیت‌پذیری شهروندان ساکن در محله	توانمندسازی و ظرفیت‌سازی در ارکان‌های محلی/ مشارکت و محله‌محوری	جهت‌گیری	
	جمع‌آوری و بررسی پیشنهادها انجمن‌ها و سازمان‌های محلی درباره انجام اقدامات و فعالیت‌های دینی، فرهنگی، اجتماعی، ورزشی، هنری، زیست‌محیطی و غیره	تقویت نظام مشارکت در مقیاس محله‌ای	جهت‌گیری	
۱۶	شورایاری محله موظف است برای پرسش و پاسخ و دریافت نظرات ساکنان محله حداقل هر سه ماه یک بار جلسات عمومی محله را با فراخوان قبلی، برای حضور افراد محلی در یک فضای مناسب برگزار کند	مشارکت و محله‌محوری	جهت‌گیری	ماده چهاردهم، بند ۳-۱
۱۷	شورایاری موظف است یک هفته قبل از برگزاری جلسه عمومی محله اطلاعیه برگزاری را در سطح محله و در مکان‌های قابل رؤیت از سوی ساکنان نصب و به شیوه‌های ممکن دستور جلسه یا هدف جلسه را به اطلاع ساکنان برساند	مشارکت و محله‌محوری	جهت‌گیری	ماده چهاردهم، بند ۳-۲

تنظیم: نگارندگان

تشکیل انجمن‌های شورایی شهر تهران (سند شورایی‌ها)

ردیف	محتوا	مقوله	جنس (جهت‌گیری / چالش)	ماده / شماره / بند و ...
۱	رفع مشکلات شهر تهران و بهبود شرایط مستلزم تمرکززدایی و بهره‌گیری از نظرات و دیدگاه‌های آحاد مردم و مشارکت عامه همه‌جانبه شهروندان است و از جمله راه‌های مهم و باارزش جلب و تقویت مشارکت واقعی، پایدار، دائمی و نهادینه، تشکیل انجمن‌ها، سازمان‌ها و نهادهای مدنی داوطلبانه و مردمی است	مشارکت عموم مردم / تمرکززدایی و تفویض اختیارات به جوامع محلی	جهت‌گیری / چالش	مقدمه
۲	در راستای تحقق و اجرای قانون شوراها و تقویت مشارکت هرچه بیشتر شهروندان تهرانی در ساماندهی امور مختلف شهری و جلب همکاری واقعی آنان در ارتقای کیفیت زندگی شهروندان انجمن‌های شورایی شهر تهران وابسته به شورای شهر تهران تشکیل می‌شود	مشارکت عموم مردم	جهت‌گیری	فصل اول، ماده یک
۳	انجمن شورایی در مقیاس محله و در سطح شهر تهران فعالیت خواهد کرد	مشارکت و محله‌محوری	جهت‌گیری	فصل اول، ماده سه
۴	انجمن‌های شورایی محلات برای حسن انجام وظایف و امور محوله، اقدام به تشکیل گروه‌های کاری با حضور متخصصان مربوطه خواهد کرد	تقویت ارکان رویکرد محله‌محوری	جهت‌گیری	فصل سه، ماده دوازده

تنظیم: نگارندگان

جدول: دستورالعمل مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران

ردیف	محتوا	مقوله	جنس (جهت‌گیری / چالش)	ماده / شماره / بند و ...
۱	با عنایت به وظایف و نقش شهرداری تهران در گسترش مشارکت و حضور شهروندان در عرصه‌های مختلف و سیاست محله‌محوری و... برای مهیاکردن شرایط و زمینه‌های قانونی، اجرائی و تشکیلاتی لازم در راستای شکل‌گیری مشارکت آگاهانه، معنادار، قاعده‌مند و پایدار و استفاده بهینه مدیریت شهری از سرمایه اجتماعی دستورالعمل ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران به شرح ذیل تصویب می‌شود	مشارکت عموم مردم / مشارکت و محله‌محوری / تقویت ارکان رویکرد محله‌محوری / تقویت بدنه ساختاری مشارکت‌های اجتماعی	جهت‌گیری	ماده یک
۲	اهداف عبارت است از افزایش مشارکت مردمی در اداره امور شهر از طریق به‌کارگیری توانمندی‌ها و ظرفیت‌های مادی و معنوی آنان و استفاده مثبت از امکانات محلات	مشارکت عموم مردم / مشارکت و محله‌محوری	جهت‌گیری	ماده دو
	اهداف عبارت است از ایجاد یک رکن اجرائی در سطح محله متناسب با رکن مشورتی و نظارتی شورایی	تمرکز و تفویض اختیارات به جوامع محلی / تقویت ارکان رویکرد محله‌محوری	جهت‌گیری	
	اهداف عبارت است از تطابق هرچه بیشتر تصمیمات، برنامه‌ها و فعالیت‌های شهرداری با خواسته‌ها و مطالبات اصلی و مهم مردم	مشارکت عموم مردم	جهت‌گیری	
۳	هیئت امنای محله نام برده شده است؛ در این دستورالعمل معادل نمایندگان داوطلب و سازمان مردمی محلی در نظر گرفته شده‌اند	تقویت ارکان رویکرد محله‌محوری	جهت‌گیری	ماده سه
۴	وظایف و اختیارات هیئت امنای محله عبارت‌اند از: بسترسازی برای جلب مشارکت ساکنان محله‌ای در عرصه‌های فرهنگی و اجتماعی	مشارکت و محله‌محوری	جهت‌گیری	ماده چهار
	وظایف و اختیارات هیئت امنای محله عبارت‌اند از: شناسایی ظرفیت‌ها و توانمندی‌های مردمی در مقیاس محله	مشارکت و محله‌محوری	جهت‌گیری	
	وظایف و اختیارات هیئت امنای محله عبارت‌اند از: تلاش برای جلب مشارکت فعال و همکاری سایر نهادها و دستگاه‌های ذی‌ربط محله‌ای	توانمندسازی و ظرفیت‌سازی در ارکان‌های محلی	جهت‌گیری	
۵	وظایف قابل واگذاری از طرف شهرداری به هیئت امنای محله، به هشت مورد هستند که به نوعی دربردارنده تمرکززدایی و انتقال کار به سطوح محله‌ای‌اند	تمرکززدایی و تفویض اختیارات به جوامع محلی	جهت‌گیری	ماده پنج
۶	تشکیل کارگروه‌های تخصصی مردمی در موضوعات مختلف در محلات	تقویت ارکان رویکرد محله‌محوری	جهت‌گیری	ماده شش

تنظیم: نگارندگان

جدول: ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران

ردیف	محتوا	مقوله	جنس (جهت‌گیری / چالش)	ماده / شماره / بند و ...
۱	در راستای تمهید بسترهای لازم برای گسترش و تعمیق مشارکت آحاد شهروندان و ساکنان محلات تهران در امور مختلف و استفاده بهتر و بیشتر از ظرفیت‌های انجمن‌های معتمدان محلات (شورایاری‌ها) و تقویت تعامل و همکاری نهادهای دولتی، عمومی و مردمی در مقیاس محلات و در نهایت ساماندهی و سازمان‌دهی مشارکت معنادار و مستمر شهروندان در مأموریت‌های مهم مدیریت شهری شهرداری تهران مکلف است نسبت به تشکیل کمیته ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی در محلات تهران اقدام کند	مشارکت عموم مردم / مشارکت و محله‌محوری / تقویت بدنه ساختاری مشارکت‌های اجتماعی		ماده واحده

تنظیم: نگارندگان

جدول: اساسنامه انجمن‌های شورایاری

ردیف	محتوا	مقوله	جنس (جهت‌گیری / چالش)	ماده / شماره / بند و ...
۱	در راستای تحقق اهداف گوناگون مبتنی بر ضرورت فکر و عمل شورایی و لزوم تمرکززدایی با توجه به حجم عظیم مشکلات و مسائل؛ شورای اسلامی شهر تهران اقدام به تأسیس انجمن‌های شورایاری در محلات تهران می‌کند	تمرکززدایی و تفویض اختیارات به جوامع محلی / تقویت نظام مشارکت در مقیاس محله‌ای	جهت‌گیری / چالش	مقدمه
۲	در جهت تحقق و اجرای قانون شوراهای و تقویت مشارکت هرچه بیشتر شهروندان تهرانی در ساماندهی امور مختلف شهری و جلب همکاری واقعی آنان در ارتقای کیفیت زندگی شهروندان انجمن‌های شورایاری شهر تهران وابسته به شورای شهر تهران تشکیل می‌شود	مشارکت عموم مردم / تقویت ارکان رویکرد محله‌محوری	جهت‌گیری	فصل اول، ماده یک
۳	انجمن شورایاری در مقیاس محله سطح شهر تهران فعالیت خواهد کرد	مشارکت و محله‌محوری	جهت‌گیری	فصل اول، ماده سه
۴	انجمن شورایاری، انجمنی خودگردان و از این‌رو باید از هر حیث به دست خود اهالی اداره شود؛ اما تا زمان کسب خودکفایی از مساعدت‌های شورای شهر تهران برخوردار خواهد بود	تقویت ارکان رویکرد محله‌محوری	جهت‌گیری	فصل اول، ماده چهار

ردیف	محتوا	مقوله	جنس (جهت‌گیری / چالش)	ماده / شماره / بند و ...
۵	از شرایط اعضای شورایی، سکونت در محله مدنظر به مدت حداقل شش ماه است	تقویت نظام مشارکت در مقیاس محله‌ای	جهت‌گیری	فصل دوم، ماده پنج، مورد چهار
۶	از وظایف شورایی‌ها شناسایی مشکلات و ارائه طرح و پیشنهاد درباره موضوعات زیست‌محیطی است	محله‌محوری و محیط زیست	جهت‌گیری	فصل سوم، ماده یازده
	از وظایف شورایی‌ها عبارت است از شناسایی مشکلات و ارائه طرح و پیشنهاد درباره موضوعات مربوط به حمل‌ونقل	محله‌محوری و حمل‌ونقل	جهت‌گیری	
	از وظایف شورایی‌ها عبارت است از ایجاد نشانه‌ها و یادمان‌های شهری و نام‌گذاری معابر	محله‌محوری و المان‌های شهری و نام‌گذاری معابر	جهت‌گیری	
	از وظایف شورایی‌ها عبارت است از ارائه طرح و پیشنهاد در زمینه فراغت و امکانات تفریحی	محله‌محوری و فراغت	جهت‌گیری	
	از وظایف شورایی‌ها عبارت است از همکاری با شورای اسلامی شهر تهران برای برقراری آرامش و امنیت شهری و مبارزه با آسیب‌های اجتماعی و زمینه‌های جرم‌خیز	محله‌محوری و مقابله با جرم و آسیب	چالش / جهت‌گیری	
	از وظایف شورایی‌ها عبارت است از همکاری با شورای اسلامی شهر برای معرفی و آموزش حقوق و وظایف شهروندی و مشارکت‌های مردمی و آگاه‌سازی همگانی	آموزش‌های شهروندی مشارکت محور	جهت‌گیری	
	از وظایف شورایی‌ها عبارت است از ارائه طرح و پیشنهاد برای خودگردانی اماکن عمومی، تمهید و تدارک زیباسازی و بهینه‌سازی فضای زیست شهری	مشارکت و بهسازی محیط / زیباسازی در مقیاس محلی	جهت‌گیری	
	از وظایف شورایی‌ها عبارت است از همکاری در ایجاد و گسترش فضای سبز و اداره خودگردان بوستان‌های شهری	محله‌محوری و فضای سبز	جهت‌گیری	
از وظایف شورایی‌ها عبارت است از همکاری با شورای اسلامی شهر تهران در راستای توسعه مؤسسات عام‌المنفعه و فعالیت‌های داوطلبانه	محله‌محوری و فعالیت‌های خیر	جهت‌گیری		

ردیف	محتوا	مقوله	جنس (جهت‌گیری / چالش)	ماده / شماره / بند و ...
6	از وظایف شورایی‌ها عبارت است از بررسی و شناخت کمبودها، نیازها و نارسایی‌های اجتماعی، فرهنگی، آموزشی، بهداشتی، اقتصادی، رفاهی و عمرانی محله	نیازسنجی در مقیاس محله‌ای	جهت‌گیری	فصل سوم، ماده یازده
	از وظایف شورایی‌ها عبارت است از تهیه طرح و پیشنهاد در زمینه‌های مختلف زندگی شهری	برنامه‌ریزی محلی	جهت‌گیری	
	از وظایف شورایی‌ها عبارت است از همکاری با شورای اسلامی شهر تهران در راستای تأسیس انواع انجمن‌های داوطلبانه در زمینه‌های امدادی، اجتماعی ارشادی و تشکیل تعاونی‌های تولید، توزیع و مصرف ارزاق عمومی	محلهمحوری و فعالیت‌های خیر	جهت‌گیری	
	از وظایف شورایی‌ها عبارت است از ارائه طرح‌ها و پیشنهادهای برای آموزش برنامه‌های دفاع غیرنظامی به شهروندان و همکاری با شورا جهت مقابله و پیشگیری از حوادث غیرمترقبه	مشارکت و محلهمحوری در حوزه بحران	جهت‌گیری	
	از وظایف شورایی‌ها عبارت است از همکاری در راستای ساماندهی حمل‌ونقل شهری	محلهمحوری و حمل‌ونقل	جهت‌گیری	
	شورایاری محلات به منظور حسن انجام وظایف و امور محوله اقدام به تشکیل گروه‌های کاری داوطلبانه با حضور متخصصان خواهند کرد	تقویت ارکان رویکرد محلهمحوری	جهت‌گیری	فصل سوم، ماده دوازده

جدول: شیوه‌نامه شکل‌گیری و فعالیت کارگروه‌های تخصصی - مردمی در محله‌های شهر تهران

ردیف	محتوا	مقوله	جنس (جهت‌گیری / چالش)	ماده / شماره / بند و...
۱	در تعریف کارگروه‌های تخصصی مردمی چنین آمده است: منظور افراد دارای صلاحیت، متخصص و دارای تجربه ساکن محله است که به‌طور افتخاری و داوطلبانه و به منظور تحقق مشارکت ساکنان محله در حوزه‌های مختلف و در چارچوب وظایف تعیین‌شده علاقه‌مندی خود را به همکاری با هیئت امنا و مدیریت محله اعلام کرده و در شش کارگروه به شرح ذیل سازمان‌دهی می‌شوند	مشارکت و محله‌محوری / تقویت ارکان رویکرد محله‌محوری / تقویت نظام مشارکت در مقیاس محله‌ای	جهت‌گیری	کلیات، بخش الف، تعریف کارگروه‌ها
۲	شرح وظایف عمومی و مشترک کارگروه‌های تخصصی مردمی عبارت است از: شناخت نیازها و نارسایی‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، رفاهی، خدماتی و ارائه پیشنهادها و راهکارها و برنامه	نیازسنجی در مقیاس محله‌ای / برنامه‌ریزی محلی	جهت‌گیری	کلیات، بخش ح، شرح وظایف کارگروه‌های تخصصی
	شرح وظایف عمومی و مشترک کارگروه‌های تخصصی مردمی عبارت است از: کمک به نظارت بر حسن اجرای طرح‌های محله‌ای حسب وظیفه کارگروه تخصصی	نظارت ارکان محلی	جهت‌گیری	
	شرح وظایف عمومی و مشترک کارگروه‌های تخصصی مردمی عبارت است از: کمک به مدیریت محله در اجرا و پیشبرد وظایف و مأموریت‌های محوله	مشارکت و محله‌محوری	جهت‌گیری	
	شرح وظایف عمومی و مشترک کارگروه‌های تخصصی مردمی عبارت است از: ارائه طرح‌ها، پیشنهادها و ابتکارات سازنده برای توسعه و آبادانی محله، مرتبط با وظایف کارگروه و پیشنهاد آن به مدیریت و هیئت امنای محله	برنامه‌ریزی محلی	جهت‌گیری	
	شرح وظایف عمومی و مشترک کارگروه‌های تخصصی مردمی عبارت است از: شناسایی ظرفیت‌ها و توانمندی‌های مشارکتی در محله	برنامه‌ریزی محلی	جهت‌گیری	
	شرح وظایف عمومی و مشترک کارگروه‌های تخصصی مردمی عبارت است از: شناسایی و طبقه‌بندی اولویت‌های محلی در ارتباط با کارگروه‌ها	نیازسنجی در مقیاس محله‌ای	جهت‌گیری	
	شرح وظایف عمومی و مشترک کارگروه‌های تخصصی مردمی عبارت است از: کمک و مشارکت در اعمال نظارت بر حسن انجام وظایف و مأموریت‌های هیئت امنا و مدیریت محله	نظارت ارکان محلی	جهت‌گیری	
	شرح وظایف عمومی و مشترک کارگروه‌های تخصصی مردمی عبارت است از: ارائه مشاوره و نظرات کارشناسی و تخصصی به مدیریت و هیئت امنای محله	برنامه‌ریزی محلی	جهت‌گیری	
	شرح وظایف عمومی و مشترک کارگروه‌های تخصصی مردمی عبارت است از: کمک به برقراری و گسترش تعامل و ارتباط بین مدیریت محله و ساکنان محله در حوزه‌های مختلف مرتبط	مشارکت و محله‌محوری	جهت‌گیری	

تنظیم: نگارندگان

جدول: مدیریت محله

ردیف	محتوا	مقوله	جنس (جهت‌گیری / چالش)	ماده / شماره / بند و...
۱	با اتخاذ رویکرد مدیریت محله در محلات شهر تهران، شهرداری تهران راهبرد مدیریت محلی را در کارهای خود قرار داده است. در راهبرد مدیریت محلی فرایند تمرکززدایی و تأکید بر اجتماعات محلی امری اساسی است که جدا از کیفیت سطح تحقق آن، در بحث مدیریت محلی محور قرار گرفته است. سپردن کارهای محله به خود مردم محله و جلب مشارکتهای معنادار مردمی از زمره اهداف اساسی این طرح بوده است	تمرکززدایی و تفویض اختیارات به جوامع محلی/ مشارکت و محله‌محوری	جهت‌گیری	

جدول شماره ۱۸: پروژه شهر سالم

ردیف	محتوا	مقوله	جنس (جهت‌گیری / چالش)	ماده / شماره / بند و...
۱	این پروژه به صورت مستقیم از سوی اجتماع محلی درباره نیازها و شرایط خاصی که دارند، انجام شده است. پروژه شهر سالم مبتنی بر فرایند ابتکارات خودانگیخته مردم و سازمان‌ها برای اعتلای مستمر سطح سلامت جسمی، اجتماعی، اقتصادی و روحی و روانی شهروندان است. هفت کمیته در ستاد شهر سالم تهران فعال هستند و دست‌کم هفته‌ای یک بار با حضور اعضای هر کمیته برای بررسی مسائل و تصویب پیشنهادهای تشکیل جلسه می‌دهند. کمیته مشارکتهای مردمی را استادان داوطلب، دانشجویان و دانش‌آموزان کوی ۱۳ آبان تشکیل می‌دهند. کمیته مشارکتهای مردمی این امکان را در اختیار جوانان کوی ۱۳ آبان قرار داده است تا آرادانه گردهم آیند و با یکدیگر درباره مشکلات و معضلات محله خود و راه‌حل و پیشنهادها گفت‌وگو کنند و پیشنهادهای خود را برای تصویب به شورای کارشناسی ستاد شهر سالم تهران ارائه دهند	فعالیت‌های اجتماع‌محور و بهبود کیفیت زندگی/ تقویت ارکان رویکرد محله‌محوری/ برنامه‌ریزی محلی/ تقویت نظام مشارکت در مقیاس محله‌ای/ سلامت در مقیاس محله‌ای	چالش/ جهت‌گیری	-

تنظیم: نگارندگان

فرآیند و شاخص‌های برنامه توسعه محله‌ای

جدول: اجرای طرح نشست‌های مشورتی محله‌محور

ردیف	محتوا	مقوله	جنس (جهت‌گیری / چالش)	ماده / شماره / بند و ...
۱	طرح نشست‌های مشورتی با رویکردی محله‌محور و در راستای ارزیابی و توانمندسازی مردم محله در امر کاهش آسیب‌های اجتماعی طرح‌ریزی شده است تا زمینه حضور مردم محلات مختلف شهر تهران را برای مشارکت برای کاهش این آسیب‌ها فراهم آورد البته این امر در وهله اول با دعوت به همکاری افراد متنفذ و رهبران محلی و نمایندگان سازمان‌ها و نهادهایی که به نوعی در حوزه آسیب‌های اجتماعی فعالیت دارند (در قالب گروه محله‌ای) و در نهایت با تشکیل سازمانی محله‌محور (CBO) پیگیری شد	مشارکت و محله‌محوری / محله‌محوری در زمینه آسیب‌های اجتماعی / فعالیت‌های اجتماع‌محور و بهبود کیفیت زندگی / تقویت نظام مشارکت در مقیاس محله‌ای / برنامه‌ریزی محلی	جهت‌گیری	-

تنظیم: نگارندگان

معنی آن است که این موارد موضوع و محتوای اختصاصی‌شان، مرتبط با برنامه محلی یا مفاهیم مشابه با این مفهوم است.

بر اساس نمودار ذکرشده در بالا این موارد عبارت‌اند از: آیین‌نامه داخلی شورایی / هیئت امنای محله، تشکیل انجمن‌های شورایی شهر تهران (سند شورایی‌ها)، دستورالعمل مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران، ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران، اساسنامه انجمن‌های شورایی؛ شیوه‌نامه شکل‌گیری و فعالیت کارگروه‌های تخصصی - مردمی در محله‌های شهر تهران، مدیریت محله، پروژه شهر سالم و اجرای طرح نشست‌های مشورتی محله‌محور.

بر این اساس، در جداول بالا مروری بر تحلیل جزئی‌تر موارد مرتبط با برنامه محلی، در دل این مصوبات و پروژه‌ها برحسب استخراج مقولات خواهیم داشت.

با توجه به جداول بالا و مقولات استخراج‌شده، امکان تحلیل و بررسی مصوبات و پروژه‌های این قسمت فراهم شده است. بر همین مبنا، نخست در نمودار زیر به صورت کمی، وضعیت هر یک از مقولات را به تفکیک مصوبات و پروژه‌های بررسی‌شده، نشان خواهیم داد. از ۹ مورد مصوبه و پروژه محل بررسی، در مجموع ۳۳ مقوله استخراج شده

است که عبارت‌اند از:

مشارکت عموم مردم با هفت بار تکرار، مشارکت وکالتی با یک بار تکرار، مشارکت و محله‌محوری در حوزه بحران با یک بار تکرار، مشارکت و محله‌محوری در حوزه بافت‌های فرسوده با یک بار تکرار، مشارکت در حوزه بافت‌های تاریخی با یک بار تکرار، تقویت بدنه ساختاری مشارکت‌های اجتماعی با سه بار تکرار، تقویت نظام مشارکت در مقیاس محله‌ای با ۱۷ بار تکرار، برنامه‌ریزی محلی با ۱۳ بار تکرار، نیازسنجی در مقیاس محله‌ای با پنج بار تکرار، سلامت در مقیاس محله‌ای با سه بار تکرار، تمرکز دایمی و تفویض اختیارات به جوامع محلی با پنج بار تکرار، تقویت ارکان رویکرد محله‌محوری با ۱۷ بار تکرار، توانمندسازی و ظرفیت‌سازی در ارکان‌های محلی با پنج بار تکرار، محله‌محوری در زمینه آسیب‌های اجتماعی با یک بار تکرار، آموزش‌های شهروندی مشارکت‌محور با یک بار تکرار، پژوهش محله‌محور با دو بار تکرار، فعالیت‌های اجتماع‌محور و بهبود کیفیت زندگی با دو بار تکرار، محله‌محوری و حمل‌ونقل با دو بار تکرار، نظارت ارکان محلی با یک بار تکرار، محله‌محوری و المان‌های شهری و نام‌گذاری معابر با یک بار

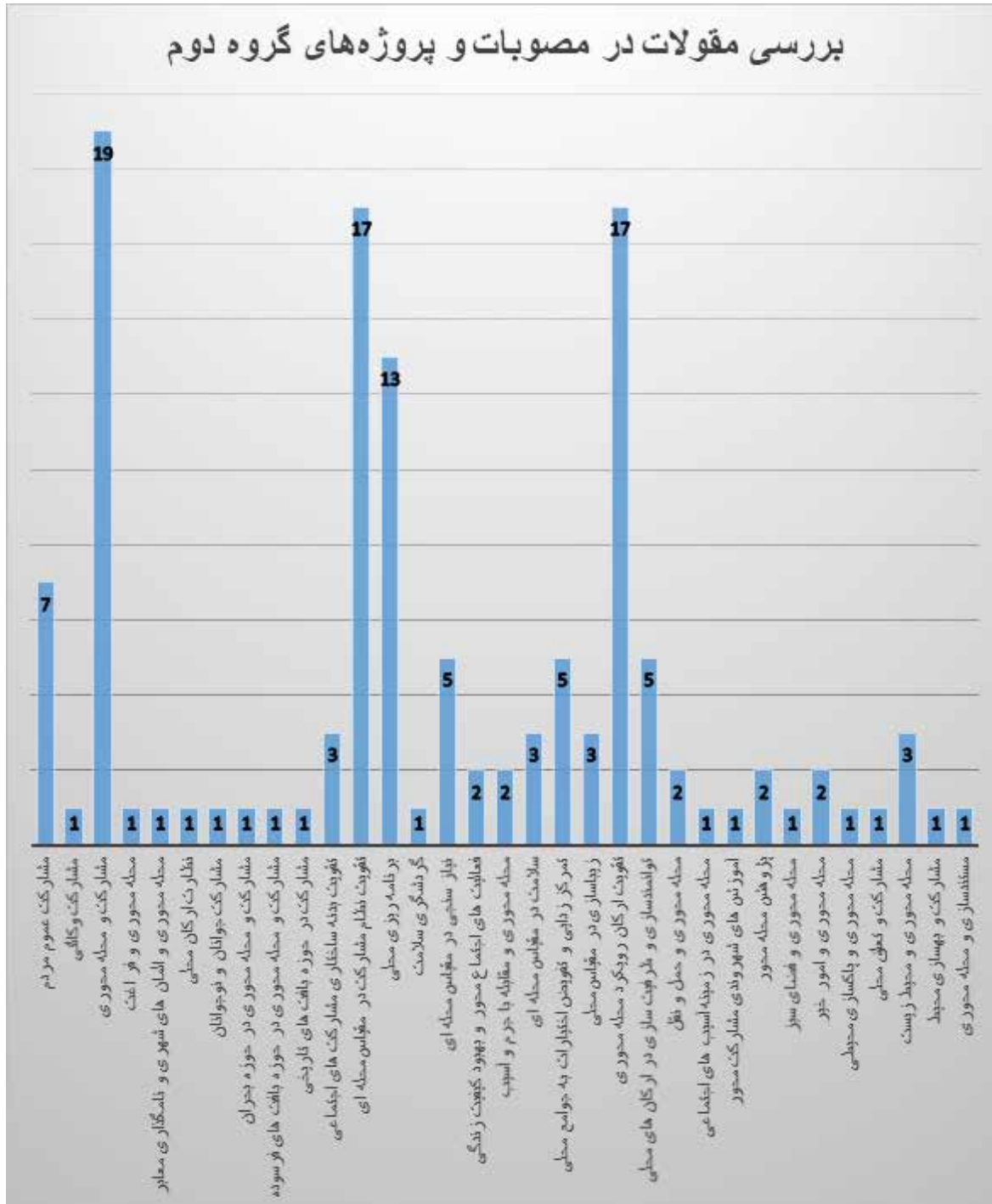
از مصوبات و پروژه‌های گروه اول است و باقی یعنی ۱۹ مقوله دیگر، یکسان با مقولات گروه اول هستند. در نمودار زیر می‌توانید به صورت خلاصه تعداد تکرار هر مقوله را در همه مصوبات و پروژه‌های گروه دوم مشاهده کنید:

۴-۳- تحلیل و بررسی وضعیت مداخله برنامه محلی در مصوبات و پروژه‌های اجرایی گروه اول و دوم:

همان‌طور که در بالا اشاره شد، در مصوبات و پروژه‌های اجرایی گروه اول در مجموع ۷۳ گزاره استخراج شد که به نوعی دربردارنده مفاهیم مبتنی بر مقولات مرتبط با مداخله برنامه محلی هستند. به صورت کلی به نظر می‌رسد این حجم

تکرار، محله‌محوری و فراغت با یک بار تکرار، محله‌محوری و فضای سبز با یک بار تکرار، محله‌محوری و امور خیر با دو بار تکرار، مشارکت و تعلق محله‌ای با یک بار تکرار، محله‌محوری و پاک‌سازی محیطی با یک بار تکرار، مستندسازی و محله‌محوری با یک بار تکرار، مشارکت و بهسازی محیط با یک بار تکرار، محله‌محوری و محیط زیست با سه بار تکرار، زیباسازی در مقیاس محلی با سه بار تکرار، مشارکت جوانان و نوجوانان با یک بار تکرار، گردشگری و مشارکت با یک بار تکرار و محله‌محوری و مقابله با جرم و آسیب با دو بار تکرار. از بین ۳۳ مقوله کسب‌شده، ۱۴ مقوله غیرمشابه با مقولات حاصل

نمودار شماره سه: تعدد مقولات در همه مصوبات و پروژه‌های گروه دوم

در جدول زیر وضعیت تعدد مقولات را به تفکیک مصوبات و پروژه‌های اجرائی گروه دوم خواهیم دید:
جدول: بررسی مقولات به تفکیک مصوبات و پروژه‌های اجرائی گروه دوم

تعداد تکرار	مصوبه یا پروژه	مقوله
۲	سند شورایی‌ها	مشارکت عموم مردم
۱	ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران	
۳	دستور العمل مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران	
۱	اساسنامه انجمن‌های شورایی	
۱	آیین‌نامه داخلی شورایی / هیئت امنا	مشارکت وکالتی
۱	سند شورایی‌ها	مشارکت و محله‌محوری
۳	شیوه‌نامه شکل‌گیری و فعالیت کارگروه‌های تخصصی مردمی در محله‌های شهر تهران	
۴	دستور العمل مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران	
۱	مدیریت محله	
۱	اساسنامه انجمن‌های شورایی	
۷	آیین‌نامه داخلی شورایی / هیئت امنا	
۲	آیین‌نامه داخلی شورایی / هیئت امنا	محله‌محوری و محیط زیست
۱	اساسنامه انجمن‌های شورایی	
۲	اساسنامه انجمن‌های شورایی	محله‌محوری و امور خیر
۱	اساسنامه انجمن‌های شورایی	محله‌محوری و فضای سبز
۱	آیین‌نامه داخلی شورایی‌ها	محله‌محوری و پاک‌سازی محیطی
۱	اساسنامه انجمن‌های شورایی	مشارکت و محله‌محوری در حوزه بحران
۱	آیین‌نامه داخلی شورایی / هیئت امنا	مشارکت و محله‌محوری در حوزه بافت‌های فرسوده
۱	آیین‌نامه داخلی شورایی / هیئت امنا	مشارکت در حوزه بافت‌های تاریخی
۱	ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران	تقویت بدنه ساختاری مشارکت‌های اجتماعی
۱	دستور العمل مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران	
	آیین‌نامه داخلی شورایی / هیئت امنا	
۱۲	آیین‌نامه داخلی شورایی / هیئت امنا	تقویت نظام مشارکت در مقیاس محله‌ای
۱	اجرای طرح نشست‌های مشورتی محله‌محور	
۲	اساسنامه انجمن‌های شورایی	
۱	شیوه‌نامه شکل‌گیری و فعالیت کارگروه‌های تخصصی مردمی در محله‌های شهر تهران	

تعداد تکرار	مصوبه یا پروژه	مقوله
۱	پروژه شهر سالم	
۱	پروژه شهر سالم	برنامه ریزی محلی
۴	شیوه نامه شکل گیری و فعالیت کارگروه های تخصصی مردمی در محله های شهر تهران	
۱	اساسنامه انجمن های شورایی	
۶	آیین نامه داخلی شورایی / هیئت امنا	
۱	اجرای طرح نشست های مشورتی محله محور	
۱	اجرای طرح نشست های مشورتی محله محور	فعالیت های اجتماع محور و بهبود کیفیت زندگی
۱	پروژه شهر سالم	
۱	اساسنامه انجمن های شورایی	نیازسنجی در مقیاس محله ای
۲	آیین نامه داخلی شورایی / هیئت امنا	
۲	شیوه نامه شکل گیری و فعالیت کارگروه های تخصصی مردمی در محله های شهر تهران	
۱	آیین نامه داخلی شورایی / هیئت امنا	مشارکت و تعلق محله ای
۱	آیین نامه داخلی شورایی / هیئت امنا	مشارکت و بهسازی محیط
۲	آیین نامه داخلی شورایی / هیئت امنا	سلامت در مقیاس محله ای
۱	پروژه شهر سالم	
۲	دستور العمل مشارکت های اجتماعی در محلات شهر تهران	تمرکززدایی و تفویض اختیارات به جوامع محلی
۱	مدیریت محله	
۱	سند شورایی ها	
۱	اساسنامه انجمن های شورایی	
۳	اساسنامه انجمن های شورایی	تقویت ارکان رویکرد محله محوری
۱	سند شورایی ها	
۱	شیوه نامه شکل گیری و فعالیت کارگروه های تخصصی مردمی در محله های شهر تهران	
۷	آیین نامه داخلی شورایی / هیئت امنا	
۴	دستور العمل مشارکت های اجتماعی در محلات شهر تهران	
۱	پروژه شهر سالم	
۴	آیین نامه داخلی شورایی / هیئت امنا	توانمندسازی و ظرفیت سازی در ارکان های محلی

مقوله	مصوبه یا پروژه	تعداد تکرار
	دستور العمل مشارکتهای اجتماعی در محلات شهر تهران	۱
محلهمحوری و فراغت	اساسنامه انجمنهای شوراییاری	۱
محلهمحوری در زمینهی آسیبهای اجتماعی	اجرای طرح نشستهای مشورتی محلهمحور	۱
نظارت ارکان محلی	شیوهنامه شکلگیری و فعالیت کارگروههای تخصصی مردمی در محلههای شهر تهران	۱
آموزشهای شهروندی مشارکت محور	اساسنامه انجمنهای شوراییاری	۱
پژوهش محلهمحور	آییننامه داخلی شوراییاری/ هیئت امنا	۲
مستندسازی و محلهمحوری	آییننامه داخلی شوراییاری/ هیئت امنا	۱
محلهمحوری و حملونقل	اساسنامه انجمنهای شوراییاری	۲
محلهمحوری و المانهای شهری و نامگذاری معابر	اساسنامه انجمنهای شوراییاری	۱
گردشگری و مشارکت	آییننامه داخلی شوراییاری/ هیئت امنا	۱
محلهمحوری و مقابله با جرم و آسیب	آییننامه داخلی شوراییاری/ هیئت امنا	۱
	اساسنامه انجمنهای شوراییاری	۱
زیباسازی در مقیاس محلی	آییننامه داخلی شوراییاری/ هیئت امنا	۲
	اساسنامه انجمنهای شوراییاری	۱
مشارکت جوانان و نوجوانان	آییننامه داخلی شوراییاری/ هیئت امنا	۱

تنظیم: نگارندگان

شده است که به نوعی دربردارنده مفاهیم مبتنی بر مقولات مرتبط با مداخله برنامه محلی است. به صورت کلی، به نظر می رسد این حجم (مجموع ۸۹ گزاره) در مقایسه با کمیت همه مصوبات و پروژههای گروه دوم، حائز اهمیت است.

نکته دیگری که درباره تحلیل مصوبات و پروژههای گروه دوم حائز اهمیت است، آن است که در هیچیک از گزارههای بررسی شده، مانند گروه اول، به صورت مشخص از عبارت «برنامه محلی»، «مداخله برنامه محلی» یا «برنامه ریزی محلی» استفاده نشده است؛ اما مفهوم مداخله برنامه محلی، در حوزههای مفهومی گوناگون، در تمام این ۳۳ مقوله جای گرفته است.

به صورت کلی، مصوبات و پروژههای گروه دوم، مشخصاً حول محور مداخله برنامه محلی جای دارند و بر همین اساس، تعداد تکرار مقولات مرتبط با این مفهوم و همچنین تعداد گزارههای حاوی این مقولات در این دسته از مصوبات و پروژهها، به صورت معناداری از مصوبات و پروژههای گروه اول بیشتر است.

به نظر می رسد طرح نشستهای مشورتی محلهمحور، جشنواره تسنیم (با تأکید بر بخش ابتکارات جامعه محور) و پروژه شهر سالم، به شیوه ای تهیه و تنظیم شده اند که کم و بیش مراحل و گامهایی از برنامه ریزی محلی را در بر می گیرد؛ برای مثال جلب مشارکت اجتماعات محلی، تشکیل گروهها، کانونها یا CBOها در سطح محلات، نیازسنجی، مسئله شناسی و ارائه راهکار برای حل مسائل به دست گروههای محلی، طراحی اقداماتی در راستای رفع نیازها، فعالیت در سطح محله و... همه و همه جزء اصولی هستند که در مداخله برنامه محلی

(مجموع ۷۳ گزاره) در مقایسه با کمیت همه مصوبات و پروژههای گروه اول، بسیار ناچیز است و این مورد را می توان دلیلی بر اهمیت کم رنگ این موضوع در دل مصوبات و پروژههای گروه اول دانست؛ ضمن آنکه محقق با اندکی اغماض، دامنه مقولات مرتبط با مداخله برنامه محلی را گسترده در نظر گرفته است؛ بر این اساس که هرگونه گزاره ای که به نوعی و تا حدودی می توانسته مرتبط با مفهوم مدنظر در نظر گرفته شود، استخراج شده و مقولات مستخرج از آن مرکز توجه قرار گرفته اند.

در باره ۳۲ مقوله حاصل شده باید به چند موضوع اساسی اشاره کرد. نخست آنکه مفهوم مشارکت، هسته مرکزی نیمی از مقولات را تشکیل می دهد؛ به نوعی که می توان از مفهوم مشارکت به عنوان پرتکرارترین عبارت در مقولات ذکر شده نام برد. بدیهی است مداخله برنامه محلی جز از طریق جلب مشارکت اهالی محلات آغاز نخواهد شد و از این نظر باید نقطه آغاز مداخله برنامه محلی را در دل مصوبات و پروژههای گروه اول پرتنگ دانست.

نکته دیگری که درباره تحلیل مصوبات و پروژههای گروه اول حائز اهمیت است، آن است که در هیچیک از گزارههای بررسی شده به صورت مشخص از عبارت «برنامه محلی»، «مداخله برنامه محلی» یا «برنامه ریزی محلی» استفاده نشده است؛ اما مقولههای مرتبط با برنامه ریزی محلی آن طور که پیش تر ذکر شده است، در این مصوبات و پروژهها وجود دارد.

در مصوبات و پروژههای گروه دوم در مجموع چیزی حدود ۸۹ گزاره استخراج

لحاظ می‌شوند و در این پروژه‌ها نیز مورد توجه بوده‌اند. با این تفاوت که در طرح نشست‌های مشورتی محله‌محور، تأکید بر حوزه موضوعی آسیب‌های اجتماعی، در طرح جشنواره تسنیم تأکید بر موضوعات زنان و خانواده و در طرح شهر سالم تأکید بر سلامت در عرصه‌های مختلف بوده است. فارغ از حوزه‌های موضوعی متفاوت، مقیاس عمل در سطح محله و مبتنی بر اصول مداخله برنامه محلی بوده است؛ بنابراین فارغ از کم‌وکیف نحوه اجرای این طرح‌ها و نتایج حاصل از آنها، می‌توان چنین گفت که تجربه اجرای مداخله برنامه محلی در پروژه‌های شهرداری تهران وجود دارد.

در بین مصوبات گوناگون، برخی از موارد مثل آیین‌نامه داخلی شورایی/ هیئت امنای محله، تشکیل انجمن‌های شورایی شهر تهران (سند شورایی‌ها)، دستورالعمل مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران، ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران، اساسنامه انجمن‌های شورایی، شیوه‌نامه شکل‌گیری و فعالیت کارگروه‌های تخصصی مردمی در محله‌های شهر تهران و مدیریت محله، به نوعی هستند که موجب تسهیل‌کننده برنامه محلی هستند و بخش اعظمی از مفاد موجود در این موارد، به نوعی در بردارنده مفاهیم مبتنی بر برنامه محلی هستند. به صورت کلی می‌توان تصویب و اجرای مصوبات مربوط به مدیریت محلات و شورایی‌ها را فارغ از کمیت و کیفیت اجرا و نتایج حاصل شده، گام‌های اجرایی در راستای تحقق رویکرد محله‌محوری و مداخله برنامه محلی دانست. به بیانی شورایی و مدیریت محله تجسم رویکرد تمرکززدایی و تفویض اختیارات به جوامع محلی هستند؛ به گونه‌ای که می‌توان آنها را ارکان مداخله برنامه محلی دانست؛ البته در اینجا ارزشیابی و بررسی میزان موفقیت این موارد در راستای تحقق رویکرد

در نمودار زیر توزیع این مقولات در سه دسته ذکر شده آمده است.
نمودار شماره ۴: توزیع مقولات بر حسب سه دسته‌بندی اصلی

محله‌محوری و مداخله برنامه محلی بحث دیگری است و مطالعه دیگری را می‌خواهد. در بین مصوبات بالادستی مرجع اعم از قانون اساسی، قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه، برنامه‌های پنج‌ساله اول و دوم شهرداری تهران و طرح جامع، برنامه محلی به صورت بسیار گذرا و سطحی محل توجه قرار گرفته است و از نظر کمیت نیز تنها ۵۵ گزاره در مجموع همه این موارد وجود دارد که در بردارنده مقولات مرتبط با مداخله برنامه محلی هستند. بر این مبنا، می‌توان این نکته را بیان کرد که توجه به مداخله برنامه محلی هم در سطح کمی و هم در سطح کیفی، در اسناد فرادست مرجع بسیار ناچیز است، حال آنکه درباره اسناد فرادست اختصاصی‌تر که در حوزه مستقیم برنامه محلی هستند، مفهوم مداخله برنامه محلی، هم از نظر کمی و هم از نظر کیفی، جایگاه بهتری دارد.

در مجموع از تمام مصوبات و پروژه‌ها، شامل گروه اول و دوم، ۴۶ مقوله حاصل شده است. به تعبیری مرور اسناد و مصوبات و پروژه‌های موجود، در مجموع ۴۶ مقوله مرتبط با مداخله برنامه محلی را در بر می‌گیرد. به لحاظ موضوعی این مقولات را می‌توان در سه دسته گوناگون طبقه‌بندی کرد:

۱. مقولاتی که در ارتباط با تقویت برنامه محلی هستند
۲. مقولاتی که حوزه‌های موضوعی انجام و اجرای مداخله برنامه محلی را مشخص کرده‌اند

۳. مقولاتی که در ارتباط با مقدمات و مفاهیم پایه مرتبط با برنامه محلی هستند

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

با توجه به مطالعه انجام‌شده، در این قسمت مهم‌ترین نتایج و پیشنهادات ذکر خواهد شد. مهم‌ترین نتیجه حاصل از این مطالعه، آن

- مقولات مرتبط با حوزه‌های موضوعی**
- مشارکت و بهسازی محیطی
 - سلامت در مقیاس محله ای
 - محله‌محوری در زمینه آسیب‌های اجتماعی
 - آموزش‌های شهروندی مشارکت محور
 - پژوهش محله‌محور
 - ورزش و محله‌محوری
 - محله‌محوری و مقابله با جرم و آسیب
 - محله‌محوری و پاکسازی محیطی
 - محله‌محوری و حمل و نقل
 - محله‌محوری و محیط زیست
 - محله‌محوری و فراغت
 - محله‌محوری و فضای سبز
 - محله‌محوری و امور خیر
 - مشارکت و محله‌محوری در حوزه بحران
 - مشارکت و محله‌محوری در حوزه بافت‌های فرسوده
 - مشارکت و محله‌محوری در حوزه بافت‌های تاریخی
 - زیباسازی در مقیاس محلی
 - مستندسازی و محله‌محوری
 - محله‌محوری و امان‌های شهری و نامگذاری معابر
 - توانمندسازی اجتماعات محلی در سکونتگاه‌های غیر رسمی

- مقولات مرتبط با مقدمات و مفاهیم پایه**
- مشارکت عموم مردم
 - مشارکت و کالتی
 - مشارکت و محله‌محوری
 - مشارکت محلی و زنان
 - مشارکت زنان
 - مشارکت سازمان یافته زنان و بهبود کیفیت زندگی در مقیاس محلی
 - تقویت بدنه ساختاری
 - مشارکت‌های اجتماعی
 - تقویت بعد کالبدی مشارکت زنان
 - مشارکت جوانان و نوجوانان
 - مشارکت و تعلق محله ای
 - ورزش و مشارکت
 - گردشگری و مشارکت

- مقولات مرتبط با تقویت برنامه محلی**
- تقویت نظام مشارکت در مقیاس محله ای
 - برنامه‌ریزی محلی
 - تقویت بعد کالبدی برنامه‌ریزی در مقیاس‌های خرد
 - تمرکززدایی و تفویض اختیارات به جوامع محلی
 - تقویت ارکان رویکرد محله‌محوری
 - تقویت ارکان رویکرد محله‌محوری با تأکید بر زنان
 - نظارت ارکان محلی
 - فعالیت‌های اجتماع محور و بهبود کیفیت زندگی
 - فعالیت‌های اجتماع محور زنان و بهبود کیفیت زندگی
 - نیازسنجی در مقیاس محله ای
 - توانمندسازی و محله‌محوری
 - توانمندسازی و ظرفیت سازی در ارکان‌های محلی
 - توانمندسازی بانوان در مقیاس محلی
 - پایداری مشارکت‌ها در مقیاس محله ای

در جدول زیر وضعیت مقولات از نظر مشابهت در گروه اول و دوم دیده می‌شود.
جدول: بررسی مقولات از نظر مشابهت در گروه اول و دوم

مقولات اختصاصی در گروه دوم	مقولات اختصاصی در گروه اول	مقولات مشابه در هر دو گروه
<p>فعالیت‌های اجتماع محور و بهبود کیفیت زندگی؛ محله‌محوری و حمل‌ونقل؛ نظارت ارکان محلی؛ محله‌محوری و امان‌های شهری و نام‌گذاری معابر؛ محله‌محوری و فراغت؛ محله‌محوری و فضای سبز؛ مشارکت و تعلق محله‌ای؛ محله‌محوری و پاک‌سازی محیطی؛ مستندسازی و محله‌محوری؛ مشارکت و بهسازی محیط؛ زیباسازی در مقیاس محلی؛ مشارکت جوانان و نوجوانان؛ گردشگری و مشارکت؛ محله‌محوری و مقابله با جرم و آسیب</p>	<p>مشارکت محلی و زنان؛ مشارکت زنان؛ مشارکت سازمان‌یافته زنان و بهبود کیفیت زندگی در مقیاس محله‌ای؛ پایداری مشارکت‌ها در مقیاس محله‌ای؛ تقویت بُعد کالبدی برنامه‌ریزی در مقیاس‌های خرد؛ فعالیت‌های اجتماع محور زنان و بهبود کیفیت زندگی؛ توانمندسازی بانوان در مقیاس محلی؛ توانمندسازی و محله‌محوری؛ توانمندسازی اجتماعات محلی در سکونتگاه‌های غیررسمی؛ تقویت بُعد کالبدی مشارکت زنان؛ ورزش و محله‌محوری؛ ورزش و مشارکت</p>	<p>مشارکت عموم مردم؛ مشارکت وکالتی؛ مشارکت و محله‌محوری؛ مشارکت و محله‌محوری در حوزه بحران؛ مشارکت و محله‌محوری در حوزه بافت‌های فرسوده؛ مشارکت در حوزه بافت‌های تاریخی؛ تقویت بدنه ساختاری مشارکت‌های اجتماعی؛ تقویت نظام مشارکت در مقیاس محله‌ای؛ برنامه‌ریزی محلی؛ نیازسنجی در مقیاس محله‌ای؛ سلامت در مقیاس محله‌ای؛ تمرکززدایی و تفویض اختیارات به جوامع محلی؛ محله‌محوری و امور خیر؛ محله‌محوری و محیط زیست؛ تقویت ارکان رویکرد محله‌محوری؛ توانمندسازی و ظرفیت‌سازی در ارکان‌های محلی؛ محله‌محوری در زمینه آسیب‌های اجتماعی؛ آموزش‌های شهروندی مشارکت محور؛ پژوهش محله‌محور</p>

تنظیم: نگارندگان

بگیرد؛ اما در زمینه اهمیت اجرایی شدن آن تردیدی نیست. درباره طرح‌ها و پروژه‌های شهرداری تهران، لازم است دو تغییر مهم صورت گیرد: ۱- تعداد طرح‌های مبتنی بر مداخله برنامه محلی در پروژه‌ها و طرح‌های مصوب شهرداری تهران برای سال‌های آتی بیشتر شود؛ ۲- متولی اجرای طرح‌های محله‌محور و با رویکرد محلی یک نهاد محلی اصلی شود. همان‌طور که در سه مورد پروژه بررسی شده دیدیم، نهاد تصویب‌کننده و ناظر برای این پروژه‌ها، هیچ‌یک از ارکان‌ها و نهادهای محلی نبود؛ بلکه از طریق نهادهایی خارج از محله (مثلاً اداره کل امور بانوان شهرداری تهران، اداره آسیب‌های اجتماعی سازمان خدمات اجتماعی شهرداری تهران و...)، طرح‌ریزی و اجرا و حتی نظارت شده‌اند. این مورد سبب شده است تحقق رویکرد محله‌محوری فراهم نشود و در بسیاری از مواقع، نهادهای محلی اصلی در محله، حتی از اجرای این پروژه‌ها نیز بی‌اطلاع باشند. حال آنکه تحقق رویکرد محله‌محوری فراهم نمی‌شود، مگر با اتکا به نهادهای و ارکان‌های فعال در مقیاس محلی؛ البته ذکر یک موضوع لازم است و آن این است که شاید لازم باشد نهادهای محلی از نظر علمی و تخصصی، توان اجرایی و نظارتی و سایر موارد مشابه قوی‌تر شوند یا حتی اصلاحات ساختاری اصلی در بدنه و رویکرد آنها شکل گیرد تا قدرت و کفایت لازم را برای این موضوع پیدا کنند؛ اما این موارد به معنای سلب ضرورت درباره دخیل شدن آنها در پروژه‌ها و طرح‌ها نمی‌شود. چه‌بسا در این صورت به جای اجرای سراسری یک موضوع و یک طرح در همه محلات شهر تهران، هر محله با توجه به شرایط و نیازهای خود، طرح‌ها و پروژه‌های

است که فقر ادبیات در زمینه موضوع مطالعه به شدت جدی است؛ به گونه‌ای که حتی یک مورد از مطالعات موجود نیز در ارتباط با موضوع حاضر نبوده‌اند. بر این مبنا این مطالعه را می‌توان فتح بابی در بررسی اسنادی در زمینه مداخله برنامه محلی دانست و قطعاً به مطالعات تکمیلی بیشتر و گسترده‌تر در این حوزه نیاز خواهد بود. با توجه به جایگاه مداخله برنامه محلی در اسناد فرادست مرجع، از جمله برنامه‌های پنج‌ساله اول و دوم شهرداری تهران، می‌توان این نتیجه را حاصل کرد که به بحث برنامه محلی و مداخله برنامه محلی آن‌طور که باید و شاید در این اسناد پرداخته نشده است. با توجه به تشریح مفصل موضوع در قسمت‌ها بالا و چگونگی پرداخته شدن به این موضوع در این برنامه‌ها، از ذکر مجدد خودداری می‌شود؛ اما همان‌طور که مشاهده شد، برنامه محلی در این اسناد جایگاه مجزا و محوری ندارد و هیچ سرفصل، ماده یا حتی تبصره‌ای به صورت مشخص به این موضوع اختصاص نداشته است. بر همین مبنا، شاید بتوان با در نظر گرفتن یک سرفصل مجزا در برنامه سوم شهرداری تهران، در زمینه برنامه محلی، به این موضوع به صورت همه‌جانبه‌تر و مفصل‌تر پرداخت و جایگاه آن را در سند فرادست مرجع شهرداری تهران برای پنج سال آینده تضمین کرد. همچنین می‌توان به صورت مستقل یک آیین‌نامه، دستورالعمل یا مصوبه در زمینه برنامه محلی تصویب و ابلاغ کرد و جایگاه آن را به صورت مشخص در رویکرد مدیریت شهری مشخص کرد. البته نحوه تصمیم‌گیری در این باره می‌تواند با توجه به استراتژی مسئولان حوزه سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی شهرداری تهران، اشکال مختلفی به خود

مرتبط را تعریف کند و در پی اجرا برآید.

یکی دیگر از نتایج حاصل از بررسی مصوبات آن است که به نظر می‌رسد در تمام اسناد بررسی‌شده، ارتباط بدنه مردمی محلات، خارج از نهادها و ارکان‌های محلی مانند شوراییاری یا هیئت امنای محله، درباره برنامه محلی و با نهادهای فرادست مانند شهرداری نواحی، شورای اسلامی شهر تهران و... بسیار ضعیف است و به بیانی جز بیان مفاهیمی کلی مانند اهمیت مشارکت مردم، لزوم تحقق مشارکت عموم افراد محله در برنامه‌های شوراییاری، یا مثلاً لزوم اطلاع‌رسانی به اهالی محله درباره جلسات شوراییاری و... سازوکار خاصی برای برقراری ارتباط مستمر با اهالی محله و استفاده از آنها در راستای تصمیم‌گیری و اجرای برنامه‌ها تعبیه نشده است. به عبارتی شاهد نوعی منتخب‌محوری (مثلاً منتخبان در قالب اعضای شوراییاری، هیئت امنای محله، اعضای

کارگروه‌های تخصصی و...) در رویکرد محله‌محوری و برنامه محلی در اسناد بررسی‌شده هستیم که احتمالاً شرایط فعلی محلات شهر تهران، به‌خصوص از نظر مشارکت اندک در امور شهری، نمی‌تواند بی‌ارتباط با این موضوع باشد؛ بنابراین ضروری به نظر می‌رسد که جدا از اهمیت ارکان و نهادهای محلی، باید در برنامه پنج‌ساله سوم شهرداری تهران و سایر اسناد فرادست مرجع راهکارها و الزاماتی درباره تحقق مشارکت آحاد مردم محله در رویکرد محله‌محوری و مداخله برنامه محلی دیده شود.

با بررسی مقولات مرتبط با تقویت برنامه محلی، به نظر می‌رسد لازم باشد این مقولات در اسناد و پروژه‌های آتی به‌شدت تقویت شوند و هرچه بیشتر مواد و تبصره‌هایی را شاهد باشیم که این حوزه را تقویت می‌کنند و ساختار مداخله برنامه محلی را شکل و انتظام می‌بخشند.

فصل پنجم:

«ارزیابی کارکردهای توسعه‌ای سراهای محله
و شورایی‌ها در محلات پایلوت شهر تهران

مقدمه

عملکرد و میزان موفقیتش در تحقق اهداف مورد انتظار مؤثر بوده است. به عبارت دیگر عوامل متعددی از شرایط درون‌سازمانی گرفته تا برون‌سازمانی و محیطی، بر عملکرد سرای محله تأثیر گذاشته و توانایی این مجموعه را در دستیابی به اهداف تعیین شده متأثر می‌کنند. از این حیث، سرای محله به‌عنوان نهادی نوپا و به لحاظ قراردادی در فضایی تعاملی، چندبعدی و متنوع، در مسیر تحقق اهداف پیش‌بینی شده راه دشواری را پیش‌رو دارد. مسئله پژوهش حاضر نیز در همین راستا سامان یافته است.

پژوهش حاضر کوششی است برای شناسایی این چالش‌ها و ارزیابی اقدامات مدیریت محلات (سرای محله و شورایی) در مسیر تحقق راهبردهای محله‌محوری. نخستین و پایه‌ای‌ترین سطح مشارکت، محلات هستند. در نتیجه، برای تحقق آرمان مشارکت، عملکرد مثبت مدیریت محلات، اصلی‌ترین پیش‌نیاز برای بسترسازی در راستای بسط فضاهای تعاملی در محلات است؛ بنابراین این پژوهش با ارزیابی کارکردهای توسعه‌ای سرای محلات و شورایی در سال‌هایی که از فعالیت آنان می‌گذرد، درصدد است ظرفیت‌های واقعی این نهادها را در فراهم‌آوردن بسترهای لازم برای نیل به برنامه‌ریزی مشارکتی و محله‌محور، مورد سنجش قرار دهد. نخستین گام در توسعه برنامه‌ریزی محلی در شرایط حاضر این است که بدانیم تاکنون چه ظرفیت‌هایی در این مسیر ایجاد شده است و تا چه اندازه می‌توان در ادامه مسیر دشوار جلب مشارکت، به این موجودی‌ها اتکا کرد.

همان‌طور که در فصل پیش اشاره شد، روش اصلی انجام این بخش از پژوهش مصاحبه انتخاب شد. در کنار مصاحبه، مشاهدات میدانی نگارندگان نیز تکمیل‌کننده مباحث خواهد بود و در نهایت برای شناخت بهتر محله، مشارکت‌پذیر بودن اقلشار مختلف محله و همچنین ارزیابی موفقیت سرای محله در بین مردم، پرسش‌نامه‌های نیمه‌بازی طراحی شد. پیش از اقدام به مصاحبه، برنامه‌ریزی برای تعداد مصاحبه‌های مرتبط با موضوع ضرورت دارد. با توجه به اطلاعات مورد نیاز و افراد ضروری برای مصاحبه، تصمیم بر آن شد مصاحبه با مسئولان محلی که شامل مدیران محله، کارمندان سرای محلات و شوراییان است، مدنظر باشد و در کنار آن، با توجه به نیازی که به مصاحبه با مردم در حین کار تشخیص داده شد، مصاحبه با مردم نیز انجام و به تفصیل بحث‌نهادهای محلی با مردم به بحث و نظرسنجی گذاشته شود.

در این فصل در دو بخش به ارزیابی نمونه‌های مطالعاتی پرداخته می‌شود. همه اطلاعات ارائه‌شده حاصل خروجی‌های برگرفته از مصاحبه‌هاست. بخش اول معرفی و شناخت کلی از محله است، سپس در بخش بعدی به تحلیل محتوای مصاحبه‌های انجام‌شده در دو قسمت مصاحبه عمیق با مسئولان نهادهای محلی و مصاحبه با مردم محلی، پرداخته خواهد شد. به دلیل نظم‌بخشی به ساختار گزارش و به‌دست‌آوردن ساختار قابل درک برای تحلیل‌های بعدی و فهم وضعیت سرای محله، خروجی مصاحبه با مسئولان برای هر محله تا جایی که امکان داشت، وارد ساختار توصیف سرای محله و شورایی شده و با توجه به موضوعات محوری مصاحبه‌ها بخش‌بندی شده است. در انتها آن بخش از مصاحبه که امکان ارائه مستقیم داشت، به صورت کلیدواژه‌های پرتکرار استخراج شده است.

بخش دوم به تجزیه و تحلیل مصاحبه با مردم محلی اختصاص خواهد یافت. در این بخش نیز با تفکیک موضوعی با توجه به محتوای سؤالات مصاحبه، کلیدواژه‌های پرتکرار استخراج‌شده و فراوانی پاسخ‌ها نیز بررسی شده است.

سیاست‌های اخیر شهرداری و مدیریت شهری تهران بر محله‌محوری و استفاده از پتانسیل محله برای اداره محلات تأکید دارد. احداث سرای محله تبلور مکانی و عملیاتی شده این سیاست است. احداث سرای محله با خود اشتغال تمام‌وقت و پاره‌وقت افرادی از محله را زیر نظر شورایی به همراه می‌آورد که در نتیجه آن، اندازه و ساختار مدیریت محلی را گسترده‌تر و نظام اداری آن را وسعت می‌دهد. علاوه بر فعالیت‌های انجام‌شده در سراها، بالا رفتن میزان تأثیر شورایی‌ها در محله قدرت آنها را نیز افزایش می‌دهد که این خود به گسترده شدن نقش دولت محلی و مدیریت شهری در سطح محلات می‌انجامد. با توجه به اینکه در چارچوب مدیریت شهری، شورایی‌ها و سراهای محله نیز تحت نظارت و چارت سازمانی آن قرار می‌گیرند، اندازه و ساختار مدیریت شهری نیز گسترده‌تر و پرنفوذتر می‌شود که البته با توجه به رویکرد مشارکتی این نهادها، این گسترده‌تر شدن با میزان حضور بیشتر مردم محقق می‌شود. به زبان دیگر، سراهای محله در طرح ایده‌آلی خود از طریق پرنفوذ کردن نقش مردم در اداره محلات ساخت و اندازه کلان دولت محله‌ای و مدیریت شهری را نیز گسترده‌تر و امکانات لازم برای نفوذ بیشتر در جوامع محلی را برای مدیریت شهری مهیا می‌کنند.

آغاز به کار شورایی‌ها در ۳۷۰ محله تهران در اسفند ۱۳۸۴ نقطه عطف این تحولات بود. به تدریج با بسط مبانی قانونی، اجرایی و تشکیلاتی این سازوکار، سرای محلات نیز، به‌عنوان قطب جذب‌کننده مشارکت‌های مردمی در محلات شهر تهران بر حسب همین رویه از سال ۱۳۸۷ راه‌اندازی شده است. به این ترتیب راه‌اندازی و تجهیز ۳۷۴ سرای محله در مناطق ۲۲گانه شهر تهران در مسیر تحقق محله‌محوری و مدیریت شهری مشارکت‌جویانه جامه عمل پوشید.

بر اساس آیین‌نامه «مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران»، سرای محلات نهادی اجرائی محسوب می‌شود که در سطح محله و متناسب با رکن مشورتی و نظارتی شورایی، زمینه‌های مشارکت اجتماعی ساکنان محله را در اداره آن مهیا می‌کند.

سرای محله در کنار شورایی مأموریت دارد مشارکت‌های مردمی را در اداره امور شهر از طریق به‌کارگیری توانمندی‌ها و ظرفیت‌های مادی و معنوی آنان و استفاده مثبت از امکانات افزایش داده و به کار گیرد و هویت محله‌ای را تقویت کند، اعتماد و ارتباط متقابل بین شهرداری و ساکنان را بهبود بخشیده و همکاری مشترک شهرداری و شهروندان در انجام فعالیت‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی و رفاهی را میسر کند (ذاکری، ۱۳۹۰، ۸).

تأمین اهداف بالا در هریک از محلات شهر تهران از طریق مدیر محله، بازرس، کارگروه‌های تخصصی و خانه‌های ۱۲گانه صورت می‌گیرد. همچنین سرای محلات به‌عنوان بازوی اجرائی شهرداری در محلات عمل کرده و برنامه‌های متنوعی را با موضوعاتی نظیر آموزش‌های شهروندی، سلامت، ورزش همگانی و توانمندسازی بانوان به اجرا می‌گذارند. این نهاد مسئولیت خطیر جلب مشارکت‌های مردمی را به دوش می‌کشد و دنبال این است که توده‌های مردم را به مشارکت در اداره و نگهداری محله ترغیب کند. از این نظر، سرای محله هم‌زمان در تعامل با بخش‌های اجتماعی متعددی قرار دارد و نحوه‌ی تعامل آن با نهاد شهرداری و اجتماع محلی پیرامون، عاملی تعیین‌کننده در توفیق و عملکرد مؤثر آن محسوب می‌شود. همچنین ساختار اجرائی آن در قالب هیئت امنا، کارگروه‌های تخصصی و خانه‌های ۱۳گانه صورت‌بندی شده و نیز بر

از تحولات مهم این محل که باعث رشد جمعیت در آن شد، می‌توان به انقلاب اسلامی و مهم‌تر از آن ساکن شدن رهبر معظم انقلاب، امام خمینی (ره)، در سال ۱۳۵۹ در این محل اشاره کرد. ساکنان این محل در گذشته همگی به صورت قومی بوده و در حال حاضر نیز نیمی از ساکنان آن با یکدیگر قوم و خویش‌اند. با توجه به قدمت تاریخی جماران، این منطقه حتی تا امروز، بخشی از هویت تاریخی خود را حفظ کرده و کماکان می‌توان خانه‌های قدیمی کاهگلی با سقف‌های چوبی و کوچه‌های تنگ و باریک و پیچ‌درپیچ در آن مشاهده کرد. از بناهایی که تاکنون در این محله حفظ شده است، می‌توان به زورخانه جماران اشاره کرد:

تصویر ۱-۱، زورخانه جماران

منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷

اگرچه در سال‌های اخیر این محله نیز از هجوم بی‌امان ساخت‌وسازها مصون نمانده و تعدادی از خانه‌های قدیمی و باغ‌های مصفا‌ی آن تخریب و به آپارتمان تبدیل شده‌اند، مسجد جامع جماران که قدمتی چندصدساله دارد، در کوچه نیایش و در وسط محله واقع شده است مساحت آن در حدود ۹۰۰ مترمربع بوده که در دهه‌های قبل دوباره بازسازی و تعمیر شده است. حسینیه جماران دارای دو تکیه قدیمی و یک حسینیه جدیدالتأسیس است؛ تکیه بالا که در حال حاضر با نام حسینیه امام خمینی نیز شناخته می‌شود بنایی دوطبقه و به مساحت ۸۰۰ مترمربع است و تاریخ ساخت آن به سال ۱۲۳۲ هجری شمسی می‌رسد. مرحوم سیدابراهیم جمارانی آن را وقف کرده و در سال ۱۳۵۵ هجری شمسی از سوی اهالی بازسازی شده است و پس از آن این حسینیه در سال ۱۳۵۹ از طرف حجت‌السلام امام جمارانی در اختیار امام خمینی قرار گرفت.

قطعا مشهورترین چهره‌ای که در طول تاریخ جماران در این منطقه زندگی کرده، حضرت امام خمینی (ره)، بنیانگذار جمهوری اسلامی، بوده‌اند که در سال ۱۳۵۹ در جماران اقامت گزیده و در سال ۱۳۶۸ در همین محل از دنیا رفته‌اند. حضور امام خمینی (ره) موجب شد جماران به کانون تصمیم‌گیری و هدایت ایران تبدیل شده و از شهرتی جهانی برخوردار شود. هم‌اکنون نیز تعداد زیادی از مسئولان و افراد نامدار در این محله سکونت دارند (حسین جلالی و علیرضا شیرافکن).

در این قسمت برداشتها و مشاهدات در سطح محلات پایلوت به تفصیل تشریح می‌شوند. بر اساس انتخاب کارفرما منطقه یک در شمال تهران، منطقه ۱۱ در مرکز شهر، منطقه ۱۴ در شرق، منطقه ۲۲ در غرب و منطقه ۲۰ در جنوب تهران انتخاب شد. از هرکدام از این مناطق دو محله و در مجموع ۱۰ محله برای مشاهده میدانی انتخاب شدند. سپس ۱۰ محله به دو قسمت تقسیم شده و در پنج محله اول (جماران - منطقه یک، شیخ‌هادی - منطقه ۱۱، صاحب‌الزمان - منطقه ۱۴، استخر - منطقه ۲۰ و دهکده المپیک در منطقه ۲۲) مطالعات بر دو نهاد مدیریت محله یعنی سرای محله و شوراییاری تمرکز یافته است. سایر نهادها در این پنج محله تنها در قالب تأثیراتی که بر این دو نهاد دارند و ارتباطاتی که برقرار می‌کنند، دیده شده است. آنچه در این فصل ارائه می‌شود شرحی بر پنج محله اول است.

۱-۵- محله جماران

۱-۱-۱- شناخت محله

جماران نام محله و دهکده‌ای در شمال شهر تهران است. جماران یکی از اولین و قدیمی‌ترین محلات شمیران و مشهورترین آنها به‌شمار می‌آید و جزئی از منطقه یک شهرداری تهران به حساب می‌آید. جماران در شمال شهر تهران و در غرب منظره از جنوب به دزاشیب، از شرق به حصارک و از غرب به امامزاده قاسم (شمیرانات) منتهی می‌شود.

در رابطه با محدوده زمانی شکل‌گیری این محله چیزی مشخص نیست؛ ولی با توجه به نوشته‌ها مشخص می‌شود این محل از نظر محدوده زمانی بسیار قدیمی و شاید اولین دهات شمیران باشد. به‌عنوان مثال، یکی از نمادهای مهم جماران که نشان‌دهنده قدمت بسیار بالای آن است، وجود دو درخت چنار عظیم و سر به‌فلک کشیده است که عمر یکی از این درخت‌ها را بیش از ۸۰۰ سال تخمین زده‌اند (شهرداری ناحیه ۴، منطقه ۱).

موقعیت محله جماران در شهر تهران

تنظیم: نگارندگان، منبع عکس: <http://map.tehran.ir/streetview>

منبع عکس: <http://map.tehran.ir/streetview>

مشخصات اجتماعی و جمعیتی محله

بر اساس اطلاعات دریافتی از شهرداری ناحیه در اردیبهشت ۱۳۹۷، مشخصات جمعیتی محله جماران به شرح زیر است:

جمعیت	۷۴۵۵
جمعیت مردان	۳۷۰۱
جمعیت زنان	۳۷۵۴
جمعیت شاغل	۱۱۸۱
جمعیت بی‌کار	۳۱
تعداد خانوار	۱۲۸۶
جمعیت باسواد	۶۸۳۰
جمعیت بی‌سواد	۳۱۵

منبع: اداره اجتماعی و فرهنگی شهرداری ناحیه ۴ - منطقه ۱

محله جماران به لحاظ ساختار فرهنگی و اجتماعی، محله‌ای دوگانه محسوب می‌شود که این ساختار اجتماعی دوگانه، نمود کالبدی متضاد

را نیز نمایان کرده است. بخشی از محله که عمدتاً اهالی بومی و قدیمی دهکده جماران را تشکیل می‌دهند، در محدوده مرکزی محله و در مجاورت بیت حضرت امام و مسجد جماران قرار دارند. این گروه از اهالی محله همچنان ماهیت دهکده‌ای و روستایی خود را حفظ کرده‌اند، دارای انسجام بسیار بالایی اجتماعی و حس تعلق بالا به محله بوده و به لحاظ اجتماعی و اقتصادی به طبقات متوسط جامعه تعلق دارند. در این بخش از محله اغلب مردم سنتی و مذهبی بوده و تعاملات چهره‌به‌چهره بالایی دارند. معتمدان محله نقشی اساسی در محله دارند و مسائل درون‌محلی عمدتاً به شیوه ریش‌سفیدی و با وساطت معتمدان محله به سرانجام می‌رسد. اغلب معتمدان محلی از ساکنان قدیمی جماران هستند. یکی از شناخته‌شده‌ترین معتمدان محله جماران، حجت‌الاسلام‌المسلمین سیدحسن امام‌جمارانی هستند. ایشان در بسیاری از امور مهم محله نقش دارند، از نسل‌های گذشته تاکنون خانواده امام‌جمارانی، امام جماعت محله بوده‌اند. برخی دیگر از معتمدان به شرح جدول زیر هستند: افرادی که سمت خاصی در محله دارند، از گذشته معتمد محله بوده‌اند و با نقش‌های جدید، تنها رسمیت یافته‌اند.

خبریه‌ها در محله عملکرد مؤثری دارند و اغلب با مشارکت عموم محله، به مشکلات افراد نیازمند رسیدگی می‌شود. معتمدان محله در این خبریه‌ها نقش برجسته‌ای دارند. به همین علت سازمان‌های مردم‌نهاد در محله جماران را همین خبریه‌ها تشکیل می‌دهند. کمک‌های محلی مردم در صندوق

نام و نام خانوادگی	سمت
حسین جلالی	رئیس هیئت امانا
مجید منایی	جانشین رئیس هیئت امانا
علی تیموری	عضو اصلی شورایاری محله
علیرضا شیرافکن	عضو اصلی شورایاری محله
حاج حسین عرفاتی	عضو اصلی شورایاری محله
علی منایی	عضو اصلی شورایاری محله
حامد جبلی	عضو اصلی شورایاری محله
امیرحسین خسروی	مسئول کارگروه تخصصی مردمی
عباسقلی ملکی	مسئول کارگروه تخصصی مردمی
حجت‌الاسلام‌المسلمین سیدحسن امام‌جمارانی	نماینده نهاد مردمی محله
اسماعیل عرفاتی	نماینده نهاد مردمی محله
فرشته اسدی	نماینده دستگاه اجرایی محله
هستی عراقی	مدیر محله
امیر امیدیان	بازنشسته
علی اژدری	معتمد
علی استادهاشمی	معتمد
اسماعیل جبلی	معتمد
مهدی جمارانی	مسئول صندوق قرض‌الحسنه جماران
حمیدمنایی	معتمد
علی منایی	معتمد
عباس عرفاتی	معتمد
سیدمحمد عرفاتی	معتمد

منبع: اداره اجتماعی و فرهنگی شهرداری ناحیه ۴ - منطقه ۱

خانوادگی در محله جماران منای، عرفاتی، علی پناه، اژدری، صفایی و... است که نشانه قرابت و نزدیکی اهالی با یکدیگر است.

اما در سوی دیگر محله این اختلاف فاحشی بین بافت کالبدی و اجتماعی مردم می‌توان مشاهده کرد. تجدد و زندگی مدرن در آن سوی خیابان امیدیان به راحتی قابل مشاهده است. هرچقدر در بافت قدیم جماران مردمی می‌بینید که به راحتی ساعت‌ها همپای صحبت یک پژوهشگر غریبه می‌شوند؛ اما اهالی این بخش از محله را از پشت آپارتمان‌های مجلل و مدرن و اتومبیل‌های گران قیمت به سختی می‌توان پیدا کرد. این بخش از محله همه چیزش شبیه به محلات دیگر است؛ پر از کسانی که برای رفتن بر سرکار عجله دارند و محله کوچکشان جایی در دغدغه‌های روزمره ندارد. برخلاف بافت ریزدانه و فرسوده و تراکم عمدتاً یک یا دو طبقه^۱ در بافت قدیم جماران، در بافت جدیدتر، بافت درشت‌دانه‌تر، نمای ساختمان‌ها جدید و مدرن و تعداد طبقات ساختمان‌ها افزایش می‌یابد.

محله جماران به دلیل حضور امام خمینی (ره)، در سال‌های بعد از انقلاب محل حضور و سکونت شخصیت‌های برجسته سیاسی و مسئولان از جمله رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام، حجت‌الاسلام والمسلمین علی اکبر هاشمی رفسنجانی، مهدی و یاسر هاشمی رفسنجانی، رئیس جمهوری سابق حجت‌الاسلام والمسلمین سیدمحمد خاتمی، متولی مرقد حضرت امام (ره) حجت‌الاسلام والمسلمین سیدحسن خمینی، رئیس سابق مجلس شورای اسلامی حجت‌الاسلام والمسلمین مهدی کروبی، شهردار سابق تهران غلامحسین کرباسچی، عضو مجمع تشخیص مصلحت نظام حجت‌الاسلام والمسلمین مجید انصاری، معاون وزیر امور خارجه آقای عراقچی و... شده است.

حضور این شخصیت‌ها در محله جماران موجب برخورداری محله از وجهه خاص سیاسی و اجتماعی شده است و به نوعی بخشی از هویت محله‌ای جماران را همین جایگاه تعریف می‌کند.

محلی جمع‌آوری شده و در محله جماران برای مردم محلی نیازمند صرف می‌شود. دو خیریه در محله جماران فعالیت دارند؛ خیریه فاطمیه و صندوق قرض الحسنه جماران. این خیریه‌ها با مشارکت مردمی اداره می‌شوند.

اهالی جماران مردمانی بسیار مذهبی و سنتی بوده و اعیاد و مراسم‌های مذهبی را به زیبایی و جدیت از طریق همیاری اهالی محله برگزار می‌کنند.

عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷.

از ویژگی‌های درخور توجه در برگزاری مراسم‌های مذهبی در محله جماران مشارکت و حضور عموم مردم محله با همبستگی بالاست. همه در این مراسم‌ها حضور فعال داشته و در منزل میزبان به روی همه باز است. علاوه بر غلبه سنت و مذهب در محله می‌توان یکی دیگر از دلایل این همبستگی بالا را در قدمت و هم‌خانواده بودن اهالی محله دانست. اهالی محله عمدتاً از خانواده‌های مشترکی هستند. عموماً نام‌های

گردهمایی مردم محلی در جشن نیمه شعبان، منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷.

گردهمایی مردم محلی در جشن نیمه شعبان، منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷.

۱- حفظ بافت قدیم جماران ناشی از جبر امنیتی به دلیل حضور بیت امام خمینی (ره) است.

تصویر: چنار چندصد ساله مقابل مسجد جماران
منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ماه ۱۳۹۷.

حسینیه جماران

قبل از ورود حضرت امام خمینی (ره) به جماران مرحوم سیدابراهیم جمارانی زمینی را که در حال حاضر حسینیه بزرگ جماران است، وقف می‌کند و در سال ۱۲۸۱ هجری قمری مصادف با ۱۲۴۳ هجری شمسی و با مشارکت مردم این حسینیه احداث و در سال ۱۳۵۵ نیز بازسازی مجدد می‌شود. در ایام ارتحال مراسم تجدید میثاق با آرمان‌های حضرت امام (ره) و یاد یادگارش حاج آقا مصطفی خمینی با حضور دانش‌آموزان، دانشجویان، بسیج‌ادارات (صداوسیما، شهرداری و نیروی مقاومت) ارگان‌ها و نهادهای دولتی و مردمی، گروه‌ها و کاروان‌های دسته‌جمعی توریستی و زیارتی برگزار می‌شود (شهرداری ناحیه ۴ منطقه ۱).

منبع: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷
بیت حضرت امام خمینی (ره)

نهادهای و مراکز خدماتی محله

مراکز خدماتی محله شامل مراکز فرهنگی، اجتماعی، ورزشی، بهداشتی، آموزشی، نظامی، سیاسی و... در محله جماران به شرح زیر است:

کارکرد	نام مراکز
فرهنگی	سرای محله جماران نگارخانه حضرت امام (ره) دفتر نشر آثار حضرت امام (ره) فرهنگسرای حضرت امام (ره) کتابخانه جماران
مذهبی	مسجد جامع جماران مسجد جامع حصارک حسینیه امام خمینی (ره) حسینیه شماره ۱ جماران حسینیه شماره ۲ جماران حسینیه شیرازی‌ها حسینیه حصارک
ورزشی	زورخانه جماران سالن ورزشی تن‌سازان مجموعه ورزشی آکاد مجموعه ورزشی فیتنس‌هاوس مجموعه ورزشی جماران سالن ورزشی ویوا
بهداشتی	خانه سلامت جماران بیمارستان فوق‌تخصصی بقیه‌الله جماران
مدارس	دبستان کاشف‌الغطا دبستان حبیب ابن‌مظاهر هنرستان یادگار امام راهنمایی دهخدا دبیرستان کوشش راهنمایی دانا
نهادهای مردم‌نهاد یا سمن‌ها ۲	خیریه فاطمیه صندوق قرض‌الحسنه جماران

عناصر هویت‌بخش محله جماران

درختان کهن سال جماران

سه اصله درخت بسیار تنومند هم‌اکنون در جماران وجود دارد که به نوعی می‌توان آنها را از نشانه‌های تاریخی جماران به حساب آورد. درخت‌های چنار بالا و پایین مسجد جامع جماران هرکدام عمری در حدود هزار سال را دارند.^۱ این درختان برای مردم محلی دارای ارزش و احترام زیادی هستند. درخت چنار روبه‌روی مسجد جماران یکی از عناصر هویتی محله است و مردم، محله خود را با این درختان معرفی می‌کنند.

بخش مدرن محله، جماران، منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷

۱-۲-۵- تحلیل محتوای مصاحبه‌های عمیق با مسئولان سرای محله جماران

همان‌طور که اشاره شد، بخش اول تحلیل محتوای مصاحبه مرتبط با مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با مسئولان محلی خواهد بود. در همین راستا، با بررسی‌های میدانی و بررسی اسناد محله، افراد زیر که از مؤثرترین افراد در محله هستند، شناسایی شده و برای مصاحبه انتخاب شدند. همچنین علاوه بر نخبگان محلی، چند نفر از مسئولان نهادهای شهری نیز به فراخور میزان آگاهی با مسائل محله، مورد پرسش قرار گرفتند. مجدد لازم به ذکر است که شیوه پرسش سؤالات مصاحبه به فراخور شرایط مصاحبه، به لحاظ ترتیب سؤالات و نحوه پرسش متفاوت است. در موارد مورد نیاز توضیحاتی اضافه بر این سؤالات در شفافیت بحث برای مصاحبه‌شونده ارائه شده است. بر حسب اطلاعات مورد نیاز و افراد در دسترس، افراد زیر برای مصاحبه انتخاب شدند که اسامی و جایگاه این افراد به شرح زیر است (ذکر اسامی و مشخصات افراد با هماهنگی و کسب اجازه از آنان انجام شده است):

جدول - اسامی مصاحبه‌شوندگان و مسئولان محلی

ردیف	نام	سمت
۱	هستی عراقی	مدیر محله
۲	حسین جلالی	دبیر شور ایاری
۳	مجید منایی	جانشین دبیر شور ایاری
۴	علی منایی	عضو اصلی
۵	خانم باقری	مسئول امور اداری و ثبت‌نام (مسئول خانه آموزش شهروندی)
۶	خانم امینیان	مسئول خانه خانواده و سبک زندگی (تسنیم)
۷	آقای رضایی	مدیر اداره اجتماعی و فرهنگی ناحیه ۴ - شهرداری منطقه ۱
۸	آقای قنبری	کارشناس اداره مشارکت‌های اجتماعی - شهرداری منطقه ۱

حضرت امام از سال ۱۳۵۹ تا زمان ارتحال در جماران ساکن بودند؛ منزل ساده و بی‌پیرایه ایشان همواره به‌ویژه در ایام‌الله دهه فجر و ارتحال مرکز توجه زائران بوده است.

زورخانه جماران

هم‌اکنون نیز از این زورخانه برای فعالیت‌های ورزشی استفاده می‌شود.

ارتفاعات کلکچال و بوستان جمشیدیه

این بوستان به دلیل کوهستانی بودن و طبیعت بکر و دیدنی آن از جاذبه‌های گردشگری منطقه یک است (شهرداری ناحیه ۴ منطقه ۱).

ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی محله جماران:

این محله به لحاظ ساختار اجتماعی و فرهنگی، ساختی دوگانه دارد؛ به این صورت که بخش مرکزی محله که عمدتاً حول بین حضرت امام خمینی (ره) قرار گرفته، بافت قدیمی خود را حفظ کرده است؛ اما این مسئله فقط به بافت کالبدی این قسمت از محله بر نمی‌گردد، بلکه اهالی محله نیز مردمانی سنتی و مذهبی هستند. حال و هوای محله شباهت به محله‌هایی دارد که در گذشته جا مانده و حداقل در شهر تهران بسیار اندک هستند. مردم هنوز در کوچه‌صندلی می‌گذارند و دورهم جمع می‌شوند. خانه‌ها با نمای آجری، حیاط‌های با حوض و پر از گلدان، کوچه‌های تنگ و باریک با شاخه‌های آشفته و پریشان یاس و محله‌ای که هنوز مردم با هم سلام و علیک دارند، معتمد محله همان ریش سفید محله است که برای همه محترم است. با گذر از کوچه و پس کوچه‌های تنگ و حال و هوای یکسره سنتی محله، یکبار به گشودگی فضایی مواجه می‌شویم که به دنیای جدید و مدرن ما می‌رسد؛ همان شهری که هر روز با آن سروکله می‌زنیم و نیازی به توصیف ندارد. این دوگانگی که در کالبد خود را نمایان کرده است، به خوبی بین فرهنگ، رفتار و منش اهالی محله نیز مشهود است (نگارندگان).

بخش سنتی محله، جماران، منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷

سوالات شناخت کلی محله

سطح آگاهی و تحصیلات، معیشت و اقتصاد مردم محله

در قسمت مرکزی و شرق محله، مردم سطح متوسطی دارند و حتی افراد نیازمندی وجود دارد که خیرین محله به آنها رسیدگی می‌کنند؛ اما در سایر قسمت‌های محله کیفیت زندگی و سطح اقتصادی مردم وضعیت بسیار خوبی دارد. از نظر سطح تحصیلات، نسل جوان عمدتاً تحصیل کرده هستند؛ اما به هر حال همه اقشار جامعه نیاز به آموزش‌های شهروندی و آگاه‌سازی دارند. در سرای محله این قبیل کلاس‌ها و آموزش‌ها در گذشته برنامه‌ریزی شده است؛ اما از سوی مردم استقبال نمی‌شود و حضور نمی‌یابند. حتی از کلاس‌های سلامت نیز استقبالی نشد.

شناخت بهره‌وران و ذی‌نفعان اصلی در مدیریت محله

مهم‌ترین ذی‌نفعانی که از نظر شوراییاران محله جماران در مدیریت محله مشارکت و در امور مختلف محله با توجه به حوزه عملکرد خود مداخله دارند، عبارت‌اند از:

- مساجد
- بسیج
- هیئت امنای محله
- صندوق قرض الحسنه محله
- نمایندگان مدارس
- سرای محله و شوراییاری
- خیریه‌های محله مانند خیریه فاطمیه
- گروه‌های کوه‌نوردی

گروه‌های کوه‌نوردی در مسیرهای منتهی به جمشیدیه و مسیر کلکچال به لحاظ زیست‌محیطی، فرهنگی و ارتقای خدمات بین‌راهی، نقش زیادی داشته‌اند؛ اما در قالب یک نهاد مردمی سازمان یافته عمل نکرده‌اند.

میزان اعتماد عمومی در سطح محله به نهاد شهرداری و نهادهای محلی

بیشترین اعتماد مردم به نهادهای مدیریت محله، نهادهایی هستند که در سطح محله فعال‌اند. عموم مردم محله به نهاد شهرداری بدبین و بی‌اعتماد هستند و این مسئله ناشی از عملکرد این دستگاه است.

نهادهای محلی مانند سرای محله، شوراییاری، مساجد و... از مردم محلی هستند و از گذشته به آنها اعتماد وجود داشته است. سرای محله و شوراییاری که نهادهایی جدید محسوب می‌شوند نیز به دلیل وجود اعضای محلی و قدیمی در آنها، از این اعتماد و اعتبار برخوردارند؛ اما از دید شوراییاران این اعتماد با برخی اعمال غیرکارشناسانه از سوی شهرداری در حال خدشه‌دار شدن است. مردم سرای محله و شوراییاری را به نوعی نماینده شهرداری در محله می‌دانند. به‌عنوان مثال، نمایندگان شهرداری با وساطت و حضور شوراییاران برنامه‌های بازدید از محله یا خانواده شهید را برنامه‌ریزی می‌کنند. در این دیدارها، مسئولان شهرداری برای ارائه خدمات مورد انتظار مردم، وعده‌هایی می‌دهند و پس از خروج آنها از محله تا مدت طولانی حتی یک یا دو سال، مردم دائماً تحقق خواسته‌های خود را از شوراییاران مطالبه می‌کنند و پاسخ مدنظر خود را نمی‌گیرند. این فرآیند موجب بی‌اعتمادی مردم به مؤثر بودن حضور شوراییاران در محله شده و به تدریج این امر نهادینه می‌شود که شوراییاری و سرای محله قدرتی ندارند. در نتیجه مراجعه به آنها نیز تأثیر نخواهد داشت. یکی دیگر از رفتارهای نامناسب شهرداری در محله، رفتار نامناسب با نیازمندان محله و خانواده شهید بوده است. مشخصات و آدرس این افراد از طریق شوراییاری و سرای محله اخذ شده است و شهرداری برای ارائه کمک‌ها، حمایت‌ها و بسته‌های کالا با مراجعه مستقیم به در منزل افراد و گرفتن عکس و گزارش از عملکرد خود، موجب رنجش این خانواده‌ها شده است. این در حالی است که تا پیش از آن، خیرین محلی با حفظ حرمت و آبروی افراد این حمایت را فراهم می‌کردند. مجموع این عوامل و مسائلی از این قبیل، موجب نگرش منفی در محله به شهرداری شده است.

۱-۲-۱-۵- شناخت سرای محله جماران

سرای محله جماران یا باغ خسروشاهی، یکی از باغات زیبای جماران است. مساحت این باغ در حدود ۱۵ هزار مترمربع است. باغ خسروشاهی در سال‌های اول حضور حضرت امام در جماران به دلیل مسائل امنیتی و حفاظتی از مالک آن اجاره شد و در سال‌های اخیر و با اجرای طرح ساماندهی جماران از سوی شهرداری تهران از وراث مرحوم خسروشاهی خریداری و به‌عنوان سرای محله جماران در اختیار شورای محله قرار گرفت. این باغ دارای ساختمانی زیبا در میانه خود است. این ساختمان به‌عنوان سرای محله جماران اوایل سال ۱۳۹۳ به دست آیت‌الله امام‌جمارانی افتتاح شد. از کل مساحت باغ خسروشاهی، هشت هزار مترمربع به سرا اختصاص یافته است.

سرای محله جماران، منبع: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷.

سابقه مشارکت مردم و نهادهای محلی در محله جماران مردم محله جماران همبستگی بالایی دارند و در مواردی که شهرداری کاری نکرده است و در توان مردم بوده، با مشارکت مردم محله انجام شده است. برخی مواردی که می‌توان به آنها اشاره کرد، به شرح زیر است:

- تأمین مالی ساماندهی جوی‌های آب محله
- مشارکت مالی و عملی مردم در اجرای مراسم‌های مذهبی
- جمع‌آوری کمک‌های مردمی در سرای محله و مسجد
- همبستگی بالا و همکاری با مسجد جماران و حاج آقا امام‌جمارانی در جمع‌آوری کمک‌های مردمی برای حمایت از نیازمندان و زنان سرپرست خانوار در محله
- مشارکت مردم محله در ساخت سرویس‌های بهداشتی مسیر کلکچال

مشارکت مردم محله در ایجاد کمپ هلال احمر در مسیر کلکچال - مشارکت بخش خصوصی در محله - بخش خصوصی در محله مشارکت ندارد. در حوزه ساخت‌وساز نیز به دلیل محدودیت‌های تراکمی ساخت‌وساز بخش خصوصی رغبتی به سرمایه‌گذاری در محله ندارد.

مشارکت و تعامل با نهادهای علمی و دانشگاهی

در سطح محله با هیچ نهاد علمی و دانشگاهی تعاملی نبوده است.

۱- این محدودیت‌ها به دلیل رعایت مسائل امنیتی ناشی از وجود بیت امام خمینی (ره) در محله است.

۵-۲-۱-۲- شاخص‌های مکانی سرای محله

سرای محله از نظر ویژگی‌های مکانی و کالبدی از طریق شاخص‌های زیر بررسی شده است. این شاخص‌ها عمدتاً معطوف به مکان‌یابی سرای محله هستند و مواردی مانند دسترسی و نفوذپذیری را سنجش می‌کنند. همچنین در بررسی کالبدی، بخشی از این شاخص‌ها نیز امکانات سر را می‌سنجد. شاخص‌های بررسی شده به شرح جدول زیر است:

تعداد اتاق‌های سرای محله و فضای موجود برای فعالیت‌های سرای محله به نظر کافی می‌رسد

تنها اتاق اختصاص یافته به خانه‌ها، مختص استقرار مسئولان خانه‌ها و امور اداری است و به فعالیت‌های فرهنگی خانه‌ها اختصاص ندارد.

تنظیم: نگارندگان، منبع عکس: <http://map.tehran.ir/streetview/>

جدول شاخص‌های مکانی سرای محله

مفاهیم	توضیحات
محل قرارگیری	جنب خیابان شهید هادی حسن‌پور - پلاک ۶
دسترسی	سرای محله در مجاورت یک خیابان اصلی حدوداً در ناحیه مرکزی محله واقع شده و به لحاظ دسترسی ساکنان، برای نیمه شرقی و مرکزی محله، موقعیت مناسبی دارد؛ اما دسترسی پیاده برای ساکنان نیمه غربی محله (حوالی خیابان یاسر) دشوارتر بوده و حتی موقعیت سرا برای بخشی از ساکنان نیمه غربی محله نیز شناخته شده نیست. خیابان شهید حسن‌پور از جنوب به خیابان شهید باهنر (نیاوران) و از شمال به پارک جمشیدیه متصل می‌شود. از نظر دسترسی وسایل نقلیه یک خط اتوبوس مسیر جماران - تجریش را به محله و سرا متصل می‌کند
خوانایی موقعیت	به دلیل قرارگیری در خیابان اصلی و هویت تاریخی باغ (شناخته شده بودن)، آدرس سرا به راحتی پیدا می‌شود
هویت و تعلق خاطر به مکان	مکان قرارگیری سرا، برای مردم محلی به دلیل واقع شدن در باغ خسروشاهی که یکی از باغ‌های شاخص محله است، جاذبه دارد
مساحت	هشت هزار مترمربع
تعداد طبقات	دو طبقه به اضافه فضای مهدکودک در ساختمان مجاور سرای محله (در محدوده باغ)
اتاق‌های موجود در سرا	هشت اتاق به اضافه دو سالن کتابخانه در همکف و فضای موجود زیرزمین برای استفاده کتابخانه و قرائت‌خانه (دو اتاق از این اتاق‌ها به شوراییاری و مدیرمحله اختصاص دارد)
تعداد اتاق‌های درآمدزا (اجاره ای و...)	فقط مهدکودک
تعداد اتاق‌های اختصاصی برای دوره‌های آموزشی و کلاس‌ها	پنج اتاق به صورت چرخشی بین دوره‌های مختلف
تعداد اتاق‌های اختصاصی خانه‌ها	یک اتاق اداری
امکانات سرا: (زمین چمن، سالن ورزشی، آمفی‌تئاتر، اتاق جلسات، کتابخانه و قرائت‌خانه)	زمین چمن ندارد سالن ورزشی ندارد دو آمفی‌تئاتر روباز و سرپوشیده دارد اتاق جلسات دارد کتابخانه یک سالن در طبقه همکف و یک اتاق در زیرزمین دارد قرائت‌خانه دارد اتاق کامپیوتر و گیم‌نت دارد.

کتابخانه سرای محله جماران

یکی از امکاناتی که سرای محله دارد، وجود کافی شاپ در محدوده باغ مقابل ساختمان سرای محله است. این کافه برای مدتی تبدیل به کافه کتاب شده و به دلیل درآمد خوب آن، یکی از منابع درآمدی مهم سرای محله بود. همچنین با وجود کافه، سرا به پاتوق اقشار مختلفی از مردم به ویژه جوانان تبدیل شده بود. به دلیل تناقض با وظایف قانونی سراهای محله از سوی شهرداری ناحیه از فعالیت این کافه خودداری شده و اکنون به صورت بلااستفاده در باغ رها شده است. همچنین فضای وسیع و زیبای باغ یکی از عوامل جذب اقشار مردم به این محوطه بوده که به دلیل مسائل اخلاقی بهره برداری از فضای باغ اعم از درآمدزایی یا به صورت رایگان (برای تعامل بیشتر با مردم) از سوی دستگاه های قضائی و شهرداری ممنوع شده است و حتی فعالیت های ورزشی مانند پینگ پنگ و فوتبال دستی آقایان در فضای بسته سرا صورت می پذیرد.

منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷
سالن نشریات کتابخانه سرای محله جماران

گیم نت سرای محله جماران، منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷.

منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷
برخی از اتاق ها و فضاهای موجود در سرای محله به صورت خالی رها شده اند و فعالیتی برای آنها تعریف نشده است و استفاده مناسبی از آنها نمی شود.
فضای خالی و بدون استفاده در سرا

منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷
گیم نت سرای محله جماران

مسابقات ورزشی آقایان در فضای بسته سرای محله، منبع عکس: سرای محله جماران، آذر ۱۳۹۶.

منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷

جدول مشخصات کارکنان سرای محله جماران:

عناوین	نام و نام خانوادگی	سن	سابقه سکونت در محله	تحصیلات	تحصیلات مرتبط	سابقه کار در سرا	مجموع دریافتی کارکنان (تومان) ۴
مدیر محله	هستی عراقی	۴۴	۴۴	کارشناسی ارشد حقوق قضائی	ندارد	۳	۲,۵۰۰,۰۰۰
مسئولان خانه‌ها	خانه پژوهش	-	-	-	-	-	-
	خانه سلامت	-	-	-	-	-	-
	خانه دوام و ایمنی	آقای امینیان	۴۵	۴۵	لیسانس نقشه‌کشی	ندارد	۳
	خانه رفاه و خدمات اجتماعی	آقای عباسی	۳۵	ندارد	کارشناسی پژوهشگری اجتماعی	دارد	۱
	خانه خانواده و سبک زندگی (تسنیم)	خانم امینیان	۴۵	۴۵	دیپلم	ندارد	۳
	خانه قرآن و عترت	خانم هادی	۴۳	۴۳	حوزوی	دارد	۳
	خانه آموزش شهروندی	خانم باقری	۳۵	۳۵	کارشناسی امور تربیتی	دارد	۳
	خانه فناوری اطلاعات و فضای مجازی	آقای شیریوه	۲۳	۲۳	بانکداری	ندارد	۳
	خانه ورزش و تفریحات سالم	-	-	-	-	-	-
	خانه فرهنگ و ایثار	خانم آهاری	۴۵	۴۵	امور تربیتی	دارد	۳
	خانه کودکان ۷	-	-	-	-	-	-
	مسئول امور ثبت نام	-	-	-	-	-	-

تنظیم: نگارندگان.

۵-۱-۲-۳- ویژگی‌های نیروی انسانی در سرای محله

کارکنان سرای محله جماران به تفکیک خانه‌ها، سن، سابقه سکونت در محله، تحصیلات و سابقه کار در سرا به شرح زیر است، مجموع دریافتی کارکنان حاصل از درآمد کل سرا است و مختص به خانه‌ها نیست:

سرای محله جماران در مجموع هشت نفر نیروی انسانی دارد. خانه پژوهش، خانه سلامت، خانه ورزش و تفریحات سالم در حال حاضر نیرویی ندارند.

موقعیت کاری این کارمندان با عناوین خانه‌ها تعریف می‌شود؛ اما طبق اظهارات مسئولان و کارمندان سرا، در بیشتر خانه‌ها فعالیتی انجام نمی‌شود و این تقسیم‌بندی کارکنان در خانه‌ها صرفاً به صورت

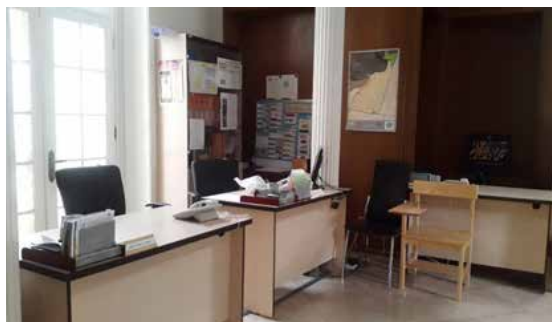
ظاهری است. فعالیت‌ها، دوره‌های آموزشی و کارگروه‌ها بر حسب نیاز، برنامه‌ریزی می‌شود؛ اما به خانه‌ها وابسته نیست.

یک اتاق مربوط به خانه‌ها تجهیز شده به امکانات اداری معمول، به خانه‌ها اختصاص یافته است؛ اما در سه بار مراجعه نگارندگان به سرای محله جماران، مسئولی در حال فعالیت در این اتاق و در سرای محله مشاهده نشد. در اغلب موارد پنج نفر شامل مدیر محله، یک مسئول امور اداری و ثبت نام، مسئول مهدکودک و مدرس کلاس زبان (هر دو خارج از کارکنان مطرح شده در جدول زیر بوده و به صورت مشارکتی ۷۰ درصدی با سرا همکاری دارند) و مسئول کتابخانه، در سرای محله در حال فعالیت هستند. در تصاویر زیر اتاق مسئولان خانه‌ها مشاهده می‌شود که در اغلب اوقات خالی و بدون فعالیت است.

فعالیت ندارند. سه خانه‌ای که عنوان شد، مسئولی ندارند و به همین علت مسئولان خود را از دست دادند؛ چراکه داوطلبان پس از مدتی فعالیت و انتظار دریافت حقوق، از ادامه فعالیت ناامید شده و به حضور خود در سراها خاتمه می‌دهند.

۵-۱-۲-۴- وضعیت سرای محله جماران از نظر اقتصادی

در گزارشی که ستاد مشارکت‌های اجتماعی شهرداری منطقه یک در اختیار نگارندگان قرار داد، وضعیت درآمدی سراهای محله منطقه یک بررسی شده و سرای محلات زیان‌ده را مشخص کرده‌اند:

اتاق مسئولان خانه‌ها، منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷.

اتاق مسئولان خانه‌ها، منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷.

بر اساس این نمودار، ۳۷ درصد از سراهای محله جماران زیان‌دهه و ۶۳ درصد سراهای محله به لحاظ مالی به استقلال رسیده و خودگردان هستند. همان‌طور که در جدول صفحه بعد، مشاهده می‌شود، سرای محله جماران با تراز مالی منفی (۴۷,۸۵۵,۳۵۷ ریال) در گروه سرای محلات زیان‌ده قرار دارد.

محلات	اوین	ریال
	۱۶,۴۷۰,۱۹۸	-
زیان ده	ولنجک	ریال
	۱۶۴,۵۸۴,۱۱۸	-
در بند	۷,۵۲۴,۲۸۳	-
جماران	۴۷,۸۵۵,۳۵۷	-
کاشانک	۱,۵۶۲,۱۰۰	-
در سال ۱۳۹۶	دارآباد	ریال
	۸,۸۸۷,۳۰۱	-
شهرک نفت	۹,۷۳۱,۴۳۵	-
تجریش	۵۹,۸۸۶,۰۵۳	-
چینر	۶,۵۸۰,۷۴۲	-
حکمت	۱۱,۲۶۴,۱۰۰	-

منبع: شهرداری منطقه ۱، معاونت امور اجتماعی، ستاد مشارکت‌های اجتماعی، فروردین ۱۳۹۷

کارکنان سرای محله جماران عمدتاً محلی هستند؛ به جز مسئول خانه خدمات و رفاه اجتماعی که از سوی شهرداری به کار گرفته شده است. از مجموعه هشت نفر کارکنان، پنج نفر از ساکنان قدیمی و اصلی محله هستند. این مسئله نکته مثبتی است و نشان می‌دهد کارکنان شناخت خوبی از محله دارند. به لحاظ تحصیلات، به جز دو نفر، مابقی دارای تحصیلات دانشگاهی هستند. مدیر محله تحصیلات علوم قضائی دارد و تخصص ایشان مرتبط با مدیریت محله نیست. در مجموع چهار نفر از کارکنان تحصیلات مرتبط ندارند.

رده سنی کارکنان سرای محله از ۲۳ تا ۴۵ سال است؛ البته تنها سه نفر زیر ۴۰ سال بوده و مابقی کارکنان حدود ۴۵ سال دارند. ترکیب سنی جوان‌تر می‌تواند به پویایی بیشتر سرای محله بینجامد. میانگین سنی کارکنان سرای محله ۳۹/۳ است.

سابقه فعالیت کارکنان در سرای محلات عمدتاً سه سال است که از تاریخ شروع فعالیت سراسر است. این مسئله نشان از ثبات کارکنان از آغاز فعالیت سرا تاکنون دارد.

از نظر درآمدی، مدیر محله و مسئول امور اداری درآمد ماهیانه دارند، مسئول خانه رفاه و خدمات اجتماعی نیز از شهرداری حقوق دریافت می‌کند. خانه فناوری اطلاعات و فضای مجازی نیز درآمد محدودی دارد؛ اما مسئولان خانه فرهنگ و ایثار و خانه تسنیم به دلیل فعالیت‌نداشتن مؤثر در سرای محله، درآمدی ندارند. فعالیت این دو خانه به دورهمی‌های زنانه که عمدتاً در مراسم مذهبی و به صورت سفره‌های نذری است، محدود می‌شود. یکی دیگر از فعالیت‌های این دو خانه که با استقبال بانوان مسن محله همراه شده است، برگزاری تورهای مذهبی قم و جمران است. خانه قرآن و عترت نیز فعالیت‌های درآمدزایی ندارد.

فعالیت مسئولان خانه‌ها به صورت داوطلبانه تعریف شده است و نیروهای داوطلب در سرای محله دستمزدی برای فعالیت خود دریافت نمی‌کنند و شاید به همین علت بسیاری از خانه‌ها انگیزه زیادی برای

کلاس زبان کودکان در سرای محله جماران، منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷

مهم‌ترین نقاط ضعف کلاس‌ها و برنامه‌های سرای محله را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:

بی‌توجهی به گروه‌های مختلف سنی و جنسی: طبق پیش‌فرض اولیه قرار بر این بوده است که سرای محله پاتوق گروه‌های مختلف سنی و جنسی در محله باشد؛ اما برنامه‌ریزی و هدف‌گذاری سررا به شکلی بوده که گروه‌های خاصی را مخاطب قرار داده و موفق به جذب سایر اقشار نشده است. اغلب مخاطبان سرای محله جماران، بانوان و کودکان هستند و در بین بانوان نیز عمدتاً دو گروه جذب شده‌اند: بانوان مسن بالای ۶۰ سال و خانم‌های خانه‌داری که فرزند زیر هفت سال داشته و از خدمات مهدکودک (در برخی موارد محدود کلاس زبان و نقاشی) استفاده می‌کنند. حتی همین کودکان نیز با ورود به مدرسه، دیگر حضورشان در سرای محله ادامه نمی‌یابد و به تبع آن ارتباط مادران نیز به‌طور کامل با سرای محله قطع می‌شود. برای بانوان شاغل و جوان به دلیل محدوده زمانی ساعت کار سرای محله که به ساعات اداری محدود شده است، امکان حضور و بهره‌مندی از خدمات سررا نیست. همچنین در جذب گروه‌های سنی جوان و نوجوان نیز موفق نبوده است. حضور در سرای محله برای نوجوانان رویکرد تمسخرآمیزی داشته و ارتباط داشتن با سرای محله را در شأن خود نمی‌دانند. آقایان نیز در دوره‌های آموزشی سررا به دلیل ساعت فعالیت سررا و تعریف‌نشده فعالیت مناسب برای آقایان در سرای محله حضور نمی‌یابند. نبود تنوع لازم در برنامه کلاس‌ها: فعالیت سررا عمدتاً به کلاس‌های کودکان و فعالیت مهدکودک سررا ختم می‌شود و فاقد تنوع با توجه به دستورالعمل‌های سرراست.

سطحی، مقطعی و کوتاه‌بودن آموزش‌ها: دوره‌هایی که در سرای محله برگزار می‌شود، عموماً آموزش‌های تأثیرگذاری ندارند، تأثیر آنها به صورت مقطعی است و به لحاظ کیفیت آموزش در سطح پایینی قرار دارند. این یکی از دلایل مهم جذب‌نشده بسیاری از افراد در سرای محله است؛ چراکه این آموزش‌ها را با کیفیت بهتری در سایر مؤسسات اعم از مؤسسات خصوصی یا فرهنگ‌سرا، دریافت می‌کنند. در نتیجه از آنجا که سرای محله به‌عنوان یک مرکز آموزش عمومی شناخته شده است، مردم لزومی به حضور در سررا نمی‌بینند. همچنین دوره‌هایی که منجر به مهارت‌آموزی یا کارآفرینی در محله بشود، پیش‌بینی نشده است.

نگرش درآمذزایی به برنامه‌های سررا: دید غالب به برنامه‌های آموزشی درآمذزایی است. از آنجایی که سرای محلات منبع درآمدی مشخصی ندارند، سرای محله به آموزشگاه شباهت پیدا کرده است. در کنار دید فرهنگی و نیازسنجی محلی، یکی از نگرش‌های غالب به کلاس‌ها، میزان درآمذزایی کلاس است.

۵-۲-۱-۵- ویژگی برنامه‌های سرای محله جماران

مجموعه اقدامات و برنامه‌های سرای محله جماران شامل موارد زیر است:

- برگزاری کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی
- برپایی مراسم مناسبتی و خاص مانند اعیاد و عزاداری‌های مذهبی
- برگزاری نمایشگاه‌های فروش اجناس و کالاهای خانگی محلی مانند پوشاک و زیورآلات دست‌ساز
- برگزاری مسابقات مختلف مانند: جشنواره غذا، مسابقات ورزشی مثل شطرنج، پینگ‌پنگ، فوتبال دستی
- برگزاری تورهای زیارتی قم و جمران
- کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی که در سرای محله جماران برگزار می‌شود، به شرح زیر است و خارج از این موارد دوره دیگری برگزار نمی‌شود. این کلاس‌ها بر اساس نیازسنجی سرای محله و میزان استقبال از کلاس‌ها برگزار می‌شود و در بیشتر خانه‌ها، کلاس یا دوره ای برگزار نمی‌شود:

- طراحی روی پارچه (بانوان)

- عکاسی

- آموزش پخت غذا و شیرینی‌پزی (بانوان)

- آموزش کافی‌شاپ و فینگر فود، ژله تزریقی (بانوان)

- کلاس تقویتی درسی دانش‌آموزان

- شطرنج

- کلاس زبان (کودک و بزرگسال)

- کار با چرم (بانوان)

- انیمیشن‌سازی

- فوتوشاپ و گرافیک

- مهارت کار با کامپیوتر

- نقاشی (کودک و نوجوان)

- چرتکه (کودک و نوجوان)

- تدبیر در قرآن

- کارگاه روان‌شناسی

شهریه کلاس‌ها بین ۷۰ تا ۲۵۰ هزار تومان است. اغلب دوره‌ها بالای ۱۵۰ هزار تومان است و بخشی از مردم دلیل استفاده نکردن از دوره‌های آموزشی سرای محله را قیمت بالای کلاس‌ها اظهار می‌کنند. از کلاس‌های چرتکه برای گروه سنی کودکان، کلاس زبان و شطرنج بیشتر استقبال می‌شود؛ البته این استقبال به معنای تکمیل شدن ظرفیت کلاس‌ها نیست و اغلب با چهار یا پنج نفر کلاس‌ها برای تشکیل شدن، به حدنصاب می‌رسند.

از برنامه‌های دیگری که با استقبال همراه می‌شود، کلاس‌های تدبیر در قرآن است. می‌توان گفت جزء معدود دوره‌هایی است که در قالب خانه شکل می‌گیرد. این کلاس به صورت رایگان برگزار می‌شود و مخاطبان آن بانوان مسن هستند.

کلاس شطرنج در سرای محله جماران، منبع عکس: سرای محله جماران،

فروردین ۱۳۹۷

۵-۱-۲-۶- شبکه ارتباطات سرای محله جماران

سررای محله به‌عنوان نهاد مدیریت محله، باید با سایر نهادهای فعال در سطح محله ارتباط و تعامل داشته و در حل مسائل و بهبود کیفیت زندگی در محله از این نهادها یاری گرفته یا در صورت نیاز به آنها یاری رساند و همکاری متقابل برقرار کند. در محله جماران از آنجا که نهادهای مردم‌نهاد (به‌جز خیریه‌ها) فعال نیستند، عمده این ارتباطات با چند نهادهای زیر است:

- مدارس: معمولاً تعامل سررای محله با مدارس دخترانه و به‌ویژه ابتدایی بوده است. از جمله این مدارس، دبستان کاشف‌الغطا، دبستان حبیب‌ابن‌مظاهر و همچنین راهنمایی دهخداست. این ارتباط در قالب اجرای برنامه‌های مشترک فرهنگی و آموزشی و طرح‌های سلامت، برای دانش‌آموزان مدارس نمود پیدا می‌کند. برنامه‌های در این سطح عمدتاً ادامه‌دار و دارای تأثیر عمیقی نبوده و گاهی بنا بر مناسبت‌ها یا موارد خاص، به صورت برنامه‌های عمومی کوتاه‌مدت در فضای حیاط مدرسه، اجرا می‌شوند.

- مساجد، حسینیه‌ها: سررای محله معمولاً با مسجد جامع جماران و حسینیه جماران در تعامل کاری است. مهم‌ترین نقش مساجد در آغاز فعالیت سررای محله در قالب معرفی، شناساندن و جلب اعتماد مردم نسبت به سررای محله نمود داشته است. از این نظر اعضای شورایی که عمدتاً در مساجد نیز حضور فعالی داشته‌اند، در برقراری این ارتباط بین نهادهای مذهبی و سررای محله، نقش مؤثری داشته‌اند. همچنین حاج آقا امام‌جمارانی، امام جماعت مسجد جماران و معتمد محله، جزء افرادی هستند که در مسجد تعامل خوبی با سررای محله برقرار کرده‌اند. افتتاح سررای محله نیز با حضور ایشان صورت گرفت و این یکی از عوامل تأثیرگذار در معرفی سررای محله تلقی می‌شود. این تعامل در موارد دیگری نیز هست که عبارت‌اند از:

- جمع‌آوری کمک برای نیازمندان محله و در موارد بحرانی (مانند زلزله کرمانشاه) همیاری در سطح فرامحلی
- اجرای برنامه‌های مشترک فرهنگی و مذهبی در فضای مساجد با مشارکت سررای محله
- تبلیغات و معرفی برنامه‌های سررای محله از طریق فعالیت در فضای مسجد

- انتقال مشکلات مردم محله به سررای محله از طریق مسجد
- همکاری مشترک مسجد و سرا در برپایی مراسم مناسبتی، جشن‌ها و عزاداری‌ها

- خیریه‌ها: سررای محله در انجام امور خیریه در محله با خیریه‌های فاطمیه و صندوق قرض‌الحسنه جماران در ارتباط است.
- شوراییاری: نمایندگان شوراییاری محله جماران با مدیریت محله جماران همسو بوده و همواره با تصمیم‌گیری مشترک امور محله و سررای محله را مدیریت می‌کنند.

- شهرداری منطقه و ناحیه: تقریباً در همه محلات تعامل و ارتباط سررای محلات با شهرداری، یک ارتباط طولی و سلسله‌مراتبی است که در آن از سوی شهرداری دستورالعمل‌ها، ابلاغیه‌ها و دستورکارهایی به سراهای محله تحمیل شده و آنها مجبور به تابعیت هستند. در این باره، سررای محله جماران دید منفی و ارتباط نامطلوبی با شهرداری به‌ویژه ستاد مشارکت‌های مردمی دارد و این ارتباط منفی دوسویه است و در مصاحبه با کارشناس ستاد مشارکت‌ها این ذهنیت منفی کاملاً ملموس بود؛ اما در سطح اداره اجتماعی و فرهنگی ناحیه ۴، تعامل مطلوب‌تری وجود دارد. ذهنیت مسئولان سرا به شهرداری ناحیه مثبت بود. این نکته شایان توجه است که این ارتباطات به صورت مقطعی و

فردی ارزش‌گذاری می‌شود. به‌عنوان مثال، با مدیر امور اجتماعی و فرهنگی ناحیه که در حال حاضر فعال هستند، تعامل مناسبی دارند و با مدیر اداره مشارکت‌های اجتماعی تعاملی منفی دارند. در بسیاری از موارد، این نگرش مثبت یا منفی با تغییر مدیر که بالطبع با تغییر شیوه برخورد مدیر با محلات همراه است، دید مسئولان محلی نیز تغییر می‌کند. برای نمونه، مسئولان محلی و شوراییاران ذهنیت بسیار مطلوبی به آقای یزدانی، شهردار سابق منطقه، دارند و دوره همکاری با ایشان به دلیل برخورد و رفتار مناسب، خاطره خوبی برای سررای محله و شوراییاران به‌جا گذاشته است. به همین دلیل نحوه قضاوت سررای محله از مسئولان شهرداری، وابسته به اشخاص شده است. لازم به ذکر است که حتی در دوره‌های مطلوب مدیریتی (از دید مسئولان محلی) کماکان رابطه دستوری بین شهرداری و سررای محله برقرار است.

ارتباط با کسبه محله:

در این بخش، برای هر محله به ۱۰ مغازه از کسبه اطراف مراجعه شده و درباره مراد به سررای محله از آنها سؤال شده «آیا تا الان با سررای محله تعاملی داشته‌اند؟». در این برداشت، تاکنون سررای محله با کسبه محله تعاملی نداشته است.

ردیف	نوع کسب	تعامل
۱	سوپرمارکت	ندارد
۲	سوپرمارکت	ندارد
۳	آر ایشگاه	ندارد
۴	آژانس املاک	ندارد
۵	نانوایی	ندارد
۶	تعمیرگاه لوازم الکترونیکی	ندارد
۷	لوازم خانگی	ندارد
۸	لباس‌فروشی	ندارد
۹	شیرینی‌فروشی	ندارد
۱۰	قصابی	ندارد

تنظیم: نگارندگان

۵-۱-۲-۷- شیوه تبلیغات و اطلاع‌رسانی سررای محله

تبلیغات برای سررای محلات نقش حیاتی دارد. تا زمانی که مردم این فضا و خدماتی را که ارائه می‌دهد، به درستی نشناسند، سررای محله در پیشبرد اهداف خود موفق نخواهد بود. شیوه‌هایی که سررای محله جماران برای معرفی خود به کار می‌بندد، عبارت‌اند از:

- نصب بنر مقابل سررای محله
- معرفی برنامه‌های سرا در کانال تلگرامی
- چاپ کتاب محله (به صورت محدود در چند دوره چاپ شد و به دلیل محدودیت‌های مالی متوقف شد)
- تبلیغات در مساجد و انتقال سینه به سینه از این طریق
- میزان فعالیت سایت و کانال سررای محله:
- سایت سررای محله جماران فعال نیست و تنها پوسته سایت تعریف شده است.

- کانال سرا به صورت روزانه فعال است.
- تعداد اعضای کانال سررای محله جماران: ۱۸۵ نفر
- تعداد اعضای کانال سرا از این لحاظ اهمیت دارد که کسانی که در

صورت مشارکتی (نسبت ۷۰ به ۳۰ که ۷۰ درصد این درآمد به مربی خانه کودک برمی‌گردد) به یک مربی خارج از کارکنان سرا واگذار می‌شود. مطابق تشخیص ستاد مشارکت‌های اجتماعی شهرداری منطقه یک، واگذاری کانون اسباب‌بازی طبق بند ۶ ماده ۱۳ دستورالعمل مدیریت محله، تخلف محسوب شده و همچنین سرای محله تعرفه‌های ابلاغی را رعایت نکرده است.

شهریه حاصل از کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی سرا نیز منبع درآمد دیگر سرای محله است؛ اما به دلیل استقبال نشدن از این کلاس‌ها، درآمد زیادی از این بخش به دست نمی‌آید.

یکی از بهترین منابع درآمدی سرای محله جماران در گذشته، کافه‌کتاب موجود در فضای باغ سرا بود. همان‌طور که پیش‌تر با تصویر کافه‌کتاب در تصویر شماره توضیح داده شد، به دلیل مغایرت با وظایف قانونی سرای محلات و جلوگیری از درآمدزایی از فضای سرا، از فعالیت این کافه از سوی شهرداری منطقه ممانعت به عمل آمد و یکی از بهترین منابع درآمدی سرا قطع شد. در حال حاضر سرای محله برای پرداخت قبوض خدماتی خود نیز دچار مشکل است و پس از قطعی برق یا سایر خدمات، شهرداری مجبور به پرداخت این هزینه‌ها می‌شود. همان‌طور که توضیح داده شد، سرای محله جماران از نظر مالی جزء سراهای زیان‌ده در منطقه یک به‌شمار می‌رود.

۵-۱-۲-۱۰- مهم‌ترین چالش‌ها و مسائل سرای محله جماران

این بخش از گزارش از سوی مدیر محله به صورت نقل قول مستقیم نگارش شده است.

- استقلال‌نداشتن مدیریت محله در عملکرد

یکی از گلابه‌های اساسی مدیر محله از لزوم پاسخ‌گویی به مسئولان متفاوت است. به قول ایشان «ما هنوز نمی‌دانیم به چند نفر باید پاسخ‌گو باشیم. از طرفی برای تک‌تک امور سرای محله باید از شورایی کسب اجازه کنیم و از طرفی بخشنامه‌ها، دستورالعمل‌ها و دستور کارهای مختلف و پرتعدادی از شهرداری ناحیه به صورت دستوری به ما ابلاغ می‌شود. ما خرج امور جاری سرای محله را هم نداریم و باید برای انجام دستورات ناحیه هزینه کنیم. بیشتر وقت ما در سرای محله صرف پاسخ‌دادن به شهرداری ناحیه، تهیه گزارش عملکرد و ارسال عکس از اقدامات می‌شود. شهرداری ناحیه برای اینکه در پایان ماه گزارشی برای ارسال عملکرد خود داشته باشد، به سراها برای اجرای برنامه‌ها و دستورالعمل‌ها فشار می‌آورد. یکی از آفت‌های شهرداری همین گزارش‌نویسی و عکس‌گرفتن‌های بی‌شمار است. تمرکز سرای محله به جای عملکرد فقط بر گزارش‌نویسی و عکس‌گرفتن است. این رابطه از بالا به پایین و انتظار ارسال گزارش‌های عملکرد ماهانه، در حالی است که شهرداری از سال ۹۴ هیچ حمایت مالی‌ای از سرای محله نکرده است.»

- حمایت‌نکردن شهرداری از برنامه‌ها و اقدامات سرای محله

جمع کردن مردم در سرای محله نیاز به تشویق و ایجاد انگیزه برای جذب مردم دارد و این اقدامات بدون صرف هزینه میسر نخواهد بود. ما برای جذب نوجوانان و جوانان مسابقات ورزشی، رباتیک و... برگزار کردیم؛ اما پولی برای اهدای جوایز مسابقات نداشتیم. از شهرداری خواستیم جوایز را آنها بدهند و به علت اینکه هیچ کمکی نشد، دیگر نتوانستیم این برنامه‌ها را برگزار کنیم. به همین علت کلاس‌های رباتیک که استقبال خوبی داشت، متوقف شد.

یکی از درخواست‌های جوانان محله، خرید میز پینگ‌پنگ و فوتبال دستی بود. با وجود پیگیری‌های بسیار شهرداری هیچ کمکی

کمانال سرا عضو هستند، در حال حاضر از خدمات سرا بهره‌مند می‌شوند، پس می‌توان یک برآورد نسبی از تعداد مخاطبان سرا از این ارقام به دست آورد.

موقعیت سرای محله به دلیل قرارگیری در باغ شناخته‌شده خسروشاهی، تقریباً برای اکثر اهالی شناخته شده است؛ اما این به آن معنا نیست که بخش درخور توجهی از مردم محله با اهداف، وظایف و عملکرد سرا آشنایی داشته باشند یا از آن استفاده کنند. یکی از مهم‌ترین دلایل آن، می‌تواند معرفی نشدن صحیح سرای محله باشد. با توجه به مواردی که عنوان شد، مشخص است تبلیغات سرای محله به صورت کاملی انجام نمی‌شود. سرای محله در این زمینه نیازمند تعامل و همیاری بیشتر از سوی سازمان زیباسازی شهرداری تهران، برای کسب اجازه جهت تبلیغات در سطح معابر، اماکن و فضاهای تبلیغاتی در سطح شهر و محله است.

۵-۲-۱-۸- ویژگی مخاطبان سرای محله

همان‌طور که پیش‌تر توضیح داده شد، مخاطبان سرای محله جماران عمدتاً بانوان خانه‌دار، میانسال و مسن بوده‌اند و عمده‌ترین گروه استفاده‌کننده از خدمات سرای محله، کودکان به دلیل وجود خانه کودک هستند. عملکرد و شیوه برنامه‌ریزی سرای محله به نحوی بوده که گروه‌های خاصی را مخاطب قرار داده و موفق به جذب سایر اقشار نشده است. حضور نداشتن آقایان و قشر جوان و نوجوان به‌طور واضحی در سرای محله احساس می‌شود؛ البته از این نظر سرای محله به دلیل برخورداری از فضای بیشتر، موفق به اجرای مسابقات ورزشی شده است و در دوره‌های مقطعی خاص مسابقات، آقایان و نوجوانان نیز در سرای محله حضور می‌یابند. اگرچه این حضور به ندرت بوده و ارتباط مؤثری بین سایر اقشار با سرای محله برقرار نمی‌کند؛ اما نکته مثبت آن، این است که مانند بسیاری از سراها، این سرای یک فضای زنانه تعریف نشده و به صورت کوتاه‌مدت هم‌پذیری حضور آقایان و جوانان است.

تعداد مراجعه‌کنندگان سرای محله در روز:

برای گردآوری این آمار، در یک روز کاری اواسط هفته از آغاز ساعات کاری سرای محله به آن مراجعه شده و تعداد افرادی که تا پایان کار سرای محله به سرا مراجعه داشتند، به تفکیک هدف از مراجعه به سرا، برداشت شده است.

فرآوانی	هدف از مراجعه
۷	بهره‌مندی از خدمات خانه کودک (هر مادر و فرزند یک بار شمارش شده است)
۵	کلاس زبان
۳	قرائت‌خانه و کتابخانه
۱۵	مجموع

۵-۲-۱-۹- محل تأمین منابع مالی سرای محله

یکی از چالش‌های اساسی سرای محله، فقدان یک منبع مالی مشخص و اثبات است. در ابتدای شروع به کار سرای محلات، شهرداری‌ها از آنها حمایت مالی می‌کردند؛ اما از دوره مشخصی به بعد، این حمایت به‌طور کامل قطع می‌شود؛ بنابراین رویکرد غالب سراهای محله به سمت درآمدمحوری سوق می‌یابد. عمدتاً این درآمد از محل درآمدی شهریه خانه کودک یا مهدکودک سرا تأمین می‌شود. بیشترین مراجعه به سرا نیز مربوط به همین خانه کودک است. خانه کودک به

نکرد و در آخر چند نفر از شورایاران با هزینه شخصی خود آن را تهیه کردند. حضور جوانان به واسطه همین امکانات تفریحی و ورزشی در سرا محقق می‌شود که نیاز به هزینه دارد.

به دلیل محدودیت‌های مالی سرای محله، مجبور به برگزاری دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت و تئوری‌وار هستیم در حالی که آموزش باید در عمل صورت بگیرد و همراه با خلاقیت باشد؛ اما بودجه‌ای برای انجام آن نداریم.

مردم این محله مذهبی و سنتی هستند با ورود کردن در مراسم‌ها، مناسبت‌ها و اعیاد می‌توان توجه مردم را جلب کرد؛ اما ما هیچ بودجه‌ای برای مشارکت در این گونه مراسم‌ها نداریم و حتی برای مراسم نیمه شعبان نتوانستیم برنامه‌ای تدارک بینیم و برای شهرداری ناحیه عکس جشن سال گذشته را در گزارش عملکرد ارسال کردیم.

- یوروکراسی اداری یکی از موانع خلاقیت و کارآفرینی در محله

موانع اصلی محقق‌نشدن بسیاری از اقدامات محلی و مشارکت‌ها، یوروکراسی اداری شهرداری و سایر نهادهاست. هر فعالیت کارآفرینی که با مشارکت مردمی، در محله در حال شکل گرفتن بود به دلیل موانع تراشی‌های اداری به تحقق نرسید.

- بدبینی شدید مردم به شهرداری

مردم سرای محله و شورایاری را نماینده شهرداری تلقی می‌کنند. مسئولان شهرداری از محله بازدید می‌کنند، به مردم وعده می‌دهند و در نهایت هیچ اقدامی صورت نمی‌گیرد. فقط به عکس گرفتن و نمایش ختم می‌شود. مردم این مسائل را از چشم ما می‌بینند و به تدریج همان اعتباری که اعضای شورایاری و سرای محله به واسطه معتمد محله بودن نزد مردم داشتند، خدشه‌دار می‌شود.

- ناتوانی در پرداخت حقوق به کارکنان

فعالیت در سرا به صورت داوطلبانه تعریف شده است؛ اما امروزه کسی بدون دریافت حقوق کاری انجام نمی‌دهد. زمانی را که فرد در سرای محله بدون حقوق کار می‌کند، می‌تواند در جای دیگری فعالیت کرده و به ازای آن حقوق دریافت کند. به همین علت کسانی که مسئول خانه‌ها هستند، انگیزه‌ای برای کار کردن نداشته و چند نفر از آنان نیز پس از مدتی انتظار کشیدن و دریافت نکردن هیچ حقوقی، به فعالیت خود در سرا خاتمه دادند.

- مشکلات نگهداری از فضای سرای محله

سرای محله جماران هشت هزار مترمربع فضا دارد. این فضا شامل یک ساختمان اصلی و چندین ساختمان جانبی مثل خانه کودک و آمفی تئاتر است. به علاوه باغ بزرگی دارد که درختان و فضای سبز بسیاری دارد. یکی از بزرگ‌ترین دغدغه‌های سرای محله جماران حفظ و نگهداری از این مجموعه است. آبیاری و نگهداری از فضای سبز باغ و همچنین حفظ ساختمان سرا که علاوه بر ارزشمند بودن رو به فرسودگی است، نه تنها زمان زیادی از مسئولان سرای محله را می‌گیرد، بلکه هزینه‌های بالای نگهداری در طول شبانه‌روز، آبیاری و برق و... دارد. سرای محله با درآمد محدودی که دارد، توان پرداخت هزینه‌های جاری خود را ندارد. به همین علت، در دوره‌های مختلف آب یا برق سرا با قطعی مواجه شده است. حتی حقوق نگهبان سرای محله هم پرداخت نشده است.

- فقدان منبع مالی مشخص و اعمال محدودیت از سوی شهرداری در کسب درآمد

مدیر محله یکی از چالش‌های اساسی سرای محله را اعمال محدودیت برای استفاده از فضای سرا از سوی شهرداری می‌داند: «شهرداری از سال ۹۴ حمایت مالی از این سرا نمی‌کند و منابع مالی

سرای محله را نیز با اعمال محدودیت خدشه‌دار کرده است. یکی از مهم‌ترین منابع مالی سرای محله، کافه کتاب موجود در باغ سرا بود که پاسخ‌گوی نیازهای مالی سرای محله به‌شمار می‌رفت. فعالیت این مکان به دلیل درآمدزایی خارج از وظایف سرا از سوی شهرداری، متوقف شد. از دیگر محدودیت‌های موجود برای درآمدزایی، اعمال محدودیت برای استفاده از فضای باغ برای هرگونه فعالیت درآمدزا حتی عکاسی است.

دیگر منبع مالی سرای محله، خانه کودک سرای محله است. با وجود اینکه مردم محله جماران، توانایی پرداخت شهریه بالاتر از سایر محلات را دارند؛ اما برای شهریه خانه کودک سقف قیمتی مشابه با سایر محلات شهر تهران در نظر گرفته شده است که درآمدزایی آن را کم کرده است. برای هر محله باید به فراخور شرایط آن دستورالعمل ارائه داد؛ در حالی که درباره سرای محلات، دید شهرداری به همه محلات یکسان و شیوه برخورد نیز یکسان است».

- تجویز نسخه‌های یکسان برای محلات از سوی شهرداری

شهرداری برای همه محلات دستورالعمل‌های یکسانی ارسال می‌کند و به ماهیت خاص محلات توجه نمی‌شود. به‌عنوان مثال، در بحث سلامت شهرداری نباید ورود کند. شاید در محلات نیازمند مردم به خدمات رایگان بهداشت و درمان نیاز داشته باشند؛ اما (جدای از اینکه خدمات درمانی در چارچوب وظایف شهرداری نیست) در محلات ما از این خدمات استقبال نمی‌شود و شهرداری در این باره از ما گزارش عملکرد می‌خواهد. در مثال دیگری برای کودکان کار یا اعتیاد و سایر آسیب‌های اجتماعی، از ما گزارش می‌خواهند ما وقتی این مسائل را در محله نداریم، نمی‌توانیم اقدام خاصی برنامه‌ریزی کنیم. این مسئله درباره خانه‌ها نیز مصداق دارد؛ برخی از خانه‌ها در محلات ما کارکرد ندارد؛ در حالی که در محلات دیگر بسیار فعال هستند.

- موقعیت محله و شأن سیاسی و اجتماعی آن

محله جماران به خاطر موقعیت خاص سیاسی و اجتماعی که دارد، از شأن و منزلت بالایی برخوردار است. این موقعیت علاوه بر امتیازاتی که می‌تواند داشته باشد، در حال حاضر برای محله فقط ایجاد هزینه و مشکل می‌کند. برای میهمان‌های سیاسی و مذهبی که به محله وارد می‌شوند و بازدید می‌کنند، باید هزینه کنیم. تنها در یک بار حضور چند نفر از مقامات با ابلاغ شهرداری ناحیه، در سالن آمفی تئاتر سرای محله برنامه‌ای ترتیب دادیم که پنج میلیون هزینه به ما تحمیل شد و تاکنون شهرداری آن را بازنگردانده است. بسیاری از این مقامات از خانواده‌های شهید ساکن در محله بازدید می‌کنند، هر بار حضور آنها در منزل شهدا هزینه‌پذیری را بر دوش محله تحمیل می‌کند.

۱-۵-۲-۱-۱-۵ - شناخت شورایاری محله

شورایاری محله هفت عضو ثابت دارد و پنج نفر نیز عضو هیئت امنا هستند. یک نفر به انتخاب اعضای شورایاری، به‌عنوان دبیر شورا برگزیده می‌شود. به دلیل اهمیت تحصیلات و تخصص اعضای شورایاری، تحصیلات و شغل آنها نیز ذکر شده است. همچنین یکی دیگر از عوامل بررسی‌شده سن اعضاست. اسامی و مشخصات اعضای ثابت شورایاری و هیئت امنا به شرح جدول روبه‌رو است:

اغلب این اعضا از گذشته نیز در محله جزء معتمدان فعال و دلسوز بودند که پیگیر امور و مسائل محله بوده و تنها با شورایاری شدن موقعیت رسمی در محله به دست آوردند. از طریق نمودارهای زیر اطلاعات موجود در جدول مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهد گرفت.

ردیف	نام و نام خانوادگی	نوع عضویت	سن	شغل	تحصیلات
۱	حسین جلالی	دبیر شورا	۴۴	وکیل دادگستری	دکترای حقوق
۲	مجید منایی	جانشین دبیر شورا	۵۴	آزاد- فروشنده لوازم التحریر	دیپلم
۳	حامد جبلی	منشی شورا	۴۱	کارشناس عمران	کارشناسی
۴	علیرضا شیرافکن	رابط شورا	۵۴	کارشناس عمران	کارشناسی
۵	علی منایی	عضو اصلی	۵۴	آزاد	دیپلم
۶	محسن عرفاتی	عضو اصلی	۶۹	بازنشسته	سیکل
۷	علی تیموری	عضو اصلی	۶۳	آزاد	دیپلم
۸	حشمت‌الله دارش	عضو هیئت امنا	۴۲	آزاد	کارشناسی
۹	سیدمحمدحسن امام‌جمارانی	عضو هیئت امنا	۴۸	روحانی	حوزوی
۱۰	عباسقلی ملکی	عضو هیئت امنا	۶۴	بازنشسته	دیپلم
۱۱	امیرحسین خسروی	عضو هیئت امنا	۳۰	کاردان هلال احمر	فوق‌دیپلم
۱۲	اسماعیل عرفاتی	عضو هیئت امنا	۶۳	مسئول بسیج	دیپلم

اطلاعات اعضای شورایی، تنظیم: نگارندگان

تحصیل‌کردگان نیز تنها دو نفر با تخصص عمران، تخصصی مرتبط با مباحث شهری دارند.

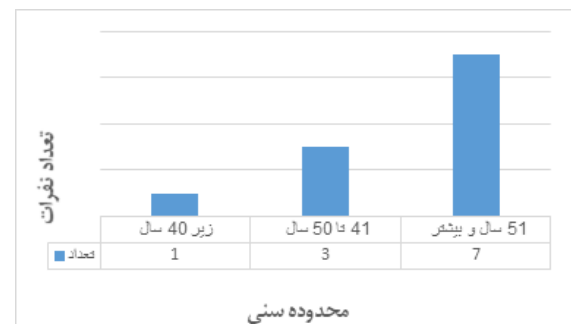

نمودار سطح تحصیلات اعضای شورایی محله جماران، تنظیم: نگارندگان

- انتخابات شورایی

در این بخش سؤالاتی از شوراییاران درباره نحوه وقوع انتخابات شورایی و اطلاع‌رسانی به مردم پرسیده شد. برای انتخابات شورایی تنها از طریق مسجد اطلاع‌رسانی شده و به صورت عمومی در محله تبلیغاتی صورت نمی‌گیرد. به همین دلیل شوراییاران با تعداد رأی اندکی انتخاب می‌شوند. از آسیب‌های برگزارشدن انتخابات به این شیوه این است که نه تنها همه کسانی که صلاحیت و علاقه‌مندی برای کاندیداشدن در انتخابات را دارند، مطلع نشده و حضور نمی‌یابند، بلکه مردمی که باید در انتخابات شرکت کنند نیز غایب خواهند بود. در نتیجه عده‌ای که طرفدار ایدئولوژی فکری خاصی هستند، بر شورا

همان‌طور که در نمودار زیر نشان داده شده است، ترکیب سنی اعضای شورایی غالباً میانسال و سالمند بوده و از اعضای جوان‌تر بی‌بهره است. تنها یک نفر عضو زیر ۴۰ سال دارد که آن هم جزء اعضای اصلی نیست. ترکیب سنی کهن‌سال پویایی، خلاقیت و تخصص را از شورایی می‌گیرد. اگرچه بهره‌مندی از تجربه افراد قدیمی و باتجربه مفید است؛ اما اگر ترکیب غالب را تشکیل بدهد، موجب تسلط عدم تخصص بر عملکرد شورا خواهد شد.

نمودار محدوده سنی اعضای شورایی محله جماران، تنظیم: نگارندگان

از لحاظ مدرک تحصیلی، فقط چهار نفر از اعضا مدارج تحصیلی بالا در سطح کارشناسی و دکتری دارند و بقیه اعضا دیپلم و کمتر هستند. از این لحاظ که در ترکیب شورایی افراد تحصیل‌کرده وجود دارند، نکته مثبتی است؛ اما غالب اعضا این تحصیلات و تخصص لازم را ندارند. نمودار زیر سطح تحصیلات اعضا را نشان می‌دهد. از بین

غالب خواهند شد و آرای متفاوت دیده نخواهد شد. پس در اینکه آنها به درستی نماینده مردم باشند و اهالی محله برای مشکلاتشان به آنان مراجعه کنند، در معرض تردید قرار می‌گیرد؛ چراکه اغلب مردم آنها را نمی‌شناسند.

طبیعتاً کسانی به آنها رأی داده‌اند که از دوستان، آشنایان و همسایگان ایشان هستند. به همین علت با این پدیده مواجهیم که آن بخشی از محله که قسمت سنتی و مرکزی محله بوده و محل تجمع اقوام مشخصی با نام خانوادگی مشترک است، به خوبی شورایاران را می‌شناسند و با دور شدن از مرکز مردم حتی از وجود شورایاری بی‌خبر هستند.

با صراحت می‌توان گفت در شورایاری آن دسته از افرادی که مسجدی و مذهبی شناخته می‌شوند، مسلط هستند. در جامعه ما افراد مختلف با ایدئولوژی‌های فکری و نظرات متفاوتی وجود دارند. با غلبه یک رویکرد غالب افراد دیگر از مؤثر بودن شورایاری دلسرد شده و همه صداها شنیده نمی‌شود. متأسفانه شورایاری در سطح محلات عرصه رقابت‌ها و تضادهای سیاسی شده است.

- مهم‌ترین چالش‌ها و مسائل شورایاری جماران

بی‌قدرتی شورایاری و واگذار نشدن وظایف و اختیارات به سطح

محلی

تفویض قدرت به سطوح محلی از سوی شهرداری صورت نگرفته است و شورایاری نهادی بی‌قدرت تلقی می‌شود. در همه امور شهرداری مداخله دارد؛ اما حمایت مالی نمی‌کند و حاضر نیست به شورایاری اختیارات را در سطح محله واگذار کند. شهرداری در تصمیم‌گیری‌های اساسی که برای محله و منطقه می‌شود، نظر شورایاران را دخیل نمی‌کند و تنها حیطه مداخله شورایاران مربوط به گزارش امور جاری محله مانند آسفالت معابر و نظافت محله است.

شورایاران واسطه بین مردم و شهرداری هستند؛ وقتی خواسته‌های مردم را انتقال داده و تأثیری از سوی مردم دیده نمی‌شود، این امر موجب دلسرد شدن مردم از شورایاران می‌شود.

تعامل مثبتی بین شورایاری و شهرداری و نهادهای دیگر وجود ندارد و این موجب بی‌قدرتی شورا می‌شود. متأسفانه دیدگاه فکری حاکم بر مسئولان شهرداری و به‌هیچ‌وجه مردمی و محله‌محور نیست.

- حمایت نکردن شهرداری از پیشنهادات و نظرات شورایاری

شهرداری ناحیه و ستاد مشارکت‌های اجتماعی به پیشنهادات و نظراتی که شورایاران درباره محله انتقال می‌دهند، اعتنا نمی‌کنند. ارتباط شورایاران با شهرداری در حد انجام درخواست‌های شهرداری و تسهیل اقدامات آنهاست. دید ستاد مشارکت‌های اجتماعی به محلات اصلاً به امور محلات ارتباطی ندارد و کاری برای محله نمی‌کنند. فقط برای اهداف خود مانند جمع کردن افراد و اتوبوس گرفتن برای راهپیمایی، تبلیغات انتخاباتی، جمع‌آوری کمک‌های مردمی برای سوریه، لبنان، فلسطین و... از نهادهای محلی انتظار همیاری دارد. این نهاد بیشتر از اینکه یک نهاد مشارکت محلی باشد، نهادی عقیدتی است.

- برخورد‌های مقطعی، سلیقه‌ای و دوره‌ای با شورایاران

برخورد‌ها و رفتارها با شورایاران به صورت یکسان نبود و در هر دوره‌ای بنا بر اهداف و مصلحت دوره، رفتارها متفاوت بوده است. در دوره شهردار منطقه قبلی (آقای یزدانی)، شهردار ارتباط بسیار مثبتی و تعامل مستقیمی با شورایاران داشت. شهردار مستقیماً با شورایارها در ارتباط بوده و محلات را رصد می‌کرد. شورایاران بر حسب ضرورت

در هر زمانی می‌توانستند با شهردار ملاقات داشته باشند؛ اما در دوره شهردار فعلی، به شورایارها هیچ اعتنایی نمی‌شود، به نظرات آنها در هیچ مسئله‌ای اعتنا نمی‌شود و امکان ملاقات با شهردار برایشان فراهم نیست. شورایاران بعد از یک دوره تکریم و احترام، به صورت کامل کنار گذاشته شدند.

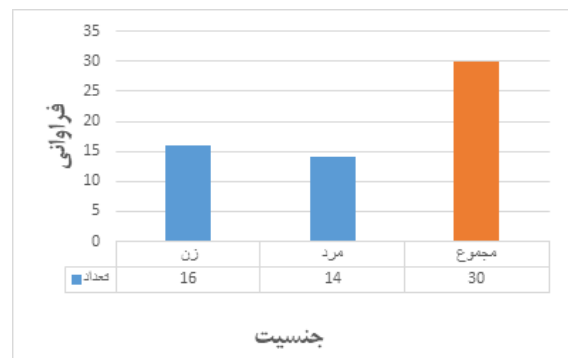
۱-۳- تحلیل محتوای مصاحبه با مردم محلی

در این قسمت برای شناخت بیشتر محله و به‌دست آوردن یک ارزیابی کلی از وضعیت موجود سرای محلات و شورایاری‌ها، مصاحبه‌ای با مردم محلی صورت گرفته است. مصاحبه تا جایی ادامه یافته است که پاسخ‌ها شروع به تکرار نکنند و به اشباع برسیم. این تعداد حدوداً با ۳۰ مصاحبه به نتیجه مدنظر نزدیک شد.

کلیات مشخصات فردی مصاحبه‌شوندگان

۱. جنسیت

از مجموعه ۳۰ نفر مصاحبه‌شونده، ۱۶ نفر زن و ۱۴ نفر مرد بوده‌اند. رعایت تناسب بین تعداد جنسیت مصاحبه‌شوندگان در این بخش مرکز توجه بوده است. پاسخ‌گویان به صورت تصادفی از بین افراد محلی بالای ۱۸ سال انتخاب شده‌اند.

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار جنسیت، تنظیم: نگارندگان

۲. سن

محدوده سنی با توجه به فراوانی گروه‌های سنی در چهار گروه دسته‌بندی شده است. نسبت گروه‌های سنی تقریباً متوازن توزیع و به همه گروه‌های سنی توجه شده است. بیشترین فراوانی گروه سنی مربوط به محدوده سنی ۳۱ تا ۴۰ با فراوانی ۹ است که در نهایت ۳۰ درصد از مجموع داده‌ها را تشکیل می‌دهد.

سن	فراوانی	درصد
زیر ۲۰ سال	۶	۲۰
۲۱ سال تا ۳۰	۸	۲۶,۶۶۶۶۷
۳۱ سال تا ۴۰	۹	۳۰
۴۰ سال به بالا	۷	۲۳,۳۳۳۳۳
مجموع	۳۰	۱۰۰

جدول مشخصات مصاحبه‌شوندگان، سن، تنظیم: نگارندگان

درصد	فراوانی	مدت سکونت در محله
۱۰	۳	۵-۰ سال
۱۳,۳	۴	۶-۱۰ سال
۳۰	۹	۱۱-۲۰ سال
۴۶,۶	۱۴	۲۱ سال و بیشتر
۱۰۰	۳۰	مجموع

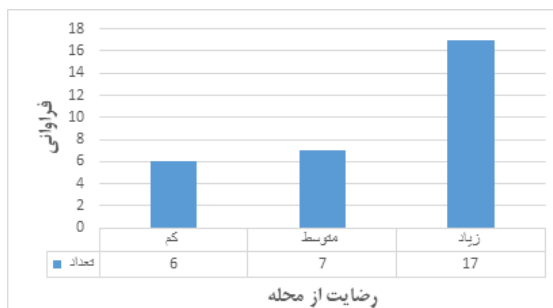
جدول مشخصات مصاحبه‌شوندگان، مدت سکونت در محله، تنظیم: نگارندگان

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار مدت سکونت در محله تنظیم: نگارندگان.

۵. رضایت از سکونت در محله جماران

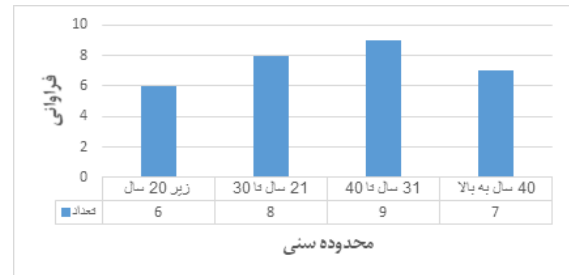
با توجه به قدیمی بودن ساکنان محله جماران، همین حس تعلق باعث می‌شود اکثر ساکنان بدون توجه به مسائل یا مشکلات محله، از سکونت در محله خود رضایت داشته باشند. حدود ۶۳ درصد از ساکنان به این سؤال جواب مثبت داده‌اند. یکی از عمده‌ترین مشکلات محله که موجب نارضایتی از سکونت در محله شده است و برخی از ساکنان به آن اشاره کرده‌اند، به نقش و جایگاه محله جماران برمی‌گردد. این محله به دلیل موقعیت خاص سیاسی و اجتماعی، علاوه بر رفت‌وآمدهای رجل سیاسی و بعضاً وقوع برخی از محدودیت‌ها در حیات جاری محله، از نظر ساخت‌وساز نیز محدودیت تراکم داشته و صاحبان این املاک نمی‌توانند مانند سایر محلات مجاور از مزایای ارزش بالای املاک در شمال شهر بهره‌مند شوند.

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار رضایت از سکونت در محله، تنظیم: نگارندگان.

۶. اطلاع از محل قرارگیری سرای محله

تقریباً همه اهالی محله از محل قرارگیری سرای محله مطلع هستند. علت این مشخص بودن موقعیت قرارگیری آن ذکر شده

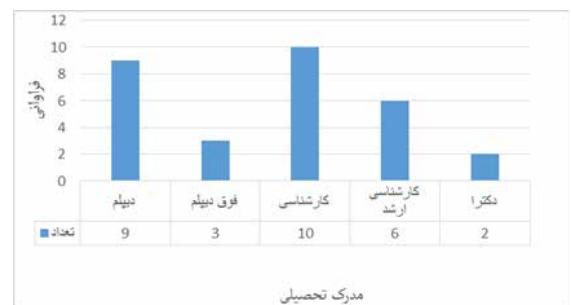
نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار محدوده سنی، تنظیم: نگارندگان

۳. میزان تحصیلات

جدول زیر تحصیلات مصاحبه‌شوندگان را به تفکیک پنج مقطع تحصیلی بررسی شده است. این ارقام نشان می‌دهد ۳۳ درصد از مصاحبه‌شوندگان با مدرک کارشناسی بیشترین فراوانی و پس از آن مدرک دیپلم بیشتری فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. کمترین فراوانی با مقدار ۶/۶ درصد، مربوط به سطح دکترا است.

درصد	فراوانی	تحصیلات
۳۰	۹	دیپلم
۱۰	۳	فوق دیپلم
۳۳,۳	۱۰	کارشناسی
۲۰	۶	کارشناسی ارشد
۶,۶	۲	دکترا
۱۰۰	۳۰	مجموع

جدول مشخصات مصاحبه‌شوندگان، میزان تحصیلات، تنظیم: نگارندگان

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار سطح تحصیلات تنظیم: نگارندگان

۴. طول دوره سکونت در محله

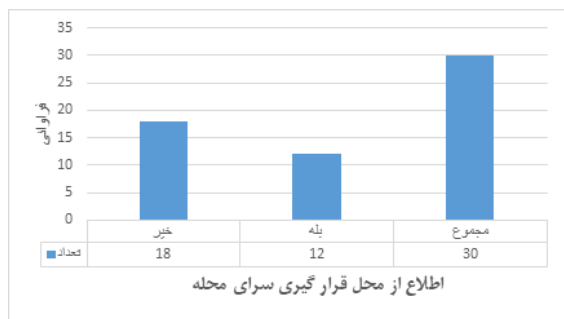
طول دوره سکونت در محله ملاک خوبی برای سنجش حس تعلق به محله است. هرچقدر محله ساکنان قدیمی و اولیه خود را حفظ کرده باشد، از اصالت و هویت بیشتری برخوردار است. همان‌طور که در جدول و نمودار زیر مشاهده می‌شود، ۴۶ درصد ساکنان محله بالای ۲۱ سال و ۳۰ درصد از ساکنان بین ۱۱ تا ۲۰ سال در محله جماران سکونت داشته‌اند، این ارقام نشان می‌دهد محله بسیاری از ساکنان قدیمی خود را حفظ کرده است و از هویت و اصالت بالایی برخوردار است.

است. سرای محله جماران اولاد در خیابان اصلی واقع شده است و دوما به دلیل قرار گرفتن در باغ شناخته شده خسروشاهی، به‌عنوان یک مکان شاخص در محله، توجه مردم را جلب کرده و اکثر اهالی آن را دیده‌اند. این نکته در معرفی سرای محله عامل مثبتی محسوب می‌شود. اگر در برخوردهای اولیه، سرای محله بتواند از خود معرفی خوبی ارائه کند، در بین اهالی محله نقش پیدا می‌کند. در غیر این صورت، نگاه مخاطبان به حضور ساختمانی به نام سرای محله عادت کرده و دیگر کنجکاو‌ها را به خود جلب نخواهد کرد. اتفاقی که در حال حاضر رخ داده است، به همین شرح است.

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار میزان مراجعه به سرای محله، تنظیم: نگارندگان

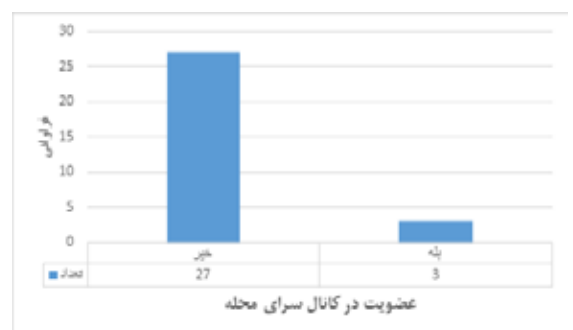
نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار اطلاع از محل قرارگیری سرای محله، تنظیم: نگارندگان

۸. عضویت در کانال سرای محله

یکی از شیوه‌های تبلیغات و اطلاع‌رسانی سرای محله، کانال تلگرامی سراسر است. تقریباً کسانی که از خدمات سرای محله استفاده می‌کنند، برای اطلاع از اخبار سرای محله در این کانال عضو هستند. در نتیجه می‌تواند یک ملاک نسبتاً مناسب برای برآورد فراوانی مخاطبان سرای محله باشد.

عضویت در کانال سرای محله	فراوانی	درصد
بله	۳	۱۰
خیر	۲۷	۹۰
مجموع	۳۰	۱۰۰

جدول مشخصات مصاحبه‌شوندگان، میزان عضویت در کانال سرای محله، تنظیم: نگارندگان.

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار عضویت در کانال سرای محله، تنظیم: نگارندگان

۹. شناخت مدیر محله

پاسخ به این سؤال با تناقض همراه بود. بخشی از مردم محله خانم هستی عراقی را به‌عنوان مدیر سرای محله می‌شناختند؛ اما در پاسخ به این سؤال که مدیر محله را می‌شناسید، پاسخ منفی می‌دادند؛ زیرا مردم هنوز با مفهوم مدیر محله آشنا نیستند.

شناخت مدیر محله	فراوانی	درصد
خیر	۲۷	۹۰
بله	۳	۱۰
مجموع	۳۰	۱۰۰

مشخصات مصاحبه‌شوندگان، شناخت مدیر محله، تنظیم: نگارندگان

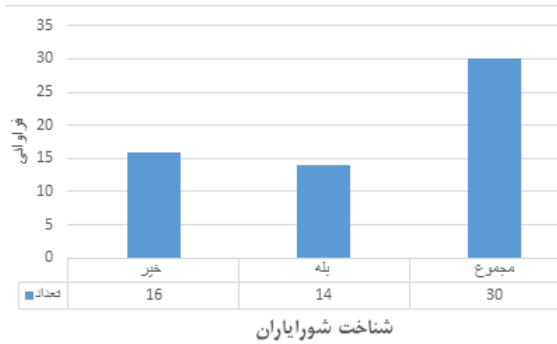
۷. میزان مراجعه به سرای محله

در این بخش از سؤالات، میزان مراجعه و استفاده مردم محله از سرای مورد سؤال قرار گرفت. درصد درخور توجهی از مردم تازه‌حال از خدمات سرای استفاده نکرده و حتی هیچ مراجعه‌ای نیز به آن نداشتند. پاسخ‌گویان برای مراجعه نکردن به سرای محله، دلایل مختلفی مطرح کردند، این دلایل را در قالب عناوین زیر می‌توان دسته‌بندی کرد:

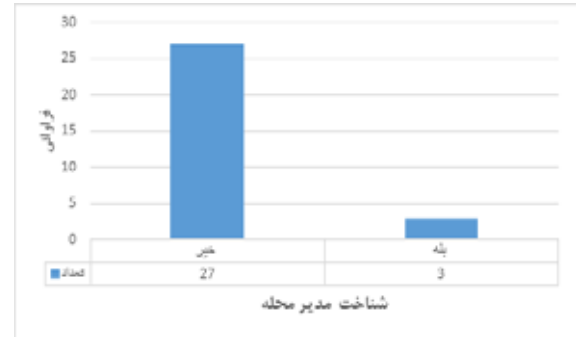
- کیفیت پایین خدمات ارائه‌شده در سرای محله و آموزش‌های سطحی
- مشغله کاری و کمبود وقت برای مراجعه به سرای محله
- محدودبودن ساعات فعالیت سرای محله به وقت اداری، موجب دوری اقبال کارمند و شاغل از سرای محله
- به دلیل دریافت خدمات آموزشی از سایر مراکز آموزشی خصوصی و فرهنگ‌سرا، دلیلی برای حضور در سرای ندارم
- گران بودن خدمات ارائه‌شده در سرای محله مانند دوره‌های آشپزی

میزان مراجعه به سرای محله	فراوانی	درصد
یک بار در هفته و بیشتر	۳	۱۰
مراجعه در گذشته	۲	۶.۶
در مراسم‌ها و مناسبت‌ها	۶	۲۰
هرگز مراجعه نکرده	۱۹	۶۳.۳
مجموع	۳۰	۱۰۰

جدول مشخصات مصاحبه‌شوندگان، میزان مراجعه به سرای محله، تنظیم: نگارندگان

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار شناخت شورایاران، تنظیم: نگارندگان

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار شناخت مدیر محله، تنظیم: نگارندگان

اسامی آن تعدادی از اعضای شورایاری که بین اهالی محله بیشتر شناخته شده هستند، به شرح زیر است:

نام شورایار	فرآوانی
مجید منایی	۱۲
حسین جلالی	۱۱
علی منایی	۹
محسن عرفاتی	۶
علی تیموری	۲
علیرضا شیرافکن	۲
حامد جبلی	۱

همه اعضای شورایاری حداقل یک بار نام برده شده‌اند؛ این نتیجه در بین محلاتی که اصلاً شورایاران شناخته شده نیستند، یا یک یا دو نفر شناخته می‌شوند، نتیجه مطلوبی به‌شمار می‌رود.

۱۳. مراجعه به شورایاران

در این قسمت از مردم پرسیده شد « آیا برای حل مشکلات و مسائل خود در محله به شورایاران مراجعه می‌کنند؟ » بسیاری از پاسخ‌گویان علت مراجعه نکردن خود به شورایاران را بی‌تأثیر بودن اقدامات آنان دانستند و اظهار کردند با وجود اینکه آنها را افراد دلسوزی می‌دانند، آنها قدرتی در حل مسائل و امور محله ندارند و تنها به‌عنوان معتمد محله قابل احترام هستند.

مراجعه به شورایاران	فرآوانی	درصد
خیر	۲۱	۷۰
بله	۹	۳۰
مجموع	۳۰	۱۰۰

مشخصات مصاحبه‌شوندگان، میزان مراجعه به شورایاران، تنظیم: نگارندگان

۱۰. رضایت از عملکرد سرای محله

این پرسش اگرچه که مطرح شد؛ اما با توجه به شناخت نداشتن درصد بالایی از پاسخ‌گویان از سرای محله و خدمات آن، (فقط ۱۰ درصد از پاسخ‌گویانی که در حال حاضر از خدمات سرای محله استفاده می‌کنند آن را می‌شناسند)، بی‌معنا به نظر می‌رسد. در پاسخ به این پرسش، اکثر پاسخ‌گویان مطرح کردند هیچ شناختی از سرای محله ندارند تا در این باره پاسخ‌گو باشند. حتی همان درصدی که از سرای محله شناخت داشتند، اغلب از خانه کودک سررا استفاده کرده و از کیفیت خدمات آموزشی سررا اطلاعی ندارند.

۱۱. آگاهی از اهداف تشکیل سرای محله

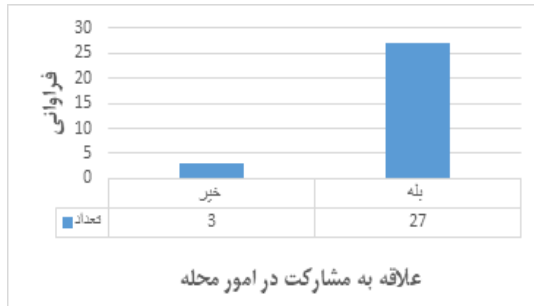
- اگرچه اکثر پاسخ‌گویان در مواجهه با این سؤال اظهار بی‌اطلاعی کردند؛ اما از برخی پاسخ‌ها کلیدواژه‌های زیر استخراج شد:
 - آموزش عمومی برای مردم محله
 - اداره محله و حل مشکلات محله
 - محل تعامل مردم محله
 - برقراری ارتباط بین مردم و شهرداری

۱۲. میزان شناخت از اعضای شورایاری

پاسخ به این سؤال مانند بافت دوگانه محله، پاسخی دوگانه بود. اغلب کسانی که در مرکز محله سکونت داشتند، اعضای شورایاری را می‌شناختند؛ اما در نواحی غربی محله مردم هیچ شناختی از شورایاران نداشتند. برخی از دلایلی که اهالی محله برای نشناختن شورایاران ذکر کردند، به شرح زیر است:
 - بی‌اطلاعی از انتخابات شورایاری
 - مشغله کاری و بی‌علاقگی به امور مربوط به سطح محله
 - سیاسی بودن فضای شورایاری به دلیل غلبه جناح مذهبی و مسجیدی موجب دلسردی اقشار تحصیل کرده و روشنفکر از حضور در شورا

- محدود بودن به وقت اداری برای حضور شورایاران در شورایاری و سرای محله موجب دوری اقشار کارمند و شاغل از شورایاری؛
 - شورایاری محل تجمع افراد سالمند و فاقد تخصص است و فعالیت آنها را مؤثر نمی‌داند
 - بی‌قدرتی و بی‌تأثیری شورایاری در سطح محله موجب دلسردی از پیگیری آن

در ادامه این سؤال از مردم پرسیده شد اگر در اداره محله خود از شما مشارکت بخواهند، حاضر به مشارکت هستید؟

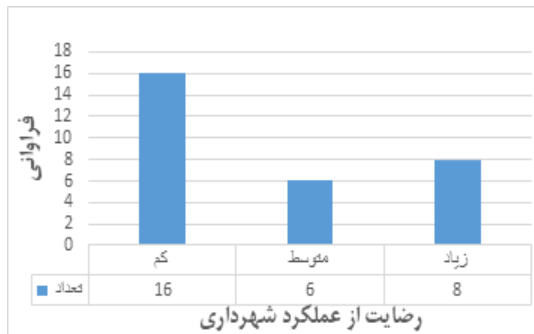

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار میزان تمایل به مشارکت تنظیم: نگارندگان.

با توجه به اینکه اغلب اهالی محله از افراد قدیمی و اهالی اصیل جماران هستند و فراوانی مهاجرت به محله کم بوده است، حس تعلق بالایی به محله دارند و حیات محله برای اغلب اهالی بسیار ارزشمند است. در نتیجه از این سؤال استقبال کرده و بسیاری به این دلیل که از بدو تولد در این محله سکونت داشتند، اظهار کردند برای بهبود وضعیت محله خود هر کاری که بتوانند انجام خواهند داد.

رضایت از عملکرد شهرداری در سطح محله

در این بخش از مردم درباره عملکرد شهرداری سؤال شد. این سؤال می‌تواند نشانگر نگرش مردم به شهرداری باشد. ارقام زیر نشان می‌دهد، بخش درخور توجهی از اهالی محله، به نهاد شهرداری دید مثبتی ندارند.

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، رضایت از عملکرد شهرداری، تنظیم: نگارندگان

از مهم‌ترین دلایلی که پاسخ‌دهندگانی که جواب منفی به این سؤال دادند، مطرح کردند، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- خدمات‌رسانی ضعیف به محله جماران
- رسیدگی نکردن به مشکلات محله
- محدودیت تراکم ساخت‌وساز در قسمت مرکزی محله

۱۸. میزان اعتماد به نهادهای محلی (شورایاری و سرای محله)

مردم اگرچه برخی از شوراییاران را می‌شناسند؛ اما به‌عنوان نماینده محله خود به آنها اعتماد ندارند. مهم‌ترین دلایل بی‌اعتمادی به نهادهای محلی عبارت‌اند از:

- فقدان اثرگذاری لازم شوراییاران در محله
- تخصص‌نداشتن اعضای شوراییاری در مدیریت محله
- شرکت‌نکردن در انتخابات و شناخت کم از شوراییار محله

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار میزان مراجعه به شوراییاران، تنظیم: نگارندگان

۱۴. میزان شناخت از سازمان‌های مردم‌نهاد در سطح محلی

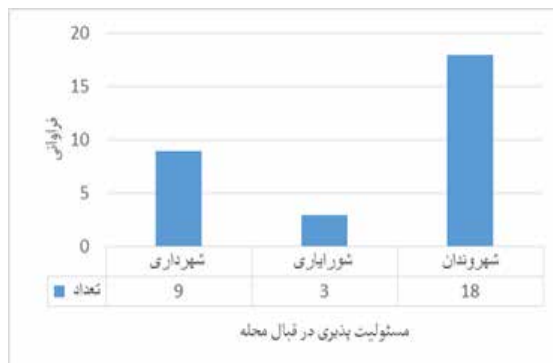
بر اساس گفته‌های مسئولان محلی و شهرداری ناحیه، در محله جماران سازمان مردم‌نهاد وجود ندارد. مردم در مقابل این سؤال به خیریه فاطمیه و صندوق قرض‌الحسنه جماران اشاره کردند که سازمان مردم‌نهاد به‌شمار نمی‌روند.

۱۵. خدمات استفاده‌شده در سرای محله

از کسانی که از سرای محله استفاده می‌کردند یا در گذشته مخاطب آن بودند، خواسته شد خدماتی را که بیشتر از آن بهره برده‌اند، نام ببرند. اغلب پاسخ‌گویان جزء استفاده‌کنندگان خانه کودک، وسایل ورزشی سرای، کتابخانه و کافی‌نت هستند. برخی دیگر نیز در گذشته از کلاس‌های زبان، نقاشی و چرتکه استفاده می‌کردند که به دلیل کیفیت پایین کلاس‌ها در مقایسه با فرهنگ‌سرا و بخش خصوصی، ادامه دوره‌ها را رها کرده‌اند.

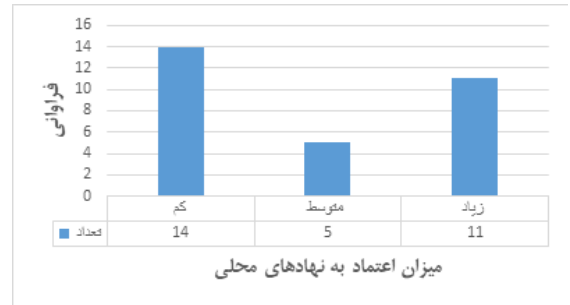
۱۶. مسئولیت‌پذیری و مشارکت شهروندی

در اینجا از اهالی محله سؤال شد: «آیا فقط شهرداری را در قبال مسائل و امور محله مسئول می‌دانند؟» رویکرد مردم در مواجهه با این سؤال، بسیار جالب بود. اغلب مردم، بدون هیچ توضیح اضافی درباره سؤال، شهروندان و اعضای محله را در قبال مسائل و مشکلات محله مسئول می‌دانستند. از دیگر کسانی که درباره محله مسئول شناخته شدند، شوراییاری و هیئت امنای محله بودند.

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار میزان تمایل به مشارکت، تنظیم: نگارندگان

- فقدان آشنایی و شناخت سرای محله
- منفعت طلبی شخصی افرادی که در نهادهای محلی فعال هستند

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، رضایت از عملکرد شهرداری
تنظیم: نگارندگان

۱۹. مشکلات محله از دید مردم محلی

اهالی محله جماران در مواجهه با این سؤال دو نوع دیدگاه داشتند؛ اهالی قسمت غربی محله از محله رضایت داشته و مشکل خاصی را عنوان نکردند. مردم در قسمت مرکزی محله به دلیل موقعیت سیاسی محله، از رفت و آمدهای مقامات، همچنین تحمیل محدودیت‌های تراکم ساخت‌وساز گلایه داشتند؛ اما در قسمت‌های شمالی محله جماران در مجاورت مسیر کلکچال و پارک جمشیدیه، مردم از نظافت مسیرها و جمع‌آوری پسماند ناراضی بودند. از جمله خدماتی که کمبود آن در این محله عنوان شد، زمین چمن مصنوعی و ایستگاه آتش‌نشانی بود.

جمع‌بندی محله جماران

محله جماران محله‌ای در شمال شهر تهران است. این محله دارای هویت تاریخی و همبستگی بالایی اجتماعی در هسته مرکزی خود است. در این محله مساجد، ائمه جماعت و معتمدان محلی تأثیر و نفوذ بالایی دارند. در محله جماران شاهد ساختار دوگانه به لحاظ کالبدی و اجتماعی بوده و بخش مرکزی محله را با ساختار اجتماعی کاملاً سنتی و بافت ریزدانه و فرسوده شاهدیم و سایر نقاط محله دارای طبقات اجتماعی مرفه، تحصیل کرده و به‌روز بوده و بافت کالبدی پرتراکم، آپارتمانی و بزرگ‌دانه دارد.

سررای محله جماران در باغ خسروشاهی واقع شده و به همین دلیل این سررای محله برای شناخته‌شده بودن در محله، اقبال خوبی دارد. به دلیل هویت تاریخی، شکل باغ‌ویلابی سرا و بهره‌مندی از فضای مطلوب، این سرا جزء سراهایی است که در محله به خوبی شناخته شده است. همچنین در این محله شوراییاران محله و مسئولان سررای محله معتمدان محله هستند که به دلیل وجود همان ساختار سنتی در بین افراد محله کاملاً شناخته‌شده و مورد اعتماد و احترام هستند. برخلاف شناخت خوبی که از این افراد وجود دارد، عملکرد سررای محله در مطالعات معاونت اجتماعی و فرهنگی منطقه یک، جزء ضعیف‌ترین عملکردها در منطقه شناخته شده است. سررای محله جزء سراهای زیان‌ده شمرده شده و مدیر محله کمترین نمره ارزشیابی را به خود اختصاص داده است. سررای محله جماران یکی از کم‌رفت‌وآمدترین محلات سررای محلاتی است که در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفت. مهم‌ترین سؤالی که در اینجا مطرح می‌شود، این است که: «چرا این سررای محله با وجود فضای مناسب و با هویت و بهره‌مندی از سرمایه اجتماعی بالا در بین اهالی محله، چنین عملکرد ضعیفی دارد و نتوانسته از مزایای خود سود ببرد؟»

با توجه به بررسی‌های انجام‌شده در این پژوهش، می‌توان پاسخ این

پرسش را در قالب این موارد مطرح کرد: مهم‌ترین عواملی که در عملکرد سررای محله تأثیر گذارند، بحث منابع مالی و واگذارنشدن اختیارات در اداره سررای محله است. سررای محله جماران تاکنون نتوانسته درآمد ثابتی از سررای محله کسب کند. درآمد سرا اغلب از مهدکودک تأمین می‌شود. این سرا فضایی بسیار زیادی و توانمندی‌های بالایی برای کسب درآمد و نیل به خودکفایی دارد. تاکنون هر تلاشی برای کسب درآمد، از سوی شهرداری منطقه و ناحیه مورد مخالفت قرار گرفته و از آن جلوگیری شده است. تجربه احداث کافه‌کتاب در باغ سررای محله و فعالیت عکاسی در محیط باغ، از تجربه‌هایی است که از سوی شهرداری متوقف شده است. همین مسئله و مداخلات شهرداری در فعالیت‌های سرا، موجب بی‌انگیزگی و منفعل‌شدن اعضای مدیریت محله و به‌ویژه مدیر محله شده است. بسیاری از فعالیت‌های سررای محله به صورت دستوری به سررای محله ابلاغ شده و سرا آزادی عمل برای نحوه انجام بسیاری از برنامه‌ها را ندارد. مجموعه فعالیت‌های سررای محله را می‌توان در مهدکودک، کلاس زبان و چرتکه خلاصه کرد. سررای محله به‌عنوان یک مرکز آموزشگاهی شناخته می‌شود؛ در حالی که این خدمات به نحو تخصصی و کامل‌تری در فرهنگ‌سراها ارائه می‌شوند.

همین‌طور سررای محله تعامل مؤثری با نهادهای محلی دیگر ندارد. تنها تعامل سررای محله با مسجد محله به دلیل حضور فعال و ارتباط قوی اعضای شوراییاری با مساجد است؛ زیرا اغلب آنها از هیئت امنای مساجد بوده یا هستند؛ اما تعامل با مدارس، سازمان‌های مردم‌نهاد، مردم محلی و... وجود ندارد یا بسیار ضعیف و مقطعی بوده است. در بدو ورود به سررای محله، رکود و سنگینی فضا به راحتی رؤیت می‌شود. از عوامل دیگری که بر عملکرد و انگیزه کارکنان سررای محله تأثیر گذار بوده است، نگهداری از سررای محله و ارائه گزارش به شهرداری است. مهم‌ترین دغدغه کارکنان و مدیریت سرا نه محله است و نه مسائل محله، بلکه نگهداری از سررای محله و پرداخت هزینه‌های آن به حدی مشکل‌ساز است که دغدغه‌مندی آنها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. به دلیل وسعت فضا، آبیاری و نگهداری از باغ مجموعه و نظافت آن یکی از امور روزمره سراست که با وجود یک نگهبان که هم مسئول نگهبانی از سرا و هم مسئول رسیدگی به باغ است، به سختی انجام می‌شود. ساختمان سررای محله دارای ارزش و هویت بالایی است و همین مسئله نگهداری از آن را دشوار کرده است. ساختمان رو به فرسودگی است و تعمیرات و نگهداری آن هزینه‌بر و زمان‌گیر است. به همین علت ساختمان سرا هزینه‌های بسیاری را به آن تحمیل کرده است؛ از جمله نگهبان شبانه‌روزی که برای پرداخت حقوق وی مشکل وجود دارد. همچنین هزینه آب، برق و سایر خدمات برای این سرا به‌شدت بالا رفته و توان پرداخت آن وجود ندارد؛ تاجایی که با قطعی برق سرا، شهرداری به ناچار اقدام به پرداخت قبوض خدماتی سرا می‌کند.

در مورد دوم یکی از مهم‌ترین گلایه‌های سرا، مداخلات شهرداری است. علاوه بر ممانعت در کسب درآمد سرا، شهرداری با نامه‌ها، ابلاغیه‌ها و دستورات متعددی که بعضاً روزانه دریافت می‌شود، محتوای برنامه‌های سررای محله و فعالیت‌های آنها را به صورت بالا به پایین، تعیین می‌کند. همچنین سررای محله باید به صورت ماهانه از تمام فعالیت‌ها در سطح محله عکس و گزارش تهیه کرده و برای شهرداری ناحیه ارسال کند. مسئولان سررای محله از این نحوه برخورد گلایه داشته و عکس‌گرفتن از هر فعالیت در سطح محله مانند عکس‌گرفتن از کمک مالی به زنان سرپرست خانوار محله را در شأن محله ندانسته و آن را موجب ناراضی مردم محلی دانستند. به‌طور خلاصه می‌توان گفت بخشی از وقت سرا صرف نوشتن گزارش و ارسال عکس می‌شود. بسیاری از

فعالیت‌هایی که شهرداری از سرای محله مطالبه می‌کند، هزینه اضافی را نیز به سرا تحمیل می‌کند که به سرا بازگردانده نمی‌شود.

همچنین درباره عملکرد سرا در زمینه شرح وظایف و عملکرد خانه‌ها، باید گفت تنها عملکرد باثبات سرا، مهدکودک سراسر است و جز این، سرا فقط خدمات آموزشی محدودی ارائه می‌دهد. این فعالیت‌ها در قالب خانه‌ها تعریف نمی‌شوند. در واقع خانه‌ها هیچ فعالیتی نداشته و بر حسب نیاز سرا تصمیم به برگزاری دوره‌ای می‌گیرند. کلاس‌های هنری و آموزشی بسیاری نیز با مراجعه مربی به سرا و درخواست برنامه‌ریزی برای تشکیل کلاس، صورت می‌گیرد و نمی‌توان تصور کرد که سرا با برنامه‌ریزی قبلی و به واسطه فعالیت مسئولان خانه‌ها، بسیاری از این کلاس‌ها را برگزار می‌کند. کلاس‌های چرتکه و کلاس‌های هنری و آشپزی بانوان نیز از کلاس‌هایی هستند که معمولاً از آنها استقبال می‌شود. بسیاری از این کلاس‌ها یا به حدنصاب نرسیده یا با تعداد بسیار کمی تشکیل می‌شوند. یکی از رقبای جدی در مقابل سرای محله، فرهنگ‌سرا است که این دوره‌های آموزشی را به شکل تخصصی‌تری برگزار می‌کند. اگر فعالیت سرا آموزشی باشد، با فعالیت فرهنگ‌سرا هم‌پوشانی دارد و موازی یکدیگرند.

مسئولان خانه‌ها در مراجعات پژوهشگر به سرا مشاهده نشدند و طبق اظهارات مدیر سرا، خانه‌ها هیچ عملکردی ندارند و مهم‌ترین عامل این انفعال را پرداخت نشدن حقوق و مزایا دانست.

با وجود همه مواردی که بیان شد، می‌توان گفت مدیر محله نیز تخصص لازم را برای مدیریت محله نداشته و جزء مدیران بانگیزه و پرتلاش به‌شمار نمی‌رود؛ البته مشکلات موجود سرای محله نیز همان‌طور که تشریح شد، مانند مشکلات تأمین مالی، مداخلات و مدیریت نامطلوب شهرداری، مشکلات نگهداری از سرا و حمایت‌نشدن از سوی شهرداری برای حفظ مجموعه، می‌تواند در کاهش انگیزه مدیر محله مؤثر بوده و بر عملکردش تأثیرگذار باشد. این نکته نیز شایان توجه است که سایر سرای محلات در این منطقه وجود دارند که با وجود داشتن این شرایط، عملکرد بهتری دارند.

یکی دیگر از مهم‌ترین مشکلات سرا که از سوی مشاهدات نگارندگان برداشت شده و شایان اهمیت است، معرفی نکردن و تبلیغات نامناسب برای سرای محله است. مردم ماهیت وجودی سرای محله را نمی‌دانند. سرای محله به‌عنوان آموزشگاه شناخته شده که بسیاری چون برای آموزش به فرهنگ‌سرا مراجعه می‌کنند، دلیلی برای حضور در سرای محله نمی‌بینند. دیگر مشکل سرای محله را می‌توان جذب‌نکردن گروه‌های سنی و جنسی مختلف دانست. سرای محله تنها موفق به جذب کودکان و بانوان شده است و غیبت آقایان و جوانان و نوجوانان در سرا مشهود است.

به صورت خلاصه می‌توان عوامل زیر را در عملکرد نامطلوب سرای محله مؤثر دانست:

- نبود منبع مالی مشخص و مشکل تأمین هزینه‌ها
- واگذار نشدن اختیارات از سوی شهرداری و مداخله در امور سرا (تعیین محتوای برنامه‌ها، ایجاد هزینه اضافه برای سرا، ممانعت از برخی فعالیت‌ها و تعیین سقف قیمتی برای فعالیت‌ها و آموزش‌های سرا)
- ناتوانی سرا در پرداخت حقوق و منفعل ماندن نیروهای سرا به‌ویژه مسئولان خانه‌ها
- مشکل حفظ و نگهداری فضای سرای محله و تأمین هزینه‌های خدماتی آن (آب و برق و...) به دلیل وسعت زیاد و ارزش تاریخی
- تخصص‌ناداشتن اعضای سرای محله و شورایی

- منفعل بودن و بی‌انگیزگی مدیر محله

شورایاران محله نیز اگر چه مرکز توجه و احترام مردم هستند؛ اما به دلیل اختیارات محدود، تأثیر و انگیزه چندانی ندارند. برخی از این شورایاران که معتمد قدیمی محله هستند، همچنان مانند گذشته در امور خیریه محله، برپایی مراسم و اعیاد در محله فعالیت دارند. در موارد خاصی در محله مانند ایجاد سرویس بهداشتی عمومی در مسیر کوه‌نوردی و ایجاد کیوسک هلال احمر نیز شورایاران مداخله و پیگیری داشتند. مهم‌ترین گلایه شورایاران بی‌توجهی به آنها در دوره شهرداری جدید است. در دوره شهرداران گذشته، ارتباط شورایی به حدی با شهرداری قوی بوده که آنها از نفوذ و قدرت لایگیری خود در شهرداری بهره می‌بردند. شورایی تعامل مثبتی با سرای محله دارد، همسو بوده و در فعالیت‌های محلی به صورت مشترک حضور دارند. نقش‌شورا در مقابل سرا در این محله شکل سلسله‌مراتبی و کنترل‌کننده ندارد.

در آخر باید گفت مشکل شناخت‌ناداشتن از سرای محله و شورایی در بخش دیگر محله (نیمه غربی) که از سرا فاصله بیشتری دارد، مانند دیگر محلات دیده می‌شود. در واقع دلیل شناخت اهالی بخش مرکزی محله از این افراد نیز به شناخت شخصی افراد از گذشته بازمی‌گردد و ناشی از شناخت شورایی و سرای محل و اهداف شکل‌گیری آنها نیست؛ به‌طوری‌که خانم هستی عراقی به‌عنوان مدیرسرای محله شناخته شده و در پاسخ به پرسش شناخت مدیر محله، کسی نمی‌دانست مدیر محله کیست و چه وظایفی دارد.

۲-۵- محله استخر ۱-۲-۵- شناخت محله استخر

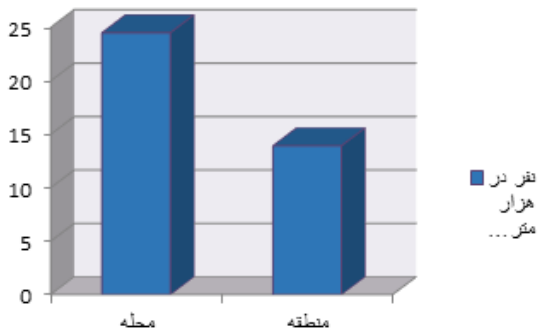
محله استخر در ناحیه ۵ منطقه ۲۰ و در ضلع جنوبی شهر تهران واقع شده است که از شمال به خیابان ۲۴ متری، از شرق به خیابان میثم و قلعه‌گیری، از غرب به خیابان حرم، خیابان شهید احمد قمی، از جنوب به میدان معلم، خیابان یوسفی‌نژاد و خیابان قدس محدود است. مهم‌ترین ویژگی این محله، وجود بیشترین مراکز دولتی در آن است. جمعیت این محله ۱۰ هزار و ۳۲۵ نفر است که از این تعداد پنج‌هزار و ۱۹۱ نفر را مردان و پنج‌هزار و ۱۳۴ نفر را زنان تشکیل می‌دهند. (شهرداری ناحیه ۴، منطقه ۲۰)

محله استخر، محله‌ای نوپا و در حال رشد است و در سال‌های اخیر جمعیت مهاجر زیادی را به خود جذب کرده. با توجه به حجم ساخت‌وسازی که در محله وجود دارد، احتمالاً در آینده جمعیت بیشتری را نیز در خود جای خواهد داد. اقشاری که به این محله جذب می‌شوند معمولاً از اقشار پایین‌دست جامعه هستند (نگارندگان).
نقشه ۱-۱، موقعیت محله استخر در شهر تهران

تنظیم: نگارندگان، منبع عکس: <http://map.tehran.ir/streetview>

تراکم جمعیت

تراکم جمعیت محله، اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری منطقه ۲۰، ۱۳۹۴

نهادهای و مراکز خدماتی محله

مراکز خدماتی محله شامل مراکز فرهنگی، اجتماعی، ورزشی، بهداشتی، آموزشی، نظامی، سیاسی و... در محله استخر به شرح زیر است:

کارکرد	نام مراکز
فرهنگی	سرای محله استخر خانه فرهنگ سینما راگا
مذهبی	مسجد امیرالمؤمنین (ع) مسجد قمرینی هاشم (ع) مسجد مسلم بن عقیل (ع)
ورزشی	زمین چمن مصنوعی محله مجموعه ورزشی سوریان
بهداشتی	خانه سلامت استخر
مدارس	مدرسه راهنمایی و دبیرستان پسرانه غیرانتفاعی میرداماد مدرسه راهنمایی و دبیرستان دخترانه غیرانتفاعی میرداماد دبیرستان پسرانه دولتی ملاصدرا مدرسه ابتدایی دولتی ۱۸ دی دبیرستان غیرانتفاعی پسرانه سپهر دانش دبستان غیرانتفاعی پسرانه علامه مدرسه راهنمایی پسرانه دولتی کشاورز جود دبیرستان دولتی پسرانه شهید فاتحی دبیرستان دولتی پسرانه موفقیان مدرسه ابتدایی دولتی دخترانه آزاده دبیرستان دولتی پسرانه خوارزمی مدرسه ابتدایی دولتی پسرانه امام علی (ع) مدرسه ابتدایی دولتی پسرانه شهید باقری مدرسه ابتدایی دولتی دخترانه زکریای رازی مدرسه ابتدایی غیرانتفاعی دخترانه زکریا
نهادهای مردم‌نهاد یا سمن‌ها ۹	انجمن حمایت از معتادان و خانواده‌های در معرض آسیب اعتیاد «ناران» ۱۰ انجمن معتادان گمنام «ان-ای» ۱۱

پیشینه تاریخی

محله استخر از شمال به اقدسیه و ظهیرآباد و از جنوب به امین‌آباد و قلعه‌گیری می‌رسد. از این‌رو، در میان روستاهای قدیمی ری بوده است که شکل شهری یافته است. زمین‌های محله در طرف شرقی میدان شهر ری (میدان حرم)، هستند و محل کشاورزی بوده‌اند؛ البته اکثر ساکنان این محله ذکر می‌کنند دلیل اصلی سکونت در این محله، نزدیک بودن به حرم حضرت عبدالعظیم بوده؛ اما به علت مزارع کشاورزی اطراف نیز بسیاری از کشاورزان در این محله ساکن بوده‌اند. از جمله صاحبان اصلی مزارع این محدوده، شخصی به نام غلامعلی شعبانی، یکی از افراد معروف روستای چال‌طرخان بوده است. از این محله جاده‌ای به سمت قلعه‌گیری می‌رفته که راه بین ری و روستاهای جنوبی آن بوده است. این محله از شرق به امین‌آباد و کوه‌های بی‌بی‌شهربانو می‌رسد. اگرچه ساخت‌وساز در آن به نسبت جدید است؛ اما در میان روستاهای تاریخی، هویت شهری یافته است. کارخانه لاستیک‌سازی و شهرک عباس‌پور باعث رونق این محله شده‌اند.

مشخصات اجتماعی و جمعیتی محله

بر اساس اطلاعات دریافتی از شهرداری ناحیه در اردیبهشت ۱۳۹۷، مشخصات جمعیتی محله استخر به شرح زیر است:

جمعیت	۱۰۳۲۵
جمعیت مردان	۵۱۹۱
جمعیت زنان	۵۱۳۴
جمعیت شاغل	۲۲۱۷
جمعیت بی‌کار	۳۰۲
تعداد خانوار	۴۳۲۸
جمعیت بی‌سواد	۶۶۰
تعداد مهاجر در ۱۰ سال گذشته	۱۰۱۴
شمار زنان سرپرست خانوار	۳۶۴
تعداد طلاق	۴۵۳

منبع: گزارش طرح رصد کیفیت زندگی، اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری منطقه ۲۰، ۱۳۹۴

۶/۱ درصد از جمعیت محله را کودکان زیر شش سال تشکیل می‌دهند. حدود ۳۰/۶ درصد جمعیت محله در نوجوانی و جوانی (۱۰ تا ۲۵) هستند. این امر نشان دهنده ساختار سنی جوان محله است. ساکنان محله دو دسته‌اند: اهالی و کارکنان بیمارستان فیروزآبادی و دسته‌ای که مهاجر هستند و اکثر شامل اردستانی‌ها، شریانی‌ها، چال‌طرخانی‌ها و ورامینی‌ها بوده‌اند. ساختار سنی محله استخر جوان است. تراکم جمعیت در این محله برابر با ۲۴/۵ نفر در هر هزار مترمربع است که از تراکم جمعیت در منطقه (۱۳/۹۲ نفر در هزار مترمربع) بیشتر است. در نتیجه جذب جمعیت محله بالا بوده و نیاز به خدمات بیشتر خواهد شد.

معتمدان محلی

در این محله به دلیل مهاجرپذیری بودن، اغلب ساکنان مدتی طولانی نیست که در محله ساکن هستند. به همین علت، شناخت چندان از افراد سرشناس و معتمد محله ندارند. معتمد محله به آن معنا که بین اغلب مردم شناخته شده باشد، نمی‌تواند در محله نام برد. تنها چند نفر از اعضای شورایاری برای برخی از ساکنان به عنوان معتمد محل شناخته شده هستند؛ مانند آقای محمدحسین جعفری (کارمند آموزش و پرورش) و همچنین آقای داوود محمد کریمی که در محله مورد احترام هستند. به جز این موارد، حتی اعضای شورایاری، مدیر محله و امام جماعت محله نیز بین مردم معتمد محله به شمار نمی‌روند.

عناصر هویت بخش یا اماکن عمومی و شاخص

برخی از مهم‌ترین اماکن این محله عبارتند از: میدان ری (میدان حرم)، کارخانه لاستیک‌سازی و شهرک عباس‌پور، خانه رازی، مجتمع مسکونی بیمارستان فیروزآبادی، خانه فرهنگ رازی، مرکز تربیت معلم شهید مفتاح، سالن ورزشی سوم خرداد، مجتمع آموزشی زکریای رازی، مسجد امیرالمؤمنین و مسلم بن عقیل.

ویژگی‌های اجتماعی محله استخر

اغلب مردم محله مهاجران تازه‌وارد بوده و کمتر ساکن قدیمی در محله دیده می‌شود. قومیت‌های مختلفی در محله مانند اردستانی‌ها، شریانی‌ها، چال‌طرحانی‌ها و ورامینی‌ها وجود دارند. به دلیل جذب اقشار پایین دست جامعه و ساختار بدون ثبات جمعیتی، سطح آسیب‌های اجتماعی مانند اعتیاد، کودکان کار، ناامنی، به‌ویژه برای بانوان، خشونت خیابانی و... در محله بالاست. همچنین محله به دلیل حاشیه‌ای بودن، وجود اراضی بایر، اراضی کشاورزی و... نقاط ناامن و فضاهای بدون دفاعی دارد.

فضای بی‌دفاع در محله استخر

منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷

قسمت جنوبی محله از نظر دسترسی به امکانات، وضعیت بهتری دارد. دسترسی به فروشگاه، سرای محله، سینما، سالن ورزشی، زمین چمن و... اما ساکنان سایر نقاط محله با توجه به نبود حمل‌ونقل عمومی در سطح محله، دسترسی پیاده دشوارتری به این خدمات دارند.

این اماکن نه تنها برای مردم رفاه بیشتری به همراه دارند، بلکه حضور فضاهای ارزشمند فرهنگی و اجتماعی و حتی تجاری در بخش جنوبی به کاهش آسیب‌های اجتماعی در این بخش از محله کمک کرده است. ساکنان محله در توصیف محله خود، امروزه شرایط را بسیار بهتر و محله خود را دوست‌داشتنی‌تر می‌دانند و شرایط محله را تا هفت، هشت سال پیش بسیار بد و بحرانی توصیف می‌کردند. در پاسخ به علت وقوع این تغییرات چشمگیر و ناگهانی، ایجاد بناهای ارزشمند و افزایش شأن و منزلت محله، مهم‌ترین دلیل این اتفاق بر شمرده می‌شود. یکی از نقاط پراسیب در محل کنونی، فروشگاه شهروند بوده است که با افتتاح فروشگاه کاملاً ظاهر نامناسب و ناامن از بین رفته و محیطی را شکل داده که نمی‌توان تصور کرد روزی به تعبیر اهالی، آسیب‌های زیادی را همراه داشته است. اثرات مثبت و اجتماعی و توسعه کالبدی در محله را به خوبی می‌توان مشاهده کرد.

۲-۲-۵- تحلیل محتوای مصاحبه‌های عمیق با مسئولان سرای محله استخر

همان‌طور که اشاره شد، بخش اول تحلیل محتوای مصاحبه مرتبط با مصاحبه نیمه‌ساختار یافته با مسئولان محلی خواهد بود. در همین راستا، با بررسی‌های میدانی و اسناد محله، افراد زیر که از مؤثرترین افراد در محله هستند، شناسایی شده و برای مصاحبه انتخاب شدند. همچنین علاوه بر نخبگان محلی، چند نفر از مسئولان نهادهای شهری نیز به فراخور میزان آگاهی با مسائل محله، محل پرسش قرار گرفتند. مجدد لازم به ذکر است که شیوه پرسش سؤالات مصاحبه به فراخور شرایط مصاحبه، از نظر ترتیب سؤالات و نحوه پرسش، متفاوت است. در موارد مورد نیاز، توضیحاتی اضافه بر این سؤالات در راستای شفافیت بحث برای مصاحبه‌شونده ارائه شده است. بر حسب اطلاعات مورد نیاز و افراد در دسترس، افراد زیر برای مصاحبه انتخاب شدند که اسامی و جایگاه این افراد به شرح زیر است: (ذکر اسامی و مشخصات افراد با هماهنگی و کسب اجازه از آنان، انجام شده است).

جدول - اسامی مصاحبه‌شوندگان و مسئولان محلی

ردیف	نام	سمت
۱	زینت صفایی	مدیر محله استخر
۲	طاهره رنجبر	مسئول امور اداری و ثبت‌نام سرا (مسئول خانه رفاه و خدمات اجتماعی)
۳	محمد رضا رام	دبیر شورایاری
۴	سید منصور یوسفی	عضو اصلی شورایاری
۵	محمد رضا میرزا	عضو اصلی شورایاری
۶	آقای گودرزی	مدیر اداره اجتماعی و فرهنگی ناحیه ۵
۷	حسین کربلایی‌صفی	مسئول سمن‌ها

موقعیت قرارگیری سرادر محله استخر

تنظیم: نگارندگان، منبع عکس: <http://map.tehran.ir/streetview/>

سرای محله استخر، منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷

۵-۲-۲- شاخص‌های مکانی سرای محله

سرای محله از نظر ویژگی‌های مکانی و کالبدی از طریق شاخص‌های زیر بررسی شده است. این شاخص‌ها عمدتاً معطوف به مکان‌یابی سرای محله هستند و مواردی مانند دسترسی و نفوذپذیری را می‌سنجند. همچنین در بررسی کالبدی بخشی از این شاخص‌ها نیز امکانات سرا را می‌سنجند. شاخص‌های بررسی شده به شرح جدول صفحه بعد است:

سؤالات شناخت کلی محله

سطح آگاهی و تحصیلات، معیشت و اقتصاد مردم محله

مردم این محله اغلب مهاجر و از اقشار پایین دست جامعه هستند. سطح سواد مردم نسبتاً پایین است و از نظر معیشتی و اقتصادی نیز توان اقتصادی پایینی دارند. مهاجران خارجی (افغانستانی‌ها) نیز در محله با فراوانی چشمگیری مشاهده می‌شوند. به‌طور کلی محلات این منطقه، اقشار با توان اقتصادی ضعیف را جذب کرده است. به همین علت فعالیت‌های کارآفرین برای توانمندسازی اهالی محله، به‌ویژه تعداد بالای جوانان بی‌کار، ضروری به نظر می‌رسد. سطح آگاهی و فرهنگ مردم نیز به به فرهنگ‌سازی و تقویت بیشتری نیاز دارد.

شناخت بهره‌وران و ذی‌نفوذان اصلی در مدیریت محله

مهم‌ترین ذی‌نفوذانی که از نظر شورایاران محله استخر در مدیریت محله مشارکت دارند و در امور مختلف محله با توجه به حوزه عملکرد خود مداخله می‌کنند، عبارت‌اند از:

- مساجد
- بسیج
- هیئت امنای محله
- مدارس
- سرای محله و شورایی
- انجمن‌های مردم‌نهاد «اناران» و «ان-ای»

سابقه مشارکت مردم و نهادهای محلی در محله استخر

مردم این محله اغلب سابقه سکونتی بالا در محله ندارند و شناخت‌شان از محله و حس تعلق آنها پایین است به همین علت جلب مردم برای فعالیت‌های مشارکتی به سختی صورت می‌گیرد. شورایی هم آن‌طور که مادر آغاز انتظار داشتیم، نتوانست نقشی در این زمینه ایفا کند و مردم اصلاً شورایارانی نمی‌شناسند. تنها موردی که مردم در آن مشارکت کردند، کمک مالی به صندوق خیریه قرض الحسنه محله بود. از موارد دیگر در مناسبت‌های مذهبی است که همه مردم در آن شرکت دارند.

مشارکت بخش خصوصی در محله

بخش خصوصی فقط در بخش ساخت‌وساز در محله مشارکت دارد.

مشارکت و تعامل با نهادهای علمی و دانشگاهی

دانشگاه علامه طباطبائی برای آموزش‌های کارآفرین و اعطای مدرک با سرای محله استخر تعامل دارد.

میزان اعتماد عمومی در سطح محله به نهاد شهرداری و نهادهای محلی

مردم به دلیل خدمات‌دهی ضعیف شهرداری در محله، به‌ویژه امنیت، آسیب‌های اجتماعی و جمع‌آوری پسماند و نظافت محله از شهرداری رضایت ندارند. درباره نهادهای محلی مردم از سرای محله و شورایی شناخت چندانی ندارند که بخواهند اعتماد کنند. آن‌گروه از هم‌محله‌ای‌ها و کسبه نیز که با شورایاران آشنایی دارند، در سال‌های اخیر به شورایی بدبین شده‌اند و تصور می‌کنند کسانی که در شورایی فعالیت دارند، دچار فساد مالی بوده و از رانت ناشی از عضویت در شورایی بهره‌مالی می‌برند.

۵-۲-۱- شناخت سرای محله استخر

سرای محله استخر واقع در خیابان ۲۴ متری کریمی شیرازی (استخر) و هم‌جوار بوستان شورا قرار گرفته است. به لحاظ تقسیمات محله‌ای، این سرای محله خارج از مرز محله و در جنوب محله قرار گرفته است. سرای محله استخر در مهر ۱۳۹۱ افتتاح شد.

جدول، شاخص‌های مکانی سرای محله

مفاهیم	توضیحات
محل قرارگیری	خیابان ۲۴ متری شهید کریمی شیرازی (استخر) جنب بوستان شورا
دسترسی	سرای محله در مجاورت یک خیابان اصلی در جنوب محله و خارج از آن واقع شده و به لحاظ دسترسی ساکنان، برای نیمه جنوبی محله موقعیت مناسب‌تری دارد؛ اما دسترسی پیاده برای ساکنان بخش‌های دیگر دشوارتر بوده و حتی موقعیت سرا برای بخشی از ساکنان شمال محله شناخته شده نبوده و سرای محله اقدسیه را به عنوان سرا می‌شناسند. خیابان شهید کریمی شیرازی (استخر) از شمال به خیابان رازی متصل می‌شود و از نظر دسترسی وسایل نقلیه خطوط اتوبوس بسیاری محله و سرا را به مترو متصل می‌کند. برای دسترسی به سرا نیاز است تا جنوب خیابان کریمی شیرازی پیاده روی کرد. در خیابان اصلی وسیله حمل و نقل عمومی برای دسترسی وجود ندارد
خوانایی موقعیت	به دلیل قرارگیری در خیابان اصلی و هم‌جواری با بوستان شورا، آدرس سرا را به راحتی می‌توان شناسایی کرد
هویت و تعلق خاطر به مکان	عنصر هویت بخشی در نزدیکی سرا وجود ندارد
مساحت	۵۰۰ مترمربع به اضافه فضای بازی روباز کودکان در محوطه پشت سرا
تعداد طبقات	چهار طبقه
اتاق‌های موجود در سرا	۱۰ اتاق
تعداد اتاق‌های درآمدزا (اجاره ای و...)	فقط مهدکودک
تعداد اتاق‌های اختصاصی برای دوره‌های آموزشی و کلاس‌ها	شش اتاق به صورت چرخشی بین دوره‌های مختلف
تعداد اتاق‌های اختصاصی خانه‌ها	یک اتاق کامپیوتر و گیم‌نت که برای خانه آی تی هم استفاده می‌شود
امکانات سرا: زمین چمن، سالن ورزشی، آمفی‌تئاتر اتاق جلسات، کتابخانه و قرائت‌خانه	زمین چمن دارد. سالن ورزشی ندارد نگارخانه دارد آمفی‌تئاتر دارد اتاق جلسات دارد کتابخانه ندارد. اتاق کامپیوتر و گیم‌نت دارد

تنظیم: نگارندگان

منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷

به گفته مسئولان سرا تعداد اتاق‌های سرای محله و فضای موجود برای فعالیت‌های سرا ناکافی است و یکی از مشکلات سرا کمبود فضاست.

زمین بازی مجاور سرای محله استخر؛ منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷.

سالن آمفی‌تئاتر سرای محله استخر

۵-۲-۳- ویژگی‌های نیروی انسانی در سرای محله

کارکنان سرای محله استخر به تفکیک خانه‌ها، سن، سابقه سکونت در محله، تحصیلات و سابقه کار در سرا به شرح جدول زیر هستند، مجموع دریافتی کارکنان حاصل از درآمد کل سراسر است و مختص به خانه‌ها نیست:

جدول مشخصات کارکنان سرای محله استخر

عناوین	نام و نام خانوادگی	سن	سابقه سکونت در محله	تحصیلات	تحصیلات مرتبط	سابقه کار در سرا	مجموع دریافتی کارکنان (تومان) ۱۳	
مدیر محله	زینت صفایی	۳۶	ندارد	کارشناسی حسابداری	ندارد	۷		
مسئولان خانه‌ها	خانه پژوهش	آقای رهبری	۳۰	دارد	کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری	ندارد	۴	
	خانه سلامت	خانم ابودلوهاب	۳۸	ندارد	کارشناسی برنامه‌ریزی شهری	ندارد	۷	۲,۰۰۰,۰۰۰ ۱۴
	خانه دوام و ایمنی	خانم آزاد	۲۶	دارد	کارشناسی معماری	ندارد	۳	
	خانه رفاه و خدمات اجتماعی	خانم رنجبری ۱۵	۳۵	دارد	کارشناسی ارشد روان‌شناسی	دارد	۷	
	خانه خانواده و سبک زندگی (تسنیم)	خانم عسکری	۳۵	دارد	دیپلم	ندارد	۷	
	خانه قرآن و عترت	خانم ملازمانی	۳۵	دارد	ارشد الهیات	دارد	۱	
	خانه آموزش شهروندی	خانم امیدی	۲۰	دارد	دانشجوی کارشناسی مدیریت	ندارد	۲	
	خانه فناوری اطلاعات و فضای مجازی	خانم بابایی	۲۸	دارد	کارشناسی کامپیوتر	دارد	۵	
	خانه ورزش و تفریحات سالم	آقای میرزا	۴۳	دارد	فوق‌دیپلم روابط عمومی	ندارد	شورایار	
	خانه فرهنگ و ایثار	-	-	-	-	-	-	-
خانه کودک	خانم رنجبر	-	-	-	-	-	-	
مسئول امور ثبت‌نام	خانم رنجبر	-	-	-	-	-	-	

تنظیم: نگارندگان

همچنین یکی از خدماتی که معمولاً ارائه می‌شود، خدمات بهداشت و سلامت است. تست فشارخون، قند و خدمات مامایی و... مشاوره‌های فردی و گروهی و مشاوره تغذیه نیز از دیگر خدمات سراسر است. شهریه کلاس‌ها بین ۷۰ تا ۱۵۰ هزار تومان است. اغلب دوره‌ها بالای ۱۵۰ هزار تومان است و بخشی از مردم دلیل استفاده نکردن از دوره‌های آموزشی سرای محله را قیمت بالای کلاس‌ها بی‌تین می‌کنند. باین حال پرداخت این هزینه نیز برای مردم این محله که اغلب نیازمند هستند، مقدور نیست و علت مراجعه نکردن بسیاری از مردم، هزینه کلاس‌هاست. مردم از سرای محله انتظار خدمات رایگان دارند. کلاس‌های تقویتی درسی، زبان، مهدکودک، خدمات روان‌شناسی، نقاشی، ورزشی و چرتکه جزء خدماتی هستند که بیشتر از آنها استقبال می‌شود.

کلاس آموزشی روباتیک در سرای محله استخر، منبع عکس: سرای محله استخر، فروردین ۱۳۹۷

مهم‌ترین نقاط ضعف کلاس‌ها و برنامه‌های سرای محله را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:

- توجه نکردن به گروه‌های مختلف سنی و جنسی: بر اساس پیش فرض اولیه، قرار بر این بوده است که سرای محله پاتوق گروه‌های مختلف سنی و جنسی در محله باشد؛ اما برنامه‌ریزی و هدف‌گذاری سرا به شکلی بوده است که گروه‌های خاصی را مخاطب قرار داده و موفق به جذب سایر اقشار نشده است. اغلب مخاطبان سرای محله استخر، بانوان و کودکان هستند و در بین بانوان عمدتاً خانم‌های خانه‌داری که فرزند زیر هفت سال داشته و از خدمات مهدکودک (در برخی موارد محدود از خدمات ورزشی و کلاس‌های آموزشی مانند زبان و نقاشی، چرتکه) استفاده می‌کنند. به دلیل ساختار جوان محله، سرای محله استخر بیشتر کلاس‌ها و مسابقات ورزشی را برگزار می‌کند. نوجوانان محله نیز برای بهره‌مندی از خدمات ورزشی سرا، به سرا مراجعه دارند؛ اما کماکان مانند دیگر سراها، جوانان و مردان غایبان همیشگی سرای محله هستند.

- نگرش درآمدزایی به برنامه‌های سرا: دید غالب به برنامه‌های آموزشی درآمدزایی است. از آنجایی که سرای محلات منبع درآمدی مشخصی ندارند، سرای محله به آموزشگاه شباهت پیدا کرده است. در کنار دید فرهنگی و نیازسنجی محلی، یکی از نگرش‌های غالب به کلاس‌ها، میزان درآمدزایی کلاس است.

سرای محله استخر در مجموع ۱۰ نفر نیروی انسانی دارد. خانه فرهنگ و ایثار در حال حاضر مسئولی ندارد.

موقعیت کاری این کارمندان با عناوین خانه‌ها تعریف می‌شود؛ اما طبق اظهارات مسئولان و کارمندان سرا، در بیشتر خانه‌ها فعالیتی صورت نمی‌گیرد و این تقسیم‌بندی کارکنان در قالب خانه‌ها، صرفاً به صورت ظاهری است. فعالیت‌ها، دوره‌های آموزشی و کارگروه‌ها بر حسب نیاز، برنامه‌ریزی می‌شوند؛ اما به خانه‌ها وابسته نیستند. مدیر محله از اهالی محله نیست؛ اما اغلب کارکنان سرای محله استخر محلی هستند. از نظر تحصیلات به جز یک نفر، باقی تحصیلات دانشگاهی دارند؛ مدیر محله دارای تحصیلات حسابداری بوده و تخصص ایشان مرتبط با مدیریت محله نیست. در مجموع شش نفر از کارکنان تحصیلات مرتبط ندارند.

رده سنی کارکنان سرای محله از ۲۰ سال تا ۳۶ سال است؛ این نشان‌دهنده ساختار سنی جوان در کارکنان سرای محله است. این مسئله را می‌توان جزء نقاط قوت سرا محسوب کرد. میانگین سنی کارکنان سرای محله ۳۲/۶ است که ساختار بسیار جوانی محسوب می‌شود.

سابقه فعالیت کارکنان در سرای محلات با وجود اینکه چند نفر از کارکنان اولیه خود را حفظ کرده است، باثبات نبوده و در این سال‌ها تغییراتی در ترکیب نیروها رخ داده است.

به لحاظ درآمدی، مدیر محله و مسئول امور اداری درآمد ماهانه دارند، مسئول خانه سلامت نیز از شهرداری حقوق دریافت می‌کند؛ اما سایر خانه‌ها درآمدی ندارند. هرازگاهی به‌عنوان تقدیر به مسئولان خانه‌ها پاداشی داده می‌شود که همین علت یکی از دلایل تغییر نیروها و بی‌انگیزگی کارکنان شده است.

۵-۲-۴-ویژگی‌های برنامه‌های سرای محله استخر

مجموعه اقدامات و برنامه‌های سرای محله استخر شامل موارد زیر است:
- برگزاری کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی
- برپایی مراسم مناسبتی و خاص مانند اعیاد و عزاداری‌های مذهبی
- برگزاری مسابقات مختلف ورزشی مانند: کاراته، تکواندو، اسکیت و...
کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی که در سرای محله استخر برگزار می‌شوند، به شرح زیر است. این کلاس‌ها بر اساس نیازسنجی سرای محله و میزان استقبال از آنها برگزار می‌شوند و در قالب خانه‌ها کلاس یا دوره‌ای برگزار نمی‌شود:

هنری	سفره‌آرایی، ژله تزریقی، آموزش انواع سالاد و ژله، خیاطی، نقاشی، طراحی سیاه‌قلم، رنگ‌روغن، خوشنویسی، سفالگری، شمع‌سازی، ویتراژی، قالب‌بافی، گلیه‌بافی، قلاب‌بافی، چرم‌دوزی، ساخت جعبه، عروسک‌سازی، نمددوزی، طراحی روی چوب
ورزشی	ایروبیک، پیلاتس، ژیمناستیک، کاراته، اسکیت، مدرسه فوتبال، شطرنج
آموزشی	کامپیوتر، زبان، روباتیک، ریاضی و چرتکه، دوره‌های تقویتی مدارس، قرآن، مداحی، تربیت‌مربی مهد

آن داده‌های آماری به صورت میدانی جمع‌آوری شده است، ارتباط سرا با کسبه محله است. در محله استخر این ارتباط از طریق سرا برقرار نشده است. برای هر محله به ۱۰ مغازه از کسبه اطراف مراجعه شده و مراد به سرا محله از آنها سؤال شده « آیا تا الان با سرا محله تعاملی داشته‌اند؟ » نتایج این برداشت به شرح زیر است:

ردیف	نوع کسب	تعامل
۱	سوپرمارکت	ندارد
۲	سوپرمارکت	ندارد
۳	مشاوره املاک	ندارد
۴	آژانس	ندارد
۵	نانوایی	ندارد
۶	فروشگاه	ندارد
۷	لوازم خانگی	ندارد
۸	کافی‌نت	ندارد
۹	شیرینی‌فروشی	ندارد
۱۰	قصابی	ندارد

تنظیم: نگارندگان.

۵-۲-۶- شیوه تبلیغات و اطلاع‌رسانی سرا محله

تبلیغات برای سرا محلات نقش حیاتی دارد. تا زمانی که مردم این فضا و خدماتی را که ارائه می‌دهد به درستی شناسند، سرا محله در پیشبرد اهداف خود موفق نخواهد بود. شیوه‌هایی که سرا محله استخر برای معرفی خود به کار می‌بندد، عبارت‌اند از:

- نصب بنر مقابل سرا محله
- معرفی برنامه‌های سرا در کانال تلگرامی
- سایت سرا محله

میزان فعالیت سایت و کانال سرا محله:

سایت سرا محله استخر فعال بوده و اغلب بخش‌های سایت حاوی اطلاعات مربوطه است. کانال سرا نیز به صورت روزانه فعال است. تعداد اعضای کانال سرا محله استخر ۱۱۵ نفر است. تعداد اعضای کانال سرا از این لحاظ اهمیت دارد که کسانی که در کانال سرا عضو هستند، در حال حاضر از خدمات سرا بهره‌مند می‌شوند؛ پس می‌توان برآوردی نسبی از تعداد مخاطبان سرا از این ارقام به دست آورد. این رقم نشان‌دهنده مخاطبان بسیار محدودی در سطح سرا محله است. موقعیت سرا محله به دلیل قرارگیری در خیابان اصلی، تقریباً برای بسیاری از اهالی شناخته شده است؛ اما بخش درخور توجهی از مردم محله با اهداف، وظایف و عملکرد سرا آشنایی ندارند و از آن استفاده نمی‌کنند. یکی از مهم‌ترین دلایل آن، می‌تواند معرفی نکردن صحیح سرا محله باشد. با توجه به مواردی که عنوان شد، مشخص است تبلیغات سرا محله به صورت کاملی صورت نمی‌گیرد.

۵-۲-۷- ویژگی مخاطبان سرا محله

در سرا محله استخر نیز مانند اغلب سراهای محله، همان‌طور که پیش‌تر توضیح داده شد، بانوان خانه‌دار، میانسال و مسن و کودکان عمده‌ترین گروه استفاده‌کننده از خدمات سرا محله هستند؛ اما به دلیل ساختار سنی جوان محله و نیاز نوجوانان به فضاهای ورزشی،

- تبلیغات ضعیف و اطلاع‌رسانی نکردن: اغلب اهالی محله از اینکه اهداف سرا محله چیست و چه خدماتی ارائه می‌دهد، بی‌اطلاع هستند. بنر و تبلیغات سرا محله فقط در مقابل در ورودی است و سایر اهالی محله که محل سکونتشان با سرا محله فاصله دارد، به هیچ‌وجه از تبلیغات آن مطلع نمی‌شوند.

- کیفیت پایین کلاس‌ها به دلیل تخصص کم مربیان: بسیاری از این کلاس‌ها با مربیان ارزان‌قیمتی که تخصص کافی ندارند، برگزار می‌شود. به همین علت برخی مخاطبان پس از مدتی آموزش‌های سرا محله را رها کرده و خانه فرهنگ و سایر مؤسسات را ترجیح می‌دهند.

۵-۲-۵- شبکه ارتباطات سرا محله استخر:

سرای محله به‌عنوان نهاد مدیریت محله، باید با سایر نهادهای فعال در سطح محله ارتباط و تعامل داشته باشد و در حل مسائل و بهبود کیفیت زندگی در محله، از این نهادها یاری گرفته یا در صورت نیاز به آنها یاری رساند و همکاری متقابل برقرار کند. تعامل محله استخر با نهادهای زیر است:

- مدارس: این ارتباط در قالب اجرای برنامه‌های مشترک فرهنگی و آموزشی و طرح‌های سلامت، برای دانش‌آموزان مدارس نمود پیدا می‌کند. برنامه‌ها در این سطح عمدتاً ادامه‌دار و دارای تأثیر عمیقی نبوده و گاهی بنا بر مناسبت‌ها یا موارد خاص به صورت برنامه‌های عمومی کوتاه‌مدت در فضای حیاط مدرسه، اجرا می‌شوند. می‌توان گفت این برنامه‌ها اغلب جنبه نمایشی و گزارش‌نویسی دارد تا اینکه منجر به فرهنگ‌سازی یا آموزش شود. ارتباط دیگری که سرا محله با مدارس دارد مربوط به تعامل با معلمان مدرسه می‌شود. معلمان مدرسی که با سرا در تعامل هستند، به‌عنوان مربی کلاس‌های تقویتی درسی بعد از ساعات مدارس در سرا محله تدریس می‌کنند.

مساجد، حسینیه‌ها و بسیج: سرا محله استخر معمولاً در موارد زیر با مساجد و بسیج در تعامل است:

- اجرای برنامه‌های مشترک فرهنگی و مذهبی در فضای مساجد با مشارکت سرا محله

- تبلیغات و معرفی برنامه‌های سرا محله از طریق فعالیت در فضای مسجد

- همکاری مشترک مسجد و سرا در برپایی مراسم مناسبتی، جشن‌ها و عزاداری‌ها

شهرداری منطقه و ناحیه: تقریباً در همه محلات تعامل و ارتباط سرا محله با شهرداری، یک ارتباط طولی و سلسله‌مراتبی است که در آن از سوی شهرداری دستورالعمل‌ها، ابلاغیه‌ها و دستور کارهایی به سراهای محله تحمیل شده و آنها مجبور به تبعیت هستند.

سازمان‌های مردم‌نهاد: دو انجمن حمایت از اعتیاد به نام «ان‌ای» و «نارنان» در محله فعالیت دارند. همچنین با گروه‌های حمایت از زنان سرپرست خانوار تعامل برقرار کرده‌اند. سرا محله با ارائه خدمات درمانی و مشاوره‌های روان‌شناسی و فرستادن مشاور روان‌شناس در کلاس‌های انجمن‌ها، با آنان تعامل و همیاری دارد.

نهادهای علمی و دانشگاهی: سرا محله استخر در راستای کارآفرینی، با دانشگاه علامه طباطبایی و فنی‌وحرفه‌ای تعاملی برقرار کرده که از این طریق کلاس‌های آموزش حرفه‌ها در فضای سرا ادامه می‌یابد و افراد با امتحان دادن در نهاد مربوطه، موفق به اخذ مدرک می‌شوند. در حال حاضر دانشگاه علامه برای دو رشته مربیگری مهد و مدیریت مدرک می‌دهد.

یکی از مواردی که در ارتباطات سرا محله به آن توجه شده و درباره

نوجوانان زیر ۱۸ سال جزء استفاده‌کنندگان خدمات ورزشی سرا مانند زمین چمن هستند. این به آن معنا نیست که در فضای تعاملی سرای محله حضور یابند، بلکه ماهیت این فضا با یک باشگاه ورزشی برای نوجوانان تفاوتی ندارد. از آنجایی که سرای محله به دلیل مشکلات مالی توان تهیه جوایز مناسبی برای مسابقات ندارد، توان نگهداشت این گروه سنی را نیز ندارد.

- تعداد مراجعان سرای محله در روز:

برای گردآوری این آمار در یک روز کاری اواسط هفته از آغاز ساعات کاری سرای محله به آن مراجعه شده و تعداد افرادی که تا پایان کار سرای محله به سرا مراجعه داشتند، به تفکیک هدف از مراجعه به سرا، برداشت شده است.

فرآوانی	هدف از مراجعه
۸	بهرهمندی از خدمات خانه کودک (هر مادر و فرزند یک بار شمارش شده است)
۴	کلاس نقاشی
۹	استفاده از زمین چمن
۶	کلاس زبان
۲	سؤال در مورد برنامه‌های سرا
۲۹	مجموع

تنظیم: نگارندگان

۵-۲-۸- محل تأمین منابع مالی سرای محله

یکی از چالش‌های اساسی سرای محله، فقدان یک منبع مالی مشخص و پایتبات است. در کنار اینکه حمایت‌های مالی شهرداری از سرای محلات قطع شده است، سرای محلات حق درآمدزایی از امکانات و فضاهای درون سراسرا ندارند. به همین دلیل رویکرد غالب سراهای محله به سمت درآمدمحوری سوق می‌یابد. شهریه حاصل از کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی سرا، منبع درآمد سرای محله است؛ اما به دلیل استقبال نکردن در حد انتظار از این کلاس‌ها، درآمد زیادی از این بخش به دست نمی‌آید. عمدتاً این درآمد از محل درآمد شهری خانه کودک یا مهدکودک سرا تأمین می‌شود. بیشترین مراجعه به سرا نیز مربوط به همین خانه کودک است. مربی خانه کودک غالباً بایتبات نیست و به دلیل ناتوانی در پرداخت حقوق، مربی پس از مدتی کار را ترک می‌کند. این امر نه تنها کیفیت خدمات خانه کودک را تحت تأثیر قرار داده است، بلکه موجب طرح شکایات حقوقی علیه سرای محله از سوی مربیان و کارکنان ناراضی شده است. یکی از دیگر منابع درآمدی سرای محله استخر، زمین چمن فوتبالی است که در مجاورت سرای محله قرار دارد.

۵-۲-۹- مهم‌ترین چالش‌ها و مسائل سرای محله استخر

این بخش از گزارش از سوی مدیر محله و کارمندان سرا به صورت نقل قول نگارش شده است.
نامشخص بودن وضعیت کارکنان سرای محله، بی‌ثباتی کارکنان: در حال حاضر یکی از بزرگ‌ترین مشکلات بسیاری از سراهای محله در سطح شهر، طرح شکایت کارکنان علیه سرای محله است. اگر چه حضور در سرا طبق قانون داوطلبانه تعریف شده است؛ اما افراد پس از

مدتی فعالیت، به دلیل دریافت نکردن حقوق و بیمه، به وزارت کار رفته و شکایت می‌کنند. قانون از شاکیان حمایت می‌کند؛ اما شهرداری که این مسئولیت را بر عهده سرای محله قرار داده است، حمایتی از آن نمی‌کند. سرای محله در حال حاضر به دلیل یکی از این شکایات درگیر است و مدیر محله دائماً در حال پیگیری حقوقی این شکایات است. به همین دلیل در ترکیب نیروها سراسراتبات وجود ندارد و دائماً مجبور به جایگزین کردن هستیم. افراد به دلیل دریافت نکردن حق و حقوق خود، فعالیت در سرای محله را قطع می‌کنند. تنها انگیزه کارکنان سرا از ادامه فعالیت، امید به روزی است که سرای محله مانند دیگر ادارات و سازمان‌های شهرداری شده و آنها کارمند رسمی شهرداری شوند یا حداقل مانند مسئول خانه سلامت، حقوق ماهانه و منظمی از شهرداری دریافت کنند.

نداشتن تعریف دقیق از وظایف و جایگاه خانه‌ها: شیوه همکاری مسئولان خانه‌ها به صورت داوطلبانه تعریف شده است؛ اما بعدها بر خورد شهرداری به شکلی پیش رفت که عملاً مسئولان خانه‌ها به شکل کارمندان رسمی شهرداری درآمدند. مسئول خانه باید صبح رأس ساعت مشخصی در سرا حاضر باشد و ساعت ورود و خروج ثبت کند. از طرفی شهرداری به صورت ماهانه از سرا و خانه‌ها گزارش عملکرد می‌خواهد. کسی که به صورت داوطلبانه آمده، باید آزاد باشد و در اوقات فراغت خود و بر اساس خلاقیت و توانایی خود در سرای محله فعالیت کند. وقتی از او وظایف خاصی طلب می‌شود، وقت کاری فرد را به صورت تمام‌وقت به خود اختصاص می‌دهد، فرد از فرصت‌های شغلی خود و کسب درآمد بازمانده و به ازای وقتی که در سرا صرف می‌کند، انتظار حقوق و بیمه دارد. اگر قرار است مسئولان خانه‌ها به این شکل فعالیت کنند، شهرداری باید مانند مسئول خانه سلامت، رأساً از آنها حمایت کند و آنها وابسته به درآمد سرا نباشند. درآمد اندک سرا باید برای اقدامات توسعه‌ای در محله صرف شود؛ اما در حال حاضر تمام تلاشی که می‌کنیم، صرف پرداخت پاداش و دستمزد به کارکنان سرا می‌شود و برای هزینه کردن در محله پولی باقی نمی‌ماند. با صرف این هزینه‌هاست که سرای محله به مردم معرفی می‌شود. حتی در مناسبت‌های مذهبی مانند نیمه شعبان نیز برای تزیین ورودی مقابل سرا بودجه‌ای نداشته و در یک محله مذهبی، این عمل باز خوردی بسیار منفی دارد و این کار سرای محله را توهین به ارزش‌های مذهبی خود قلمداد می‌کنند و هیچ‌وقت این تصور را ندارند که سرای محله پول نداشته است. (پیشنهادهای مدیر محله این است که خانه‌ها حذف شوند و به جای ۱۰ نفر، مدیر محله بتواند بنا بر نیاز خود با تعداد کمتری هزینه‌ها را کاهش داده و بر اساس نیاز محله برنامه‌ریزی کند. به این شکل، از فعالیت‌های بیهوده خانه‌ها که بعضاً در برخی محلات توجیهی ندارد، جلوگیری شده و هزینه و زمان سرای محله برای اولویت‌های مهم‌تری صرف شود.) در حال حاضر به جز مسئول خانه سلامت که از شهرداری حقوق می‌گیرد و فعال است، سایر خانه‌ها عملکرد مطلوبی ندارند.

تخصص نداشتن مدیر محله و شورایاری: مدیر محله در حال حاضر در حال تحصیل در رشته مدیریت شهری است؛ اما همه سوابق کاری خود را بدون تخصص و با تحصیلات غیرمرتبط گذرانده است. به گفته ایشان: «اگر از ابتدا یک فرد متخصص انتخاب می‌شد، بسیاری از اشتباهاتی که ما انجام دادیم، رخ نمی‌داد و با خلاقیت عمل بیشتری فعالیت می‌کرد. به دلیل احساس همین کمبود، تصمیم به ادامه تحصیل در این حوزه گرفتیم.» همچنین هیچ کدام از اعضای

۱- به این مورد در مصاحبه‌های مردمی چندین بار اشاره شد و مردم به همین علت دید بدی به سرا داشته، آنها را بی دین و بی اعتقاد خطاب کردند.

در حالی است که شهرداری هیچ حمایت مالی‌ای از سرای محله نمی‌کند؛ اما دلیل دادن فضای سرای همچنان انتظار دارد سرای در اختیار شهرداری عمل کند».

قطع آموزش کارکنان به دلیل کمبود بودجه: برای کارکنان سرا دوره‌های آموزشی علمی کاربردی مرتبط با مدیریت محله، تدارک دیده شد؛ اما کلاس‌ها به دلیل مشکل مالی سرا و حمایت‌نکردن شهرداری قطع شد.

فقدان مطالعات و بانک اطلاعاتی محله: ما پژوهشگر محله نداریم تا بتوانیم دید درستی به محله داشته باشیم. نیم‌رخ محلی را در اختیار ما قرار ندادند. خودمان پژوهشگر برای محله به کار گرفتیم ولی در نهایت چون توان پرداخت حقوق او را نداشتیم و شهرداری هم کمکی نکرد، قطع همکاری شد.

قطع حمایت‌های مالی شهرداری بدون پیش‌بینی قبلی: در گذشته شهرداری سالانه ۳۶ میلیون تومان به سرای محله کمک مالی می‌کرد و هزینه‌های جاری سرا مانند هزینه‌های آب و برق و گاز و... توسط شهرداری تأمین می‌شد. اما سال گذشته به یکباره اواخر سال اعلام شد که این حمایت ده میلیون بوده و هزینه‌ی قبوض خدماتی سرا پرداخت نمی‌شود. در حالی که سرای محله با توجه به بودجه معمول از موجودی سرا هزینه کرده و در پایان سال هیچ موجودی برایش نمانده و مقروض شده و در بسیاری سراها به دلیل عدم توان پرداخت هزینه قبوض، قطعی برق افتاد. سرای محله منبع مالی مشخصی ندارد و برای درآمد زایی از امکاناتی که در سرای محله وجود دارد با اعمال محدودیت از جانب شهرداری مواجه می‌شود.

تجویز نسخه‌های یکسان برای محلات از سوی شهرداری: شهرداری برای تمامی محلات دستورالعمل‌های یکسانی ارسال می‌کند و به ماهیت خاص محلات توجه نمی‌شود. این مسئله درباره خانه‌ها نیز مصداق دارد؛ برخی از خانه‌ها در محلات ما کارکرد ندارند؛ در حالی که در محلات دیگر بسیار فعال هستند. باید به سراها اجازه داده شود بر اساس نیازهای محله خود با خلاقیت بیشتری عمل کنند.

موقعیت مذهبی محله و منطقه شهر ری: «در محلات شهری به خاطر هویت مذهبی منطقه، ما با محدودیت‌هایی در برنامه‌ها و اقدامات روبه‌رو هستیم. به‌عنوان مثال یکی از کلاس‌هایی که نوجوانان و جوانان از آن استقبال کردند و پای آنان را به سرا باز کرد، کلاس موسیقی به‌ویژه گیتار بود؛ اما از طرف شهرداری به ما هشدار داده شد و این کلاس‌ها متوقف شد. یا در مثال دیگری اجازه پخش موسیقی در کلاس‌های ورزشی را نداریم. بعضی ورزش‌ها مانند ایروبیک با موسیقی انجام می‌شود. به همین علت مردم کلاس‌های بیرون را ترجیح می‌دهند. همچنین جنسیت استاد برای کلاس‌های بانوان با محدودیت مواجه شد و برخی کلاس‌ها را متوقف کردیم». مذهبی شدن بیش از حد جو سرای محله و اعمال محدودیت‌ها، موجب دوری برخی از مردم محلی از سرا شده است.

وجود آسیب‌های اجتماعی در اطراف سرای محله: در محوطه اطراف سرای محله، نقاط آسیب‌زا و بی‌دفاع زیادی وجود دارد و معمولاً معنادان در اطراف آن تجمع می‌کنند. بوستان هم‌جوار سرا یکی از ناامن‌ترین فضاهای محله است و روشنایی ضعیفی هم دارد. اگر هوا تاریک شود، سرای محله جای امنی برای ماندن نیست.

شورایاری تخصص و تحصیلات مرتبطی با فعالیت شورا ندارند؛ این در حالی است که آنها ناظر بر سرای محله هستند و اقدامات سرای محله را نیز کنترل می‌کنند.

موازی کاری نهادهای آموزشی محله: در حال حاضر به‌جز سرای محله، خانه فرهنگ و فرهنگ‌سرا نیز فعالیت آموزشی دارند و هر کدام بودجه جداگانه‌ای صرف می‌کنند. بسیاری از مردم به دلیل مراجعه به این نهاد و بی‌نیاز شدن از کلاس‌های آموزشی، سرای محله را انتخاب نمی‌کنند و سرا توان رقابت با آنها را ندارد. بهتر است این نهادها در سطح محلات یکپارچه شده و از برنامه‌های موازی پرهیز شود.

مسئولیت حقوقی مدیر محله: مسئولیت حقوقی مدیر محله بسیار بالاست و این مسئله آرامش خیال را از مدیر می‌گیرد. در قبال همه امکانات و اموال سرای محله، مدیر محله ملزم به ارائه سفته‌های چندصد میلیونی است. از طرفی شکایاتی که از سوی نیروهای سابق سرای محله و مسئولان خانه‌ها می‌شود، بر عهده شخص مدیر محله است و علیه او تنظیم می‌شوند.

هماهنگی نداشتن بین شورایاری و سرای محله: بین شورایاران توانایی و تخصص مرتبط با محله وجود ندارد و درک درستی از فعالیت‌های سرا ندارند؛ اما بر اساس قانون حق مداخله دارند. اغلب مصوبات شورایاری موجب بروز مشکل و اختلال در عملکرد سرای محله می‌شود؛ در حالی که قدرت مقابله یا مخالفت با نظرات آنان را نداریم. شورایاران این محله تا الان چند کارمند و مدیر محله را به دلیل بی‌توجهی به نظراتشان برکنار کرده‌اند؛^۱ بنابراین آزادی عمل و خلاقیت سرای محله را از بین برده‌اند.

تبدیل شورایاری به عرصه گروه بندی‌های سیاسی: شورای شهر محله استخر محله بر خورد اختلافات سیاسی شده است. عده‌ای اصلاح‌طلب و عده‌ای اصولگرا هستند. به‌جای اینکه به امور محله بپردازند، وقت خود را صرف برخوردهای جناحی می‌کنند. به همین علت عده‌ای از اعضای شورا، به کل در جلسات شورایاری شرکت نمی‌کنند. این اختلافات تا حدی است که شورایاری توان انتخاب دبیر شورایاری را نداشت و ستاد به صورت مستقیم دست به انتخاب زد و کسی انتخاب شده که در اغلب جلسات شورا غایب بوده و پیگیر مسائل شورا نیست. این ناهماهنگی‌ها و اختلافات بر عملکرد سرا نیز تأثیر گذار بوده است.

تداخل در نظارت دستگاه‌های نظارتی مختلف در امور سرای محله: مدیر محله باید برای اداره امور سرا دائم مقابل مخاطبان مختلفی پاسخ‌گو باشد. شورایاری، اداره اجتماعی شهرداری ناحیه، شهرداری منطقه، هر کدام به صورت مجزا و متفاوت نظراتی دارند که باید اعمال شود. برای تک‌تک امور سرای محله باید از شورایاری کسب اجازه کنیم و از طرفی بخشنامه‌ها، دستورالعمل‌ها و دستور کارهای مختلف و پرتعدادی نیز از شهرداری ناحیه به صورت دستوری به ما ابلاغ می‌شود. سرای محله بودجه لازم را برای تحقق بخشیدن به بسیاری از این دستورالعمل‌ها ندارد. شهرداری ناحیه برای اینکه در پایان ماه گزارشی برای ارسال عملکرد خود داشته باشد، به سراها برای اجرای برنامه‌ها و دستورالعمل‌ها فشار می‌آورد. یکی از آفت‌های شهرداری همین گزارش نویسی و عکس‌گرفتن‌های بی‌شمار است. تمرکز سرای محله به‌جای عملکرد، فقط بر گزارش نویسی و عکس‌گرفتن است. این رابطه از بالا به پایین و انتظار ارسال گزارش‌های عملکرد ماهانه

۱ - نوعی استرس عجیب در رفتار مسئولان سرا در قبال این موضوع وجود داشت. به طوری که یکی از کارکنان سرای محله با دیدن شورایاری محله به‌طور کلی مصاحبه را انکار کرد و در مقابل شورایاری اظهار کرد با پژوهشگر هیچ برخورد و مصاحبه‌ای نداشته و اولین بار است که با این شخص روبه‌رو می‌شود! همچنین مدیر محله در تمام مدت مصاحبه با شورایاران در اتاق حضور داشت و از اینکه در غیاب ایشان قبلاً گفت‌وگویی انجام شده، به شدت برآشفته شد و رفتار غیر معمول و عصبی نسبت به پژوهشگر بروز داد.

۵-۲-۱۰-شناخت شورایاری محله

شورایاری محله هفت عضو ثابت دارد و پنج نفر نیز عضو هیئت امنا هستند. یک نفر به انتخاب اعضای شورایاری، به عنوان دبیر شورا برگزیده می شود. در سرای محله استخر به دلیل اختلافات درون شورا، هنوز موفق به انتخاب دبیر نشده اند و از طرف ستاد به صورت دستوری

یک نفر به عنوان سرپرست شورا انتخاب شده است. به دلیل اهمیت تحصیلات و تخصص اعضای شورایاری، تحصیلات و شغل آنها نیز ذکر شده است. همچنین یکی دیگر از عوامل مورد بررسی سن اعضا است. اسامی و مشخصات اعضای ثابت شورایاری و هیئت امنا به شرح جدول زیر است:

ردیف	نام و نام خانوادگی	نوع عضویت	سن	شغل	تحصیلات
۱	محمد رضا رام	سرپرست شورا	۴۰	کاسب	دیپلم
۲	داود محمد کریمی	عضو هیئت رییسه	۳۳	کارمند سازمان آب	فوق دیپلم امور فرهنگی
۳	محمد رضا میرزا	عضو اصلی	۴۳	مدیر آژانس	فوق دیپلم
۴	محمد مغاری	عضو اصلی	۶۰	آراد-آژانس املاک	دیپلم
۵	آقای موسی زاده	عضو اصلی	۳۴	پاسدار سپاه	دیپلم
۶	حامد فلاح تژادنائینی	عضو اصلی	۳۸	محقق گزینش	ارشد علوم سیاسی
۷	سید منصور یوسفی	عضو اصلی	۵۰	آراد- فروشنده	دیپلم
۸	حسین کربلایی صفی	مسئول سمنها	۷۰	بازنشسته	بدون تحصیلات
۹	مهدی زمانی	نماینده شهرداری ناحیه	۴۳	کارمند شهرداری	ارشد مدیریت
۱۰	مهدی بابایی ۱۶	هیئت امنا		فرماندهی بسیج	
۱۱	سیدعلی غفوری ۱۷	هیئت مذهبی			
	محمد حسین جعفری	هیئت امنا	۴۰	معلم	فوق دیپلم

اطلاعات اعضای شورایاری، تنظیم: نگارندگان.

دسترسی به برخی از اعضای شورایی و ارائه اطلاعات درباره آنها یا دادن شماره تلفن شخص و برقراری هرگونه ارتباطی، جلوگیری شده و با بهانه‌های محترمانه از ارائه اطلاعات در این باره خودداری کردند. برخی افراد شورایی در سرا برجسته هستند و فعالیت می‌کنند و مابقی به حاشیه رانده شده‌اند.

۵-۲-۱۱- مهم‌ترین چالش‌ها و مسائل شورایی محله استخر

بی‌قدرتی شورایی و حمایت نکردن شهرداری از پیشنهادات و نظرات شورایی

«شهرداری از مصوبات شورایی حمایت نمی‌کند. در امور مربوط به محله به تنهایی تصمیم گرفته و نظرات شورایی را لحاظ نمی‌کند. حتی در مواردی که به دلیل بی‌تفاوتی شهرداری، اعضای شورایی رأسا و با هزینه شخصی اقدام می‌کنند، شهرداری مانع تراشی می‌کند. یکی از این موارد، اقدام برای افزایش امنیت محله بود که شهرداری از آن جلوگیری کرد. یا در مثال دیگری شورایی یک صندوق خیریه قرض‌الحسنه برای محله راه‌اندازی کرد و شهرداری ایجاد شبهه کرد که اعضای شورایی از این صندوق نفع شخصی می‌برند. نه تنها مردم محله به شورایی بی‌اعتماد شد، بلکه پول صندوق به اجبار به حساب سرا ریخته شد و مشخص نشد خرج چه اموری شد».

تفویض قدرت به سطوح محلی از سوی شهرداری صورت نگرفته است و شورایی نهادی بی‌قدرت تلقی می‌شود. شهرداری در تصمیم‌گیری‌های اساسی که برای محله و منطقه می‌شود، نظر شورایی را دخیل نمی‌کند و تنها حیطه مداخله شورایی مربوط به گزارش امور جاری محله مانند آسفالت معابر و نظافت محله است. این روند مردم را نسبت به شورا بی‌اعتماد کرده و مردم تصور می‌کنند شورا قدرتی ندارد و کاری از آن بر نمی‌آید.

توافق نظر نداشتن در شورا و اختلافات ایدئولوژیک

اعضای شورایی به حدی با هم اختلاف نظر دارند که همگی در یک جلسه با هم جمع نمی‌شوند. دبیر جلسه نیز از سوی ستاد تعیین شده است. متأسفانه گروه‌بندی‌های سیاسی بر شورایی تأثیرگذار بوده و اعضا به دلیل اختلافات سیاسی، همکاری مثبتی با یکدیگر ندارند.

وجود رانت و لابیگری در شورا

بسیاری از شوراییان نیت خوبی دارند و برای حل مشکلات محله تلاش می‌کنند، آنها اگر هم از لابی و رانت ناشی از حضور در شورا و آشنایی با شهرداری استفاده می‌کنند، برای حل مسائل مردم است فقط تخصص ندارند؛ اما کسانی در شورا وجود دارند که برای منافع شخصی، با رانت و لابیگری وارد بازار خرید و فروش محله شده و با مشاوران املاک تعامل دارند.

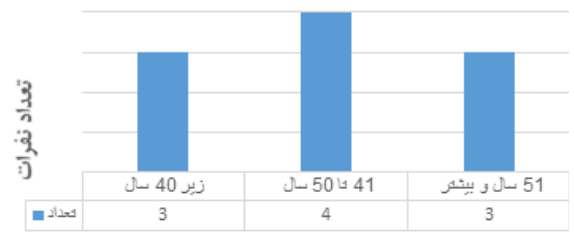
برخوردهای مقطعی، سلیقه‌ای و دوره‌ای با شوراییان

برخوردها و رفتارها با شوراییان به صورت یکسان نبود و در هر دوره‌ای بنا بر اهداف و مصلحت دوره، رفتارها متفاوت بوده است. شوراییان بعد از یک دوره تکریم و احترام، به صورت کامل کنار گذاشته شدند. در حالی که در گذشته شوراییان با شهردار به راحتی تعامل داشتند؛ اما در یک سال گذشته حتی امکان دیدار با شهردار را نداشته‌اند. در دوره آقای قالیباف شوراییان به حدی قدرت داشتند که با مراجعه به شهردار وقت (دکتر قالیباف) با وساطت سردار طلائی، شهردار منطقه را عوض کردند.

تخصیص نداشتن اعضای شورایی

در برخی موارد شوراییان برای خواسته‌های محلی و نه اهداف

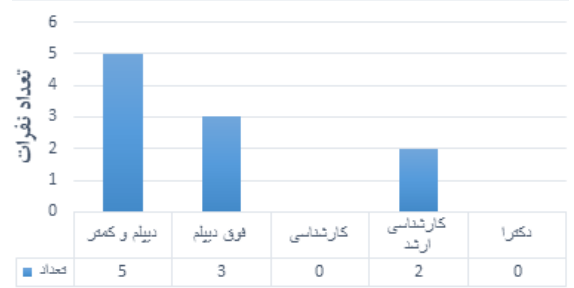
همان‌طور که در نمودار زیر نشان داده شده است، ترکیب سنی اعضای شورایی به صورت متوازن بین گروه‌های سنی مختلف توزیع شده است.

محدوده سنی

نمودار محدوده سنی اعضای شورایی محله استخر، تنظیم: نگارندگان.

از نظر مدرک تحصیلی، فقط دو نفر از اعضا در مدارج تحصیلی بالاتر از سطح کارشناسی هستند و بقیه اعضا فوق‌دیپلم، دیپلم و کمتر هستند. غالب اعضا تحصیلات و تخصص لازم را ندارند. نمودار زیر سطح تحصیلات اعضا را نشان می‌دهد. از بین تحصیل‌کردگان نیز شخصی با تحصیلات مرتبط با مباحث شهری وجود ندارد.

مدرک تحصیلی

نمودار سطح تحصیلات اعضای شورایی محله استخر، تنظیم: نگارندگان

انتخابات شورایی

در این بخش از سؤالات از شوراییان درباره نحوه وقوع انتخابات شورایی و اطلاع‌رسانی به مردم پرسیده شد.

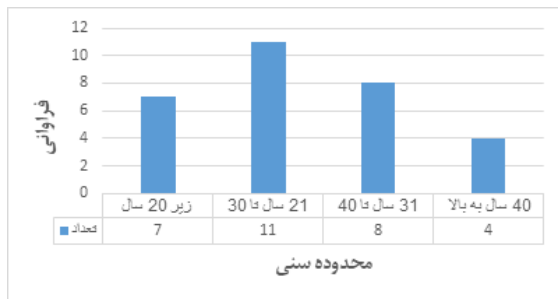
برای انتخابات شورایی تنها از طریق مسجد اطلاع‌رسانی شده و به صورت عمومی در محله تبلیغاتی صورت نمی‌گیرد. به همین دلیل شوراییان با تعداد رأی اندکی انتخاب می‌شوند. از آسیب‌های برگزاردن انتخابات به این شیوه، این است که نه تنها تمامی کسانی که صلاحیت و علاقه‌مندی برای کاندیدشدن در انتخابات را دارند، مطلع نشده و حضور نمی‌یابند؛ بلکه مردمی که باید در انتخابات شرکت کنند نیز غایب خواهند بود. در نتیجه عده‌ای که طرفدار ایدئولوژی فکری خاصی هستند، بر شورا غالب خواهند شد و آرای متفاوتی دیده نخواهد شد. پس در اینکه آنها به درستی نماینده مردم باشند و اهالی محله برای مشکلاتشان به آنان مراجعه کنند، در معرض تردید قرار می‌گیرد؛ چراکه اغلب مردم آنها را نمی‌شناسند.

در شورایی محله استخر، شکاف عمیقی بین اعضای شورا وجود دارد. عضوی که در دوره قبلی شورایی، دبیر شورا و مورد اعتماد مردم بوده و از ایشان به نیکی یاد می‌شود، با نفوذ برخی افراد کنار زده شده و اکنون هیئت‌امنا هستند. جالب است که در سرای محله به شدت از

سن	فراوانی	درصد
زیر ۲۰ سال	۷	۲۳,۳
۲۱ سال تا ۳۰	۱۱	۳۶,۷
۳۱ سال تا ۴۰	۸	۲۶,۶
۴۰ سال به بالا	۴	۱۳,۳
مجموع	۳۰	۱۰۰

جدول مشخصات مصاحبه‌شوندگان، سن، تنظیم: نگارندگان

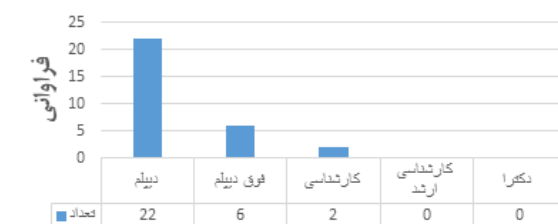
نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار محدوده سنی، تنظیم: نگارندگان

۳. میزان تحصیلات

جدول زیر تحصیلات مصاحبه‌شوندگان را به تفکیک پنج مقطع تحصیلی بررسی کرده است. این ارقام نشان می‌دهد ۷۳ درصد از مصاحبه‌شوندگان با مدرک دیپلم، بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. این رقم آمار بالایی است و نشان می‌دهد سطح دانش و آگاهی عمومی در محله ضعیف است.

تحصیلات	فراوانی	درصد
دیپلم	۲۲	۷۳,۳
فوق دیپلم	۶	۲۰
کارشناسی	۲	۶,۶
کارشناسی ارشد	۰	۰
دکترای	۰	۰
مجموع	۳۰	۱۰۰

جدول مشخصات مصاحبه‌شوندگان، میزان تحصیلات، تنظیم: نگارندگان

مدیرک تحصیلی

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار سطح تحصیلات، تنظیم: نگارندگان

۴. طول دوره سکونت در محله

طول دوره سکونت در محله ملاک خوبی برای سنجش حس تعلق به محله است. هرچه قدر محله ساکنان قدیمی و اولیه خود را حفظ کرده باشد، از اصالت و هویت بیشتری برخوردار است. همان‌طور که در جدول و نمودار زیر مشاهده می‌شود، ۵۳ درصد ساکنان محله زیر پنج سال و

شخصی، پافشاری زیادی می‌کنند؛ درحالی‌که در بسیاری از موارد تخصص لازم را نداشته و فقط برای مطرح‌شدن خود در محله، می‌خواهند در حل مسئله مؤثر باشند. اگر تخصص و تحصیلات به‌عنوان یک فیلتر در زمان انتخابات شورایی عمل کند، از اقدامات غیرکارشناسی جلوگیری می‌شود.

شناخت‌نداشتن مردم به شورایی

تبلیغات و معرفی مطلوبی از ابتدا برای شورایی‌ها صورت نگرفته است و برخلاف تصویری که ما داشتیم، شورایی اصلاً به مردم نزدیک نیست و بسیار هم از آنان دور است. بعد از تشکیل شورایی بستر مناسب برای آگاهی و شناخت مردم فراهم نشد. آغاز فعالیت شورایی بدون بسترسازی مناسب با شکست مواجه شد و امروزه ما از مردم بسیار دور هستیم و حضورمان تأثیری ندارد.

مشکلات محله از دید شوراییان

- برخی از مشکلاتی که شوراییان بیان کردند، به شرح زیر است:
- وجود تعداد زیادی املاک معارض در محله
- دسترسی ضعیف ایستگاه اتوبوس به درون بافت محله
- وجود ناامنی و آسیب‌های اجتماعی بالا مانند اعتیاد، ناامنی زنان، پرخشگری کودکان، خشونت خانگی، خشونت و دعوای خیابانی و...
- نامنظم بودن نظافت محله

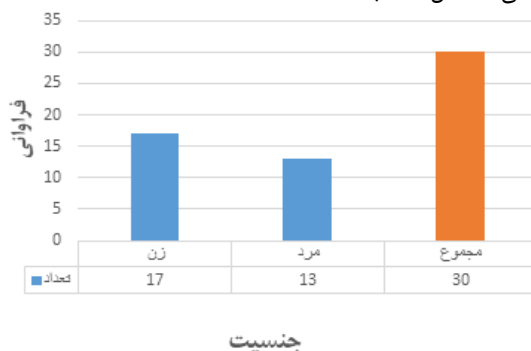
۵-۲-۳- تحلیل محتوای مصاحبه با مردم محلی

در این قسمت برای شناخت بیشتر محله و به‌دست‌آوردن یک ارزیابی کلی از وضعیت موجود سرای محلات و شورایی‌ها، مصاحبه با مردم محلی صورت گرفته است. مصاحبه تا جایی ادامه یافته است که پاسخ‌ها شروع به تکرار کند و به اشیاء برسیم. این تعداد حدوداً با ۳۰ مصاحبه به نتیجه مدنظر نزدیک شد.

کلیات مشخصات فردی مصاحبه‌شوندگان

۱. جنسیت

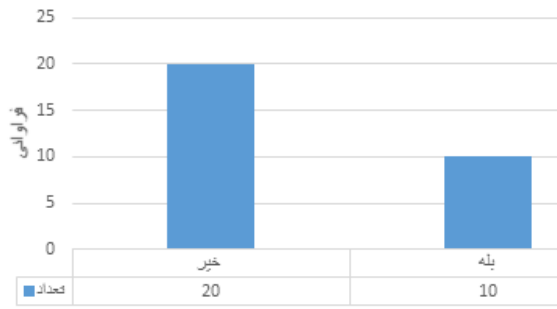
از مجموعه ۳۰ نفر مصاحبه‌شونده، ۱۷ نفر زن و ۱۳ نفر مرد بوده‌اند. در این بخش به رعایت تناسب بین تعداد جنسیت مصاحبه‌شوندگان توجه شده است. پاسخ‌گویان به صورت تصادفی از بین افراد محلی بالای ۱۸ سال انتخاب شده‌اند.

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار جنسیت، تنظیم: نگارندگان

۲. سن

محدوده سنی با توجه به فراوانی گروه‌های سنی در چهار گروه دسته‌بندی شده است. همه گروه‌های سنی محل توجه قرار گرفته‌اند؛ اما با توجه به تعداد بالای جوانان محله، رده سنی جوانان فراوانی بیشتری دارد. بیشترین فراوانی گروه سنی مربوط به محدوده سنی ۲۱ تا ۳۰ سال با فراوانی ۱۱ نفر است که در نهایت ۳۶ درصد از مجموع داده‌ها را تشکیل می‌دهد.

اطلاع از محل قرار گیری سرای محله

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار اطلاع از محل قرار گیری سرای محله، تنظیم: نگارندگان

میزان مراجعه به سرای محله

در این بخش از سؤالات، میزان مراجعه و استفاده مردم محله از سرای پرسیده شد. ۸۳ درصد از مردم تا به حال از خدمات سرای استفاده نکرده و حتی هیچ مراجعه‌ای هم به آن نداشته‌اند. پاسخ‌گویان برای مراجعه نکردن به سرای محله دلایل مختلفی مطرح کردند، این دلایل را می‌توان در قالب عناوین زیر دسته‌بندی کرد:

- برخورد نامناسب مسئولان سرای محله و عملکرد ضعیف
- کیفیت پایین خدمات ارائه شده در سرای محله و آموزش‌های سطحی

- مشغله کاری و کمبود وقت برای مراجعه به سرای محله
- محدود بودن ساعات فعالیت سرای محله به وقت اداری موجب دوری اقشار کارمند و شاغل از سرای محله شده است
- از خدمات خانه فرهنگ استفاده می‌کنم
- گران بودن خدمات ارائه شده در سرای محله مانند دوره‌های آشپزی علاقه و نیازی به سرای ندارم

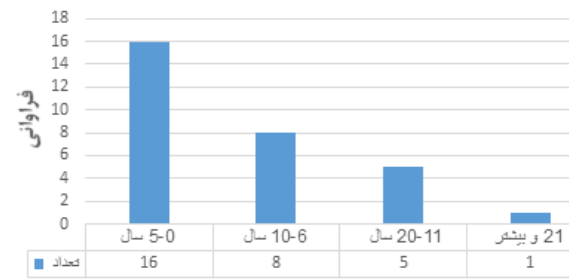
میزان مراجعه به سرای محله	فرایندی	درصد
یک بار در هفته و بیشتر	۲	۶,۶
مراجعه در گذشته	۳	۱۰
در مراسم‌ها و مناسبت‌ها	۰	۰
هرگز مراجعه نکرده	۲۵	۸۳,۳
مجموع	۳۰	۱۰۰

جدول مشخصات مصاحبه‌شوندگان، میزان مراجعه به سرای محله، تنظیم: نگارندگان

۲۶ درصد ساکنان بین ۶ تا ۱۰ سال، در محله استخر سکونت داشته‌اند. این ارقام نشان می‌دهد میزان مهاجرت در محله بسیار بالاست و برای ارتقای ارزش‌های هویتی محله نیاز به برنامه‌ریزی‌های دقیق‌تری است.

مدت سکونت	تعداد	درصد
۵-۰ سال	۱۶	۵۳,۳
۱۰-۶ سال	۸	۲۶,۶
۱۱-۲۰ سال	۵	۱۶,۶
۲۱ و بیشتر	۱	۳,۳
مجموع	۳۰	۱۰۰

جدول مشخصات مصاحبه‌شوندگان، مدت سکونت در محله تنظیم: نگارندگان.

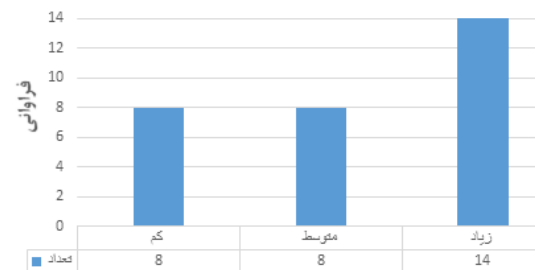

مدت سکونت در محله

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار مدت سکونت در محله، تنظیم: نگارندگان.

۵. رضایت از سکونت در محله استخر

در بین پاسخ‌گویان ۴۳ درصد از سکونت در محله استخر رضایت دارند. با توجه به وضعیت نامطلوب محله، این میزان از رضایت می‌تواند تحت تأثیر متغیرهای پیش‌بینی نشده‌ای قرار داشته باشد. پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی علت رضایت مورد سؤال قرار گیرد.

رضایت از محله

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار رضایت از سکونت در محله، تنظیم: نگارندگان

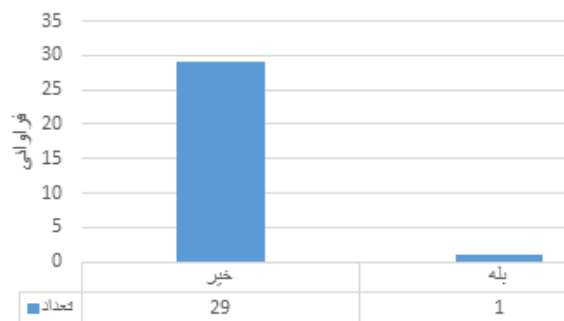
۶. اطلاع از محل قرار گیری سرای محله

محله قرار گیری سرای محله برای ۶۶ درصد از اهالی محله شناخته شده نیست. این عامل می‌تواند تحت تأثیر محله قرار گیری سرای در خارج از محله باشد. بسیاری از مردم سرای محله اقدسیه را به عنوان سرای محله خود معرفی می‌کردند.

تنها هدف مدیر محله را سودجویی از رانت ناشی از مدیریت محله و آشنایی با مسئولان شهرداری می‌دانست.

درصد	فراوانی	شناخت مدیر محله
۹۶,۶	۲۹	خیر
۳,۳	۱	بله
۱۰۰	۳۰	مجموع

مشخصات مصاحبه‌شوندگان، شناخت مدیر محله، تنظیم: نگارندگان

شناخت مدیر محله

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار شناخت مدیر محله، تنظیم: نگارندگان

۹. رضایت از عملکرد سرای محله

این سؤال اگرچه مطرح شد؛ اما با توجه به شناخت نداشتن از سرای محله و خدمات آن، از نظر درصد بالایی از پاسخ‌گویان (تنها شش درصد از پاسخ‌گویانی که در حال حاضر از خدمات سرای محله استفاده می‌کنند)، بی‌معنا به نظر رسید. در پاسخ به این پرسش، اکثر پاسخ‌گویان مطرح کردند هیچ شناختی از سرای محله ندارند تا در این باره پاسخ‌گو باشند. حتی همان درصدی که از سرای محله شناخت داشتند، اغلب از خانه کودک سرا استفاده کرده و از کیفیت خدمات آموزشی سرا اطلاعی ندارند. کسانی که در گذشته از خدمات سرای محله استفاده کردند، همگی از عملکرد سرا ناراضی بودند، از دلایل این نارضایتی می‌توان به عوامل زیر اشاره کرد:

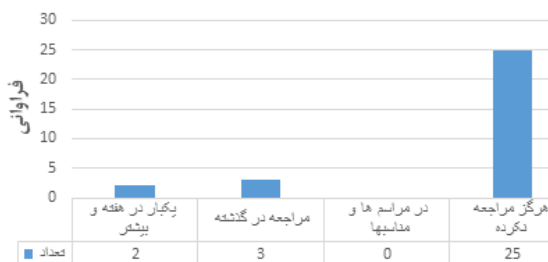
- کیفیت پایین خدمات خانه کودک به دلیل متغیر بودن مربی‌های مهد و تغییر مربی در فواصل کوتاه زمانی
- آسیب‌رسیدن به کودک در سرای محله به علت بی‌توجهی مربیان
- کیفیت پایین خدمات آموزشی مانند کلاس نقاشی، زبان و...
- قرارگیری سرای محله در فضای ناامن
- محلی نبودن مدیر محله و عدم درک صحیح مسائل مردم محله
- پخش نکردن موسیقی در کلاس‌های ورزشی پیلاتس و ایروبیک و کسالت‌بار بودن کلاس

- برخورد و رفتار نامناسب کارمندان سرای محله
بی‌اعتنایی به مناسبت‌های مذهبی و اعتقادات مردم به دلیل برپانکردن مراسم (در نیمه شعبان حتی چراغانی و آذین‌بندی در مقابل ورودی سرا نشده است).

۱۰. آگاهی از اهداف تشکیل سرای محله

اگرچه اکثر پاسخ‌گویان در مواجهه با این سؤال اظهار بی‌اطلاعی کردند؛ اما از برخی پاسخ‌ها کلیدواژه‌های زیر استخراج شد:

- خدمات آموزشی و روان‌شناسی ارزان قیمت برای مردم ضعیف محله
- ارائه خدمات نزدیک به منازل مردم برای جلوگیری از رفت‌وآمدهای

میزان مراجعه به سرا

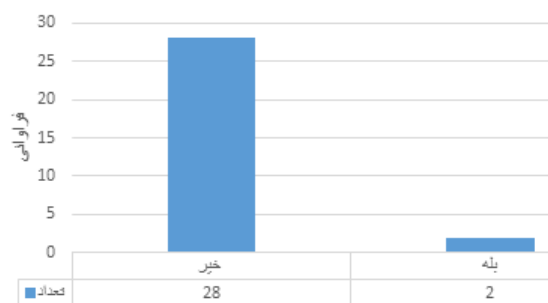
نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار میزان مراجعه به سرای محله، تنظیم: نگارندگان.

۷. عضویت در کانال سرای محله

یکی از شیوه‌های تبلیغات و اطلاع‌رسانی سرای محله، کانال تلگرامی سراسر است. تقریباً کسانی که از خدمات سرای محله استفاده می‌کنند، برای اطلاع از اخبار سرای محله در این کانال عضو هستند. در نتیجه می‌تواند یک ملاک نسبتاً مناسب برای برآورد تعداد مخاطبان سرای محله باشد. ۹۳ درصد از از مردم در کانال سرای محله عضو نیستند. با توجه به اینکه تنها شیوه تبلیغات سرای محله در ابعاد فراگیر است، این آمار نشان می‌دهد اکثر مردم محله از ماهیت سرا بی‌خبرند.

درصد	فراوانی	عضویت در کانال سرای محله
۶,۶	۲۸	بله
۹۳,۳	۲	خیر
۱۰۰	۳۰	مجموع

جدول مشخصات مصاحبه‌شوندگان، میزان عضویت در کانال سرای محله، تنظیم: نگارندگان

عضویت در کانال سرای محله

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار عضویت در کانال سرای محله، تنظیم: نگارندگان

۸. شناخت مدیر محله

متأسفانه آمار بسیار کمی است و ۹۶ درصد از پاسخ‌گویان مدیر محله را نمی‌شناختند. حتی کسانی که از سرای محله استفاده می‌کردند، شناختی نداشتند. تنها فردی که مدیر محله را می‌شناخت، دیدی بسیار منفی نسبت به رفتار و عملکرد مدیر محله داشت و به این دلیل که او اهل محله استخر نبوده، نسبت به انتخاب ایشان دید مناسبی نداشت.

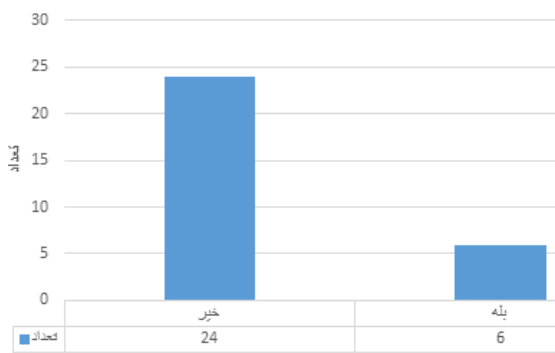

۱۲. مراجعه به شورایاران

در این قسمت از مردم پرسیده شد «اگر مشکلی در محله مشاهده کنند، به شورایاران مراجعه می‌کنند؟» ۸۰ درصد از مردم به این سؤال پاسخ منفی دادند. بسیاری از پاسخ‌گویان علت مراجعه نکردن خود به شورایاران را بی‌تأثیر بودن اقدامات آنان دانستند و اظهار کردند با وجود اینکه آنها را افراد دلسوزی می‌دانند؛ اما آنها قدرتی در حل مسائل و امور محله ندارند و تنها به‌عنوان معتمد محله قابل احترام هستند.

مراجعه به شورایاران	تعداد	درصد
خیر	۲۴	۸۰
بله	۶	۲۰
مجموع	۳۰	۱۰۰

مشخصات مصاحبه‌شوندگان، میزان مراجعه به شورایاران، تنظیم: نگارندگان

مراجعه به شورایاران

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار میزان مراجعه به شورایاران، تنظیم: نگارندگان.

۱۳. میزان شناخت از سازمان‌های مردم‌نهاد در سطح محلی

همان‌طور که گفته شد، در محله دو سازمان مردم‌نهاد فعالیت دارند؛ اما هیچ‌کدام از پاسخ‌گویان این انجمن‌ها را نمی‌شناختند. شاید بتوان علت این مسئله را در ماهیت منفی این نهاد از نظر مردم دانست؛ زیرا فعالیت همه این نهادها مربوط به آسیب‌های اجتماعی به‌ویژه اعتیاد است.

۱۴. خدمات استفاده‌شده در سرای محله

از کسانی که از سرای محله استفاده می‌کردند یا در گذشته مخاطب آن بودند، خواسته شد خدماتی را که بیشتر از آن بهره برده‌اند، نام ببرند. خدمات و کلاس‌های زیر نام برده شد:

خانه کودک، کارآموزی، ایروبیک، سفره‌آرایی، مسابقه غذا، پیلاتس، زبان، قالی‌بافی، خوشنویسی، مراسم افطاری، خدمات رایگان مشاوره روان‌شناسی، آموزش مربیگری، شطرنج، خیاطی، بافتنی و ژیمناستیک.

از آنجایی که تعداد پاسخ‌گویانی که با سرای محله آشنایی داشتند، بسیار اندک بود، هرکدام از کلاس‌ها تنها یک بار نام برده شده؛ به جز خانه کودک که همه پاسخ‌گویان آن را نام بردند. این مسئله نشان می‌دهد کودکان انگیزه‌ای برای ورود مادران به سرای محله بوده‌اند و به دنبال استفاده از خدمات خانه کودک، تشویق شده و از خدمات بزرگسال هم استفاده کرده‌اند.

۱۵. مسئولیت‌پذیری و مشارکت شهروندی

در اینجا از اهالی محله سؤال شد: «آیا فقط شهرداری را در قبال مسائل و امور محله مسئول می‌دانند؟»؛ اغلب مردم شهرداری را مسئول محله

طولانی به آموزشگاه‌ها

- ارائه خدمات به سالمندان

- تشکیل محلی برای تعامل بانوان

- اداره محله و حل مشکلات محله

- محل تعامل مردم محله

- برقراری ارتباط بین مردم و شهرداری

- محلی برای رسیدگی به اموری که شهرداری وقت رسیدگی به آن

را ندارد

- برای توسعه فعالیت‌های تفریحی و ورزشی محله

- محلی برای جمع شدن بزرگان و معتمدان محله

۱۱. میزان شناخت از اعضای شورایاری

متأسفانه اکثریت محله هیچ شناختی از شورایاران نداشتند و برخی اصلاً نمی‌دانستند شورایار وجود دارد و به چه معناست. پاسخ‌گویی که با شورایاران آشنایی داشت، اظهار کرد تنها در دوره دبیری آقای جعفری، دغدغه شورایاری محله بود و اقدامات مفیدی شد؛ اما شورایاران در دوره جدید تنها به فکر منافع فردی هستند و کاری برای محله انجام نمی‌دهند. برخی از دلایلی که اهالی محله برای نشناختن شورایاران ذکر کردند، به شرح زیر است:

- بی‌اطلاعی از انتخابات شورایاری

- مشغله کاری و بی‌علاقگی به امور مربوط به سطح محله

- بی‌اعتمادی به اعضای شورایاری به دلیل فسادهای مالی

- سیاسی بودن فضای شورایاری به دلیل غلبه جناح مذهبی و

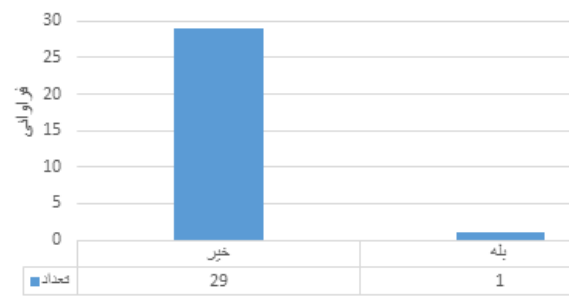
مسجدی موجب بی‌علاقگی مردم شده

- شورایاری محل تجمع افراد سالمند و بی‌تخصص است و فعالیت

آنها را مؤثر نمی‌دانم

- بی‌قدرتی و بی‌تأثیری شورایاری در سطح محله موجب دلسردی

از پیگیری آن

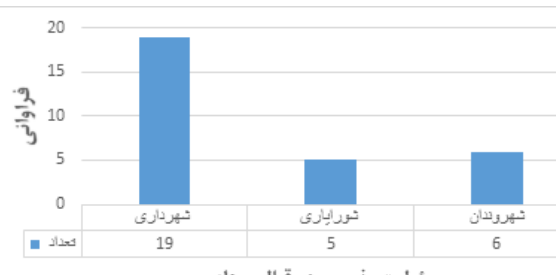
شناخت شورایاران

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار شناخت شورایاران، تنظیم: نگارندگان

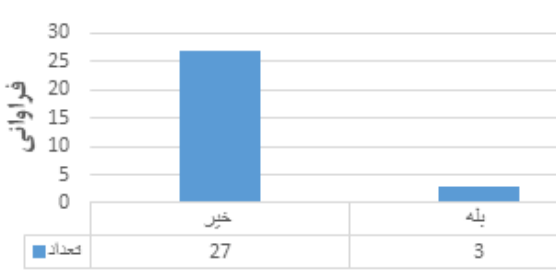
تعدادی از اعضای شورایاری که از سوی فقط یک نفر از اهالی محله شناخته‌شده بودند، به شرح زیر است:

فراوانی	نام شورایار
۱	آقای جعفری
۱	آقای فلاح تژاد
۱	آقای یوسفی
۱	آقای میرزا

می‌دانستند. عده‌ای نیز شهروندان را مسئول محله‌ای که در آن زندگی می‌کنند، دانستند و مشکلات موجود در سطح محله را ناشی از بی‌تفاوتی شهروندان عنوان کردند. از دیگر کسانی که درباره محله مسئول شناخته شده‌اند، شوراییاری و هیئت امنای محله بود. به سرای محله اشاره‌ای نشد.

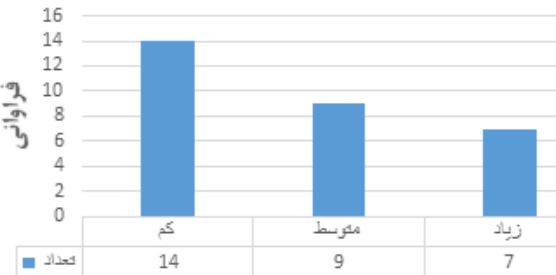
در ادامه این سؤال از مردم پرسیده شد که اگر در اداره محله خود، از شما مشارکت بخواهند، حاضر به مشارکت هستید؟

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار میزان تمایل به مشارکت، تنظیم: نگارندگان

اغلب اهالی محله، اشتیاقی به مسائل مربوط به سطح محله نداشته و علت مشارکت نکردن در امور محله را مشغله کاری و مشکلات زندگی شخصی عنوان کردند. علاوه بر حس تعلق پایین به محله، می‌توان گفت گرفتاری‌ها، دغدغه‌مندی‌های اقتصادی، اجتماعی و شدت آسیب‌هایی که مردم در این محله با آن دست‌وپنجه نرم می‌کنند، مجالی برای فکر کردن به مسائل غیرشخصی مانند محله نمی‌گذارد.

۱۶. رضایت از عملکرد شهرداری در سطح محله
در این بخش، درباره عملکرد شهرداری مردم سؤال شد. این سؤال می‌تواند نشانگر نگرش مردم نسبت به شهرداری باشد. ارقام زیر نشان می‌دهد، بخش درخور توجهی از اهالی محله به نهاد شهرداری دید مثبتی ندارند.

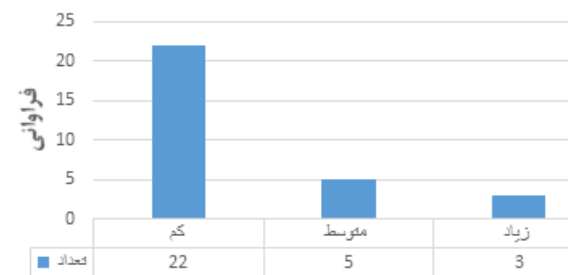
نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، رضایت از عملکرد شهرداری، تنظیم: نگارندگان

از مهم‌ترین دلایلی که پاسخ‌دهندگان جوابی منفی به این سؤال

دادند، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:
- خدمات رسانی ضعیف به‌ویژه در نظافت محله و رسیدگی نکردن به وجود حیوانات ولگرد مانند سگ
- رسیدگی نکردن به مشکلات اجتماعی و امنیتی محله
- اتلاف سرمایه‌های محله با سپردن وظیفه اداره محله به کسانی که تخصصی ندارند و فقط دنبال رانت خواری هستند (منظور شوراییاری، هیئت امنای و سرای محله)

۱۷. میزان اعتماد به نهادهای محلی (شوراییاری و سرای محله)
مردم اگرچه برخی از شوراییاران را می‌شناسند؛ اما به‌عنوان نماینده محله خود به آنها اعتماد ندارند. مهم‌ترین دلایل بی‌اعتمادی به نهادهای محلی، عبارت‌اند از:

- فقدان اثرگذاری لازم شوراییاران در محله
- فساد در شوراییاری و بهره‌مندی از رانت شورا
- تخصص نداشتن اعضای شوراییاری در مدیریت محله
- شرکت نکردن در انتخابات و شناخت کم از شوراییاران محله (در صورتی که شوراییاران با انتخاب و آگاهی همه انتخاب و به درستی معرفی شوند و بدانییم تخصص کافی دارند، اعتماد خواهیم کرد)
- فقدان آشنایی و شناخت سرای محله
- منفعت‌طلبی شخصی افرادی که در نهادهای محلی فعال هستند
- یکی از مهم‌ترین دلایلی که اعتماد به نهادهای محلی تا این حد پایین ابراز شده است، نحوه انتخاب و انتخابات است و اغلب افراد به دلیل نشناختن شوراییاران و سرای محله به این سؤال پاسخ «کم» دادند.

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، رضایت از عملکرد شهرداری، تنظیم: نگارندگان

۱۸. مشکلات محله از دید مردم محلی
اهالی محله استخر در مواجهه با این سؤال مشکلات زیر را نام بردند:
- نظافت محله و جمع‌آوری پسماندها به‌ویژه در معابر فرعی، کوچه‌ها و کنج‌ها که معمولاً زباله جمع می‌شود
- آلودگی بیش از حد سطل‌های زباله مکانیزه و پاک‌سازی نکردن سطل‌ها
- روشنایی معابر فرعی محله و تاریک ماندن کنج‌ها و فضاهای بی‌دفاع و پرخطر
- نامناسب بودن آسفالت محله
- مشکلات قطعی برق به صورت متناوب
- ناامنی در محله به‌ویژه برای بانوان و کودکان
- عدم ساماندهی کسبه به دلیل سد معبر در مسیرها و آلودگی ناشی از پسماند (ایجاد آلودگی و مزاحمت)
- کمبود جای پارک

- سرقت و دزدی بالا
- کمبود روشنایی پارک‌ها و ناامن شدن فضای پارک
- وجود حیوانات ولگرد و ایجاد آلودگی شدید و مزاحمت در رفت‌وآمد در محله (سگ و گربه)
- کمبود سرویس بهداشتی در محله حتی در پارک‌ها

جمع‌بندی

محله استخر محله‌ای نوپا و در حال رشد در ضلع جنوب شهر تهران در منطقه ۲۰ است. در سال‌های اخیر با رشد روزافزون جمعیت، شدت ساخت‌وساز در محله بالا گرفته و این محله روزه‌روز جمعیت بیشتری را به خود جذب می‌کند. گروه‌های جمعیتی که جذب این محله می‌شوند، معمولاً از اقلیت پایین دست جامعه و مهاجران خارجی (افغان) هستند. به همین دلیل یکی از مسائل پررنگ در این محله، آسیب‌های اجتماعی مانند اعتیاد، کودک کار، خشونت خیابانی، خشونت خانگی، ناامنی، سرقت، اذیت و آزار بانوان، وجود ارادل و اوباش و... است. با وجود آنکه این محله همچنان در خود آسیب‌های اجتماعی متعددی دارد؛ اما اهالی محله معتقدند این محله در حال حاضر شرایط مطلوب‌تری دارد و در گذشته (هفت، هشت سال پیش) شرایط بسیار نامطلوب و غیرقابل تحمیلی داشته است. با توجه به مصاحبه‌های انجام‌شده، مهم‌ترین عامل وقوع چنین تحولی در محله، ایجاد کاربری‌ها و فضاهای ارزش‌افزا در محله است. فضاهایی مانند فروشگاه، سینما، ورزشگاه، سرای محله و... حتی اگر بخشی از جامعه از آنها استفاده کند، قرار نگیرد، صرف وجود داشتن در محله، به محله شأن و منزلت بخشیده است. با ساماندهی شکل کالبدی محله، مردم محله را بیشتر دوست داشته و خودشان به اتفاقات منفی در محله واکنش نشان داده یا آن را گزارش می‌دهند. در نتیجه وقوع برخی از جرائم کمتر شده است.

اعضای شورایی محله استخر، به لحاظ سنی به جز دو نفر، مابقی جوان هستند. از نظر تحصیلات اغلب تحصیلات دانشگاهی نداشته و تخصص مرتبط ندارند. شورایی این محله نیز در بین اهالی محله شناخته‌شده نیستند. بر اساس مصاحبه‌های دریافتی، مردم شوراییاران را نماینده خود نمی‌دانند؛ زیرا در انتخاب آنها نقشی نداشته‌اند. مردم محله استخر به شدت به شورایی بدبین بوده و اعتقاد دارند افراد برای بهره‌مندی از رانت و لابی وارد شورایی می‌شوند. پس از مصاحبه با چند نفر از اعضای شورایی، این بدبینی عمومی، برای پژوهشگر نیز تقویت شد. اختلافات و گروه‌بندی‌های سیاسی در این شورا به حدی زیاد است که اغلب اعضای شورایی از شرکت در جلسات شورا اجتناب می‌کنند. دبیر شورایی از سوی ستاد انتخاب شده است و شورایی محله به دلیل اختلافات داخلی، نتوانسته کسی را انتخاب کند؛ در هر صورت نقش نظارتی شورایی در قبال سرای محله قوی است. سرای محله آزادی عمل لازم را در مقابل شورا ندارد و برای هر اقدامی، شورا تصمیم‌گیری می‌کند. اضطراب از اخراج شدن از سوی اعضای شورا در بین کارکنان سرای محله به حدی است که با حضور شوراییاران در سرا، شیوه برخورد کارکنان تغییر می‌کند.

سرای محله استخر در خیابان شهید کریمی شیرازی در محدوده خارج از محله واقع شده است و به همین علت دسترسی به این سرا برای بخشی از محله دشوار است و این قسمت از محله به سرای محله مجاور (اقدسیه) بیشتر مراجعه دارند.

مدیر محله در این محله سکونت نداشته و تخصص مرتبط با مدیریت محله را نیز ندارد. کارکنان سرای محله نیز اغلب تحصیلات مرتبط ندارند. فعالیت اصلی این سرا در مهد کودک و آموزش خلاصه می‌شود.

به همین علت، بیشتر به آموزشگاه شباهت دارد. دامنه فعالیت‌های مدیر محله در سرای محله است و بیشتر از اینکه مدیر محله باشد، مدیر سرای محله است. یکی از مهم‌ترین مشکلات سرای محله بحث تأمین مالی و پرداخت حقوق به کارکنان است. به همین علت مربیانی که برای کلاس‌ها و خانه کودک استخدام می‌شوند، قراردادی ندارند و بعد از چند ماه به دلیل پرداخت نشدن حقوق از فعالیت در سرا کناره‌گیری می‌کنند. به همین علت ثباتی در ترکیب نیروها وجود ندارد. یکی از گلابه‌های اساسی مردم محله از سرا همین مسئله است که موجب تنزل کیفیت کلاس‌ها، به‌ویژه خانه کودک شده است. این نیروها پس از مدتی علیه سرای محله به وزارت کار شکایت کرده و سرای محله درگیر مشکلات حقوقی شده است. همه مسئولیت آن بر عهده مدیر محله است که حمایتی نمی‌شود.

مهم‌ترین آسیب در عملکرد ضعیف این سرا، تخصص نداشتن مدیر محله و کارکنان سراست. این مسئله نه تنها از مشاهدات میدانی سرای محله به دست آمد، بلکه در مصاحبه با مردم، کسانی که سابقه مراجعه به سرای محله را داشتند، از عملکرد سرای محله به شدت ناراضی بوده و اعتماد به سرای محله بسیار پایین بود.

یکی دیگر از مهم‌ترین مشکلات سرا، عدم معرفی و تبلیغات مناسب برای سرای محله است. مردم ماهیت وجودی سرای محله را نمی‌دانند. سرای محله به‌عنوان آموزشگاه شناخته شده است که بسیاری چون برای آموزش به فرهنگ سرا مراجعه می‌کنند، دلیلی برای حضور در سرای محله نمی‌بینند. دیگر مشکل سرای محله را می‌توان جذب نکردن گروه‌های سنی و جنسی مختلف دانست؛ سرای محله تنها موفق به جذب کودکان و بانوان شده است و غیبت آقایان، جوانان و نوجوانان در سرا مشهود است.

همچنین این سرا نیز به لحاظ استقلال در عملکرد و آزادی عمل، وضعیت خوبی ندارد. علاوه بر پاسخ‌گویی به شورایی، شهرداری ناحیه نیز با ارسال بخشنامه‌ها، مصوبات و دستورالعمل‌ها و ارسال گزارش‌ها در محتوای برنامه‌ها و فعالیت‌های سرا مداخله دارد.

مردم محله استخر به دلیل تسلط برخی گروه‌های فکری و سیاسی در سرای محله و شورایی رغبتی به تعامل با نهادهای مدیریت محلی نداشته و آنها را از محله نمی‌دانند.

در مجموع، عملکرد مدیریت محله استخر (شورایی و سرای محله) ضعیف ارزیابی می‌شود. علاوه بر اینکه در محله در جلب اعتماد مردم محلی ناموفق بوده‌اند، در چارچوب وظایف قانونی خود نیز حرکت نکرده و سرای محله تبدیل به آموزشگاه بانوان و کودکان (بدون استفاده از فرصت حضور آنان و صرفاً به قصد درآمدزایی) شده است.

۳-۵- محله صاحب‌الزمان

۳-۵-۱- شناخت محله صاحب‌الزمان

محله شکیب که امروزه صاحب‌الزمان نام گرفته است، هفدهمین محله از محلات منطقه ۱۴ است و در ناحیه ۲ واقع است. این محله به دلیل وجود خیابان صاحب‌الزمان به این نام نام‌گذاری شده است. محله صاحب‌الزمان از شمال به خیابان شهید حنفی‌زاده، مستفیذ و جعفری، از جنوب به بزرگراه محلاتی، از شرق به خیابان دهم فروردین و از غرب به خیابان شهید کندی و اکبرآبادی محدود است. این محله در ضلع جنوب شرق شهر تهران قرار گرفته است. دسترسی محله از طریق خیابان نبرد و پیروزی است. ایستگاه متروی در دسترس محله، ایستگاه‌های نبرد و ابن‌سینا هستند که هر دو مترو تا محله فاصله زیادی دارند و بدون

وسيله حمل و نقل تکميل کننده، امکان دسترسي به مترو نيست.
نقشه ۱-۱، موقعيت محله صاحب الزمان در شهر تهران

تنظيم: نگارندگان، منبع عکس: <http://map.tehran.ir/streetview>

طبقه و بيشتتر (آپارتماني) است. عرض معابر مناسب است و به همين دليل محله به نوعي داراي گشودگي فضايي است. کاربري غالب محله مسكوني بوده و ساير کاربري هاي نيز خدمات وابسته به سکونت است. کاربري تجاري به صورت راسته ها، ادارات و شرکت ها در اين منطقه مستقر نبود و محله اي کاملاً آرام و سکونت محور است.

از ديگر ويژگي هاي محله صاحب الزمان، بهره مندي از بوستان و فضاي سبز بسيار است. به طوري که در اين محله پنج بوستان وجود دارد. علاوه بر آنها، اهالي اين محله از بوستان هاي ديگري (مانند بوستان سهند، نارنج، ترنج و...) که در نزديکي محله هستند نيز استفاده مي کنند. وجود اين بوستان ها يکي از دلایل رضايت اهالي از محله صاحب الزمان نام برده شد.

نهادها و مراکز خدماتي محله

مراکز خدماتي محله شامل مراکز فرهنگي، اجتماعي، ورزشي، بهداشتي، آموزشي، نظامي، سياسي و... در محله صاحب الزمان به شرح زير است:

کارکرد	نام مراکز
فرهنگي	خانه فرهنگ فرشته آزادي سرای محله و کتابخانه صاحب الزمان (عج) کتابخانه مسجد قاسم ابن الحسن (ع)
مذهبي	مسجد صاحب الزمان (عج) مسجد قاسم ابن الحسن (ع) مسجد حوري مسجد امام محمدتقي (ع) مسجد حسين ابن علي (ع) مسجد امام حسن مجتبي (ع) حسينيه فدائيان حضرت ابوالفضل (ع) حسينيه گلپاگاني ها و حسينيه ۱۴ معصوم (ع)
ورزشي	زمین چمن مصنوعی هفت تیر مجموعه ورزشی مهرورزان واحد
بهداشتي	خانه سلامت صاحب الزمان درمانگاه و کلينیک تخصصي حضرت قاسم بن الحسن
مدارس	دبستان شهيد امير اسلامي شهيد دکتر هاشمي تژاد دبيرستان شهيد فياض بخش راهنمائي شهيد قاصدي دبيرستان استعدادهاي درخشان علامه حلي دبيرستان ولي عصر هنرستان شهيد کمال وجودي
نهادهاي مردم نهاد يا سمن ها ۱۸	انجمن حمايت از معتادان و خانواده هاي در معرض آسيب اعتياد «نارانان» ۱۹ انجمن معتادان گمنام «ان-اي» ۲۰ سرای مهر مادر (حمايت از زنان سرپرست خانوار)

عناصر هویت بخش یا اماکن عمومی و شاخص

آرامستان ها

يک قبرستان موسوم به قبرستان آرامنه و روس ها در اين محله

پيشينه تاريخي

محله صاحب الزمان معروف و مشهور به عباس آباد دولاب است. بيشتتر زمين هاي محله زمين هاي حاصلخيز کشاورزي و باغداری و توليد گل و گياه بوده است و از آب، موتور آب که ابتدای خيابان پاسدار گمنام است، برای آبياري اين زمين ها استفاده شده است که پس از انقلاب اسلامي به اتوبان، خيابان و فضاي سبز تبديل شده اند (نگاهي به محله صاحب الزمان، سند توسعه راهبردي، معاونت هماهنگي و برنامه ريزي).

خيابان صاحب الزمان (عج) که يکي از خيابان هاي اصلي اين محله است و اکثر هيئت هاي مذهبي محله و بافت تجاري محله در آن قرار دارند، در گذشته زمين کشاورزي بوده است و بعدها با پيشرفت خانه سازي در سطح محله، به صورت کوچه اي خاکی به محل عبور درشکه تبديل شد و پس از گذشت زمان به صورت فعلي درآمد.

مسجد صاحب الزمان (عج) يکي از پاينگاه هاي مهم مذهبي در سطح محله است. حدود ۵۰ سال پيش، در مکان فعلي مسجد به مناسبت عزاداري، تکيه و هيئت مذهبي دایر می شد، پس از مدتي، مسجد به دست حاج آقا مرداني که معمار بودند، ساخته شد. اين محله يک حمام قديمي به نام حمام درويش آباد دارد که در حال حاضر نيز وجود داشته و کار می کند.

بلوار پاسدار گمنام که يکي ديگر از خيابان هاي اصلي و تاريخي محله است که در قديم به خيابان حاج قرباني معروف بوده؛ دليل نام گذاري اين بوده که بيشتتر زمين هاي اين محله و دولاب جزء مايملک ايشان بوده است. اين خيابان محل عبور درشکه و گاري هايي بوده که مردم را از چهارراه موتور آب به قلعه اصفهانک می بردند.

مشخصات اجتماعي و جمعيتي محله

جمعيت محله طبق سرشماری سال ۱۳۸۵ معادل ۲۴ هزار و ۸۱۶ نفر بوده و دارای ۱۶ هزار و ۲۳۷ خانوار و ۹۴/۳ هکتار وسعت و تراکم ناخالص جمعيتي ۲۶۳ نفر است (نگاهي به محله صاحب الزمان، سند توسعه راهبردي، معاونت هماهنگي و برنامه ريزي).

جمعيت محله ساختاري جوان دارد. مهاجرت به اين محله بالا بوده و ساکنان محله سابقه سکونتي بالايي در محله ندارند. سطح آسيب هاي اجتماعي مانند اعتياد، کودکان کار، خشونت خانگي، خشونت خياباني و... نسبت به ساير محلات منطقه ۱۴ در اين محله بالاست.

ويژگي هاي کالبدی محله

بافت کالبدی محله متراکم و فرسوده است. تراکم عمدتاً بيش از دو

شدند. همچنین علاوه بر نخبگان محلی، چند نفر از مسئولان نهادهای شهری نیز به فراخور میزان آگاهی با مسائل محله، مورد پرسش قرار گرفتند. مجدد لازم به ذکر است که شیوه پرسش سؤالات مصاحبه به فراخور شرایط مصاحبه، به لحاظ ترتیب سؤالات و نحوه پرسش، متفاوت است. در موارد مورد نیاز، توضیحاتی اضافه بر این سؤالات برای شفافیت بحث، برای مصاحبه‌شونده ارائه شده است. بر حسب اطلاعات مورد نیاز و افراد در دسترس، افراد زیر برای مصاحبه انتخاب شدند که اسامی و جایگاه این افراد به شرح زیر است (ذکر اسامی و مشخصات افراد با هماهنگی و کسب اجازه از آنان، انجام شده است):

سطح آگاهی و تحصیلات، معیشت و اقتصاد مردم محله

سطح سواد مردم متوسط و سطح اقتصادی پایین است. در محله آسیب‌های اجتماعی مانند کودک کار، زنان بدسرپرست، خشونت خانگی، اعتیاد، ناامنی و... وجود دارد. بسیاری از مردم از قشر ضعیفی هستند و نیاز به حمایت دارند. «در قسمت‌هایی از محله مانند کوچه شهید ملاپور این وضعیت وخامت بیشتری می‌یابد و بی‌شبهت به محلات پرآسیب و غیررسمی اسلامشهر نیست».

شناخت بهره‌وران و ذی‌نفوذان اصلی در مدیریت محله

مهم‌ترین ذی‌نفوذانی که از نظر شوراییاران محله صاحب‌الزمان در مدیریت محله مشارکت دارند و در امور مختلف محله با توجه به حوزه عملکرد خود مداخله دارند، عبارت‌اند از:

- مساجد
- بسیج
- هیئت امنای محله
- مدارس
- سرای محله و شوراییاری
- دفتر خدمات نوسازی

انجمن‌های مردم‌نهاد «نارانان» و «ان-ای» و سرای مهر مادر به گفته یکی از شوراییاران: «این نهادها اغلب به فکر منافع سازمانی یا شخصی خود بوده و کسی کاری برای محله انجام نمی‌دهد. تنها از رانت ناشی از حضور خود در این جایگاه بهره می‌برند».

سابقه مشارکت مردم و نهادهای محلی در محله صاحب‌الزمان

مشارکت در محله صورت می‌گیرد؛ اما سوءمدیریت از سوی نهادهای بالادستی و متولی، باعث بی‌نتیجه‌ماندن حرکت‌های مردمی می‌شود. یکی از این موارد بااهمیت، خرید کانکس نیروی انتظامی برای افزایش امنیت

وجود دارد. مجموعه گورستان ارامنه به شماره ۲۶۸۸ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسیده و قدمت آن مربوط به اواخر دوره قاجار است. تعدادی از سنگ‌قبرهای بارزش این مجموعه متعلق به گورستان ونک است که پس از تغییر کاربری این گورستان به باشگاه آرات، به این مکان منتقل شده‌اند. این سنگ‌قبرها با قدمت ۱۵۰ ساله و تصاویر برجسته، میراث‌های بارزش فرهنگی - قوم ارامنه در ایران محسوب می‌شوند.

همچنین مقبره شاهزاده گرجی نیز در محوطه گورستان روس و یونان وجود دارد که این مقبره به لحاظ معماری شباهت زیادی به کلیساهای سبک رومانسک اروپا در قرون ۱۲ و ۱۳ میلادی دارد. این بنا از آثار زیبا و منحصر به فرد اواخر دوره قاجار شامل سردر ورودی (برج ناقوس) و سرداب (محراب) است. این بنا تاریخی به دلیل اثرات مخرب عوامل طبیعی، شیمیایی، انسانی و گیاهی دچار آسیب و صدماتی مانند نشست پی ساختمان در حدود سه سانتی‌متر، جدا شدن سنگ‌های تزئینی نمای بیرونی، تخریب اندودگچ و تزئینات زیر برج ناقوس شده بود. به گزارش واحد اطلاع‌رسانی سازمان میراث فرهنگی کشور، این مقبره متعلق به مینا دورا خوشطاریا، دختر اگناتی از درباریان روسی و همسر یکی از مسیونرهای روسی است که در زمان قاجار همراه همسرش به ایران آمد.

مقبره این شاهزاده خانم به سال ۱۳۰۰ هـ. ش (۱۸۲۴ م) پس از درگذشتش در ۴۲ سالگی به سبک کلیساهای سبک رومانسک در گورستان روس و یونان در مجموعه گورستان ارامنه ساخته شد.

بازار گل محلاتی

این بازار گل خارج از محدوده محله اما در نزدیکی آن است. با توجه به وجود باغات پرورش گل که از گذشته در این محله وجود داشته، وجود به نوعی معروف‌ترین مرکز فروش عمده گل و گیاه در این منطقه دور از ذهن نیست. این منطقه با وجود این بازار شناخته می‌شود و جزء عناصر هویت‌بخش منطقه به‌شمار می‌رود.

۵-۳-۲- تحلیل محتوای مصاحبه‌های عمیق با مسئولان سرای محله صاحب‌الزمان

همان‌طور که اشاره شد، بخش اول تحلیل محتوای مصاحبه مرتبط با مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با مسئولان محلی خواهد بود. در همین راستا، با بررسی‌های میدانی و بررسی اسناد محله، افراد زیر که از مؤثرترین افراد در محله هستند، شناسایی شده و برای مصاحبه انتخاب

جدول اسامی مصاحبه‌شوندگان و مسئولان محلی

ردیف	نام	سمت
۱	مرضیه حسینی	مدیر محله صاحب‌الزمان
۲	مریم حسین‌شهرستانی	مسئول امور اداری و ثبت‌نام سرا (مسئول خانه قرآن و عترت)
۳	آقای قدیمی	دبیر شوراییاری
۴	آقای بنیامین رضاپور	منشی شوراییاری
۵	آقای رحیمی	مدیر اداره اجتماعی و فرهنگی ناحیه ۲
۶	خانم توسلی	مسئول سمن‌ها

سؤالات شناخت کلی محله

محلّه بود. افراد محلّه همگی مشارکت مالی کردند و هزینه خرید کانکس جمع آوری شد. سرای محلّه نیز فضای مناسبی برای آن در نظر گرفت. با وجود پیگیری‌های سرای محلّه و شورایی، این اقدام به جایی نرسید. از موارد دیگر گرمخانه محلّه است که با وجود پیگیری‌های سرای محلّه، شورایی و درخواست مکرر ساکنان محلّه، با سنگ اندازی مسئولان تا الان اجرائی نشده و مشکل معتادان همچنان در سطح محلّه دیده می‌شود. از دیگر موارد مشارکت در محلّه کمک‌های مردمی برای ایجاد و راه اندازی آسمان نما برای کودکان محلّه است که در حال حاضر پیگیری انجام آن هستیم.

اما نمونه موفق مشارکت مردم در سطح محلّه، صندوق مهر محلّه است که با مدیریت سرای محلّه از سوی خیرین محلّه مبلغی جمع آوری شده و صرف امور خیر در محلّه می‌شود. مشارکت در این صندوق محدودیتی

ندارد و افراد حتی با کمک هزار تومان می‌توانند در آن عضو باشند. مشارکت و تعامل با نهادهای علمی و دانشگاهی با مراکز فنی و حرفه‌ای برای ارائه مدرک آموزش‌های کارآفرینی تعامل برقرار شده است.

میزان اعتماد عمومی در سطح محلّه به نهاد شهرداری و نهادهای محلی

مردم به دلیل خدمات دهی ضعیف شهرداری در محلّه، به ویژه امنیت، آسیب‌های اجتماعی و جمع آوری پسماند و نظافت محلّه از شهرداری رضایت ندارند. اعتماد به سرای محلّه و شورایی بین بخشی از مردم که با آن آشنایی دارند، بالاست؛ اما بخشی از محلّه آشنایی چندانی با این نهادها ندارند در نتیجه نمی‌توان گفت به چه میزان اعتماد دارند.

مشارکت بخش خصوصی در محلّه

بخش خصوصی مشارکتی در اداره امور محلّه ندارد. تنها سرای محلّه

جدول، شاخص‌های مکانی سرای محلّه

مفاهیم	توضیحات	
محل قرارگیری	جنب خیابان اصلی پاسدار گمنام بعد از میدان امام حسن(ع) - جنب بوستان شهدای هفتم تیر	
دسترسی	سرای محلّه در مجاورت یک خیابان اصلی در مرکز محلّه و به لحاظ دسترسی ساکنان، برای نیمه مرکزی محلّه موقعیت مناسب‌تری دارد؛ اما دسترسی پیاده برای ساکنان بخش‌های دیگر نیز دشوار نیست. خیابان شهید پاسدار گمنام از شرق به خیابان نبرد جنوبی و سپس پیروزی متصل می‌شود و از لحاظ دسترسی وسایل نقلیه یک ایستگاه اتوبوس در مقابل سرای محلّه وجود دارد؛ اما این خط دسترسی مستقیمی برای مسیرهای اصلی ایجاد نمی‌کند.	
خوانایی موقعیت	به دلیل قرارگیری در خیابان اصلی و هم‌جواری با بوستان شورا، آدرس سرا به راحتی قابل شناسایی است.	
هویت و تعلق خاطر به مکان	عنصر هویت بخشی در نزدیکی سرا وجود ندارد.	
ویژگی‌های کالبدی و ساختاری سرای محلّه	مساحت	۴۰۰ متر مربع
	تعداد طبقات	دو طبقه
	اتاق‌های موجود در سرا	۱۰ اتاق با پارتیشن‌بندی بدون پارتیشن فضا کمتر است.
	تعداد اتاق‌های درآمدزا (اجاره ای و...)	فقط مهدکودک
	تعداد اتاق‌های اختصاصی جهت دوره‌های آموزشی و کلاس‌ها	۵ اتاق به صورت چرخشی بین دوره‌های مختلف
	تعداد اتاق‌های اختصاصی خانه‌ها	یک اتاق برای خانه سلامت
	امکانات سرا: (زمین چمن، سالن ورزشی، آمفی‌تئاتر، اتاق جلسات، کتابخانه و قرائت‌خانه)	زمین چمن دارد. سالن ورزشی ندارد. آمفی‌تئاتر ندارد. اتاق جلسات ندارد. کتابخانه دارد. اتاق کامپیوتر و گیم‌نت ندارد.

تنظیم: نگارندگان

موقعیت قرارگیری سرا در محله صاحب الزمان

تنظیم: نگارندگان، منبع عکس: <http://map.tehran.ir/streetview>

برای حمایت مالی برخی از برنامه‌های با برندهای تجاری تعامل برقرار کرده و این برندها در ازای تبلیغ برند خود در برنامه سرا، حمایت مالی می‌کنند.

۵-۳-۱- شناخت سرای محله صاحب الزمان

سرای محله صاحب الزمان، واقع در خیابان اصلی پاسدار گمنام و در جوار بوستان شهدای هفتم‌تیر قرار گرفته است. سرای محله به لحاظ موقعیت در مرکز محله قرار دارد؛ اما با توجه به اینکه قسمت شمالی محله، شمال خیابان پاسدار گمنام، فضای مسکونی کمتر بوده و بیشتر فضاها را آرامستان‌ها و حسینیه‌ها به خود اختصاص داده‌اند، در نتیجه سرا بیشتر به نیمه جنوبی خیابان پاسدار گمنام و محل تمرکز جمعیت نزدیک است.

عناوین	نام و نام خانوادگی	سن	سابقه سکونت در محله	تحصیلات	تحصیلات مرتبط	سابقه کار در سرا	مجموع دریافتی کارکنان (تومان)
مدیر محله	مرضیه حسینی	۳۵	ندارد	کارشناسی کتابداری	ندارد	۹	۲,۰۰۰,۰۰۰
مسئولان خانه‌ها	خانه پژوهش	-	-	-	-	-	-
	خانه سلامت	فیروزه طارمی	۳۱	دارد	کارشناسی تغذیه	دارد	۲,۰۰۰,۰۰۰
	خانه دوام و ایمنی	خانم استیری	۳۴	دارد	فوق دیپلم کامپیوتر و دارای مدرک آتش‌نشانی	دارد	۴
	خانه رفاه و خدمات اجتماعی	اعظم محمدحسینی	۴۷	دارد	کارشناس آسیب‌های اجتماعی	دارد	۶
	خانه خانواده و سبک زندگی (تسنیم) ۲۲	شکوفه مستقیمی	۲۸	دارد	دانشجوی کارشناسی حسابداری	ندارد	۷
	خانه قرآن و عترت	مریم شهرستانی ۲۳	۳۱	دارد	کارشناسی ریاضی	ندارد	۶
	خانه آموزش شهروندی	شکوفه مستقیمی	۲۸	دارد	دانشجوی کارشناسی حسابداری	ندارد	۷
	خانه فناوری اطلاعات و فضای مجازی	سکینه قادری	۳۷	دارد	دیپلم کامپیوتر	دارد	۴
	خانه ورزش و تفریحات سالم	سکینه قادری	۳۷	دارد	دیپلم کامپیوتر	ندارد	۴
	خانه فرهنگ و ایثار	خانم جمالیان	۴۱	دارد	دیپلم	ندارد	۷
	خانه کودک	پیمانکار	-	-	-	-	-
مسئول امور ثبت‌نام	-	-	-	-	-	-	-

سرای محله صاحب‌الزمان، منبع عکس: نگارندگان، خرداد ۱۳۹۷

۵-۳-۲- شاخص‌های مکانی سرای محله

سرای محله به لحاظ ویژگی‌های مکانی و کالبدی از طریق شاخص‌های زیر بررسی شده است. این شاخص‌ها عمدتاً معطوف به مکان‌یابی سرای محله هستند و مواردی مانند دسترسی و نفوذپذیری را می‌سنجند. همچنین در بررسی کالبدی بخشی از این شاخص‌ها نیز امکانات سرارا می‌سنجند. شاخص‌های بررسی شده به شرح جدول زیر است:

با توجه به حجم فعالیت‌های سرای، یکی از بزرگ‌ترین مشکلات سرای محله، کمبود فضا است. این مشکل را با استفاده از دوره‌حل تقلیل داده‌اند؛ اول اینکه فضای اتاق‌های موجود را از طریق پارتیشن‌بندی افزایش داده‌اند و دوم اینکه از طریق تعامل با مساجد، بسیج، خانه فرهنگ و... برنامه‌هایی که امکان برگزاری آن در خارج از فضای سرای محله است، به امکان دیگر انتقال می‌یابد.

۵-۳-۳- ویژگی‌های نیروی انسانی در سرای محله

کارکنان سرای محله صاحب‌الزمان به تفکیک خانه‌ها، سن، سابقه سکونت در محله، تحصیلات و سابقه کار در سرای به شرح جدول زیر هستند، مجموع دریافتی کارکنان حاصل از درآمد کل سرای است و مختص به خانه‌ها نیست:

سرای محله صاحب‌الزمان در مجموع هشت نفر نیروی انسانی دارد. خانه پژوهش در حال حاضر مسئولی ندارد. فعال‌ترین خانه، خانه فرهنگ و ایثار است. این خانه با قرارگاه امام رضا(ع) و سایر خیریه‌ها تعامل خوبی برقرار کرده است و به نیازمندان محله رسیدگی می‌کند. با توجه به سطح پایین جامعه محلی به لحاظ اقتصادی، یکی از عمده‌ترین فعالیت‌های سرای محله امور خیریه و تأمین زندگی روزمره و مایحتاج مردم است. این کمک‌ها از طریق شناسایی و معرفی سرای محله از منطقه مدنظر صورت گرفته و با همکاری خیریه‌ها بسته‌های غذا یا پوشاک و... تأمین می‌شود.

مدیر محله سابقه سکونت در محله را ندارد؛ اما تمامی کارکنان سرای محله صاحب‌الزمان عمدتاً محلی هستند. از نظر تحصیلات به جز دو نفر، مابقی تحصیلات دانشگاهی دارند. مدیر محله دارای تحصیلات کتابداری بوده و تخصص ایشان مرتبط با مدیریت محله نیست؛ اما به دلیل این تخصص، در محله صاحب‌الزمان که کمبود کتابخانه عمومی دارد، کتابخانه کاملی در سرای محله ایجاد کرده‌اند. در مجموع چهار نفر از مسئولان خانه‌ها و مدیر محله تحصیلات مرتبط ندارند.

رده سنی کارکنان سرای محله از ۲۸ تا ۴۷ سال است و میانگین سنی کارکنان ۳۵٫۵ است. این عدد نشان‌دهنده ساختار سنی جوان در کارکنان سرای محله است، این مسئله را می‌توان جزء نقاط قوت سرای محسوب کرد.

سابقه فعالیت کارکنان در سرای محلات با وجود اینکه چند نفر از

کارکنان سابقه کمتری در مقایسه با دیگر کارکنان دارند، ثبات نسبی را در ترکیب کارکنان خود حفظ کرده است.

از نظر درآمدی، مدیر محله درآمدی ثابت و ماهانه دارد، مسئول خانه سلامت نیز از شهرداری حقوق دریافت می‌کند؛ اما مسئولان سایر خانه‌ها دارای درآمد ثابت نیستند و براساس درآمد سرای خانه‌ها به صورت متغیر حقوق دریافت می‌کنند که غالباً زیر یک میلیون تومان است. بر حسب مناسبت‌ها و در راستای تقدیر از کارکنان، در برخی موارد پاداش یا عیدی به آنها تعلق می‌گیرد. دریافتی کارکنان اگرچه در مقابل بسیاری از سرای محلات که توان پرداخت حقوق ندارند، وضعیت بهتری دارد؛ اما درآمد پایینی به‌شمار می‌رود و انگیزه زیادی برای فعالیت‌های بیشتر ایجاد نمی‌کند. کارکنان سرای در مواجهه با این سؤال که چرا با وجود حقوق پایین و نداشتن بیمه به فعالیت خود در سرای محله ادامه داده‌اند، مهم‌ترین دلایل آن را نزدیکی به محل زندگی و امید به ساماندهی شرایط کارمندان سرای و تبدیل شدن به کارمند رسمی شهرداری نام بردند.

از خلاقیت‌هایی که در این سرای در ارتباط با کارکنان صورت گرفته است، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- ایجاد اتاق فکر برای کارکنان
- تعیین کارمند نمونه در آخر ماه و ارائه تقدیر و پاداش
- ارائه دوره‌های آموزشی ایمنی و آتش‌نشانی و ارائه مدرک برای همه کارکنان سرای
- حضور روان‌شناس به صورت هفتگی در سرای محله ویژه کارکنان و آموزش نحوه برخورد با مراجعان

۵-۳-۴- ویژگی‌های برنامه‌های سرای محله صاحب‌الزمان

مجموعه اقدامات و برنامه‌های سرای محله صاحب‌الزمان شامل موارد زیر است:

- کمک به اقشار نیازمند محله در تعامل با خیریه‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد
- برگزاری کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی
- ارائه خدمات درمانی و بهداشتی به صورت رایگان، مانند مامی، پزشک عمومی، مشاور تغذیه، تست فشارخون و قند
- تعامل با نهادهای محلی و همکاری متقابل در برگزاری برنامه‌های مشترک یا در اختیار گذاشتن فضا
- تعامل با کسبه محله برای حل برخی مشکلات محله و کمک به نیازمندان
- برپایی مراسم مناسبتی و خاص مانند اعیاد و عزاداری‌های مذهبی
- برگزاری مسابقات مختلف نقاشی، هنری و ورزشی برای کودکان
- اجرای برنامه‌های فرهنگ‌سازی و آموزش شهروندی در فضای باز بوستان‌ها
- مراجعه به در منزل ساکنان و تعامل با مردم در محل زندگی‌شان
- مانند آموزش‌های ایمنی در مجتمع‌های مسکونی
- خانه‌های زیر در سرای محله صاحب‌الزمان بیشترین عملکرد را دارند:
- خانه فرهنگ و ایثار: محتوای فعالیت خانه فرهنگ و ایثار و خانه رفاه و خدمات اجتماعی به لحاظ عملکرد یکسان است. بخش زیادی از فعالیت‌های سرای مرتبط با کمک به اقشار نیازمند محله است. این کمک‌ها به صورت ارائه خدمات پزشکی رایگان و تأمین سایر هزینه‌های پزشکی تخصصی مانند دندانپزشکی، ارائه سید کالا و ارزاق، تهیه پوشاک و کفش، تأمین احتیاجات کودکان کار، خرید جهیزیه، خرید

شهریه کلاس‌ها بین ۱۰ تا ۸۰ هزار تومان است. تنها دوره‌های زبان و کارآفرینی ۱۰۰ هزار تومان برگزار می‌شود. به دلیل توان مالی ضعیف اهالی این محله، اغلب کلاس‌ها با شهریه زیر ۳۰ هزار تومان برگزار می‌شود. کلاس‌های آموزشی کودکان مانند زبان، نقاشی، قرآن، رباتیک، آموزش نجوم و هوافضا جزء پرطرفدارترین دوره‌های سراسر است. مهدکودک سراسر جزء خدماتی است که بیشتر از آن استقبال می‌شود و همواره درآمدزاست. از دیگر کلاس‌های سرای محله که مرکز توجه مخاطبان است، کلاس‌های هنری بانوان مانند نمودوزی، آشپزی و خیاطی است. همچنین دوره‌های کامپیوتر نیز مخاطب گروه سنی نوجوانان را به خود جذب کرده است. خدمات روان‌شناسی و مشاوره به صورت رایگان ارائه شده و برای ان-ای و ناروانان به صورت هفتگی فضا برای آموزش‌های پیشگیرانه و درمانی ارائه می‌شود.

کلاس شعر و قصه کودکان در سرای محله صاحب‌الزمان، منبع عکس: نگارندگان، خرداد ۱۳۹۷

مهم‌ترین نقاط ضعف کلاس‌ها و برنامه‌های سرای محله را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:

بی‌توجهی به گروه‌های مختلف سنی و جنسی: طبق پیش‌فرض اولیه، قرار بر این بوده است که سرای محله پاتوق گروه‌های مختلف سنی و جنسی در محله باشد؛ اما برنامه‌ریزی و هدف‌گذاری سراسر به شکلی بوده است که گروه‌های خاصی را مخاطب قرار داده و موفق به جذب سایر اقلیت‌ها نشده است. سرای محله صاحب‌الزمان نیز با وجود اینکه در مقایسه با دیگر سراسرها عملکرد قابل قبول‌تری دارد؛ اما اغلب مخاطبان سرای محله بانوان و کودکان هستند.

تبلیغات ضعیف و نبود اطلاع‌رسانی: از این نظر، این سرا با توجه به حجم فعالیت و حضور در محله، از جایگاه بهتری برخوردار است؛ اما به هر صورت این سرا نیز تبلیغاتی مناسب و کافی ندارد. سرای محله تعاملات زیادی با اهالی محله و سایر نهادها برقرار کرده است؛ اما نیاز است این معرفی با حمایت نهادهای بالادست انجام شود. برخی از فعالیت‌های تبلیغاتی به صرف هزینه بیشتر نیاز دارد و تبلیغ در بسیاری از فضاها نیز به اجازه قانونی نهاد مربوطه (در اینجا سازمان زیباسازی شهر تهران) نیاز دارد.

کیفیت پایین کلاس‌ها به دلیل تخصص کم مربیان: بسیاری از این کلاس‌ها با مربیان ارزان‌قیمتی که تخصص کافی ندارند، برگزار می‌شود. به همین علت برخی مخاطبان پس از مدتی آموزش‌های سرای محله را رها کرده و خانه فرهنگ و سایر مؤسسات را ترجیح می‌دهند.

کم‌توجهی به کارآفرینی: اگرچه در این سرا دوره‌های کارآفرینی مانند خیاطی برگزار می‌شود؛ اما با توجه به وضعیت معیشتی و ساختار جوان با بی‌کاری بالا در محله، این حوزه توجه بیشتری را طلب می‌کند. برگزاری دوره‌های کارآفرین فنی و حرفه‌ای می‌تواند در این زمینه مؤثر باشد.

سیسمونی، کمک به خانواده‌های دارای فرزند معلول، برقراری ارتباط بین نیازمند و خیر، شناسایی خانواده‌های شهدای نیازمند حمایت، کمک به ایتم، پرداخت قبوض خدماتی نیازمندان و... تأمین هزینه این کمک‌ها که بخشی از سوی سرا انجام می‌شود و با توجه به بضاعت سرا و محدودیت منابع مالی، سرا قادر به تأمین همه این هزینه‌ها نیست و اغلب آن از طریق تعامل با سایر نهادهای محلی و جلب کمک‌های خیرین محلی تأمین می‌شود. در واقع سرا بیشتر نقش تسهیل‌کنندگی و مدیریت این جریان را بر عهده دارد.

خانه رفاه و خدمات اجتماعی: این خانه علاوه بر مواردی که با خانه فرهنگ و ایثار به صورت مشترک ارائه می‌دهد که به آن اشاره شد. کانون‌های گردشگری نیز ایجاد کرده و تورهای گردشگری کوتاه‌مدت و یک‌روزه مانند قم، جمران، کاشان و... برگزار می‌کند. از مشکلات تورهای گردشگری، مشکلات بیمه و ایمنی است که مانع برگزاری این تورها شده است. همچنین هماهنگی برای تورهای بازدید از آرامستان‌های محله نیز بر عهده این خانه است. هزینه بازدید از این آرامستان‌ها بسیار بالاست و با تعامل سرای محله این هزینه برای متقاضیان کاهش می‌یابد. همچنین این خانه امور مربوط به کارآفرینی را هدایت می‌کند.

خانه سلامت: اولویت اقدامات در خانه سلامت به موضوع خشونت خانگی اختصاص دارد؛ زیرا یکی از آسیب‌های غالب و جدی در محله مربوط به خشونت خانگی است. همچنین این خانه با پزشکان تعاملی برای ارائه خدمات درمانی رایگان در مساجد عمومی و تخصصی دارد. کارگروه‌هایی در ارتباط با سالمندان، محیط زیست (برای حفظ و نگهداری محله، معابر و بوستان‌ها)، پیشگیری از دخانیات و جوانان نیز در قالب این خانه فعال هستند.

خانه دوام و ایمنی: این خانه از طریق برقراری تعامل با آتش‌نشانی در موارد مختلفی مانند آموزش مدارس، نکات ایمنی منازل به‌ویژه در دوره خانه‌تکانی عید، نکات ایمنی چهارشنبه‌سوری، نکات ایمنی مرتبط با برج‌های مسکونی و مجتمع‌ها مانند گیر کردن در آسانسور یا آتش‌سوزی در برج و... آموزش‌های ایمنی را به اهالی محله ارائه می‌دهد.

خانه ورزش و تفریحات سالم: از آنجا که سرای محله فضای ورزشی به صورت سالن در اختیار ندارد، فعالیت این خانه در قالب ایستگاه‌های تندرستی در فضای باز بوستان‌ها صورت می‌گیرد. یکی از موانع مهم در این زمینه، فضای غالب مذهبی محله است و مشکلاتی که در آغاز برای شروع ورزش بانوان در فضای باز داشته‌اند و از سوی افراد متعصب مورد آزار و اعتراض قرار گرفتند. در حال حاضر هم این ورزش‌ها در فضای باز برای بانوان بدون موسیقی انجام می‌شود.

کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی که در سرای محله صاحب‌الزمان برگزار می‌شود، به شرح زیر است. این کلاس‌ها بر اساس نیازسنجی سرای محله و میزان استقبال از کلاس‌ها برگزار می‌شود:

هنری	خیاطی، نقاشی با مدادرنگی، خوشنویسی، نقاشی کودک، ژله تزریقی، بافتنی، نمودوزی، چرم‌دوزی، قالی‌بافی
ورزشی	ژیمناستیک کودکان
آموزشی	کامپیوتر، زبان، رباتیک، ریاضی و چرتکه، قرآن (کودک و بزرگسال)، شعر و قصه برای کودکان، کلاس تقویتی مدارس، آموزش شهروندی مانند تفکیک زباله و آشنایی کودکان با کتابخانه، مسجد و سایر اماکن محلی

۵-۳-۲-۵- شبکه ارتباطات سرای محله صاحب‌الزمان

سررای محله به‌عنوان نهاد مدیریت محله، باید با سایر نهادهای فعال در سطح محله ارتباط و تعامل داشته و در حل مسائل و بهبود کیفیت زندگی در محله از این نهادها یاری گرفته یا در صورت نیاز به آنها یاری رساند و همکاری متقابل برقرار کند. محله صاحب‌الزمان را در این زمینه می‌توان بین سایر محلات بررسی شده، محله‌ای پیش‌تاز معرفی کرد. یکی از بزرگ‌ترین نقاط قوت سررای محله صاحب‌الزمان، قدرت بالا در برقراری تعامل با نهادهای رسمی و غیررسمی، ذی‌نفعان، شهروندان و... است. با توجه به محدودیت‌هایی که به لحاظ برخورداری از فضای کافی در سررای محله وجود دارد، سررای محله صاحب‌الزمان به صورت هوشمندانه با سایر نهادهای محلی مانند مدارس، مساجد و خانه فرهنگ وارد تعامل شده و بسیاری از فعالیت‌ها را به صورت مشترک انجام می‌دهند. به‌طوری‌که مدیر محله اعتقاد دارد بیشتر فعالیت‌های سررا خارج از فضای سررای محله است و تنها چند کلاس محدود در سررا برگزار می‌شود. به همین دلیل، سررای محله تا حدودی توانسته است معرفی خوبی از خود در سطح محله داشته باشد. همچنین سررای محله برای حل مشکلات محله، ایجاد مزیت در محله و... توانسته است با نهادهای رسمی مانند شهرداری، کلانتری، آتش‌نشانی و... وارد تعامل مثبتی شود.

تعامل با آتش‌نشانی در سررای محله صاحب‌الزمان، منبع عکس: نگارندگان، خرداد ۱۳۹۷.

یکی از مواردی که سررا از طریق تعاملات قوی توانسته است در آن مزیتی جلب کند، زمین چمن محله است. این فضا در گذشته در اختیار اشخاصی از محله که با لابی حق بهره‌برداری و کسب درآمد از آن را به دست آورده بودند، قرار داشت. بعدها بسیج حق بهره‌مندی از آن را به دست آورد و پس از آن با پیگیری شورایاری و سررای محله، عواید ناشی از این زمین چمن در اختیار محله و سررای محله قرار گرفت. اکنون این مبلغ به حساب سررای محله منتقل شده و سررا آن را در امور محله صرف می‌کند. از نهادهایی که سررای محله با آنها دارای تعامل و همکاری است، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

شهرداری منطقه و ناحیه: تقریباً در تمام محلات، تعامل و ارتباط سررای محلات با شهرداری، یک ارتباط طولی و سلسله‌مراتبی است که در آن از سوی شهرداری دستورالعمل‌ها، ابلاغیه‌ها و دستورکارهایی به سراهای محله تحمیل شده و آنها مجبور به تبعیت هستند. سررای محله صاحب‌الزمان اگرچه این وظایف را انجام می‌دهد؛ اما مانند سایر سررای محلات نگرش منفی به این مسئله نداشته و از آن به‌عنوان فرصت استفاده می‌کند. به‌ویژه سررای محله تعامل بسیار خوبی با مدیر اداره اجتماعی و فرهنگی ناحیه برقرار کرده است و ایشان در بسیاری از

روزها شخصاً در سررا حضور می‌یابند. برخی از مشکلات سررا از طریق تعامل با اداره اجتماعی ناحیه تسهیل می‌شود.

شورایاری: در اغلب سررای محلات، شورایاری بر سررای محله تسلط داشته و اعمال و اقدامات آن را مستقیم کنترل کرده و مداخله می‌کند؛ اما در سررای محله صاحب‌الزمان، شورایاری حضور چندانی ندارد، حتی دفتر شورایاری به دلیل کمبود فضای سررای محله به‌عنوان فضای آموزشی به سررای محله واگذار شده است. در چندین بار مراجعه نگارندگان به سررای محله، هیچ‌یک از شورایاران در سررا دیده نشده و برای مصاحبه با آنها به محل اشتغال آنان مراجعه شد. اگرچه در امور محلی مانند حل مسئله زمین چمن محله، رسیدگی به مشکلات امنیتی محله و تعامل با کلانتری، تعامل با مردم محله و... شورایاری و سررا با هم همکاری و تعامل خوبی دارند؛ اما رابطه از بالا به پایین که در تمامی ساختار مدیریت محلات دیگر مشاهده شد، در اینجا وجود ندارد. بخشی از این قدرت مدیر سررای محله در مقابل شورایاری، نتیجه تعامل قوی با شهرداری ناحیه و اعمال نفوذ مدیر اداره اجتماعی ناحیه است. مدارس: این ارتباط در قالب اجرای برنامه‌های مشترک فرهنگی و آموزشی و طرح‌های سلامت، برای دانش‌آموزان مدارس نمود پیدا می‌کند. برخی از کودکانی که از این طریق با سررای محله وارد تعامل شده‌اند، همچنان با سررای محله تعامل داشته و در سنین نوجوانی هنوز هم در سررا فعالیت دارند. سررای محله همواره ارتباط مثبت خود را از طریق برخی اقدامات مانند تقدیر از معلمان و مدیران حفظ می‌کند.

کلاس شعر و قصه کودکان در سررای محله صاحب‌الزمان، منبع عکس: سررای محله صاحب‌الزمان، خرداد ۱۳۹۷.

مساجد، حسینیه‌ها و بسیج: سررای محله صاحب‌الزمان معمولاً در موارد زیر با مساجد و بسیج در تعامل است:

- اجرای برنامه‌های مشترک فرهنگی و مذهبی در فضای مساجد با مشارکت سررای محله

- تبلیغات و معرفی برنامه‌های سررای محله از طریق فعالیت در فضای مسجد

- همکاری مشترک مسجد و سررا در برپایی مراسم‌های مناسبتی، جشن‌ها و عزاداری‌ها

معرفی افراد نیازمند به حمایت از طریق سررای محله به مسجد و جلب کمک‌های خیریه از طریق برقراری ارتباط بین سررا و خیریه‌ها یا صندوق‌های وابسته به مساجد.

یکی از بیشترین تعاملات سررای محله با مساجد و بسیج است. شناخته‌شدن سررای محله نیز مرهون همین ارتباط در سطح محله است.

از آنجایی که محله ساختاری سنتی و مذهبی دارد، معرفی از طریق

مشترک برخی برنامه‌ها و تقسیم کار در ارائه‌دادن نوع آموزش‌ها، انجام شده است. البته با تغییر مدیریت خانه فرهنگ مدتی است این تعامل با وقفه مواجه شده است.

سازمان‌های مردم‌نهاد: دو انجمن حمایت از اعتیاد به نام ان-ای و نارونان و سرای مهر مادر برای حمایت از زنان سرپرست خانوار در محله فعالیت دارند. سرای محله با ارائه خدمات درمانی و مشاوره‌های روان‌شناسی و فرستادن مشاور روان‌شناس در کلاس‌های انجمن‌ها، با آنان تعامل و همیاری دارد.

بخش خصوصی: سرای محله صاحب‌الزمان یک تجربه جذب سرمایه‌گذار در سطح خرد با موفقیت داشته است. سرای محله برای تأمین هزینه‌های برپایی مراسم نوروز و سایر جشن‌ها از حمایت مالی برند تجاری «نیوشا» بهره‌مند شده است و در قبال آن این برند را در مراسم خود تبلیغ کرده است.

نهادهای علمی و دانشگاهی: سرای محله صاحب‌الزمان در راستای کارآفرینی، با مراکز فنی‌وحرفه‌ای تعاملی برقرار کرده که از این طریق کلاس‌های آموزش حرفه‌ها در فضای سرا ادامه می‌یابد و افراد با امتحان‌دادن در نهاد مربوطه موفق به اخذ مدرک می‌شوند.

۵-۳-۲-۶- شیوه تبلیغات و اطلاع‌رسانی سرای محله

تبلیغات برای سرای محلات نقش حیاتی دارد. تا زمانی که مردم این فضا و خدماتی را که ارائه می‌دهد به درستی نشناسند، سرای محله در پیشبرد اهداف خود موفق نخواهد بود. شیوه‌های که سرای محله صاحب‌الزمان برای معرفی خود به کار می‌بندد، عبارت‌اند از:

- نصب بنر در مقابل سرای محله
- معرفی برنامه‌های سرا در کانال تلگرامی
- پخش تراکت تبلیغاتی در سطح محله
- حضور و تبلیغات در مساجد
- میزان فعالیت سایت و کانال سرای محله:

سایت سرای محله صاحب‌الزمان فعال بوده و اغلب بخش‌های سایت حاوی اطلاعات مربوطه است. کانال سرا نیز به صورت روزانه فعال است. تعداد اعضای کانال سرای محله دهکده المپیک: ۲۲۷ نفر
تعداد اعضای کانال سرا از این لحاظ اهمیت دارد که کسانی که در کانال سرا عضو هستند، در حال حاضر از خدمات سرا بهره‌مند می‌شوند پس می‌توان یک برآورد نسبی از تعداد مخاطبان سرا از این ارقام به دست آورد.

موقعیت سرای محله به دلیل قرارگیری در خیابان اصلی، تقریباً برای بسیاری از اهالی شناخته‌شده است. با وجود اینکه تبلیغات و حضور این سرا به نسبت خوب است؛ اما نیاز به معرفی بیشتری از سرای محله در بین مردم وجود دارد. یکی از گلايه‌های مدیر محله در این زمینه، ممانعت شهرداری از نصب بنر و تبلیغات سرای محله در مقابل پل عابر پیاده نزدیک سرای محله است (استفاده از این فضا و نصب بنر برای برندهای تجاری که هزینه آن را پرداخت می‌کنند، بلامانع است).

۵-۳-۲-۷- ویژگی مخاطبان سرای محله

در سرای محله صاحب‌الزمان نیز مانند اغلب سراهای محله همان‌طور که پیش‌تر توضیح داده شد، بانوان خانه‌دار، میانسال و مسن و کودکان عمده‌ترین گروه استفاده‌کننده از خدمات سرای محله هستند. آقایان و گروه سنی جوانان و نوجوانان غایبان عمده سرای محله هستند.

مساجد برای سرای محله مزایای بسیاری داشته است. البته این تعامل مشکلاتی مانند از دست‌دادن قشر جوان محله را هم ایجاد می‌کند.

آتش‌نشانی: سرای محله برای ارائه آموزش‌های ایمنی و حوادث با سازمان آتش‌نشانی در تعامل است. علاوه بر کارگروه‌هایی که با هماهنگی سرای محله در مدارس و مساجد برگزار می‌شود، با حضور کارشناسان آتش‌نشانی و مسئولان سرای محله، در برج‌ها و مجتمع‌های مسکونی این آموزش‌ها به صورت مستقیم به ساکنان محله ارائه می‌شود. کلانتری محله: یکی از مشکلات محله وجود اراذل و اوباش و معتادان در بوستان‌ها، خشونت‌خیزی و خانگی، سرقت و ناامنی و... است. سرای محله از طریق تعامل با نیروهای انتظامی، این موارد را در محله گزارش می‌کند.

کسبه محله: یکی از نقاط قوت سرای محله صاحب‌الزمان در مقایسه با سایر سراهای محله، ارتباط با کسبه و ذی‌نفعان محلی و مردمی است. سرا با کسبه محله مانند شیرینی‌فروشی، نانوايي، لوازم‌خانگی، رستوران‌ها و غذاخوری‌ها، سالن‌های ورزشی، میوه‌فروشی و... ارتباط خوبی برقرار کرده و نیازمندی‌ها که از سوی سرا شناسایی شده‌اند، از طریق کارتهایی که سرای محله به آنها اختصاص داده، به نانوايي، شیرینی‌فروشی، میوه‌فروشی و... مراجعه کرده و به صورت رایگان به آنها اغذیه داده می‌شود. طرح اهدای نان مجانی، نان مهر نام گرفته است. هزینه این کارتها از طریق خیرین محلی و با کمک کسبه تأمین می‌شود. یکی دیگر از حمایت‌های سرای محله کارآفرینی برای زنان سرپرست خانوار است. این کالاها مانند جعبه‌سازی و پاکت‌سازی از طریق سرای محله به زنان آموزش داده می‌شود و سپس محصولات آنها از سوی سرای محله بازاریابی شده و در مغازه‌های محلی مانند اغذیه‌فروشی‌ها (فست‌فودها)، فروشگاه‌ها و... مورد استفاده قرار می‌گیرد. از دیگر تعاملات سرای محله با کسبه می‌توان به تعامل با لوازم‌خانگی محله برای تأمین جهیزیه و سیسمونی اشاره کرد.

ارتباط با کسبه محله:

در این بخش برای هر محله به ۱۰ مغازه از کسبه اطراف مراجعه شده و درباره مراد با سرای محله از آنها سؤال شده «آیا تا الان با سرای محله تعاملی داشته‌اند؟». در این برداشت، تاکنون سرای محله با کسبه محله تعاملی نداشته است.

ردیف	نوع کسب	تعامل
۱	سوپرمارکت	ندارد
۲	میوه‌فروشی	دارد
۳	مشاوره املاک	دارد
۴	آژانس	دارد
۵	نانوايي	دارد
۶	فروشگاه	دارد
۷	لوازم‌خانگی	دارد
۸	کافی‌نت	ندارد
۹	شیرینی‌فروشی	دارد
۱۰	رستوران و غذاخوری	دارد

تنظیم: نگارندگان

خانه فرهنگ: خانه فرهنگ نیز مانند سرای محله کلاس‌های آموزشی و فرهنگی ارائه می‌دهد. در نتیجه تعاملاتی با خانه فرهنگ برای اجرای

۵-۳-۲-۸- محل تأمین منابع مالی سرای محله

یکی از چالش‌های اساسی سرای محله، فقدان یک منبع مالی مشخص و باثبات است. به همین دلیل رویکرد غالب سراهای محله به سمت درآمدمحوری سوق می‌یابد. شهریه حاصل از کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی سرای، یکی از منابع درآمدی سرای محله است. البته به دلیل استقبال کم از این کلاس‌ها، درآمد زیادی از این بخش به دست نمی‌آید. مردم معمولاً گرایش دارند از خدمات رایگان سرای استفاده کنند و هر کلاسی که شهریه آن کم باشد یا رایگان، در آن شرکت می‌کنند. عمدتاً این درآمد از محل درآمدی شهریه خانه کودک یا مهدکودک سرای تأمین می‌شود. بیشترین مراجعه به سرای هم مربوط به همین خانه کودک است؛ اما مهم‌ترین و اساسی‌ترین منبع درآمدی سرای محله صاحب‌الزمان زمین چمن فوتبالی است که در مجاورت سرای محله قرار دارد. اجاره حاصل از این زمین به سرای محله اختصاص می‌یابد. به همین دلیل هم سرای محله صاحب‌الزمان در مقایسه با سایر سراها، امکان بیشتری برای فعالیت و پیش‌بینی برنامه‌ها دارد. اگر چه حقوقی پرداختی به کارکنان زیاد نیست؛ اما همین نکته که دارای درآمد مشخصی در نزدیکی منزل خود هستند، باعث انگیزه برای ادامه این کار می‌شود. مهم‌ترین چالش کارکنان سرای، نداشتن بیمه و مزایا است.

تعداد مراجعان سرای محله در روز:

برای گردآوری این آمار در یک روز کاری اواسط هفته از آغاز ساعات کاری سرای محله به آن مراجعه شده و تعداد افرادی که تا پایان کار سرای محله به سرای مراجعه داشتند، به تفکیک هدف از مراجعه به سرای، برداشت شده است.

هدف از مراجعه	فراوانی
بهره‌مندی از خدمات خانه کودک (هر مادر و فرزند یک بار شمارش شده است)	۹
شعر و قصه کودکان	۵
کلاس زبان	۶
ورزش صبحگاهی سرای	۸
استفاده از خدمات بهداشتی رایگان	۸
کتابخانه	۷
مجموع	۴۳

۵-۳-۲-۹- مهم‌ترین چالش‌ها و مسائل سرای محله صاحب‌الزمان

این بخش از گزارش از سوی مدیر محله و کارمندان سرای به صورت نقل قول نگارش شده است.

به‌تعمیق‌افتادن توسعه سرای محله: سال‌هاست که طرح توسعه سرای محله از جانب شهرداری، به تأیید رسیده؛ اما تاکنون هیچ اتفاقی نیفتاده است. جدی‌ترین مشکل سرای محله کمبود فضای سرای است. نامشخص بودن وضعیت کارکنان سرای محله- بی‌ثباتی کارکنان: در حال حاضر یکی از بزرگ‌ترین مشکلات بسیاری از سراهای محله در سطح شهر، طرح شکایت کارکنان علیه سرای محله است. اگر چه حضور در سرای طبق قانون داوطلبانه تعریف شده است؛ اما افراد پس از مدتی فعالیت، به دلیل دریافت نکردن حقوق و بیمه به وزارت کار رفته و شکایت می‌کنند. قانون از شاکیان حمایت می‌کند؛ اما شهرداری که این مسئولیت را بر عهده سرای محله، قرار داده است، حمایتی از آن نمی‌کند. افراد به دلیل دریافت نکردن حق و حقوق خود فعالیت در سرای

محله را قطع می‌کند. تنها انگیزه کارکنان سرای از ادامه فعالیت، امید به روزی است که سرای محله مانند دیگر ادارات و سازمان‌های شهرداری شده و آنها کارمند رسمی شهرداری شوند یا حداقل مانند مسئول خانه سلامت حقوق ماهانه و منظم از شهرداری دریافت کنند. به گفته مدیر محله پیش از انتخابات، کارکنان سرای به صورت موقت بیمه شدند؛ اما پس از انتخابات این بیمه قطع شد.

قطع حمایت‌های مالی شهرداری بدون پیش‌بینی قبلی: در گذشته شهرداری سالانه مبلغ ۳۶ میلیون تومان به سرای محله کمک مالی می‌کرد و هزینه‌های جاری سرای مانند هزینه‌های آب و برق و گاز و... از سوی شهرداری تأمین می‌شد؛ اما سال گذشته یکبار اواخر سال اعلام شد که این حمایت ۱۰ میلیون بوده و هزینه قبوض خدماتی سرای پرداخت نمی‌شود. در حالی که سرای محله با توجه به بودجه معمول از موجودی سرای هزینه کرده و در پایان سال هیچ موجودی برایش نمانده و مقروض شده و در بسیاری سراها به دلیل عدم توان پرداخت هزینه قبوض، قطعی برق اتفاق افتاد. سرای محله منبع مالی مشخصی ندارد و برای درآمدزایی از امکاناتی که در سرای محله وجود دارد با اعمال محدودیت از جانب شهرداری مواجه می‌شود.

عدم واگذاری اختیارات از شهرداری به سرای محله: با توجه به سابقه سرای محله و میزان اشراف به امور محله، بسیاری از امور از طریق سرای محله قابل مدیریت است. به‌عنوان مثال برای تفکیک زباله دوره برگزار کردیم و فرهنگ‌سازی کردیم؛ اما چون بسترسازی لازم نشده بود، زباله‌ها پس از تفکیک توسط شهروندان، در زمان جمع‌آوری روی همه ریخته می‌شد. مردم نیز با مشاهده این وضعیت، دیگر تفکیک نکردند. اگر مدیریت این مسئله را به سرای محله واگذار می‌کردند، نتیجه مطلوب‌تری داشت. بسیاری از برنامه‌های سرای محله به لحاظ محتوایی جنبه دستوری و فرمایشی دارد و با توجه به نیاز محله در نظر گرفته نشده است. وقت زیادی صرف گزارش نوشتن و نمایش برای شهرداری می‌شود.

نبود امنیت شغلی: نسبت به آینده شغلی در این کار دید روشنی وجود ندارد. حتی نمی‌توانیم مرخصی طولانی مدت بگیریم و مطمئن باشیم هنگام بازگشت موقعیت شغلی مان حفظ شده است. نبود بیمه، نداشتن حقوق ثابت و مشخص و بی‌اعتمادی به حفظ موقعیت شغلی از مواردی است که انگیزه برای ادامه این کار را از بین می‌برد (مدیر محله درخواست جایگزین برای سمت خود کرده است و در حال ترک مسئولیت است).

عدم تعریف دقیق از وظایف و جایگاه خانه‌ها: شیوه همکاری مسئولان خانه‌ها به صورت داوطلبانه تعریف شده است؛ اما بعدها بر خورد شهرداری به شکلی پیش رفت که عملاً مسئولان خانه‌ها به شکل کارمندان رسمی شهرداری درآمدند. مسئول خانه باید صبح رأس ساعت مشخصی در سرای حاضر باشد و ساعت ورود و خروج ثبت کند. از طرفی شهرداری به صورت ماهانه از سرای و خانه‌ها گزارش عملکرد می‌خواهد. کسی که به صورت داوطلبانه آمده، باید آزاد باشد در اوقات فراغت خود و براساس خلاقیت و توانایی خود در سرای محله فعالیت کند؛ وقتی از او وظایف خاصی طلب می‌شود که وقت کاری فرد را به صورت تمام‌وقت به خود اختصاص می‌دهد، فرد از فرصت‌های شغلی خود و کسب درآمد بازمانده و به ازای وقتی که در سرای صرف می‌کند، انتظار حقوق و بیمه دارد. اگر قرار است مسئولان خانه‌ها به این شکل فعالیت کنند، شهرداری باید مانند مسئول خانه سلامت، رأساً از آنها حمایت کند و آنها وابسته به درآمد سرای نباشند.

مسئولیت حقوقی مدیر محله: مسئولیت حقوقی مدیر محله بسیار بالاست و این مسئله آرامش خیال را از مدیر می‌گیرد. در قبال

بود؛ اما امروزه سرای محله به‌عنوان یک مرکز محله جا افتاده است.

اثرات مثبت سرای محله در محله صاحب‌الزمان:

فرهنگ‌سازی و ایجاد شخصیت در محله: بسیاری از فعالیت‌هایی که در گذشته در این محله هنجارشکنی به‌شمار می‌رفت، امروزه عادی شده است. به‌عنوان مثال ورزش بانوان در فضای باز در ابتدا با برخوردهای تندی همراه بود؛ اما با پیگیری و فرهنگ‌سازی سرای محله امروزه انجام می‌شود. همچنین استفاده از آرامستان‌های محله به‌عنوان یک پتانسیل گردشگری به دلیل تعصبات مذهبی، در محله صورت نمی‌گرفت و آرامستان‌ها در انزوا بودند؛ اما در حال حاضر در محله به‌عنوان یک فرصت به آنها نگاه شده و حتی مردم محلی از آن بازدید می‌کنند.

معرفی سرای محله به‌عنوان یک پاتوق محلی: در ابتدای آغاز فعالیت سرای محله مقاومت زیادی در مقابل سرای محله صورت گرفت. مردم به دلیل اینکه سرای محله را نماینده شهرداری می‌دانستند نه تنها به آن مراجعه نمی‌کردند؛ بلکه برخی از جوانان محله با شکستن شیشه‌ها، آتش‌سوزی مقابل سرای، دزدی از سرای، سعی به مقابله با سرای محله را داشتند. حتی مساجد که امروزه تعامل مثبتی با سرای دارند در ابتدا خود را مقابل سرای می‌دانستند. در حال حاضر از این‌گونه مشکلات نداشته و مردم سرای محله را به‌عنوان یک نهاد مردمی و پاتوق محلی پذیرفتند و نه تنها آن را نماینده شهرداری نمی‌دانند، بلکه برای احقاق برخی

تمام امکانات و اموال سرای محله، مدیر محله ملزم به ارائه سفته‌های چندصدمیلیونی است. از طرفی شکایاتی که از سوی نیروهای سابق سرای محله و مسئولان خانه‌ها صورت می‌گیرد، بر عهده شخص مدیر محله است و علیه او تنظیم می‌شود. همچنین برای برخی فعالیت‌های سرای، مانند تورهای گردشگری، بیمه نداریم و هر اتفاقی برای کسی بیفتد، مسئولیت حقوقی آن با مدیر محله است. به همین علت از انجام برخی فعالیت‌ها خودداری می‌کنیم.

تجویز نسخه‌های یکسان برای محلات از سوی شهرداری: شهرداری برای تمام محلات دستورالعمل‌های یکسانی ارسال می‌کند و به ماهیت خاص محلات توجه نمی‌شود. باید به سراها اجازه داده شود بر اساس نیازهای محله خود با خلاقیت بیشتری عمل کنند. بسیاری از برنامه‌هایی که در محلات دیگر اجرا می‌شود، در اینجا یا استقبال نمی‌شود یا تعصبات مذهبی مردم اجازه اجرای آن را نمی‌دهد.

وجود ناامنی در اطراف سرای محله: در اطراف سرای محله ابتدا ناامنی بسیاری بود و برخی اراذل و اوباش با شکستن شیشه، انداختن مواد آتش‌زا و ترقه، دزدی و سرقت از سرای و... محیط سرای محله را ناامن کرده بودند. امروزه همچنان مشکل ناامنی وجود دارد؛ اما پس از سال‌ها حضور سرای در سطح محله، مردم آن را جزئی از محله دانسته و به آن آسیب نمی‌زنند. بوستان هم‌جوار سرای یکی از ناامن‌ترین فضاهای محله

ردیف	نام و نام خانوادگی	نوع عضویت	سن	شغل	تحصیلات
۱	قاسم قدیمی	دبیر شورایی	۴۵	آزاد-فروشنده	کارشناسی علوم اجتماعی
۲	رمضان نادری	جانشین دبیر	۵۵	آزاد-فروشنده	دیپلم
۳	بنیامین رضاپور	منشی شورایی	۲۸	پاسدار	کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی
۴	مرتضی جعفرپور	عضو اصلی	۳۱	پاسدار	کارشناسی مهندسی برق
۵	محمد شهریاری مهر	عضو اصلی	۳۱	کارمند شرکت نفت	کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل
۶	قاسم غفاری	عضو اصلی	۴۰	بی‌کار	کارشناسی علوم ارتباطات
۷	سید احمد حسینی	عضو اصلی	۶۰	بازنشسته ارتش	تحصیلات نظامی
۸	محمد فاتحی	فرمانده بسیج	۳۸	پاسدار	کارشناسی
۹	شعبان شیریان	نماینده هیئت‌های مذهبی	۳۸	بی‌کار	دیپلم
۱۰	وحیده توسلی	سمن‌های مردمی	۴۵	بی‌کار	دیپلم
۱۱	محمد اسکندری	امام‌جماعت	۵۵	روحانی	دکترای فقه و اصول
۱۲	آقای برغمندی	کارشناس شهرداری	۵۰	کارمند شهرداری	کارشناسی
۱۳	آقای امینی	نماینده مدارس	۴۲	مدیر مدرسه	کارشناسی

اطلاعات اعضای شورایی، تنظیم: نگارندگان

حقوق خود از شهرداری از سرا کمک می‌خواهند در واقع سرای محله را به‌عنوان واسطه مردم و شهرداری پذیرفتند.

۵-۳-۲-۱۰- شناخت شورایی محله

شورایاری محله هفت عضو ثابت دارد و پنج نفر نیز عضو هیئت امنا هستند. یک نفر به انتخاب اعضای شورایی، به‌عنوان دبیر شورا برگزیده می‌شود. در سرای محله صاحب‌الزمان به دلیل اختلافات درون شورا، هنوز موفق به انتخاب دبیر نشده‌اند و از طرف ستاد به صورت دستوری یک نفر به‌عنوان سرپرست شورا انتخاب شده است. به دلیل اهمیت تحصیلات و تخصص اعضای شورایی، تحصیلات و شغل آنها نیز ذکر شده است. همچنین یکی دیگر از عوامل بررسی‌شده، سن اعضاست. اسامی و مشخصات اعضای ثابت شورایی و هیئت امنا به شرح جدول زیر است:

انتخابات شورایی

در این بخش از سوالات از شوراییان درباره نحوه وقوع انتخابات شورایی و اطلاع‌رسانی به مردم پرسیده شد.

برای انتخابات شورایی تنها از طریق مسجد اطلاع‌رسانی شده و به صورت عمومی در محله تبلیغاتی صورت نمی‌گیرد. به همین دلیل شوراییان با تعداد رأی اندکی انتخاب می‌شوند. همچنین کسانی که در انتخابات شرکت می‌کنند، متعلق به گروه‌های محدود هستند و همه گروه‌ها و اقشار محلی را در بر نمی‌گیرد. در این دوره انتخابات شورایی تحت تأثیر تعیین تکلیف زمین‌های بلا تکلیف محله قرار گرفت. هر گروهی به کسی رأی داد که تصور می‌کرد منافع آن را تأمین می‌کند و در آخر هم زمین و منافع ناشی از آن به سرای محله واگذار شد. در واقع انگیزه عده‌ای هم که در انتخابات شرکت کردند، منافع شخصی بود. علاوه بر این در انتخاب دبیر شورایی، از سطوح بالاتر مداخله کرده و انتخاب دبیران بر اساس رأی اعضای شورایی انجام نمی‌شود.

شفافیت عملکردی شهرداری در قبال شوراییان

شهرداری در اقدامات خود هیچ شفافیتی با اعضای شورایی ندارد و فقط شورایی را در جریان امور جاری و خدماتی محله قرار می‌دهد. جلساتی که می‌گذارند معمولاً با صحبت‌های کلی به پایان می‌رسد و بسیاری از شوراییان از این جلسات دلسرد شده و شرکت نمی‌کنند. در امور مالی محله هیچ شفافیتی وجود ندارد؛ چقدر برای محله هزینه می‌کنند و این هزینه‌ها برای چه اموری صرف می‌شود. حتی درآمدهای ناشی از انبیه محله مشخص نیست این درآمدها باید در اختیار شورایی باشد تا صرف امور محله شود.

۵-۳-۲-۱۱- مهم‌ترین چالش‌ها و مسائل شورایی محله صاحب‌الزمان

این بخش نیز نقل قول مستقیم از اعضای شورایی است:

بی‌قدرتی شورایی

«شهرداری خود را نهاد بالادست در اداره محلات می‌داند. در حالی که شورایی‌ها قرار بود به شورا و شهرداری یاری برسانند؛ اما عملاً این جایگاه را نداشته و تنها در قالب اسناد توسعه از شوراییان می‌خواهد کمبودهای خدماتی محله را گزارش بدهد. شوراییان تبدیل به کارمند بی‌جیره و مواجب شهرداری ناحیه شده است تا وظایفی که بر عهده شهرداری است، پیگیری کند. گزارش خرابی آسفالت کوچه و جمع‌نشدن زباله‌های محله، وظیفه‌ای نیست که شوراییان در اصل باید داشته باشند. در موارد اساسی محله مانند گرفتن کیوسک نیروی انتظامی برای افزایش امنیت محله، جلوگیری از تخریب مدارس، عبور اتوبان از وسط محله و... مداخله کردیم؛ اما هیچ تأثیری نداشتیم. در محله‌ای که کمبود مدارس دخترانه دارد، یک مدرسه

دخترانه را به علامه حلی واگذار کردند؛ در حالی که مردم در این محله توان پرداخت شهریه مدرسه غیرانتفاعی را ندارند. ساختمان نهضت سوادآموزی محله را برای سودجویی و درآمدزایی واگذار کردند و اعتراضات ما تأثیری نداشت. برای حل آسیب‌های اجتماعی کوچه ملاپور پیشنهادهای داده شد؛ اما توجهی نشده است. سال‌هاست پیگیر راه‌اندازی گرمخانه برای معناتان هستیم؛ اما این امر محقق نشد و همواره در سطح محله پخش هستند و این برای نسل جوان ما آسیب‌زا است. در این موارد، پیگیری‌ها و مداخله ما هیچ تأثیری نداشت. در بقیه موارد پیشنهادی ما هم شهرداری یا پول اجرای آن را ندارد یا قدرت ندارد؛ اما اگر بگوییم آسفالت کوچه‌ای خراب است، فوری رسیدگی می‌کنند. هیچ خروجی مثبتی از انتقال مشکلات محله به شهرداری دیده نشد».

سطح پایین سواد و تخصص اعضای شورایی

از ابتدا برای عضویت در شورایی محدودیتی در عضویت وجود نداشت و هرکسی که دغدغه‌مند محله بود، می‌توانست مشارکت کند. در نتیجه بسیاری از افرادی که مسن بوده و تحصیلات خاصی نداشتند، وارد سرای محله شدند. این افراد اگرچه دلسوز و آشنا با مسائل محله بودند؛ اما تخصص لازم برای تصمیم‌گیری در امور محله را ندارند. بهتر است برای انتخاب اعضای شورایی فیلتر سن و تحصیلات قرار داده شود.

فقدان یک زبان مشترک با همه گروه‌ها

راهی که شهرداری برای برقراری ارتباط با مردم سطح محلی تا قبل از انتخاب شورایی و ایجاد سرای محله، از آن بهره می‌برد، مساجد بود. مسجد پاتوق بخش خاصی از افراد محله است و وقتی شهرداری برای انتخابات شورایی به مساجد مراجعه کرد اعضای شورایی نیز عمدتاً هیئت امنای مسجد، اقشار سنتی محله و گروه‌های خاص شدند. سرای محله نیز برای تعامل از همین کانال وارد شد. به همین علت ما زبان مشترک با بخشی از جامعه که عمدتاً جوان و تحصیل کرده هستند، نداریم؛ چون آنها نمود کالبدی برای شکل گرفتن پاتوق در سطح محله ندارند که بتوان به آنها دسترسی پیدا کرد یا حرکت مشترکی انجام داد. سرای محله نیز تحت تأثیر همین جریان از توجه این گروه کنار ماند.

عملکرد مدیریت محله

نگرش اعضای شورایی به عملکرد سرای محله مثبت نبوده و انتقادات زیادی به سرای محله وارد می‌دانند. بخشی از انتقادات منشی شورایی به عملکرد سرای محله به موارد زیر برمی‌گردد:

- شفاف نبودن نحوه هزینه‌کرد و درآمدهای سرای محله: شورایی هیچ نظارتی بر هزینه‌های سرای محله ندارد. مشخص نیست درآمدها چقدر است و بدون هیچ حساب‌و‌کتابی هزینه می‌شود. عمده درآمد سرای صرف حقوق کارکنانشان می‌شود. سرای محله از زمین بازی محله و زمین چمن دارای دو درآمد نسبتاً خوب است؛ اما مشخص نیست صرف چه اموری می‌شوند.

- برگزاری کلاس‌های فاقد تأثیر و کارایی لازم: خانه فرهنگ در حال حاضر خدمات آموزشی را به شکل تخصصی ارائه می‌دهد. نیازی نیست سرای محله در آن ورود کند و سرا باید به امور محله بپردازد.

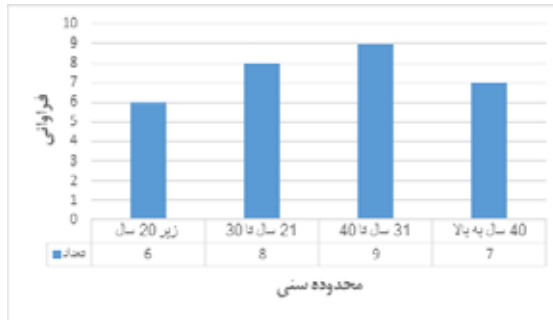
- ناتوانی در جذب گروه‌های مختلف سنی و جنسی

- تبدیل سراهای محله به بنگاه‌های اقتصادی و بی‌توجهی به مسائل واقعی محله

- انجام کارهای غیرکارشناسی و دم‌دستی مانند دادن صدقه و سبده کالا به مردم؛ در حالی که این نحوه کمک تأثیرگذار نیست.

۵-۳-۲-۱۲- مشکلات محله از دید شوراییان

- برخی از مشکلاتی که شوراییان بیان کردند، به شرح زیر است:
- وجود ناامنی و آسیب‌های اجتماعی در محله

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار محدوده سنی، تنظیم: نگارندگان.

۳. میزان تحصیلات

جدول زیر تحصیلات مصاحبه‌شوندگان را به تفکیک پنج مقطع تحصیلی بررسی کرده است. این ارقام نشان می‌دهد ۵۰ درصد از مصاحبه‌شوندگان با مدرک دیپلم و پس از آن مدرک کارشناسی بیشتری فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند.

درصد	فراوانی	میزان تحصیلات
۵۰	۱۵	دیپلم
۱۳/۳	۴	فوق دیپلم
۲۶/۶	۸	کارشناسی
۱۰	۳	کارشناسی ارشد
۰	۰	دکترای
۱۰۰	۳۰	مجموع

جدول مشخصات مصاحبه‌شوندگان، میزان تحصیلات، تنظیم: نگارندگان.

مدرک تحصیلی

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار سطح تحصیلات تنظیم: نگارندگان

۴. طول دوره سکونت در محله

طول دوره سکونت در محله ملاک خوبی برای سنجش حس تعلق به محله است. هرچقدر محله ساکنان قدیمی و اولیه خود را حفظ کرده باشد، از اصالت و هویت بیشتری برخوردار است. همان‌طور که در جدول و نمودار زیر مشاهده می‌شود، ۴۰ درصد از ساکنان محله زیر پنج سال و ۲۳ درصد بین ۶ تا ۱۰ سال در محله سکونت داشته‌اند. تنها ۱۶ درصد از پاسخ‌گویان بالای ۲۱ سال در محله ساکن بوده‌اند. این ارقام نشان‌دهنده مهاجرت پذیری بالای محله در سال‌های اخیر بوده است.

- نبود گرمخانه برای معتادان
- خشونت خانگی آسیب غالب محله
- کمبود مدارس دخترانه و غیرانتفاعی شدن مدارس محله
- روشنایی نامناسب و آسیب‌زا در معابر و پارک‌ها
- دسترسی ضعیف به ایستگاه اتوبوس و حمل‌ونقل عمومی
- پاسخ‌گویی نداشتن خدمات‌رسانی شهرداری به‌ویژه در نظافت محله با توجه به تراکم بالای جمعیت در محله
- شکل‌گیری گروه‌های رانت و لابی در محله از طریق به‌دست‌آوردن موقعیت‌هایی مانند حضور در سرای محله، شورایی، سمن‌ها

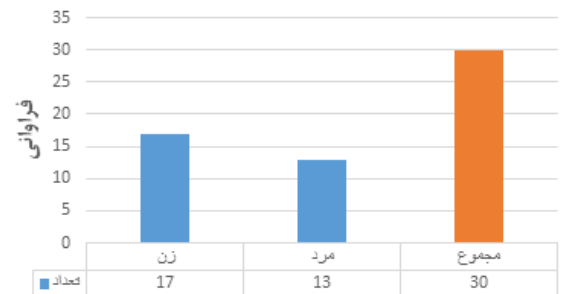
۳-۳-۵- تحلیل محتوای مصاحبه با مردم محلی

در این قسمت برای شناخت بیشتر محله و به‌دست‌آوردن یک ارزیابی کلی از وضعیت موجود سرای محلات و شورایی‌ها، مصاحبه با مردم محلی صورت گرفته است. مصاحبه تا جایی ادامه یافته است که پاسخ‌ها شروع به تکرار نکند و به اشباع برسیم. این تعداد حدوداً با ۳۰ مصاحبه به نتیجه مدنظر نزدیک شد.

کلیات مشخصات فردی مصاحبه‌شوندگان

۱. جنسیت

از مجموعه ۳۰ نفر مصاحبه‌شونده، ۱۷ نفر زن و ۱۳ نفر مرد بوده‌اند. رعایت تناسب بین تعداد جنسیت مصاحبه‌شوندگان در این بخش مورد توجه بوده است. پاسخ‌گویان به صورت تصادفی از بین افراد محلی بالای ۱۸ سال انتخاب شده‌اند.

جنسیت

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار جنسیت، تنظیم: نگارندگان

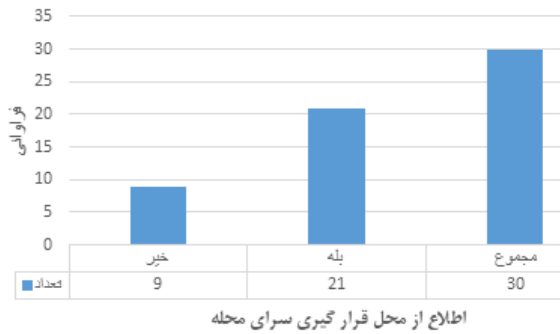
۱. سن

محدوده سنی با توجه به فراوانی گروه‌های سنی در چهار گروه دسته‌بندی شده است. نسبت گروه‌های سنی تقریباً متوازن توزیع شده و تمامی گروه‌های سنی مورد توجه قرار گرفته است. بیشترین فراوانی گروه سنی مربوط به محدوده سنی ۳۱ تا ۴۰ سال با فراوانی ۹ است که در نهایت ۳۰ درصد از مجموع داده‌ها را تشکیل می‌دهد.

درصد	فراوانی	سن
۲۰	۶	زیر ۲۰ سال
۲۶,۶	۸	۲۱ سال تا ۳۰
۳۰	۹	۳۱ سال تا ۴۰
۲۳,۳۳۳۳۳۳	۷	۴۰ سال به بالا
۱۰۰	۳۰	مجموع

جدول مشخصات مصاحبه‌شوندگان، سن، تنظیم: نگارندگان.

علت شناخت محل سرا، سه دلیل عمده نام برده شد: موقعیت قرارگیری سرا و در معرض دید بودن و دوم استفاده از خدمات سرای محله و در آخر مشاهده فعالیت‌های سرای محله در برخی از فضاهای عمومی محله.

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار اطلاع از محل قرارگیری سرای محله، تنظیم: نگارندگان

۷. میزان مراجعه به سرای محله

در این بخش از سؤالات، میزان مراجعه و استفاده مردم محله از سرا مورد سؤال قرار گرفت. می‌توان گفت در بین سراهای محله‌ای که در این گزارش بررسی شدند، بهترین آمار مربوط به سرای محله صاحب‌الزمان است؛ در حالی که ۵۳ درصد از اهالی محله تابه‌حال به سرای محله مراجعه نداشته‌اند، ۲۰ درصد از پاسخ‌گویان در حال حاضر جزء استفاده‌کنندگان خدمات سرای محله هستند و مابقی به نحوی با سرای محله ارتباط داشته‌اند. علت استفاده نکردن از سرای محله برای گروه هرگز مراجعه‌نکرده، موارد زیر عنوان شد:

- عدم تعریف فعالیت برای گروه جنسی پاسخ‌گو (برای آقایان)
- کیفیت پایین خدمات ارائه‌شده در سرای محله و آموزش‌های سطحی
- مشغله کاری و کمبود وقت برای مراجعه به سرای محله
- محدودبودن ساعات فعالیت سرای محله به وقت اداری موجب دوری اقشار کارمند و شاغل از سرای محله شده است.

مراجعه به سرای محله	فراوانی	درصد
یک بار در هفته و بیشتر	۶	۲۰
مراجعه در گذشته	۴	۱۳/۳
در مراسم‌ها و مناسبت‌ها	۴	۱۳/۳
هرگز مراجعه نکرده	۱۶	۵۳/۳
مجموع	۳۰	۱۰۰

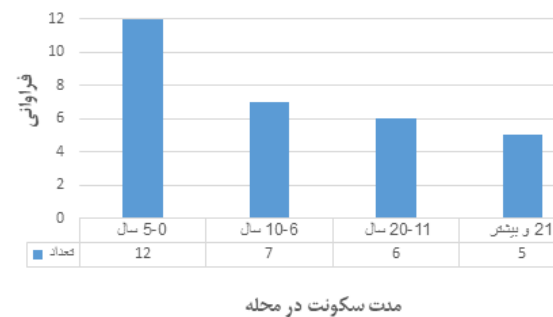
جدول مشخصات مصاحبه‌شوندگان، میزان مراجعه به سرای محله، تنظیم: نگارندگان

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار میزان مراجعه به سرای محله، تنظیم: نگارندگان

مدت سکونت در محله	فراوانی	درصد
۵-۰ سال	۱۲	۴۰
۱۰-۶ سال	۷	۲۳/۳
۲۰-۱۱ سال	۶	۲۰
۲۱ و بیشتر	۵	۱۶/۶۷
مجموع	۳۰	۱۰۰

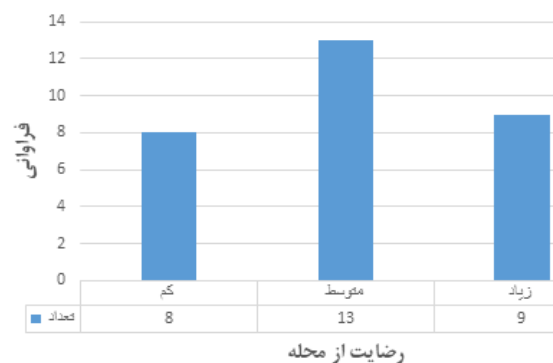
جدول مشخصات مصاحبه‌شوندگان، مدت سکونت در محله، تنظیم: نگارندگان

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار مدت سکونت در محله، تنظیم: نگارندگان

۵. رضایت از سکونت در محله

میزان رضایت از سکونت در محله صاحب‌الزمان به سمت متوسط گرایش داشته و اغلب ساکنان رضایت متوسطی دارند. در این محله میزان رضایت تقریباً به شکل نرمالی توزیع شده است. از مهم‌ترین دلایل رضایت در محله، وجود فضای سبز زیاد در محله عنوان شده است. همچنین از دلایل کاهش این رضایت افزایش شلوغی و ازدحام بر اثر مهاجرت‌پذیری بالای محله است که سبب کاهش سطح کیفیت خدمات محله‌ای شده. حتی خدمات ارائه‌شده از سوی شهرداری نیز دیگر کشش جمعیت بالای محله را ندارد و نیاز به نظافت بیشتر در روز است.

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار رضایت از سکونت در محله، تنظیم: نگارندگان

۶. اطلاع از محل قرارگیری سرای محله

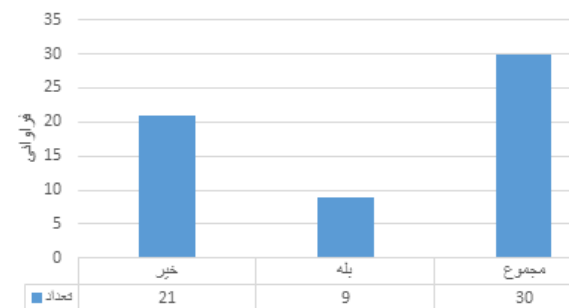
اغلب اهالی محله از محل قرارگیری سرای محله مطلع هستند. تعدادی از ساکنان که از محل قرارگیری سرای محله باخبر نبودند، عموماً شامل کسانی بودند که در نقاط دورتری نسبت به حوزه نفوذ سرای محله قرار داشتند یا اینکه زیر یک سال است که در محله ساکن شده‌اند در باره

۸. عضویت در کانال سرای محله

یکی از شیوه‌های تبلیغات و اطلاع‌رسانی سرای محله، کانال تلگرامی سراسر است. تقریباً کسانی که از خدمات سرای محله استفاده می‌کنند برای اطلاع از اخبار سرای محله در این کانال عضو هستند؛ در نتیجه می‌تواند یک ملاک نسبتاً مناسب برای برآورد تعداد مخاطبان سرای محله باشد.

عضویت در کانال سرای محله	فراوانی	درصد
بله	۳	۱۰
خیر	۲۷	۹۰
مجموع	۳۰	۱۰۰

جدول مشخصات مصاحبه‌شوندگان، میزان عضویت در کانال سرای محله، تنظیم: نگارندگان

عضویت در کانال سرای محله

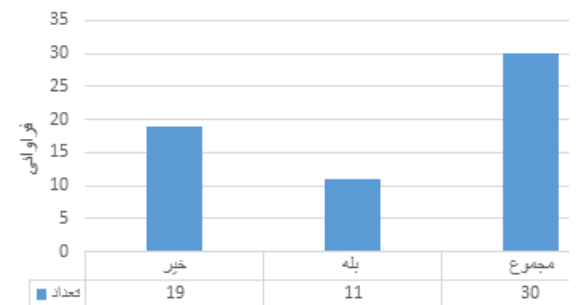
نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار عضویت در کانال سرای محله، تنظیم: نگارندگان.

۹. شناخت مدیر محله

شناخت از مدیر محله نیز مانند سایر محلات آمار کمی را به خود اختصاص می‌دهد؛ اما در مقایسه با دیگر محلات رقم بهتری است. ۳۰ درصد از اهالی محله خانم حسینی را به‌عنوان مدیر محله می‌شناسند.

شناخت مدیر محله	فراوانی	درصد
خیر	۲۱	۷۰
بله	۹	۳۰
مجموع	۳۰	۱۰۰

مشخصات مصاحبه‌شوندگان، شناخت مدیر محله، تنظیم: نگارندگان.

شناخت مدیر محله

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار شناخت مدیر محله، تنظیم: نگارندگان.

۱۰. رضایت از عملکرد سرای محله

۱۶ نفر از پاسخ‌گویان معادل ۵۳ درصد که اصلاً از سرای محله استفاده نکرده بودند. سایر پاسخ‌گویان نیز از عملکرد سرای محله رضایت زیادی نداشته و علت این نارضایتی را کیفیت پایین و سطحی خدمات سرای اعلام کرده‌اند. این آموزش‌ها کمکی به ارتقای مهارتی در افراد نمی‌کند و بهتر است فعالیت‌های کارآفرین بیشتر انجام شود.

۱۱. آگاهی از اهداف تشکیل سرای محله

اگرچه اکثر پاسخ‌گویان در مواجهه با این سؤال اظهار بی‌اطلاعی کردند؛ اما از برخی پاسخ‌ها کلیدواژه‌های زیر استخراج شد:

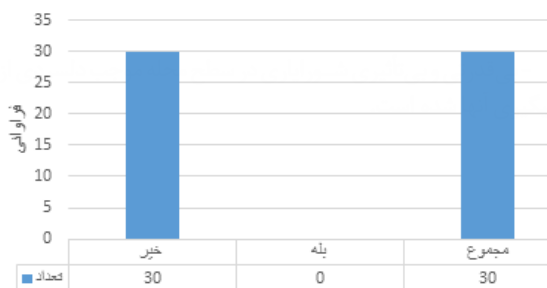
- کمک به خانواده‌های بی‌بضاعت در هزینه‌های زندگی
- خدماتی آموزشی و خدمات روان‌شناسی ارزان قیمت برای مردم ضعیف محله

- آموزش عمومی و کتابخانه برای مردم محله
- اداره محله و حل مشکلات محله
- همکاری با بسیج و مسجد محله
- محل تعامل مردم محله
- برقراری ارتباط بین مردم و شهرداری
- انجام امور فرهنگی، ورزشی و آموزشی محله
- ارائه خدمات به سالمندان و معلولان
- تشکیل محلی برای تعامل بانوان

۱۲. میزان شناخت از اعضای شورایی

متأسفانه اکثریت محله هیچ شناختی از شوراییان نداشتند و برخی اصلاً نمی‌دانستند شوراییار وجود دارد و به چه معناست. برخی از دلایلی که اهالی محله برای نشناختن شوراییاران ذکر کردند، به شرح زیر است:

- بی‌اطلاعی از انتخابات شوراییاری
- مشغله کاری و بی‌علاقگی به امور مربوط به سطح محله
- بی‌اعتمادی به اعضای شوراییاری به دلیل انتخاب‌نشدن آنان از سوی مردم محلی
- غلبه جناح مذهبی و مسجدی موجب بی‌علاقگی مردم شده
- تخصص نداشتن شوراییاران

شناخت شوراییاران

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار شناخت شوراییاران، تنظیم: نگارندگان.

۱۳. مراجعه به شوراییاران

در این قسمت از مردم پرسیده شد «آیا برای حل مشکلات و مسائل خود در محله به شوراییاران مراجعه می‌کنند؟». از آنجا که هیچ‌کدام از پاسخ‌گویان از اعضای شوراییاری شناخت نداشتند، تمام پاسخ‌ها به این سؤال نیز منفی بود. علت مراجعه‌نکردن به شوراییاران بی‌تأثیر بودن و شناخت‌نداشتن شوراییاران ذکر شد.

۱۴. میزان شناخت از سازمان‌های مردم‌نهاد در سطح محلی

در این محله سه سازمان مردم‌نهاد در حوزه اعتیاد و زنان سرپرست

خانوار فعالیت دارند؛ اما هیچ کدام از آنها از سوی پاسخ‌گویان نام برده نشد و از حضور آنها اطلاعی نداشتند.

۱۵. خدمات استفاده‌شده در سرای محله

از کسانی که از سرای محله استفاده می‌کردند یا در گذشته مخاطب آن بودند، خواسته شد خدماتی را که بیشتر از آن بهره بردند، نام ببرند. خدمات و کلاس‌های زیر نام برده شد:

خانه کودک، کارآموزی، نمودوزی، مسابقه غذا، زبان، قرآن، نقاشی، خدمات رایگان مشاوره روان‌شناسی، ژله تزریقی، خیاطی، کمک‌های اولیه و مهد کودک، آموزش‌های کودکان مانند شعر و قصه.

از آنجایی که تعداد پاسخ‌گویان که با سرای محله آشنایی داشتند کم بود؛ هر کدام از کلاس‌ها تنها یک بار نام برده شده، به جز خانه کودک که فراوانی بیشتری داشت. این مسئله نشان می‌دهد که کودکان انگیزه‌ای برای ورود مادران به سرای محله بودند و به دنبال استفاده از خدمات خانه کودک، تشویق شده و از خدمات بزرگسال هم استفاده کردند.

۱۶. رضایت از عملکرد شهرداری در سطح محله

در این بخش درباره عملکرد شهرداری سؤال شد. این سؤال می‌تواند نشانگر نگرش مردم نسبت به شهرداری باشد. ارقام زیر نشان می‌دهد رضایت اغلب پاسخ‌گویان به عملکرد شهرداری در سطح متوسطی قرار دارند. البته ۲۳ درصد از پاسخ‌گویان رضایت کمی از شهرداری دارند. این میزان از نارضایتی نیز در خور توجه است.

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، رضایت از عملکرد شهرداری، تنظیم: نگارندگان.

از مهم‌ترین دلایلی که پاسخ‌دهندگان که رضایت کامل از عملکرد شهرداری نداشتند مطرح کردند، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- خدمات‌رسانی ضعیف به‌ویژه در نظافت محله: اگرچه شهرداری هر روز در زمان مشخصی محله را نظافت می‌کند؛ اما با توجه به روند رو به رشد جمعیت این محله و افزایش جمعیت و شلوغی بیش از حد در سال‌های اخیر، خدمات شهرداری دیگر پاسخ‌گو نیست. وضعیت بهداشت عمومی محله و جمع‌آوری پسماند بسیار ضعیف است.

- رسیدگی نکردن به مشکلات اجتماعی و امنیتی محله: آسیب‌های اجتماعی زیادی در محله وجود دارد. شهرداری با وجود پیگیری ساکنان رسیدگی لازم را نکرده است. کوچه ملاپور به دلیل داشتن فضاهای ناامن همیشه یکی از پاتوق‌های متخلفان است؛ قرار بود با تعریض این معبر بخشی از مشکلات آن ساماندهی شود؛ اما شهرداری اقدامی نکرده است.

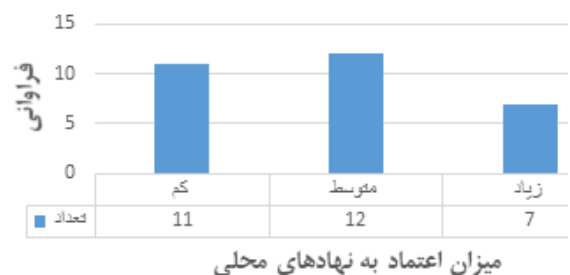
- بی‌خبری از سیاست‌گذاری‌های شهرداری: مردم محله از رویکرد شهرداری برای سیاست‌گذاری در محله در بی‌خبری کامل به سر می‌بردند. ائتلاف سرمایه‌بسیاری صورت می‌گیرد؛ اما اتفاق مثبتی نمی‌افتد. همین ساختمان سرای محله ارزش مادی بسیاری دارد؛ اما خروجی مثبتی ندارد.

میزان اعتماد به نهادهای محلی (شورایاری و سرای محله)

پاسخ‌گویان کمی به نهادهای محلی اعتماد دارند. علت این مسئله به شناخت‌نداشتن مردم از شورایاران برمی‌گردد، در نتیجه به‌عنوان نماینده محله خود به آنها اعتماد بالایی ندارند. مهم‌ترین دلایل بی‌اعتمادی به نهادهای محلی، موارد زیر عنوان شده است:

- فقدان اثرگذاری لازم شورایاران در محله
- تخصص‌نداشتن اعضای شورایاری و سرای محله در مدیریت محله
- شرکت‌نکردن در انتخابات و شناخت کم از شورایار محله
- فقدان آشنایی و شناخت سرای محله

یکی از مهم‌ترین دلایلی که اعتماد به نهادهای محلی به صورت کامل وجود ندارد، نحوه انتخاب و انتخابات است؛ اما مهم‌ترین دلیل آن به بی‌اعتمادی مردم به ساختارهای کلان سیاست‌گذاری برمی‌گردد. چند نفر از پاسخ‌گویان اظهار کردند این اقدامات هیچ تأثیری ندارد و تصمیمات نهایی را کسانی می‌گیرند که در پست‌های مدیریتی بالاتر قرار دارند و مداخله چند نفر از افراد محلی در این ساختار تأثیری ندارد.

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، رضایت از عملکرد شهرداری، تنظیم: نگارندگان.

۱۸. مشکلات محله از دید مردم محلی

اهالی محله صاحب‌الزمان در مواجهه با این سؤال مشکلات زیر را نام بردند:

- ازدحام و شلوغی محله و کمبود خدمات رفاهی: در سال‌های اخیر جمعیت محله بسیار زیاد شده و آرامش محله در مقایسه با گذشته بسیار کم شده است. افزایش جمعیت‌ها و آپارتمان‌ها جمعیت زیادی را در خود جای داده است. بین خدمات رفاهی محله و میزان جمعیت تناسبی وجود ندارد.

- تاریک‌ماندن پارک‌ها سبب تجمع معتادان و اراذل و اوباش
- کمبود جای پارک
- سرقت و دزدی و ناامنی بالا

جمع‌بندی محله صاحب‌الزمان

محله صاحب‌الزمان، محله‌ای با سطح متوسط واقع در جنوب شرقی شهر تهران است. این محلات از محله‌های قدیمی تهران معروف به دولاب بوده و اغلب اراضی کشاورزی و محل پرورش گل و گیاه بوده است. پس از انقلاب اسلامی، به دلیل افزایش جمعیت شهر تهران، اراضی کشاورزی این محله به کاربری مسکونی تبدیل شده و به تدریج تفکیک شده و امروزه به یک محله با تراکم نسبتاً بالا تبدیل شده است. محله صاحب‌الزمان جزء محلات متوسط رو به پایین شهر بوده و به همین علت قیمت مسکن در آنجا از بسیاری از محلات تهران مناسب‌تر است؛ در عین حال به لحاظ شاخص‌های کیفیت زندگی وضعیت نسبتاً مناسبی دارد. به همین علت مهاجرت به این محله بسیار بالاست و افراد قشر متوسط به آن جلب شده‌اند. این محله از نظر آرامش و آسایش مطلوب برای بافت مسکونی تا چند سال گذشته وضعیت مطلوبی

تعریف شده و مسئولان خانه‌ها در این سرا فعال هستند. متأسفانه به دلیل مشکلات معیشتی و وجود خانواده‌های نیازمند در محله، یکی از بیشترین فعالیت‌های سرای محله را ارائه خدمات حمایتی و خیریه به خود اختصاص داده است. اگر چه تلاش بسیار زیادی در این باره انجام شده؛ اما به نظر می‌رسد این حمایت‌ها به حل مسئله کمکی نکرده و تنها مسکنی موقتی در برابر مشکلات است. اقدامی در راستای کارآفرینی و توانمندسازی این افراد انجام نشده و عمدتاً حمایت‌ها جنبه صدقه داشته که به صورت اقلام و سبد کالا در اختیار این خانواده‌ها قرار می‌گیرد.

یکی از رقبا جدی در مقابل سرای محله، فرهنگ‌سراست که این دوره‌های آموزشی را به شکل تخصصی‌تری برگزار می‌کند. اگر فعالیت سرا آموزشی باشد، با فعالیت فرهنگ‌سرا هم‌پوشانی دارد و موازی یکدیگرند.

یکی از مهم‌ترین نقاط قوت سرای محله صاحب‌الزمان، برقراری تعاملات قوی با نهادهای محلی و کسبه محله است. این سرا با مدارس، آتش‌نشانی، شهرداری ناحیه، خیریه‌های محلی، متولی ابنیه تاریخی محله (آرامستان‌ها)، خانه فرهنگ، سازمان‌های مردم‌نهاد محلی، خانه فرهنگ و... تعامل مثبتی دارد. در واقع سرای محله با هر نهادی یا ذی‌نفوذی که در سطح محله حضور دارد، وارد تعامل شده است. از آنجا که درآمد سرای محله محدود است، در اغلب این تعاملات، سرا نقش تسهیلگر و هماهنگ‌کننده را دارد. این مسئله موجب شده نقش مدیریت محله برای مدیر این سرا شکل گرفته و فقط به‌عنوان مدیر سرای محله به ایشان نگاه نشود. مدیر محله در اغلب اتفاقاتی که در محله در حال وقوع است، همواره حضوری فعال دارد. با وجود آنکه شورایی نقش نظارتی و بالاسری نسبت به سرای محله ندارد؛ اما این نقش را نسبتاً شهرداری ناحیه ایفا می‌کند. سرای محله حتی بدون اجازه شهرداری ناحیه، حاضر به همکاری نشده و با توجه به طی کردن روال اداری، زمان زیادی صرف کسب اجازه برای پژوهش در سرای محله شد.

همچنین این سرا به دلیل بروز خلاقیت‌هایی، به‌عنوان سرای محله نمونه انتخاب شده است. از این خلاقیت‌ها می‌توان به: نان مهر، صندوق مهر محله و طرح کاسب نمونه، اشاره کرد. سرای محله در فرهنگ‌سازی برای حضور بانوان در سطح محله و بهره‌مندی از پتانسیل گردشگری آرامستان‌های ارامنه، اثر مثبتی داشته است.

از فعالیت‌های مشارکتی که سرا در سطح محله در آن جریان‌ساز بوده است، می‌توان به صندوق مهر محله اشاره کرد که پول آن صرف امور خیریه محله می‌شود و متولی این صندوق سرای محله است. همچنین برای ایجاد کانکس نیروی انتظامی برای افزایش امنیت محله، سرای محله در تعاملات سازمانی و جمع‌آوری هزینه کانکس در محله و انتخاب محل قرارگیری کانکس نقش مؤثری داشته است که این حرکت مشارکتی به دلیل عدم همکاری نیروی انتظامی و سایر دستگاه‌های مربوطه به ثمر ننشست. یکی از مهم‌ترین دلایل تنوع فعالیت‌های سرای محله و موفقیت به نسبت بیشتر، بهره‌مندی از منبع درآمدی مشخص و ثابت (درآمد ناشی از زمین بازی و زمین چمن محله) است. اگر چه حقوق دریافتی کارکنان سرای محله ناچیز بوده و انگیزه زیادی در آنها برانگیخته نمی‌کند؛ اما همین میزان فعالیت هم ناشی از وجود همین منبع درآمد اندک است.

در مجموع با وجود تمام فعالیت‌های این سرا، اگر چه وضعیت بهتری نسبت به سایر سراها در محله دارد؛ اما آن‌طور که باید و شاید در محله به‌عنوان پاتوق محلی جایگاهی ندارد. سرای محله صاحب‌الزمان نیز مانند دیگر سراها موفق به جذب گروه‌های مختلف اهالی محله نشده

داشته است؛ اما در سال‌های اخیر با افزایش ساخت‌وساز و مهاجرت، امکانات و خدمات رفاهی محله دیگر پاسخ‌گوی حجم بالای جمعیت نیست. این مسئله یکی از عوامل کاهش سطح کیفیت زندگی در محله صاحب‌الزمان در سال‌های اخیر بوده است. با افزایش مشکلات محله، آسیب‌های اجتماعی مانند کودکان کار، خشونت خانگی و اعتیاد به محله راه پیدا کرده است. آسیب اجتماعی غالب در محله خشونت خانگی است.

سرای محله صاحب‌الزمان در کنار یک پارک محلی به نام بوستان هفتم‌تیر واقع شده است و به لحاظ موقعیت مکانی، در مرکز محله قرار دارد. دسترسی به سرا در داخل محله به صورت پیاده محقق می‌شود؛ اما دسترسی سرا به خارج از محله خوب نیست؛ زیرا دسترسی‌های حمل‌ونقل عمومی محله ضعیف است.

شورایاران از اهالی محله هستند که عمدتاً سابقه عضویت در هیئت امنای مسجد محله را دارند. در ترکیب شورایی نظامیان ارتش و سپاه تعداد شایان توجهی هستند. ترکیب سنی اعضا، در مقایسه با محله‌های دیگر، جوان‌تر است. از آنجا که توسعه محله در مقایسه با محلاتی مانند جماران، جدید به‌شمار می‌رود، معتمد ریش‌سفید محلی در بین شورایاران دیده نمی‌شود. یکی از دلایل گمنامی بیش از حد شورایاران در محله همین مسئله است؛ زیرا بدون شناخت قبلی از سوی ساکنان وارد این عرصه شده و از آنجا که معرفی و تبلیغ مناسبی صورت نگرفته است، هیچ شناختی از شورایاران در محله وجود ندارد. همچنین شورایاران تحصیلات مرتبط با امور شهری ندارند.

در کنار این مسئله، شورایاران محله صاحب‌الزمان در زمره فعالان این عرصه به‌شمار نمی‌روند. هیچ ساعات حضوری در سطح محله و سرای محله نداشته و حتی دفتر شورایی به دلیل بلااستفاده بودن و نیاز سرای به فضای بیشتر، به سرای محله اختصاص داده شده است. از آنجا که حضوری در سرا نداشته و در امور محله مداخله ندارند، بنابراین نظارتی از سوی شورایی به سرا اعمال نمی‌شود. در بین سرای محلاتی که در این پژوهش بررسی شدند، سرای محله صاحب‌الزمان تنها محله‌ای است که زیر نظر مستقیم شورایی نبوده و الزامی به پاسخ‌گویی ندارد. از دلایل بی‌انگیزگی شورایاران در فعالیت، می‌توان به نتیجه‌نرسیدن نظرات و پیشنهادات آنها و در نتیجه بی‌قدرتی شورایی را نام برد.

تبلیغات شورایی در سطح محله به صورت عمومی انجام نمی‌شود و تا آنجا که از مصاحبه‌های مسئولان و مردم برداشت شد، انتخاب شورایاران بین اعضای هیئت امنای مسجد و توافق با تعدادی از افراد همسور بر سر منافع مشترکی مانند اراضی محله، انجام شده است. برخی از افراد محلی به امید استفاده از رانت اعضای شورا برای گرفتن حق بهره‌برداری از زمین بازی و زمین چمن محله، از آنها حمایت کردند. خوشبختانه در نهایت این زمین‌ها با تعامل شهرداری ناحیه و سرای محله در اختیار سرای محله قرار گرفته است. این زمین‌ها در حال حاضر مهم‌ترین منبع درآمد سرای محله است.

جریان غالب در شورایی به سمت تسلط نیروها ارزشی و مذهبی پیش‌رفته است و به همین علت بسیاری از افراد تمایلی به مشارکت در شورایی یا تعامل با آن را ندارند. در این شرایط نمی‌توان شورایاران را نماینده همه مردم محله دانست و بخشی از مردم، صدای خاموش محله باقی می‌مانند.

مدیر محله صاحب‌الزمان از افراد محلی نبوده اما موفق به برقراری ارتباط خوبی با افراد محله شده است و معرفی نسبتاً خوبی از خود ارائه داده است. همچنین سرای محله صاحب‌الزمان تنها سرایی بود که بسیاری از برنامه‌ها و کلاس‌های آموزشی آن در قالب خانه‌ها

است. تنها مخاطبان سرا بانوان و کودکان هستند. مهم‌ترین دلایل محقق‌نشدن موفقیت مدنظر در این سرا، به شرح زیر است:

- فقدان تبلیغات و معرفی مناسب سرای محله در سطوح کلان
- نبود منابع مالی مشخص و کافی موجب کاهش کارایی سرا در تنوع بخشی به فعالیت‌ها و کم‌انگیزی کارکنان
- جذب‌نکردن گروه‌های مختلف سنی و جنسی
- تخصص‌نداشتن کارمندان سرا
- آزادی عمل و استقلال نظر محدود سرای محله

۴-۵- محله شیخ‌های

۱-۴-۵- شناخت محله شیخ‌های

محله شیخ‌های از شاخص‌ترین محلات منطقه ۱۱ است. این محله با قدمت تاریخی بالا و وجود عناصر بااهمیت فرهنگی، اداری و سیاسی، از موقعیت و ویژگی‌های خاصی برخوردار است. محله شیخ‌های از شمال به خیابان انقلاب، از چهارراه کالج تا چهارراه ولی‌عصر، از جنوب به خیابان امام خمینی، از میدان حسن‌آباد تا ولی‌عصر، از شرق به خیابان حافظ و از غرب به خیابان ولیعصر محدود شده است.

نقشه ۱-۱، موقعیت محله شیخ‌های در شهر تهران

تنظیم: نگارندگان، منبع عکس: <http://map.tehran.ir/streetview/>

تاریخچه محله

مقبره شیخ‌های نجم‌آبادی در خیابان شیخ‌های قرار دارد؛ اما تناوب خانه و مغازه و بیمارستان‌ها به عابران و سواره‌ها مهلتی نمی‌دهد تا متوجه خانه‌ای شوند که شیخ‌های نجم‌آبادی در آن مدفون شده است؛ مردی که صد سال از مرگ او می‌گذرد و حضورش باعث شکل‌گیری محله‌ای شد که آن را شیخ‌های می‌نامیم (معرفی اماکن تاریخی منطقه ۱۱، سازمان فرهنگی هنری شهرداری، ۱۳۸۷، ص ۹ تا ۱۰). این محله در گذشته با وجود باغات بزرگ، متعلق به اعیان و درباریان و اشخاص سرشناسی بود که قسمت اعظم آن به مستوفی‌الممالک تعلق داشت. این محله هنوز به نام فعلی خود خوانده نمی‌شود و شاخص آن همان باغات است. بعد از اینکه مستوفی‌الممالک میدان حسن‌آباد را به نام پسرش ساخت، اینجا به حسن‌آباد شهرت پیدا کرد. قسمت جنوبی محله شیخ‌های که به محله منیریه فعلی شهرت دارد، به محله آقا شیخ‌های، مدرس و امام‌جماعت مسجد عیسی‌خان وزیر، معروف بود؛ اما بعد از اینکه آقا شیخ‌های به این محله نقل مکان کرد، این محله به محله آقا شیخ‌های تغییر نام داد. زمین‌های و باغات این محله نیز مانند محلات دیگر تقسیم و به اشخاصی فروخته شد که غالباً خریداران افرادی متمول و از طبقات بالا بودند.

آغاز شکل‌گیری این محله به دوران ناصرالدین‌شاه بازمی‌گردد؛ اما در دوران پهلوی اول با ایجاد خیابان‌های اصلی (کارگر، جمهوری، امام خمینی، حافظ و ولی‌عصر) و بدنه منطقه ۱۱ شکل می‌گیرد. در

این دوران مقرر حکومت به این منطقه منتقل شده و اهمیت خاصی به آن می‌دهد. پس از آن قسمت‌های شرقی و شمال شرقی منطقه به مهم‌ترین و پررونق‌ترین منطقه و اعیان‌نشین تهران تبدیل می‌شود. پس از اصلاحاتی که رضاشاه در تهران انجام داد که عمدتاً از سال ۱۳۰۸ به بعد است، روند پویای شهرنشینی و مهاجرت‌ها شدت یافت و این محله جمعیت بیشتری را به خود جذب کرد. تشدید مهاجرت به تهران باعث می‌شود تا حدود سال ۱۳۳۵ محدوده منطقه ۱۱ شهری تهران تکمیل و اشباع شود. تا این سال، تقریباً به جز محدوده منتهی به شمال غرب منطقه، در بقیه آن ساخت‌وساز شود. به این ترتیب از آغاز انضمام تا اشباع و تکمیل منطقه ۱۱ شهری تهران، ۹۰ سال طول می‌کشد (نیمرخ محلی، ۱۳۸۸). با توجه به اینکه در تهران آن زمان این محله جزء مناطق شمالی تهران به‌شمار می‌رفت، گسترش محله با مهاجرت مردمی که از طبقات بالای اجتماعی بودند، افزایش پیدا کرد. وجود زمین سفارت فرانسه نیز که در آن زمان نیز وجود داشت، موجب شد اکنون نیز دیگر سفارت‌ها مانند ایتالیا، اوتیکان و ارمنستان هم در این محل باشند.

مشخصات اجتماعی و جمعیتی محله

جمعیت محله شیخ‌های در فاصله سال‌های ۱۳۵۹-۱۳۸۵ طبق جدول زیر، سیر نزولی داشته و بخش زیادی از جمعیت خود را از دست داده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، در سال ۱۳۵۹ جمعیت محله شیخ‌های ۳۷ هزار و ۳۰۶ نفر بوده است که سال ۱۳۶۵ این رقم دوهزار و ۴۲ نفر کاهش داشته است. در نهایت اگر سال ۱۳۵۹ را سال پایه بدانیم، تا سال ۱۳۸۵ این محله پنج‌هزار و ۴۹۸ نفر را که نزدیک به ۱۴ درصد از جمعیت سال پایه خود بوده، از دست داده است. به دلیل پایین بودن شاخص‌های کیفیت زندگی محله شیخ‌های اغلب ساکنان اولیه خود را از دست داده است و جمعیت حال حاضر آن نیز غالباً مهاجر، مستاجر و جدید هستند.

سال	جمعیت محله
۱۳۵۹	۳۷۴۰۶
۱۳۶۵	۳۵۳۶۴
۱۳۷۵	۳۲۹۳۷
۱۳۸۵	۳۱۹۰۸

منبع: سند راهبردی، ۱۳۸۸

ویژگی‌های اجتماعی محله

در گذشته این محله تنوعی از اقلیت‌های مذهبی مانند کلمی و ارامنه را در خود جای می‌داده است و به دلیل وجود انجمن کلمی‌ها، محل تجمع و سکونت آنان بوده است. در حال حاضر حضور آنان بسیار کمتر از گذشته شده است؛ اما انجمن همچنان وجود دارد. در حال حاضر جمعیت غالب محله مسلمان هستند.

به واسطه وجود بیت مقام معظم رهبری و نهاد ریاست‌جمهوری و همچنین وجود سفارتخانه‌های متعدد، این محله نوعی مرکزیت سیاسی پیدا کرده است. همچنین به دلیل وجود تئاتر شهر، تالار وحدت و شمار بسیار زیادی از سایر تالارها، سالن‌های تئاتر، نگارخانه‌ها و موزه‌ها به مکانی فرهنگی و هنری و پاتوق هنرمندان تبدیل شده است.

این محله نه تنها در زمینه‌های سیاسی، اداری و هنری فعال است، بلکه از لحاظ اقتصادی نیز دارای راسه‌های تجاری بسیاری از جمله لوازم پزشکی، پوشاک، لوازم الکترونیک و تصویری، تلفن همراه (دو شاخص مهم آن پاساژ علاءالدین و بازار موبایل ایران)، ساختمان آلومینیوم و... است.

وجود این عناصر ساختار محله را نیز تحت تأثیر خود قرار داده است؛

کارکرد	نام مراکز
فرهنگی	کتابخانه منتظمی کتابخانه عمومی پارک دانشجو تالار وحدت تئاتر شهر تالار محراب تئاتر مستقل تهران پردیس تئاتر شهرزاد تالار حافظ تالار فردوسی تالار فرهنگ بنیاد فرهنگی- هنری رودکی تماشاخانه ارغنون موزه مقدم دانشگاه تهران موزه ثبت احوال کشور موزه قرآن کریم نگارخانه شبث نگارخانه شیخ هادی انجمن خوشنویسان خانه فرهنگ شیخ هادی سرای محله شیخ هادی
مذهبی	مسجد شیخ هادی مسجد شبثه مسجد جمهوری مسجد ولیعصر کلیسا...
ورزشی- تفریحی	پارک دانشجو ورزشگاه شهید حیدر نیا
بهداشتی	بیمارستان مروستی بیمارستان نجمیه بیمارستان سورنا درمانگاه شهید شوریده درمانگاه شهید حیدری
آموزشی	مدرسه فیروزکوهی (دبستان پسرانه شاهد) مدرسه شهید بنکدار هنرستان موسیقی دختران تهران هنرستان موسیقی پسران تهران دبیرستان دوره اول علامهحلی دبیرستان پسرانه قدس
مراکز تحقیقاتی و دانشگاهی	مرکز تحقیقاتی انستیتو پاستور ایران پردیس باهنر دانشگاه فرهنگیان تهران دانشگاه علوم قضائی و خدمات اداری مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران
اداری	بیت و دفتر مقام معظم رهبری نهاد ریاست جمهوری سفارت واتیکان سفارت ایتالیا سفارت ارمنستان سفارت فرانسه
نهادهای مردم نهاد یا سمنها	انجمن کلیمیها خانه مهر و دانش خیریه عین الیقین

به طوری که به دلیل وجود بسیاری از محدودیت‌ها و مزاحمت‌ها، کیفیت زندگی در محله کاهش یافته و ساکنان اولیه خود را از دست داده است. غالب بافت محله مهاجران تازه وارد و مستأجر هستند. ساختار جمعیتی محله به دلیل مهاجرت بالای جوانان از محله، غالباً سالمند است. محله معمولاً ظاهری کثیف و پراگتاش دارد. رفت‌وآمد سریع موتورسیکلت‌ها، کارتن‌های انباشته شده در پیاده‌روها، ماشین‌های در حال تخلیه بار، سطل‌های زباله لبریز شده از زباله‌های اداری و کاغذ، تصاویری است که هر روز در محله دیده می‌شود. همچنین به دلیل ماهیت تجاری محله، غالباً محیطی مردانه دارد.

نهادهای و مراکز خدماتی محله

مراکز خدماتی شامل مراکز فرهنگی، اجتماعی، ورزشی، بهداشتی، آموزشی، نظامی، سیاسی و... در محله شیخ‌هادی به شرح روبرو است. حجم بالایی از خدمات موجود در محله مقیاس محلی ندارد و اغلب کارکرد فرامنطقه‌ای و حتی ملی دارند. سطح بالای سرانه تجاری، اداری در محله موجب کاهش سطح سرانه کاربری‌های که مردم محلی به آن نیازمندند مانند آموزشی، ورزشی-تفریحی و فضای سبز، شده است. حتی حجم بالای کارکردهای فرهنگی موجود در محله، در مقیاس فرامنطقه‌ای عمل کرده و به رفع نیازهای محلی کمک مؤثری نمی‌کند. اغلب ساکنان محلی که از اقشار متوسط رو به پایین هستند، توان استفاده از خدمات گران‌قیمت ارائه‌شده در این مراکز فرهنگی را ندارند. همچنین حجم بالای تردد در محله به دلیل وجود کاربری‌های تجاری و اداری، موجب کاهش آسایش محله و افزایش شلوغی شده است.

خانه فرهنگ شیخ‌هادی، منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷.

عناصر هویت‌بخش یا اماکن عمومی و شاخص مقبره شیخ‌هادی نجم‌آبادی: مهم‌ترین عنصر محله به لحاظ هویت محله مقبره شیخ‌هادی نجم‌آبادی است که در خیابان شیخ‌هادی واقع شده است و محله به نام او نام‌گذاری شده است. سقاخانه شیخ‌هادی نیز از دیگر عناصر منتسب به نام ایشان است که از عناصر شاخص محله است.

تئاتر شهر و سایر سالن‌های تئاتر: اگرچه به لحاظ تاریخی مقبره شیخ‌هادی عنصر اصلی محله است؛ اما از نظر شاخص بودن، عناصر دیگری در محله هویت‌بخش هستند. یکی از مهم‌ترین این عناصر، تئاتر شهر است. بسیاری از مردم این محله را به نام تئاتر شهر می‌شناسند. مجموعه تئاتر شهر تهران بزرگ‌ترین مجموعه نمایش تئاتر ایران است که در دوران سلطنت محمد رضا شاه پهلوی در تهران ساخته شد و جزء میراث فرهنگی کشور محسوب می‌شود. این مجموعه از معماری زیبایی برخوردار است که نه تنها به محله بلکه به چهارراه ولی عصر هویت بخشیده است. در کنار تئاتر شهر، دیگر عناصری که کارکرد فرهنگی- هنری دارند (مانند تالار وحدت، تالار حافظ و... که در جدول صفحه قبل به تشریح ذکر شد)، به عنوان عناصر هویت‌بخش محله

علاوه بر خانه‌های ویلایی، واحدهای آپارتمانی نیز بسیار قدیمی و فرسوده هستند

بافت مسکونی محله شیخ‌هادی، منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷.

بافت مسکونی محله شیخ‌هادی، منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷.

۴-۴-۲- تحلیل محتوای مصاحبه‌های عمیق با مسئولان سرای محله شیخ‌هادی

همان‌طور که اشاره شد، بخش اول تحلیل محتوای مصاحبه مرتبط با مصاحبه نیمه‌ساختار یافته با مسئولان محلی خواهد بود. در همین راستا با بررسی‌های میدانی و بررسی اسناد محله، افراد زیر که از مؤثرترین افراد در محله هستند، شناسایی شده و برای مصاحبه انتخاب شدند. همچنین علاوه بر نخبگان محلی، چند نفر از مسئولان نهادهای شهری نیز به فراخور میزان آگاهی با مسائل محله، مورد پرسش قرار گرفتند. مجدداً لازم به ذکر است که شیوه پرسش سؤالات مصاحبه به فراخور شرایط مصاحبه، به لحاظ ترتیب سؤالات و نحوه پرسش، متفاوت است. در موارد مورد نیاز، توضیحاتی اضافه بر این سؤالات برای شفافیت بحث، به مصاحبه‌شونده ارائه داد شده است. بر حسب اطلاعات مورد نیاز و افراد در دسترس، افراد زیر برای مصاحبه انتخاب شدند که اسامی و جایگاه این افراد به شرح زیر است: (ذکر اسامی و مشخصات افراد با هماهنگی و کسب اجازه از آنان، انجام شده است).

جدول اسامی مصاحبه‌شوندگان و مسئولان محلی

ردیف	نام	سمت
۱	غزاله حسین‌خانی	مدیر محله شیخ‌هادی
۲	شراره شعبانی‌کیا	مسئول امور اداری و ثبت‌نام سرا
۳	سعید وکیلی	دبیر شوراییاری
۴	حسین غلام‌حسینی	عضو اصلی شوراییاری
۵	خانم بدرلو	مدیر اداره اجتماعی و فرهنگی ناحیه ۱

شناخته شده و به محله هویتی هنری داده‌اند. کاخ مرمر: از دیگر عناصر هویت‌بخش محله می‌توان به آثار تاریخی مانند کاخ مرمر اشاره کرد. کاخ مرمر یک کاخ سلطنتی است که به دستور رضاشاه ساخته شده است.

موزه مقدم: موزه مقدم دانشگاه تهران و در حقیقت خانه مقدم از جمله خانه‌های مجلل دوران قاجار، متعلق به یکی از درباریان آن زمان به نام احتساب‌الملک بوده است.

میدان حسن‌آباد: میدان حسن‌آباد از ابنیه دوره پهلوی اول است. تا قبل از طرح توسعه تهران چهارراهی کوچک بود.

این محله عناصر شاخص زیادی دارد از دیگر این عناصر می‌توان به خانه مصدق، خانه کریم آقاخان بوذرجمهر (دومین شهردار تهران)، انجمن خوشنویسان، خانه صالح (مربوط به اواخر دهه ۱۳۰۰)، انستیتو پاستور ایران، بیمارستان مروتی، بیمارستان نجمیه (دومین بیمارستان رسمی تأسیس شده در ایران)، موقوفات مرحوم سردار فیروزکوهی (مدرسه ایتام، کتابخانه منتظمی)، مسجد شیشه (یکی از مساجد قدیمی تهران) سفارتخانه‌ها و... اشاره کرد. همچنین راسته‌های تجاری و بازارهای موجود در این محدوده، اگر چه موجب زشتی چهره محله و آسیب‌های زیادی شده‌اند؛ اما بخشی از هویت محله با آنها تعریف می‌شود. همچنین افراد شاخص بسیاری مانند دکتر مصدق، نیما یوشیج هنرمند بزرگ، حسین بهزاد استاد نقاشی، آقای رحیم بهشتی، پرفسور عدل، کریم آقا بوذرجمهر، ناصر حجازی و... در این محله سکونت داشته‌اند.

ساختمان تئاتر شهر، منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷.

راسته تجاری در خیابان شیخ‌هادی، منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷.

ساختار کالبدی محله

ساختار شبکه‌بندی محله شکلی منتظم و برنامه‌ریزی شده دارد. بافت کالبدی محله با توجه به دوره شکل‌گیری آن، غالباً فرسوده و نیازمند نوسازی است. با توجه به توسعه محله در دوره رضاشاه وجود افراد متمول و اعیان‌نشین در محله، تک‌بناهای ویلایی و فرسوده مربوط به دوره گسترش معماری مدرن در دوره حکومت پهلوی در این محله بسیار دیده می‌شود.

شیشه را در اختیار شهرداری ناحیه یک منطقه ۱۱ با کاربرد خانه سلامت قرار داده و با تشکیل مدیریت محله، همین فضا به عنوان سرای محله شیخ‌های ادامه فعالیت داد. در حال حاضر سرای محله شیخ‌های از مسجد منتقل شده و در یک ساختمان مسکونی دوطبقه واقع در خیابان رازی، بن بست بهنام، فعال است. محل سرای محله به دلیل تغییر مکان و تغییرات زیاد در مدیریت سرا و مدیریت نشدن سایت اینترنتی سرا، به سختی برای پژوهشگر در دسترس بود و با مراجعه به شهرداری ناحیه، آدرس سرای محله در دسترس قرار گرفت. سرای محله در انتهای یک کوچه بن بست قرار داشته و به دلیل واضح نبودن بنا و استفاده از یک ساختمان معمولی برای سرای محله، به راحتی نمی‌توان آن را تشخیص داد و در انزوا و گمنامی مکانی قرار می‌گیرد.

موقعیت قرارگیری سرای محله در سطح محله شیخ‌های

تنظیم: نگارندگان، منبع عکس: <http://map.tehran.ir/streetview>

سرای محله شیخ‌های، منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷.

موقعیت قرارگیری سرای محله در بن بست بهنام، منبع عکس: نگارندگان اردیبهشت ۱۳۹۷.

سوالات شناخت کلی محله

سطح آگاهی و تحصیلات، معیشت و اقتصاد مردم محله

مردم این محله اغلب مهاجر و از اقشار پایین دست جامعه هستند. سطح سواد مردم نسبتاً پایین است. به لحاظ معیشتی و اقتصادی نیز مردم توان اقتصادی پایینی دارند. مهاجران خارجی (افغانه) نیز در محله با فراوانی درخور توجهی، مشاهده می‌شوند. به طور کلی محلات این منطقه اقشار با توان اقتصادی ضعیف را جذب کرده است. به همین علت، فعالیت‌های کارآفرین برای توانمندسازی اهالی محله به‌ویژه تعداد بالای جوانان بی‌کار، ضروری به نظر می‌رسد. سطح آگاهی و فرهنگ مردم نیز به به فرهنگ‌سازی و تقویت بیشتری نیاز دارد.

شناخت بهروران و ذی‌نفوذان اصلی در مدیریت محله

مهم‌ترین ذی‌نفوذانی که از نظر شوراییاران محله شیخ‌های در مدیریت محله مشارکت دارند و در امور مختلف محله با توجه به حوزه عملکرد خود مداخله دارند، عبارتند از:

- مساجد
- بسیج
- هیئت امنای محله
- مدارس
- سرای محله و شوراییاری
- انجمن‌های مردم‌نهاد «نارانان»^۱ و «ان-ای»^۲

سابقه مشارکت مردم و نهادهای محلی در محله شیخ‌های

مردم این محله اغلب سابقه سکونت بالایی در محله ندارند و شناختشان از محله و حس تعلق به آن پایین است به همین علت جلب مردم برای فعالیت‌های مشارکتی به سختی صورت می‌گیرد. شوراییاری هم آن‌طور که ما در آغاز انتظار داشتیم، نتوانست نقشی در این زمینه ایفا کند و مردم اصلاً شوراییار را نمی‌شناسند. تنها موردی که مردم در آن مشارکت کردند، کمک مالی به صندوق خیریه قرض الحسنه محله بود. از موارد دیگر مناسبت‌های مذهبی است که همه مردم در آن شرکت دارند.

مشارکت بخش خصوصی در محله

بخش خصوصی فقط در بخش ساخت‌وساز در محله مشارکت دارد.

مشارکت و تعامل با نهادهای علمی و دانشگاهی

دانشگاه علامه طباطبایی برای آموزش‌های کارآفرین و اعطای مدرک با سرای محله شیخ‌های تعامل دارد.

میزان اعتماد عمومی در سطح محله به نهاد شهرداری و نهادهای محلی

مردم به دلیل خدمات‌دهی ضعیف شهرداری در محله، به‌ویژه امنیت، آسیب‌های اجتماعی و جمع‌آوری پسماند و نظافت محله، از شهرداری رضایت ندارند. درباره نهادهای محلی، مردم از سرای محله و شوراییاری شناخت چندانی ندارند که بخواهند اعتماد کنند. آن‌گروه از هم‌محله‌ای‌ها و کسبه نیز که با شوراییاران آشنایی دارند، در سال‌های اخیر نسبت به شوراییاری بدبین شده‌اند و تصور می‌کنند کسانی که در شوراییاری فعالیت دارند، دچار فساد مالی بوده و از رانت ناشی از عضویت در شوراییاری بهره مالی می‌برند.

۱-۲-۴-۵- شناخت سرای محله شیخ‌های

سرای محله شیخ‌های از سال ۱۳۸۹ در کتابخانه مسجد شیشه واقع در خیابان امام خمینی، شیخ‌های جنوبی فعالیت‌های خود را آغاز کرد. مسجد شیشه یکی از قدیمی‌ترین مساجد تهران است. امام‌جماعت مسجد شیشه جناب آقای محمد کریم، سال ۱۳۸۶ کتابخانه مسجد

۵-۴-۲- شاخص‌های مکانی سرای محله

سرا را می‌سنجد. شاخص‌های بررسی شده به شرح جدول زیر است:
به گفته مسئولان سرا، تعداد اتاق‌های سرای محله و فضای موجود برای فعالیت‌های سراناکافی است و یکی از مشکلات سرا کمبود فضایست. همچنین سرا از امکانات جانبی مانند سالن ورزشی، آمفی تئاتر، کتابخانه و... بی‌بهره است.

سررای محله از نظر ویژگی‌های مکانی و کالبدی از طریق شاخص‌های زیر بررسی شده است. این شاخص‌ها عمدتاً معطوف به مکان‌یابی سرای محله هستند و مواردی مانند دسترسی و نفوذپذیری را محل سنجش قرار می‌دهند. همچنین در بررسی کالبدی بخشی از این شاخص‌ها نیز امکانات

جدول شاخص‌های مکانی سرای محله

مفاهیم	توضیحات	
محل قرارگیری	خیابان رازی- بن‌بست بهنام	
دسترسی	سرای محله در مجاورت یک خیابان کم‌عرض و فرعی واقع شده است و به لحاظ دسترسی ساکنان، برای نیمه جنوبی محله موقعیت مناسب‌تری دارد؛ اما دسترسی پیاده برای ساکنان بخش‌های دیگر دشوارتر بوده و حتی موقعیت سرا برای بخشی از ساکنان شمال محله شناخته‌شده نیست و سرای محله اقدسیه را به‌عنوان سرا می‌شناسند. خیابان شهید کریمی‌شیرازی (شیخ‌هادی) از شمال به خیابان رازی متصل می‌شود و از نظر دسترسی وسایل نقلیه، خطوط اتوبوس بسیاری محله و سرا را به مترو متصل می‌کنند. برای دسترسی به سرا نیاز است تا جنوب خیابان کریمی‌شیرازی پیاده‌روی کرد. در خیابان اصلی وسیله حمل‌ونقل عمومی برای دسترسی وجود ندارد.	
خوانایی موقعیت	به دلیل قرارگیری در کوچه بن‌بست و عدم وضوح بنا، آدرس سرا را به راحتی نمی‌توان شناسایی کرد.	
هویت و تعلق خاطر به مکان	عنصر هویت بخشی در نزدیکی سرا وجود ندارد.	
ویژگی‌های کالبدی و ساختاری سرای محله	مساحت	۳۰۰ مترمربع
	تعداد طبقات	دو طبقه
	اتاق‌های موجود در سرا	۹ اتاق
	تعداد اتاق‌های درآمدزا (اجاره ای و...) ۲۵	فقط مهدکودک
	تعداد اتاق‌های اختصاصی جهت دوره‌های آموزشی و کلاس‌ها	شش اتاق به صورت چرخشی بین دوره‌های مختلف
	تعداد اتاق‌های اختصاصی خانه‌ها	یک اتاق خانه کودک
	امکانات سرا: (زمین چمن، سالن ورزشی، آمفی تئاتر، اتاق جلسات، کتابخانه و قرائت‌خانه)	اتاق کامپیوتر و گیم‌نت

تنظیم: نگارندگان.

جدول مشخصات کارکنان سرای محله شیخ‌هادی، تنظیم: نگارندگان

عناوین	نام و نام‌خانوادگی	سن	سکونت در محله سابقه	تحصیلات	تحصیلات مرتبط	سابقه کار در سرا	مجموع دریافتی کارکنان (تومان) ۲۶
مدیر محله	غزاله حسین‌خانی	۲۸	۱۰ سال	کارشناسی زیست‌شناسی	ندارد	۲	
مسئولان خانه‌ها	خانه پژوهش	-	-	-	-	-	-
	خانه سلامت	سحر نایب‌زاده	۲۹	۵ سال	پرستاری	دارد	۳
	خانه دوام و ایمنی	-	-	-	-	-	-
	خانه رفاه و خدمات اجتماعی	نرگس اسدی‌پور	۳۲	۵ سال	دانشجوی دکتری باستان‌شناسی	ندارد	۱
	خانه خانواده و سبک زندگی (تسنیم)	-	-	-	-	-	-
	خانه قرآن و عترت	-	-	-	-	-	-
	خانه آموزش شهروندی	-	-	-	-	-	-
	خانه فناوری اطلاعات	-	-	-	-	-	-
	خانه ورزش و تفریحات سالم	رها صدر	۲۴	ندارد	کارشناسی مدیریت	ندارد	یک ماه
	خانه فرهنگ و ایثار	-	-	-	-	-	-
	خانه کودک	-	-	-	-	-	-
مسئول امور ثبت‌نام	شراره شعبانی‌کیا	۴۲	۴۲ سال	دیپلم	ندارد	۲	-

سرای محله شیخ‌هادی در مجموع پنج نفر نیروی انسانی دارد. بسیاری از خانه‌ها در حال حاضر غیرفعال و بدون مسئول هستند. مدیر محله به‌تازگی به این سمت منتسب شده است و از ارائه اطلاعات دقیق، به دلیل لزوم پاسخ‌گویی به شورایی، دچار نگرانی شده و بسیاری اطلاعات مانند میزان حقوق کارکنان و تخصص آنان را ارائه ندادند. تنها به صورت کلی اشاره شد که کارکنان اغلب درآمد خاصی از سرا نداشته و به صورت پاداش مبالغ ناچیز ۲۰۰ یا ۳۰۰ هزار تومان با تصویب شورایی به آنها تعلق می‌گیرد.

۴-۲-۴-۵-ویژگی‌های برنامه‌های سرای محله شیخ‌هادی

سرای محله شیخ‌هادی مدتی مدیر محله نداشته و به صورت مستقیم از سوی مدیر اداره اجتماعی ناحیه، خانم بدرلو، اداره شده است. به همین علت در این دوره، برنامه‌های آموزشی و سایر برنامه‌های سرا متوقف شده و تنها سرای محله به فعالیت ادامه داده است که به مری خارج از سرا اجازه داده شده بود. با تعیین مدیر جدید نیز هنوز سرا به ثبات و نظم مطلوب برای برنامه‌ریزی‌ها نرسیده و در نتیجه اعلام شد در حال حاضر

حیاط سرای محله شیخ‌هادی، منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷

۴-۲-۳-ویژگی‌های نیروی انسانی در سرای محله

کارکنان سرای محله شیخ‌هادی به تفکیک خانه‌ها، سن، سابقه سکونت در محله، تحصیلات و سابقه کار در سرا به شرح جدول زیر است، مجموع دریافتی کارکنان حاصل از درآمد کل سرا است و مختص به خانه‌ها نیست.

سرای محله فعالیت خاصی انجام نمی‌دهد. در این مدت به غیر از خانه کودک، ارائه فضا برای برگزاری مراسم‌های مذهبی مانند سفره‌های نذری بانوان و همچنین کلاس گلدوزی، تنها فعالیت سرای محله است.

۵-۴-۲-۵- شبکه ارتباطات سرای محله شیخ‌هادی

در حال حاضر سرای محله با هیچ نهاد محلی‌ای تعامل ندارد. سرای محله تحت کنترل کامل شهرداری ناحیه و شورایی است. نوع ارتباط سرا با این دو نهاد کاملاً سلسله‌مراتبی و دستوری است؛ به نحوی که سرا کوچک‌ترین مواردی را که در حیطه اختیارات مدیر است، بدون اجازه شورایی انجام نمی‌دهد. مدیر اجتماعی و فرهنگی ناحیه نیز که مدتی سرپرست سرای محله بوده است، بر امور سرا اشراف کامل دارد.

۵-۴-۲-۶- شیوه تبلیغات و اطلاع‌رسانی سرای محله

تبلیغات برای سرای محله نقش حیاتی دارد. تا زمانی که مردم این فضا و خدماتی را که ارائه می‌دهد به درستی نشناسند، سرای محله در پیشبرد اهداف خود موفق نخواهد بود. سرای محله شیخ‌هادی در حال حاضر هیچ تبلیغاتی در سطح محله ندارد و کانال تلگرامی و سایت اینترنتی آن نیز غیرفعال است. کانال سرای محله تنها ۲۵ نفر عضو دارد که احتمالاً اعضای سرای محله و شورایی هستند.

۵-۴-۲-۷- ویژگی مخاطبان سرای محله

در سرای محله شیخ‌هادی نیز مانند اغلب سراهای محله، همان‌طور که پیش‌تر توضیح داده شد، بانوان خانه‌دار، میانسال و مسن و کودکان عمده‌ترین گروه استفاده‌کننده از خدمات هستند؛ اما به دلیل ساختار سنی جوان محله و نیاز نوجوانان به فضاهای ورزشی، نوجوانان زیر ۱۸ سال جزء استفاده‌کنندگان خدمات ورزشی سرا مانند زمین چمن هستند. البته این به آن معنا نیست که در فضای تعاملی سرای محله حضور یابند، بلکه ماهیت این فضا با یک باشگاه ورزشی برای نوجوانان تفاوتی ندارد. از آنجایی که سرای محله به دلیل مشکلات مالی توان تهیه جوایز مناسب برای مسابقات را ندارد، توان نگهداشت این گروه سنی را نیز ندارد.

۵-۴-۲-۸- محل تأمین منابع مالی سرای محله

تا ماه گذشته، شهرداری ناحیه این سرای محله را حمایت مالی کرده است؛ اما از ماه گذشته سرا خودکفا شده است. یکی از چالش‌های اساسی سرای محله، نبود یک منبع مالی مشخص و باثبات است. عمده‌ترین درآمد سرا از محل درآمدی شهریه خانه کودک تأمین می‌شود. بیشترین مراجعه به سرا نیز مربوط به همین خانه است.

تعداد مراجعه‌کنندگان سرای محله در روز:

برای گردآوری این آمار، در یک روز کاری اواسط هفته از آغاز ساعات کاری سرای محله به آن مراجعه شده و تعداد افرادی که تا پایان کار سرای محله به سرا مراجعه داشتند، به تفکیک هدف از مراجعه به سرا، برداشت شده است.

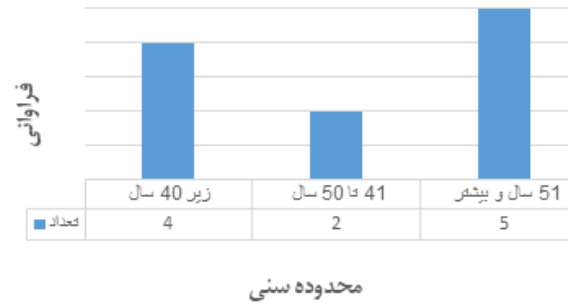
فراوانی	هدف از مراجعه
۶	بهره‌مندی از خدمات خانه کودک (هر مادر و فرزند یک بار شمارش شده است)
۲	کلاس گلدوزی
۱۲	سفره نذری ماه رمضان (فقط ارائه فضا از سوی سرا)
۳۰	مجموع

۵-۴-۲-۹- مهم‌ترین چالش‌ها و مسائل سرای محله شیخ‌هادی

این بخش از گزارش از سوی مدیر محله و کارمندان سرا به صورت نقل قول نگارش شده است. نامشخص بودن وضعیت کارکنان: در حال حاضر یکی از بزرگ‌ترین مشکلات بسیاری از سراهای محله در سطح شهر، طرح شکایت کارکنان علیه سرای محله است. اگرچه حضور در سرا طبق قانون داوطلبانه تعریف شده است؛ اما افراد پس از مدتی فعالیت، به دلیل دریافت نکردن حقوق و بیمه به وزارت کار رفته و شکایت می‌کنند. قانون از شایگان حمایت می‌کند؛ اما شهرداری که این مسئولیت را بر عهده سرای محله قرار داده است، حمایتی از آن نمی‌کند. سرای محله در حال حاضر به دلیل یکی از این شکایات درگیر است. نبود یک منبع مالی مشخص: به دلیل نداشتن منبع مالی کافی، تعریف برنامه‌های متنوع و پرداخت حقوق کارکنان با دشواری صورت می‌گیرد و به همین دلیل نمی‌توانیم برای سایر خانه‌ها مسئولی انتخاب کنیم. در نتیجه با نفرت کمتری فعال هستیم. حمایت شهرداری نیز قطع شده است. فقدان حمایت از کارمندان سرا: کارمندان سرا قرارداد مشخصی ندارند و بیمه و حقوق ماهانه به آنها تعلق نمی‌گیرد. با توجه به اینکه وقت خود را در سرای محله صرف می‌کنند و از جای دیگری عائدی مالی خاصی ندارند، در صورت ادامه وضع موجود فعالیت خود را در سرا خاتمه خواهند داد. موازی‌کاری نهادهای آموزشی محله: در حال حاضر به جز سرای محله، خانه فرهنگ نیز فعالیت آموزشی دارد. بسیاری از مردم به دلیل مراجعه به این نهاد و بی‌نیاز شدن از کلاس‌های آموزشی، سرای محله را انتخاب نمی‌کنند و سرا توان رقابت با آنها را ندارد. خانه فرهنگ و نگارخانه شیخ‌هادی با امکانات بسیار بیشتری از سرای محله و برگزاری دوره‌های تخصصی در مجاورت خیابان رازی و در نزدیکی سرای محله قرار دارند.

۵-۴-۲-۱۰- شناخت شورایی محله

شورای سرای محله هفت عضو ثابت دارد و پنج نفر نیز عضو هیئت امن هستند. یک نفر به انتخاب اعضای شورایی، به‌عنوان دبیر سرای برگزیده می‌شود. در سرای محله شیخ‌هادی به دلیل اختلافات درون سرای، هنوز موفق به انتخاب دبیر نشده‌اند و از طرف ستاد به صورت دستوری یک نفر به‌عنوان سرپرست سرای انتخاب شده است. به دلیل اهمیت تحصیلات و تخصص اعضای شورایی، تحصیلات و شغل آنها نیز ذکر شده است. همچنین یکی دیگر از عوامل بررسی‌شده، سن اعضاست. اسامی و مشخصات اعضای ثابت شورایی و هیئت امن به شرح جدول است. اغلب شوراییان معمولاً در محله و سرا حضور نداشته و در مراجعات پژوهشگر به سرای محله تنها دبیر شورایی در سرا مشاهده شد. همان‌طور که در نمودار زیر نشان داده شده است، ترکیب سنی اعضای شورایی به سمت کهن‌سالی گرایش دارد. پنج نفر از اعضای شورایی بیش از ۵۰ سال هستند.

نمودار محدوده سنی اعضای شورایی محله شیخ‌هادی، تنظیم: نگارندگان.

ردیف	نام و نام خانوادگی	نوع عضویت	سن	شغل	تحصیلات
۱	سعید وکیلی	دبیر شورا	۵۴	آزاد	دیپلم
۲	حسین غلامحسینی	عضو هیئت رئیسه	۳۳	وکیل	کارشناسی حقوق
۳	حمید غلامحسینی	عضو اصلی	۳۲	کسبه	کارشناسی
۴	پریسا طباطبایی	عضو اصلی	۵۱	مدرس	کاردانی هنرستان
۵	مژده ارجمندی	عضو اصلی	۵۲	ماما	مامایی
۶	شیدا رضایی	عضو اصلی	۳۰	وکیل	کارشناسی حقوق
۷	محمد کریم	عضو اصلی	۵۸	امام‌جماعت	حوزوی
۸	خانم عسکریان	هیئت امنا	۴۵	نماینده مدارس	کارشناسی ارشد
۹	آقای مهدوی	نماینده شهرداری ناحیه	۳۷	کارشناس شهرداری	کارشناسی ارشد
۱۰	آقای ایمانی	هیئت امنا	۶۷	آزاد	دیپلم
۱۱	خانم بیگلری	هیئت امنا	۴۷	مدرس	کارشناسی ارشد

اطلاعات اعضای شورایی، تنظیم: نگارندگان.

۵-۴-۱۱- مهم‌ترین چالش‌ها و مسائل شورایی محله شیخ‌هادی

- بی‌قدرتی شورایی و حمایت نکردن شهرداری از پیشنهادات و نظرات شورایی

تفویض قدرت به سطوح محلی از جانب شهرداری صورت نگرفته است و شورایی نهادی بی‌قدرت تلقی می‌شود. شهرداری در تصمیم‌گیری‌های اساسی که برای محله و منطقه می‌شود، نظر شوراییان را دخیل نمی‌کند و تنها حیطة مداخله شوراییان مربوط به گزارش امور جاری محله مانند آسفالت معابر و نظافت محله است. این روند مردم را نسبت به شورا بی‌اعتماد کرده و مردم تصور می‌کنند شورا قدرتی ندارد و کاری از آن بر نمی‌آید.

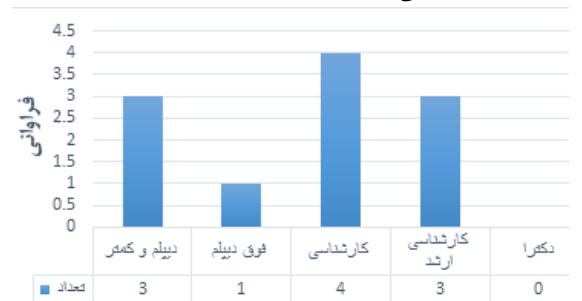
برخوردهای مقطعی، سلیقه‌ای و دوره‌ای با شوراییان

برخوردها و رفتارها با شوراییان به صورت یکسان نبود و در هر دوره‌ای بنا بر اهداف و مصلحت دوره، رفتارها متفاوت بوده است. شوراییان بعد از یک دوره تکریم و احترام، به صورت کامل کنار گذاشته شدند. در حالی که در گذشته شوراییان با شهردار به راحتی تعامل داشتند؛ اما در یک سال گذشته حتی امکان دیدار با شهردار را نداشتند. در دوره آقای قالیباف شوراییان به حدی قدرت داشتند که با مراجعه به شهردار وقت (دکتر قالیباف) با وساطت سردار طلائی، شهردار منطقه را عوض کردند.

شناخت‌نداشتن مردم از شورایی

تبلیغات و معرفی مطلوبی از ابتدا برای شورایی‌ها صورت نگرفته است و برخلاف تصویری که ما داشتیم، شورایی اصلا به مردم نزدیک نیست و بسیار هم از آنان دور است. بعد از تشکیل شورایی بستر مناسب برای آگاهی و شناخت مردم فراهم نشد. آغاز فعالیت شورایی

از لحاظ مدرک تحصیلی، هفت نفر از اعضا مدرک دانشگاهی کارشناسی و کارشناسی ارشد دارند. از این تعداد سه نفر دارای تحصیلات دانشگاهی نیستند.

مدرک تحصیلی

نمودار سطح تحصیلات اعضای شورایی محله شیخ‌هادی، تنظیم: نگارندگان

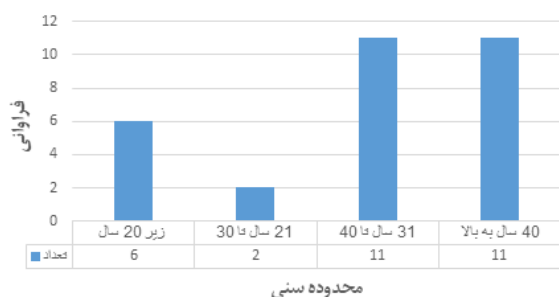
انتخابات شورایی

در این بخش از سؤالات از شوراییان درباره نحوه وقوع انتخابات شورایی و اطلاع‌رسانی به مردم پرسیده شد. برای انتخابات شورایی تنها از طریق مسجد اطلاع‌رسانی شده و به صورت عمومی در محله تبلیغاتی صورت نمی‌گیرد. از آسیب‌های برگزار شدن انتخابات به این شیوه، این است که نه تنها همه کسانی که صلاحیت و علاقه‌مندی برای کاندید شدن در انتخابات را دارند، مطلع نشده و حضور نمی‌یابند، بلکه مردمی که باید در انتخابات شرکت کنند نیز غایب خواهند بود.

است. به همه گروه‌های سنی توجه شده است؛ اما با توجه به تعداد بالای کهن‌سالان محله، رده سنی سالمندان فراوانی بیشتری دارد. بیشترین فراوانی گروه سنی مربوط به دو محدوده سنی ۳۱ تا ۴۰ و ۴۰ ساله به بالا با فراوانی ۱۱ نفر است که در نهایت هرکدام ۳۶ درصد از مجموع داده‌ها را تشکیل می‌دهند. کمترین فراوانی مربوط به سنین ۲۱ تا ۳۰ سال است.

سن	فراوانی	درصد
زیر ۲۰ سال	۶	۲۰
۲۱ سال تا ۳۰	۲	۶/۶
۳۱ سال تا ۴۰	۱۱	۳۶/۶
۴۰ سال به بالا	۱۱	۳۶/۶
مجموع	۳۰	۱۰۰

جدول مشخصات مصاحبه‌شوندگان، سن، تنظیم: نگارندگان.

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار محدوده سنی، تنظیم: نگارندگان.

۳. میزان تحصیلات

جدول زیر تحصیلات مصاحبه‌شوندگان را به تفکیک پنج مقطع تحصیلی بررسی کرده است. این ارقام نشان می‌دهد، بیش از ۵۰ درصد از مصاحبه‌شوندگان با مدرک کارشناسی و کارشناسی ارشد بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. این آمار نشان می‌دهد تعداد تحصیل کردگان در این محله نسبتاً بالاست و به احتمال زیاد اغلب شاغلان محله را کارمندان تشکیل می‌دهند. این آمار با توجه به کاربری بالای اداری در محله، دور از ذهن نبود.

تحصیلات	فراوانی	درصد
دیپلم	۱۴	۴۶/۶
فوق‌دیپلم	۰	۰
کارشناسی	۱۰	۳۳/۳
کارشناسی ارشد	۶	۲۰
دکتر	۰	۰
مجموع	۳۰	۱۰۰

جدول مشخصات مصاحبه‌شوندگان، میزان تحصیلات، تنظیم: نگارندگان.

بدون بسترسازی مناسب با شکست مواجه شد و امروزه ما از مردم بسیار دور هستیم و حضورمان تأثیری ندارد.

مشکلات محله از دید شوراییاران

برخی از مشکلاتی که شوراییاران بیان کردند، به شرح زیر است:
- تجاری و بازاری بودن محله موجب سلب آسایش و شلوغی بیش از حد محله است

- شلوغی و ازدحام در محله به دلیل وجود اماکن فرهنگی
- کاهش هویت محله به دلیل جابه‌جایی زیاد و ازدست‌دادن ساکنان قدیمی محله و افزایش مهاجرت به محله
- نزدیکی به پردیس حکومتی موجب ایجاد محدودیت‌های ترافیکی و عبور و مرور شده
- کمبود پارکینگ عمومی با توجه به نقش هنری، اداری و تجاری محله
- وجود نامنی و آسیب‌های اجتماعی بالا مانند اعتیاد، ناامنی زنان، پرخاشگری و دعوای خیابانی و...
- وجود آسیب‌های اجتماعی و اخلاقی در پارک دانشجو (معتادان، کودکان کار، بیماران ترنس و...)
- ضعف در نظافت محله با توجه به وجود زباله‌های بازار
- کمبود فضای سبز و فضای ورزشی
- گران بودن خدمات برتر محله مانند تئاتر و آموزش‌های هنری به دلیل هویت هنری محله

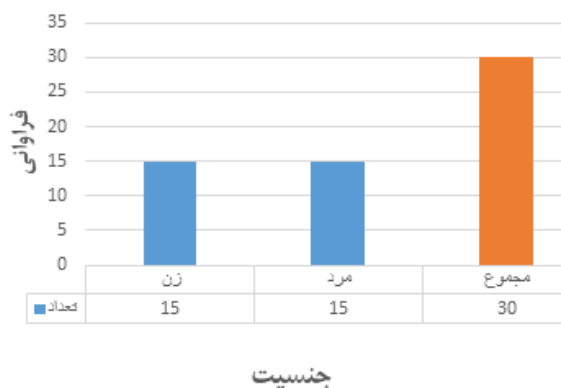
۳-۴-۵- تحلیل محتوای مصاحبه با مردم محلی

در این قسمت برای شناخت بیشتر محله و به دست آوردن یک ارزیابی کلی از وضعیت موجود سرای محلات و شوراییاری‌ها، مصاحبه با مردم محلی صورت گرفته است. مصاحبه تا جایی ادامه یافته است که پاسخ‌ها شروع به تکرار نکند و به اشباع برسیم. این تعداد حدوداً با ۳۰ مصاحبه به نتیجه مدنظر نزدیک شد.

کلیات مشخصات فردی مصاحبه‌شوندگان

۱. جنسیت

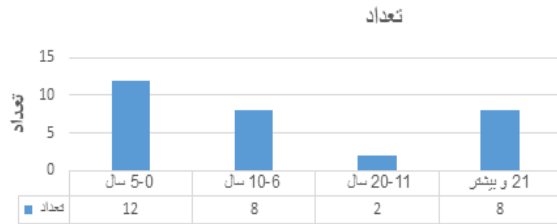
از مجموعه ۳۰ نفر مصاحبه‌شونده، ۱۵ نفر زن و ۱۵ نفر مرد بوده‌اند. رعایت تناسب بین تعداد و جنسیت مصاحبه‌شوندگان در این بخش مرکز توجه بوده است. پاسخ‌گویان به صورت تصادفی از بین افراد محلی بالای ۱۸ سال انتخاب شده‌اند.

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار جنسیت، تنظیم: نگارندگان.

۲. سن

با توجه به فراوانی گروه‌های سنی در چهار گروه دسته‌بندی شده

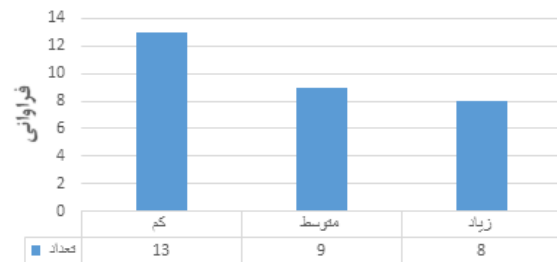

مدت سکونت در محله

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار مدت سکونت در محله، تنظیم: نگارندگان.

۵. رضایت از سکونت در محله شیخ‌هادی

در بین پاسخ‌گویان ۴۳ درصد از سکونت در محله شیخ‌هادی رضایت دارند. با توجه به وضعیت نامطلوب محله و موقعیت خاص آن، این میزان از نارضایتی را می‌توان معلول کاهش شاخص‌های کیفیت زندگی در محله دانست.

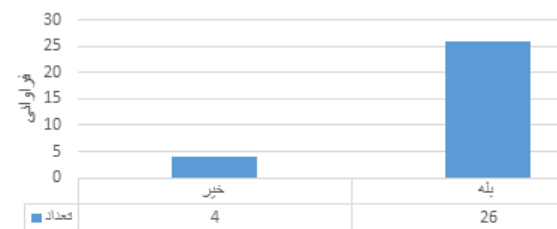

رضایت از محله

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار رضایت از سکونت در محله، تنظیم: نگارندگان.

۶. اطلاع از محل قرارگیری سرای محله

محله قرارگیری سرای محله برای ۸۶ درصد از اهالی محله شناخته‌شده نیست. این عامل تحت تأثیر محل قرارگیری سراسر است که موقعیت مناسبی ندارد.

اطلاع از محل قرارگیری سرای محله

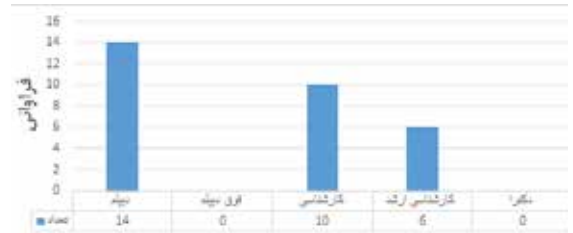
نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار اطلاع از محل قرارگیری سرای محله، تنظیم: نگارندگان.

۷. میزان مراجعه به سرای محله

در این بخش از میزان مراجعه و استفاده مردم محله از سرای سؤال شد. ۹۳ درصد از مردم تا به حال از خدمات سرای استفاده نکرده و هیچ مراجعه‌ای هم به آن نداشتند. پاسخ‌گویان برای مراجعه‌نکردن به سرای محله دلایل مختلفی مطرح کردند، این دلایل را در قالب عناوین زیر می‌توان دسته‌بندی کرد:

- برای مردان هیچ فعالیتی تعریف نکردند و محیط سرای بیشتر زنانه است

- برخورد نامناسب مسئولان سرای محله و عملکرد ضعیف

مدارک تحصیلی

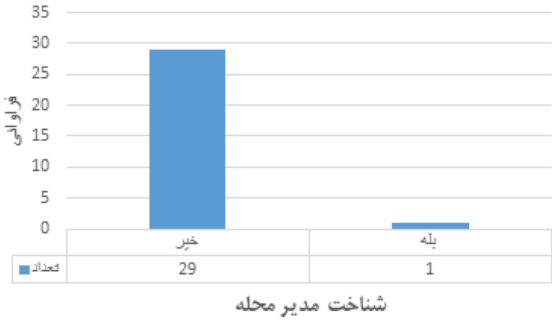
نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار سطح تحصیلات، تنظیم: نگارندگان.

۴. طول دوره سکونت در محله

طول دوره سکونت در محله ملاک خوبی برای سنجش حس تعلق به محله است. هرچه قدر محله ساکنان قدیمی و اولیه خود را حفظ کرده باشد، از اصالت و هویت بیشتری برخوردار است. همان‌طور که در جدول و نمودار زیر مشاهده می‌شود، ۴۰ درصد ساکنان محله زیر پنج سال و ۲۶ درصد ساکنان بین شش تا ۱۰ سال، در محله شیخ‌هادی سکونت داشته‌اند. این ارقام نشان می‌دهد میزان مهاجرت در محله بسیار بالاست و برای کیفیت زندگی در محله و تأمین خدمات به برنامه‌ریزی‌های دقیق‌تری نیاز است. میزان جابه‌جایی بالا در محله به دلیل شکل سکونتی اجاره‌نشینی نیز می‌تواند در این آمار مؤثر باشد.

مدت سکونت	تعداد	درصد
۵-۰ سال	۱۲	۴۰
۶-۱۰ سال	۸	۲۶/۶
۱۱-۲۰ سال	۲	۶/۶
۲۱ و بیشتر	۸	۲۶/۶
مجموع	۱۲	۴۰
مدت سکونت	تعداد	درصد
۵-۰ سال	۱۲	۴۰
۶-۱۰ سال	۸	۲۶/۶
۱۱-۲۰ سال	۲	۶/۶
۲۱ و بیشتر	۸	۲۶/۶
مجموع	۱۲	۴۰

جدول مشخصات مصاحبه‌شوندگان، مدت سکونت در محله تنظیم: نگارندگان

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار شناخت مدیر محله، تنظیم: نگارندگان.

۱۰. رضایت از عملکرد سرای محله

با توجه به اینکه ۹۳ درصد از پاسخ‌گویان تابه‌حال از خدمات سرای محله استفاده نکرده‌اند، پرسش در این باره بی‌معنا به نظر می‌رسد. در پاسخ به این سؤال، اکثر پاسخ‌گویان مطرح کردند هیچ شناختی از سرای محله ندارند و نمی‌توانند در این باره پاسخ‌گو باشند.

۱۱. آگاهی از اهداف تشکیل سرای محله

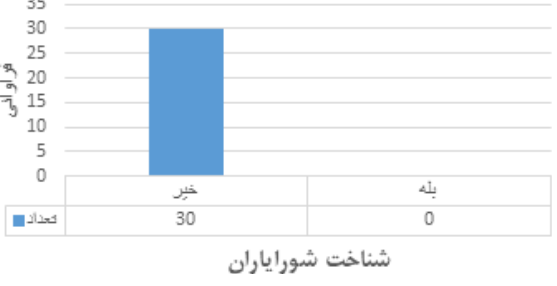
اگرچه اکثر پاسخ‌گویان در مواجهه با این سؤال اظهار بی‌اطلاعی کردند؛ اما از برخی پاسخ‌ها کلیدواژه‌های زیر استخراج شد:

- خدماتی آموزشی رایگان و ارزان قیمت برای مردم محله
- ارائه خدمات به سالمندان
- تشکیل محلی برای تعامل بانوان
- اداره محله و حل مشکلات محله
- برای آموزش مهارت‌های شهروندی
- آموزش بانوان

۱۲. میزان شناخت از اعضای شورایی

همه پاسخ‌گویان هیچ شناختی از شوراییان محله خود نداشتند. برخی از دلایلی که اهالی محله برای نشناختن شوراییان ذکر کردند، به شرح زیر است:

- بی‌اطلاعی از انتخابات شورایی
- مشغله کاری و بی‌علاقگی به امور مربوط به سطح محله
- بی‌اعتمادی به اعضای شورایی
- بی‌قدرتی و بی‌تأثیر بودن شورایی

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار شناخت شوراییان، تنظیم: نگارندگان.

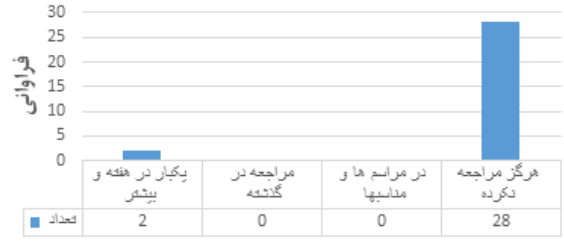
۱۳. مراجعه به شوراییان

در این قسمت از مردم پرسیده شد «اگر مشکلی در محله مشاهده کنند به شوراییان مراجعه می‌کنند؟». ۸۰ درصد از مردم به این سؤال پاسخ منفی دادند. بسیاری از پاسخ‌گویان علت مراجعه نکردن خود به شوراییان را بی‌تأثیر بودن اقدامات آنان دانستند و اظهار کردند با وجود اینکه آنها را افراد دلسوزی می‌دانند؛ اما آنها قدرتی در حل مسائل و امور محله ندارند و تنها به‌عنوان معتمد محله قابل احترام هستند.

- کیفیت پایین خدمات ارائه‌شده در سرای محله و آموزش‌های سطحی
- مشغله کاری و کمبود وقت برای مراجعه به سرای محله
- اعمال محدودیت در ورود و خروج و فعالیت خارج از منزل از طرف همسر
- محدود بودن ساعات فعالیت سرای محله به وقت اداری موجب دوری اقشار کارمند و شاغل از سرای محله شده است
- استفاده از خدمات خانه فرهنگ
- علاقه و نیازی به سراندارم
- تبلیغات و اطلاع‌رسانی سرا درباره برنامه‌ها ضعیف است

میزان مراجعه به سرای محله	تعداد	درصد
یک بار در هفته و بیشتر	۲	۶/۶
مراجعه در گذشته	۰	۰
در مراسم‌ها و مناسبت‌ها	۰	۰
هرگز مراجعه نکرده	۲۸	۹۳/۳
مجموع	۳۰	۱۰۰

جدول مشخصات مصاحبه‌شوندگان، میزان مراجعه به سرای محله، تنظیم: نگارندگان.

میزان مراجعه به سرا

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار میزان مراجعه به سرای محله، تنظیم: نگارندگان.

۸. عضویت در کانال سرای محله

یکی از شیوه‌های تبلیغات و اطلاع‌رسانی سرای محله، کانال تلگرامی سراسر است. تقریباً کسانی که از خدمات سرای محله استفاده می‌کنند، برای اطلاع از اخبار سرای محله در این کانال عضو هستند. در نتیجه می‌تواند یک ملاک نسبتاً مناسب برای برآورد تعداد مخاطبان سرای محله باشد. هیچ‌کدام از پاسخ‌گویان در کانال سرای محله عضویت نداشتند.

۹. شناخت مدیر محله

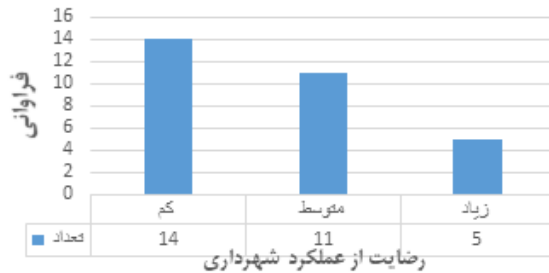
متأسفانه آمار بسیار کمی است و ۹۶ درصد از پاسخ‌گویان مدیر محله را نمی‌شناختند. حتی کسانی که از سرای محله استفاده می‌کردند، شناختی از او نداشتند.

شناخت مدیر محله	فرآوانی	درصد
خیر	۲۹	۹۶,۶
بله	۱	۳,۳
مجموع	۳۰	۱۰۰

مشخصات مصاحبه‌شوندگان، شناخت مدیر محله، تنظیم: نگارندگان.

رضایت از عملکرد شهرداری در سطح محله

در این بخش درباره عملکرد شهرداری از مردم سؤال شد. این سؤال می‌تواند نشانگر نگرش مردم نسبت به شهرداری باشد. ارقام زیر نشان می‌دهد بخش درخور توجهی از اهالی محله نسبت به نهاد شهرداری دید مثبتی ندارند. این نگرش منفی به مشکلات زیاد محله مانند مشکلات ترافیکی، شلوغی بیش از حد و نظافت محله، بر می‌گردد.

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، رضایت از عملکرد شهرداری، تنظیم: نگارندگان.

از مهم‌ترین دلایلی که پاسخ‌دهندگان که جواب منفی به این سؤال دادند، مطرح کردند، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- خدمات‌رسانی ضعیف به‌ویژه در نظافت محله و رسیدگی نکردن به وجود حیوانات ولگرد مانند سگ

- رسیدگی نکردن به مشکلات اجتماعی و امنیتی محله
- اتلاف سرمایه‌های محله با سپردن وظیفه اداره محله بر عهده کسانی که تخصصی ندارند و فقط دنبال رانت‌خواری هستند (منظور شوراییاری، هیئت امنا و سرای محله).

۱۸. میزان اعتماد به نهادهای محلی (شوراییاری و سرای محله)

از آنجا که همه پاسخ‌گویان اعضای شوراییاری محله خود را نمی‌شناختند در پاسخ به این سؤال اظهار بی‌اطلاعی کرده و به دلیل شناخت‌نداشتن از شوراییاری و سرای محله، به آنان اعتماد هم ندارند.

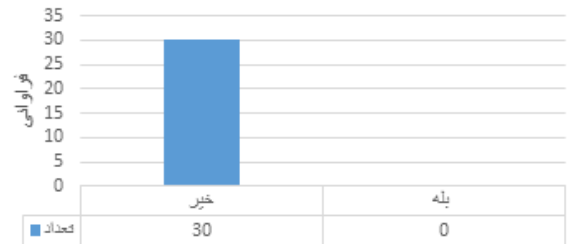
۱۹. مشکلات محله از دید مردم محلی

اهالی محله شیخ‌هادی در مواجهه با این سؤال مشکلات زیر را نام بردند:

- شلوغی بیش از حد محله به دلیل وجود راسته‌های تجاری، سالن‌های نمایش و پردیس‌های حکومتی
- اعمال محدودیت‌های ترافیکی به دلیل موقعیت محله
- نظافت محله و جمع‌آوری پسماندها و جمع‌شدن موش در انبار محله
- آلودگی بیش از حد سطل‌های زباله مکانیزه و پاک‌سازی نکردن سطل‌ها، عدم تفکیک زباله‌ها
- عدم رسیدگی به سیستم‌های آبیاری فضای سبز و درختان محله و هدررفت زیاد آب
- کمبود بسیاری از خدمات محلی مانند کتابخانه و سالن مطالعه، کمبود فضای سبز و فضای تفریحی، کمبود فضای ورزشی
- کمبود کلاس‌های آموزشی و ورزشی برای آقایان
- وجود مشکلات اخلاقی و امنیتی اطراف پارک شهر و مسئله ترنس‌ها

تحلیل و جمع‌بندی محله شیخ‌هادی

محله شیخ‌هادی، محله‌ای با هویت تاریخی و اصالت بالاست. به لحاظ بر خورداری از عناصر شاخص این محله یک کلکسیون واقعی از مجموعه‌ای عناصر اعم از عناصر تاریخی، سیاسی، فرهنگی و اداری است. هویت

مراجعه به شوراییاران

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار میزان مراجعه به شوراییاران، تنظیم: نگارندگان.

۱۴. میزان شناخت از سازمان‌های مردم‌نهاد در سطح محلی

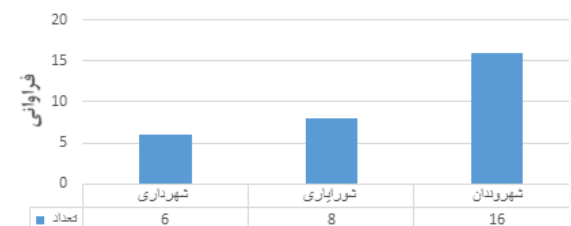
همان‌طور که گفته شد، در محله انجمن کلیمی‌ها، خانه مهر و دانش و خیریه عین‌الیقین فعالیت دارند. تعدادی از مردم تنها از انجمن کلیمی‌ها، به دلیل قدمت حضور آنها در محله مطلع بودند.

۱۵. خدمات استفاده‌شده در سرای محله

با توجه به اینکه ۹۳ درصد از پاسخ‌گویان تا به حال به سرای محله مراجعه نکرده‌اند، این پرسش بی‌معنا به نظر می‌رسد. یکی از آقایان پاسخ‌گو در این باره شکایات بسیاری اظهار کرد: «سرای محله برای آقایان هیچ فعالیتی تعریف نکرده است. چندبار برای اطلاع از فعالیت‌هایشان مراجعه کردم و گفتند سرا محل فعالیت بانوان است و اجازه ورود ندادند. تمامی دوره‌هایی که سرا برگزار می‌کند برای بانوان و کودکان است. سرای محله در برگزاری برنامه‌ها خلاقیت ندارد. تبلیغات و معرفی قوی ندارد. این محله به دلیل شلوغی بیش از حد به آموزش‌هایی نظیر آموزش شهروندی، آموزش تفکیک زباله، حفظ و نگهداری محیط، آموزش فرهنگ آوارتمان نشینی و... دارد. همچنین آقایان در محله نیاز به فعالیت‌های ورزشی دارند. من دبیر بازنشسته‌ام و حاضر به تدریس داوطلبانه در سرا هستم؛ اما فعالیتی برای من تعریف نمی‌شود».

۱۶. مسئولیت‌پذیری و مشارکت شهروندی

در اینجا از اهالی محله سؤال شد: «آیا فقط شهرداری را در قبال مسائل و امور محله مسئول می‌دانند؟». اغلب مردم شهروندان را مسئولان اصلی محله‌ای که در آن زندگی می‌کنند، می‌دانستند و مشکلات موجود در سطح محله را ناشی از بی‌تفاوتی شهروندان عنوان کردند. از دیگر کسانی که درباره محله مسئول شناخته شدند، شوراییاری و هیئت امنای محله بود. به سرای محله اشاره‌ای نشد. در ادامه این سؤال از مردم پرسیده شد که اگر در اداره محله خود، از شما مشارکت بخواهند، حاضر به مشارکت هستید؟ این علاقه را می‌توان ناشی از قدمت و هویت محله دانست. حتی بسیاری از ساکنان با وجود سابقه کم سکونت، به مشارکت در محله ابراز تمایل کردند.

مسئولیت‌پذیری در قبال محله

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار میزان تمایل به مشارکت، تنظیم: نگارندگان.

محله به دلیل وجود مقبره شیخ‌های نجم‌آبادی، شکل گرفته است؛ اما امروزه این محله با وجود تناثر شهر و تالار وحدت چهره‌ای فرهنگی و هنری به خود گرفته و پاتوق هنرمندان و دانشجویان شده است. همچنین وجود سفارت‌خانه‌ها و کلیساها و انجمن‌های مذهبی، عناصر تاریخی مانند کاخ مرمر، مقبره شیخ‌های، موزه مقدم و... از دیگر عناصر شاخص محله هستند. از دیگر عناصر شاخص محله، بیت و دفتر مقام معظم رهبری و نهاد ریاست جمهوری است. در کنار همه این عناصر شاخص، محله با عملکرد تجاری و بازاریابی نیز شناخته می‌شود. همه این عوامل از سویی موجب شهرت محله شده و از سویی دیگر مزاحمت‌های بسیاری را برای اهالی آن ایجاد کرده است. شلوغی و ازدحام، کمبود پارکینگ، اعمال محدودیت‌های ترافیکی و عبور و مرور به دلیل وجود عناصر سیاسی، بخشی از مشکلاتی است که این محله با آن دست‌وپنجه نرم می‌کند.

همچنین مهم‌ترین آسیب‌در این محله کمبود سرانه‌های رفاهی و خدماتی است. به دلیل وجود کاربری‌های بزرگ مقیاس و ارزش تجاری اراضی محله، فشاردگی و تراکم بالا، امکاناتی مانند فضای سبز، خدمات بهداشتی و درمانی، خدمات فرهنگی مانند کتابخانه و... محله دچار کمبود است و برای تأمین زمین لازم برای توسعه این خدمات، با مشکل مواجه است؛ حتی برای ساختمان سرای محله نیز فضای مورد نیاز تأمین نشده است.

سرای محله شیخ‌های به دلیل بی‌ثباتی در مدیریت محله، تاکنون عملکرد مثبتی نداشته است در مراجعات پژوهشگر که از بازه زمانی اسفند تا خرداد بارها مراجعه شد، سرای محله همچنان درگیر تغییرات مدیریتی بوده و در برهه‌ای از زمان مدیر اداره اجتماعی و فرهنگی ناحیه، مدیریت سرای محله را بر عهده داشته است. مدیر فعلی سرای محله به دلیل مداخلات شورایی در تغییرات مدیریتی، به شدت تحت کنترل دبیر شورایی محله بوده و بدون اخذ اجازه از ایشان هیچ اقدامی نمی‌کند. حتی برای اجازه عکاسی، مصاحبه و پاسخ‌گویی به سوالات بدون حضور و اجازه دبیر شورایی حاضر به همکاری نشدند.

ارتباط شهرداری با سرای محله به وضوح از سوی شهرداری ناحیه، سلسله‌مراتبی و از بالا به پایین عنوان شد. سرای محله با تغییر مدیریت نیز همچنان از شهرداری ناحیه دستور می‌گیرد. در واقع سرای محله بین شورایی و شهرداری ناحیه قرار گرفته است و ملزم به پاسخ‌گویی و اعمال دستورات هر دو نهاد است. در جایی که بین این دو نهاد تناقضی رخ دهد، موجب تغییر مدیریت محله شده و سرا از هم می‌پاشد. این سرای محله را می‌توان کاملاً فاقد استقلال نظر و عملکرد ارزیابی کرد. عمده وقت سرای محله تاکنون صرف این امور شده است و نتوانسته عملکرد مثبتی در محله داشته باشد. علاوه بر موقعیت قرارگیری سرای محله در کوچه بن‌بست و دور از دید، انفعال سرای محله و تغییرات آن نیز باعث شده تاکنون معرفی مناسبی از سرا در محله صورت نگیرد. اغلب ساکنان محله با سرای محله و شورایی به طور کامل بیگانه هستند و شناختی از آن ندارند.

مانند دیگر محلات سرای محله شیخ‌های نیز منبع درآمدی مناسبی ندارد و به همین دلیل توان پرداخت حقوق و مزایایی به کارکنان خود را ندارد. در نتیجه برخی خانه‌ها فاقد مسئول بوده و مسئولان دیگر خانه‌ها نیز فعالیت مؤثری ندارند.

به لحاظ تخصص و تحصیلات هم اعضای شورایی و هم کارکنان سرای محله و مدیر محله دارای تخصص لازم و مرتبط نیستند. این عامل موجب عملکرد غیر تخصصی شده است و سرای محله تنها با وضع موجود ادامه حیات می‌دهد. تلاشی برای جذب همه مخاطبان و اقشار محله نمی‌شود. مخاطبان سرای محله به جز کودکانی که در مهدکودک سرا هستند، بانوان سالمند هستند. حتی سفره‌های نذری آنها در فضای کارگاهی سرای محله برگزار می‌شود.

ارزیابی پژوهشگر از عملکرد این سرای محله، منفی است و هیچ عملکرد توسعه‌ای در محله از سرای محله شیخ‌های مشاهده نمی‌شود. از آنجایی که در مجاورت سرای محله، خانه فرهنگ شیخ‌های خدمات آموزشی را با کیفیت بسیار بهتر و متفاوت‌تر و تنوع بالا برگزار می‌کند، به ارائه خدمات آموزشی از سوی سرای محله احساس نیازی نمی‌شود. اگر سرای محله عملکرد توسعه‌ای و فرهنگی در زمینه بسط مشارکت در اداره محله نداشته باشد، وجود این سرای محله با توجه به اینکه هیچ اعتماد عمومی به آن نیست و بستر سازی فرهنگی نکرده است، توجیه منطقی نخواهد داشت.

افزایش تأثیرات مثبت سرای محله شیخ‌های، از طرفی نیاز به ثبات مدیریتی و از سوی دیگر نیاز اساسی به تجدیدنظر در ترکیب اعضای سرای محله از نظر برخورداری از تخصص و مهارت لازم، دارد.

۵-۵- محله دهکده المپیک ۱-۵-۵- شناخت محله دهکده المپیک

محله دهکده المپیک، از محلات منطقه ۲۲ شهر تهران است. محله دهکده المپیک دو شهرک جدا از هم را دربر می‌گیرد، قدیمی‌ترین بخش محله مربوط به ساختمان‌های دهکده المپیک است و بخش جدید محله نیز شهرک ثامن ناجا (شهرک نیروی انتظامی) را شامل می‌شود. هر چند که محله یک، بیشتر با نام دهکده المپیک شناخته می‌شود.

برنامه‌ریزی برای ساخت دهکده المپیک به سال ۱۳۴۸ برمی‌گردد که قرار شد بازی‌های آسیایی در دهم شهریور ۱۳۵۳، در تهران برگزار شود و از آنجا که بازی‌ها در مجموعه ورزشی آزادی برگزار می‌شده است، دهکده المپیک برای اسکان ورزشکاران احداث می‌شود.

بعد از اتمام بازی‌های آسیایی سال ۱۳۵۳ تا اول انقلاب، از دهکده المپیک به‌عنوان محل برگزاری اردوی تیم‌های ملی استفاده شده است و بعد از انقلاب نیز بر اساس مصوبه هیئت وزیران، ساختمان‌های دهکده از سوی سازمان مسکن و شهرسازی به کارکنان سازمان تربیت‌بدنی فروخته می‌شوند.

نقشه ۱-۱، موقعیت محله دهکده المپیک در شهر تهران

تنظیم: نگارندگان، منبع عکس: <http://map.tehran.ir/streetview>

در جنوب غربی دهکده، سه ساختمان آموزشی قرار دارد که مدتی ساختمان آموزشی بوده و بعدها به خوابگاه دانشجویان دانشکده تربیت بدنی تبدیل می‌شوند و در اوایل جنگ تحمیلی نیز مهاجران جنگ‌زده در ساختمان‌های یادشده اسکان داده شده و در نهایت در سال ۱۳۸۲ دانشگاه علامه طباطبایی در این محله مستقر می‌شود.

دهکده المپیک به خاطر کاربری اولیه، معماری خاصی دارد؛ بلوک‌های چهارطبقه با فضای سبز از یکدیگر جدا می‌شوند و به علت هم‌جواری با ارتفاعات البرز و رودخانه کن، آب‌وهوای مناسب و منحصر به فردی دارد. استقرار دو دانشگاه بزرگ علامه طباطبایی و علوم انتظامی در محله،

عناصر هویت‌بخش یا اماکن عمومی و شاخص

مهم‌ترین عنصر هویت‌بخش محله دهکده المپیک، نقشی است که در ابتدای شکل‌گیری محله داشته است. برگزاری بازی‌های آسیایی و در نظر گرفتن دهکده المپیک برای اسکان ورزشکاران، نقشی است که محله همیشه با آن شناخته و به یاد آورده می‌شود.

در مرکز دهکده المپیک، مجموعه‌ای قرار دارد شامل رستوران، سالن ورزشی، سینما و بوفه‌های دهکده که برای پذیرایی از ورزشکاران در نظر گرفته شده بود، هم‌اکنون بخشی از رستوران‌ها به‌عنوان مسجد، پایگاه بسیج، فروشگاه تعاونی کارکنان تربیت‌بدنی و باشگاه ورزشی توحیدمورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد؛ ضمن اینکه سینمای دهکده المپیک نیز به‌عنوان قدیمی‌ترین سینمای غرب تهران به فعالیت خود ادامه می‌دهد و در بازسازی زیربنایی در سال ۱۳۸۸ به دست سازمان تبلیغات اسلامی استان تهران، به‌عنوان سومین سینمای بزرگ پایتخت بعد از سینما آزادی، با تجهیزات مدرن از آن بهره‌برداری شده است. سایر بناهای این مجموعه نیز تبدیل به واحدهای تجاری کوچک شده است. ساختمان بانک ملی ایران نیز یکی از بانک‌های قدیمی غرب تهران در درون این مجموعه قرار دارد. از دیگر ساختمان‌های به‌یادمانده از ابتدای تأسیس دهکده، ساختمان فعلی مدرسه شهید مطهری است که در گذشته ساختمان شهرداری دهکده بوده است و امور مربوط به خدمات شهری دهکده از طریق این واحد به صورت مستقل اداره می‌شده است. درمانگاه دهکده المپیک نیز یکی از مراکز بهداشتی قدیمی غرب تهران بوده که از قبل انقلاب تاکنون به فعالیت خود ادامه می‌دهد. مسجد جامع حضرت ابوالفضل دهکده المپیک نیز قدیمی‌ترین مسجد منطقه ۲۲ است که در سال ۱۳۵۸ تأسیس شده و در حال حاضر نیز یکی از فعال‌ترین مساجد منطقه است. اما یکی از عناصر هویت‌بخش محله که به‌تازگی در محله ایجاد شده، دانشگاه علامه طباطبایی است که از سال ۱۳۸۵ به دهکده منتقل شده. به دلیل اهمیت دانشگاه به‌عنوان بزرگ‌ترین دانشگاه علوم انسانی کشور، خیلی زود این عنصر به یکی از عناصر هویت‌بخش محله تبدیل شد. به‌طور کلی می‌توان گفت محله یک دهکده المپیک تنها محله در منطقه است که مکان‌هایی مثل دانشگاه، مدرسه، درمانگاه و... را در خود جای داده است و مهم‌تر آنکه کل منطقه ۲۲ تهران را به نام دهکده المپیک می‌شناسند و این از ویژگی‌های شاخص محله یک است.

ویژگی‌های کالبدی محله دهکده المپیک

محله دهکده المپیک جزء محلاتی است که ساختاری منظم و برنامه‌ریزی شده دارد؛ اما تنوع ندارد و یک شهرک تپ‌سازی شده است. دهکده المپیک به خاطر کاربری اولیه خود، معماری خاصی دارد؛ بلوک‌های چهار یا پنج طبقه با فضای سبز از یکدیگر جدا و موجب شکل‌گیری فضای خاص و دنج شده‌اند. البته این فضاها علاوه بر زیبایی و دنج بودن موجب شکل‌گیری فضاهای بی‌دفاع‌زیادی شده که ایجاد خلوت می‌کند. قدم‌زدن در دهکده المپیک بی‌شبهت به قدم‌زدن در پارک نیست؛ پارکی که بلوک‌های مسکونی از بین آن دیده می‌شود و گاهی طوری در میان قدکشیدن درختان محوشده‌اند که ساختمان‌ها را به زحمت می‌شود تشخیص داد.

بافت کالبدی و بلوک‌های دهکده المپیک، منبع عکس: نگارندگان، خرداد ۱۳۹۷

توسعه آن را به همراه داشته و از طرفی واقع شدن تقاطع آزادراه تهران-شمال و بزرگراه آزادگان نقش مهمی در تحولات محله ایفا خواهد کرد. این رویداد محله یک را به دو بخش جداگانه تبدیل کرده است.

مشخصات اجتماعی و جمعیتی محله

بر اساس اطلاعات دریافتی از شهرداری ناحیه در اردیبهشت ۱۳۹۷، مشخصات جمعیتی محله دهکده المپیک به شرح زیر است:

جمعیت	۲۷۲۵
جمعیت مردان	۱۴۴۴
جمعیت زنان	۱۲۸۱
تعداد خانوار	۴۳۲۸
میانگین سنی	۳۰ سال
میانگین میزان تحصیلات	دیپلم

منبع: سایت سرای محله دهکده المپیک، ۱۳۹۴.

ساکنان اولیه محله کارکنان تربیت‌بدنی بوده و در حال حاضر جزء بازنشستگان تربیت‌بدنی شده‌اند. به همین علت ترکیب سنی جمعیت رو به کهن‌سالی دارد. در دوره‌های بعدی شکل‌گیری محله به تدریج محله رو به مهاجرپذیری پیش رفت.

یکی از مهم‌ترین آسیب‌های اجتماعی محله وجود ارادل و اوباش و معتادان در محله است. این مسئله به دلیل معماری خاص محله و وجود فضاهای سبز زیادی مابین بلوک‌های مسکونی است که دید به برخی نقاط را دشوار می‌کند. از آنجا که امکان شکل‌گیری خلوت در محله به راحتی مهیا است، علاوه بر معتادان، یکی از مواردی که موجب آزار ساکنان محله است، جمع‌شدن دانشجویان دانشگاه علامه طباطبایی در بین بلوک‌ها و وقوع مسائل خلاف اخلاق است.

نهادها و مراکز خدماتی محله

مراکز خدماتی محله شامل مراکز فرهنگی، اجتماعی، ورزشی، بهداشتی، آموزشی، نظامی، سیاسی و... در محله دهکده المپیک به شرح زیر است:

کارکرد	نام مراکز
فرهنگی	سینما المپیک
مذهبی	حضرت ابوالفضل مصلی امام رضا
ورزشی	مجموعه ورزشی توحید مجموعه ورزشی امام علی مجموعه ورزشی دانشگاه علامه طباطبایی باشگاه بدن‌سازی توحید شهید سرتیپ علی نیازی دانشگاه علوم انتظامی
بهداشتی	مرکز بهداشتی-درمانی المپیک
مدارس	پردیس شهدای نیروی انتظامی شهید مطهری
نهادهای مردم‌نهاد ۲۷	انجمن‌های محیط زیست و بانوان فعالیت در حال حاضر غیرفعال و تعطیل.

تنظیم: نگارندگان

بافت کالبدی و بلوک‌های دهکده المپیک، منبع عکس: نگارندگان، خرداد ۱۳۹۷

۲-۲-۵- تحلیل محتوای مصاحبه‌های عمیق با مسئولان سرای محله دهکده المپیک

همان‌طور که اشاره شد، بخش اول تحلیل محتوای مصاحبه مرتبط با مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با مسئولان محلی خواهد بود. در همین راستا، با بررسی‌های میدانی و بررسی اسناد محله، افراد زیر که از مؤثرترین افراد در محله هستند، شناسایی شده و برای مصاحبه انتخاب شدند. لازم به توضیح است که مسئولان شهرداری منطقه ۲۲ کمترین میزان همکاری را با پژوهشگر داشته و به دلیل طی شدن روال اداری و ایجاد محدودیت‌های زیاد، امکان مصاحبه با مسئولان شهرداری ناحیه میسر نشد. مسئولان مدیریت محلی نیز به دلیل ناراضی بودن از عملکرد شهرداری و کمبود امکانات و فضای سرا، کمترین میزان همکاری را با پژوهشگر داشتند. به همین علت امکان انجام مصاحبه‌های بیشتری با مسئولان در این محله میسر نشد. لازم به ذکر است که شیوه پرسش سؤالات مصاحبه به فراخور شرایط مصاحبه، از نظر ترتیب سؤالات و نحوه پرسش، متفاوت است. در موارد مورد نیاز، توضیحاتی اضافه بر این سؤالات در راستای شفافیت بحث، برای مصاحبه‌شونده ارائه شده است. بر حسب اطلاعات مورد نیاز و افراد در دسترس، افراد زیر برای مصاحبه انتخاب شدند که اسامی و جایگاه این افراد به شرح زیر است: (ذکر اسامی و مشخصات افراد با هماهنگی و کسب اجازه از آنان، انجام شده است).

اسامی مصاحبه‌شوندگان و مسئولان محلی

ردیف	نام و نام خانوادگی	سمت
۱	ناهید جانپهان	مدیر محله دهکده المپیک
۲	سارا رنجبر	مسئول امور اداری و ثبت‌نام سرا (مسئول خانه سلامت)
۳	آقای صابری	دبیر شوراییاری
۴	لطیفه حسن‌زاده	مسئول سمن‌ها

- سؤالات شناخت کلی محله

سطح آگاهی و تحصیلات، معیشت و اقتصاد مردم محله مردم این محله اغلب بازنشستگان یا کارکنان تربیت‌بدنی و سازمان ورزش هستند؛ بنابراین افراد مسن و با تحصیلات کم در آن زیاد است. معیشت مردم در سطح متوسط رو به پایین است.

شناخت بهره‌وران و ذی‌نفعان اصلی در مدیریت محله
 مهم‌ترین ذی‌نفعانی که از نظر شوراییاران محله دهکده المپیک در مدیریت محله مشارکت دارند و در امور مختلف محله با توجه به حوزه عملکرد خود مداخله دارند، عبارت‌اند از:

- مساجد
- بسیج
- هیئت امنای محله
- مدارس
- سرای محله و شوراییاری
- نهادهای خدمات‌رسانی محلی: آتش‌نشانی، کلانتری، فروشگاه‌ها، بانک‌ها و...

سابقه مشارکت مردم و نهادهای محلی در محله دهکده المپیک سابقه مشارکت در محله از سوی مردم محلی را نداریم. مشارکت بخش خصوصی در محله بخش خصوصی مشارکتی در این محله ندارد. مشارکت و تعامل با نهادهای علمی و دانشگاهی دانشگاه علامه طباطبایی برای برگزاری برخی از دوره‌های سلامت و آموزش‌های شهروندی با سرا در ارتباط است.

میزان اعتماد عمومی در سطح محله به نهاد شهرداری و نهادهای محلی

مردم به دلیل خدمات‌دهی ضعیف شهرداری در محله به‌ویژه امنیت، آسیب‌های اجتماعی و جمع‌آوری پسماند و نظافت محله از شهرداری رضایت ندارند. درباره نهادهای محلی، مردم از سرای محله و شوراییاری شناخت چندانی ندارند که بخواهند اعتماد کنند. آن گروه از هم‌محله‌ای‌ها و کسبه نیز که با شوراییاران آشنایی دارند، در سال‌های اخیر نسبت به شوراییاری بدبین شده‌اند و تصور می‌کنند کسانی که در شوراییاری فعالیت دارند، دچار فساد مالی بوده و از رانت ناشی از عضویت در شوراییاری بهره می‌برند.

۵-۲-۱- شناخت سرای محله دهکده المپیک

سرای محله دهکده المپیک، در مجاورت اتوبان همت و در خیابان ورزش شرقی قرار گرفته است. این سرا در ضلع جنوب شرقی محله در جایی قرار گرفته است که دسترسی به آن برای اکثریت ساکنان محله برابر نیست. سرای محله دهکده المپیک از سال ۱۳۸۹ در محله دهکده المپیک تأسیس شده و ساختمان آن با تغییر کاربری مرکز تلفن (مخابرات) محله دهکده المپیک شروع به کار کرده است.

موقعیت قرارگیری سرا در محله دهکده المپیک

تنظیم: نگارندگان، منبع عکس: <http://map.tehran.ir/streetview/>

۵-۲-۲-۵- شاخص‌های مکانی سرای محله

سرای محله به لحاظ ویژگی‌های مکانی و کالبدی از طریق شاخص‌های زیر بررسی شده است. این شاخص‌ها عمدتاً معطوف به مکان‌یابی سرای محله هستند و مواردی مانند دسترسی و نفوذپذیری را سنجیده‌اند. در بررسی کالبدی بخشی از این شاخص‌ها نیز امکانات سرا را می‌سنجد.

شاخص‌های بررسی شده به شرح جدول زیر است: به گفته مسئولان سرا تعداد اتاق‌های سرای محله و فضای موجود برای فعالیت‌های سرا ناکافی و مهم‌ترین مشکل سرا کمبود فضاست. خانه کودک سرای محله دهکده المپیک

سرای محله دهکده المپیک، منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷.

جدول، شاخص‌های مکانی سرای محله

مفاهیم	توضیحات
محل قرارگیری	انتهای اتوبان همت به سمت غرب- خیابان ورزش شرقی- واقع در بین بلوک‌های المپیک دوم- بلوک ۸۲
دسترسی	سرای محله در مجاورت اتوبان قرار گرفته است و دسترسی به آن از طریق اتوبوس و تاکسی فراهم است؛ اما برای مردم در نقاط دورتر از سرا، دسترسی به سختی صورت می‌گیرد
خوانایی موقعیت	به دلیل قرارگیری در بین بلوک‌های ساختمانی و فضای سبز اطراف ساختمان‌ها این سرا به راحتی قابل تشخیص نیست و از بین انبوه درخت و ساختمان به سختی دیدغ می‌شود
هویت و تعلق خاطر به مکان	عنصر هویت‌بخشی در نزدیکی سرا وجود ندارد
مساحت	۳۰۰
تعداد طبقات	یک طبقه
اتاق‌های موجود در سرا	۵ اتاق
تعداد اتاق‌های درآمدزا (اجاره ای و...) ۲۸	فقط مهدکودک
تعداد اتاق‌های اختصاصی جهت دوره‌های آموزشی و کلاس‌ها	۲ اتاق
تعداد اتاق‌های اختصاصی خانه‌ها	۱
امکانات سرا: (زمین چمن، سالن ورزشی، آمفی‌تئاتر، اتاق جلسات، کتابخانه و قرائت‌خانه)	اتاق کامپیوتر و گیم‌نت دارد

تنظیم: نگارندگان.

۵-۲-۳-ویژگی‌های نیروی انسانی در سرای محله

کارکنان سرای محله دهکده المپیک به تفکیک خانه‌ها، سن، سابقه سکونت در محله، تحصیلات و سابقه کار در سرا به شرح جدول زیر است، مجموع دریافتی کارکنان حاصل از درآمد کل سرا است و مختص به خانه‌ها نیست:

سرای محله دهکده المپیک در مجموع هشت نیروی انسانی دارد. خانه رفاه و خدماتی اجتماعی و خانه پژوهش در حال حاضر مسئولی ندارد. خانه کودک نیز از سوی مربی مهد اداره می‌شود که جزء مسئولان خانه‌ها نیست. مدیر محله و همه کارکنان سرای محله دهکده المپیک محلی هستند. به لحاظ تحصیلات فقط چهار نفر تحصیلات دانشگاهی دارند. مدیر محله دارای تخصص روان‌شناسی بوده و تخصص ایشان مرتبط با مدیریت محله نیست. در مجموع هیچ کدام از کارکنان تحصیلات مرتبط ندارند.

رده سنی کارکنان سرای محله از ۲۱ تا ۵۵ سال است. میانگین سنی کارکنان سرای محله ۳۶/۵ است که به صورت میانگین ساختار جوانی است. سابقه فعالیت کارکنان در سرای محله تغییرات زیادی داشته و در ترکیب نیروها ثبات زیادی دیده نمی‌شود. از عوامل این بی‌ثباتی می‌توان به شرایط نامناسب کارکنان از نظر بهره‌مندی از حقوق و مزایا اشاره کرد. مدیر محله از ارائه اطلاعات درباره حقوق و دریافتی کارکنان امتناع کرد. فعالیت‌های سرای محله در غالب خانه‌ها تعریف می‌شود؛ البته اگر فضایی برای انجام آن داشته باشند که اغلب خانه‌ها به دلیل کمبود امکانات، فضای کافی و کمبود منابع مالی غیرفعال هستند.

منبع عکس: نگارندگان، خرداد ماه ۱۳۹۷.
تنها کلاس آموزشی سرای محله دهکده المپیک

منبع عکس: نگارندگان، خرداد ۱۳۹۷.

مجموع دریافتی (تومان) ۲۹	سابقه کار در سرا	تحصیلات مرتبط	تحصیلات	سابقه سکونت در محله	سن	نام و نام خانوادگی	عناوین	
متغیر	۷	ندارد	دانشجوی دکترا روان‌شناسی	دارد	۳۵	ناهید جانپهان	مدیر محله	
متغیر	-	-	-	-	-	-	خانه پژوهش	
۲,۰۰۰,۰۰۰۳۰	۷	دارد	لیسانس مشاوره	دارد	۳۴	سارا رنجبر	خانه سلامت	
متغیر	۶	ندارد	دیپلم	دارد	۴۳	مژگان دولتی	خانه دوام و ایمنی	
متغیر	-	-	-	-	-	-	خانه رفاه و خدمات اجتماعی	
متغیر	۶	ندارد	دیپلم	دارد	۴۳	مژگان دولتی	خانه خانواده و سبک زندگی (تسنیم)	
متغیر	۴	ندارد	فوق‌دیپلم	دارد	۳۵	مریم مزکی	خانه قرآن و عترت	
متغیر	۲	ندارد	کارشناسی معماری	دارد	۲۱	پدیده کدخدا سرخان	خانه آموزش شهروندی	
متغیر	۲	ندارد	کارشناسی IT	دارد	۲۹	پگاه کدخدا سرخان	خانه فناوری اطلاعات و فضای مجازی	
متغیر	۴	ندارد	دیپلم	دارد	۴۰	لیلا بتشکن	خانه ورزش و تفریحات سالم	
متغیر	۴	ندارد	دیپلم	دارد	۵۵	ریابه ملاشریفی	خانه فرهنگ و ایثار	
متغیر	-	-	-	-	-	-	خانه کودک	
متغیر	متغیر	۴	ندارد	فوق‌دیپلم	دارد	۳۵	مریم مزکی	مسئول امور ثبت‌نام

جدول مشخصات کارکنان سرای محله دهکده المپیک، تنظیم: نگارندگان.

سرای محلات با شهرداری، یک ارتباط طولی و سلسله‌مراتبی برقرار است که در آن سوی شهرداری دستورالعمل‌ها، ابلاغیه‌ها و دستور کارهایی به سراهای محله تحمیل شده و آنها مجبور به تبعیت هستند. مدیر سرای محله دهکده المپیک از این نظر بسیار گلایه‌مند است و گزارش دادن به شهرداری را درحالی که هیچ کمکی به سرای محله نکرده و نمی‌کند، وظیفه خود نمی‌داند. ساختمان سرای محله مربوط به محله بوده و ساختمان سابق مخابرات است. همچنین پرداخت قبوض سرای محله نیز به خود سرا واگذار شده است که با وجود مشکلات درآمدی و مالی سرا، مشکل به نظر می‌رسد. این تعامل بین شهرداری و سرا مثبت ارزیابی نمی‌شود؛ به طوری که مدیر سرا به همین علت همکاری زیادی با پژوهشگر انجام ندادند.

- شورایی: تعامل سرای محله با شورایی به صورت مستقیم است و همواره یکی از اعضای شورا در سرا حضور دارند. در اینجا کمتر شیوه ارتباط شورایی به صورت دستوری و از بالا به پایین به نظر می‌رسد و مدیر محله حق اظهار نظر و تصمیم‌گیری بیشتری نسبت به سایر محلات دارد.

- سازمان‌های مردم‌نهاد: دو انجمن حمایت از محیط زیست و بانوان در محله سابقاً فعال بوده‌اند که در حال حاضر غیرفعال شده‌اند. بنا بر اظهارات مسئول سمن‌ها، این نهادها تا زمانی که در حوزه اعتیاد و خیریه فعال هستند، مشکلی ندارند؛ اما برای نهادهایی که در زمینه‌هایی مانند زنان و محیط زیست فعالیت دارند، مانع‌تراشی و سنگ‌اندازی بسیار است و کمکی هم به آنها نمی‌شود. در نتیجه نهادهای یادشده قادر به ادامه فعالیت نیستند.

- نهادهای علمی و دانشگاهی: سرای محله دهکده المپیک با دانشگاه علامه طباطبایی تعامل دارد؛ البته این نظر مدیر سرا است و به گمان پژوهشگر برای اقدام مؤثری تعامل برقرار نشده، کما اینکه هیچ آموزش یا دوره کارآفرینی از سوی دانشگاه به سرا ارائه نشده است؛ درحالی که چنین خدماتی از سوی دانشگاه علامه طباطبایی در سایر سراهای محلات ارائه می‌شود. به نظر می‌رسد این مسئله ناشی از انفعال مسئولان سرای محله در این باره باشد. این انفعال و بی‌انگیزگی را شاید بتوان با مشکلاتی نظیر کمبود فضا و امکانات توجیه کرد.

- تعامل با فروشگاه، بانک و...: این سرای محله با نهادهای محلی نظیر بانک و فروشگاه برای اخذ تسهیلات برای نیازمندان محله، وارد تعامل شده است. این کمک‌ها در قالب سبده کالا، اسپانسر مالی برنامه‌های سرا و در اولویت مالی قراردادن افراد دریافت وام و تسهیلات برای افراد معرفی شده از سوی سرا، صورت می‌گیرد.

۵-۲-۵-۶- شیوه تبلیغات و اطلاع‌رسانی سرای محله

تبلیغات برای سرای محلات نقش حیاتی دارد. تا زمانی که مردم این فضا و خدماتی را که ارائه می‌دهد به درستی نشناسند، سرای محله در پیشبرد اهداف خود موفق نخواهد بود. شیوه‌هایی که سرای محله دهکده المپیک برای معرفی خود به کار می‌بندد، عبارت‌اند از:

نصب بنر در مقابل سرای محله

- معرفی برنامه‌های سرا در کانال تلگرامی، سایت سرا، پخش بروشور، بنر در معابر

- به گفته مدیر محله، شهرداری بنرهایی را که از سوی سرای محله در معابر نصب می‌شود، می‌کند. با توجه به اینکه سرای محله زیرمجموعه شهرداری است، این عمل شهرداری از سوی ایشان غیرمنطقی است.

- لازم به ذکر است که سایت سرای محله از سال ۱۳۹۲ به‌روزرسانی نشده است و امکان بازدید از کانال تلگرامی سرای محله نیز با وجود

۵-۲-۵-۴- ویژگی‌های برنامه‌های سرای محله دهکده المپیک

مجموعه اقدامات و برنامه‌های سرای محله دهکده المپیک شامل موارد زیر است:

- برگزاری کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی کودکان

- اداره مهدکودک

- ایجاد کارآفرینی در رشته خیاطی و اشتغال‌زایی برای بانوان سرپرست خانوار در محله

- تعامل با برخی نهادهای محله مانند بانک و فروشگاه برای اخذ تسهیلات برای نیازمندان محله

- برگزاری دوره‌های روان‌شناسی شامل: کارگاه آموزشی خودآگاهی و سلامت روان، آموزش روان‌شناسی و مشاوره و کارگاه‌های سبک زندگی سالم مانند کلاس‌های سلامت برای دوری از الکل، مواد، قلیان، تغذیه سالم، تحرک بدنی و...

سرای محله دهکده المپیک کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی زیادی برگزار نمی‌کند و تنها آموزش‌هایی که برگزار می‌شود، مختص کودکان است. مانند زبان، نقاشی، چرتکه، روباتیک و... این سرا مانند سایر سراهای محله، تنوعی در برگزاری کلاس‌ها ندارد و مهم‌ترین علت آن کمبود فضاست. سرای محله تنها یک اتاق برای اختصاص به آموزش و برگزاری کلاس دارد. از آنجا که در محله کمبود مراکز آموزشی برای کودکان و مهدکودک وجود دارد، سرای محله بر فعالیت‌های کودکان متمرکز شده است. به روایت مدیر محله، ۸۰ درصد خدمات آموزشی سرای محله به صورت رایگان ارائه می‌شود.

کارگاه کارآفرینی خیاطی ویژه بانوان سرپرست خانوار در سرای محله دهکده المپیک

منبع عکس: نگارندگان، خرداد ۱۳۹۷

۵-۲-۵-۵- شبکه ارتباطات سرای محله دهکده المپیک

سرای محله به‌عنوان نهاد مدیریت محله، باید با سایر نهادهای فعال در سطح محله ارتباط و تعامل داشته باشد و در حل مسائل و بهبود کیفیت زندگی در محله از این نهادها یاری گرفته یا در صورت نیاز به آنها یاری رساند و همکاری متقابل برقرار کند. تعامل محله دهکده المپیک با نهادهای زیر است:

- مدارس: این ارتباط در قالب اجرای برنامه‌های مشترک فرهنگی و آموزشی و طرح‌های سلامت، برای دانش‌آموزان مدارس نمود پیدا می‌کند. برنامه‌های در این سطح عمدتاً ادامه‌دار و دارای تأثیر عمیقی نبوده و گاهی بنا بر مناسبت‌ها یا موارد خاص به صورت برنامه‌های عمومی کوتاه‌مدت در فضای حیاط مدرسه اجرا می‌شوند.

- مساجد: سرای محله دهکده المپیک معمولاً برای استفاده از فضای مسجد در راستای ارائه خدمات رایگان بهداشتی-درمانی، با آن تعامل دارد. این تعامل در مقایسه با سایر محلات بسیار ضعیف‌تر است. - شهرداری منطقه و ناحیه: تقریباً در همه محلات تعامل و ارتباط

پیگیری‌های بسیار، محقق نشد و در این زمینه مدیر سرا همکاری نکردند. بنابراین اظهار نظری درباره میزان تأثیر کانال سرا در محله و میزان فعالیت آن نمی‌توان داشت. دلیل این ممانعت از ورود به کانال سرا، می‌تواند سطح پایین فعالیت سرا باشد. موقعیت سرای محله به دلیل قرارگیری در بین بلوک‌های ساختمانی دهکده، برای اغلب اهالی محله ناشناخته است.

۵-۲-۵-۷-ویژگی مخاطبان سرای محله

در سرای محله دهکده المپیک نیز مانند اغلب سراهای محله همان‌طور که پیشتر توضیح داده شد، بانوان خانه دار، میانسال و مسن و کودکان عمده‌ترین گروه استفاده‌کننده از خدمات سرای محله هستند. به نقل از مدیر محله دهکده المپیک، «مخاطبان تکراری و روزمره هستند. سرای محله قرار بود پاتوق همه اهالی محله باشد؛ اما در حال حاضر محل جذب مخاطبان خاصی شده است؛ زنان خانه‌دار؛ مخاطبانی تکراری که هیچ خروجی خاصی ندارند».

تعداد مراجعه‌کنندگان سرای محله در روز:

برای گردآوری این آمار در یک روز کاری اواسط هفته از آغاز ساعات کاری سرای محله، به آن مراجعه شده و تعداد افرادی که تا پایان کار سرای محله به سرا مراجعه داشتند، به تفکیک هدف از مراجعه به سرا، برداشت شده است.

هدف از مراجعه	فراوانی
بهره‌مندی از خدمات خانه کودک (هر مادر و فرزند یک بار شمارش شده است)	۱۱
کار آفرینی خیاطی	۴
پرس و جووی کلاس‌ها	۱
مجموع	۱۶

۵-۲-۵-۸-محل تأمین منابع مالی سرای محله

یکی از چالش‌های اساسی سرای محله، فقدان یک منبع مالی مشخص و اثبات است. علاوه بر اینکه برای پرداخت حقوق به کارکنان منبعی وجود ندارد و حقوقی پرداخت نمی‌شود، سرای محله در پرداخت قیوض خدماتی سرا نیز دچار مشکل است. از نظر کمبود منابع مالی برای برگزاری دوره‌ها و آموزش‌ها، مدیر محله اظهار کرد: فضایی برای فعالیت نداریم که به کمبود بودجه برخورد کنیم.

۵-۲-۵-۹-مهم‌ترین چالش‌ها و مسائل سرای محله دهکده المپیک

این بخش از گزارش به صورت نقل قول مدیر محله و کارمندان سرا نگارش شده است.

کمبود فضای سرا: سرای محله ساختمان سابق مخابرات بوده و برای این فعالیت تعریف نشده است. یک اتاق به شورایی و مدیریت، یک اتاق برای امور اداری و ثبت‌نام، یک اتاق برای مهد کودک، یک اتاق برای کارآفرینی خیاطی اختصاص داده شده و تنها یک اتاق برای فعالیت‌های آموزشی و فرهنگی باقی مانده است که فعالیت چندانی نمی‌توان در آن تعریف کرد؛ به همین علت سرای محله عملکرد خاصی ندارد؛ چون فضایی برای انجام آن نداریم.

نداشتن تجهیزات کافی و به‌روز: سرای محله امکانات کافی ندارد. به‌عنوان مثال، سیستم‌های کامپیوتری سرا اغلب قدیمی و فاقد کارایی لازم هستند.

کمبود منابع مالی: سرای محله توان پرداخت پاداش یا دستمزد رضایت‌بخشی

به کارکنان را ندارد و این امر موجب انفعال و کاهش فعالیت خانه‌ها شده است. در حال حاضر بزرگ‌ترین مشکلات سرا مربوط به تأمین هزینه‌های ساختمان، شامل پرداخت قیوض خدماتی می‌شود. شهرداری تا قبل از این، هزینه قیوض خدماتی و مبالغی برای کمک به سراها پرداخت می‌کرد؛ اما از سال گذشته همه این حمایت‌ها قطع شده و قیوض خدماتی سرا به دلیل پرداخت نشدن، مبلغ بالایی شده است. به همین علت در معرض قطعی برق هستیم.

موقعیت قرارگیری نامناسب سرا در محله: کم‌بودن در بین بلوک‌ها و دید نداشتن، موجب شده سرا به راحتی دیده نشود و تنها همسایگان اطراف سرا از موقعیت قرارگیری آن باخبرند. همچنین موقعیت قرارگیری سراسر جایی از محله واقع شده که دسترسی برای همه نقاط محله یکسان نیست و بخش‌هایی از محله به‌طور کلی با سرا مواجه نشده و از وجود آن بهره‌ای نمی‌برند.

موازی کاری نهادهای آموزشی محله: فرهنگ سرا و سرای محله باهم رقابت دارند؛ هر کلاسی که در یکی برگزار شود، دیگری آن را با قیمت پایین‌تری برگزار می‌کند. اگر وظایف مشخص و تقسیم کار شود، فعالیت این دو تداخل پیدا نمی‌کند. سرای محله در موارد بسیاری که وظیفه ندارد، ورود کرده است. مانند کلاس زبان، کلاس تقویتی و... که بر عهده نهادهای آموزشی هستند. سراها برای افزایش درآمدی بسیاری از کلاس‌ها را که در چارچوب وظایف نیست، برگزار می‌کند. حتی فرهنگ سرا نیز برای افزایش درآمد خارج از وظایف خود عمل می‌کند. ما دو سال است از برگزاری این کلاس‌ها به دلیل غیرقانونی بودن خودداری می‌کنیم؛ زیرا آموزش و پرورش می‌تواند برای پلمب ما اقدام کند؛ اما فرهنگ سرا همچنان این کلاس‌ها و بسیاری از کلاس‌های ما را برگزار می‌کند. به این علت که فرهنگ سرا از امکانات بیشتری برخوردار است، طبیعتاً مردم خدمات فرهنگ سرا را انتخاب می‌کنند.

دخالت شهرداری در امور سرای محله: شهرداری ناحیه و شهرداری منطقه، هر کدام به صورت مجزا و متفاوت نظراتی دارند که باید اعمال شود. ما هر روزه با بخشنامه‌ها، دستورالعمل‌ها و دستور کارهای مختلف و پرتعدادی که از شهرداری ناحیه به صورت دستوری به ما ابلاغ می‌شود، مواجه هستیم. سرای محله بودجه لازم را برای تحقق بسیاری از این دستورالعمل‌ها ندارد. شهرداری ناحیه برای اینکه در پایان ماه گزارشی برای ارسال عملکرد خود داشته باشد، به سراها برای اجرای برنامه‌ها و دستورالعمل‌ها فشار می‌آورد. شهرداری به ما کمکی نکرده است که انتظار همکاری دارد. ساختمان اصلی سرای محله را شهرداری گرفت و فروخت و به ناچار در ساختمان مخابرات مستقر شدیم که فضای کافی ندارد و در جای نامناسبی بین بلوک‌ها قرار گرفته است.

قطع حمایت‌های مالی شهرداری بدون پیش‌بینی قبلی: در گذشته شهرداری به سرای محله کمک مالی می‌کرد و هزینه‌های جاری سرا مانند هزینه‌های آب، برق، گاز و... از سوی شهرداری تأمین می‌شد؛ اما سال گذشته یکباره این حمایت‌ها قطع شد. تجویز نسخه‌های یکسان برای محلات از سوی شهرداری: شهرداری برای همه محلات دستورالعمل‌های یکسانی ارسال می‌کند و به ماهیت خاص محلات توجه نمی‌شود. این مسئله درباره خانه‌ها نیز مصداق دارد؛ برخی از خانه‌ها در محلات ما کارکرد ندارند؛ در حالی که در محلات دیگر بسیار فعال هستند. باید به سراها اجازه داده شود بر اساس نیازهای محله خود با خلاقیت بیشتری عمل کنند.

۵-۲-۵-۱۰-شناخت شورایی محله

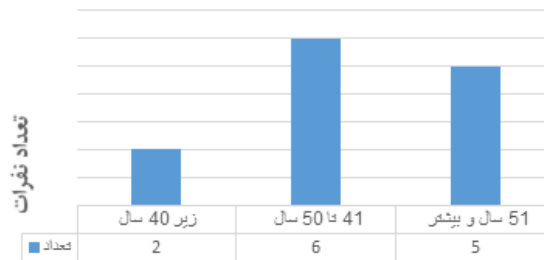
شورایی محله هفت عضو ثابت دارد و پنج نفر نیز عضو هیئت امنا هستند. یک نفر به انتخاب اعضای شورایی به‌عنوان دبیر شورا برگزیده می‌شود. در سرای محله دهکده المپیک، به دلیل اختلافات درون شورا، هنوز موفق به انتخاب دبیر نشده‌اند و از طرف ستاد به صورت دستوری یک نفر به‌عنوان سرپرست شورا انتخاب شده است. به دلیل اهمیت تحصیلات و تخصص اعضای شورایی، تحصیلات و شغل

اعضای شورایاری به سنین بالا گرایش دارد و ترکیب سنی نسبتاً پیر و میانسال است. میانگین سنی اعضای شورایاری حدود ۴۷ سال است.

آنها نیز ذکر شده است. همچنین یکی دیگر از عوامل بررسی شده سن اعضاست. اسامی و مشخصات اعضای ثابت شورایاری و هیئت امانا به شرح جدول زیر است:
همان طور که در نمودار زیر نشان داده شده است، ترکیب سنی

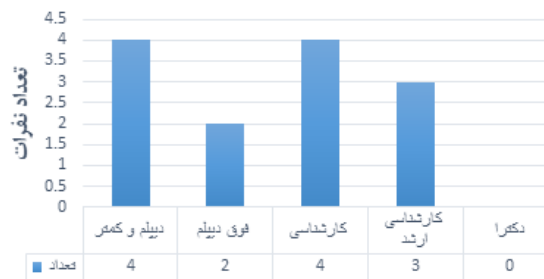
ردیف	نام و نام خانوادگی	نوع عضویت	سن	شغل	تحصیلات
۱	آقای صابری	دبیر شورایاری	۴۰	بی‌کار	کارشناسی روان‌شناسی
۲	خانم دهقان	جانشین دبیر شورایاری	۵۱	خانه‌دار	فوق‌دیپلم
۳	مرضیه افشارفر	منشی شورایاری	۳۲	حسابدار	کارشناسی حسابداری
۴	خواست محمدی	عضو اصلی	۴۰	کارمند سازمان ورزش	ارشد مدیریت ورزش
۵	حاج آقا صباغ	عضو اصلی	۴۰	پاسدار	فوق‌دیپلم
۶	داریوش برزو	عضو اصلی	۷۲	بازنشسته تربیت بدنی	دیپلم
۷	حجت‌الله کاظمی	عضو اصلی	۶۴	بازنشسته نیرو و انتظامی	زیر دیپلم
۸	حاج آقا علی یاری	هیئت امانا	۵۲	ائمه جماعت	ارشد حقوق
۹	موسی کاظمی	نماینده مدارس	۴۵	مدیر مدرسه	کارشناسی آموزش
۱۰	محمدی اطهر	نماینده بسیج	۴۳	پاسدار	ارشد ارتباطات
۱۱	لطیفه حسن زاده	نماینده سمن‌ها	۴۵	خانه دار	کارشناسی قرآن
۱۲	خانم عدالت	نماینده هیئت‌های مذهبی	۵۰	خانه‌دار	دیپلم
۱۳	آقای اشرفی	نماینده شهرداری	۳۵	کارمند شهرداری	دیپلم

مشخصات اعضای شورایاری، تنظیم: نگارندگان.

محدوده سنی

نمودار رده سنی اعضای شورایی محله دهکده المپیک، تنظیم: نگارندگان. از لحاظ مدرک تحصیلی هفت نفر از اعضا در مدارج تحصیلی کارشناسی و کارشناسی ارشد و بقیه اعضا فوق دیپلم، دیپلم و کمتر هستند. غالب اعضا تحصیلات و تخصص لازم مرتبط با امور محله را ندارند. نمودار زیر سطح تحصیلات اعضا را نشان می‌دهد.

مدرک تحصیلی

نمودار سطح تحصیلات اعضای شورایی محله دهکده المپیک، تنظیم: نگارندگان

انتخابات شورایی

در این بخش از سؤالات، از شوراییان درباره نحوه انجام انتخابات شورایی و اطلاع‌رسانی به مردم پرسیده شد. برای انتخابات شورایی تنها از طریق مسجد اطلاع‌رسانی شده و به صورت عمومی در محله تبلیغاتی صورت نمی‌گیرد. به همین دلیل شوراییان با تعداد رأی اندکی انتخاب می‌شوند. از آسیب‌های برگزار شدن انتخابات به این شیوه، این است که نه تنها همه کسانی که صلاحیت و علاقه‌مندی برای کاندید شدن در انتخابات را دارند، مطلع نشده و حضور نمی‌یابند؛ بلکه مردمی که باید در انتخابات شرکت کنند نیز غایب خواهند بود.

۵-۴-۱۱- مهم‌ترین چالش‌ها و مسائل شورایی محله دهکده المپیک

حمایت نکردن شهرداری

در یک سال اخیر عملکرد شهرداری ضعیف بوده است و به شوراییان بها نمی‌دهد. قبلاً ماهی یک بار با شهردار جلسه داشتیم، ولی الان هیچ ارتباطی با شهرداری نداریم. در دوره قبل، ماهی یک یا دو بار با شهردار منطقه جلسه داشتیم و نحوه انجام و پیگیری مسائل انتقال داده شده پیگیری می‌شد. از مشکلاتی که انتقال می‌دادیم، تعدادی که مقدر بود انجام می‌شد؛ اما در حال حاضر ملاقات با شهردار کاملاً برداشته شده است و دیگر به نظرات شوراییان در تصمیم‌گیری‌ها بها نمی‌دهند.

بی‌توجهی به شوراییان در تصمیم‌گیری‌ها

وظیفه اعضای شورایی احصا و دست‌بندی مشکلات محله و انتقال آنها به سازمان‌های ذی‌نفع شده است. این مشکلات اغلب مسائل روزمره و عادی است که وظیفه شهرداری ناحیه است. در تصمیم‌گیری‌های مهم برای امور

مهم محله از نظر شوراییان استفاده نمی‌شود.

تداخل عملکرد سرای محله و شورایی

سرای محله در عملکرد خود مفید نبوده و در عملکرد شورایی نیز موازی‌کاری دارد. سرایا به هدفی که می‌خواستند نرسیدند و از مسیر فرهنگی-اجتماعی خارج شده و وارد بحث‌های مالی شده‌اند. با سرای محله مخالفم، نباید باشد. با ورود سرایا محله، شورایی نیز از رسیدگی به امور محله وارد امور مالی و اداری سرای محله شده و از وظایف اصلی خود بازمانده است.

- تخصص‌نداشتن اعضای شورایی

- اگر تخصص و تحصیلات به‌عنوان یک فیلتر در زمان انتخابات شورایی عمل کند، از اقدامات غیر کارشناسی جلوگیری می‌شود. بسیاری از شوراییان تخصص لازم را برای تصمیم‌گیری در امور محله ندارند.

- شناخت‌نداشتن مردم نسبت به شورایی

- تبلیغات و معرفی مطلوبی از ابتدا برای شورایی‌ها صورت نگرفته است و مردم شناختی از شورایی، اهداف و اعضای آن ندارند.

- مشکلات محله از دید شوراییان

- برخی از مشکلاتی که شوراییان بیان کردند، به شرح زیر است:

- آسفالت محله و کیفیت معابر

- کمبود سرانه فضای سبز

- کمبود مدرسه و مهد کودک

- فزاینده کاره جوانمردان که محل تجمع کارتن‌خواب‌ها و معتادان، حیوانات وحشی و اراذل و اوباش شده است؛

- ورودی دانشگاه علامه و رفت‌وآمد و شلوغی موجب آزار و اذیت اهالی محله است و همچنین دانشجویان دانشگاه در بافت محله مشکلات اخلاقی به وجود آورده‌اند

- اعتیاد و طلاق در محله آسیب اجتماعی به نسبت بالایی محسوب می‌شود

- محله مشکل آب دارد

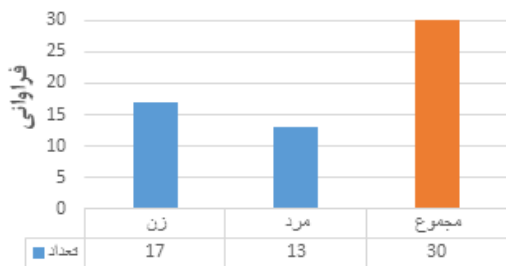
۵-۳- تحلیل محتوای مصاحبه با مردم محلی

در این قسمت برای شناخت بیشتر محله و به دست آوردن یک ارزیابی کلی از وضعیت موجود سرای محلات و شورایی‌ها، مصاحبه با مردم محلی صورت گرفته است. مصاحبه تا جایی ادامه یافته است که پاسخ‌ها شروع به تکرار کند و به اشباع برسیم. این تعداد حدوداً با ۳۰ مصاحبه به نتیجه مدنظر نزدیک شد.

کلیات مشخصات فردی مصاحبه‌شوندگان

۱. جنسیت

از مجموعه ۳۰ نفر مصاحبه‌شونده، ۱۵ نفر زن و ۱۵ نفر مرد بوده‌اند. رعایت تناسب بین تعداد و جنسیت مصاحبه‌شوندگان در این بخش مرکز توجه بوده است. پاسخ‌گویان به صورت تصادفی از بین افراد محلی بالای ۱۸ سال انتخاب شده‌اند.

جنسیت

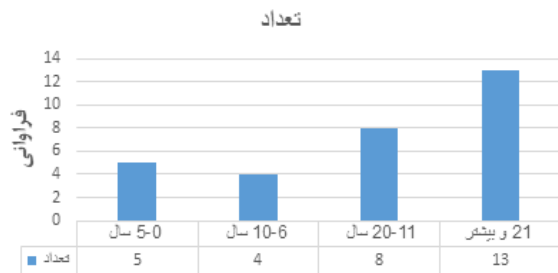
نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار جنسیت، تنظیم: نگارندگان

۲. سن

طول دوره سکونت در محله ملاک خوبی برای سنجش حس تعلق به محله است. هرچقدر محله ساکنان قدیمی و اولیه خود را حفظ کرده باشد، از اصالت و هویت بیشتری برخوردار است. همان طور که در جدول و نمودار زیر مشاهده می شود، ۴۳ درصد ساکنان محله بالای ۲۰ سال در محله ساکن بوده و ۲۶ درصد ساکنان بین ۱۱ تا ۲۰ سال در محله دهکده المپیک سکونت داشته اند. این ارقام نشان می دهد سابقه سکونتی ساکنان در محله بالاست و می توان انتظار حس تعلق بالایی از محله داشت.

مدت سکونت	فراوانی	درصد
۵-۰ سال	۵	۱۶/۶
۶-۱۰ سال	۴	۱۳/۳
۱۱-۲۰ سال	۸	۲۶/۶
۲۱ و بیشتر	۱۳	۴۳/۳
مجموع	۳۰	۱۰۰

جدول مشخصات مصاحبه شوندهگان، مدت سکونت در محله، تنظیم: نگارندگان.

مدت سکونت در محله

نمودار مشخصات مصاحبه شوندهگان، نمودار مدت سکونت در محله تنظیم: نگارندگان.

رضایت از سکونت در محله دهکده المپیک

در بین پاسخ گویان، ۷۳ درصد از سکونت در محله دهکده المپیک رضایت داشته اند. این میزان رضایت از محله ناشی از حس تعلق بالا به محله و هویت محله است. با وجود اینکه بسیاری از خدمات عمومی مانند فضای سبز عمومی و آموزش در محله پایین است؛ اما ساکنان محله از سکونت در محله حس مطلوبی دارند.

نمودار مشخصات مصاحبه شوندهگان، نمودار رضایت از سکونت در محله

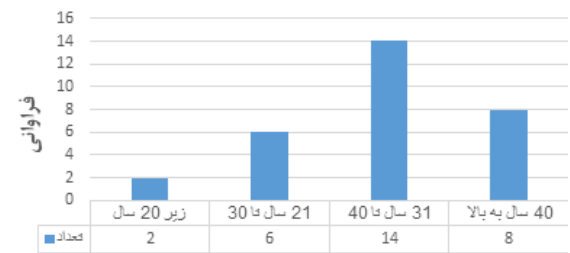
تنظیم: نگارندگان

اطلاع از محل قرارگیری سرای محله

محدوده سنی با توجه به فراوانی گروه های سنی در چهار گروه دسته بندی شده است. به تمام گروه های سنی توجه شده است.

سن	فراوانی	درصد
زیر ۲۰ سال	۲	۶/۶
۲۱ سال تا ۳۰	۶	۲۰
۳۱ سال تا ۴۰	۱۴	۴۶/۶
۴۰ سال به بالا	۸	۲۶/۶
مجموع	۳۰	۱۰۰

جدول مشخصات مصاحبه شوندهگان، سن، تنظیم: نگارندگان

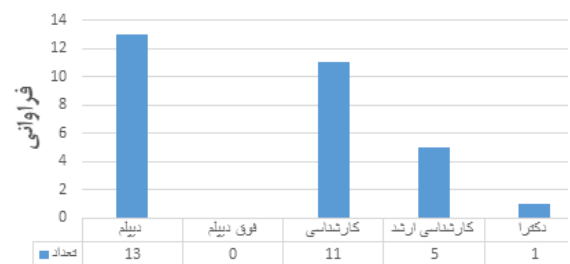

نمودار مشخصات مصاحبه شوندهگان، نمودار محدوده سنی، تنظیم: نگارندگان
۳. میزان تحصیلات

جدول زیر تحصیلات مصاحبه شوندهگان را به تفکیک پنج مقطع تحصیلی بررسی کرده است. این ارقام نشان می دهد ۴۳ درصد از مصاحبه شوندهگان با مدرک دیپلم، بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده اند و پس از آن مدرک کارشناسی بیشتری فراوانی را دارد.

میزان تحصیلات	تعداد	درصد
دیپلم	۱۳	۴۳/۳
فوق دیپلم	۰	۰
کارشناسی	۱۱	۳۶/۶
کارشناسی ارشد	۵	۱۶/۶
دکترای	۱	۳/۳
مجموع	۳۰	۱۰۰

جدول مشخصات مصاحبه شوندهگان، میزان تحصیلات، تنظیم: نگارندگان

مدرک تحصیلی

نمودار مشخصات مصاحبه شوندهگان، نمودار سطح تحصیلات، تنظیم: نگارندگان
طول دوره سکونت در محله

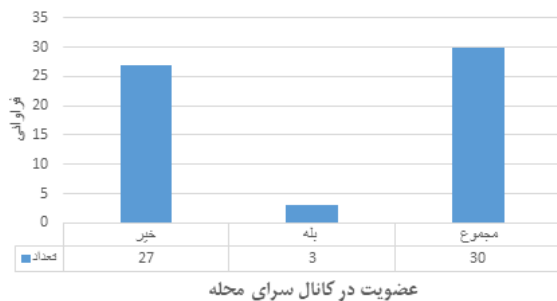
کرده‌اند، اغلب به دلیل مهدکودک بوده است. رضایت از کیفیت خدمات مهدکودک نیز پایین بود؛ اما به دلیل نبود هیچ‌گونه مهدکودکی در محله، به ناچار از مهدکودک سراسرا استفاده کرده‌اند. یک نفر از بانوان نیز در کلاس کارآفرینی خیاطی فعالیت داشته است.

عضویت در کانال سرای محله

یکی از شیوه‌های تبلیغات و اطلاع‌رسانی سرای محله، کانال تلگرامی سراسر است. تقریباً کسانی که از خدمات سرای محله استفاده می‌کنند، برای اطلاع از اخبار سرای محله در این کانال عضو هستند. در نتیجه می‌تواند یک ملاک نسبتاً مناسب برای برآورد تعداد مخاطبان سرای محله باشد. ۹۰ درصد از مردم در کانال سرای محله عضو نیستند. با توجه به اینکه تنها شیوه تبلیغات سرای محله در ابعاد فراگیر است، این آمار نشان می‌دهد اکثر مردم محله از ماهیت سرا بی‌خبرند.

درصد	فراوانی	عضویت در کانال سرای محله
۹۰	۲۷	بله
۱۰	۳	خیر
۱۰۰	۳۰	مجموع

جدول مشخصات مصاحبه‌شوندگان، میزان عضویت در کانال سرای محله، تنظیم: نگارندگان.

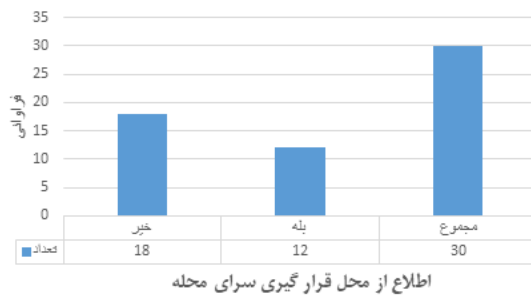
نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار عضویت در کانال سرای محله، تنظیم: نگارندگان
شناخت مدیر محله

متأسفانه آمار بسیار کمی است و ۹۶ درصد از پاسخ‌گویان مدیر محله را نمی‌شناختند. حتی کسانی که از سرای محله استفاده می‌کردند، شناختی نداشتند. تنها فردی که مدیر محله را می‌شناخت، به دلیل استفاده از مرکز کارآفرینی سرا و تعامل دائمی با سرای محله بود.

درصد	فراوانی	شناخت مدیر محله
۹۶,۶	۲۹	خیر
۳,۳	۱	بله
۱۰۰	۳۰	مجموع

مشخصات مصاحبه‌شوندگان، شناخت مدیر محله، تنظیم: نگارندگان.

محل قرارگیری سرای محله برای ۶۰ درصد از اهالی محله شناخته‌شده نیست. این عامل می‌تواند تحت تأثیر جای قرار گرفتن سرا در بین بلوک‌های مسکونی دهکده که بین حجم انبوهی از درختان پنهان شده است، باشد. تقریباً همه کسانی که از محل قرارگیری سرای محله آگاهی داشتند، کسانی بودند که در نزدیکی سرای محله سکونت داشته و در نقاط دورتر به سرا تقریباً هیچ‌کس از محل سرا مطلع نبود.

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار اطلاع از محل قرارگیری سرای محله، تنظیم: نگارندگان

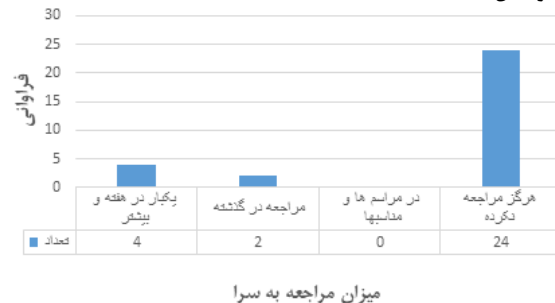
میزان مراجعه به سرای محله

در این بخش از سوالات، از میزان مراجعه و استفاده مردم محله از سراسر سؤال شد. ۸۰ درصد از مردم تا به حال از خدمات سرا استفاده نکرده و هیچ مراجعه‌ای نیز به آن نداشتند. پاسخ‌گویان برای مراجعه نکردن به سرای محله دلایل مختلفی مطرح کردند، این دلایل را می‌توان در قالب عناوین زیر دسته‌بندی کرد:

- کیفیت پایین خدمات ارائه‌شده در سرای محله و آموزش‌های سطحی یا ارائه‌نشده آموزش‌های مورد نیاز و دلخواه
- مشغله کاری و کمبود وقت برای مراجعه به سرای محله
- محدود بودن ساعات فعالیت سرای محله به وقت اداری موجب دوری اقشار کارمند و شاغل از سرای محله
- از خدمات فرهنگ‌سرا استفاده می‌کنم
- علاقه و نیازی به سرا ندارم.

درصد	فراوانی	میزان مراجعه به سرای محله
۱۳/۳	۴	یک بار در هفته و بیشتر
۶/۶	۲	مراجعه در گذشته
۰	۰	در مراسم‌ها و مناسبت‌ها
۸۰	۲۴	هرگز مراجعه نکرده
۱۰۰	۳۰	مجموع

جدول مشخصات مصاحبه‌شوندگان، میزان مراجعه به سرای محله، تنظیم: نگارندگان.

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار میزان مراجعه به سرای محله، تنظیم: نگارندگان

کسانی که از خدمات سرای در حال حاضر یا در گذشته استفاده

شناخته شده بود، به شرح زیر است:

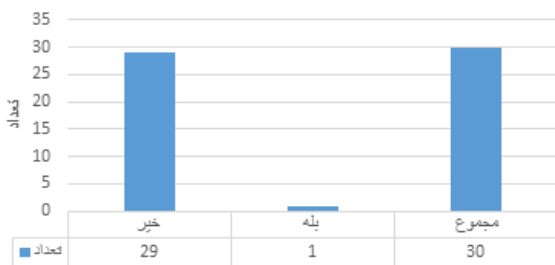
فرآوانی	نام شوراییار
۳	آقای صابری
۳	خانم دهقان
۲	آقای برزو
۱	آقای مبیغ
۱	آقای کاظمی

مشخصات مصاحبه شوندهگان، میزان مراجعه به شوراییاران، تنظیم: نگارندگان

۱۳. مراجعه به شوراییاران

در این قسمت از مردم پرسیده شد «اگر مشکلی در محله مشاهده کنید، به شوراییاران مراجعه می کنید؟». ۹۶ درصد از مردم به این سؤال پاسخ منفی دادند. بسیاری از پاسخ گویان علت مراجعه نکردن به شوراییاران را بی تأثیر بودن اقدامات آنان دانستند و عملکرد آنها را به دلیل فعالیت و حضور کم در محله، ضعیف عنوان کردند. در بین پاسخ گویان تنها یک نفر در انتخابات شوراییاری شرکت داشته است.

درصد	تعداد	مراجعه به شوراییاران
۶/۹۶	۲۹	خیر
۳/۳	۱	بله
	۳۰	مجموع

مراجعه به شوراییار

نمودار مشخصات مصاحبه شوندهگان، نمودار میزان مراجعه به شوراییاران، تنظیم: نگارندگان.

۱۴. میزان شناخت از سازمان های مردم نهاد در سطح محلی

در این محله هیچ سازمان مردم نهادی در حال حاضر فعال نیست و به همین علت پاسخ گویان شناختی ندارند.

۱۵. خدمات استفاده شده در سرای محله

از کسانی که از سرای محله استفاده می کردند یا در گذشته مخاطب آن بودند، خواسته شد خدماتی را که بیشتر از آن بهره برده اند، نام ببرند. خدمات و کلاس های زیر نام برده شد:

خانه کودک، کلاس قرآن، روان شناسی و کارگاه کار آفرینی خیاطی علت استفاده نکردن از خدمات سرای محله کمبود وقت و دغدغه شخصی عنوان شد. همچنین سرای محله دوره ای را که پاسخ گویان به آن علاقه داشته باشند، برگزار نکرده است.

۱۶. مسئولیت پذیری و مشارکت شهروندی

در اینجا از اهالی محله سؤال شد «آیا فقط شهرداری را در قبال مسائل و امور محله مسئول می دانند؟»: اغلب مردم شهرداری را مسئول محله

شناخت مدیر محله

نمودار مشخصات مصاحبه شوندهگان، نمودار شناخت مدیر محله، تنظیم: نگارندگان.
رضایت از عملکرد سرای محله

پرسش این سؤال اگر چه مطرح شد؛ اما با توجه به شناخت نداشتن لز سرای محله و خدمات آن از سوی درصد بالایی از پاسخ گویان، (فقط ۱۳ درصد از پاسخ گویان در حال حاضر از خدمات سرای محله استفاده می کنند)، بی معنا به نظر می رسد. در پاسخ به این پرسش، اکثر پاسخ گویان مطرح کردند اصلا هیچ شناختی از سرای محله ندارند که در این باره پاسخ گو باشند. حتی همان درصدی که از سرای محله شناخت داشتند، اغلب از خانه کودک سرا استفاده کرده و از کیفیت خدمات آموزشی سرا اطلاعی ندارند. با توجه به فعالیت کم سرای محله نیز طبیعی است که کسی از آن استفاده نکرده باشد.

آگاهی از اهداف تشکیل سرای محله

اگر چه اکثر پاسخ گویان در مواجهه با این سؤال اظهار بی اطلاعی کردند؛ اما از برخی پاسخ ها کلیدواژه های زیر برای دهکده المپیک استخراج شد:

- رسیدگی به امور و مشکلات محله
- ارائه خدمات آموزشی
- برقراری ارتباط بین مردم و شهرداری
- ارائه گزارش امور محلات به شهرداری
- برگزاری تورهای زیارتی و گردشگری.

آگاهی از وظایف مدیر محله

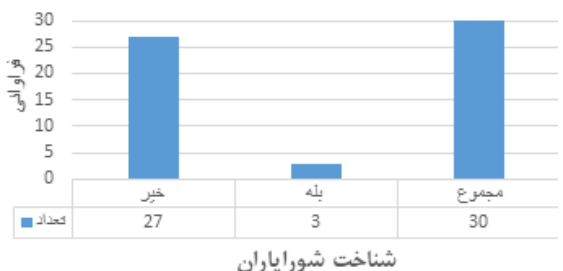
پاسخ این پرسش، با توجه به شناخت نداشتن از سرای محله و آشنایی نبودن با ساختار مدیریت محله و مدیر محله، در اکثر موارد «نمی دانم» بود. پاسخ های زیر نیز دریافت شد:

- رسیدگی به امور و مشکلات محله
- برنامه ریزی برای ارائه خدمات آموزشی و مدیریت کلاس ها
- انتقال مشکلات محله به مراجع ذی ربط.

میزان شناخت از اعضای شوراییاری

متأسفانه اکثریت محله هیچ شناختی از شوراییاران نداشتند و برخی اصلا نمی دانستند شوراییار وجود دارد و به چه معناست. برخی از دلایلی که اهالی محله برای نشناختن شوراییاران ذکر کردند، به شرح زیر است:

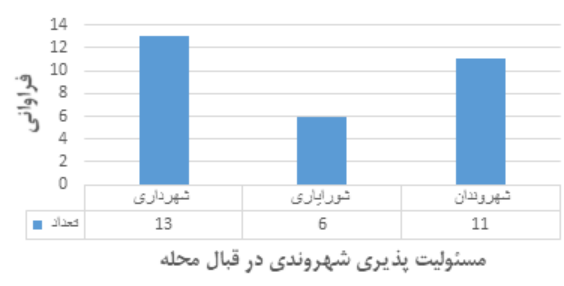
- بی اطلاعی از انتخابات شوراییاری
- مشغله کاری و بی علاقهگی به امور مربوط به سطح محله
- بی قدرتی و بی تأثیری شوراییاری در سطح محله موجب دل سردی از پیگیری آن.

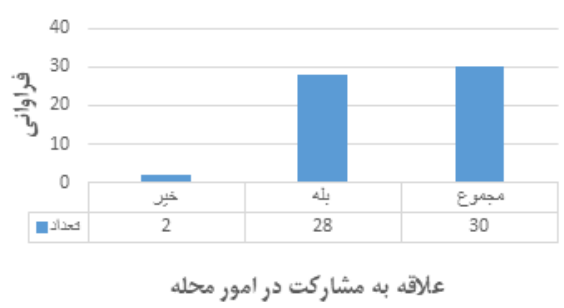
شناخت شوراییاران

نمودار مشخصات مصاحبه شوندهگان، نمودار شناخت شوراییاران، تنظیم: نگارندگان
تعدادی از اعضای شوراییاری که از سوی تنها یک نفر از اهالی محله

می‌دانستند. عده‌ای نیز شهروندان را مسئول محله‌ای که در آن زندگی می‌کنند، دانستند. از دیگر کسانی که درباره محله مسئول شناخته شدند، شوراییاری و هیئت امنای محله بود. به سرای محله اشاره‌ای نشد.

نمودار مسئولیت‌پذیری شهروندی مصاحبه‌شوندگان، نمودار میزان تمایل به مشارکت، تنظیم: نگارندگان
در ادامه این سؤال از مردم پرسیده شد اگر در اداره محله خود از شما مشارکت بخواهند، حاضر به مشارکت هستید؟

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، نمودار میزان تمایل به مشارکت، تنظیم: نگارندگان.

اغلب اهالی محله، حس تعلق بالایی به محله دارند و حیات محله برای اغلب اهالی بسیار ارزشمند است. در نتیجه از این سؤال استقبال کرده و بسیاری به این دلیل که مدت زیادی در این محله سکونت داشتند، اظهار کردند که برای بهبود وضعیت محله خود هر کاری که بتوانند انجام خواهند داد. مابقی پاسخ‌گویان که پاسخ منفی به این سؤال دادند، دلیل آن را مشکلات و دغدغه شخصی ابراز کردند.

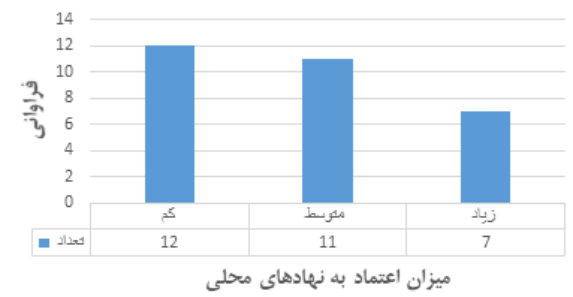
رضایت از عملکرد شهرداری در سطح محله
در این بخش مردم درباره عملکرد شهرداری محل سؤال قرار گرفتند. این سؤال می‌تواند نشانگر نگرش مردم به شهرداری باشد. ارقام زیر نشان می‌دهد اغلب پاسخ‌گویان به این سؤال پاسخ حد متوسط دادند و نسبت به شهرداری در جبهه بی‌تفاوتی قرار گرفتند.

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، رضایت از عملکرد شهرداری، تنظیم: نگارندگان.
از مهم‌ترین دلایلی که پاسخ‌دهندگان برای عدم رضایت کامل خود

مطرح کردند، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:
- خدمات‌رسانی ضعیف به‌ویژه در نظافت محله و رسیدگی نکردن به وجود حیوانات ولگرد مانند سگ و گربه‌هایی که از حاشیه شهر در اماکن متروک محله و فاز نیمه‌کاره شهرک جوانمردان تجمع می‌کنند.
- رسیدگی نکردن به مشکلات اجتماعی و امنیتی محله به‌ویژه مشکلات اخلاقی دانشجویان دانشگاه علامه طباطبایی
- بی‌توجهی به خدمات سطح محلی مانند اماکن تفریحی عمومی و آموزشی.

۱۷. میزان اعتماد به نهادهای محلی (شوراییاری و سرای محله)
مردم اگرچه برخی از شوراییاران را می‌شناسند؛ اما به‌عنوان نماینده محله خود به آنها اعتماد ندارند. مهم‌ترین دلایل بی‌اعتمادی به نهادهای محلی، عبارت‌اند از:
- فقدان اثرگذاری لازم شوراییاران در محله و تشریفاتی بودن جایگاه آنان
- شرکت نکردن در انتخابات و شناخت کم از شوراییار محله.

نمودار مشخصات مصاحبه‌شوندگان، رضایت از عملکرد شهرداری، تنظیم: نگارندگان.

مشکلات محله از دید مردم محلی
اهالی محله دهکده المپیک در مواجهه با این سؤال، مشکلات زیر را نام بردند:
- کمبود پارکینگ به دلیل حضور دانشگاه علامه طباطبایی و ایجاد مشکل در رفت‌وآمد مردم محله
- آبیاری محله
- رسیدگی نکردن شهرداری به نظافت محله
- کمبود خدمات محلی مانند داروخانه و درمانگاه
- مزاحمت‌های دانشجویان دانشگاه علامه طباطبایی و تجمع در محله و ایجاد مشکلات اخلاقی
- بسته‌بودن محله به دلیل اعمال محدودیت‌های دسترسی محلی و ورود ممنوع‌های زیاد
- کمبود خدمات آموزشی و فرهنگی موجب مراجعه به محلات مجاور و طی کردن مسافت طولانی به‌ویژه برای کودکان
- وجود افراد معتاد و مزاحم در کنج‌های محله (فضاهای بی‌دفاع بین فضاهای سبز بافت مسکونی و لایه‌لای درختان)
- فرسودگی معابر و آب‌گرفتگی معبر
- کمبود دسترسی محله به خیابان‌های اصلی
- وجود حیوانات ولگرد و ایجاد آلودگی شدید و مزاحمت در رفت‌وآمد در محله (سگ و گربه)
- کمبود سرویس بهداشتی در محله حتی در پارک‌ها.

جمع‌بندی و تحلیل محله دهکده المپیک
محله دهکده المپیک یکی از محلات منطقه ۲۲ تهران و در حاشیه شمال غرب تهران واقع شده است. این محله با برنامه‌ریزی و به صورت

بزرگ‌ترین مانع تحقق پژوهش شد:

روال اداری کسب مجوز ورود به سرای محله در شهرداری منطقه ۲۲، منبع عکس: نگارندگان، اردیبهشت ۱۳۹۷

از طرف دیگر، سرای محله نیز به دلیل نارضایتی بیش از حد از عملکرد شهرداری ناحیه و منطقه، کمترین میزان همکاری را با پژوهشگر انجام داد و تعیین زمانی برای مصاحبه با مدیر محله، زمان بسیاری برده و در آخر با وساطت و تماس تلفنی از شهرداری مرکزی این امر محقق شد.

عملکرد این سرای محله در برخی موارد مثبت بوده؛ سرای محله با ایجاد کارآفرینی برای بانوان سرپرست خانوار و تعامل با نهادهای خدمات‌رسانی محلی و اخذ تسهیلات برای نیازمندان، در سطح محله موفق به تسهیل برخی امور شده و دست کم برای آن بخش از اهالی محله که از خدمات آن بهره‌مند شده‌اند، شایان احترام و اعتماد است؛ اما به‌طور کلی و فراگیر برای همه محله عملکرد توسعه‌ای نداشته و موفق به جذب همه اقشار محله نشده است.

برای بهبود عملکرد سرای محله، تأمین امکانات و فضایی کافی برای سرای محله و ایجاد همکاری و همدلی بیشتر از سوی شهرداری ناحیه و منطقه ضروری به نظر می‌رسد.

۵-۶- تحلیل و جمع‌بندی

در این فصل، درباره محلات به صورت جداگانه در دو بخش شناخت محله و تدوین نتایج حاصل از مطالعات میدانی، به تفصیل بررسی شد و محلات با دسته‌بندی موضوعی در جداول و امتیازدهی به معیارهای بررسی شده در تک‌تک آنها، به لحاظ بهره‌مندی از این معیارها ارزیابی و مقایسه می‌شوند. پس از آن به جمع‌بندی و تحلیل مسائل، مشکلات و موانع مشترکی که پیش‌روی مدیریت محلات قرار گرفته و در واقع آسیب‌شناسی محلات، پرداخته خواهند شد و سپس در انتهای این فصل نیز راهکارها و پیشنهادات مرتبط با بهبود عملکرد مدیریت محله ارائه می‌شود.

۵-۶-۱- ارزیابی شاخص‌های سنجش موقعیت و عملکرد مدیریت

هدفمند برای اسکان ورزشکاران بازی‌های آسیایی شکل گرفته است به همین علت، قدمت تاریخی چندانی ندارد و عمر محله برابر سال برگزاری مسابقات آسیایی در ایران است.

به دلیل هدف شکل‌گیری محله، بافت محله و شبکه‌بندی معابر در آن، کاملاً منظم و برنامه‌ریزی شده است. تراکم در محله پایین است و اغلب ساختمان‌ها دو یا سه طبقه هستند. بین منازل فضای سبز خصوصی و درختان بسیاری قرار دارد. حتی مرز بسیاری از منازل با پرچین‌های سبز جدا شده است (الگوی که در کشورهای اروپایی استفاده می‌شود و در ایران به دلیل افزایش امنیت ساختمان و حفظ حریمت فضا استفاده نمی‌شود).

از آنجایی که این محله برای سکونت مردم عادی پیش‌بینی نشده و به‌عنوان شهرکی ورزشی در نظر گرفته شده و بعدها به کارمندان تربیت‌بندی و وزارت ورزش واگذار شده است، از بسیاری از خدمات رفاهی و تسهیلاتی بهره‌مند نیست. برای توسعه این خدمات نیز به دلیل بلوک‌بندی‌های منظم با محدودیت فضای روبه‌رو است که این امر امکان یافتن فضای خالی و تعریف کاربری جدید در محله را با محدودیت مواجه می‌کند؛ به‌طوری‌که سرای محله نیز در حال حاضر فضایی برای انجام فعالیت‌های خود نداشته و در ساختمان سابق مخابرات مستقر شده است. سرای محله به دلیل قرارگیری در فضای نامناسب در بین بلوک‌های ساختمانی و انبوه درختان، دید بصری مناسبی ندارد و برای همه ساکنان محله دسترسی یکسانی نداشته و تنها همسایگان سرای محله از وجود آن باخبر هستند.

سرای محله دهکده به دلیل نبود همکاری شهرداری با این سرا و همچنین نبود فضای کافی، عملکرد چشمگیری ندارد. می‌توان گفت همکاری نامناسب شهرداری از سویی و ارسال دستورالعمل‌ها و دستورات پی‌درپی موجب دلسردی و بی‌انگیزگی مدیریت محله شده است و سرای محله به اداره مهدکودک و خیاطی اکتفا کرده است. یکی از مهم‌ترین گلیه‌های مدیریت محله از شهرداری، ارائه‌ندادن فضای مناسب و قطع کمک‌های مالی به سرای محله است. از دیگر اتفاقات عجیب بین سرای محله و شهرداری، تبلیغات و بنرها سرای محله است که شهرداری ناحیه نه‌تنها کمکی به شناخت و ترویج سرای محله نمی‌کند، بلکه در موارد متعدد اقدام به ازبین‌بردن بنرهای سرای محله در سطح معابر می‌کند.

ترکیب کارکنان سرای محله به لحاظ تحصیلات در سطح نازلی قرار داشته و اغلب تحصیلات دانشگاهی نداشته یا تحصیلات مرتبط ندارند. همچنین اعضای شورایی نیز تخصص لازم را برای اداره امور محله نداشته و چند نفر از آنان دارای سن بالا و سواد بسیار پایین هستند. اهالی محله دهکده المپیک اغلب شناختی از سرای محله و شوراییان نداشته و به این دو نهاد محلی مراجعه‌ای نمی‌کنند. جدای از عملکرد مدیریت محله، دغدغه‌های روزمره مردم محله از مهم‌ترین دلایل بی‌توجهی به این نهادهای محلی است.

از موارد جالب و نادری که در محله دهکده المپیک و منطقه ۲۲ از سوی پژوهشگر مشاهده شد، همسویی سرای محله و شهرداری منطقه در همکاری نکردن با پژوهشگر بود. بوروکراسی اداری شهرداری منطقه مهم‌ترین چالش پژوهش در این محله به‌شمار می‌رود؛ به‌طوری‌که از پیگیری تحقق مصاحبه با مسئولان شهرداری صرف‌نظر شد. در تصویر زیر بخشی از بوروکراسی اداری شهرداری منطقه برای انجام پروژه درون‌سازمانی - که از سوی شهرداری مرکزی انجام می‌شود - جالب توجه است. شهرداری منطقه نه‌تنها به تسهیل روند پژوهش کمکی نکرده، بلکه با بوروکراسی گند، طولانی و زمان‌بر خود تبدیل به

محلات

در فصل گذشته همه محلات بر اساس شاخص‌ها و ویژگی‌هایی کالبدی بررسی و تشریح شدند. در این بخش از طریق امتیازدهی به هر کدام از آنها، وضعیت سرای محله از نظر برخورداری از شاخص مدنظر، قضاوت خواهد شد. شاخص‌هایی که در اینجا برای ارزیابی کالبدی سرای محله در نظر گرفته شده‌اند، به شرح و تفصیل زیر است. این معیارها در جدول صفحه بعد امتیازدهی شده‌اند:

- نفوذپذیری و دسترسی: این شاخص به محل قرارگیری سرای محله از نظر سهولت دسترسی به ویژه سهولت دسترسی افراد پدیده را از نقاط مختلف محله توجه می‌کند. همچنین میزان وضوح بصری بنا بر نفوذپذیری آن کمک می‌کند. از حیث برخورداری این شاخص سرای محله دهکده المپیک و شیخ‌هادی بدترین وضعیت را دارند. سرای محله شیخ‌هادی در یک کوچه بن‌بست واقع شده و از دسترسی آسان بهره‌مند نیست؛ به علاوه از نظر وضوح بصری در محلی قرار گرفته است که به راحتی نمی‌توان آن را تشخیص داد. سرای محله دهکده المپیک نیز در بین یافت مسکونی در ساختمان قدیمی مخابرات در بین انبوهی از درختان اطراف خود واقع شده و تازمانی که فرد در مقابل آن قرار نگیرد، نمی‌تواند آن را تشخیص دهد.

- قلمرو: از معیارهایی که برای ارزیابی این شاخص به آنها توجه می‌شود، بهره‌مندی سرای از فضایی چندمنظوره برای ایجاد بهانه‌ای که ساکنان محله را در کنار هم جمع و به نوعی ایجاد پاتوق کند، همچنین وجود فضاهای باز به صورتی که افراد را ناخواسته دور هم جمع کند، است. از این حیث، سرای محله جماران با وجود فضاهای بسیار، بهترین وضعیت و سرای محله دهکده المپیک بدترین وضعیت را دارد.

- سرزندگی و پاسخ‌گویی: این شاخص میزان فعال بودن فضا در روز، چشم‌انداز و گشایش نوری در ساختمان و بهره‌مندی از فضاهایی برای وقوع تنوع فعالیتی مانند تئاتر، موسیقی، سرگرمی، تفریح و بازی را بررسی می‌کند. انطباق کاربری ساختمان با فرم و فعالیت آن از دیگر معیارهای در خور توجه است. از حیث این شاخص نیز محله جماران بهترین وضعیت و سرای محله دهکده المپیک بدترین وضعیت را دارند. البته از نظر میزان فعال بودن فضا در طول روز، این نتیجه بالعکس بوده و جماران در مقابل سایر محلات وضعیت بدتری داشته و دهکده المپیک از این حیث پویایی بیشتری در روز در فضا داشته است. این معیار علاوه بر فضا بر عملکرد سراسر نیز باز می‌گردد که در روز به چه میزان پویایی و فعالیت دارد.

- رنگ تعلق و اصول زیبایی‌شناختی: این شاخص به وجود جاذبه‌های بصری در بنا اشاره دارد. این شاخص نقش زیادی در جلب توجه مردم محله به سرای محله دارد. بی‌شک ساختمانی که به لحاظ بصری جاذبه ندارد، کنج‌کاو کمتری را نسبت به خود برمی‌انگیزاند. از این نظر نیز سرای محله جماران بهترین امتیاز و سرای دهکده المپیک کمترین امتیاز را به خود اختصاص داده است.

- محصوریت و امنیت: این شاخص ارتباط مستقیمی با امنیت بنا، بهره‌یز از قرارگیری سرای محله در نقاط فاقد دید و نبود فضاهای بی‌دفاع در محل قرارگیری سرای محله و در فضای داخلی سرا (فضایی که موجب شکل‌گیری خلوت شود) دارد. از این حیث سرای محله دهکده المپیک، استخر و شیخ‌هادی وضعیت مطلوبی ندارند. طبق نتایج برآمده از مصاحبه‌ها نیز این سراها در بُعد امنیتی با چالش مواجه بوده‌اند.

- خوانایی: در این شاخص نحوه تعریف فضاهای داخلی سرا اهمیت زیادی دارد. رعایت سلسله‌مراتب فضاها، نحوه استفاده از رنگ و تشخیص‌پذیر بودن فضا از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. به‌جز محله جماران، از این حیث اغلب سراها وضعیت مطلوبی ندارند. البته در نمای هیچ کدام از سراها از رنگی که نقش سرای محله در بنا قابل تشخیص باشد، استفاده نشده است. تنها در سرای محله استخر و صاحب‌الزمان که از ابتدا به قصد سرای محله ساخته شده‌اند، این ترکیب رنگی وجود دارد که زیبایی بصری را برای جذب مخاطب ندارد.

- اقتصاد: این شاخص به هزینه‌های نگهداری از ساختمان سرای محله مرتبط است. همچنین بهره‌مندی از فضاهای متنوعی که سبب درآمدزایی برای سرای محله باشد، از معیارهای مهم است. هزینه‌های نگهداری سرای محله

جماران بسیار بالا و سایر سرای محلات هزینه‌های جاری و روزمره خود مانند پرداخت قبوض خدماتی را دارند؛ اما به لحاظ بهره‌مندی از فضاهای درآمدزا، سرای جماران تنوع خوبی در بهره‌مندی از این فضاها دارد. سرای محله استخر و صاحب‌الزمان در خارج از فضای سرای محله از این امکانات بهره‌مندند و سرای شیخ‌هادی و دهکده المپیک فقط از فضای خانه کودک برخوردار هستند که درآمدزا به‌شمار می‌رود. پس از تحلیل و بررسی کامل شاخص‌های کالبدی شناخت سرای محلات، سرای محلات به لحاظ بهره‌مندی از مزایای کالبدی سطوح زیر قرار می‌گیرند. به این ترتیب، سرای محله جماران به لحاظ کالبدی بهترین وضعیت و سرای محله دهکده المپیک از نظر امکانات کالبدی بدترین وضعیت را داراست.

سطح‌بندی کالبدی سرای محلات	
جماران	استخر
صاحب‌الزمان	شیخ‌هادی
دهکده المپیک	

با توجه به بررسی‌های انجام‌شده درباره هریک از محلات که به تفصیل در فصل گذشته بررسی و تحلیل شدند، می‌توان معیارهای ارزیابی مدیریت همه محلات را به صورت زیر جمع‌بندی و امتیازدهی کرد. این امتیازات بر اساس برداشت پژوهشگر از شناخت میدانی به‌دست آمده از مشاهدات و مصاحبه‌ها صورت گرفته است.

پس از تحلیل و بررسی کامل شاخص‌های عملکردی ارزیابی مدیریت محلات، سرای محلات و شورایی از نظر عملکرد در سطوح زیر قرار می‌گیرند. به این ترتیب، مدیریت محله صاحب‌الزمان به لحاظ عملکردی بهترین وضعیت و مدیریت محله شیخ‌هادی بدترین وضعیت و عملکرد را داراست و این به این معناست که محله صاحب‌الزمان در مقایسه با چهار سرای محله دیگر، کارکرد توسعه‌ای بیشتری در محله داشته است. لازم به ذکر است سرای محله دهکده المپیک در بسیاری از موارد با توجه به امکانات موجود خود، از سراهایی که امکانات بیشتری داشتند، به شکل بهتری از امکانات خود استفاده کرده و با توجه به امکانات اندک، حداکثر عملکرد را داشته است.

سطح‌بندی عملکردی مدیریت محلات	
صاحب‌الزمان	استخر
جماران	دهکده المپیک
شیخ‌هادی	

از نظر ارزیابی کارمندان سرا، بزرگ‌ترین مشکل سرای محلات بهره‌نبردن از افراد متخصص در امور محله و شهر است. از آنجایی که مسئولان خانه‌ها و کارمندان سراها از ساکنان محلی‌ای هستند که به صورت داوطلبانه و بدون

میزان استقلال نظر و آزادی در عملکرد مدیر محله، در موارد زیر اثر گذار است:
 - موفقیت در معرفی سرای محله بین اهالی محل
 - تعامل با نهادهای محلی
 - برقراری تعامل با افراد و کسبه محله
 - ارائه پاداش و دستمزد به کارکنان سرا
 - برخورد با کارمندان.

حقوق و مزایا و قراردادی با سرای محله همکاری دارند، در نتیجه اغلب کسانی که با سرای محله همکاری دارند، معمولاً سطح تحصیلات پایینی داشته و فاقد شغل و مهارت هستند و برای اوقات فراغت خود به سرای محله می آیند. افراد با تحصیلات بالا و تخصص، بدون وجود حقوق و مزایا و به صورت داوطلبانه حاضر به همکاری با سرای محله نیستند. در این باره نیاز به افراد متخصصی است که دارای مهارت و خلاقیت لازم برای فعالیت در سطح محله باشند.
 در بررسی عملکرد مدیر محله عوامل زیادی تأثیر دارد.

۵-۶-۲- جمع بندی و آسیب شناسی مشکلات و موانع مدیریت

معیار	توضیح	جماران	شیخ هادی	صاحب الزمان	استخر	دهکده المپیک
ارزیابی کارمندان سرا	تحصیلات دانشگاهی و مرتبط	۳	۲	۳	۲	۲
	میزان جوانگرایی در ترکیب سنی	۲	۳	۴	۴	۲
	ثبات نیروها و سابقه کار در تیروها در سرا	۵	۱	۳	۲	۲
	محلی بودن نیروها	۵	۴	۴	۱	۵
عملکرد مدیر محله	میزان استقلال نظر و آزادی در عملکرد در مقابل شوراییاری	۳	۱	۵	۲	۴
	میزان استقلال نظر از شهرداری	۴	۰	۳	۳	۱
	موفقیت در معرفی سرای محله بین اهالی محل	۲	۱	۴	۱	۱
	بهره‌مندی از منابع درآمدی غیر از شهریه کلاس‌ها	۰	۰	۴	۲	۰
	تعامل با نهادهای محلی	۳	۱	۴	۲	۱
	برقراری تعامل با افراد و کسبه محله	۰	۰	۴	۰	۰
	ارائه پاداش و دستمزد به کارکنان سرا	۲	۱	۳	۱	۱
	برخورد با کارمندان	۵	۳	۵	۲	۴
	تنوع و جامعیت برنامه‌ها	۳	۲	۳	۳	۱
	در نظر گرفتن نیاز محله در برنامه‌ریزی کلاس‌ها و آموزش‌ها	۳	۲	۳	۳	۱
کیفیت برنامه‌ها	مطابقت با ضوابط و وظایف سرای محله	۲	۲	۲	۲	۲
	هزینه کلاس‌ها	۲	۲	۳	۳	۳
	میزان کار آفرین بودن آموزش‌ها	۱	۰	۲	۲	۳
	در نظر گرفتن همه گروه‌های سنی و جنسی	۳	۲	۲	۲	۲
	شهرداری	۲	۴	۴	۳	۲
سطح ارتباطات و تعاملات سرای محله	شوراییاری	۴	۴	۲	۳	۳
	اهالی محله	۲	۱	۳	۱	۱
	مدارس	۲	۲	۴	۳	۱
	مساجد، حسینیه‌ها و بسیج	۴	۱	۴	۳	۱
	خیریه‌ها	۲	۱	۵	۳	۱
	بخش خصوصی	۰	۰	۲	۰	۰
	سازمان‌های مردم‌نهاد	۰	۰	۳	۳	۰
	سطح سواد و تحصیلات اعضا	۱	۲	۳	۲	۳
	ترکیب سنی اعضا	۱	۳	۴	۴	۲
	میزان اطلاع‌رسانی برای انتخابات شوراییاری	۱	۱	۱	۱	۱
شوراییاری	قدرت تأثیر گذاری در امور و تصمیمات محله	۳	۲	۲	۲	۱
	میزان توافق نظر بین اعضای شوراییاری	۴	۳	۳	۱	۳
	میزان حضور اعضای شوراییاری در سرا و سطح محله	۳	۱	۱	۱	۲

تنظیم: نگارندگان

محلات

در فصول گذشته مبانی نظری و مفاهیم مرتبط با مدیریت محلی به تفصیل بررسی و ابعاد مختلفی که باید در ارزیابی مدیریت محله به آن توجه شود، تشریح شد. سپس پنج محله که از سوی کارفرما، معرفی شده بودند، به‌عنوان نمونه موردی در معرض شناخت قرار گرفته و به لحاظ عملکرد ساختار مدیریت محله تحلیل شدند. در این قسمت، آنچه به صورت کلی یا کمی در فصل گذشته گفته شده، جمع‌بندی می‌شود و در قالب آسیب‌شناسی ساختار مدیریت محلات و دلایل عدم موفقیت و موانع مختل‌کننده عملکرد سرا، ارزیابی خواهند شد. برای شفافیت بیشتر مباحث، این نکات در قالب دسته‌بندی ارائه می‌شود و سپس در قسمت بعدی پیشنهادات و راهکارها ارائه خواهد شد.

جایگاه مبهم مفهومی و قانونی مدیریت محله: مدیریت محلی در حال حاضر فاقد هویت مشخصی در اسناد بالادستی است و اساساً اختیارات مدیریت شهری و جایگاه آن در نظام برنامه‌ریزی محلات و مناطق دیده نشده است. از طرفی مدیریت محلی به لحاظ مفهومی برای مدیران شهرداری‌ها نیز به درستی تعریف نشده است. آن چیزی که با عنوان مدیریت شهری محله‌محور نزد مدیران شهرداری متداول شده است، بیشتر به «مدیریت خدمات محله و تراکم‌زدایی از مسئولیت‌های شهرداری در سطح محله» تبدیل شده است. این در حالی است که مدیر محله از حیث وظایف کاری، شبیه یک شهردار است که مقیاس عملکردش در سطح یک محله است؛ اما جایگاه آنها در حال حاضر وظایف بی‌شمار مدیر محله را پوشش نمی‌دهد. به همین علت نحوه برخورد با مدیران محلات و اعضای شورایی، نه در جایگاه مدیران محلات بلکه به‌عنوان بازوی اجرایی دستورالعمل‌های خود در محله است. در حال حاضر سرای محله اجراکننده جشنواره‌ها و برنامه‌های ابلاغی شهرداری و شورایی مسئول گزارش و پیگیری امور جاری و خدماتی محله است؛ در حالی که بر اساس تعریف «اوست هویی زن» مشارکت سهیم شدن مردم در تدوین سیاست‌ها و پیشنهادهاست. گرفتن اطلاعات از شوراییاران و مدیران محلات درباره محلات تمام ماجرا نیست؛ بلکه مشارکت کامل تنها در جایی تحقق می‌یابد که مردم و مسئولان سطح محلی بتوانند نقش فعالی در فرآیند تصمیم‌گیری‌ها و اداره محله بر عهده گیرند.

رابطه سلسله‌مراتبی و از بالا به پایین شهرداری در قبال سرای محله: مدیران میانی شهرداری و شهرداری ناحیه به‌عنوان نهاد بالادستی محلات عمل کرده و اعمال قدرت، نفوذ و مداخله در امور سرای محلات را حق قانونی و طبیعی خود دانسته، برای مدیریت محلات تعیین تکلیف می‌کنند. این موضوع به حدی بین مدیران شهرداری عادی دیده می‌شود که در یکی از شهرداری‌های مناطق برای سرای محلات چارت وظایف تهیه کرده و انتظارات خود را از مدیریت محلات فهرست می‌کنند. این نحوه برخورد ریشه در باورها و درک نادرست مدیران از نقش مدیریت محلات دارد. از آنجا که دستورالعمل مشخصی وجود ندارد، در مناطق مختلف بر اساس سلاقی شخصی و درک مدیران با سرای محلات و شوراییاری برخورد می‌شود. مخدوش شدن استقلال سرای محلات بر اثر این نوع برخورد در سرای محلات، به حدی است که بدون اجازه شهرداری ناحیه و منطقه، اجازه ورود به سرای محله از سوی پژوهشگر داده نشده و پس از اجازه شهرداری نیز از ارائه بسیاری از اطلاعات به دلیل لزوم پاسخ‌گویی به شهرداری ناحیه امتناع کردند. اغلب مدیران محلات خود را مجریان ابلاغیه‌های شهرداری می‌دانند.

تعارض‌های عملکردی در سطح سرای محلات: سرای محله و مدیریت محلی، به نحوی عرصه کشمکش‌های قدرت‌های متعارض در

سطح محله و شهرداری شده است. این تعارض‌ها را می‌توان در سطوح مختلف بررسی کرد. از سویی معاونت فرهنگی شهرداری، مدیریت محلات را در رقابت با خود دیده و تلاش در تضعیف یا حذف آنان دارد و از سوی دیگر، قدرت شوراییاری‌ها با راه‌اندازی مدیریت محله با تضاد منافع روبه‌رو شده است. در بسیاری از محلات، سرای محله تعیین و تغییر مدیر محله همواره در کشمکشی بین اعمال نظر شوراییاری، هیئت امنا و شهرداری ناحیه قرار می‌گیرد. سرای محله همواره خود را در فضای پاسخ‌گویی و تابعیت متعارضی بین شوراییاری، هیئت امنا و شهرداری ناحیه گرفتار می‌بیند. مدیران اجتماعی و فرهنگی خواستار انجام برنامه‌های خود و شوراییاری نیز برنامه‌های خود را طلب می‌کند و هرکدام از اینها ابزارهایی برای اعمال فشار و تضعیف مدیر محله در اختیار دارند که اغلب به اهرم‌های مالی برمی‌گردد. این موضوع خود را به شیوه‌های مختلف در محله نشان می‌دهد. برای مثال، در محله صاحب‌الزمان شوراییاری به‌طور کامل فعالیت در محله را قطع کرده و فقط به صورت اسمی شوراییاری محله است و اداره امور اغلب بر عهده سرای محله است؛ اما در محله شیخ‌هادی و استخر کاملاً کنترل و قدرت در دست شوراییاری است و ثبات در مدیریت و کارکنان سرا به علت تغییرات سلیقه‌ای شورا مختل شده است. با وجود اینکه بیشترین فشار در این تناقض‌ها بر دوش سرای محله است؛ اما در اغلب مصاحبه‌ها مدیران امور اجتماعی ناحیه و شوراییاران خواستار حذف نهاد سرای محله شده‌اند.

نبود تعریف حقوقی از جایگاه کارکنان سرای محلات: مدیر محله، کارکنان سرای محله و مسئولان خانه‌ها، به لحاظ حقوقی جایگاه تعریف‌شده و مشخصی ندارند. آنها حقوق اولیه شغلی مانند برخورداری از قرارداد، حقوق ثابت و مشخص، بیمه، مزایا، سوابق شغلی، حق برخورداری از مرخصی و... را ندارند. کارکنان سرا به حدی امنیت شغلی خود را پایین می‌بینند که به مرخصی بلندمدت نمی‌روند. مهم‌ترین مانع این پژوهش نیز همین واکنش مدیران بر اثر احساس ناامنی و ارائه‌ندادن اطلاعات صحیح و کامل بود. عملکرد ضعیف بسیاری از سراها به فقدان امنیت شغلی بازمی‌گردد. کارکنان سرای محله به دلیل دلسردی از شرایط موجود، انگیزه و خلاقیت لازم را برای حضور در محله و ادامه فعالیت خود ندارند. به همین علت عده‌ای با به دست آوردن موقعیت شغلی، فعالیت در سرای محله را ترک می‌کنند؛ در نتیجه سرا با بی‌ثباتی در کارکنان خود مواجه می‌شود. سرای محله باید از تیم ستادی با انگیزه و متخصصی برخوردار باشد. به دلیل همین جایگاه متزلزل شغلی، سرای محله افراد متخصص را جذب نکرده و اغلب افراد فعال در سرا، افراد با تحصیلات پایین یا بی‌کارانی هستند که از روی ناچاری وقت خود را در سرا می‌گذرانند. فرض داوطلبانه مشارکت‌داشتن نیروهای متخصص بدون انتظارات مالی، تصویری بسیار خوش‌بینانه و غیرواقعی است.

فقدان مشارکت‌پذیری ساختار مدیریت محله: ساختار سرای محلات بر اثر دیدی غلط که نسبت به آن وجود دارد و پیش‌تر توضیح داده شد، به‌شدت تمرکزگرا، برنامه‌محور و غیرمشارکتی است. بیشتر فعالیت‌های سرای محله دستوری، آمرانه و به‌شدت گزارش‌محور و مبتنی بر ارائه عکس، مستندات و سند و آمار است. عموم برنامه‌هایی که مدیران محلات اجرا می‌کنند، ماهیت مشارکتی نداشته و مردم نقشی در تعیین اولویت و نیازسنجی برای اجرای برنامه‌ها ندارند. در اکثر محلات نقش بسترسازی مدیریت محلات در جلب مشارکت مردم به ارائه ابتدایی‌ترین سطح خدمات اجتماعی و فرهنگی در نازل‌ترین سطح کیفیت، تنزل یافته است. مشارکت مردم عموماً بر اساس شرکت در کلاس‌های

فعالیت کارکنان سرای محله و مسئولان خانه‌ها به صورت داوطلبانه از بین مردم محلی دیده شده است. این در حالی است که لزوماً افراد محلی تخصص و مهارت لازم را برای اداره امور محله و فعالیت در سطح محلی ندارند. هر چند این نتیجه‌گیری درباره تخصص یا محلی بودن کارکنان نیاز به تحقیق بیشتری دارد؛ اما با مشاهدات پژوهشگر به نظر می‌رسد تخصص بر محلی بودن اولویت می‌یابد. همان‌طور که در فصل گذشته بررسی شد، مدیر محله صاحب‌الزمان عملکرد مثبتی در مقایسه با سایر مدیران محلات داشت و موفق به جذب اعتماد و توجه بیشتری در بین اهالی محله شده بود؛ در حالی که از اعضای محله نبوده است. این در حالی است که مدیر محله جماران که جزء معتمدین سرشناس محله محسوب می‌شد، عملکرد چندانی مثبتی نداشت. هر چند این نتیجه‌گیری نیاز به تأمل بیشتری دارد؛ اما به صورت کلی می‌توان گفت لزوم در نظر گرفتن تخصص و مهارت در مدیر محله و کارکنان به محلی بودن اولویت دارد. اگر فرد متخصصی در محله برای این مسئولیت در دسترس نبود، به جای استفاده از یک فرد محلی غیرمتخصص می‌توان از افراد متخصص استفاده کرد و در کنار آنها از یک یا دو نیروی محلی برای شناخت بیشتر و برقراری ارتباط با مردم محله بهره برد.

تداخل عملکرد سرای محله با سایر نهادهای آموزشی؛ در کنار سرای محله در محلات از سوی شهرداری تهران نهادهای آموزشی-فرهنگی‌ای مانند خانه فرهنگ و فرهنگ‌سراها تعریف شده‌اند. این دو نهاد به صورت بسیار تخصصی‌تر و متنوع‌تر از سرای محله خدمات آموزشی را ارائه می‌دهند و از آنجا که مردم برای دریافت خدمات آموزشی این نهادها را انتخاب می‌کنند، از سرای محله استقبال نمی‌شود. در حال حاضر سرای محله بازنده رقابت با این نهادهاست. این مشکل نیز ناشی از برداشت غلط از وظایف سرای محله است که به صورت موازی با نهادهای آموزشی عمل می‌کند.

بی‌اعتمادی عمومی مردم به نهادهای وابسته به نهادهای عمومی و دولتی؛ همان‌طور که در مبنای نظری در تعریف مشارکت عنوان شد، یکی از ضروریات برای تحقق مشارکت، اعتماد عمومی است. وجود میزان معینی از اعتماد اجتماعی و سیاسی به افراد و نهادها، زمینه را برای افزایش تمایل فرد به مشارکت فراهم می‌کند. از آنجایی که اعتماد عمومی نسبت به نهادهای عمومی و دولتی در بین مردم در سطح پایینی ارزیابی شد، به تبع آن چون مدیریت محله به‌عنوان نماینده شهرداری در محله تصور می‌شود، اعتماد به این نهاد نیز در بین مردم پایین است و همین امر موجب کناره‌گیری قشر وسیعی از مردم از مدیریت محله می‌شود. سراها در محلات به انزوا کشیده شده‌اند و تنها مخاطبان خاصی دارند. سراها هنوز نتوانسته‌اند جریان زندگی در محله شود؛ چراکه مردم رغبتی به حضور در آن نداشته و ساختار فعلی سراها نتوانسته این انگیزه را ایجاد کند.

جبهه‌گیری سیاسی و اعتقادی مدیریت محلات: ارتباط شهرداری با محلات تا پیش از شکل‌گیری شورایی و سرای محله از طریق مساجد و معتمدین محلی فراهم می‌شد. به همین علت انتخاب و شکل‌گیری مدیریت محله نیز از بین همین افراد صورت گرفت. از آنجا که این نهاد محل حضور همه اقشار جامعه نیست، بسیاری از مردم از حضور و آگاهی‌یافتن از ماهیت مدیریت محله بازماندند. در نتیجه بسیاری از مردم شورایی و سرای محله را به این علت که محل حضور افراد مذهبی و اعضای بسیج هستند، نماینده خود ندانسته و به آنها مراجعه ندارند. این مشکل به فقدان فضای عمومی برای اقشار مختلف جامعه است. مسجد توانسته است فضایی برای گردهمایی بخشی از مردم فراهم کند و این نقش برای فرهنگ‌سازی و انتشار اخبار بسیار شایان

آموزشی یا ارائه کمک‌های مردمی تعریف می‌شود. همان‌طور که پیش‌تر در فصل سوم و مبنای نظری به تفصیل بحث شد، مشارکت سهیم کردن مردم در قدرت و اختیارات، نظارت بر سرنوشت خویش و ایجاد بستر و فرصت‌های حضور مردم در تصمیم‌گیری‌ها تلقی می‌شود. هر فردی حق مشارکت در مسائل اجتماع و شهر خود را دارد؛ در حالی که ساختار متمرکز سرای محله، موفق به ظرفیت‌سازی در این حوزه نشده است و تفاوتی بین سرای محله با آموزشگاه‌ها یا فرهنگ‌سراها احساس نمی‌شود. به نظر می‌رسد پیش از ورود به بحث محلات باید به مفهوم مشارکت در بین مدیران میانی و مدیران محلات دقیق‌تر توجه و در این باره تخصصی‌تر عمل کرد.

فقدان منبع مالی مشخص: سرای محله بودجه‌ای مستقل و مداوم که استقلال سراها در هزینه‌کرد آن حفظ شود، ندارد. این بودجه تا الان از سوی مدیران شهرداری و شورایی کنترل و مانع شده که مدیران بر اساس تقاضای اجتماع محلی برنامه‌ریزی کنند و همواره ملزم به تبعیت از یکی از این نهادها هستند. نقصان بودجه سبب گرایش سرای محلات به سمت درآمدزایی و آموزشگاهی شدن، شده است. در حال حاضر بزرگ‌ترین دغدغه سرای محله کسب درآمد برای اداره ساختمان سرای محله است؛ در حالی که تعریف مدیریت محله وظایف مهم‌تری را دنبال می‌کرد. این مشکل به حدی است که ماهیت اصلی سرای محلات را در خود گم کرده است و مدیران شهرداری در سطح‌بندی عملکردی سراهای محلات نیز سرای محلات با درآمد بالا را ملاک ارزیابی خود قرار می‌دهند.

درآمدزایی الزما امر نامطلوبی نیست که از سوی شهرداری از درآمدزایی سرای محله از برخی امکانات خود جلوگیری می‌شود، کم‌اینکه بسیاری از سراهای محلات که از امکاناتی مانند زمین چمن، آمفی‌تئاتر و... برای درآمدزایی برخوردار بوده‌اند (علی‌رغم اینکه تخلف محسوب می‌شود) عملکرد بهتری در سطح محله داشته و فرصت پرداختن به امور دیگر را یافته‌اند؛ نمونه بارز این موضوع در محله صاحب‌الزمان است که به دلیل برخورداری از منابع درآمدی، سرای محله توانسته نقش یک تسهیلگر را در محله بازی کرده و در محله عملکردهای توسعه‌ای هر چند اندکی ارائه دهد. درآمدزایی سرای محله تا جایی که فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی سرای محله را تحت تأثیر قرار ندهند، الزام‌بد نیست.

عدم تحقق کارگروه‌ها و خانه‌ها: سرای محلات در عمل از جلب مشارکت مردم در ارائه خدمات غیرانتفاعی و فرهنگی خود نیز موفق نبوده‌اند. مهم‌ترین نمود آن شکل‌نگرفتن کارگروه‌های تخصصی مردمی است که پیش‌بینی شده بود در ذیل هیئت امنای شکل بگیرد. همچنین خانه‌ها به دلیل فقدان تعریف مشخص عملاً کارایی نداشته و مسئولان خانه‌ها به دلیل عدم انتفاع مالی انگیزه‌ای برای فعالیت ندارند. در حالی که هنوز درک عینی و مشخصی از مفهوم مشارکت در سطح محلات شکل نگرفته است، نمی‌توان از مردم انتظار داشت به صورت داوطلبانه و صرف‌کردن وقت و هزینه خود به مشارکت در کارگاه‌ها و خانه‌ها بپردازند. همچنین به دلیل یکسان دیدن محلات و بی‌توجهی به شرایط خاص محلات، بسیاری از این خانه‌ها در برخی محلات کارایی ندارد. ساختار سرای محله با وجود تعداد زیادی خانه و مسئول به صورت گسترده‌ای شکل گرفته است؛ در حالی که اگر این نیازها در سطح محله از سوی مدیران شناسایی شده و در صورت نیاز فعالیتی تعریف شود، تعداد کارکنان کاهش یافته و مدیریت و تأمین هزینه‌های آن ساده‌تر است.

تناقض بین تخصص یا محلی بودن: در اسناد مدیریت محله نحوه

توجه است؛ اما این نقش را برای بخشی از مردم محله که در این فضا حضور می‌یابند، بازی کرده و سایر مردم صداهای خاموشی هستند که محلی برای بروز نظر و حضور خود ندارند. حتی انتخابات شورایی در مساجد انجام می‌شود و بسیاری از مردم حتی از آن مطلع هم نمی‌شوند. به این ترتیب شورایی و سرای محله نتوانسته اصل بی‌طرفی را در محله رعایت کند. تعریف بسیاری از فعالیت‌های سرای محله نیز با همین طرز تفکر صورت می‌گیرد و به‌عنوان مثال در یکی از سرای محلات شوراییاران به دلیل عقاید مذهبی از برگزاری کلاس موسیقی و ورزش بانوان جلوگیری کردند.

وضعیت کالبدی سراهای محله: بین ساختمان‌ها و امکانات سرای محلات در سطح شهر تهران تفاوت‌های فاحشی وجود دارد. انتخاب این سراها در برخی از محلات بر اساس موجودی و داشته‌های محله در ساختمان‌های نامناسب و فرسوده برای این فعالیت انجام شده و معیار خاصی برای آن در نظر گرفته نشده است و در برخی محلات ساختمان سرا از ابتدا برای سرای محله ساخته شده است. برخی از سرای محلات از کمترین امکانات بی‌بهره‌اند و برخی دیگر مجهز و دارای امکانات هستند. در انتخاب محل قرار گرفتن سرا به دسترسی، موقعیت آن در محله و خدمات مستقر در سرا هیچ توجهی نشده است.

بی‌توجهی به مرکزیت اجتماعی و پرداخت صرف به مرکزیت فرهنگی در محلات: فعالیت‌هایی که در سرای محلات کنونی شهر تهران در حال انجام است، مشابه با عملکرد یک فرهنگ‌سرای کوچک در مقیاس محله است. اگرچه فعالیت فرهنگی مناسب می‌تواند به‌عنوان یک زمینه بسیار مناسب برای انجام فعالیت‌های اجتماعی باشد، نباید فراموش کرد که برقراری تعاملات اجتماعی، از اهداف اولیه و اصلی احداث سرای محلات بوده است و نیاز به توجه بیشتری دارد و تنها ایجاد یک مرکز فرهنگی نمی‌تواند پاسخ‌گوی اهداف از پیش تعیین‌شده سرای محلات باشد.

تعریف‌نشدن جایگاه سازمان‌های مردم‌نهاد در مدیریت محلات: سمن‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد در اغلب محلات تهران شکل نگرفته و جایگاه مشخصی ندارند. تنها بر حسب نیاز و ضرورت در محلات با آسیب‌های اجتماعی بالا سازمان‌های حمایت از معتادان و زنان سرپرست خانوار و کودکان کار شکل گرفته است؛ اما سایر نهادها مانند انجمن‌های حمایت از محیط زیست و فعالان حقوق زنان، عرصه‌ای برای

فعالیت خود نمی‌بینند و پس از تشکیل شدن و عدم حمایت از سوی مردم و سازمان‌ها، ناخودآگاه غیرفعال می‌شوند. حتی انجمن‌های حمایت از آسیب‌های اجتماعی نیز به درستی حمایت و هدایت نشده و در برخی موارد اقدامات موازی و کارشناسی نشده‌ای در سطح محلات انجام می‌دهند. این اقدامات حتی در مواردی هم که درست انجام می‌شود، به دلیل عدم حمایت و دیده‌نشدن در نظام تصمیم‌گیری به نتایج مؤثری نمی‌انجامد. پرونده‌های اداری سنگین و طولانی و سخت‌گیری در ارائه مجوز برای فعالیت‌های این نهادها، از دیگر مشکلاتی است که مانع فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد در سطح محلات می‌شود.

عدم حمایت و معرفی صحیح مدیریت محلات در عموم مردم: هم سرای محله و هم شورایی بدون بسترسازی لازم در سطح جامعه، شروع به فعالیت کردند. در نتیجه در بی‌خبری و گمنامی وارد محلات شده و حضورشان به سمت عادی شدن پیش رفته است و دیگر انگیزه‌ای در مردم برای علاقه‌مندی ایجاد نمی‌کند. ضمن اینکه حمایت‌نکردن از فعالیت آنان نیز موجب شد بسیاری از کسانی که در ابتدا نگاهی به این نهاد داشتند، از عملکرد ضعیف و تأثیر اندک آنان دل‌سرد شده و پرونده نهاد مدیریت محلی در ذهن آنان بسته شد. در شرایطی که بستر لازم فراهم نشده، گاهی کاری‌نکردن مفیدتر از انجام اقدام اشتباه است؛ زیرا برگرداندن ذهنیت مردم که با دید منفی شکل گرفته است، به مراتب دشوارتر از جلب توجه در برخورد اولیه با یک نهاد است. سرای محله جز در مقابل ساختمان خود، محلی برای تبلیغات و نصب بنر ندارد. حتی در معابر داخل محله نیز از سوی شهرداری اجازه تبلیغات به آنها داده نمی‌شود (هرچند تبلیغات محلی نیز در شرایطی که عملکرد مدیریت محله از سوی مردم منفی تلقی می‌شود، کاری عبث است. تا زمانی که ساختارها به صورت جدی اصلاح نشده‌اند، هرگونه تبلیغی نقش ضدتبلیغ را ایفا می‌کند).

در انتها برای درک بهتر و شفاف‌تر آسیب‌شناسی محلات به صورت تفکیک‌شده ارائه و جمع‌بندی شده‌اند. عملکرد مدیریت محلات در این پژوهش در قالب شناخت ویژگی‌ها و آسیب‌های پیش‌روی سرای محله و شوراییاری در جدول زیر ذکر شده است. این موارد جزء مهم‌ترین نقاط مشترک آسیب‌زا در تمام سرای محلات به‌شمار می‌رود.

آسیب‌شناسی ساختار مدیریت محله در محلات:
جماران، شیخ‌هادی، صاحب‌الزمان، استخر و دهکده المپیک

<p>۱. وظایف، اختیارات، شیوه انجام امور و حیطه فعالیت مدیران محلات به درستی تعریف نشده است؛ به‌عنوان مثال شیوه‌های مشارکت در محله تعریف نشده و مشخص نیست چه فعالیتی در محله مشارکت مردم تلقی شده است</p> <p>۲. ساختار مدیریت محله به دلیل برخورد شهرداری نواحی و مناطق به صورت آمرانه، متمرکز، برنامه‌محور و غیرمشارکتی شکل گرفته است</p> <p>۳. معیار سنجش عملکرد مطلوب سرا وابسته به ارائه گزارش ماهانه و مبتنی بر عکس، سند و ارائه آمار و اطلاعات شده است</p> <p>۴. با محلات برخورد یکسان و تیبیکال شده و محتوای فعالیت آنها به صورت ابلاغیه و دستورالعمل‌ها از نهاد بالادست تعیین می‌شود</p> <p>۵. سرای محلات به سمت درآمدزایی و انتفاعی‌بودن پیش رفته و هدف اصلی کسب درآمد است</p> <p>۶. سرای محله از نهاد مدیریت محله به نهاد ارائه‌دهنده خدمات آموزشی تبدیل شده است</p> <p>۷. سطح دوره‌ها و آموزش‌های ارائه‌شده در نازل‌ترین سطح ممکن بوده تا بتوانند با به‌کارگیری ارزان‌ترین مربی دوره‌ها را با قیمتی برگزار کنند که هم مردم توان پرداخت داشته باشند و هم سرای محله کسب درآمد کند این مسئله موجب از دست دادن برخی مخاطبان به دلیل کیفیت پایین خدمات سرا شده است</p> <p>۸. واگذاری مسئولیت نظارت بر سرای محله به شورایی و هیئت امناء، درحالی‌که فاقد تخصص لازم بوده و سلیقه‌ای عمل می‌کنند</p> <p>۹. وجود موازی‌کاری بین نهادهای وابسته به شهرداری مانند خانه فرهنگ و فرهنگ‌سرا و رقابت با آنان نقش سرای محله را کمرنگ کرده است</p> <p>۱۰. ورود سرای محله به بحث خدمات درمانی رایگان مانند گرفتن فشارخون، تست قند خون و... که در تمام درمانگاه‌ها انجام می‌شود</p> <p>۱۱. جذب‌کردن گروه‌های مختلف سنی و جنسی به دلیل محدودبودن به ساعات کاری اداری و ضعف در تنوع برنامه‌ریزی موجب شده سرای محله در اذهان مردم به پاتوق بانوان شناخته شود که البته سرا از همین فرصت حضور بانوان برای فرهنگ‌سازی در محله نیز نتوانسته بهره‌برد و تا حد ارائه خدمات درآمدزا اکتفا کرده است.</p> <p>۱۲. تبدیل‌شدن سرای محله به عرصه بروز جبهه‌گیری‌های سیاسی و مذهبی موجب خاموشی و انزوای بخش بزرگی از صداهای مردم محله شده است</p>	<p>آسیب‌های ناشی از ساختار مدیریت محله</p>
<p>۱. ابهام در نقش، موقعیت و جایگاه حقوقی شورایاران در سطح محله و در مقابل شهرداری در نتیجه بلاتکلیف‌ماندن و بی‌قدرتی شورایاری همچنین برخورد دوره‌ای و سلیقه‌ای مدیران شهرداری به همین علت صورت گرفته و برای شورایاران توقعات نامتعادلی را ایجاد کرده است</p> <p>۲. شکل‌گیری ارتباط نادرست و متعارض و در موارد خصمانه بین شورایاری و شهرداری</p> <p>۳. فقدان بسترسازی لازم در شهرداری‌های ناحیه برای پذیرش جایگاه شورایاران موجب به‌انزواراندن و بی‌قدرتی شورایاران در تصمیم‌گیری برای مسائل اساسی محله و تقلیل آنها در حد گزارشگران امور جاری و خدماتی شهرداری‌های ناحیه شده است</p> <p>۴. نحوه‌گزینش شورایاران فیلتر مشخصی نداشته و اغلب افراد فاقد تخصص، سالمند بازنشسته یا افراد بدون شغل را جذب کرده است</p> <p>۵. نحوه برگزاری انتخابات به صورت غیرشفاف و بدون اعلان عمومی در سطح محله، موجب فقدان پشتوانه عمومی و حمایت مردمی شده است</p> <p>۶. هدفمندشدن ورود افراد به شورایاری به دلیل عدم وضوح وظایف و اختیارات</p> <p>۷. ایجاد فضای رانت و لابی در نبود آگاهی مردم نسبت به وجود شورایاری و وظایف آن</p> <p>۸. سوق‌یافتن نظارت شورایاری بر مدیریت محله به سمت ارتباط آمرانه و متمرکز در مقابل مسئولان سرای محله</p> <p>۹. درگیری شورایاری‌ها در گروه‌بندی‌های سیاسی و ایجاد اختلاف بین اعضا سبب انزوا و حذف برخی از گرایش‌ها در دوره‌های بعدی شورا شده و به دلیل اینکه در اغلب محلات پایگاه اطلاع‌رسانی مسائل مرتبط با شورایاری و انتخابات آن مساجد هستند، ناخودآگاه ترکیب اعضای شورا به سمت هیئت امنای مساجد، فرماندهان بسیج، اعضای سپاه و... سوق پیدا کرده و سبب دوری بخش بزرگی از مردم از شورایاری شده است. این عامل سرای محله را نیز تحت تأثیر قرار داده و همین اثر را روی سرا نیز دارد. این مسئله تا حد زیادی به دلیل فقدان یک فضای تعاملی در سطح محله برای گروه‌های مختلف جامعه است. درحال‌حاضر عمده ارتباط سرای محله، شهرداری و سایر نهادها با مساجد برقرار می‌شود. در نتیجه آن بخش از جامعه که جز بهر هوران این فضا نیستند، در انزوا و خاموشی نه‌تنها صدایشان شنیده نمی‌شود بلکه روز به روز از محله خود دورتر شده و دغدغه‌های روزمره را در اولویت قرار می‌دهند. در غیاب بخش عمده‌ای از جامعه احتمال شکل‌گیری فساد و رانت نیز بالا می‌رود</p>	<p>آسیب‌های موجود در ساختار شورایاری</p>

آسیب‌شناسی ساختار مدیریت محله در محلات:
جماران، شیخ‌هادی، صاحب‌الزمان، استخر و دهکده المپیک

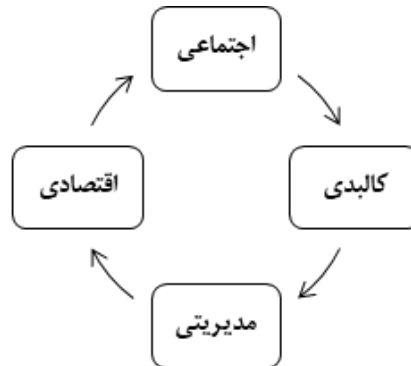
<p>۱. تنزل نقش مدیران محلات به مدیر سرای محله (در واقع مسئول مدیریت کلاس‌های آموزشی) و عدم تحقق وظایف مهم مدیر محله</p> <p>۲. خدشه‌دار شدن آزادی عمل مدیران محلات بر اثر روابط فرمایشی و دستوری شهرداری و تنزل مدیر محله به مجری برنامه‌های فرمایشی و ابلغی شهرداری ناحیه و منطقه، حجم بالای گزارش‌دهی به شهرداری مانع تمرکز مدیر محله به برقراری ارتباط با مردم محله (این ارتباط زمانی شکل گرفت که شهرداری‌ها از سرای محلات حمایت مالی می‌کردند و سرای محله به ناچار از شهرداری تابعیت می‌کرد؛ اکنون با قطع این کمک‌ها و خودکفا شدن سرای محلات، همچنان این ارتباط ادامه یافته و جایگاه سرای محله به‌منوان نهاد خودکفا تغییری نکرده است)</p> <p>۳. کاهش امنیت شغلی و متزلزل کردن جایگاه مدیران محلات از سوی شوراییاری و شکل‌گیری ارتباط دستوری و متناقض بین این دو نهاد</p> <p>۴. قرارگیری در موقعیت متناقض و پرتنش بین شهرداری ناحیه (اداره امور اجتماعی و فرهنگی) و شوراییاری به دلیل خواسته‌های متناقض و لزوم پاسخ‌گویی به هر دو طرف، مدیران محلات را در موقعیتی مبهم و پر استرس قرار می‌دهد</p> <p>۵. فقدان اختیارات، امکانات و منابع لازم برای پیشبرد وظایف سنگین مدیریت محله</p> <p>۶. نبود تخصص، مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی لازم و تعهد کافی نسبت به محله در بین مدیران محلات (ناآشنایی با سوابق مدیریت اجتماعی، فرهنگی، شهری و فرایندهای اداری و شهری که در محلات نیاز است)</p> <p>۷. بهره‌نداشتن مدیران از حقوق و مزایای کافی موجب کاهش انگیزه برای عملکرد مطلوب و حضور فعال در محله می‌شود</p> <p>۸. عدم حمایت حقوقی و واگذاری همه مسئولیت‌های قانونی و حقوقی به مدیران محلات، در حالی که امکان و توان برعهده‌گرفتن آن را ندارند</p> <p>۹. به دلیل نبود بودجه مصوب، مشخص و مداوم، دغدغه همیشگی مدیران به‌جای مسائل محله، کسب درآمد و تأمین بودجه برای پرداخت هزینه‌های سرا و حقوق کارکنان است</p> <p>۱۰. فقدان اختیارات در انتخاب تعداد نیروها و ترکیب نیروهای مورد نیاز به دلیل وجود مسئولان خانه‌ها که در عمل در هیچ‌یک از سرای محلات خانه‌ها و کارگروه‌ها فعال نبوده و کارایی ندارند. خانه‌ها با توجه به نیاز محلات شکل نگرفته است</p>	<p>آسیب‌های مرتبط با مدیر محله</p>
<p>۱. انتخاب محل قرارگیری و نوع ساختمان سرای محله در بسیاری از محلات تابعی از شرایط و امکانات موجود بوده و حد مطلوب را فراهم نکرده است. در برخی محلات سرای محله از ابتدا طراحی، تجهیز کامل و ساخته شده است؛ اما در سایر محلات، ساختمان‌های موجود که اکثر آنها کیفیت و امکانات مناسبی ندارند، به سرا واگذار شده‌اند.</p> <p>۲. به لحاظ دسترسی بسیاری از سراها موقعیت مناسبی نداشته و در معرض دید اهالی محله نیستند؛ اما برخی از سراها بهترین دسترسی را دارند. عدالت در دسترسی به سرا در سطح محله وجود ندارد و همواره ساکنانی که در نزدیکی آن هستند، بیشتر از خدمات سرا بهره‌مند می‌شوند.</p> <p>۳. فقدان هویت در نمای ساختمان‌های سرا به این معنا که نمای مشخصی که بین مردم ساختمان سرای محله را از دیگر ساختمان‌های اداری متمایز کند، وجود ندارد. به جذابیت بصری و زیبایی در طراحی ساختمان‌ها که یکی از عوامل مهم دعوت‌کنندگی فضا است، توجهی نشده است.</p> <p>۴. برخی از سراها فضایی کافی و مناسب برای ارائه خدمات دارند؛ در حالی که بسیاری از سراها فضای کافی برای انجام وظایف خود در اختیار ندارند.</p>	<p>آسیب‌شناسی فضای سرای محله</p>
<p>۱. نداشتن منابع مالی مشخص و باثبات مهم‌ترین دغدغه سرای محلات به‌شمار می‌رود. مشکل همیشگی سرای محله پرداخت حقوق و پاداش کارکنان است.</p> <p>۲. سرای محله علاوه بر پرداخت حقوق کارکنان و هزینه‌های نگهداری ساختمان سرا، باید از بودجه‌ای برای فعالیت در سطح محله برخوردار باشد. با توجه به جدید بودن ساختار مدیریت محله برای جلب نظر مردم و مشارکت آنان، نیاز است در ابتدا هزینه‌هایی برای جذب مردم و حتی توانمندسازی اهالی محله صرف کرد. در بسیاری از محلات با توان پایین‌تر، مردم نتوانایی مشارکت نداشته، بلکه نیاز به حمایت هم دارند. در این شرایط هزینه‌هایی که سرای محله برای ارائه خدمات مطالبه می‌کند، موجب دافعه سرا در این محلات می‌شود</p> <p>۳. با توجه به متفاوت بودن سطح توان مالی محلات، سرا آزادی عملی در تعیین سقف قیمتی برنامه‌های خود ندارد</p> <p>۴. دغدغه سرای محله برای کسب درآمد موجب کاهش شان سرا در محله شده، وقوع فعالیت‌هایی مانند فروش پوشاک، فروش آش‌رشته، همچنین کسب درآمد از راه‌های غیر متعارف، اهالی محله را به منفعت‌طلبی شخصی مسئولان سرا و شوراییاری، بدبین و بی‌اعتماد کرده است</p> <p>۵. سرا در کسب درآمد از بسیاری از فعالیت‌های خود به دلیل رقابت با بخش خصوصی و فرهنگ‌سرا و خانه فرهنگ ناموفق است</p> <p>۶. شفافیت‌نداشتن در نحوه هزینه‌کرد و گردش مالی سرای محلات، موجب ایجاد تناقض بین سرای محله، شوراییاری و شهرداری ناحیه شده است. برخی از محلات از رانت ناشی از اجاره دادن زمین چمن، زمین ورزشی، آمفی‌تئاتر و... در محله بهره‌میرند؛ در حالی که سایر محلات یا از این امکانات بهره‌مند نبوده یا از سوی شهرداری اجازه کسب درآمد از آن را ندارند. به دلیل شفافیت‌نداشتن قانون، بر خورد با این مقوله سلیقه‌ای و وابسته به افراد شده است.</p>	<p>آسیب‌های مرتبط با منابع مالی سرا</p>

۵-۶-۳- ارائه پیشنهادات و راهکارها

در این بخش پس از اینکه در قسمت قبل به تفصیل مشکلات و موانع عملکرد مدیریت محله بررسی شد، به نکات مثبت آن پرداخته شده است و برای بهبود عملکرد سراها در وضعیت فعلی، پیشنهادات و راهکارهایی به شرح زیر مطرح می‌شود. از آنجایی که هر نهادی مانند یک سیستم عمل می‌کند، سرای محله نیز از این موضوع مستثنا نیست. برای بهبود شرایط این سیستم، باید عوامل و ابعاد مختلف مانند یک سیستم مرتبط با هم دیده شوند. به همین علت پیشنهادات در ابعاد

اجتماعی، مدیریتی، اقتصادی و کالبدی ارائه شده است. این عوامل مانند به چرخه به هم مرتبط بوده و بر هم تأثیر می‌گذارند. برای مثال اگر سرای محله همه امکانات کالبدی و اقتصادی را در اختیار داشته باشد؛ اما به لحاظ ساختار مدیریتی دارای مشکل باشد، در نهایت به خروجی مثبتی نخواهد رسید. یک مدیر خوب نیز بدون در دست داشتن فضای کالبدی مناسب و امکانات مالی که ابزار مدیر محله برای اداره محله است، نمی‌تواند تأثیرات چشمگیر داشته باشد. پیشنهادها و راهکارهای این پژوهش به شرح جدول زیر ارائه می‌شود:

پیشنهادات و راهکارها	بُعد
<ol style="list-style-type: none"> ۱. بسترسازی برای ترویج فرهنگ مشارکت در محله و آشناسازی مردم با جایگاه و اهداف مدیریت محله ۲. توجه به تأثیر گروه‌های مختلف از طریق شیوه‌هایی مانند تعریف برنامه‌ها و بسترسازی برای جذب تمام اقشار محله، انعطاف‌پذیری ساعات کار سرای محله و... ۳. ایجاد تناسب بین آموزش‌ها و نیازهای محلات ۴. توجه به توانمندسازی و کارآفرینی در سطح محلات پراسیب ۵. توجه به کیفیت آموزش‌های ارائه شده از سوی سرای محله و رعایت لزوم هدفمندی برگزاری کلاس‌ها ۶. استفاده از فرصت حضور زنانی که به دلیل مهدکودک و آموزش فرزندانشان به سرا مراجعه می‌کنند ۷. ایجاد فضای تعاملی برای حضور مدهای خاموش در محلات و افرادی که محلی برای دیده شدن و اظهار نظر ندارند ۸. شناسایی شبکه‌های اجتماعی فعال در سطح محله اعم از رسمی و غیررسمی از سوی سرای محله و استفاده از پتانسیل حضور و شناخت آنان در محله ۹. حمایت و تسهیل فعالیت‌های سازمان‌های مردم‌نهاد در سطح محلات و تعریف جایگاه واقعی آنان 	<p>اجتماعی و فرهنگی</p>
<ol style="list-style-type: none"> ۱. تعریف جایگاه مشخص برای مدیریت محله در ساختار مدیریتی و حقوقی مشخص با داشتن حق استقلال عمل در سطح محلات جایگاهی معادل شهردار محله با اختیارات لازم ۲. تعریف و تدقیق وظایف سرای محله و مدیر محله، تعریف عملیاتی از مشارکت مردمی و نحوه ورود به آن ۳. آگاهی بخشی در سطح شهرداری و بین مدیران میانی درباره مفهوم و جایگاه واقعی مدیریت محله، انتظارات از آن و همچنین تدقیق تعاریف مشارکت محلی ۴. توجه به ویژگی‌های خاص محلات و پرهیز از ارائه دستورالعمل‌های یکسان و اولویت‌دادن به نظرات مدیران در تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی بر اساس شناخت‌های محلی ۵. آموزش مدیران محلات و اعضای شورایی در راستای درک بهتر وظایف و آشناسازی با آیین‌نامه مدیریت محله و بسترسازی برای تغییر نقش «مدیر سرای محله» به «مدیر محله» ۶. استفاده از افراد متخصص در ترکیب اعضای شورایی و مدیریت محله در کنار افراد محلی ۷. تعیین تکلیف جایگاه واقعی مدیر محله و شورایی برای پرهیز از بروز اختلافات و تداخل عملکرد ۸. ایجاد تغییرات لازم در ساختار و برنامه‌ریزی‌های سرای محله برای تطابق بیشتر با مخاطب مانند تغییر ساعات کار سرای محله برای جلب تمام اقشار محله ۹. ورود مدیریت محلات در نقش تسهیلگر امور محله برای شناخت بهتر در محله ۱۰. استفاده از روش‌هایی برای افزایش ارتباطات سرای محلات مانند شرکت در مراسم‌های مذهبی و مناسبتی، برگزاری جشن‌ها و... در محله به صورت فعال و در تعامل با مردم، ایفای نقش سرای محله به صورت «مرکز اطلاع‌رسانی اجتماعی محله»، افزایش تعاملات سرای محله با نهادهای محلی و افراد محلی مانند کسبه محله، فروشگاه‌ها، آتش‌نشانی، مراکز درمانی، فرهنگسراها و... 	<p>مدیریتی</p>

پیشنهادات و راهکارها	بُعد
۱. تعریف منابع مالی باثبات و مشخص برای سرای محله برای تمرکز سر بر اهداف واقعی خود و پرهیز از درآمدمحوری	اقتصادی
<p>۱. با توجه به وجود سرای محله در تمام محلات در صورت امکان تغییر ساختمان برای سرای محلاتی که به لحاظ موقعیت دسترسی و کمبود فضا شرایط نامناسبی دارند، مطابق دستورالعمل‌های ساخت سرای محلات موضوع تبصره ۵۴ برنامه بودجه سال ۱۳۹۰ شهر تهران، به نکات زیر توجه شود:</p> <p>۲. قرارگیری سرای محلات در مرکزیت جغرافیایی محله</p> <p>۳. در معرض دید و عبور و مرور بودن سرای محلات</p> <p>۴. قرارگیری سرای محله در کنار عملکردی مناسب در محله که مورد توجه عموم افراد محله قرار دارد؛ از جمله فضاهای سبز، مراکز کوچک خرید، فضای آموزشی محلی، مراکز فرهنگی محلی یا مراکز مذهبی از قبیل مساجد</p> <p>۵. نشانه‌گذاری فرمی یا نمای هماهنگ برای شناسایی بیشتر سرای محلات در محلات مختلف</p> <p>۶. در نظر گرفتن اهمیت بالای ارتباطات بین افراد محله در طراحی فرم و عملکرد معماری</p> <p>۷. نگاهی عمیق‌تر به مفهوم خانه در سرای محلات</p> <p>۸. در نظر گرفتن فضاهایی قابل انعطاف در فضاهای سرای محلات</p> <p>۹. برنامه‌ریزی برای کاهش هزینه نگهداری ساختمان‌ها</p> <p>۱۰. توجه به اصول طراحی ریز فضاهای خانه‌ها</p> <p>۱۱. در صورت نبودن امکان تغییر فضا، تقویت و الحاق فضای اضافی به سراهایی که کمبود فضا دارند</p> <p>۱۲. تعریف فضاهایی برای تعامل عموم مردم محله و در نظر گرفتن جایی برای شکل‌گیری هویت محلی افراد در محله.</p>	کالبدی

۵-۶-۴- موانع پژوهش

همواره بر سر راه پژوهش‌های میدانی موانع زیادی وجود دارد که مانع از به نتیجه رسیدن برخی تصورات شده یا روند انجام آن را با دشواری همراه می‌کند. در این پژوهش مشکلات و موانع تحقیق در سه سطح شایان بررسی است:

- زمان اندک پروژه و نداشتن وقت کافی برای شناخت جامع از مدیریت محلات
- عدم همکاری شهرداری‌های مناطق و ناحیه به دلیل بوروکراسی اداری زمان‌بر
- عدم همکاری مدیران و کارکنان سرای محلات در ارائه اطلاعات به دلیل احساس ناامنی در قبال موقعیت شغلی
- روابط پیچیده و غیرشفاف بین اعضای شورایی بین خود و در ارتباط با مدیر محله
- در بدو شروع پروژه و مراجعه به محلات، اغلب مدیران محلات بدون

اجازه شهرداری ناحیه و منطقه از همکاری خودداری کردند. در مراجعه به شهرداری‌های مناطق، با وجود معرفی نامه و تماس تلفنی از شهرداری مرکزی، زمان بسیاری صرف امضا و اجازه گرفتن از بخش‌های مختلفی مانند معاونت برنامه‌ریزی، معاونت اجتماعی و فرهنگی، حراست شهرداری، ستاد مشارکت‌ها و... شد. پس از مراجعه به سرای محلات نیز مدیران محلات با عنوان اینکه «من باید به شهرداری ناحیه پاسخ گو باشم، باید به شورایی پاسخ بدهم و...» از پاسخ صحیح به بسیاری از مسائل خودداری کرده و به پاسخ‌های کلی اکتفا کردند.

همچنین در بسیاری از موارد از دسترسی به برخی اعضای شورایی به‌طور تلویحی جلوگیری شده و مسائل را به شکل دیگری جلوه دادند که نشان از شکل‌گیری نوعی فضای غیرشفاف و ناسالم در فضای شورایی و سرای محله بود.

در جدول زیر به شهرداری مناطق و نواحی از نظر میزان تسهیل‌گری روند پژوهش و نحوه عملکرد از صفر تا پنج ارزش‌دهی شده‌اند:

مناطق شهرداری	برخورد و رفتار مناسب	سرعت در عملکرد	ارائه اطلاعات	دانش تخصصی و مهارت کارکنان مربوطه	میانگین امتیازات
منطقه ۱	۲	۰	۴	۳	۲,۲۵
منطقه ۱۱	۳	۴	۰	۲	۲,۲۵
منطقه ۱۴	۱	۱	۰	۱	۰,۷۵
منطقه ۲۰	۵	۵	۴	۵	۴,۷۵
منطقه ۲۲	۰	۰	۰	۱	۰,۲۵

تنظیم: نگارندگان

در این زمینه شهرداری منطقه ۲۲ بدترین وضعیت و شهرداری منطقه ۲۰ بهترین وضعیت را در تسهیل روند پژوهش به خود اختصاص دادند.

این پژوهش دنبال ارزیابی عملکردهای توسعه‌ای سرای محلات و شورایی‌ها در سطح محلات نمونه، صورت گرفته است. سرای محلات دنبال مصوبه ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران شکل گرفت. تشکیل مدیریت محله با حضور شورایی به‌عنوان ناظر بر عملکرد مدیر محله در ساختار سرای محله به‌منظور تفویض بخشی از مدیریت محله بر ساکنان محله صورت گرفت. طرح مدیریت محله در پی جلب هر چه بیشتر مشارکت‌های مردمی در سطح محله بود؛ بنابراین برای ارزیابی عملکردهای توسعه‌ای مدیریت محله، علاوه بر مراجعه به مسئولان سرای محله و شورایی، باید به مردم محله نیز مراجعه کرد. این موضوع که چقدر این نهاد توانسته است آن‌طور که پیش‌بینی شده بود، مردمی باشد و در محلات منجر به افزایش نقش و حضور مردم شود، سؤالی است که باید از مردم محله پرسیده شود و بررسی شود تا چه حد نهاد مدیریت محله توانسته در بین مردم شناخته شده و وارد روال زندگی روزمره محله شود. به همین علت روش این پژوهش بر مشاهده میدانی و مصاحبه تکیه دارد. پس بعد از به‌دست آوردن شناخت از سرای محله، مصاحبه با مسئولان سرای و اعضای شورایی‌ها، به مردم محلی مراجعه شده و از طریق مصاحبه نظرات آنان بر مرکز توجه قرار گرفت.

پنج محله جماران در منطقه یک، شیخ‌هادی در منطقه ۱۱، صاحب‌الزمان (شکبک) در محله ۱۴، استخر در محله ۲۰ و محله دهکده المپیک در منطقه ۲۲ از سوی کارفرما (شهرداری تهران) تعیین و انتخاب شد. در ابتدا از طریق ارزیابی سریع در محلات، ویژگی‌های محلات، عناصر مهم و درخور توجه در محله شناسایی شده و سپس مصاحبه‌ها انجام شد.

محله جماران، محله‌ای قدیمی، اصیل و با هویت است که به‌خوبی توانسته ساکنان اولیه خود را حفظ کند. شاید این حفظ بافت اجتماعی و کالبدی محله بنا بر اجبار و محدودیت‌های ناشی از موقعیت سیاسی و اجتماعی محله صورت گرفته باشد؛ اما موجب حفظ جامعه‌ای با هویت در دل محلاتی مدرن شده است. البته در بخشی از محله این ویژگی‌ها حاکم نیست و ساختار اجتماعی و کالبدی محله به شکل سایر محلات با همان روزمرگی‌ها و بافت متداول وجود دارد. بافت غالب محله را سالمندان تشکیل می‌دهند. مردم محله از نظر شیوه بر خورد و لحن صحبت، بسیار صمیمی و علاقه‌مند به صحبت کردن در باره محله خود هستند. به نظر می‌رسد با وجود اینکه اغلب سالمند و با تحصیلات پایین هستند؛ اما از بینش اجتماعی و شهروندی خوبی برخوردارند و به مسائل محلی حساس. اغلب امور محله به دست داوطلبان محلی انجام می‌شود و این مسئله تا حدود زیادی به اصالت و هویت محله و ساکنان آن بازمی‌گردد. عموم ساکنان محله متولد این محله بوده و از نسل‌های پیشین خود ریشه در جماران دارند. به همین علت طبیعی است که در باره محله خود حساسیت بیشتری داشته باشند.

افراد ریش سفید و به‌اصطلاح معتمدان محلی در محله نقش پررنگی داشته و مورد وثوق مردم هستند. اعضای شورایی و مسئولان سرای محله نیز از همین معتمدین محله انتخاب شده‌اند و بین مردم به‌طور کامل شناخته شده‌اند و مردم به آنها اعتماد دارند. علاوه بر مزیت محلی بودن، موقعیت مکانی سرای محله از مهم‌ترین مزایای آن به‌شمار می‌رود. این سراد باغ خسروشاهی واقع شده که همه محله آن‌را می‌شناسند و عنصری دارای هویت به‌شمار می‌رود. هر آنچه که مربوط به کالبد، امکانات و موقعیت سراسر است، سرای محله جماران از آن برخوردار است. اعتماد و اقبال عمومی نسبت به سرای محله بالاست و در محله به سبب معتمد محلی بودن، شناخته شده هستند؛ اما به لحاظ عملکردی، این سراد رطوبت سرای محلات ضعیف قرار گرفته است که موفق به تحقق وظایف اجتماعی خود نشده است. این موضوع می‌تواند تحت تأثیر موارد مختلفی باشد که بخشی از آن به ساختار سرای محلات، بخشی به کارکنان سرای و بخش دیگری به محله بازمی‌گردد. ساکنان محله، افرادی نیازمند نیستند و به خدمات ارزان قیمت نیاز پیدا نمی‌کنند و از آنجا که سرای محلات با کارکرد آموزش شناخته شده است، ساکنان این محله کیفیت را به قیمت کمتر ترجیح داده و سرای محله را انتخاب نمی‌کنند. از طرفی فرهنگ سراد خدمات سرای محله را با کیفیت بسیار بهتر

ارائه داده و مخاطبان را به خود جذب می‌کند.

علاوه بر موقعیت محله، به‌گمان نگارندگان یکی از مهم‌ترین دلایل اثربخشی پایین این سرای، به مدیریت سرابازمی‌گردد. ایشان تخصص لازم برای سرای محله را نداشته و نتوانسته نقش تسهیلگری را در محله خوب انجام دهد. خلایقیت، انگیزه و فعالیت این سرای بسیار پایین است و کارکنان آن پشت‌میز نشینانی هستند که یک مؤسسه آموزشی را اداره می‌کنند و از پرداخت‌کردن هزینه‌ها از سوی شهرداری همواره ناراضی هستند. با توجه به علاقه بالای مردم محلی به مشارکت در محله، این سرای با استقبال نشدن از کلاس‌ها، می‌توانست وارد مرحله جدیدی از فعالیت‌های خود شده و در سطحی فراتر از دیگر سرای محلات که درگیر مشکلات بی‌شمار اقتصادی و اجتماعی مردم بوده و نمی‌توانند حرفی از مشارکت بزنند، آرمان سهیم شدن مردم در اداره محله را تحقق بخشد؛ اما از آنجا که بزرگ‌ترین دغدغه سرای محلات کسب درآمد شده است، سرای با استقبال نشدن از دوره‌هایش دست از فعالیت کشیده و در سایر فعالیت‌ها نیز مداخله ندارد. مدیر محله همواره در روز پشت‌میز خود نشسته و انفعال در این سرای به وضوح تشخیص داده می‌شود.

از مهم‌ترین مشکلات دیگر این سرای، دشواری در نگهداری از فضای ارزشمند سرای محله و باغ محوطه است که علاوه بر سختی، هزینه‌های زیادی را به سراد تحمیل کرده است.

اما در محله شیخ‌هادی، دهکده المپیک، استخر و صاحب‌الزمان روایت دیگری برقرار است. بافت اجتماعی سایر محلات، ساکنان قدیمی و اصیل کمتری دارد و اغلب محلات مهاجرپذیر هستند.

سرای محله شیخ‌هادی از آن سراهای محله است که همواره دستخوش تغییر و تحولات و بی‌ثباتی بوده و جایی بین شهرداری ناحیه و شورایی گرفتار شده است. در مراجعات متعدد نگارندگان از حدفاصل اسفند ۱۳۹۶ تا خرداد ۱۳۹۷، هیچ‌ثباتی در سرای محله مشاهده نشد و در انفعال کامل قرار داشت. سرای محله تحت تسلط کامل شهرداری ناحیه و شورایی قرار دارد؛ به‌طوری‌که سرای محله بدون اجازه از این دو کمترین همکاری و مشارکتی انجام نمی‌دهد. سرای محله زمان نسبتاً طولانی از سوی مدیر اداره اجتماعی و فرهنگی ناحیه اداره شده است و پس از تعیین مدیر جدید نیز سرای محله اختیارات محدودی دارد. کارمندان و مدیران شهرداری نسبت به سرای محله دید قیم‌مآبانه و دستوری دارند و رابطه سلسله‌مراتبی را به راحتی می‌توان در آن مشاهده کرد. به همین علت سرای محله بین مردم شناخته شده نیست و تاکنون عملکرد چشمگیری نداشته است.

مردم محله، سرای محله را جایی برای فعالیت‌های روزمره بانوان، فروش پوشاک و مهدکودک، برگزاری سفره‌های نذری و... می‌دانند. شناخت زیادی از سرای محله وجود ندارد و مردم در مواجهه با پرسش‌های مرتبط با سرای محله و شورایی، کاملاً بابتی میلی و بی‌اطلاعی پاسخ می‌داند.

سرای محله صاحب‌الزمان یکی از متفاوت‌ترین سراهای به لحاظ عملکرد بین پنج محله بود. سرای محله فضای کافی و امکانات ندارد و مدیر محله از اهالی محلی نیست؛ اما مزیت بزرگ این سرای، مدیر محله‌ای است که قدرت برقراری ارتباط فوق‌العاده بالا، رایزنی و تسهیلگری بالا در امور محله از ویژگی‌های مهم اوست. ساختار اجتماعی محله جدید است و جذب مهاجر دارد و به دلیل آسیب‌های اجتماعی نسبتاً بالا، مردم دغدغه‌ای برای محله ندارند؛ اما مدیر محله با حضور در موقعیت‌های مختلف محله و رایزنی با تمام ذی‌نفعان و ذی‌نفعان، توانسته موقعیت درخور توجهی در محله کسب کند. خلایقیت‌هایی مانند طرح نان مهر، صندوق مهر محله و... از جمله نتایج تعامل با ذی‌نفعان مختلف در محله مانند کسبه محله، فروشگاه‌ها، مساجد، خیریه‌ها، سازمان‌های مردم‌نهاد و... است. لازم به ذکر است که بسیاری از خدماتی که در سرای ارائه می‌شود، کیفیت لازم را نداشته و اقدامات تأثیرات سطحی دارند. به‌عنوان مثال، به خانواده‌های نیازمند بسته کالا اهدا می‌شود؛ اما در راستای کار آفرینی برای آنان تلاش چشمگیری نشده است. به هر صورت سرمایه اجتماعی که سرای محله صاحب‌الزمان کسب کرده است، بسیار ارزشمند بوده و می‌تواند زمینه‌ساز اقدامات توسعه‌ای بعدی را فراهم کند. یکی از نقاط قوتی که سرای محله را دارای قدرت در

عملکرد خود کرده است، وجود منبع مالی است که از هزینه اجاره زمین چمن وزمین باری سرا به دست می‌آید. سرای محله صاحب‌الزمان با شهرداری ناحیه ارتباط کاری قوی‌ای دارد؛ اما با شورایی تعامل مثبتی برقرار نکرده است و این محله جزء معدود محله‌ای بود که شورایی تسلطی بر سرای نداشته و به حاشیه رانده شده است. در محله استخر دو عامل مهم موجب استقبال نکردن مردم از سرای محله شده است. اولین و مهم‌ترین عامل میزان دغدغه‌مندی‌های اقتصادی و اجتماعی در محله است که مجالسی برای اندیشیدن به امور اجتماعی به فرد نمی‌دهد. سرای محله در چنین شرایطی می‌تواند با کمک به تسهیل و رفع مشکلات مردم، آسیب‌های اجتماعی و ایجاد کارآفرینی، توجه مردم را به خود جلب کند؛ اما سرای محله استخر در چنین محله‌ای بیشتر به منابع درآمدی خود می‌اندیشد و تمرکز سررا بر درآمدزایی است. دومین عامل اثرگذار بر حضور نداشتن مردم، ترکیب اعضای مدیریت محله است. طبق اظهارات مردم، بسیاری از آنان محلی نبوده و مردم به آنان اعتماد ندارند. همچنین انتخابات شورایی و تبلیغات آن را مسجد انجام داده و مردم این عامل را موجب تسلط نیروهای خاصی بر شورایی می‌دانند. این مسئله تا حدی تأثیرگذار بوده که یکی از پاسخ‌گویان در پاسخ به اینکه چرا به سرای محله مراجعه نمی‌کنید، اظهار کرد: «برای چی به سرای محله برم که بسیج از حضور ما عکس بگیره و براش تبلیغات بشه». این عامل بسیاری از اهالی را نسبت به سرای محله دل‌سرد و بی‌میل کرده است.

همچنین عدم تخصص و مهارت در برخورد با مخاطبانی نیز بسیاری از مردم را از سرای محله دور کرده است بخشی از پاسخ‌گویان دلیل حضور نداشتن خود در سرای محله را برخورد نامناسب کارکنان سرا و کیفیت پایین خدمات ارائه‌شده اظهار کردند. نیاز به حضور متخصص در این سرا به شدت احساس می‌شود. روابط مبهم و پراسیسی بین اعضای شورایی وجود دارد که موجب کارایی منفی در آن شده است. گروهی از اعضا در جلسات شوراس شرکت نکرده و جلسات شورا معمولاً برقرار نمی‌شود؛ تا جایی که دبیر شورایی از طرف ستاد انتخاب شده است و اعضا نتوانسته‌اند به‌وفای برسد. به نظر می‌رسد اعضای شورایی بیش از آنکه به امور محله بپردازند، بر سر منافع شخصی، گروه‌بندی‌های سیاسی، اختلاف‌نظرها و... وقت سپری می‌کنند. مردم محله نیز هیچ‌گونه نظر مثبتی به شوراییارآن نداشته و دلیل آن را عموماً فساد مالی اعضای شورایی بیان کردند.

در محله دهکده المپیک، پرداختن به موضوع سرای محله برای مردم فاقد ارزش و اعتنا بوده و شبیه بیان خود نشان می‌دادند که تا چه از سرای محله و نهادهای رسمی دور هستند. عمدتاً سوالات درباره سرور شورایی با حالت تمسخر پاسخ داده می‌شد. یکی از عوامل بی‌اعتنایی به مدیریت محله، دغدغه‌های روزمره مردم است و سرای محله نتوانسته جایی در روزمرگی‌های مردم به خود اختصاص بدهد. همچنین از مهم‌ترین مشکلات سرای محله، فضای سراسر است. این فضا در بلوک‌های مسکونی بین انبوهی از درختان مخفی شده و ساختمان کوچک و فرسوده مخابرات است که هیچ فضای مناسبی برای فعالیت‌های سرانداشته و سرای محله المپیک را به آنزوا کشانده است. شیوه برخورد شهرداری و انتظارات آن از سرای محله با ارسال برنامه‌های ابلاغی متعدد و مشکلات مالی سرا، از عواملی است که موجب گلایه مدیر سرای محله است و به همین علت ایشان همکاری چندانی با پروژه‌ای که به شهرداری مرتبط است، نکردند و قرار ملاقات با ایشان با اتلاف وقت بسیار و با تماس تلفنی از شهرداری مرکزی محقق شد. همچنین شهرداری منطقه ۲۲ در روند انجام امور اداری پروژه با بوروکراسی زمان‌بر از موانع تحقیق به‌شمار می‌روند. سرای محله نیز ارائه اطلاعات و همکاری را به شهرداری واگذار می‌کرد و شهرداری هم همکاری نکرده و این چرخه باعث محقق نشدن اهداف پروژه در این محله شد.

ویژگی‌های هر محله به تشریح در فصول قبلی و به صورت خلاصه در اینجا بررسی شد. مهم‌ترین نقاط مشترک سراها در مشکلات و موانع به چند عامل کلیدی بازمی‌گردد:

- جایگاه تعریف‌نشده مشخص سرای محله در ساختار مدیریتی و ماهیت مبهم حقوقی و عملکردی

- عدم درک صحیح مدیران میانی شهرداری از وظایف مدیریت محله و مفاهیم مشارکت و استفاده از سرای محله و شورایی برای امور جاری شهرداری ناحیه - ساختار غیرمشارکتی سرای محلات به دلیل درک ناصحیح از مشارکت مردمی و تعیین محتوای برنامه‌ها و فعالیت‌های سرا در قالب ابلاغیه‌های شهرداری که فاقد نیازسنجی محلی است، مشارکت مردم را به حداقل رسانیده است. - فقدان منابع مالی موجب تمرکز سرای محلات بر درآمدزایی و نادیده گرفتن وظایف و اهداف ذاتی سرای شده

- فقدان مدیر محله و نیروی ستادی متخصص موجب تعبیر نادرست از مشارکت محلی و محقق نشدن وظایف سرای شده است - بر خورداری نامتعادل از فضا و امکانات بین سرای محلات - یکسان برخورد کردن با محلات در تعیین خانه‌ها و کارگروه‌ها و فقدان کارایی در خانه‌ها

- تداخل عملکردی بین شورایی و سرای محله - فقدان سرمایه اجتماعی و اعتماد عمومی نسبت به نهادهای رسمی در بین مردم با وجود همه نقاط ضعفی که از سراهای محله مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت؛ اما این مراکز دارای ابعاد مثبتی نیز هستند که برای یافتن راهکار مناسب در برون‌رفت از شرایط فعلی مدیریت محلات، می‌توان به آنها امیدوار بود. مفهوم مدیریت محله در حال حاضر در محلات نمود کالبدی یافته است و فضایی برای بروز و ظهور تلاش‌هایی در راستای ترویج محله‌محوری وجود دارد. در کنار فضایی که به صورت متمرکز مدیریت محله را دارای امکانات و ساختاری کرده است، مجموعه مدیریت محله اکنون کارکنانی دارد که اگر چه تخصص مربوطه و مهارت کافی را ندارند؛ اما پس از گذشت چندین سال از آغاز فعالیت سراهای محله، این کارکنان و مدیران محلات، تجربه‌های بسیار ملموس و نزدیکی در سطح محلات دارند که به نحوی ارزش افزوده سرای محلات به‌شمار می‌رود. می‌توان با تقویت و تزریق افراد متخصص و کارشناس به سرای محلات و مدیریت ساختار نیروی انسانی موجود، از تجربه این افراد در کنار تخصص بهره برد. اگر چه سرای محله اشکالاتی دارد؛ اما بر سر وجود آن در محله توافق وجود دارد و با اصلاحات در ساختار مدیریتی می‌توان آن را به نهادی در خور توجه در مدیریت شهری تبدیل کرد.

نقش آموزشی سرای محلات نیز اگر چه تعبیری بسیار سطحی از وظایف سرای محلات است؛ اما به سبب حضور همین افراد در سرا به بهانه کلاس آموزشی یا حتی مهد کودک فرزندان، موجب شده بخشی از جامعه در سرای محله آموشد داشته باشند و زمینه برای حضور حداقلی فراهم شود. سرای محله می‌تواند با استفاده از فرصت حضور همین افراد، در محله نقش بیشتری بگیرد.

پیشنهادات طرح به صورت کامل در بخش قبلی ذکر شده است، در اینجا به اساسی‌ترین راهکار اشاره می‌شود. به نظر می‌رسد تا زمانی که ساختار حقوقی، مالی و مفهومی سرای محله به درستی مشخص نشود، تمام اقدامات و هزینه‌هایی که در این راه متحمل شده و خواهیم شد، بی‌ثمر خواهد بود. قبل از هر کاری پیشنهاد می‌شود تعریف حقوقی کاملی از موقعیت سرای محله در ساختار مدیریت شهری ارائه شود؛ به نحوی که عملکرد سرا داتما در کساکش شهرداری و شورایی مختل نشود. سرای محله باید در محتوای فعالیت‌های خود تعیین اولویت‌های محله، آزادی عمل و اختیارات داشته باشد. تعیین وظایف در قالب ابلاغیه‌ها، خانه‌ها و کارگروه‌های از پیش تعیین شده، خلاقیت و استقلال عمل را از سرای می‌گیرد و ساختار سارا را غیرمشارکتی و غیرمردمی می‌کند. همچنین باید تمهیدی برای رفع مشکلات و دغدغه مالی و اقتصادی سرای محله اندیشیده شود تا سرای محله به وظایف اصلی خود به دور از تفکر درآمدزایی بپردازد.

علاوه بر آموزش کارکنان نسبت به وظایف اصلی خود و نگاه صحیح به مشارکت باید از افراد متخصص در کنار سرای محله و شورایی بهره جست. می‌توان ساختار مدیریت محله را مانند آنچه در شهرداری ناحیه و منطقه وجود دارد، به سمت شهردار محله سوق داد و اختیارات در این سطح تعریف شود.

فصل ششم:

شناسایی نهادها و سازمان‌های فعال در مدیریت
و برنامه‌ریزی محلی و کارکرد توسعه‌ای آنها

مقدمه

تعلق محلی در وضعیت متوسط و نزدیک به متوسط قرار دارند. برای شناخت اولیه از محله و موقعیت آن و شناخت موقعیت کالبدی و فیزیکی نهادهای مردمی، ابتدا مشاهده‌ای سریع در محله مخصوص صورت گرفته است؛ در وهله اول آنچه در محله مشهود است، دال بر تعاملات متوسط و متوسط رو به بالایی در میان مردم در سطح محله و همچنین روابط اجتماعی پرننگ بین کسبه محلی است؛ زیرا این محله در حال حاضر یکی از محلات تعمیر و فروش ماشین‌آلات سنگین به‌شمار می‌آید. نکته شایان توجه دیگر حضور جوانان و نوجوانان محله در قالب پاتوق‌های محلی است، همچنین عبور و مرور و پرسه‌زنی مردم محلی، شکل‌گیری نشست‌های خیابانی، حضور کودکان در سطح محله و بازی با یکدیگر نشان می‌دهد حدی از سرمایه اجتماعی و نشاط در محله جریان دارد. نزدیکی محله به بازار، موقعیت مکانی مناسب و دسترسی مناسب به خیابان‌های اصلی و مرکز شهر، یکی از علل شکل‌گیری تعاملات اجتماعی است. همچنین این محله ساکنانی قدیمی و بومی دارد که با همدیگر ارتباط نسبتاً خوبی دارند. برای مثال با بررسی و مشاهده در مغازه‌های سطح محله، شاهد این بودیم که کسبه دور هم جمع شده و نوعی اجتماع محلی بین آنان تشکیل شده است.

نقشه محله مخصوص در ناحیه ۳، منطقه ۱۱ منبع: www.map.tehran.ir

بر اساس هدف پژوهش، عمده توجه پژوهشگر معطوف به شناسایی و بررسی سازمان‌های مردم‌نهاد (در صورت وجود در محله) شده است؛ اما برای دستیابی به اطلاعات دقیق‌تر و جامع‌تر، سرای محلات نیز به‌طور اجمالی بررسی شده‌اند. ابتدا بر اساس نتایج گونه‌شناسی محلات تهران و همچنین مشاهدات اولیه، در قالب جدول زیر نگاهی گذرا به محله و ویژگی‌های آن و سازمان‌ها و نهادهای شناسایی شده در آن می‌اندازیم.

زندگی مدرن شهری، با تراکم جمعیت از یک سو و تراکم اخلاقی از سوی دیگر، موجب شکنندگی روابط و مناسبات اجتماعی، به‌ویژه در شهرهای بزرگ می‌شود. علاوه بر این، با گسترش شهرها و روند رو به رشد مهاجرت به آنها، نقش هویت‌یابی و جلب مشارکت در محلات کمرنگ شده است و در چنین فضایی، همکاری و مشارکت و به تبع آن روابط مبتنی بر اعتماد اجتماعی، به حداقل می‌رسد. احیای روابط محلی یکی از مهم‌ترین راه‌ها برای فائق آمدن به این مشکلات است. به گواه تاریخ، محله‌های شهری از گذشته‌های دور دارای ظرفیت‌ها و عملکردهای خاصی بوده است که همواره مدیران را در مدیریت شهری یاری داده است و در بسیاری از موارد، شیوه زیست شهری مبتنی بر هویت محله‌ای بوده است. همچنین یکی از اصلی‌ترین پایگاه‌ها و حوزه‌های تبلور مشارکت مدنی، «محله» قلمداد می‌شود. مشارکت مدنی در سطح محله می‌تواند موجب وفاق اجتماعی شده و از بار مسئولیت و تصدی‌گری دولت و نهادهای عمومی مانند شهرداری بکاهد. از سویی دیگر، امروزه اداره و مدیریت صحیح و پایدار شهرها و به‌خصوص کلان‌شهرها، بدون جلب مشارکت مدنی امری غیرممکن به نظر می‌رسد؛ بنابراین مدیریت شهری در رویکردهای متأخر خود به ضرورت ایجاد بستر مناسب ظرفیت‌سازی و توانمندسازی محلات بر اساس مشارکت‌دادن و حضور آگاهانه و معنادار شهروندان در عرصه‌های مختلف زندگی شهری پرداخته است؛ چراکه توسعه پایدار، از طریق تصمیم‌گیری مشارکتی در سطح محلی امکان‌پذیر است و این سطح با نیازهای روزمره زندگی شهروندان مطابقت دارد. در این راستا سازمان‌های مردم‌نهاد، نهادهای نماینده مدیریت شهری، کانون‌های محلی و... به تناسب نیازهای اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و کالبدی در سطح محلات شهر تهران به‌ویژه محلات کم‌برخوردار و مسئله‌دار به فعالیت می‌پردازند. بر این اساس در راستای پیاده‌سازی سیاست‌های توسعه محلی و برنامه‌ریزی محله‌مبنا، باید ظرفیت ایجادشده از سوی نهادهای موفق در این مسیر شناسایی و مدون شود. بر این مبنا آنچه در این مطالعه مرکز توجه قرار می‌گیرد، به شرح زیر خواهد بود:

- شناسایی محلات هدف و بررسی ابعاد توسعه محلی در محلات
- شناسایی نهادهای مردمی فعال در آنها و ظرفیت‌ها، توانمندی‌ها و فعالیت‌های انجام‌شده در نهادها
- بررسی نقش احتمالی نهادهای محلی در توسعه یا توسعه‌نیافتگی محلی
- تحلیل تماتیک مصاحبه‌های گردآوری‌شده
- آسیب‌شناسی و ارائه پیشنهاد درباره محلات شناسایی‌شده و نهادهای فعال در آن
- نتایج مطالعه در محلات نمونه
- در این قسمت مهم‌ترین نتایج به‌دست‌آمده از محلات هدف، در قالب مقولات عمده و گزاره‌های مرتبط با آن بیان خواهد شد.

۱-۶- محله مخصوص

محله مخصوص واقع شده در ناحیه سه، منطقه ۱۱ استان تهران از محلات قدیمی و باسابقه‌ای است که آغاز شکل‌گیری آن به اواخر دوره قاجاریه بازمی‌گردد. همچنین بر اساس نتایج خوشه‌بندی محلات مناطق ۲۲گانه شهر تهران، محله مخصوص در پهنه سوم قرار گرفته است که از نظر شاخص ساختار قشربندی اجتماعی در رده متوسط ارزیابی شده است. بخش درخور توجهی از محلاتی که در این پهنه قرار گرفته‌اند، از نظر اقتصادی، پایگاه اجتماعی و

مشخصات محله مخصوص و نهادهای شناسایی شده در محله

سازمان‌ها و نهادهای شناخته‌شده	ویژگی‌های محله ۳۱	محله، منطقه، ناحیه
سرای محله مخصوص- دفتر نوسازی و تسهیلات منطقه ۱۱- خیریه آبشار عاطفه‌ها- خیریه حسینییه حضرت عباس(ع)- صندوق قرض الحسنه (در میان کسبه محلی)	محللات آذری‌زبان- پایگاه اقتصادی نزدیک به متوسط- پایگاه اجتماعی ضعیف- محله مالک‌محور- محله مختلط مهاجرتی از نظر سکونت مدت‌دار و تازه‌وارد (با غلبه تازه‌وارد در محله)- تعلق محلی متوسط- اجتماع محلی در حد گذر- مشارکت محله‌ای متوسط- مشارکت مذهبی قوی- جمعیت کهن‌سال و جمعیت کودکان متوسط	مخصوص، منطقه ۱۱ ناحیه ۳

منبع: گونه‌شناسی محللات تهران و یافته‌های نگارنده

جدول الف) مصاحبه‌شوندگان محله مخصوص		
شهروند ساکن محله	خانم	۸
ساکن محله	نوجوان ۲۶ ساله	۹
کسبه محله (مشاور املاک)	آقا	۱۰
شاغل	خانم شهروند محله	۱۱
خانه‌دار	خانم شهروند محله	۱۲
کسبه محله (آرایشگر)	آقا	۱۳
کسبه محله (آژانس اتومبیل)	آقا	۱۴
شهروندن محله	خانم سالمند	۱۵
شهروند محله	آقای سالمند	۱۶

تنظیم: نگارندگان

۱	جمعیت کل محله	۱۹۴۵۵
۲	جمعیت مردان محله	۹۶۹۶
۳	جمعیت زنان محله	۹۷۵۹
۴	جمعیت زنان باسواد	۵۸۲۸
۵	جمعیت مردان باسواد	۵۹۹۴
۶	جمعیت مهاجران	۱۲۷۸
۷	ایمان و مالک	۳۲۳۶
۸	رهن و استیجار	۳۱۸۳
۹	تعداد واحدهای مسکونی	۶۹۴۰
۱۰	واحدهای آپارتمانی	۶۵۴۷
۱۱	غیرآپارتمانی	۳۹۳

منبع: اطلاعات جمعیتی شهرداری تهران، سال ۱۳۹۵

پس از شناسایی و مشاهده محله، شناسایی نهادهای مردمی موجود در محله و مصاحبه با آنان و همچنین مصاحبه با شهروندان محلی، برای رسیدن به اهداف تحقیق، چند مقوله اساسی استخراج شدند که در ادامه به آنها خواهیم پرداخت. اسامی مصاحبه‌شوندگان در محله محمودیه به شرح جدول زیر است:

۶-۱-۱- میزان شناخت شهروندان محلی از نهادهای مردمی موجود

همان‌طور که در جدول بالا اشاره شد، محله مخصوص علاوه بر سرای محله، دو خیریه مردم‌نهاد ثبت‌شده نیز دارد که یکی از آنها از سال‌های گذشته در حسینییه محله فعالیت دارد و خیریه دوم به‌تازگی در این محله آغاز به کار کرده است؛ همچنین یک صندوق قرض الحسنه فعال در میان کسبه به امور خیریه می‌پردازد. علاوه بر این، دفتر نوسازی و تسهیلات منطقه ۱۱ به‌عنوان نهادی با ظرفیت کارکرد مردمی، در این محله قرار دارد و از نظر مکانی در کنار ساختمان سرای محله واقع شده است.

به‌عنوان اولین عامل مهم در ارزیابی فعالیت نهادها و سازمان‌های مردمی موجود در محله، به میزان شناخت شهروندان و میزان ارتباط نهادهای محله با شهروندان محلی پرداختیم. اولین مضمون پدیدار شده از خلال مصاحبه‌ها، در ارتباط با میزان آشنایی ساکنان محله مخصوص با محله، سرای محله، خیریه‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد موجود در محله است.

یکی از کسبه محله در پاسخ به این پرسش که آیا با خیریه‌ها یا سرای محله در محل آشنایی دارید یا خیر؟ چنین پاسخ می‌دهد:

«با سرا که خیلی ارتباط ندارم، یکی دوباری فقط نوه‌ام رفته کلاس‌ها خوب بوده، بد نبوده. ولی اینجا به خیریه قدیمی هست مال حاج‌آقا مجابی. جهیزیه میده. ماه‌موضونا افطاری میده، من شنیدم به مریضایی که توان مالی هم ندارن کمک می‌کنه، البته ما قدیمیا می‌دونیم اینارو.»

جدول الف) مصاحبه‌شوندگان محله مخصوص

۱	خانم	مدیریت سرای محله
۲	خانم ابراهیمی	مسئول بخش اجتماعی دفتر نوسازی و تسهیلات
۳	آقا	مسئول بخش عمرانی دفتر نوسازی و تسهیلات
۴	حاج‌آقا مجابی	مسئول خیریه حضرت عباس
۵	خانم	از مسئولان خیریه آبشار عاطفه‌ها
۶	آقا	کسبه محله (سوپرمارکت)
۷	آقا	کسبه و معتمد محلی (فروش ابزارآلات)

الان دیگه بیشتر کسایی که تو این محل زندگی می‌کنن، تازه اومدن و قدیمی نیستن. اینا خودشون همدیگرو نمی‌شناسن چه برسه به خیریه! ولی همه چی که خیریه نیست. مردم قدیمی اینجا خیلی هوای همو دارن. به هم کمک می‌کنن، اصلا هم نمی‌خوان کسی اسمشون رو بفهمه»^۱

یکی از خانم‌های ساکن محله در پاسخ به پرسش ذکر شده می‌گوید: «من صبح تا عصر سرکار هستم، تا برسم خونه شب میشه، به خاطر همین همسایه‌هامون رو نمی‌شناسم، میدونم سرای محله کجاست ولی تا حالا برخورد خاصی نداشتم باهاشون».

«به نظر من قدیم خیلی بهتر بود، مردم می‌دونستن تو محله کی هست کی نیست. من یادمه بچه بودم اینجا همه همدیگرو می‌شناختن، الان اصلا اینجوری نیست. اگر دقت کنی می‌بینی همه مغازه‌های قدیمی بسته شده، رفتن قدیمیا یا مردن. میدونی اینجا خیلی آپارتمان ساختن، بعد آدمای جدید زیاد شدن دیگه زیاد کسی کسی رو نمیشناسه، اون جور محله واسه تو فیلماست!».

یکی از ساکنان قدیمی محله معتقد است: «یکی، دو تا خیریه فکر کنم داره. یکیش رو که مطمئنم هست. یکیم تازگیا اومده. ولی اینجا مردم قدیمی خودشون هوای همو دارن، چندتا دونه قدیمیایی که هستن حرف ندارن. گل‌گلن! ولی خب آدمای جدید نه اینکه آزاری برسوندن‌ها، نه، ولی کاری هم به کار هم ندارن. در کل محله خوبیه به برکت همین چندتا قدیمی!». ایشان همچنین می‌گوید: «بله، خیریه حاج عباس مجابی، از قدیمیای محله، خیلی هم به مردم نیازمند کمک می‌کنه، خیلی ساله تو این محله، اصلا این خیریه اول برای پدرش بود».

یکی از ساکنان محله در این باره می‌گوید: «نه سرا رو که نمیشناسم و به نظرم خیلی بی‌فایده‌ست. مگه قدیم که سرای محله و این چیزا نبود، مردم به داد هم نمی‌رسیدن؟ والا مردم اون موقع دلشون شادتر بود، بهتر بودن اصلا. الان اینجا مردم خودشون با خودشون بهتر کنار میان تا با سرای محله و شهرداری! ولی خیریه هست شنیدم یه کارایی می‌کنن. دقیق نمیدونم».

یکی از شهروندان محله از آشنایی نداشتن مردم محله با سرای محله و خیریه‌های محله می‌گوید: «ما ۱۰ ساله اینجا هستیم. میگن یکی، دوتا خیریه هست، یکیشو می‌دونم کجاست. برای حاج‌آقا مجابیه. ولی خب در کل بگم خانوم مردم اینجا خیلی جدیدن. بیشترشونم میان چندسالی می‌مونن و میرن. ینی می‌خوام بگم ساکن قدیمی دیگه خیلی کمه. خب مسلماً هرچقدر کمتر تو محل باشی کمتر میشناسی محله رو. ولی باز به خیریه‌ها! سرای محله که به هیچ کاری نمیاره. باز خیریه به دو تا نیازمند کمک می‌کنه».

یکی از ساکنان محله در پاسخ به این سؤال که آیا با نهادهای مردمی موجود در محله در ارتباط هستید یا خیر می‌گوید: «بله، میشناسم. چندتایی رو هم میشناسم که ماهانه کمک می‌کنن به نیازمندا یا پول جمع می‌کنن و ناشناس کمک می‌کنن. نمی‌خوان کسی بفهمه ولی خودشون یواشکی کار خیر می‌کنن، اگرم به موقع کسی بفهمه ازشون می‌خوان که اسمشونو پخش نکنن که ثوابشون بیشتر باشه».

۶-۱-۲- روابط نهادی در محله

مضمون دیگری که در زمینه نهادهای مردمی محله بررسی شد، مربوط به روابط نهادی نهادهای موجود در سطح محله و همچنین میزان ارتباطاتی است که نهادهای متولی مدیریت محلی با همدیگر

دارند. در این زمینه، وضعیت روابط ساکنان محله با نهادهای محلی مثل شهرداری، سرای محله، دفتر نوسازی و تسهیلاتگری و همچنین خیریه‌های فعال در محله، مرکز مشاهده قرار گرفت. میزان ارتباط و همکاری سرای محله و خیریه‌های موجود در محله نیز به طور اجمالی بررسی شد.

- عدم همکاری شهرداری و سرای محله با خیریه‌های مردمی

یکی از نتایج به‌دست‌آمده در این باره، اشاره بر عدم همکاری کافی شهرداری و سرای محله با خیریه‌های فعال در سطح محله است. آقای مجابی، مدیریت خیریه حضرت عباس (ع)، در این خصوص معتقد است: «بارها شده از شهرداری منطقه دعوت کردیم بیان کار مارو ببینن، ما کمک مالی هم نخواستیم؛ اما الان یک ساله دارن میان و هنوز نیومدن!».

ایشان درباره ارتباط با سرای محله نیز می‌گوید: «نه با سرا ارتباط آن‌چنانی نداریم. ما کار خودمونو می‌کنیم، اتفاقاً ما حتی از سرا و شهرداری فعال‌تریم. مثلاً پارسال می‌خواستیم شاخه درختارو ببریم به سرا و شورایی گفتیم شما که کاری نمی‌کنید، بذارید بچه‌های مسجد درختارو مرتب کنن».

ایشان درباره ارتباط خیریه با مردم نیز می‌گوید: «وقتی مردم میشناسن کمک میکنن، مردم قدیمی میشناسن و همکاری دارن، مردم جدید اون‌طور که باید نه، ولی عمده کمک‌های ما از خیرینی است که از محله خومون نیستن».

یکی از مسئولان خیریه آبشار عاطفه‌ها در این باره می‌گوید: «ما تازه اومدیم این محله، خیلی پیش نیومده هنوز از سرا کمک یا درخواستی داشته باشیم، تا الان که ارتباط مشخصی نداشتم هنوز».

از سوی دیگر نتایج مصاحبه با سرای محله نیز نشان داد بی‌توجهی به خیریه‌های محله و استفاده نکردن از پتانسیل‌های خیریه‌ها در رویکرد آنان مشهود است. برای مثال، مدیریت سرای محله در پاسخ به این سؤال که تا چه اندازه با خیریه‌های موجود در محله آشنا هستید و همکاری دارید، بیان کرد: «یه خیریه‌ای هست که تازه اومده، یه خیریه قدیمی هم هست که برای حاج‌آقا مجابیه». درحقیقت به نظر می‌رسد ارتباط و همکاری سرای محله با خیریه‌های محلی در سطح آشنایی اولیه است.

میزان فعالیت نهادهای مردمی در محله

پس از مرور اینکه نهادهای محلی در محله تا چه اندازه آشنا هستند و این نهادها تا چقدر با هم در ارتباط‌اند، میزان فعالیت این نهادها در سطح محله بررسی شد. در ابتدا مصاحبه‌هایی با دفتر نوسازی و تسهیلاتگری و سرای محله مبنی بر میزان فعالیت‌هایشان در سطح محله صورت گرفت. نتایج به‌دست‌آمده از خلال مصاحبه‌های انجام‌شده، نشان می‌دهد نهادهای محله به دلایل متعددی نتوانسته‌اند از تمامی ظرفیت‌های خود استفاده کنند.

- برنامه‌ریزی از بالا در مدیریت و برنامه‌ریزی شهری

- امکانات و بودجه ناکافی نهادهای محلی

- عدم همکاری شهرداری و سرای محله با ایده‌ها و نیازهای مردم محله

- رویکرد قیّم‌مآبانه به‌جای همدلانه

- مدیر سرای محله مخصوص در این زمینه می‌گوید: «برنامه‌ریزی‌های خودمون رو داریم ولی خب میدونین یه سری چیزا دیکته میشه، واقعا اختیارات ما هر سال کمتر هم میشه.» همچنین ایشان معتقد است اگر محله در تشخیص نیازهای خودش مختار باشد می‌تواند عملکرد بهتری اتخاذ کند: «واقعا من که اینجا هستم تو محله خودمم میدونم

۱-جدول «ب» در انتهای گزارش، کلیه مصاحبه‌شوندگان محله گلستان در این جدول معرفی شده‌اند.

جز ساکنان قدیمی محله افراد جدید چندان جذب برنامه‌های ما نمی‌شوند. البته موفقیت‌هایی هم داشتیم ولی نسبت به تلاشمون زیاد نبوده.»

ایشان همچنین می‌گوید: «پارسال که دفترمون داخل کوچه بود خیلی فعالتر بودیم اما امسال چون توی خیابون هستیم مردم خیلی مارو نمی‌شناسن» و «آپارتمانی‌ها اصلا براشون معنی نداشت که بخوان توی زیبایی محل شرکت کنن اما قدیمیا اینجوری نبودن، محله رو بیشتر دوست دارن.»

یکی از نکات مهم در مورد مضمون مشارکت توجه به کودکان محله است. تعریف برنامه‌های مشارکتی در مدارس و از طریق کودکان توانسته است میزان مشارکت مادران را بیشتر کند. ایشان می‌گوید: «با توجه به اینکه خانواده‌های ما کم کم دارن به سمت فرزند محوری میرن، اغلب برنامه‌هایی که داخل مدارس تعریف میشه با استقبال بیشتری مواجه میشه.»

در مصاحبه با شهروندان محلی، متوجه شدیم که مادران خانه دار و مادرانی که دارای فرزند هستند در برنامه‌های مشارکتی مدارس، سرای محله و کانون پرورش فکری کودکان مستقر در محله فعالیت بیشتری دارند. یکی از بانوان ساکن محله در این زمینه می‌گوید: «آره سرارو میشناسم، یعنی بچه‌هامو کلاس می‌بردم اونجا، خوب بودن مریاش، ولی خودم بر خورد خاصی ندارم باهاشون.»

یکی از مضامینی که در زمینه مشارکت اجتماعی به دست آمد در ارتباط با مشارکت بیشتر زنان و به‌ویژه زنان سالمند محله در امور فرهنگی بود: «مامانای متولد دهه ۶۰ و ۷۰ ما خیلی بحران امر جمعی داریم، اما خانومای دهه ۳۰ و ۴۰ که تو مرحله آشیانه خالی هستن مشارکت نسبتا بهتری دارن.»

او اشاره می‌کند: «در کل اگر بخوام جمع‌بندی کنم میگم مشارکت پایینه، اما همین مشارکت کم توی خانوما بیشتره و از بین خانوما خانومای سالمند و یا قدیمی بیشتر از همه مشارکت میکنن.»

یکی از مسئولان دفتر نوسازی می‌گوید: «پارسال به برنامه رنگ آمیزی دیوارهارو گذاشتیم توی محله که مردم محله به این بهونه همدیگرو ببینن، بشناسن. گروه هدفمونم بچه‌ها بودن. باورتون نمیشه مشارکت عالی بود. همه مامانای دهه ۶۰ و ۷۰ هم به بهونه بچه‌ها اومدن شرکت کردن.» در همین زمینه یکی دیگر متغیرهای مؤثر بر میزان مشارکت اجتماعی در مردم، نوع برنامه‌های تعریف شده است. در واقع ایشان می‌گوید: «مردم در کارهای هنری نسبتا بهتر مشارکت میکنن، من فکر میکنم مردم خیلی دل‌مرده و غمگینن، باید برنامه‌هایی بریزیم که مردم رو شادتر کنه، اونارو سر شوق بیاره، اینجوری شاید بشه حس همدلیشون رو هم بیشتر کرد.»

۳-۲-۶- اعتماد و سرمایه اجتماعی در میان شهروندان محلی

بر اساس یافته‌های پژوهش، به نظر می‌رسد در محله مخصوص بین شهروندان اعتماد اجتماعی و سرمایه اجتماعی به طور نسبی برقرار است، اما در میان ساکنان قدیمی محل اعتماد پررنگ‌تری وجود دارد. در این راستا خانم ابراهیمی کارشناس اجتماعی دفتر نوسازی محله می‌گوید:

«اینجا مردم قدیمی خیلی کم‌ن، یعنی مردمی که ۳۰-۴۰ سال ساکن باشن، ولی خب اونایی که هستن خیلی خوبن با هم. بجورایی مثل خانوادن، دیگه همو شناختن.»

یکی از ساکنان محله می‌گوید: «این محله خیلی خیریه و سازمان مردم‌نهاد نداره، اما مردم خیلی به هم کمک میکنن. خیلیاشون ناشناسن، هوای بقیه رو دارن. البته جدیدا رو نمیدونم! ولی همسایه‌های

چه مشکلاتی اینجا در جریان.»

مدیر سرای محله در این زمینه اضافه کرد: «اگر قرار هست واقعا فعالیتی صورت بگیره مردم باید سرارو بشناسن، بهش اعتماد کنن، متأسفانه با تغییرات پی در پی مدیریت شهری منطقه تو برنامه‌های ما هم تغییر به وجود میاد، در نتیجه اون اعتمادی که به مرور باید شکل بگیره، نمیگیره.» ایشان در پاسخ به این سؤال که تا چه اندازه از نظرات مردمی در برنامه‌ریزی محلی استفاده میکنید گفت: «نظرسنجی داریم همیشه بالطبع؛ ولی مردم که مشکلات و کمبودهای ما رو نمیدونن. ما باید با بودجه و امکانات خودمون جلو بریم.» کارشناس اجتماعی دفتر نوسازی و تسهیله‌گری در این زمینه اضافه کرد: «ما بر طبق درخواست‌ها و اولیتهایی که مردم میخوان برنامه بریزیم، ولی یسری چیزها از پیش معین شده، همیشه خیلی تغییرش داد.»

۳-۱-۶- مشارکت اجتماعی در امور محلی

مضمون دیگر پدیدار شده از خلال مصاحبه‌های محله مخصوص مربوط به مشارکت اجتماعی مردم در سطح محله است. در زمینه مشارکت اجتماعی در محله با چند مفهوم مهم مواجه گشتیم:

- تمایل بیشتر به مشارکت محلی در قالب روابط همسایگی مبتنی بر اعتماد

- افزایش دغدغه‌های شخصی و اجتماعی و کاهش مشارکت

- افزایش میزان مشارکت از طریق زنان و کودکان (مدارس)

- اهمیت نوع برنامه‌های مشارکتی تعریف شده

اولین نکته قابل توجه در زمینه مشارکت محله‌ای، تمایل مردم به مشارکت در فضای همسایگی و دوستانه است. هر چند این موضوع در مورد ساکنان قدیمی محله بیشتر صدق می‌کند، اما در میان مردم جدید هم تا حدودی برقرار است. یکی از کسبه قدیمی محله در این زمینه می‌گوید: «اینجا مردم قدیمی خیلی کم‌ن، یعنی مردمی که ۳۰-۴۰ سال ساکن باشن، ولی خب اونایی که هستن خیلی خوبن با هم. بجورایی مثل خانوادن، دیگه همو شناختن.»

یکی دیگر از ساکنان محله می‌گوید: «این محله خیلی خیریه و سازمان مردم‌نهاد نداره، اما مردم خیلی به هم کمک میکنن. خیلیاشون ناشناسن، هوای بقیه رو دارن. البته جدیدا رو نمیدونم! ولی همسایه‌های قدیم خودمون رو میدونم که خیلی با ما رمن.» یکی از جوانان ساکن محله در زمینه مشارکت محلی و همکاری با نهادهای مردمی می‌گوید: «اینکه توقع باشه مردم مثل قبل باشن اینجوری نیست، ولی تو محله ما آدم زیاده خداروشکر!»

در همین زمینه، مسئول سرای محله مخصوص معتقد است: «مشارکت مردم سال به سال داره کمتر میشه، دیگه حتی ۱۵ تومن پول کلاس رو هم مردم ندارن بدن، منم که نمیتونم همه خرج اینجا رو خودم بدم، شهرداری هم که پولی به ما نمیده.» او یا «تا وقتی مردم چاله چوله‌هاشون زیاده دیگه کسی به فکر کارای اجتماعی و فرهنگی نمیفته.»

در همین راستا یکی از ساکنان محله مخصوص می‌گوید: «انقدر برای مردم درگیری درست کردن که دیگه اصلا کسی به فکر کسی نمیفته، کسی کاری به کار کسی نداره، گذشت اون زمان که مردم با هم خوش بودن، الان فقط پول درمون همه چیزه.»

در همین رابطه یکی از کارشناسان دفتر نوسازی در محله مخصوص می‌گوید: «ما برنامه‌های خوبی برای تقویت تعلق محلی داشتیم، مثلا محله مخصوص در جریانات مشروطه تاریخ درخشانی داشت و ما خواستیم برای ساکنان جدید هویت محلی تعریف کنیم و زمینه برای افزایش حس مشارکت و مسئولیت مردم ایجاد کنیم، اما خب متأسفانه

قدیم خودمون رو میدونم که خیلی بامامن.»

- تعلق محلی در میان شهروندان محلی

مضمون به دست آمده دیگر از خلال مصاحبه‌های صورت گرفته، اشاره بر تعلق محلی دارد. تعلق محلی در این پژوهش به این معنی است که بدانیم شهروندان محله تا چه اندازه مایل به ماندن در محله هستند و تا چه اندازه نسبت به محله خود احساس مثبت دارند. بر طبق مصاحبه‌های صورت گرفته در محله مخصوص، ساکنان قدیمی محله احساس تعلق بیشتری نسبت به محله احساس می‌کنند. کارشناس دفتر تسهیلگری در اینباره می‌گوید:

«وقتی از مردم قدیمی پرسیدیم دوست دارید این محله رو ترک کنید یا نه، قاطعانه میگفتن نه! چرا بریم از اینجا. اما از آپارتمان نشینا که

جدیدن همین سؤالو پرسیدیم همشون دنبال رفتن از محله بودن.»

یکی از شهروندان محلی می‌گوید: «حالا الان دیگه این جا اون محله سابق نیست، ولی خب دیگه ما اینجا ریشه دوونیدم. دیگه عادت کردیم. شاید خیلی امکاناتش خوب نباشه، ولی خب من الان دوست دارم همینجا بمیرم. تو خونه خودم.» (خانم ساکن محله، ۵۸ ساله)

در همین راستا کارشناس اجتماعی دفتر نوسازی معتقد است: «تو برنامه‌هایی که گاهی برای جلب مشارکت مردم میریزیم مردم قدیمی خودجوش کمک میکنند. ولی مردمی که جدید اومدن رو به زور از خونه میشه کشید بیرون. توی محله.»

بر این اساس مضامین به دست آمده از تحلیل مصاحبه‌های محله مخصوص در جدول زیر نشان داده خواهد شد.

مروری بر محله مخصوص

محله مخصوص در یک نگاه	مقولات	نتایج
<p>واقع شده در ناحیه سه، منطقه یازده استان تهران- آغاز شکل‌گیری در اواخر دوره قاجاریه - تعاملات متوسط و متوسط به بالا در میان مردم محله- روابط اجتماعی پررنگ بین کسبه محلی-، محله تعمیر و فروش ماشین‌آلات سنگین- حضور پررنگ جوانان و نوجوانان در سطح محله- در قالب پاتوق‌های محلی- وجود نشست‌های خیابانی- حضور کودکان در سطح محله - وجود ساکنان قدیمی و بومی نزدیکی محله به بازار- موقعیت مکانی مناسب- دسترسی مناسب به خیابان‌های اصلی و مرکز شهر -.. محلات آذری زبان- پایگاه اقتصادی نزدیک به متوسط- پایگاه اجتماعی متوسط- محله مالک محور- محله مختلط مهاجرتی از نظر سکونت مدت دار و تازه وارد (با غلبه تازه وارد در محله)- تعلق محلی متوسط - اجتماع محلی در حد گذر- مشارکت محله‌ای متوسط- مشارکت مذهبی قوی- نهادهای محله: سرای محله مخصوص- دفتر نوسازی و تسهیلگری منطقه ۱۱ - خیریه آبشار عاطفه‌ها- خیریه حسینیّه حضرت عباس (ع)- صندوق قرض‌الحسنه (در میان کسبه محلی)</p>	<p>مقولات</p>	<p>نتایج</p>
<p>شناخت نهادهای محلی</p>	<p>۱-مردم محلی شناخت سطحی از سرای محلات داشتند؛ بیشتر شهروندان صرفاً میدانستند که ساختمان سرای محله کجاست، اما با برنامه‌های آن آشنایی چندانی نداشتند. در میان ساکنان محله، زنان شناخت بیشتری نسبت به سرای محله داشتند. ۲-مردم محلی از خیریه‌های موجود در محله و فعالیت‌های انجام شده در آن شناخت متوسط و متوسط به بالایی داشتند. ۳-بیشتر ساکنان قدیمی محله از وجود خیرین گمنام و صندوق‌های خانگی فعال در بین همسایگان خبر دادند.</p>	<p>روابط نهادی در محله</p>
<p>مقولات</p>	<p>۱-بین سرای محله و دفتر نوسازی به علت هم‌جواری مکانی، ارتباط و همکاری نسبی برقرار است. (هرچند همکاری مبتنی بر بده و بستان‌های مالی است). ۲-بین سرای محله و خیریه‌های موجود در محله ارتباط خاصی برقرار نیست. دو خیریه موجود در محله از عدم حمایت سرای محله، شوراییاری محله و شهرداری می‌گویند. ۳-ساکنان محله ارتباط نسبتاً خوبی با خیریه‌ها دارند و میزان ارتباط با سرای محله و دفتر نوسازی متوسط است. (نکته قابل توجه در این زمینه این است که به طور کلی ساکنان قدیمی محله با خیریه‌ها و صندوق‌های قرض‌الحسنه همسایگی ارتباط عمیق‌تری دارند و اما در میان ساکنان جدید ارتباط با سرای محله بیشتر برقرار است که آن هم از عمق چندانی برخوردار نیست). ۴-با وجود ارتباط بین مردم و خیریه‌ها، عمده حمایت‌های مردمی در خیریه‌ها، توسط خیرینی انجام می‌شود که اغلب ساکن محله مخصوص نیستند، (هرچند در بین ساکنان محله و کسبه قدیمی صندوق‌های قرض‌الحسنه خانگی فعالیت مستمر دارند).</p>	<p>نتایج</p>

فرآیند و شاخص‌های برنامه توسعه محله‌های

<p>۱- دفتر نوسازی و تسهیلهای علی‌رغم ظرفیت قابل توجه برای برقراری ارتباط با مردم، نتوانسته است با مردم محله ارتباط مؤثری برقرار کند. مردم محلی دفتر تسهیلهای را مکانی صوری می‌شناسند که حضور یا عدم حضورش در محله چندان تفاوتی ایجاد نمی‌کند.</p> <p>۲- دفتر نوسازی و تسهیلهای (و همچنین مدیریت سرای محله) عوامل عدم موفقیت خود در محله را تغییر مدیریت شهری مناطق، تغییر رویکردهای اتخاذ شده از بالا و بالطبع عدم شکل‌گیری اعتماد میان مردم و خودشان می‌دانند.</p> <p>۳- به نظر می‌رسد سرای محله و دفتر نوسازی فاقد رویکرد تسهیلهای و همدلانه با مردم محله هستند و اغلب نگاهی کنترل‌کننده و قیام‌مانند دارند. این امر موجب ایجاد فاصله بین ایشان و مردم شده است.</p> <p>۴- بودجه اندک و عدم حمایت مالی از سمت مدیریت شهری در سطح کلان و همچنین از سمت مردم یکی از دلایل کم‌کاری نهادها است.</p> <p>۶- فعالیت سرای محله و شهرداری منطقه با نیازها و ایده‌های واقعی مردم همسو نیست.</p>	<p>میزان فعالیت نهادهای مردمی در محله</p>	
<p>۱- به نظر می‌رسد از میزان مشارکت اجتماعی گاسته شده است؛ (هرچند از بین نرفته است.) برای این مهم دلایلی به دست آمده است، مانند:</p> <p>- بی‌انگیزگی و ناامیدی در فضای شهری موجب کاهش احساس همدلی و مشارکت می‌شود</p> <p>- دغدغه‌مندی و مشکلات بسیار ساکنان محله، ایشان را از توجه به سایر وظایف شهر وندی باز می‌دارد.</p> <p>شکل‌گیری حلقه‌ای از ارتباطات مبتنی بر مشارکت در بین افراد شناخته شده و کسبه قدیمی محله (پتانسیل محله)</p> <p>۲- همان‌طور که میزان مشارکت و همکاری با نهادهای مردمی چندان چشمگیر نیست، تمایل نسبتاً بالایی به مشارکت در قالب روابط همسایگی و دوستانه وجود دارد. در واقع در این محله اعتماد بالایی به روابط همسایگی و سنتی برقرار است.</p> <p>۳- برنامه‌های مشارکتی که برای کودکان طراحی می‌شود با استقبال بیشتری مواجه است.</p> <p>۴- زنان محله حضور بیشتری در محله دارند، لذا با نهادهایی مانند سرای محله و... ارتباط بیشتری دارند. به طور کلی مشارکت در میان زنان و زنان سالمند بیشتر و قابل توجه‌تر است.</p> <p>۵- وجود عنصر مذهب به‌عنوان عنصر تقویت‌کننده (مشارکت و کمک‌رسانی) (هرچند اندک) در قالب فعالیت‌های مذهبی و نذورات مساجد)</p> <p>۶- با وجود اینکه ساکنان محله از نظر اقتصادی در وضعیت بالایی قرار ندارند، اما در مشارکت‌های مذهبی و برگزاری اعیاد و مراسم مذهبی تا حدودی همکاری وجود دارد.</p> <p>۷- وجود خیریه‌های فعال با اساس دینی و مذهبی نشانگر توجه و تمایل مردم به مشارکت مذهبی است.</p> <p>۸- نوع برنامه‌های مشارکتی تعریف شده از اهمیت بالایی برخوردار است، برای مثال مردم محله در برنامه‌های مفرح و هنری و همچنین در برنامه‌های مذهبی (اعیاد و مراسم‌ها) مشارکت متوسط به بالایی دارند.</p>	<p>مشارکت اجتماعی در محله</p>	
<p>۱- ساکنان قدیمی محله تمایل بیشتری به ماندن در محله دارند، نسبت به مشکلات محله حساستر و آگاه‌تر هستند.</p> <p>۲- ساکنان جدیدتر محله با اینکه تمایل به سکونت همیشگی در محله را ندارند، از محله و امکانات راضی هستند و برای ترک محله عجله‌ای نمی‌کنند.</p> <p>۳- ساکنان محلی قدیم از سرمایه اجتماعی نسبتاً بالایی برخوردارند، همدیگر را می‌شناسند و تعاملات رو در رو و اجتماعی در بین آنها برقرار است، در حقیقت تعلق محلی در بین ساکنان قدیمی پررنگ است.</p> <p>۵- روابط همسایگی در ساکنان قدیمی محله مبتنی بر همدلی، اعتماد و مشارکت است.</p> <p>۶- روابط همسایگی در ساکنان جدید نیز مبتنی بر اعتماد است. (هرچند مشارکت و همدلی در بین آنان نسبت به ساکنان قدیمی کمتر است)</p>	<p>تعلق محلی و سرمایه اجتماعی</p>	

تحلیل نتایج به دست آمده از محله مخصوص

الف) آنچه در محله مخصوص به نظر می‌رسد غلبه یافت سنتی و ساختار بومی است، از این رو به نظر می‌رسد همکاری و مشارکت مردم محله با همدیگر در سطح متوسط و متوسط به بالا قرار دارد که نشان دهنده وجود اعتماد و سرمایه اجتماعی در میان ساکنان محله است. اما میزان مشارکت اجتماعی مردم محله با نهادهای موجود در محله متوسط به پایین است. در واقع در جایی که نیاز به مشارکت مردم محلی با همسایگان احساس می‌شود شاهد استقبال بیشتری از آنان هستیم و زمانی که بحث مشارکت مردم با نهادهای مدیریت محلی مطرح می‌شود از میزان مشارکت کاسته می‌شود. عوامل متعددی در این موضوع نقش داشته است، مانند:

- برنامه‌ها و اهداف تعریف شده در سرای محله منطبق با اهداف توسعه محلی نیست و به نظر می‌رسد در برنامه‌ریزی محله، غلبه برنامه‌ریزی تک بعدی وجود دارد؛ از این رو ارتباط و اعتماد چندانی بین سرا (و سایر نهادها) با مردم محله شکل نگرفته است.
- مشارکت مردم در برنامه‌ریزی و مدیریت محله در حد نظرسنجی اولیه باقی مانده است و در مراتب بالای تصمیم‌گیری و نظارت و کنترل بر تصمیمات اتخاذ شده مردم نقش چندانی قابل توجهی ندارند. در واقع به نظر می‌رسد سرای محله و با درجه کمتری دفتر نوسازی محله، به جای داشتن رویکردی همدلانه و تسهیلگرانه، واجد نگاهی قیم مابانه و کنترل‌گر هستند که این موضوع موجب عدم شکل‌گیری ارتباط و اعتماد بین مردم و ایشان شده است.
- نکته مهم دیگر عدم ارتباط نهادی در این محله است؛ در واقع

به نظر می‌رسد بین خیریه‌ها، سرای محله و شورایی‌ها مشارکت و همکاری در جهت اعتلای محله برقرار نیست. خیریه‌ها از عدم حمایت و پشتیبانی شورایی و سرای محله ناراضی هستند و همچنین سرای محله از اقدامات انجام شده از خیریه‌ها و صندوق‌های قرض‌الحسنه محلی آگاهی چندانی ندارد. ایجاد ارتباط صمیمی و توأم با اعتماد با خیرین، معتمدین و مطلعین محلی با هدف استفاده از آنها در مدیریت محلی، واگذاری اختیارات و برنامه‌ها به نمایندگان مردمی می‌تواند به تقویت روابط نهادی و متعاقباً افزایش سرمایه اجتماعی در محله منجر شود.

ب) نکته بعدی در ارتباط با درجه و شدت مشارکت مردم محله است، از آنجایی که این محله دارای روابط همسایگی مختلط است، میزان مشارکت اجتماعی در سطح محله نیز متغیر است. به این معنی که روابط مردم در ساکنان بومی و قدیمی محله، بر روابط همسایگی مبتنی بر اعتماد و وجود خیرین ناشناس محلی متکی است، از عمق بیشتری برخوردار است و در دل محله جریان دارد، اما ارتباط ساکنان جدیدتر محله سطحی‌تر و در قالب آشنایی اولیه با سرای محلات و یا دفتر نوسازی و خیریه‌های فعال است.

ج) علیرغم کمبود نهادهای مردمی و عدم موفقیت چشمگیر آنان در جلب مشارکت مردمی و افزایش مشکلات اقتصادی و دغدغه‌های زندگی شهری که انگیزه مردم برای امور مشارکتی و مسئولیت‌پذیری در محله را به طرز چشمگیری کاهش داده است، محله مخصوص واجد ظرفیت نسبتاً خوبی برای برنامه‌ریزی محله‌محور است. ساکنان قدیمی که شامل کسبه قدیمی و همسایگان قدیمی که تعلق محلی بسیار بالایی

محلّه	محلّه از نظر گونه بندی	میزان فعالیت نهادهای مردمی	مشارکت اجتماعی	امکانات محلی	تعلق محلی
محلّه مخصوص	بافت و ساختار سنتی و بومی قرار می‌گیرد. میزان افراد بومی این محلّه متوسط به بالاست.	متوسط	متوسط و در بخش مذهبی متوسط به بالا	متوسط	متوسط و متوسط به بالا
برنامه‌ریزی متناسب با ساختار محلّه	<p>نهادهای محلّه مانند سرای محلّه و دفتر نوسازی از ظرفیت بالای مشارکتی مردم محلّه استفاده کرده و رویکرد تسهیلگرانه و همدلانه اتخاذ کنند.</p> <p>محلّه دارای خیریه‌های فعال و صندوق‌های قرض‌الحسنه در میان کسبه است، برای توسعه پایدار محلی باید از این پتانسیل‌ها به خوبی استفاده کرد و آن را در جهت اعتلای محلّه هدایت کرد.</p> <p>برنامه‌های نهادهای محلی باید بر تقویت انسجام و همبستگی در شهروندان محلّه منجر شود. از قدرت این محلات به‌عنوان محلات مرکزی می‌توان در راستای مثبت استفاده کرد، برای مثال آموزش‌ها و شهروندی متناسب در محلات عرضه شود.</p> <p>با توجه به اینکه این محلّه در حال افزایش جمعیت و ورود افراد جدید است، لازم است برای ایجاد تعلق محلی در افراد جدید علاوه بر یادآوری هویت تاریخی غنی محلی، امکانات محلی به روز و غنی شود.</p> <p>از مداخلات نهادی کاربردی در محلّه جلوگیری شود، مداخلات صورت گرفته در سطح کلان در راستای افزایش مرکزیت محلّه باشد.</p> <p>این محلّه از مطلعین و معتمدین محلی نسبتاً بالایی برخوردار است که از قضا تعلق بالایی به محلّه دارند، این منبع مهم در تصمیم‌گیری‌ها به کار گرفته شود زیرا این افراد می‌توانند مشارکت نسبتاً خوبی در سطح محلّه داشته باشند.</p> <p>با توجه به سطح اقتصادی و اجتماعی متوسط و متوسط به پایین ساکنان محلّه لازم است آموزش‌های توانمندسازی و ظرفیت‌سازی در محلّه مورد توجه قرار گیرد</p>				

تنظیم: نگارندگان

موجود در محله و شهروندان ساکن در محله به منظور ارزیابی نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در توسعه محلی صورت گرفته است و از خلال تحلیل مصاحبه‌های محله گلستان به مضمون‌هایی رسیدیم که آنها را به تفکیک بررسی خواهیم کرد. در جدول زیر نگاهی کلی به مشخصات محله گلستان خواهیم داشت. مشخصات محله گلستان در این جدول، بر اساس پیمایش انجام شده در گونه‌شناسی محلات تهران جمع‌آوری گشته است.

منبع: www.map.tehran.ir

۲۰۳۳۸	جمعیت کل محله	
۱۰۳۱۶	جمعیت مردان محله	۱
۱۰۰۲۲	جمعیت زنان محله	۲
۸۷۷۵	جمعیت زنان باسواد	۳
۹۲۴۳	جمعیت مردان باسواد	۴
۶۲۸	جمعیت مهاجران	
۳۰۱۹	اعیان و مالک	۱
۲۷۲۸	رهن و استیجار	۲
۶۲۱۰	تعداد واحدهای مسکونی	۳
۵۹۳۶	واحدهای آپارتمانی	۳
۲۷۴	غیرآپارتمانی	۴

منبع: اطلاعات جمعیتی شهرداری تهران سال ۱۳۹۵

بر اساس هدف پژوهش، عمده توجه پژوهشگر معطوف به شناسایی و بررسی سازمان‌های مردم‌نهاد (در صورت وجود در محله) گشته است؛ به منظور دستیابی به اطلاعات دقیق‌تر و جامع‌تر، سرای محلات نیز به طور اجمالی بررسی شده‌اند. ابتدا در قالب جدول زیر، نگاهی به محله و ویژگی‌های آن و سازمان‌ها و نهادهای شناسایی شده در آن می‌پردازیم.

دارند، ساکنان جدیدتر با تعلق محلی متوسط، حلقه‌های ارتباطی مبتنی بر اعتماد و مشارکت اجتماعی، ریش سفیدان و معتمدین محلی، پیشینه نوستالژیک و تاریخی محله، از ظرفیت‌های قابل توجه این محله برای ایجاد سرمایه اجتماعی و مشارکت محله‌ای است.

(د) به نظر می‌رسد با وجود پایگاه اقتصادی متوسط و متوسط به پایین ساکنان محله مخصوص، مشارکت مذهبی در قالب خیریه، وام‌های خانگی و نیکوکاری، ادای نذورات و برگزاری مراسم مذهبی از مشخصه‌های قابل توجه این محله است. با مدیریت محلی هدفمند و استفاده از این شاخص‌های اشاره شده، می‌توان از ظرفیت این بافت‌ها در حوزه جلب مشارکت عمومی و اخلاقی شهروندی در سطح محله و در سطح شهر استفاده کرد.

(ذ) همان‌طور که در جدول بالا اشاره کردیم، برنامه‌های تعریف شده در محله با مشارکت بیشتر زنان همراه است. در واقع زنان خانه دار محلی و اغلب زنانی که در دهه ۴۰ و ۵۰ قرار دارند بیشترین میزان مشارکت در محله را دارا هستند. همچنین برنامه‌های مشارکتی که در حوزه کودکان صورت می‌گیرد و یا از مجرای مدارس عمل می‌کند با موفقیت‌های بیشتری مواجه است. در واقع تغییر ساختار خانواده و محوریت قرار گرفتن فرزند، در محله مخصوص با تمام رنگ و بوی بومی و سنتی نیز احساس می‌شود.

در این قسمت با توجه به مطالبی که در بالا به آن اشاره کردیم، پیشنهادهایی در جهت بهبود توسعه محله، با در نظر گرفتن شرایط و موقعیت محله مطرح شده است.

۲-۶- محله گلستان

محله گلستان با نام قدیمی شهرک راه آهن واقع شده در منطقه ۲۲ و ناحیه یک در استان تهران است. همچنین بر اساس یک دسته‌بندی دیگر،^۱ این محله جزء محلاتی است که موقعیت اجتماعی بالاتر از متوسط دارد. اما با توجه بر مشاهدات و مصاحبات صورت گرفته محله گلستان از دو قشر متفاوت تشکیل شده است. به این معنی که به طور تقریبی در قسمت پایین میدان اتریش شهروندانی ساکن هستند که وضعیت اقتصادی نسبتاً مطلوبی را دارند زیرا در یک برهه زمانی خاصی املاک موجود در آنجا رشد آنچنانی پیدا کرده و ساکنان محله ثروتمند گشته‌اند، اما از نظر اجتماعی و تحصیلات در مرتبه متوسط قرار گرفته‌اند. همچنین منازل مسکونی این قسمت، دارای مترهای بالا و فواصل زیادی هستند، بنابراین معاشرت آنچنانی در میان مردم به چشم نمی‌خورد، همچنین مردم محله جز در موارد نشست‌های خانگی در سطح محلی معاشرت چشمگیری ندارند. در قسمت فوقانی میدان اتریش وضعیت کمی متفاوت است، مردم از نظر پایگاه اقتصادی سطح پایین‌تری دارند و از نظر اجتماعی و فرهنگی نیز جایگاه متوسط و متوسط به پایین را دارا هستند. ولی همچنان معاشرت و مشارکت مذهبی در مساجد پررنگ است و با استقبال نسبی مواجه می‌شود. نکته قابل مشاهده دیگر در سطح محله حضور پررنگ افراد مذهبی است، مشاهده و مقایسه محلات هدف نشان می‌دهد این محله از نظر مذهبی و مشارکت‌های مذهبی در سطح بالایی قرار گرفته است. به طور کلی بر اساس یک پیمایش صورت گرفته^۲ این محله از نظر پایگاه اقتصادی و اجتماعی در بین محلات خوب و خیلی خوب دسته‌بندی شده است. تعلق محلی و مشارکت اجتماعی در حد متوسط ارزیابی شده است. در پژوهش حاضر مصاحبه‌هایی با سرای محله، سازمان‌های مردم‌نهاد

۱-پهته بندی ۵ خوشه ای مناطق تهران بر اساس گونه شناسی محلات تهران
۲-گونه شناسی محلات تهران

۶-۲-۱- مشخصات محله گلستان و نهادهای شناسایی شده در محله

نام محله، منطقه	ویژگی‌های محله ۳۲	سازمان‌ها و نهادهای مردمی شناخته شده
گلستان، منطقه ۲۲	دارای دو طبقه مرفه اقتصادی و غیر مرفه- محله مذهبی نشین- تحصیلات دانشگاهی نسبتاً پایین- تعلق محلی پایین- پایگاه اجتماعی متوسط و متوسط به پایین- مهاجر پذیر	مرکز توانبخشی مختص آقاییان- مرکز توانبخشی سالمندان آتوشا- سازمان مردم‌نهاد الزهر- خیریه ملانک -صندوق‌های قرض الحسنه خانگی و محلی

منبع: گونه شناسی محلات تهران و یافته‌های نگارنده

در محله گلستان نیز، با توجه به چند شاخص عمده مرتبط با نهادهای مردمی و توسعه محلی به جمع‌آوری و تحلیل داده‌های به دست آمده پرداختیم؛ که در ادامه بیان خواهد شد. اسامی مصاحبه‌شوندگان در محله گلستان به شرح جدول زیر است:

جدول ب) مصاحبه‌شوندگان محله گلستان		
۱	خانم	مدیریت سرای محله
۲	خانم	مدیریت سازمان مردم‌نهاد الزهرا
۳	آقای کریمی	مدیریت خیریه ملانک
۴	خانم	مسئول خانه سلامت سرای محله
۵	خانم	ساکن محله و خانه دار
۶	خانم	ساکن محله و شاغل
۷	آقا	کاسب محله (سوپرمارکت)
۸	آقا	کاسب محله (مشاور املاک)
۹	آقا	ساکن محله، دانشجو
۱۰	آقا	کاسب محله، مشاور املاک
۱۱	خانم	ساکن محله خانه دار
۱۲	آقا	ساکن محله
۱۳	خانم سالمند	ساکن محله

تنظیم: نگارندگان

۶-۲-۲- شناخت نهادهای محلی

همان‌طور که در جدول مشاهده کردیم، محله گلستان علاوه بر سرای محله، یکی از محلاتی است نسبت به سایر محلات هدف دارای نهادهای

مردمی متعددی است. علاوه بر این، محله گلستان از حیث دارا بودن سرمایه اجتماعی، در رتبه بالایی قرار گرفته است و اغلب ساکنان و همسایگان دارای روابط دوستانه‌ای با همدیگر هستند. به‌عنوان اولین عامل مهم در ارزیابی فعالیت نهادهای و سازمان‌های مردمی موجود در محله، به میزان شناخت شهروندان و میزان ارتباط نهادهای محله با شهروندان محلی پرداختیم.

- آشنایی و ارتباط سطحی اولیه با سرای محله
- شناخت متوسط با نهادهایی مانند خیریه‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در مساجد (مانند سازمان مردم‌نهاد الزهرا و خیریه)
- شناخت عمیق و پررنگ با جمع‌آوری خانگی، همسایگی و صندوق‌های قرض الحسنه خانگی

در زمینه میزان آشنایی مردم با نهادهای موجود در محلات، آنچه که مشخص است ارتباط اولیه و سطحی مردم با سرای محله گلستان است، در حقیقت عمده آشنایی ساکنان گلستان با سرای محله معطوف به آگاهی از موقعیت جغرافیایی ساختمان سرای محله است. مدیریت سرای محله گلستان در این زمینه می‌گوید:

«... در کل خیلی نتوانستیم مشارکت مردمی بین سرا و مردم برقرار کنیم و مردم نیازی به سرای محله نمی‌بینند، بیشترشون تو جمع‌های خودشون هم کارای خیریه ای می‌کنن هم کارای فرهنگی.»^۱

یکی دیگر از مسئولان سرای محله نیز معتقد است مردم محله ارتباط چشمگیری با سرای محله نداشته و آن را بخشی از نیازهای محله نمی‌دانند: «من اینجا کسایی رو میشناسم که تا کسی می‌گیره میره زعفرانیه و... توی کلاس میشینن اما توی سرای خودمون نمیان، انگار اینجا رو متناسب با کلاس و شخصیت خودشون نمیدونن.»

یکی از ساکنان محله در این زمینه می‌گوید: «یکی از شهروندان محله در مورد میزان آشنایی با نهادهای موجود در محله می‌گوید: «نه من خیریه‌ها رو نمیشناسم، میدونم یکی دوتایی هستن ولی ارتباط چندانی ندارم باهاشون.»

۶-۲-۳- روابط نهادی در محله

مضمون مهم دیگری که در زمینه نهادهای مردمی محله مورد بررسی قرار گرفت، مربوط به روابط نهادی در سطح محله و همچنین میزان ارتباطاتی است که نهادهای متولی مدیریت محلی با همدیگر دارند. در این زمینه وضعیت روابط ساکنان محله با نهادهای محلی مثل شهرداری، سرای محله، همچنین خیریه‌های فعال در محله مورد مشاهده قرار گرفت. همچنین میزان ارتباط و همکاری سرای محله و خیریه‌های موجود در محله نیز به طور اجمالی بررسی شد.

- همکاری متوسط به پایین سرای محله با خیریه‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد

- وجود خیرین محلی از محلات دیگر

به نظر می‌رسد میان نهادهای موجود در محله به‌ویژه سرای محله با سازمان مردم‌نهاد ارتباط برقرار است، هرچند این ارتباط در سطح بالایی قرار ندارد. سرای محله در زمینه معرفی خیریه‌های محلات به مردم محله موفق عمل کرده است.

با وجود اینکه در این محله صندوق‌های خانگی بسیاری فعال است، اما عمده کمک به خیریه‌های محله توسط معتمدین محلات دیگر صورت می‌گیرد. برای مثال مدیریت خیریه ملانک در این زمینه می‌گوید: «مردم اگر بشناسن کمک می‌کنن، مثلاً باید چندین سال باشی و جا بیفتی تا کمک کنن. ما خیرین خودمون از جاهای دیگست، مردم اینجا

۱- «NBN» مخفف «Neighbors Building Neighborhoods» است و اصطلاحاً معادل «همسایه‌ها، واحد همسایگی خود را می‌سازند» است. در این اثر به دلیل شهرت مدل با همین نام و درک بهتر مفهوم آن با همین عنوان، این مدل نام برده شده و از ترجمه یا تعیین معادل فارسی برای آن پرهیز می‌شود؛ چرا که این نام بهتر از هر معادل دیگری مفهوم آن را می‌رساند.

اهل کمک و کار خیر هستن، ولی توی جمع‌های خودشون.»

۶-۲-۴- مشارکت اجتماعی در سطح محله

بر اساس تحلیل مصاحبه‌های صورت گرفته میزان مشارکت اجتماعی در قسمت فوقانی و پایینی میدان اتریش طیف نسبتاً متفاوتی را در بر می‌گیرد. بر این اساس به گفته مدیر سرای محله گلستان مردم پایینی میدان اتریش که از نظر اقتصادی وضعیت مطلوبتری دارند، نسبتاً مشارکت اجتماعی بیشتری دارند و مردمان پایینی میدان اتریش مشارکت کمتری دارند. به طور کلی آنچه که در محله گلستان مشهود است، مشارکت اجتماعی قابل توجه در قالب روابط همسایگی و حلقه‌های دوستانه در میان ساکنان محلی است.

- تمایل بیشتر به مشارکت محلی در قالب روابط همسایگی مبتنی بر اعتماد

- مشارکت در قالب صندوق‌های قرض الحسنه و هیئت‌های مذهبی - مشارکت تک بعدی

مهم‌ترین مفهوم به دست آمده از خلال مصاحبه‌ها، مشارکت مردم در حلقه روابط همسایگی و عدم مشارکت با سرای محله و خیریه‌های موجود در محله است. در این زمینه یکی از ساکنان محله می‌گوید:

یکی دیگر از شهروندان محلی در این زمینه می‌گوید: «تو این محله شاید در ظاهر ببینی کسی کاری به کار کسی نداره، اما یکم که واردش بشی میبینی عین روستاس! همه هم رو میشناسن. همسایه‌های نزدیک هر هفته حالا یا ماهی یکی دوبار دورهمی دارن. هیئت دارن، کمک میکنن به همدیگه.»

مفهوم دیگر در زمینه مشارکت مردمی وجود صندوق‌های قرض الحسنه در هیئت‌ها، مساجد و جمع‌های همسایگی است. در این مورد مدیر محله معتقد است: «مردم ما مردم خوبی هستن، خیلی با هم دیگه خوب و صمیمین، اینجا صندوق‌های قرض الحسنه خیلی فعاله، تو جمع‌های خانوادگی و مذهبی خودشون. معمولاً هر خانواده متمولی یه هیئت هم داره توی زیرزمینش که اونجا جلسات هفتگی میدارن، بعد همونجا برنامه‌ریزی میکنن تور و اردو هم برگزار می‌کنن. تو قسمت بالای میدونم البته همینه‌ها! اونجا از نظر مذهبی خیلی قوی‌ترن. جلساتشون همونجا برگزار میشه.» در این زمینه نتایج مصاحبه نشان می‌دهد مردم محله در برنامه‌های تعریف شده از مجرای مذهب مشارکت بهتری دارند. کانون بانوان الزهرا می‌گوید: «ارتباط توی محدوده مسجد خیلی بهتر شکل میگیره تا خارج از این فضا. مردم دارای روابط بسیار دوستانه و گرمی هستن و حتی اگر ما برنامه برگزار نکنیم مردم خودشون میان و شرکت می‌کنند و جمع می‌شوند دور هم. مشارکت‌های اجتماعی حول محور مسائل مذهبی است ولی بسیار پررنگ است.»

یکی از شهروندان محله در این زمینه می‌گوید: «خب هر چی بشه باید از طریق مسجد پیگیری کنی، سرا و این صحبت‌ها نیست اصلاً. کلاً آخوند جماعت بهتر کار راه میندازه، مملکت دستشونه بهر حال.» مدیر محله همچنین یکی از علل عدم مشارکت چشمگیر در قسمت مرغه محله گلستان را نامتناسب بودن فضای کالبدی سرای محله با موقعیت محله گلستان می‌داند: «من هیچ وقت فکر نمی‌کردم این موضوع انقدر مهم باشه، اما یه بار یکی از خانوما گفت بعضی از خانومای اینجا بلند میشن تا زعفرانیه میرن استخر و کلاس و... ولی اینجا نمیان. میگن کلاسش به ما نمیخوره.»

یکی از شهروندان محله در زمینه مشارکت در محله می‌گوید: «کلا تو تهران مردم خیلی کاری به کار هم ندارن، ینی اونجوری عین قدیم

نیست که همه از احوال هم با خبر باشن. ولی به نسبت اینجا همو میشناسن و دست همو تو شرایط خاص میگیرن.»

یکی از مدیران خیریه ملانک که در حوزه کودکان و بی سرپرست در محل فعالیت می‌کند می‌گوید: «مردم مشارکتشون خیلی بالا نیست ولی اینم بگم واقعاً اونایی که از قدیم اینجا و ما رو میشناسن از نظر مالی کمک میکنن مارو. اما عمده کمکی که به ما میرسه از معتمدای خودمونه که خلیباشون تو این محل نیستن.» ایشان در زمینه رابطه بین شهرداری و نهادهای دولتی با خیریه خود می‌گویند: «شهرداری رو چندین بار خواستیم که بیاد اینجا حمایتون کنه ولی اصلاً اهمیتی نمیدن متأسفانه.»

یکی از مفاهیم به دست آمده در این مضمون محتوای مشارکت اجتماعی است. در واقع زمانی که از مشارکت اجتماعی سخن می‌پرسیم اولین مفهوم حول محور مشارکت اقتصادی می‌چرخد. یکی از کسبه محله می‌گوید: «اینجا ماشینای مدل بالا میاد، بعضیا میرن پول میخوان ازشون، انصافاً مردم کسی رو رد نمیکنن.»

«تا به مردم میگین کمک کنین بر میدارن قرمه سبزی میارن واسه بچه‌ها! خوبه دستشون درد نکنه ولی واقعاً بچه‌ها غیر از خوردن نیازهای دیگه ای هم دارن.»

«پیش اومده از مردم کمک مالی بخوایم کمک کنن بهمون یا کلاسی چیزی بیان اسم بنویسن. ولی اگر بخوایم تو فلان کلاس شاهنامه خوانی بشینن اصلاً نمیان. اصلاً نیازش رو حس نمیکنن. کلا هر نوع مشارکتی جز همون مشارکت قرض الحسنه ای اینجا کم‌رنگه. مردم جلوی خونه خودشون تمیز نمکنن. کلا هیچ مسئولیتی تو محله نمخوان داشته باشن.»

آنچه که بسیار تکرار می‌شود و مهم است این است که ذهنیت شهروندان از مشارکت صرفاً مشارکت در امور مالی و حمایتی است و به نظر می‌رسد در زمینه امور محیط زیستی، فرهنگی و اجتماعی مشارکت چشمگیری وجود ندارد و سازمان‌ها و نهادها هم حتی این گونه مشارکت را اولویت خود نمی‌دانند. مصاحبه با چند نفر از ساکنان محله نشان داد در زمینه مسائل محیط زیستی محله و امور فرهنگی شهروندان تمام مسئولیت را بر عهده شهرداری می‌دانند.

یکی از شهروندان در این زمینه می‌گوید: «خانوم اینجا محله گرونیه، شهرداری کلی پول از اینجا در میاره، باید جبران کنه خب!»

در پی مصاحبه با سازمان مردم‌نهاد الزهرا که از سازمان‌های موفق محله است، نتایج نشان داد ارتباط صمیمی مدیریت این مجموعه با زنان و نیازسنجی دقیق از آنان، عامل موفقیت ایشان است. وی در اینباره می‌گوید: «مردم خودشون خیلی خوب میتونن با هم کار کنن و مشارکت کنن اگر که بتونیم زمینه برای حضورشون فراهم کنیم. من همیشه از زنان محله مصاحبه میگیرم و بر اساس نیازشون براشون برنامه‌ریزی میکنم و اونا خودشون میگن به چه کلاسایی نیاز دارن و چه نوع چیزی را میخوان من به همانی عمل میکنم که خود مردم میخوانند.»

یکی از بانوان شرکت کننده در فعالیت‌های این سازمان مردم‌نهاد می‌گوید: «شاید اینجا خیلی کارای بزرگ نکنیم، ولی مهم‌ترین دستاوردمون اینه اینجا همه با هم رفیقیم. اگر یه جلسه یکمون شرکت نکنه بقیه سراغشو میگیرن.»

۶-۲-۵- تعلق محلی

مضمون دیگر پدیدار شده از خلال مصاحبه‌ها مضمون تعلق محلی نسبتاً پررنگ در بین مردم محله است. بیشتر مصاحبه‌شونده‌ها که شامل زنان، مردان، نوجوانان و همچنین در میان کسبه تمایل به

ادامه سکونت در این محله را داشتند. یکی از جوانان ساکن محله می‌گوید: « این محله خوبه. من از بچگی همینجا بزرگ شدم. البته یکم فرهنگ مردم پایینه چون از اینایی که یه شبه پولدار شدن توشون زیاده. ولی خب بچه‌های ما با فرهنگ‌تر بزرگ میشن محله رو بهتر میکنن.»

یکی از خانم‌های ساکن محله همچنین در این زمینه می‌گوید: « اینجا همه چیزش خوبه خداییش تمیزه ارومه، بی حاشیست منتها بازار روز نداره. همینش بده. بعد جدیدا پشه‌های دریاچه خیلی اذیت میکنن، اگر اینا هم حل بشه اینجا دیگه حرف نداره»

یکی دیگر از خانم‌های ساکن محله در این زمینه می‌گوید: «من هشت ساله اینجا زندگی میکنم. خیلی راضیم. خیلی محله دل‌بازیه. خیابونای دل باز و تمیز داره. بافت شهریش خوبه. اهالی محله هم نسبتا خوبن. الودگی هم کمه اینجا. فقط یکم چون از مرکز شهر دور هستیم یکم سخته.»

یکی از خانم‌های ساکن محله می‌گوید: «ما ده ساله اومدیم اینجا ولی از چندین سال قبل پیگیر بودم که بتونم اینجا خونه بگیرم. خیلی دوست دارم اینجا رو، همه چیز داره. ارومه. من خودم شخصا حاضر نیستم تو هیچ محل دیگه ای جز اینجا زندگی کنم.»

یکی از آقایان ساکن محله در این زمینه می‌گوید: «اینجا بافت شهریش خیلی خوبه، خونه‌های بزرگ و تمیز داره. خونه‌های بزرگی داره که قابلیت بساز و بفروشی نداره به خاطر همین خلوته. علاوه بر این خیلی مذهبه که برای خانواده من مهم بود. اون آدمایی که دیندار نیستن در ظاهر هم از نظر اخلاقی خیلی خوبن.»

یکی از ساکنان محله در این زمینه می‌گوید: «چندسال پیش یکی از همسایه‌ها میخواست نمایندگی یه مخابراتی رو بگیره اینجا که همسایه‌ها جمع شدن و رفتیم پیشش و خواهش کردیم اینکارو نکنه که اشعه به بدنمون ضرر نزنه. اونم بنده خدا قبول کرد. با منطق و دلیل براش حرف زدیم، و واقعا هم همه نگران بودن نه فقط برای خودشون. برای بچه‌های بقیه.»

تحلیل نتایج به دست آمده از محله گلستان

الف) صندوق‌های قرض الحسنه بسیار فعال و روابط همسایگی مبتنی بر اعتماد، هیئت‌های مذهبی خانگی، انجام امورات مذهبی به امور خیریه ای و کمک‌رسانی به نیازمندان در سطح محله نشان می‌دهد مردم محله تمایل بالایی به مشارکت اجتماعی دارند، اما به دلایل مختلفی نهادهای مردمی در محله توانسته‌اند از این ظرفیت استفاده کنند.

ب) ساکنان محله گلستان بیشترین اعتماد اجتماعی را به ترتیب در جمع‌های همسایگی، صندوق‌های قرض الحسنه، مساجد و نهادهای مردم‌نهاد فعال در مساجد دارند و کمترین ارتباط را با سرای محله دارند. بیشتر همکاری‌های صورت گرفته در این محله در قالب روابط همسایگی گنجانده شده است و همکاری با خیریه‌های موجود در محله پس از گذشت زمان و شکل‌گیری اعتماد عمیق امکان پذیر شده است.

ج) محله گلستان از نظر خدمات‌دهی و دسترسی به امکانات در موقعیت نسبتاً بالایی قرار گرفته است. این موضوع باعث شده است که نیازها و خواسته‌های مردم از سطح نیازهای اولیه و امکانات محلی ابتدایی فراتر رود و توجه بیشتری به امور اجتماعی و فرهنگی داشته باشد.

د) ضعف ادبیات مشارکتی در بین ساکنان محله و همچنین در برنامه‌های سرای محله و نهادهای مردمی به چشم می‌خورد. به این معنی که در میان ابعاد گسترده مشارکت توجه به مشارکت مالی و اقتصادی پررنگ‌تر است و توجه به ابعاد دیگر مشارکت مانند امور مربوط به محیط زیستی و مشارکت در امور فرهنگی مورد غفلت واقع شده است.

ز) با در نظر گرفتن این نکته که مردم این محله از پایگاه اجتماعی و اقتصادی متوسط و متوسط به بالایی برخوردارند، لازم است برنامه‌های نهادهای از تمرکز صرف بر کلاس‌های آموزشی برداشته شود و توجه به برنامه‌های هنری، فراغتی و نیازهای ثانویه بیشتر شود.

در جدول زیر تلاش شده است تا با توجه به مفاهیم به دست آمده در محله گلستان و شناخت دارایی‌ها و البته موانع و مشکلات محله، پیشنهادهای در جهت بهبود توسعه محلی و استفاده از دارایی‌های موجود ارائه شود. بدیهی است ارائه پیشنهادهای دقیق‌تر نیازمند بررسی همه عمیق‌تر و همه جانبه‌تر است.

۳-۶- محله پرستار

مروری بر مفاهیم اصلی به دست آمده در محله گلستان

<p>شهرک راه‌آهن یا گلستان- واقع شده در منطقه ۲۲ و ناحیه یک -موقعیت اقتصادی متوسط و بالاتر از متوسط و موقعیت اجتماعی پایینتر از متوسط-تشکیل شده از دو قشر متفاوت- منازل مسکونی با دارای متراژهای بالا و فواصل زیاد- معاشرت و مشارکت مذهبی در مساجد پررنگ است- حضور پررنگ قشر مذهبی - تعلق محلی و مشارکت اجتماعی در حد متوسط-تحصیلات دانشگاهی نسبتاً پایین- مهاجرپذیر</p> <p>نهادهای مردمی: مرکز توانبخشی مختص آقایان- مرکز توانبخشی سالمندان آتوشا- سازمان مردم‌نهاد الزهرا- خیریه ملانک -صندوق‌های قرض الحسنه خانگی و محلی</p>	<p>محله گلستان در یک نگاه</p>
<p>مقاله</p> <p>۱-شناخت مردم با سرای محله در سطح اولیه و با خیریه و سازمان مردم‌نهاد عمیق‌تر است.</p> <p>۲- مردم محلی یا از حضور و فعالیت صندوق‌های قرض الحسنه خانگی آگاهی دارند یا خودشان عضوی از آنها هستند.</p>	<p>مضمون</p> <p>شناخت نهادهای محلی</p>
<p>۱-عمده روابط اجتماعی و مشارکتی مردم محله در جمع‌های خانوادگی و همسایگی شکل می‌گیرد، بنابراین این دورهمی‌ها به منبعی برای سرمایه اجتماعی میان مردم محله تبدیل شده است.</p> <p>۲-بین سرای محله و سازمان‌های مردمی فعال در محله ارتباط متوسطی وجود دارد. در نهادهای فعال در مسجد ارتباط پررنگ‌تر و در مورد خیریه‌ها و سازمان‌های مردمی غیر از مسجد ارتباط کم‌رنگ‌تر می‌شود.</p> <p>۳-خیریه‌های موجود در محله از عدم حمایت و پشتیبانی شهرداری منطقه ناراضی هستند.</p> <p>۳-عمده کمک به خیریه توسط معتمدین محلات دیگر انجام می‌شود.</p>	<p>روابط نهادی در محله</p>

<p>۱- در این محله چندین سازمان مردمی مرتبط با توانمندسازی زنان، کودکان بدسرپرست و توانبخشی معتادین وجود دارد.</p> <p>۲- هرچند مردم محله ارتباطات همسایگی قدرتمندتری دارند اما ارتباط ایشان با نهادهای محلی نیز برقرار است.</p> <p>۳- به کارگیری از نخبگان محلی در سطح نسبتاً خوبی قرار دارد. از نخبگان محلی در امور اجتماعی در سرای محلات و در سطح خیریه‌ها و مساجد استفاده می‌شود که این امر موجب پیوند بیشتر مردم و نهادهای محله شده است.</p>	<p>میزان فعالیت نهادهای مردمی در محله</p>
<p>۱- مشارکت اجتماعی در میان مردم محلی در سطح متوسط و متوسط به بالا در جریان است.</p> <p>۲- همچنین مشارکت اجتماعی با نهادهای محلی نیز در سطح کمتری وجود دارد.</p> <p>۲- برنامه‌های مشارکتی که حول محور کودکان می‌چرخد با استقبال بیشتری مواجه می‌شود.</p> <p>۳- برنامه‌های مذهبی در سطح مساجد محله با استقبال بیشتری مواجه می‌شود.</p> <p>۴- زنان نقش پررنگتری در برنامه‌های مشارکتی دارند، زنان به سبب اینکه بیشتر در محله حضور دارند، بیشتر می‌توانند در امور محله مشارکت داشته باشند.</p> <p>۱- عمده مشارکت‌های مردمی در حوزه اقتصادی و کمک به نیازمندان صورت می‌گیرد.</p> <p>۲- اولین ذهنیت نهادهای مردمی از مشارکت نیز مبتنی بر مشارکت مالی است.</p> <p>۶- نخبگان محله تعامل مشارکت نسبتاً بالایی در محله دارند.</p> <p>۱- در میان همسایگان صندوق‌های قرض‌الحسنه بسیار فعالی وجود دارد.</p> <p>۲- هیئت‌های مذهبی در منازل ساکنان محله پررنگ است و جلسات هفتگی یا ماهانه در بین ایشان برقرار است، مشارکت مذهبی چشمگیری در سطح محله در جریان است</p> <p>۳- وجود صندوق‌ها و هیئت‌های اینچنینی زمینه تعامل بیشتر مردم را فراهم کرده و روابط همسایگی مبتنی بر اعتماد شکل گرفته است.</p> <p>۴- همسایگان در طی جلسات هفتگی اردوهای ماهیانه و مسافرت‌های دسته جمعی را هم برنامه‌ریزی می‌کنند.</p>	<p>مشارکت اجتماعی در محله</p>
<p>۱- مردم محله گلستان از تعلق محلی متوسط به بالایی برخوردارند. اغلب آنان مایل به ادامه سکونت در محله هستند و تمایل به ترک محله در میان بیشتر آنان دیده نمی‌شود.</p> <p>۲- با وجود نارضایتی از امکانات محله در بالای میدان اتریش، مردم آن منطقه هم از تعلق محلی نسبی برخوردارند.</p> <p>۲- برنامه‌ریزی برای ساختن آینده محله توسط جوانان محله در مصاحبه‌ها مشهود است.</p>	<p>تعلق محلی</p>

تنظیم: نگارندگان

تعلق محلی	امکانات محلی	مشارکت اجتماعی	میزان فعالیت نهادهای مردمی	محله از نظر گونه بندی	
<p>مردم محله از تعلق نسبتاً بالایی برخوردارند.</p>	<p>امکانات محله گلستان در حد متوسط به بالا ارزیابی گشته است</p>	<p>مشارکت محله‌ای در این محله متوسط و متوسط به پایین است، به این معنی که مردم محله مشارکت چندانی با نهادهای سرای محله ندارند؛ اما مشارکت مبتنی بر روابط همسایگی و مذهبی بسیار بالاست.</p>	<p>نهادهای مردمی متعددی در این محله فعالیت می‌کنند، مانند یک خیریه ثبت شده، یک سازمان توانبخشی، سک سازمان مردم‌نهاد مختص زنان</p>	<p>محله گلستان از نظر گونه بندی جزء محلات نسبتاً فرادست قرار می‌گیرد</p>	<p>محله گلستان</p>
<p>در این محله نیز مانند محله محمودیه، برنامه‌های فراهم شده باید متناسب با وضعیت فرهنگی و اجتماعی محله باشد، در واقع محتوای فرهنگی و اجتماعی برنامه‌های محلی باید با مردم درمیان گذاشته شود.</p> <p>محله گلستان دارای صندوق‌های خانگی بسیار فعال است، همچنین سرمایه اجتماعی در میان همسایگان پررنگ است و با این وجود کمترین ارتباط را با سرای محله دارد، این که با وجود چنین ظرفیتی چرا بین مردم محله و نهادهای محله مانند سرای محله گسست وجود دارد باید مورد بررسی دقیق و آسیب‌شناسی قرار بگیرد.</p> <p>بیشتر مردم محله از نظر اقتصادی در سطح بالایی قرار دارند، همچنین محله از نظر دستیابی به امکانات در سطح بالایی قرار دارد، بنابراین لازم است برنامه‌های محلی مبتنی بر توانمندسازی و غنی سازی برنامه‌های هنری و فراغتی... باشد.</p> <p>این محله دارای نخبگان محلی است، لازم است با نخبگان محلی به منظور جلب مشارکت آنها در برنامه‌های مدیریت شهری همکاری به عمل آید.</p> <p>محله گلستان توانمندی نسبتاً بالایی در امور مشارکتی دارد، هدایت و برنامه‌ریزی صحیح می‌تواند توجه صرف به مشارکت‌های مالی را در امور دیگر مشارکتی مانند فرهنگی و اجتماعی نیز وارد کند.</p>					<p>برنامه‌ریزی متناسب با ساختار محله</p>

محلّه صورت گرفته است که به نتایج تحلیل مصاحبه‌ها در ادامه اشاره خواهیم کرد:

نام محلّه، منطقه	ویژگی‌های محلّه	سازمان‌ها و نهادهای مردمی شناخته شده در محلّه
پرستار، منطقه ۱۴	پایگاه اقتصادی و اجتماعی متوسط، تعلق محلی متوسط، بدون سابقه سکونت مدت دار، مشارکت محلّه‌ای کم و خیلی کم، دارای اجتماع محلی در حد گذر	پایگاه سلامت محلّه- صندوق قرض الحسنه وابسته به مسجد- دارالقرآن چهارده معصوم- حوزه علمیه حضرت زهرا

مشخصات محلّه پرستار و نهادهای شناسایی شده در محلّه

اسامی مصاحبه‌شوندگان در محلّه پرستار به شرح جدول زیر است:

ج) مصاحبه‌شوندگان محلّه پرستار		
مدیریت سرای محلّه	خانم	
مسئول پایگاه سلامت	خانم	۲
مسئول خانه سلامت سرای محلّه	خانم	۳
خیر محلّه در مسجد	خانم شیوا	۴
کارآفرین محلّه	خانم	۵
بازنشسته ارتش	آقای قاسمی	۶
کاسب محلی	آقا	۷
ساکن محلّه بازنشسته	آقا	۸
ساکن محلّه شاغل	آقا	۹
ساکن محلّه و خانه دار	خانم	۱۰
ساکن محلّه و دانشجو	خانم نوجوان	۱۱
ساکن محلّه و شاغل	آقا جوان	۱۲
ساکن محلّه و شاغل	آقا	۱۳
ساکن محلّه و بازنشسته	خانم	۱۴

تنظیم: نگارندگان

۳-۶-۱- میزان فعالیت نهادهای مردمی

همان‌طور که در جدول بالا اشاره شد، محلّه پرستار علاوه بر سرای محلّه، دارای یک حوزه علمیه به نام حضرت زهرا و دارالقرآن به نام چهارده معصوم است. همچنین محلّه دارای یک پایگاه سلامت نیز است که به فعالیت و خدماتی در حوزه سلامت می‌پردازد. همچنین یک صندوق قرض الحسنه در مسجد محلّه به فعالیت می‌پردازد. به‌عنوان اولین عامل مهم در ارزیابی فعالیت نهادهای سازمان‌های مردمی موجود در محلّه، به میزان شناخت شهروندان از نهادهای محلّه و میزان ارتباطی که بین ایشان برقرار است پرداختیم. بر طبق نتایج تحقیق به نظر می‌رسد ارتباط مردم با نهادهای نامبرده

محلّه پرستار در ناحیه ۳ در منطقه ۱۴ استان تهران واقع شده است. بر طبق گزارش گونه‌شناسی محلات تهران، از نظر اقتصادی در سطح متوسط به بالایی قرار گرفته است و از نظر اجتماعی در سطح نزدیک به متوسط ارزیابی شده است. همچنین میزان تعلق محلی متوسط و میزان مشارکت محلّه‌ای در حد ضعیف و خیلی ضعیف برآورد شده است. محلّه پرستار به دو بخش مرفه و غیر مرفه تقسیم می‌شود که ساکنان پرستار نسبتاً مرفه هستند و ساکنان مقدار وضعیت متفاوت‌تری دارند. همچنین تعداد بالایی از ساکنان محلّه باسواد و تحصیل کرده هستند و پایگاه اجتماعی بالایی دارند. مصاحبه اولیه با چندتن از قدیمیان محلّه و مدیریت سرای محلّه نشان می‌دهد این محلّه یکی از گران قیمت‌ترین محلات منطقه ۱۴ است و درگذشته محل زندگی افرادی مانند وزیران و ارتشی‌های بوده است. همچنین آنچه در محلّه به طور قابل لمس می‌شهود است، تعدد فضای سبزی‌های مناسب، خیابان‌های گشای نسبتاً خوب و کوچه‌هایی است که با وجود ساختارهای متعدد، هنوز از کیفیت برخوردار است. همچنین وجود مغازه‌ها و امکانات رفاهی دسترسی ساکنان به خدمات را تسهیل کرده است.

منبع نقشه: map.tehran.ir

جمعیت کل محلّه	۴۱۱۲۷	
جمعیت مردان محلّه	۲۰۲۶	۱
جمعیت زنان محلّه	۲۰۸۶۷	۲
جمعیت زنان باسواد	۱۸۷۳۱	۳
جمعیت مردان باسواد	۱۸۵۰۱	۴
جمعیت مهاجران	۹۹۰	
ایمان و مالک	۷۲۶۸	۱
رهن و استیجار	۵۲۴۰	۲
واحد‌های آپارتمانی	۱۲۲۷۸	۳
غیرآپارتمانی	۱۲۵۱	۴

منبع: اطلاعات جمعیت شناختی شهرداری تهران، سال ۱۳۹۵ برای دستیابی به هدف پژوهش مشاهدات و مصاحبه‌هایی در سطح

ما همسو بشن، اما متأسفانه بعضی وقتا مجبور میشیم تغییراتی ایجاد کنیم یا فلان برنامه ای را کنسل کنیم که این در سطح محله اثرات منفی میداره.»

مسئول خانه سلامت سرای محله که از ساکنان نسبتا قدیمی محله است در این زمینه می گوید: «قبلا میزان مشارکت های مردم بیشتر بود، مخاطبام بیشتر بود، توی کلاسای آموزشی که برگزار می کردیم مخاطبان بیشتری شرکت می کردن، اما سال به سال مشارکت داره کمتر میشه، من خودم فکر میکنم هرچقدر افراد جدیدی وارد محله میشن بالغ بیشتر زمان میبره تا اعتماد و مشارکت ایجاد بشه.»

نکته دیگر در زمینه مشارکت اجتماعی در محله، شکل گیری روابط مشارکتی در مسجد و حوزه علمیه است، بر طبق مصاحبه با مدیریت سرای محله، مشارکت های مردم در این محله حول محور مسائل مذهبی و در مساجد صورت می گیرد. در مسجد محله افرادی وجود دارند که به طور نظام مند به کمک رسانی و دستگیری از نیازمندان میپردازند. یکی از مسئولان سرای محله در این زمینه می گوید: «ما مسجدمون خیلی کارای خیریه ای انجام میده، ما کم و بیش باهاش در ارتباط هستیم و در جریان برنامه ها شون هستیم. مردم واقعا کمک میکنند.»

یکی دیگر از مسئولان سرای محله می گوید: «تو این محله همه خانوم... رو میشناسن، هر روز به غیر از سه شنبه ها میره تو مسجد میشینه خانوما میان مشکلاتشون رو میگن و ایشونم تا جایی که بتونه کمک میکنه، پول جمع میکنه، نذر جمع میکنه و وام میده و... یه جورایی معتمد محلی خانومای مسجده.»

۶-۳-۳- تعلق محلی

یکی از مضامینی که همواره بعد از مضمون مشارکت محلی مطرح می شود عدم تعلق محلی شهروندان است، در حقیقت به ظن مسئولان سرای محله و دفتر نوسازی و تسهیلات محلی و تعلق محلی پایین دو مضمونی است که مقدار آن رو به افزایش است. در حقیقت ساکنان قدیمی محله به علت سکونت بلند مدت و آشنایی با محله نسبت به محله تعلق محلی بیشتری دارند و این موضوع در مورد ساکنان جدید محله به هیچ وجه صادق نیست.

یکی از مسئولان دفتر نوسازی و تسهیلات محلی در این زمینه می گوید: «با وجود اینکه خیلی سعی کردیم مردم شرکت کنن و نظر بدن تو برنامه های محل، این اتفاق نیفتاد. انگار خیلی براشون مهم نیست چی پیش بیاد.»

مسئول سرای محله نیز می گوید: «تابستونا تو این منطقه موش خیلی خیلی زیاده. بارها و بارها از مغازه دارای محل خواستیم زباله ها شون رو توی جوب نریزن؛ اما اصلا فایده نداشته، انگار خودشون جزئی از محل نیستن». یکی دیگر از مسئولان سرای محله نیز معتقد است: «با وجود اینکه شهرداری به امور بهداشتی خیلی رسیدگی می کند؛ اما مردم اصلا همراهی نمی کنن.»

یکی از نکات به دست آمده در این محله، نشانگر وجود سرمایه اجتماعی متوسط در ساکنان قدیمی و سرمایه اجتماعی پایین در ساکنان جدید است. مصاحبه ها نشان می دهد ساکنان قدیمی محله نسبت به همدیگر شناخت بیشتری داشته و این موضوع باعث شده است درباره مشکلات محلی به همدیگر و به محله احساس مسئولیت بیشتری داشته باشند. مضامین به دست آمده در حوزه اعتماد محلی و سرمایه اجتماعی، نشان می دهد ساکنان قدیمی محله پرستار با همدیگر آشنایی دارند و روابط همسایگی بین ایشان برقرار است؛ اما در میان ساکنان جدید محله چنین

در سطح بسیار پایین و ابتدایی است، و تنها ارتباطی که پررنگ تر است ارتباط با مسجد محله است. یکی از کسبه محله در پاسخ به این سؤال که آیا با خیریه ها و یا سرای محله در محل آشنایی دارید یا خیر این چنین پاسخ می دهد:

«با سرا که خیلی ارتباط ندارم، یکی دوباری فقط نوه ام رفته کلاساش خوب بوده بد نبوده. ولی اینجا یه خیریه قدیمی هست مال حاج آقا مجابی، جهیزیه میده، ماه رمضان افطاری میده، من شنیدم به مریضایی که توان مالی هم ندارن کمک میکنه، البته ما قدیمیا میدونیم اینارو. الان دیگه بیشتر کسایی که تو این محل زندگی میکنن، تازه اومدن و قدیمی نیستن، اینا خودشون هم دیگرو نمیشناسن چه برسه به خیریه! ولی همه چی که خیریه نیست. مردم قدیمی اینجا خیلی هوای همودارن. به هم کمک میکنن اصلا نمیخوان هم کسی اسمشون رو بفهمه»

یکی از خانم های ساکن محله در پاسخ به سؤال مذکور می گوید: «من صبح تا عصر سرکار هستم، تا برسم خونه شب میشه، به خاطر همین همسایه بر طبق نتایج پژوهش، در محله پرستار با نبود نهادهای مردمی مواجه هستیم. در این محله سمن ها و خیریه های ثبت شده فعالیت نمی کنند. همچنین یافته های پژوهش نشان می دهد اغلب شهروندان محله فاقد ارتباط با سرای محله میباشند و آشنایی شان با سرای محله در سطح ابتدایی و اولیه وجود دارد.»

یکی از شهروندان جوان محله در این زمینه می گوید: «ارتباط با سرای محله صفر، من پامم تا حالا نداشتم، نیازی بهش پیش نیومده تا حالا.»^۱

یکی دیگر از سالمندان ساکن محله، معتقد است سرای محله مکانی است که نقش چندانی در محله ایفا نمی کند، ایشان می گوید: «سراهای محله و فضاهای ایچینینی نمیتونن نقش مؤثری توی محله داشته باشن، خیلی کار خاصی انجام نمیدن، مردم هم بهشون خیلی اعتماد نمی کنند، از وقتی مشکلات و دغدغه های مردم زیاد شده ارتباطها توی محله کم رنگ شده.»

۶-۳-۲- مشارکت اجتماعی

- مشارکت بر پایه اعتماد به مساجد

یافته های تحقیق مبنی بر کاهش مشارکت مردمی در سال های اخیر است، در واقع شهروندان محلی معتقدند میزان مشارکت مردمی در محله پرستار سیر نزولی داشته است. مسئول خانه سلامت سرای پرستار در این زمینه می گوید: «در برنامه های سرای محله مردم خیلی مشارکت بالایی داشتند اما الان چند ساله خیلی خیلی کم استقبال میشه از شون، البته ما هم مثل سابق برنامه های متنوع نداریم و دستمون از نظر مالی و مدیریتی بسته اس.»

مدیر سرای محله در مورد کاهش مشارکت اجتماعی در محله می گوید: «اگر ما بتوانیم مشکلات محله خودمون رو خودمون شناسایی کنیم میتونیم اعتماد مردم رو جلب کنیم. ولی متأسفانه یه دستورالعمل هایی به ما داده میشه که هیچ ربطی به محله من نداره. مثلا دستورالعمل میاد تو فلان تاریخ حتما عزا داره باشه. خب وقتی من میدونم مردم این محله طالب این محله نیستن ولی مجبورم انجامش بدم کم کم اونا هم از ما فاصله میگیرن.»

یکی دیگر از نکاتی که مسئول سرای محله در زمینه مشارکت اجتماعی به آن اشاره می کند تأثیر منفی برنامه های تجویزی و یک سو به سرای محله است، ایشان معتقد است: «ببینین مردم باید به ما اعتماد کنن، ما وقتی برنامه ای میریزیم باید انجامش بدیم تا مردم با

۱- جدول ج در انتهای گزارش، مصاحبه شوندگان محله پرستار در این جدول معرفی گشته اند.

روابطی وجود ندارد. یکی از خانم‌های جوان ساکن محله می‌گوید: «آپارتمان‌نشینی اوضاع رو با گذشته متفاوت کرده؛ خونه ما تویه ساختمان سه طبقه‌ست. ما همو می‌شناسیم، خونه همدیگه می‌ریم و میایم؛ اما خونه‌هایی که هر طبقه سه-چهار واحده، خب اصلا خبری ندارن از هم». یکی دیگر از شهروندان می‌گوید: «قدیما مردم از هم بیشتر خبر داشتن. الان نه‌تنها مردا همش سر کارن، زنا هم صبح تا شب سر کارن. اگر زن تو محله نباشه، محله جون نداره، قدیما زن‌ها تو محله با هم بودن، دم در مینشستن، گپ می‌زدن یا...؛ اما الان اون جور نیست». در جدول زیر نگاهی بر مضامین به‌دست‌آمده در محله پرستار خواهیم انداخت:

مضمون	مقوله
شناخت نهادهای محلی	<p>۱- مردم محله آشنایی چندانی با سرای محله ندارند.</p> <p>۲- مردم محله از حضور یا حضور نداشتن ساکنان محله آگاه نیستند</p> <p>۳- ساکنان محله نسبت به سرای محله، شور ایاری و نهادهای محلی بی‌اعتماد هستند؛ زیرا معتقدند برای مشکلات محلی به سرای محله و شهرداری منطقه مراجعه کرده و مشکلات همچنان حل نشده باقی مانده است؛ این موضوع موجب دل‌سردی مردم از نهادهای محله شده است</p> <p>۴- سرای محله معتقد است مستقل‌نبودن در تصمیم‌گیری، تزییق برنامه‌های تجویزی و عدم حمایت مالی موجب می‌شود خدمات و فعالیت‌های رفته‌رفته بی‌کیفیت‌تر و کمرنگ‌تر شود؛ در نتیجه میزان رابطه مردم با سرای محله کمتر می‌شود.</p>
میزان فعالیت نهادهای مردمی در محله	<p>۱- در میان نهادهای مردمی مسجد و خیریه فعال در آن نقش پررنگ‌تری در سطح محله دارد</p> <p>۲- سرای محله در زمینه زنان سرپرست خانوار اقدامات مثبتی انجام داده است که مصاحبه با زنان سرپرست خانوار محله نشان داد از اقدامات انجام‌شده رضایت نسبی دارند.</p>
مشارکت اجتماعی در محله	<p>۱- تمایل به مشارکت در سطح محله رو به کاستی گذاشته است، در این زمینه دلایل متعددی مطرح شده است:</p> <p>- افزایش دغدغه‌های شخصی ساکنان محله</p> <p>- ناهمخوانی برنامه‌های تعریف‌شده سرای محله با نیازهای مردم محله</p> <p>- افزایش تعداد زنان شاغل موجب می‌شود حضور کمتری در سطح محله داشته باشند</p> <p>- ساخت‌وساز و آپارتمان‌سازی‌های جدید موجب شده است تعداد ساکنانی که تعلق چندانی به محله ندارند افزایش یابد؛ در نتیجه میزان مشارکت نیز کمتر شده است</p> <p>۲- مشارکت اجتماعی در سطح پایینی است و آن‌هم عمدتاً در مساجد اتفاق می‌افتد</p> <p>۳- مردم به مساجد و خیریه‌های فعال در آن اعتماد بیشتری دارند</p>
تعلق محلی	<p>۱- تعلق محلی در میان ساکنان قدیمی به علت دل‌بستگی به محله و شناخت محله در سطح متوسط وجود دارد</p> <p>۲- تمایل به ادامه سکونت در میان ساکنان قدیم نسبتاً وجود دارد</p> <p>۳- ساکنان جدیدتر نسبت به سکونت‌داشتن یا سکونت‌نداشتن در محله حساسیت خاصی نشان نمی‌دهند</p> <p>۴- در میان بیشتر ساکنان محله بی‌تفاوتی نسبی به مشکلات محله وجود دارد که البته این بی‌تفاوتی در میان ساکنان جدیدتر پررنگ‌تر است.</p>

تنظیم: نگارندگان

ج) مردم محله از پایگاه اقتصادی و اجتماعی نسبتاً بالایی برخوردار هستند، همچنین نسبت به مسائل اجتماعی و فرهنگی حساسیت بیشتری نشان می‌دهند؛ اما انفعال و انزوا در مسئولیت اجتماعی دیده می‌شود.

د) زنان در امور اجتماعی، چه در سرای محله و چه در حوزه کارآفرینی، مشارکت بیشتر و پررنگ‌تری دارند. این موضع می‌تواند به دلایل مختلفی باشد، مانند حضور بیشتر زنان در محله، وجود حس دلسوزی و مسئولیت‌پذیری بیشتر در جنس زنانه که می‌توان از آن به‌عنوان یک نیروی قوی استفاده کرد.

تحلیل نتایج به‌دست‌آمده از محله پرستار

الف) رشد نسبتاً بالای آپارتمان‌نشینی موجب مهاجرت افراد جدید به محله شده است و محله فاقد ساکنان قدیمی زیادی است. این موضوع باعث شده است مشارکت محله‌ای در حد متوسط رو به پایین ارزیابی شود. همچنین حضور ساکنان جدید محلی، میزان تعلق محلی را کمتر کرده است.

ب) نارضایتی از خدمات شهرداری و بی‌اعتمادی به عملکرد نهادهای محله در این محله به چشم می‌خورد، نگاه قیّم‌آبانه به شهرداری و محول کردن تمام امور محلی به شهرداری نیز مشهود است.

محلّه از نظر گونه‌بندی	میزان فعالیت نهادهای مردمی	مشارکت اجتماعی	امکانات محلی	تعلق محلی
محلّه پرستار	فعالیت متوسط رو به پایین نهادها و تعددنداشتن نهادهای محلی فعال	مشارکت اجتماعی سطح متوسط رو به پایین قرار دارد. مشارکت مذهبی متوسط	امکانات محلی در سطح متوسط و متوسط رو به بالا	تعلق بالا به محلّه در میان ساکنان قدیمی و تعلق متوسط در ساکنان جدیدتر
<p>از آنجایی که مردم محلّه از نظر اقتصادی و اجتماعی در مرتبه متوسطی قرار گرفته‌اند، لازم است برنامه‌های تعریف‌شده با مشارکت مردم و نهادها در نظر گرفته شود.</p> <p>ضمن توجه به افزایش امکانات محلی، توانمندسازی محلی و آموزش‌های شهروندی نیز بسیار مهم است. با توجه به اینکه درصد تقریباً چشمگیری از مردم محلّه پایگاه اقتصادی بالایی دارند، بهتر است در برنامه‌ریزی‌های فرهنگی از پتانسیل ایشان استفاده کرد و در زمینه اینکه چطور می‌توان بین مردم و هدایت کمک‌های آنها به سمت امور فرهنگی و اجتماعی ارتباط مثبتی برقرار کرد، موضوعی است که باید برای آن بررسی‌های جامعه‌شناختی بیشتری انجام داد.</p> <p>فعالیت نهادهای محلی در این محلّه پایین است؛ لازم است از دارایی‌های محلّه که شامل نخبان بسیار محلی است، استفاده شود و ارتباط مؤثرتری بین نهادها و مردم شکل بگیرد.</p> <p>محلّه پرستار دارای افراد بومی است که جزء مطلعان و معتمدین محلی به حساب می‌آیند، لزوم توجه به تجربیات آنان در برنامه‌ریزی محلی و هویت‌بخشی به محلّه بسیار مهم است.</p> <p>از آنجایی که این محلّه هنوز بافت سنتی خود را حفظ کرده، لازم است در طراحی‌های شهری بر حفظ بافت سنتی و پیشرفت محلّه با توجه به همین بافت موجود، توجهی جدی شود؛ زیرا بافت قدیمی محلّه یکی از دلایل ایجاد تعلق محلی در میان ساکنان قدیم بوده است.</p>				

تنظیم: نگارندگان

رفت‌وآمد با مشکل مواجه کرده است.

نقشه‌ی عسلاشین، منبع: map.tehran.ir

در جدول زیر برخی شاخص‌هایی که متناسب با مبانی توسعه محلّه‌ای اهمیت بیشتری دارند بررسی شده است؛ همچنین محلّه از حیث دارا بودن نهاد یا سازمان مردمی نیز رصد شده است.

در جدول فوق تلاش شده است با توجه به مفاهیم به‌دست‌آمده در محلّه پرستار و شناخت دارایی‌ها و البته موانع و مشکلات محلّه، پیشنهادهایی برای بهبود توسعه محلی و استفاده از دارایی‌های موجود ارائه شود. بدیهی است ارائه پیشنهادهای دقیق‌تر، نیازمند بررسی عمیق‌تر و همه‌جانبه‌تر است.

۴-۶- محلّه عسلاشین

محلّه عسلاشین واقع شده در ناحیه ۶ منطقه ۲۰ استان تهران است که در ضلع جنوب شرقی منطقه ۲۰ و حرم عبدالعظیم حسنی قرار دارد. این محلّه یکی از محلات قدیمی شهر تهران است و طبق اسناد موجود، قدمت آن به حدود دو هزار سال یا پیش‌تر برمی‌گردد. با وجود پیشینه تاریخی قدرتمند و ارزشمند، محلّه عسلاشین فاقد پیشرفت و توسعه درخور توجهی است. فضای کالبدی نامناسب و ساخت‌وسازهای مهندسی‌نشده و فاقد استحکام، به‌طور محسوسی در محلّه بارز است. محلّه عسلاشین بناهای تاریخی متعددی دارد که معروف‌ترین آنها قلعه‌گبرها بوده که در حال حاضر تخریب شده است. درباره امکانات و خدمات‌دهی محلّه، آنچه به چشم می‌خورد کمبود فضای سبز مناسب و بوستان‌های محلی است که باعث شده محلّه مکان مناسبی برای تفریح و معاشرت نداشته باشد. همچنین دسترسی مردم محلّه به بانک و خودپرداز دشوار است. نکته شایان توجه دیگر، وضعیت جزیره‌ای محلّه است؛ به این معنی که دسترسی مسیرها و خیابان‌کشی‌ها برنامه‌ریزی نشده است و مردم محلّه را در

مشخصات محله علایین و نهادهای شناسایی شده در محله

محله، منطقه	ویژگی‌های محله	نهادهای شناسایی شده در محله
محله علایین منطقه ۲۰ ناحیه ۶	پایگاه اقتصادی نزدیک به متوسط و پایگاه اجتماعی خیلی ضعیف- تعلق محلی نزدیک به متوسط و محله‌ای با سابقه سکونت مدت‌دار- مشارکت مذهبی قوی و روابط همسایگی مبتنی بر اجتماع محلی مکانیکی- محلات دارای روابط خانوادگی و فامیلی - مشارکت محله‌ای زیاد و خیلی زیاد- اجتماعات محلی در حد گذر	پایگاه سلامت غیرضمیمه شهری پایگاه سلامت ضمیمه شهری- دفتر خدمات نوسازی و تسهیلات

منبع: گونه‌شناسی محلات تهران و یافته‌های نگارندگان

ساکن محله، بازنشسته	آقا	۸
ساکن محله	آقا	۹
ساکن محله و خانه‌دار	خانم	۱۰
ساکن محله، معتمد محله	آقا	
ساکن محله و دانشجو	خانم	۱۱
ساکن محله و بی‌کار	آقا جوان	۱۲
ساکن محله	آقا	۱۳
ساکن محله	خانم	۱۴

تنظیم: نگارندگان

۱-۴-۶- شناخت نهادهای محلی

یکی از مضامین مهم به‌دست‌آمده در تحقیق، ناشناس بودن مفهوم سازمان‌ها و نهادهای مردم‌نهاد نزد ساکنان محله است. پاسخ شهروندان محلی در این باره مبتنی بر ناشناختگی نهادها و اولویت‌ندادن به سازمان‌های مردم‌نهاد بود. یکی از شهروندان محلی در پاسخ به سؤال اینکه تا چه حد با نهادهای مردمی آشنایی دارید و آیا این محله سازمان مردم‌نهادی دارد یا خیر، پاسخ می‌دهد: «نه نمی‌شناسم. فکر نمی‌کنم این جور چیزی داشته باشه، مردم اینجا از قشر پایینی هستند و در حدی که یه جایی باشه شباهت بخواه، کافیه براشون»^۱.

۲-۴-۶- روابط نهادی

یکی از مضامین به‌دست‌آمده در مصاحبه‌های این محله، بی‌اعتمادی نسبتاً پررنگ مردم به سازمان‌های دولتی و مردمی شامل شهرداری، خیریه یا سرای محله است. این طور به نظر می‌رسد که مردم برای مشکلات محلی، سرای محله، شهرداری یا نهادهای این چنینی را مرجعی معتبر و موجه نمی‌دانند. یکی از نکات مهمی که در زمینه همکاری با نهادهای فعال در محله به چشم می‌خورد، رویکرد مردم محله به نهادهاست؛ بر اساس نتایج تحقیق، بیشتر مردم محله فاقد همدلی و همکاری با نهادها هستند. مسئول پایگاه سلامت علایین در این باره می‌گوید:

«ما برنامه‌هایی که برامون تعریف شده را اجرا می‌کنیم، استقبال مردم خیلی زیاد نیست. البته بستگی به برنامه تعریف شده داره، ولی همکاری ندارن. ما همیشه کمبود بودجه داریم در برنامه‌هامون؛ اما هیچ کمک مردمی نمیشه، بعضی از مردم محله خیلی بد رفتار می‌کنن، انگار همیشه از ما طلبکارن. در حالی که ما تمام تلاشمونو می‌کنیم تا بهترین برنامه رو اجرا کنیم، ولی وسعمون بیشتر از این نمی‌رسه».

اغلب شهروندان معتقدند هرگونه مسئله و مشکلی که در محله وجود دارد، بهتر است در مسجد رفع شود. اعتماد مردم به مساجد بیشتر از نهادهای فرهنگی دیگر است.

۳-۴-۶- مشارکت اجتماعی

مشارکت اجتماعی و مشارکت محلی در این محله کم و خیلی کم به نظر می‌رسد. در این راستا مدیریت محله معتقد است:

«ما در حد توان خودمون برنامه‌هایی را در نظر می‌گیریم، ولی واقعا مردم اصلا ارتباطی با ما برقرار نمی‌کنن. در خیلی از موارد حس مسئولیت ندارند. کلا کاری را در محله وظیفه خودشون به اون صورت نمی‌دانند».

یکی از شهروندان محله می‌گوید: «مردم اینجا فقیرن، مشکلاتشون

۱	جمعیت کل محله	۲۶۲۹
۲	جمعیت مردان محله	۱۳۱۴
۳	جمعیت زنان محله	۱۳۱۵
۴	جمعیت زنان باسواد	۱۱۴۳
۵	جمعیت مردان باسواد	۱۱۷۹
۶	جمعیت مهاجران	۹۸
۷	اعیان و مالک	۴۲۲
۸	رهن و استیجار	۳۵۷
۹	واحدهای آپارتمانی	۸۱۵
۱۰	غیرآپارتمانی	۲۲

منبع: اطلاعات جمعیتی شهرداری تهران، سال ۱۳۹۵

برای دستیابی به هدف پژوهش مشاهدات و مصاحبه‌هایی در سطح محله صورت گرفته است که به نتایج تحلیل مصاحبه‌ها در ادامه اشاره خواهیم کرد. اسامی مصاحبه‌شوندگان در محله علایین به شرح جدول زیر است:

د) معرفی مصاحبه‌شوندگان محله علایین		
مدیریت سرای محله	آقای آل‌بویه	
مسئول پایگاه سلامت محله	خانم مجد	۲
مسئول خانه سلامت سرای محله	خانم	۳
ساکن محله و خانه‌دار	خانم	۴
ساکن محله و خانه‌دار	خانم	۵
کاسب محله (سوپرمارکت)	آقا	۶
کاسب محله	آقا	۷

به ماندن در محله هستید یا خیر، می‌گوید: «برای من فرقی نمی‌کند شبها کجا بخوابم، چون از صبح زود میرم بیرون و شب تا برسم وقت خوابه».

۴-۴-۵- دسترسی به امکانات محلی

اولین مضمون به‌دست‌آمده و پرتکرار در ارزیابی توسعه محلی، نارضایتی آشکار شهروندان علاییین از خدمات‌دهی شهری در این محله است. همه شهروندان محلی اولین دغدغه خود را دسترسی نداشتن به ابتدایی‌ترین امکانات محلی مانند وجود بانک، خیابان‌کشی مناسب، کمبود فضای سبز و... می‌دانند. یکی از شهروندان محلی در این باره می‌گوید: «امکاناتش خوبه! ولی بانک نداره. البته برای تفریح و آموزش هم چیزی نداره» (آقای ساکن محله). «از نظر نظافتی که اصلاً اینجا خوب نیست، پارک که نداریم، هیچی نیست اینجا. یه پارک هست که اونم پر از معتاده. از همه محله‌های اطراف معتاداش جمع میشن اینجا» (آقای ساکن محله). یکی از شهروندان در پاسخ به این سؤال که مهم‌ترین مشکلات محله را چه می‌دانید، می‌گوید: «این محله همش مشکلاته، نه درمانگاه داره، نه بهداشت داره نه پارک داره. هیچی نداره اصلاً». یکی دیگر از مضامین پرتکرار که در نارضایتی مردم محله نقش بسزایی داشته است، نارضایتی مردم از خیابان‌کشی، ساختمان‌سازی و فضای شهری و همچنین احساس عدم امنیت در ساعات خاصی از شبانه‌روز است.

زیاده. قدرتی ندارن که کمک کنن به هم دیگه». «مردم آن قدر گرفتاری دارن و مشکلاتشون زیاده که اگر یکی هم بیفته بمیره، کسی به کسی کاری نداره. اینجا چند شب هم پشت هم برق قطع بشه کسی شکایت نمی‌کنه». یکی از شهروندان معتقد است اگر مردم محله با همدیگر آشنا شوند، امکان مشارکت فراهم می‌شود. ایشان معتقدند یکی از دلایل مشارکت نداشتن مردم، ناشناس بودن آنها با هم و نبود ارتباط کلامی همسایه‌ها با همدیگر است: «اگر سرای محله یا سازمان فرهنگی باشه یا حتی فضای سبز مناسبی باشه که مردم به بهونه اون دور هم جمع بشن، خوب بیشتر همو می‌شناسن. ما تو این محله که قدیمی هم هست یه معتمد محلی نداریم. شاید تو هر مجتمع باشه، ولی تو کل محله نه. اگر به یه بهونه‌ای مردم دور هم جمع بشن، مثل کلاسای هنری و قیمت مناسب که مردم بتونن برن، مشارکت بیشتر میشه».

۴-۴-۶- تعلق محلی

تحلیل داده‌های کسب‌شده بیانگر تعلق محلی متوسط رو به پایین در این محله است. شهروندان محلی تمایل چندانی به ادامه زندگی در محله ندارند و اغلب معتقدند در صورت بهبود وضعیت خودشان مایل به ترک محله هستند؛ اما نکته مهم‌تری که بیشتر در مشاهدات و مصاحبات به‌دست‌آمده مشهود است، بی‌تفاوتی موجود در ساکنان محله به ماندن یا ترک محله است. برای مثال یکی از شهروندان ساکن در پاسخ به این سؤال که آیا حاضر

مضمون	مقوله
شناخت نهادهای محلی	۱- مردم محله شناختی از سرای محله ندارند، همچنین از وجود یا نبود نهادهای مردمی نیز آگاهی چندانی ندارند. ۲- به نظر می‌رسد مردم محله نیاز چندانی به حضور انجمن‌ها یا نهادهای مردمی احساس نمی‌کنند؛ البته این موضوع می‌تواند دلایل متعددی داشته باشد. برای مثال دغدغه‌های فراوان اقتصادی و کمبود خدمات اولیه، مانع از مطالبات فرهنگی، اجتماعی و رفاهی در سطح بالاتری شده است. در واقع شناخت نهاد محلی و ارتباط با نهادهای محلی از اولیتهای اساسی ساکنان محله نیست.
روابط نهادی در محله	۱- مردم محله هیچ‌گونه اعتمادی به نهادهای دولتی مانند شهرداری ندارند. برای مثال شهروندان، شهرداری را نهادی می‌دانند که در ازای مالیات دریافتی خدماتی ارائه نمی‌دهد و در پیگیری مشکلات کوتاهی می‌کند. همچنین مردم محله، شهرداری را مکانی می‌دانند که صرفاً دنبال قدرت و تسلط بر شهروندان است و به‌جای توجه به محله، اولیتهای خود را تحمیل می‌کند. چنین نگاهی موجب شده است مردم محلی به نهادهایی که به نحوی آن را با مدیریت دولتی در ارتباط می‌بینند، بی‌اعتماد باشند. ۲- مردم محله ارتباط چندانی با سرای محله ندارند. در واقع به نظر می‌رسد بین نیازها و خواسته‌های مردم و عملکرد سرای محله و شهرداری تفاوت آشکاری وجود دارد. ۳- مردم محلی از سایر نهادهای مدیریت شهری مانند نیروی انتظامی نیز رضایت ندارند و معتقدند حضور کیوسک پلیس در محله نقشی در ایجاد امنیت محله نداشته است؛ زیرا در فضاهای بی‌دفاع شهری معتادان بسیاری تجمع کرده و موجب ناامنی در محله شده‌اند. ۴- کسبه محلی از شوراباری محله ناراضی هستند و معتقدند نقش چندانی در برآورده مطالبات مردم ندارند. ۵- مردم محله معتقدند نهادهای موجود در محله هیچ‌گونه فعالیتی انجام ندادند؛ زیرا در صورت انجام فعالیت‌ها، نتیجه آن باید ملموس می‌بود.
مشارکت اجتماعی در محله	۱- به نظر می‌رسد اغلب مردم محله نسبت به حل مشکلات اجتماعی موجود در محله بی‌انگیزه هستند؛ زیرا وجود دغدغه‌های شخصی و مشکلات اقتصادی فراوان، ساکنان محلی را به انزوای اجتماعی سوق داده است. ۲- به نظر می‌رسد مردم محله احساس مسئولیت چندانی در قبال محله نداشته و عمده مسائل محلی را بر عهده شهرداری و سایر نهادهای متولی مدیریت محلی می‌گذارند. ۳- در زمینه مشارکت اجتماعی، مشارکت‌های مذهبی که انواع مختلفی از فعالیت‌ها را مانند شرکت در نماز جماعت، شرکت در جلسات مذهبی، مطالعه گروهی متون مذهبی، شرکت در مراسم تعزیه و دسته‌های عزاداری رواج بیشتری دارد، در واقع مردم محله تمایل به پیگیری مشکلات از طریق ائمه مساجد یا خیرین محلی دارند. به نوعی اعتماد به مساجد و نهادهای مذهبی هنوز در محله وجود دارد.
تعلق محلی	۱- به نظر می‌رسد مردم محله اشتیاقی برای سکونت مداوم در محله را ندارند. اگرچه ساکنان قدیمی محله اصرار به ترک محله ندارند؛ اما اغلب سکونتشان در محله ناشی از تعلق و احساس دلبستگی بالا نیست، بلکه به دلایل دیگری امکان ترک محله را ندارند.
دسترسی به امکانات محلی	۱- مردم محله از امکانات و خدمات ارائه‌شده در سطح محله ناراضی هستند. خدماتی مانند بانک، دستگاه خودپرداز، فضای سبز، درمانگاه و... به‌طورکلی مردم محله از نظر دستیابی به امکانات اولیه در سطح بسیار پایینی قرار دارند. ۲- مردم محله از نظافت شهری و خدمات پاکیزگی رضایت بسیار پایینی دارند.

تنظیم: نگارندگان

تحلیل نتایج به دست آمده از محله‌های

الف) کمبود امکانات اولیه و دسترسی نامناسب به خدمات شهری، موجب نارضایتی عمده مردم محله شده است. همچنین از میزان تعلق محلی کاسته و روابط اجتماعی و همسایگی را کم رنگ کرده است. نبود امکانات اولیه موجب متمایل شدن سطح توقعات مردمی به امکانات اولیه و غفلت از سایر ابعاد توسعه محلی مانند سرمایه اجتماعی، مشارکت محلی و... شده است.

ب) پایگاه اقتصادی پایین و پایگاه اجتماعی نسبتاً پایین ساکنان محله علایین و مشکلات مالی و اجتماعی فراوان ساکنان محله، موجب انزوای کناره‌گیری مردم محلی از مشکلات محله است.

ج) سازمان و نهاد مردم‌نهادی در سطح محله فعالیت نمی‌کند و سرای محله و دفتر نوسازی منطقه (که البته در محله علایین نیست) تنها نهادهای موجود در محله هستند؛ اما نکته مهم‌تر این است که با وجود نبود حلقه‌های

همسایگی، کمبود نهادها و سازمان‌های مردمی نزد مردم محلی احساس نمی‌شود.

د) بی‌اعتمادی شهروندان به نهادهای مردمی و دولتی موجود در محله و وجود شکاف ذهنی بین نیازهای مردم و عملکرد سرای محله، شورایی و دفتر نوسازی و تسهیلگری منطقه.

ذ) با وجود مشکلات اقتصادی و اجتماعی در محله علایین، مسجد و کارکرد مذهبی آن هنوز نبض تپنده محله به‌شمار می‌رود و در میان برنامه‌های انجام شده در محله، اعتماد محلی به مساجد بیشتر از سایر نهادهاست.

در جدول زیر تلاش شده است با توجه به مفاهیم استنتاج شده در محله علایین و شناخت دارایی‌ها و البته موانع و مشکلات محله، پیشنهادهایی برای بهبود توسعه محلی و استفاده از دارایی‌های موجود ارائه شود. بدیهی است ارائه پیشنهادها دقیق‌تر نیازمند بررسی عمیق‌تر و همه‌جانبه‌تر است.

محل	محله از نظر گونه بندی	روابط نهادی	مشارکت اجتماعی	امکانات محلی	تعلق محلی
محله علایین	این محله از نظر گونه‌بندی تلفیقی از محله سنتی و محله متنوع از نظر قومی است. اغلب مردم محله آذری‌زبان هستند. مردم محله از نظر قدرت اقتصادی و پایگاه اجتماعی ضعیف‌اند.	اعتماد بسیار پایین مردم به نهادهای مدیریتی	مشارکت اجتماعی مردم در این محله کم و خیلی کم است.	امکانات محله در حد کم و خیلی کم است	مردم محله از تعلق محلی متوسط به پایینی برخوردارند.
برنامه‌ریزی متناسب با ساختار محله	<p>نهادهای فعال در محله باید تنوع فرهنگی محله را در نظر داشته باشند و برنامه‌هایی که تعریف می‌کنند به نحوی باشد که تعامل بین مردم را افزایش دهد. در نظر گرفتن فضای مناسب و بسترهایی برای مشارکت مردم، باید در دستور کار قرار گیرد. با توجه به اینکه این محله پایگاه اقتصادی و اجتماعی بالایی ندارد، اولاً برنامه‌های تعریف شده در نهادها باید متناسب با شرایط مالی خانواده‌ها باشد، از طرفی برنامه‌های فرهنگی و آموزشی مبتنی بر توانمندسازی محلی انجام شوند. محله علایین کمبودهای بسیار جدی‌ای در زمینه خدمات و دسترسی‌ها دارد؛ از طرفی ساکنان محله نیز مصارف جمعی بالایی دارند. باید بدانیم تا زمانی که امکانات اولیه محله مرتفع نشود، نمی‌توان اقدامات مثبتی در زمینه فرهنگی و اجتماعی انجام داد؛ خدماتی مانند خدمات حوزه سلامت، حوزه فراغت، عبور و مرور و دسترسی‌ها و به‌طور کلی ارتقای کیفیت زندگی.</p>				

تنظیم: نگارندگان

۵-۶- محله محمودیه

محله محمودیه یکی از ۳۰ محله موجود در منطقه یک و ناحیه ۲ در استان تهران است که بر اساس گونه‌شناسی محلات تهران، از نظر اقتصادی متمول‌ترین محله تهران شناخته شده است و بسیاری از رجال سیاسی در آن سکونت دارند؛ اما در بررسی کیفیت زندگی از محلاتی است که کمترین میزان کیفیت زندگی در آن گزارش شده است. آنچه که در مشاهده میدانی به چشم می‌خورد، حضور نداشتن درخور توجه شهروندان محلی در خیابان‌ها و کوچه‌های محله است. در واقع به نظر می‌رسد به دلایلی مانند تعداد زیاد جمعیت سالمند در محله، پایگاه اقتصادی بسیار بالای مردم محله و استفاده از وسایل نقلیه شخصی، نبود بازار یا مغازه‌های متعدد به شیوه سنتی و وجود پاساژهای لوکس، نبود فضای سبز چشمگیر و مناسب در این محله بستر چندانی برای تعاملات محلی وجود ندارد. در جدول زیر برخی شاخص‌هایی که متناسب با مابانی توسعه محله‌ای اهمیت بیشتری دارند، بررسی شده است؛ همچنین محله از حیث دارا بودن نهاد یا سازمان مردمی نیز رصد شده است.

۱	جمعیت کل محله	۷۹۹۵
۲	جمعیت مردان محله	۳۷۷۴
۳	جمعیت زنان محله	۴۲۲۱
۴	جمعیت زنان باسواد	۳۹۳۳
۵	جمعیت مردان باسواد	۳۵۴۵
۶	جمعیت مهاجران	۱۹۸
۷	اعیان و مالک	۱۷۵۴
۸	رهن و استیجار	۷۳۹
۹	واحدهای آپارتمانی	۲۵۴۹
۱۰	غیرآپارتمانی	۱۳۳
۱۱	واحدهای مسکونی معمولی	۲۶۸۲

منبع: اطلاعات جمعیتی شهرداری تهران، سال ۱۳۹۵

منبع: Tehran.map.ir

جدول: مشخصات محله محمودیه و نهادهای شناسایی شده در محله

نام محله، منطقه	ویژگی‌های محله	سازمان‌ها و نهادهای مردمی شناخته شده
محمودیه منطقه ۱	پایگاه اقتصادی خیلی خوب (متمول‌ترین محله) - پایگاه اجتماعی خوب - بدون دریافت کمک محلی - مالک‌محور - غیر مهاجرتی - تعلق محلی متوسط رو به بالا - سکونت مدت‌دار - استفاده نکردن از خدمات موجود در محله - جمعیت کهن‌سال متوسط - مشارکت مذهبی ضعیف و خیلی ضعیف - فاقد اجتماع محلی - مشارکت محله‌ای ضعیف	خیریه و صندوق قرض الحسنه فعال در مسجد

با ساکنان محلی نشان می‌دهد بیشتر مردم محله از محتوای نهاد محلی و فعالیت‌های مرتبط با آن آگاه هستند؛ اما نسبت به اینکه چنین نهادی در محله خودشان وجود دارد یا خیر، حساسیت خاصی نشان نمی‌دهند. به نظر می‌رسد اغلب ساکنان محلی که شامل سالمندان و ساکنان قدیمی محله هستند، نیاز به روابط و اعتماد اجتماعی را از بستر روابط همسایگی و فامیلی دریافت می‌کنند. برای مثال یکی از شهروندان ساکن محله در این باره می‌گوید: «خیلی در جریان نیستم که اینجا NGO وجود داره یا نه که حالا درونش کار فرهنگی انجام بشه». یکی دیگر از ساکنان محلی می‌گوید: «ما ۱۳ ساله اومدیم، اینجا خیلی خوبه، کسی کاری به کار کسی نداره». یکی از کسبه محله در پاسخ به این پرسش که آیا نهادهای مردمی فعال در سطح محله را می‌شناسید یا خیر، می‌گوید: «خیریه که هست تو مسجد. کارگر من مثلاً چند وقت پیش رفت درخواست وام داد و وام گرفت. ولی اینکه به اون صورت نهاد خاص فرهنگی باشه، نه».

۳-۵-۶- روابط نهادی در محله

همکاری نکردن شهرداری و سرای محله با خیریه‌های مردمی درباره روابط نهادی در سطح محله، نتایج مصاحبه‌ها نشان می‌دهد بین مردم محله و نهادهای مدیریت دولتی ارتباط خاصی وجود ندارد. همچنین بین نهادهای موجود در محله نیز ارتباط و همکاری چندانی برقرار نیست و هر نهاد به‌طور مشخص به فعالیت‌های مخصوص به خودش می‌پردازد. یکی از مسئولان سرای محله در این خصوص می‌گوید: «من یکی، دو بار با خیریه مسجد تماس گرفتم، با تمام دودستگاهی که دارن، گفتن ما خودمون مستقیم نمی‌خوایم با سرا کار کنیم. انگار مارو قبول نداشتن. بعد مثلاً به من گفت من می‌تونم مریض بفرستم و تو کمکش کنی، ولی اینکه تو بخوای نیازمند به ما معرفی کنی، ما قبول نمی‌کنیم».

۴-۵-۶- مشارکت اجتماعی

تحلیل مصاحبه‌های به‌دست‌آمده در محله محمودیه، نشانگر مشارکت متوسط به پایین مردم محلی است. به نظر می‌رسد بر خلاف تصویری که بین میزان مشارکت مردمی و طبقه اجتماعی و اقتصادی ربط مستقیم برقرار می‌کند، آنچه که به نظر می‌رسد این است که با وجود اینکه ساکنان محله از پایگاه اقتصادی و اجتماعی بالایی برخوردار هستند؛ اما مشارکت آنان در مسائل محلی کم و بسیار کم برآورد شده است. دلایل عمده‌ای را می‌توان برای این مسئله ذکر کرد؛ برای مثال اکثر ساکنان محلی سالمندانی هستند که سال‌هاست در محله ساکن‌اند، این ساکنان هر چند تعلق محلی نسبتاً بالایی به محله دارند، ولی توان مشارکتی آنان در مسائل محله اندک است. یکی از ساکنان محله که از کسبه قدیمی است، در این باره می‌گوید: «مردم اینجا خیلی خیلی بافرهنگ و کلاس بالان. مؤدب و بی‌آزارن،

برای دستیابی به هدف پژوهش، مشاهدات و مصاحبه‌هایی در سطح محله صورت گرفته است که به نتایج تحلیل مصاحبه‌ها در ادامه اشاره خواهیم کرد. اسامی مصاحبه‌شوندگان در محله محمودیه به شرح جدول زیر است:

ردیف	نام مصاحبه‌شونده	ر (مصاحبه‌شوندگان محله محمودیه)
۱	خانم رضایی	مدیریت سرای محله
۱	خانم	مسئول خانه سلامت سرای محله
۲	خانم	مسئول خانه اجتماعی
۳	خانم	ساکن محله
۴	خانم	ساکن محله
۵	خانم	ساکن محله و شاغل
۶	آقا سالمند	ساکن محله
۷	آقا	ساکن محله و سالمند
۸	آقا	کاسب محله
۹	آقا	کاسب محله
۱۰	خانم	کاسب محله
۱۱	خانم نوجوان	ساکن محله
۱۲	آقای جوان	ساکن محله و بی‌کار
۱۳	آقا	ساکن محله
۱۴	خانم	ساکن محله

تنظیم: نگارندگان

۱-۵-۶- شناخت نهادهای محلی

مصاحبه‌های انجام‌شده درباره شناخت مردم محله از حضور یا حضور نداشتن نهادهای مردمی در محله، نشان می‌دهد اغلب مردم محله شناخت چندانی از فعالیت نهادهای مردمی ندارند. عمده شناخت مردم از سرای محلات و خیریه‌های فعال در مساجد، صرفاً در حد آگاهی از موقعیت فیزیکی آنها است.

۲-۵-۶- فعالیت نهادهای مردمی

همان‌طور که در جدول بالا اشاره شد، محله محمودیه از حیث دارابودن نهادهای مردمی در مرتبه پایینی قرار گرفته است. به جز مسجد و خیریه‌های فعال در مسجد، نهاد مردمی فعالی در سطح محله وجود ندارد. مصاحبه

ولی اینکه بخوان عین مردم پایین شهر هوای همو داشته باشن و اینا، نه این جور نیست».

یکی از مسئولان سرای محله در این باره می‌گوید: «ارتباط برقرار کردن با پیرزن‌ها خیلی سخته، باید خیلی مراقب باشی چی بگی و چی کار کنی و... اینا خیلی سخت انس می‌گیرند، معمولاً خودشون جمع‌های دوستانه دارن، همسن‌وسالای خودشون با هم، ولی اینکه بخوان تو برنامه‌های محله شرکت کنن خیلی سخت اتفاق میفته».

- تمایل بیشتر به مشارکت محلی در قالب روابط دوستانه و فامیلی مبتنی بر اعتماد

- نبود بستر مناسب برای مشارکت

- مشارکت در مساجد

- مشارکت بیشتر مادران

یکی از ساکنان محله می‌گوید: «مردم جدید حوصله روابط عمومی ندارن، مردم قدیمی باز با هم بهترن که اونا هم خیلی دیگه کم اینجا». یکی دیگر از ساکنان محله در این زمینه می‌گوید: «اینجا قبل از اینکه شهرستان‌ها بیان خیلی خوب بود، الان که آن قدر شهرستانی ریخته تو محل همه قدیمی‌ها فراری شدن. دیگه کسی با کسی کاری نداره. بیشتر همسایه‌های قدیمی رفتن».

دومین مضمون به دست آمده در زمینه مشارکت نداشتن مردم محله، فراهم نبودن بستر و فضای مشارکت مردمی است. محله محمودیه به جز سرای محله، نهاد دیگری برای جلب مشارکت و افزایش سرمایه اجتماعی ندارد. علاوه بر این، ساختار کالبدی محله به شکلی است که از شکل‌گیری روابط رودررو و اجتماعات محلی جلوگیری می‌کند. برای مثال مدیریت سرای محله محمودیه می‌گوید: «ما محلمون اغلب ساکنان سالمند داره و البته فرهنگی و خیلی پولدار. از مردای مملکتی اینجا زیاده. بعد شما فک کن من بخوام اینارو دعوت کنم تو این سرا که آن قدر مخروبه و کوچیکه. خب معلومه نمیان و شرکت نمی‌کنن».

مسئول خانه سلامت سرای محله نیز می‌گوید: «ما باید بتونیم پیرزن‌ها و پیرمردها را بکشونیم پیش خودمون. ولی مثلاً به سالن داریم که طبقه سومه. خب معلومه پیرزن‌ها سختشونه برن تا بالا. یا مثلاً پیرزن پیرمردا دوست دارن تنه‌ایشونو با هم پر کنن. ولی اینجا یه تریه بار نداره. ما قبلاً یه تریه بار داشتیم که خیلی عالی بود. اصلاً قلب محله بود. عین یه آن‌جی او کار می‌کرد. مردم جمع می‌شدن، قدم می‌زدند، خرف می‌زدند همو میشناختن؛ اما مثلاً پالادیوم نه تنها چنین فایده‌ای نداره بلکه یه جایی شده برای فخرفروشی و جمع شدن معتادا و...».

یکی از ساکنان محله در این باره می‌گوید: «این محله یه فضای سبز نداره. خب واسه همینه که کسی پاشو نمیذاره بیرون، کلاً خیلی چیزا نداره فقط چون گرون و باکلاسه همه میگن خیلی خوبه حتما».

بر اساس نتایج مصاحبه، مشارکت‌های مذهبی مانند سایر محلات در این محله هم یکی از انواع مشارکت‌های مهم است. مسئول خانه سلامت در این باره می‌گوید: «خیریه یا مؤسسه خاصی نداریم. ولی توی مسجد طالقانی و محمدرسول الله خیرین و صندوق‌های قرض الحسنه هستن، ما با مساجد ارتباط خیلی خوبی داریم و آنها به ما در امور محلی کمک می‌کنند؛ اما یه خیریه دیگه نیز داریم که اصلاً ارتباط خوبی با ما ندارد، خیریه تات برای آقای انصاری که خودشون فقط با خودشون هستن، با ما اصلاً همکاری نمی‌کنن. ما چندبار خواستیم باهاشون ارتباط برقرار کنیم، اصلاً روی خوش نشون ندادن. فقط هم تو زمینه بیماری‌های خاص فعالیت می‌کنند».

بر اساس مصاحبه‌های انجام شده، ساکنان محله در برنامه‌هایی که در ارتباط با رشد کودکان در نظر گرفته شده‌اند، مشارکت بیشتری دارند. برای مثال برنامه‌های تعریف شده سرای محله که در مدارس انجام می‌شود یا مبنی بر مشارکت مادران است، با استقبال بیشتری مواجه شده است.

۴-۵-۶- تعلق محلی

یکی دیگر از مضامین مهم به دست آمده از خلال مصاحبه‌های انجام شده، تعلق محلی بالای شهروندان محلی است.

یکی از اعضای محلی در این باره می‌گوید: «اینجا قشر خاصی زندگی می‌کنند که بیشتر آنها سالمند و قدیمی هستن. آدمای بسیار دانشمند و نخبه‌ای در اینجا هست و روابط اجتماعیشون با هم خیلی خوبه». مدیریت سرای محله نیز در توضیح می‌گوید: «چند بار پیش اومده که از پیرمردهای محله اومدن سرا و مثلاً درباره محله صحبت کردن. گفتن چرا مثلاً درختا کم شده و... قدیمیا حواسشون به محل است».

۵-۵-۶- امکانات محلی

- دسترسی ناکافی به خدمات محلی

یکی از مضامین به دست آمده در مصاحبه‌ها که از نظر مسئولان سرای محله و همچنین شهروندان محلی، زمینه مشارکت و همدلی اجتماعی را بیشتر می‌کند، دسترسی به فضاهای سبز، تریه‌ها یا پاتوق‌های محلی است که محله محمودیه از این حیث در مرتبه پایینی قرار گرفته است.

یکی از شهروندان در بیان این وضع می‌گوید: «من ۱۲ ساله اینجا مغازه دارم، یه ناتوایی درست و حسابی نیست که مردم برن نان بخرن. بالاخره اینا بیشترشون پیرمرد و پیرزن هستن، نمی‌تونند هر نانی را بخورند».

یکی دیگر از شهروندان نیز می‌گوید: «اون یه تیکه چمن سر خیابون الف، تنها فضای سبز این محله است».

یکی از ساکنان کهن سال محله می‌گوید: «اینجا محله خوبیه، آرومه، من راضیم ازش، ولی از وقتی آدمای جدید اومدن دیگه عین سابق نیست. کسی کسی رو نمی‌شناسد، من میخوام برم دو قدم یه راهی برم قدمی بزمن، باید تو خیابون اصلی برم فقط. پالادیوم که میری سرسام می‌گیری. از بس دخترها و پسرا جمع میشن سروصدا میکنن!». ناهمخوانی خدمات ارائه شده با نیازها و توقعات ساکنان محلی از جمله مواردی است که یکی دیگر از شهروندان به آن اشاره می‌کند. ایشان در پاسخ به این پرسش که آیا با سرای محله و برنامه‌های آن در ارتباط هستید یا خیر، پاسخ می‌دهد: «آره بد نیست، میرم بعضی وقتا کلاساشو، یه موقع جشنی، کلاس نقاشی چیزا باشه اگر بتونم و وقت باشه شرکت می‌کنم. ولی در مجموع که بگم هر روز برم سر بزمن و... نه».

یکی از مسئولان سرای محله در این زمینه می‌گوید: «اگه دستمون باز باشه برای برنامه‌ریزی بهتر عمل می‌کنیم. خب خیلی چیزا رو ما توی محله میدونیم که مثلاً منطقه نمیدونه. منی که چندساله تو این محلم میدونم که مردم اینجا همشون خودشون دکتر خانوادگی دارن! خب چرا باید حتما پزشک بیارم و ویزیت کنم؛ اما اگر وقت و هزینمو بذارم رو نیازهای محله باور کن مشارکت بهتر و بهتر میشه» یا «بیشتر باید برنامه‌هایی داشته باشیم که نشاط آور باشن، مردم اینجا تنهان، باید یه برنامه‌هایی بریزیم که روحیه تزریق کنه به محل و این نباید دستورالعملی و از بالا باشه».

نگاهی بر محله محمودیه	
<p>منطقه ۱، ناحیه ۲، پایگاه اقتصادی خیلی خوب (متمول‌ترین محله)، پایگاه اجتماعی خوب، محله سکونت رجال سیاسی، بدون دریافت کمک محلی، مالک‌محور، غیرمهاجرتی، تعلق محلی متوسط به بالا، سکونت مدت‌دار، استفاده‌نکردن از خدمات موجود در محله، جمعیت کهن‌سال متوسط رو به بالا، مشارکت مذهبی ضعیف و خیلی ضعیف، فاقد اجتماع محلی، مشارکت محله‌ای ضعیف، حضور نداشتن درخور توجه شهروندان محلی در خیابان‌ها و کوچه‌های محله، استفاده اغلب مردم از وسایل نقلیه شخصی، نبود بازار یا مغازه‌های متعدد به شیوه سنتی و وجود پاساژهای لوکس، نبود فضای سبز مناسب، نهادهای مردمی: خیریه تات، خیریه مسجد محمدرسول‌الله، صندوق قرض‌الحسنه فعال در مسجد طالقانی.</p>	
مضمون	مقوله
شناخت نهادهای محلی	۱- در محله محمودیه سازمان مردمی و نهاد مردمی فعالیت ندارد، علاوه بر این مردم تمایل به مشارکت در سطح محله ندارند.
	۲- به نظر می‌رسد مردم محله با مفهوم نهادهای محلی و اثرات آن آشنایی دارند؛ اما تمایل چندانی به پیگیری فعالیت یا فعالیت‌نکردن آن دیده نمی‌شود.
	۲- اغلب ساکنان محلی از سالمندانی هستند که تعامل چندانی در سطح محله ندارند و از نهادها بی‌اطلاع هستند.
روابط نهادی در محله	۳- روابط درون همسایگی تا حدی برقرار است و نیازهای اجتماعی مردم در قالب روابط دوستانه و همسایگی محقق می‌شود.
	۱- بین سرای محله و خیریه فعال در مسجد ارتباط و اعتماد وجود ندارد.
	۲- بین سرای محله و خانه بهداشت در محله امانیه ارتباط و همکاری برقرار است.
مشارکت اجتماعی	۳- بین مردم محله و سرای محله ارتباط و اعتماد چندانی برقرار نیست.
	۱- به نظر می‌رسد نه تنها مشارکت اجتماعی در سطح متوسط رو به پایینی قرار دارد، بلکه حتی تمایل به مشارکت و ارتباط اجتماعی نیز وجود ندارد. اغلب مردم نداشتن ارتباط با همدیگر و با نهادهای مردمی را مزیت محله می‌دانند.
	۲- یکی از عوامل مؤثر بر مشارکت اجتماعی در سطح محله، شکل‌گیری سرمایه اجتماعی و اعتماد اجتماعی است. محله گلستان از حیث اعتماد بین ساکنان در مرتبه متوسط قرار گرفته است؛ اما به علل مختلفی سرمایه اجتماعی بالایی ندارد.
	۳- تنها فضایی در محله که از سرمایه اجتماعی بالا و بستر مناسبی برای مشارکت برقرار کرده، جمع‌های همسایگی در بین ساکنان قدیمی محله است.
	۴- برنامه‌های مشارکتی‌ای که برای کودکان طراحی می‌شود با استقبال بیشتری مواجه است.
	۵- زنان محله حضور بیشتری در محله دارند؛ بنابراین با نهادهایی مانند سرای محله و... ارتباط بیشتری دارند. به‌طورکلی مشارکت در میان زنان و زنان سالمند بیشتر و درخور توجه‌تر است.
تعلق محلی	۶- نوع برنامه‌های مشارکتی تعریف‌شده از اهمیت بالایی برخوردار است. برای مثال مردم محله در برنامه‌های مفرح و هنری مشارکت متوسط به بالایی دارند.
	۱- ساکنان قدیمی محله تعلق متوسط و متوسط رو به بالایی به محله دارند.
امکانات محلی	۲- ساکنان جدیدتر نیز از تعلق متوسط رو به بالایی نسبت به محله برخوردارند؛ یعنی تمایل به ترک محله چندان در آنها مشاهده نمی‌شود.
	۱- محله فاقد خدماتی مانند نانوايي، تره‌بار و فضای سبز کافی است.
	۲- به علت ساختار محله دسترسی به خدمات و دسترسی به سرای محله میسر نیست.

تنظیم: نگارندگان

تحلیل نتایج به‌دست‌آمده از محله محمودیه

الف) محله محمودیه از نظر دارا بودن نهادهای مردمی بسیار ضعیف برآورد شده است و هیچ‌گونه نهادی که کارکرد مردمی داشته باشد، در این محله فعالیت چشمگیری ندارد. این محله به دلیل داشتن ساکنانی سالمند و همچنین پایگاه اقتصادی و اجتماعی بسیار بالا، موارد متفاوتی را در برنامه‌ریزی محلی باید لحاظ کند. برای مثال، نتایج پژوهش نشان می‌دهد برنامه‌های تجویزی و از بالا به پایین سرای محله، بدون در نظر گرفتن علایق اصلی و واقعی ساکنان محله، نتیجه موفقیت‌آمیزی در پی نداشته است. برنامه‌های مشارکتی

که در این گونه محلات تعبیه می‌شود، باید متناسب با شرایط ساکنان محله باشد.

ب) محله محمودیه افراد بومی و سالمند نسبتاً بالایی دارد و در حقیقت دارای پتانسیل ارزشمندی است که می‌توانند در امر هویت‌یابی محله تأثیر بسزایی داشته باشند. به نظر می‌رسد برنامه‌هایی که برای این محلات در نظر گرفته می‌شوند، باید رویکردی متفاوت به سالمندان اتخاذ کنند و ضمن توجه به شأن و منزلت سالمندان، از آنان و تجربیاتشان به‌عنوان دارایی‌های محله استفاده کنند.

ج) با وجود اینکه ارتباطات اجتماعی در این محله ضعیف و مشارکت

اجتماعی در سطح پایینی ارزیابی شده است، اقدامات و برنامه‌هایی که در محله صورت می‌گیرد، در افزایش مشارکت اجتماعی تأثیر بسزایی نداشته است. همچنین بی‌توجهی به فضای کالبدی محله به‌عنوان یک متغیر مؤثر در مشارکت اجتماعی در محله محسوس است. به‌عنوان مثال محلات سالم‌نشین از نظر کالبدی و فضایی، نیازمند مکان‌های تجمع و پاتوق‌های محلی هستند که ضمن زمینه‌ساز بودن مرادوات اجتماعی را فراهم کنند، از انزوا و به‌حاشیه‌رفتن سالمندان در محله نیز جلوگیری کنند؛ اما در محله محمودیه فضای سبز یا بوستان مناسبی برای شکل‌گیری تعاملات اجتماعی در میان ساکنان محله وجود ندارد. پاتوق محلی مناسب موجب نشاط می‌شود. تری‌بار هم همین کارکرد را داشت که امروزه فرقی کرده است. وقتی پاتوق محلی باشد، ارتباط تنگاتنگ مردم بیشتر می‌شود و می‌توانیم نیازهای واقعی مردمی را شناسایی کنیم. همچنین ساختمان سرای محله، به‌عنوان تنها نهاد فعال در سطح محله، ساختار نامناسبی داشته و بر اساس تحلیل

مصاحبه‌های پژوهش اغلب برنامه‌های این سرا به دلیل نداشتن مکان مناسب، با استقبال زنان محله مواجه نمی‌شوند. برای نمونه ساختمان سرای محله فاقد سالن همایش و جلسات مناسب است که این امر باعث می‌شود نخبگان بسیار محلی که در این محله ساکن هستند، از آن استفاده نکنند. همچنین در زمان اجرای برنامه‌ها و کلاس‌های آموزشی، کمبود فضای مناسب و دسترسی سخت به طبقات، باعث می‌شود تعداد زنان سالمند شرکت‌کننده کمتر و کمتر شود. (د) با وجود اینکه مردم محله از سطح اجتماعی و فرهنگی نسبتاً بالایی برخوردار هستند و تعلق محلی متوسط به بالایی دارند؛ اما نهاد مردمی در این محله فعالیت نمی‌کند. در این قسمت با توجه به مفاهیم به‌دست‌آمده در محل، و شناسایی برخی از مشکلات و موانع موجود، پیشنهادهایی در راستای بهبود توسعه محلی مطرح می‌شود. بدیهی است ارائه پیشنهادها دقیق‌تر نیازمند بررسی‌های همه‌جانبه‌تری است.

محلّه از نظر گونه‌بندی	میزان فعالیت نهادهای مردمی	مشارکت اجتماعی	امکانات محلی	تعلق محلی
این محله با پایگاه اقتصادی و اجتماعی بالا جزء محلات مدرن قرار می‌گیرد (البته بعضی بخش‌ها روابط عمیقی دارند، مانند ساکنان قدیمی).	این محله از نظر میزان فعالیت نهادهای مردمی در حد کم و خیلی کم قرار می‌گیرد.	مشارکت اجتماعی مردم در این محله پایین است. تنها نوع مشارکت، مشارکت مذهبی است که آن هم کم ارزیابی شده است و معطوف به افراد خاصی است.	امکانات محله در حد متوسط ارزیابی شده است.	مردم محله از تعلق متوسطی برخوردارند.
برنامه‌ریزی متناسب با ساختار محله	لازم است نهادهای محله مانند سرای محله و دفتر نوسازی، با نمایندگان محله ارتباط برقرار کنند. این محله شاهد سکونت نخبگان توانمند اجتماعی و اقتصادی است؛ بنابراین در برنامه‌ریزی‌ها باید خواست و نظر ایشان مرکز توجه قرار گیرد. برنامه‌ریزی از پیش تعیین‌شده بدون در نظر گرفتن منزلت محله با شکست مواجه شده و موجب بی‌اعتمادی مردم به نهادهای محلی می‌شود. محله محمودیه سالم‌نشین است؛ بنابراین فضای کالبدی محله و نهادهای آن باید متناسب با موقعیت ساکنان فراهم شود. محله محدودیه واجد پیشینه تاریخی بسیار قدرتمندی است؛ بنابراین باید لزوم بازسازی هویت محله‌ای بر مبنای پیشینه تاریخی محله در دستور کار قرار بگیرد. همچنین افزایش امکانات محله و دسترسی به خدمات محله باید به‌طور جدی پیگیری شود.			

تنظیم: نگارندگان

نتیجه‌گیری کلی

با توجه به مطالعه انجام‌شده، مشاهدات و داده‌های گردآوری‌شده و تحلیل آنها، در هر محله به نتایج مشخصی رسیدیم که در سطور قبلی به آن پرداخته شده است؛ اما در این قسمت به مفاهیم مشترکی که در هر پنج محله پابلوت به دست آمده است، خواهیم پرداخت. الف) کمرنگ‌شدن موجودیتی به نام محله: مفهوم محله به‌عنوان موجودیتی مستقل و هویت‌بخش رو به زوال است. در حقیقت با وجود اینکه در گذشته محلات به‌عنوان سلول اصلی شهر شناخته شده و به طرز چشمگیری در استخوان‌بندی شهری نقش داشته است، امروزه مفهوم محله در معنای قدیمی آن کمرنگ‌تر شده و محله از مکانی برای پرورش تعاملات اجتماعی و فرهنگی، به مکانی صرفاً مشترک برای امور فردی هر شهروند تبدیل و امر جمعی در محله کمرنگ شده است. البته نمی‌توان با قطعیت از نبود هویت محله‌ای سخن گفت؛ زیرا طبق نتیجه گزارش، در محلاتی مانند «مخصوص» هویت محله‌ای تا حد متوسطی وجود دارد. پس به نظر می‌رسد توجه به احیای هویت محله‌ای، نقش بسزایی در تحقق توسعه محلی پایدار خواهد داشت. بازگرداندن موجودیت محلات، مستلزم تغییر در نگرش کلا، مدیریت شهری است، لازم است رویکر

کلان هویت مستقلی برای محلات قائل شوند و بستر فعالیت محله‌ای را بیش از پیش فراهم کنند. افزون بر این، وجود تسهیلات و امکانات، سهولت دسترسی‌ها، تنوع و جذابیت امکانات در کنار پیوندهای عاطفی و پیوندهای اجتماعی سنتی و سرمایه اجتماعی فرد در محله مانند اعتماد بین اهالی محله، مرادوات همسایگی و خویشاوندی، عضویت فرد در شبکه‌های اجتماعی و شرکت در برنامه‌های تشکلی محله‌ای، تأثیر بسیار زیادی بر تعلق فرد به محله دارد. پیامد احساس تعلق به محله، احساس آرامش و رضایتمندی از محله، استمرار سکونت و مشارکت در امور محله است. حس تعلق به محله، مشارکت در محله را به دنبال دارد. یافته‌های این تحقیق نیز نشان می‌دهند نقش تعلق به محله در مشارکت افراد در محل زندگی‌شان مهم بوده است. مشارکت در شورای محله و سایر مشارکت‌های اجتماعی نیز در نهایت شرایط را برای پیشرفت محله و پیشرفت ساکنان آن در زمینه‌های مختلف ایجاد خواهد کرد و بنابراین یک خطی از تعلق به محله و مشارکت در محله و در نهایت توسعه محله‌ای برقرار است. ب) عدم کارایی سرای محلات: سراهای محلات با وجود ظرفیت نسبی، نتوانسته‌اند ارتباط چشمگیری با شهروندان محله داشته باشند و به‌عنوان یک نهاد مردمی موفقیت‌آمیز عمل کنند. در بهترین حالت،

بیشترین میزان ارتباط سرای محلات با مردم، در زمینه نظرسنجی اولیه و برگزاری برنامه‌های سطحی باقی مانده است، در حالی که مردم محلی در مراتب بالای مشارکت مانند کنترل و نظارت نقش چشمگیری نداشتند که این امر به نوبه خود باعث می‌شود شهروندان احساس تعلق و اعتماد به سرا نداشته و آن را منبعی مردمی برای پیگیری مطالباتشان در نظر نگیرند. در شکل‌گیری چنین مسئله‌ای، عوامل متعددی تأثیر گذارند؛ برای مثال، به نظر می‌رسد بدنه سراهای محلات از جنس مردم محلی نیست، اغلب برنامه‌ریزی‌ها در سرای محله به شیوه متمرکز اتفاق می‌افتد. همچنین به نظر می‌رسد بی‌اعتمادی به سرای محلات و ظرفیت‌های نهفته در آن، در رویکرد کلان شهرداری نیز وجود دارد. به این معنی که شهرداری با تجویز دستورالعمل‌های از بالا به پایین و نامتناسب با فضای محلی و در نظر نگرفتن موجودیتی مستقل برای محله و سرای محله، متعاقباً کاهش اعتماد سرای محلات به شهرداری و کاهش اعتماد مردم به سرای محلات را باعث شده است. به نظر می‌رسد سرای محلات در صورت ادامه فعالیت با روش فعلی، همچنان در اهداف خود موفق نخواهد ماند. لازم است رویکرد حاکم بر سرای محلات از کنترل‌گری و حاکمیت به تسهیلگری و مشارکت تغییر جهت داده و اقدامات اساسی انجام دهد. همچنین اتخاذ رویکرد تسهیلگرانه در سرای محلات، مستلزم همکاری همه نهادهای تأثیرگذار در مدیریت شهری است.

ج) کارایی نداشتن دفاتر نوسازی و تسهیلگری: با وجود ظرفیت در خور توجه دفاتر نوسازی و تسهیلگری (در محلات مخصوص و علایی)، این نهاد لازم است برای بهبود عملکرد خود از مکانی صوری به مکانی تبدیل شود که به ایفای نقش واقعی‌اش در محله بپردازد. یکی از پایه‌های توانمندسازی دفتر خدمات نوسازی، افزایش سرمایه اجتماعی آنها نزد مردم است. متأسفانه مردم محله اعتماد و اعتبار بالایی برای این دفاتر قائل نبودند. لازم است این دفاتر به بررسی علل بی‌اعتمادی مردم محله پرداخته و اقدام به رفع آن کنند. دفاتر به‌عنوان معتمدین مردم باید بتوانند امر تسهیلگری را بر عهده داشته باشند و سرمایه‌گذاران و مالکان را گرد هم آورند و جریان مذاکرات را تسهیل کنند که این امر مستلزم آگاهی از روابط و مناسبات اجتماعی مردم محله است.

د) اهمیت مساجد در محله: مسجد محله به‌عنوان اصلی‌ترین و معتبرترین مرجع مذهبی در میان ساکنان محلی به قوت خود برقرارند. در حقیقت به نظر می‌رسد با وجود افزایش مشکلات شهری و دغدغه‌های شخصی ساکنان محلات و کاهش میل به امور مشارکتی، هنوز هم مساجد محله یکی از مهم‌ترین مکان‌های محلی با کارکرد اجتماعی و فرهنگی شناخته می‌شوند و از ظرفیت‌های بسیاری برای افزایش مشارکت و سرمایه اجتماعی برخوردارند. در همه محلات بررسی شده، با فرازونشیب‌های انکارنشدنی، مساجد به فعالیت خود ادامه می‌دهند و هر مسجد یا حسینیه موجود در محلات، دارای خیریه‌هایی هستند که با شناسایی افراد آسیب‌پذیر محله، اقدام به کمک‌رسانی می‌کنند. به نظر می‌رسد خیریه‌ها که یکی از الگوهای کهن مشارکت در جامعه ایران محسوب می‌شوند، امروزه به‌عنوان نوعی از تشکلات مردمی در دل محلات جای گرفته و یکی از پتانسیل‌های محلی به حساب می‌آیند که بهتر است در امر برنامه‌ریزی محلی و توسعه پایدار محلی به آنها توجه بیشتری شود. لزوم اهتمام نهادها و سازمان‌های دولتی و مردمی در این

ذ) توجه به تقویت روابط همسایگی و مدنی: در سوی سفید بررسی‌های انجام‌شده باید گفت اعتماد نسبی مردم محلات به همدیگر به‌طور کامل از بین نرفته است و باید مورد حمایت نهادهای مدیریتی قرار گیرد. حتی با وجود اینکه در محلاتی مانند علایین و محمودیه هیچ‌گونه نهاد مردمی‌ای فعالیت خاصی نمی‌کند؛ اما خیریه و صندوق‌های خانگی وجود پررنگی دارند. در حقیقت برخلاف تصور عمومی مبنی بر کاهش اعتماد اجتماعی، در عموم مردم همدلی و اعتماد اجتماعی برقرار است و همچنین وجود چنین ظرفیتی بستر ساز شکل‌گیری سرمایه اجتماعی و تقویت مشارکت اجتماعی شده است. با این وجود، لازم به نظر می‌رسد که از این ظرفیت ارزشمند نهفته در دل محلات استفاده شود و از برنامه‌های اجتماعی و کالبدی که موجب ازهم‌پاشیده شدن محوریت محله می‌شود، اجتناب شود.

ر) عدم شکل‌گیری روابط نهادی: زمانی که در پی اعتماد و مشارکت اجتماعی بین مردم محلی هستیم، متوجه حضور چشمگیر آنها می‌شویم؛ اما در میان مردم و حکومت بی‌اعتمادی نسبی‌ای وجود دارد. مردم محلات سازمان‌های دولتی را از خود و از جنس مردم نمی‌دانستند، به آنان بی‌اعتماد بودند و در قبال برنامه‌هایی که آنان در نظر می‌گرفتند احساس مسئولیت خاصی نداشتند. همین احساس عدم تجانس مردم با نهادهای بالادستی، موجب شکل‌گیری رویکرد قیم‌مآبانه به شهرداری و نهادهای دولتی در سطح محلات شده است؛ به این معنی که بیشتر مردم محلی فاقد همدلی با نهادهای دولتی بوده و از پایین به بالا به نهادهای دولتی می‌نگرند.

د) نقش چشمگیر زنان در محله: یکی دیگر از نتایج حاصل از بررسی محلات، نقش پررنگ و انکارنشدنی زنان محله به‌عنوان نیمی از جمعیت مؤثر شهری است. در محلات بررسی شده، مشاهده کردیم چه در فعالیت‌های سرای محلات و چه در فعالیت‌های تعریف‌شده در نهادهای مردمی محله، مخاطبان اصلی زنان محله هستند. این موضوع می‌تواند ناشی از چند عامل باشد: اول اینکه به‌طور کلی زنان ساعات بیشتری از شبانه‌روز را در محله هستند و با نهادهای مردمی تعامل بیشتری دارند. هرچند تعداد زنان شاغل رشد در خور توجهی داشته است؛ با این وجود هنوز هم میزان تعامل زنان (و کهن‌سالان محلی) در سطح محله بیشتر است. دوم اینکه زنان به سبب نقش مادری، با سرای محلات، مدارس و نهادهای فعال در حوزه کودکان مانند مراکز پرورش فکری کودکان، مهدکودک‌ها و... در ارتباط بیشتری هستند و از این رو یکی از عناصر تأثیرگذار در توسعه پایدار محلی به‌شمار می‌آیند. در محلات گلستان، مخصوص و پرستار زنان نقش شایان توجهی در شکل‌گیری صندوق‌های قرض‌الحسنه خانگی، کارآفرینی و ایجاد اشتغال در حلقه روابط دوستانه، شکل‌گیری اجتماعات محلی و پاتوق‌های محلی در تهر بار، پارک‌ها و فضاهای سبز و همچنین برگزاری جلسات هفتگی و یا ماهانه دارند. علاوه بر این، با وجود پایین بودن مشارکت اجتماعی در محله علایین و محمودیه به دلایلی که در بالا به آن اشاره شد، در اغلب مسائل محله زنان حساسیت بیشتری نشان داده‌اند.

فصل هفتم:

ارائه پیشنهادات و جمع بندی

۷-۱- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

کتاب حاضر تلاشی در راستای بررسی و تحلیل رویکرد محله‌محوری در مدیریت شهری است. به منظور تحقق این هدف، کتاب پیش‌رو در چند بخش اصلی گردآوری و تألیف شده است. در بخش مقدمه، به مسئله اصلی مورد مطالعه به همراه اهداف مدنظر و مروری بر بخش‌های کتاب توجه شده است. در قسمت مبانی نظری تلاش شده است تا رویکرد محله‌محوری در دل ادبیات و رویکردهای موجود مورد بررسی و توجه قرار گیرد. در بخش بعد، مطالعه‌ای درباره «شناسایی و مقایسه تطبیقی گزارش‌ها و اسناد مداخله برنامه محلی شهرداری تهران» آمده که جایگاه رویکرد محله‌محوری و برنامه محلی در اسناد و گزارش‌های بالادستی را مورد پژوهش و بررسی قرار داده است. مروری کلی بر تهران و محلات این کلان‌شهر موضوعی است که در بخش سوم این مطالعه بررسی شده است؛ آنچه در مطالعه مذکور مدنظر کتاب، شناخت کلی از این کلان‌شهر به‌ویژه از نظر موضوع محلات و تقسیمات محلات فراهم شود. در بخش چهارم کتاب، مطالعه‌ای با عنوان «ارزیابی کارکردهای توسعه‌ای سراهای محله و شورایی‌ها در محلات پایلوت شهر تهران» آمده است؛ آنچه در مطالعه مذکور مدنظر است، تلاشی است به منظور بررسی اقدامات مدیریت محلات (سرای محله و شورایی) در مسیر تحقق راهبردهای محله‌محوری در محلات پایلوت، یعنی «جماران»، «شیخ‌هادی»، «صاحب‌الزمان»، «استخر» و «دهکده المپیک». در این بخش ارزیابی کارکردهای توسعه‌ای سرای محلات و شورایی‌ها در سال‌هایی که از فعالیت آنان میگذرد، مورد توجه و بررسی قرار گرفته است؛ تا ظرفیت‌های واقعی این نهادها در فراهم‌آوردن بسترهای لازم برای نیل به برنامه‌ریزی مشارکتی و محله‌محور، مورد سنجش قرار گیرد. در بخش بعدی کتاب، مطالعه «شناسایی نهادها و سازمان‌های فعال در مدیریت و برنامه‌ریزی محلی و کارکرد توسعه‌ای آنها» آمده است. عمده توجه در این مطالعه بر تمامی نهادها و سازمان‌ها اعم از سرای محلات، سمن‌ها، خیریه‌ها و... بوده است؛ ولی در این محلات به جای تأکید بر سرای محلات، توجه عمده بر سایر نهادها به‌ویژه سمن‌ها بوده است. محلات «مخصوص»، «گلستان»، «پرستار»، «علایین» و «محمودیه» به صورت پایلوت مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته‌اند.

دلیل توجه به موضوع کتاب حاضر، اهمیتی است که تحقق رویکرد محله‌محوری در رویکردهای نوین مدیریت شهری و توسعه دارد. به نظر می‌رسد که نیل به رویکرد محله‌محوری جز از طریق بررسی وضعیت حاضر آن، هم از بُعد جایگاه این رویکرد در اسناد و قوانین بالادستی و هم از نظر وضعیت آن در نهادها متولی و مرتبط با آن فراهم نخواهد شد؛ بر همین اساس کتاب حاضر تلاشی در راستای پاسخ به این نیاز است.

بیشتر نتایج حاصل از سه مطالعه مذکور، در این بخش ذکر خواهد شد. تلاش نگارندگان در تألیف این بخش، آن است که نتایج حاصل از سه مطالعه مورد بررسی در ارتباط با هم و به صورت یک جمع‌بندی کلی ارائه شود تا نگاهی جامع در این زمینه به دست آید.

یکی از عمده‌ترین نتایج حاصل از این مطالعات آن است که به نظر می‌رسد وضعیت فعلی سرای محلات، به‌عنوان اصلی‌ترین نهادها مرتبط با تحقق رویکردهای مشارکتی و محله‌محوری، از نظر نقش این سراه‌ها در بحث محله‌محوری، با جایگاه این رویکرد در اسناد و قوانین بالادستی کاملاً مرتبط است. طوری که می‌توان این دو بحث را به‌عنوان دو روی یک سکه در نظر گرفت که کاملاً با هم در ارتباط هستند. در مطالعه مرتبط با گزارش‌ها و اسناد مداخله برنامه محلی به‌روشنی دیدیم

که هنوز هم بعد از گذشت حدود یک دهه از شروع برنامه‌های پنج‌ساله شهرداری تهران، در دو برنامه موجود، هم برنامه پنج‌ساله اول و هم برنامه پنج‌ساله دوم شهرداری تهران، به بحث برنامه محلی و مداخله برنامه محلی آن‌طور که باید و شاید پرداخته نشده است و برنامه محلی در این اسناد جایگاه مجزا و محوری ندارد و هیچ سرفصل، ماده یا حتی تبصره‌ای به صورت مشخص به این موضوع اختصاص ندارد. همین موضوع شاید یکی از عواملی است که سبب شده الزام قانونی درباره تحقق رویکرد محله‌محوری از سوی دستگاه‌های مجری وجود نداشته باشد؛ به دنبال آن، سراهای محلات و شورایی‌ها هم اهتمام لازم را به این موضوع ندارند و جایگاه خود را نیز به‌طور واقعی نمی‌شناسند. در این راستا یکی از مهم‌ترین پیشنهادها نگارندگان آن است که یک سرفصل مجزا در برنامه سوم شهرداری تهران در زمینه برنامه‌ریزی محلی، به این موضوع به صورت همه‌جانبه و مفصل بپردازد و جایگاه آن را در سند فرادست مرجع شهرداری تهران برای پنج سال آینده تضمین کند. همچنین می‌توان به‌طور مستقل یک آیین‌نامه، دستورالعمل یا مصوبه در زمینه برنامه‌ریزی محلی تصویب و ابلاغ و جایگاه آن را به صورت مشخص در ساختار مدیریت شهری مشخص کرد. البته نحوه تصمیم‌گیری در این مورد با توجه به استراتژی مسئولان حوزه سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی شهرداری تهران، می‌تواند اشکال مختلفی به خود بگیرد، اما تردیدی در باب اهمیت اجرائی شدن آن نیست.

در همین راستا یکی از نتایج حاصل از مطالعات آن است که سراهای محلات و شورایی‌ها عموماً نتوانسته‌اند ارتباطی قوی با مردم محلات داشته باشند. به نظر می‌رسد در این زمینه دو عامل اصلی نقش دارد؛ نخست آنکه در تمامی اسناد مورد بررسی، ارتباط بدنه مردمی محلات، درباره برنامه محلی و با نهادهای فرادست مانند شهرداری نواحی، شورای اسلامی شهر تهران و... بسیار ضعیف است و به بیانی جز بیان مفاهیم کلی مانند اهمیت مشارکت مردم، لزوم تحقق مشارکت عموم افراد محله در برنامه‌های شورایی، یا مثلاً لزوم اطلاع‌رسانی به اهالی محله درباره جلسات شورایی و... سازوکار خاصی برای برقراری ارتباط مستمر با اهالی محله و استفاده از توان آنها برای تصمیم‌گیری و اجرای برنامه‌ها آماده نشده است؛ دومین مورد در همین زمینه آن است که هم از طرفی به‌طور کلی برنامه‌ها و طرح‌های مبتنی بر رویکرد محله‌محوری تاکنون به تعداد کمی انجام شده و از سوی دیگر متولی اجرای طرح‌های محله‌محور و با رویکرد محلی (نمونه‌های این موارد در مطالعه شناسایی و مقایسه تطبیقی گزارش‌ها و اسناد مداخله برنامه محلی شهرداری تهران در سه مورد جشنواره تسنیم، طرح نشست‌های مشورتی محله‌محور و پروژه شهر سالم بررسی شده است) عموماً خارج از نهادهای محلی مانند سرا و شورایی بوده‌اند. به عبارتی نهاد تصویب‌کننده و ناظر برای این پروژه‌ها، هیچ‌یک از ارکان‌ها و نهادهای محلی نبوده، بلکه از سوی نهادهایی خارج از محله طرح‌ریزی، اجرا و حتی نظارت شده‌اند. این دو مورد سبب شده سراهای محلات و شورایی‌ها نتوانند ارتباطی قوی با مردم محلات داشته باشند و ارتباط بدنه مردمی محلات با نهادهای محلی از قوت مناسبی برخوردار نباشد. البته ناگفته نماند که شاید لازم باشد نهادهای محلی از نظر علمی و تخصصی، توان اجرائی و نظارتی و سایر موارد مشابه، قوی‌تر شوند یا حتی اصلاحات ساختاری اصلی در بدنه و رویکرد آنها شکل گیرد تا قدرت و کفایت لازم را برای این موضوع پیدا کنند؛ اما این موارد به معنای سلب ضرورت در مورد دخیل شدن آنها در پروژه‌ها و طرح‌ها نمی‌شود. چه بسا در این صورت به‌جای اجرای سراسری یک موضوع و یک طرح در تمامی محلات شهر تهران؛ هر محله با توجه به شرایط و نیازهای خود، طرح‌ها و پروژه‌های مرتبط را

تعریف کند و در پی اجرای آن برآید. در این رابطه ساختار تشکیلاتی و برنامه‌ریزی سرای محله را به هیچ وجه نمی‌توان مشارکت‌پذیر قلمداد کرد. محتوای عملکرد سرا و همچنین ساختار آن، چنان از پیش تعیین شده و از بالا به پایین است که مجال بروز مشارکت به مخاطب داده نمی‌شود. اساس شکل‌گیری مدیریت در سطح محلی بسترسازی برای توانمندسازی شهروندان به منظور ایفای نقش در عرصه اداره محله و مشارکت محلی بوده، حال آنکه ساختاری کاملاً غیر مشارکتی خلق کرده‌ایم. تناقض جالبی در تبدیل نهادهایی که با هدف تمرکززدایی و برخورد با رویکردهای دستوری شکل گرفته به نهادی متمرکز و از بالا به پایین است. نمونه بارز این امر، در تعیین خانه‌ها و کارگروه‌ها به صورت یکسان برای تمامی محلات است. از آنجا که این خانه‌ها با توجه به نیازهای محلی و نظر مردم محلی شکل نگرفته‌اند، نتوانسته‌اند نقشی در این زمینه بر عهده گیرند؛ در بیشتر محلات بدون کارکرد و غیر فعال شده و فقط به صورت اسمی وجود داشته و گزارش‌هایی صوری از آنها منعکس می‌شود. از آنجایی که خانه‌ها در جایگاهی که باید قرار گیرند، قرار نگرفته‌اند ماهیت اصلی آنها فراموش شده و به بخش‌هایی برای ارائه گزارش ماهانه به شهرداری تبدیل شده‌اند، از آن رو به فعالیت داوطلبانه در سرا، به چشم شغل کارمندی نگریسته و انتظار استخدام در شهرداری و دریافت مزایا دارند.

از سوی دیگر بحث عدم تخصص و مهارت لازم از جانب نیروهای مستقر در سرا و مسئولان خانه‌ها یکی از مواردی است که باعث کیفیت نامناسب و ناکافی فعالیت‌های سرای محلات در بیشتر شده است. در نتیجه این بی‌کیفیتی، ارائه خدمات سراها آن‌طور که باید و شاید مناسب نیست و توانایی برقراری ارتباط با مردم محلی نیز از جانب مسئولان سرا به حد کفایت نیست. بر همین اساس می‌توان ارتقای توانایی و مهارت نیروهای فعلی یا انتخاب و انتصاب نیروهای جدید ماهر را ضمانتی برای تحقق الزامات مربوط به کارکردهای توسعه‌ای سراها و تحقق رویکرد محله‌محوری دانست. همان‌طور که پیش‌تر در مبانی نظری تأکید شد، یکی از مهم‌ترین ابعاد ترویج مشارکت در سطح محلی، آموزش است. چنانچه در نمونه شهر روجستر، مؤسسه آموزشی از قابل توجه‌ترین ابتکارات طرح به شمار می‌رود، تا جایی که کالج طرح پشتیبانی علمی و آموزشی برنامه‌ریزی در سطح محلات را بر عهده گرفته و در تمامی مراحل در کنار شهروندان است. در اینجا نیز می‌توان پیشنهاد داد که در کنار مسئولان محلی، از اعضای شورا، داوطلبان محلی و شهروندان، نهادهای محلی و سایر ذی‌نفعان و ذی‌نفعان، از افراد متخصص برای هدایت درست فرایند مداخلات محلی، استفاده شود.

نکته قابل بحث و بررسی در این زمینه این است که به نظر می‌رسد جدا از بحث‌هایی که می‌توان در مورد نقدهای مرتبط با دستورالعمل‌ها، مصوبه‌ها و قوانین مربوط به مدیریت محلات و شورایی‌ها داشت؛ باید به نحوه اجرائی شدن ایده سرای محلات، مدیریت محلات و شورایی‌ها پرداخت. به این معنا که به صورت کلی هدف اصلی که در اسناد مرتبط با این موارد آمده، همواره بحث تحقق مشارکت‌های مردمی، ارتباط و تعامل متقابل سازمان‌های مدیریت شهری با شهروندان ساکن محله و جلب همکاری آنان در تدوین برنامه‌ها بوده است؛ حال آنکه با رصد وضعیت فعلی، آن چنان که در مطالعه ارزیابی کارکردهای توسعه‌ای سراهای محله و شورایی‌ها در محلات پایلوت شهر تهران دیده شد، عملاً این هدف اصلی نتوانسته به خوبی محقق شود.

سرای محلات در کشاکش موقعیت مبهم و نامعلوم خود در ساختار مدیریت شهری، نتوانسته‌اند شیوه شفاف و پایداری برای تأمین هزینه‌های سرای محله بیابند و بحث تأمین مالی به چالش‌برانگیزترین

مسئله سرای محله تبدیل شده است. سرای محلات عموماً به آموزش‌گاه‌هایی با تمرکز بر درآمدهای تبدیل شده‌اند، در حالی که آموزش یکی از وظایف سرای محله برای ترویج فرهنگ مشارکت محلی در بین شهروندان است. سرای محله نه تنها تمرکز اصلی خود را بر بحث آموزش قرار داده، بلکه در کیفیت و نوع آموزش‌هایی که ارائه می‌شود نیز جای بحث دارد که آیا در راستای اهداف سرای محله بوده یا صرفاً به نیت درآمدزایی و خارج از وظایف سرا، ارائه شده است. چه میزان از این آموزش‌ها توانسته در محلات بسترسازی کند و تا چه حد با توجه به نیازسنجی محلی، برنامه‌ریزی شده‌اند. اینها پرسش‌هایی است که طی انجام پژوهش‌ها و مطالعات به پاسخ‌های مطلوبی دست نیافته‌اند؛ در نتیجه لزوم تقویت ابزارهای نظارتی و توجه به آن در اسناد و مصوبات بالادستی باید بیش از پیش مورد بحث و بررسی قرار گیرد.

به نظر می‌رسد بعضی از مشکلات و موانع موجود در زمینه عدم تحقق رویکرد محله‌محوری آن است که سراهای محلات از نظر ساعت کاری، خدمات ارائه‌شده و... زنان را در مقایسه با مردان (آن هم با تأکید بر زنان خانه‌دار و غیرشاغل) بیشتر مورد توجه قرار داده‌اند و عمدتاً نوع خدمات ارائه‌شده و همچنین ساعت‌های کاری معطوف به این گروه هدف است. علاوه بر بی‌توجهی به گروه‌های مختلف سنی و جنسی، به گروه‌های متنوع فکری و عقیدتی هم در محله بی‌توجهی شده و سرای محله عمدتاً محل جذب افرادی با طرز فکر خاص در محلات شده است. این موضوع هم یکی از مواردی است که به نظر می‌رسد بیش از آنکه نیاز به اصلاح ساختار قانونی و مصوبات داشته باشد، باید در نحوه اجرا و نظارت بر آن مورد تجدید نظر و تغییر شیوه عمل قرار گیرد؛ چراکه امکانات و خدمات برابر برای آحاد جامعه محلی یکی از الزامات مشارکت فراگیر و همه‌جانبه آنان است و باید از توان و ظرفیت همه اقشار در این مورد بهره‌مند شد.

یکی دیگر از مهم‌ترین نتایج مطالعه حاضر آن است که به نظر می‌رسد کمابیش مدیریت محله، سرای محله و شورایی‌ها نتوانسته‌اند به صورت ابتدایی و هر چند ناقص رگه‌هایی از رویکردهای مشارکتی و محله‌محوری را اجرا کنند و این موضوع هم کمابیش با کیفیت‌های متفاوتی انجام شده است؛ اگرچه این فعالیت‌ها در مقایسه با آنچه باید تحقق می‌یافت در سطح نازلی قرار دارد اما در حداقل‌ترین سطح خود نتوانسته نزد بخش کوچکی از شهروندان زمینه‌سازی کند و بستری در اذهان عمومی، برای بسط فعالیت‌های توسعه‌ای نهاد محلی در آینده فراهم شود.

این مسئله که مدیریت محلات تاکنون نتوانسته‌اند به صورت عمیق و اختصاصی موارد مرتبط با برنامه محلی را اجرا کنند، شاید در ارتباط با موضوعی است که در نتیجه‌گیری مطالعه مربوط به اسناد و گزارش‌ها عنوان شد؛ به این معنا که اسناد و گزارش‌های مورد بررسی عمدتاً سه دسته مقوله اصلی داشتند: «مقولات مرتبط با تقویت برنامه محلی»، «مقولات مرتبط با مقدمات و مفاهیم پایه» و «مقولات مرتبط با حوزه‌های موضوعی». حال آنکه مقولات مرتبط با تقویت برنامه محلی، یعنی مواردی که به جزئیات، الزامات و شاخ و برگ برنامه محلی مرتبط هستند، هم از نظر کمیت و هم کیفیت در مقایسه با دو دسته مقوله دیگر بسیار ضعیف‌تر بوده و باید این مقولات در اسناد و گزارش‌های مرتبط تقویت شوند و هر چه بیشتر شاهد مواد و تبصره‌هایی باشیم که این حوزه را تقویت می‌کنند و ساختار مداخله برنامه محلی را شکل و انتظام می‌بخشند. به نظر می‌رسد که شکل و انتظام‌بخشیدن به تقویت برنامه محلی در اسناد و گزارش‌ها و پرداختن به جزئیات این موضوع در سطوح مختلف آن بتواند نهادهای متولی اجرای این رویکرد را به‌طور هدفمند برای تحقق رویکرد محله‌محوری و مشارکت

سازماندهی کند؛ با تحقق این مهم بسیاری از چالش‌های کنونی در سرای محلات تعدیل خواهد شد. برای مثال عدم خلاقیت و نوآوری در سراها، وجود برنامه‌ها و دستورالعمل‌های یکپارچه بدون توجه به شرایط و نیازهای محلی، ناتوانی در تحقق جلب مشارکت مردم در سطوح بالای مشارکت یعنی فراتر از نظرسنجی و... از عمده چالش‌ها و موانعی است که در این کتاب به آن پرداخته شده است. تمامی این موارد می‌تواند در صورتی که سراها و شورایی‌ها منتج از اسناد و مصوبات در زمینه برنامه محلی، تقویت شوند، رفع یا حداقل بسیار کم‌رنگ‌تر شوند.

پیش‌بینی می‌شود در صورت تحقق مورد فوق، استقلال و عملکرد مناسب سرای محله خارج از رابطه سلسله‌مراتبی فعلی با شهرداری ناحیه و در برخی مواقع شورایی، که در حال حاضر در بسیاری از سراها (همان‌طور که در بخش‌های چهارم و پنجم نیز اشاره شد) وجود دارد؛ کم‌رنگ شود و مدیر محله و سرای محله استقلال عملکرد بیشتری داشته باشند زیرا سرای محله باید در محتوای فعالیت‌های خود و تعیین اولویت‌های محله دارای آزادی عمل و اختیارات باشد تا بتواند به فعالیت‌های مبتنی بر شرایط و نیازهای اختصاصی محله خود توجه کند. وظایفی که مطابق تعاریف اولیه برای مدیر محله در نظر گرفته شده، جایگاه او را در سطح یک شهردار اما در مقیاس محله، قابل اهمیت می‌کند این در حالی است که جایگاه آنها در حال حاضر وظایف بی‌شمار مدیر محله را پوشش نمی‌دهد. به همین دلیل نحوه برخورد با مدیران محلات، نه در جایگاه مدیران محلات بلکه به عنوان بازوی اجرایی دستورالعمل‌های شهرداری ناحیه و شورایی در محله است. در حال حاضر مدیر محله اجراکننده جشنواره‌ها و برنامه‌های ابلاغی شهرداری است و تا حد مدیر یک آموزشگاه یا مدیر خدمات محله، تنزل یافته است.

یکی دیگر از نتایج قابل طرح و بررسی این است که محله‌محوری را نباید فقط معطوف به سرای محله، مدیر محله یا شورایی دانست؛ بلکه می‌توان از تمامی ظرفیت‌های رسمی و غیر رسمی موجود در محلات اعم از سمن‌ها، خیریه‌ها، دفاتر نوسازی، مساجد و غیره برای تحقق مشارکت مردم و رویکرد برنامه محلی استفاده کرد. ایجاد ارتباط بین این نهادها چیزی است که باید در تمامی برنامه‌های مدیریت شهری دیده شود. بر این اساس، از بُعد مصوبات و اسناد، از بُعد برنامه‌ها و طرح‌ها و سایر ابعاد برقراری این ارتباط و همچنین اهمیت درخور توجه به تمام ظرفیت‌های رسمی و غیر رسمی بسیار مهم است.

در نهایت پس از تمامی بررسی‌هایی که لابه‌لای اسناد و مصوبات، در سرای محلات، شورایی‌ها، دفاتر نوسازی، سمن‌ها و تمامی نهادهای سطح محلی انجام شد، علاوه بر کاستی‌هایی که در نظام برنامه‌ریزی و مدیریت سطوح محلی وجود دارد، یکی از مهم‌ترین چالش‌ها در به‌مشارکت گرفتن مردم محلی، بی‌تفاوتی شهروندان است. با توجه به دغدغه‌ها و روزمرگی‌های حاکم بر جامعه، افراد محلی کمتری در قبال امور محله خود حساس هستند. این موضوع وظیفه نهاد مدیریت شهری را در تشویق مردم به مداخله در امور محلی، سنگین‌تر می‌کند. شیوه‌های مداخله محلی و نحوه ورود به بحث محلات، فراگیری و جامع بودن اقدامی که در این حوزه صورت می‌گیرد، آگاهی‌بخشی به شهروندان و در نظر گرفتن تمامی گروه‌ها و اقشار جامعه، می‌تواند تأثیر بسزایی در علاقه‌مند کردن مردم داشته باشد.

۷-۲-۲- ارائه پیشنهادات

با توجه به آنچه تاکنون گفته شد و آسیب‌هایی که در حوزه برنامه‌ریزی محلی مفصلاً مورد بررسی قرار گرفت، در این بخش به ارائه پیشنهادات و راهکارهایی برای بهبود وضعیت نظام برنامه‌ریزی محلی، پرداخته می‌شود. این پیشنهادات به تفصیل بررسی خواهد شد:

<p>تعیین جایگاه مشخص مدیریت محله در نظام سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و اجرا</p> <p>الف- تعیین جایگاه مدیریت محله در اسناد، ضوابط، مقررات و برنامه‌های فرادست</p> <p>ب- اصلاح دیدگاه مدیران شهرداری (مناطق و ناحیه) نسبت به مفهوم و جایگاه مدیریت محله</p> <p>ج- ارتقاء سطح آگاهی عموم مردم نسبت به مفهوم محله‌محوری و حقوق شهروندی</p>
<p>توجه به زمینه‌ها و بسترهای لازم برای مشارکت مردم</p>
<p>ایجاد حمایت‌های تخصصی از نیروهای محلی</p>
<p>توجه به نقش سازمان‌های مردم‌نهاد</p>

تعیین جایگاه مشخص مدیریت محله در نظام سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و اجرا؛ همان‌طور که در مطالعات و بررسی‌ها به این مسئله اشاره شد، یکی از مهم‌ترین خلأهای عرصه محلی، جایگاه قانونی و اجرائی مبهم نهادهای مدیریت محلی اعم از شورایی و سرای محله است. در همین راستا پیشنهادات برای تدقیق این جایگاه در سه سطح مطرح می‌شود:

الف- تعیین جایگاه مدیریت محله در اسناد، ضوابط، مقررات و برنامه‌های فرادست: در اسناد فرادست مرجع، از جمله برنامه‌های پنج‌ساله اول و دوم شهرداری تهران، به بحث برنامه محلی و مداخله برنامه محلی آن‌طور که باید و شاید پرداخته نشده و هیچ سرفصل، ماده یا حتی تبصره‌ای به صورت مشخص به این موضوع اختصاص نداشته است. بر همین مبنا شاید بتوان با در نظر گرفتن یک سرفصل مجزا در برنامه سوم شهرداری تهران، در زمینه برنامه محلی، به این موضوع به صورت همه‌جانبه‌تر و مفصل‌تر پرداخت و جایگاه آن را در سند فرادست مرجع شهرداری تهران برای پنج سال آینده تضمین کرد. همچنین می‌توان به‌طور مستقل یک آیین‌نامه، دستورالعمل یا مصوبه در زمینه برنامه محلی تصویب و ابلاغ و جایگاه آن را به صورت مشخص در رویکرد مدیریت شهری مشخص کرد. البته نحوه تصمیم‌گیری در این مورد با توجه به استراتژی مسئولان حوزه سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی شهرداری تهران، می‌تواند اشکال مختلفی به خود بگیرد، ولی در اهمیت اجرائی شدن آن تردیدی نیست.

ب- اصلاح دیدگاه مدیران شهرداری (مناطق و ناحیه) نسبت به مفهوم و جایگاه مدیریت محله: همان‌طور که به تفصیل گفته شد، دید غالب مدیران میانی شهرداری به سرای محله و شورایی به‌عنوان عاملان اجرای ابلاغیه‌ها و آیین‌نامه‌های شهرداری است. اغلب مسئولان سطح مناطق و نواحی، دید مناسبی نسبت به هویت و ماهیت واقعی مدیریت محله ندارند و ارتباطی سلسله‌مراتبی و دستوری بین خود و مدیریت محلی قائل‌اند. به همین دلیل سرای محلات تاکنون نتوانسته‌اند به موقعیت مستقلی دست یابند و شورایی نیز از حیثه نظارت بر نحوه ارائه خدمات عمومی محله، پا فراتر نهداده و در نظام تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی جایگاهی ندارد.

ضروری است نسبت به معرفی و آگاه‌سازی جایگاه محلی علاوه بر اصلاحات قانونی و تأکید در اسناد فرادست، آموزش و آگاهی‌بخشی برای کارکنان و مدیران شهرداری صورت گیرد و نحوه برخورد صحیح با مدیریت محله، نهادینه شود. در شهرداری نواحی و مناطق باید نقش محلات و فرصت ارائه نظرات آنان، دیده شود. پیشنهاد می‌شود پروژه‌های سطح محلی در خود محلات پیش‌بینی شود و متولی اجرای طرح‌های محله‌محور و با رویکرد محلی، نهاد محلی باشد.

ج- ارتقاء سطح آگاهی عموم مردم نسبت به مفهوم محله‌محوری و

در زیر مجموعه این کمیته مرکزی، کمیته محلات فعالیت دارند. این کمیته ها الزاما بر اساس تقسیم بندی مناطق و نواحی تعیین نمی شود زیرا تقسیم بندی مناطق عملکرد کمیته ها را در سطح کلانی قرار داده و از اجرائی و عملیاتی شدن دور می شود. همچنین تقسیم بندی برخی نواحی از حد مطلوب منطقه بندی ممکن است کوچک تر یا بزرگ تر باشد. پس از انجام مطالعات پشتیبان، حد مطلوب تعداد محلات برای هر منطقه باید به نحوی باشد که به رغم اینکه مناطق را بزرگ و خارج از کنترل نمی کند، موجب فزونی یافتن تعداد مناطق نیز نشده و مدیریت آن برای کمیته مرکزی دور از دسترس نباشد تا بتوان ارتباط مستقیم با محلات را حفظ کرد. این منطقه بندی همان طور که در تجربه شهر روجستر دیده شد، می تواند با نظر و مشارکت مردم انجام گیرد و به این شکل از مراحل اولیه برنامه حضور مردم دیده شود. کمیته های محلی می تواند متشکل از برگزیدگان و داوطلبان محلی، نمایندگان شورای محلات، نماینده شهرداری و نیروی متخصص امور شهری باشد. در زیر مجموعه این کمیته ها، مدیریت هر محله قرار دارد که شامل سرای محله است. مدیر هر محله باید از اختیارات لازم برای اداره محله مانند یک شهردار محله برخوردار باشد و مانند هر مدیری ملزم به پاسخ گویی به نهاد نظارتی (که همان کمیته مناطق است) هستند. محل کسب درآمد و تأمین هزینه های هر سرای محله با توجه به ویژگی ها و امکانات هر محله باید به دقت دیده شود. ترکیب نیروهای سرای محله و خانه ها و فعالیت ها با توجه به نیازسنجی مدیر محله و طبق نظر شورا و کمیته محلی تعیین می شود.

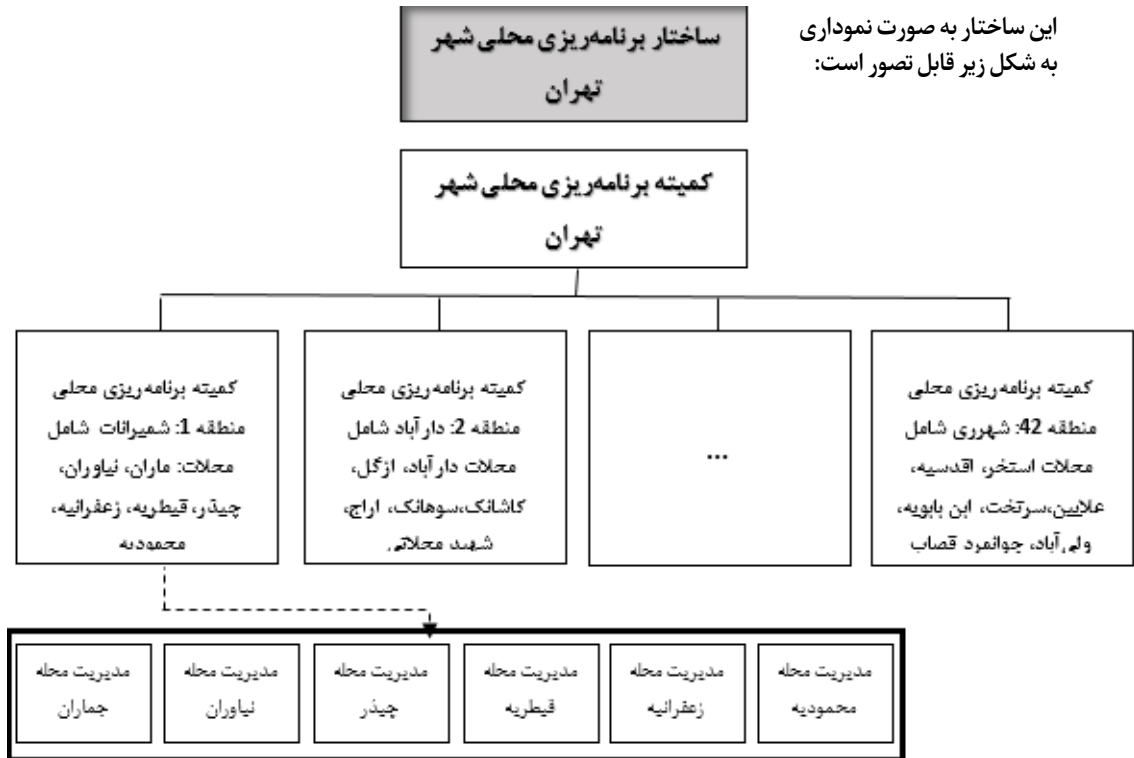
برای مشارکت محلات در امور محلات، در سطوح کلان تر تصمیم گیری، یکی از نمایندگان کمیته های محلی باید در جلسات شهرداری مناطق و محلات حضور یابد. این حضور به صورت عضویت ثابت و دارای حق رأی پیشنهاد می شود تا بتواند مؤثر باشد. همچنین به دلیل تخصصی بودن امور شهرداری به جای نیروهای محلی، نیروی متخصصی که در محله استقرار یافته است، در این جلسات حضور یابد و مدافع منافع محلات باشد.

حقوق شهروندی: یکی از چالش های اساسی پیش روی مدیریت محلات، عدم شناخت و آگاهی مردم محلی نسبت به وجود سرای محله و شورایی و همچنین وظایف و جایگاه واقعی آنان است. سرای محله نزد آن بخش از مردم نیز که شناخته شده است، به عنوان محلی برای آموزش و ارائه خدمات محلی تلقی می شود. شهروندان نسبت به حقوق خود در سطح محلات و جایگاهشان در مراکز مدیریت محله، ناآگاه هستند. ضروری است نسبت به معرفی نهاد مدیریت محلی و تعریف جایگاه شهروندان و آگاهی بخشی نسبت به حقوق شهروندی و اجتماعی، برنامه ریزی شود. شناسایی مشکلات محله از طریق مردم محلی و تمرین مشارکت در حل این مشکل، می تواند در افزایش سرمایه اجتماعی مردمی و ارتقاء آگاهی عمومی تأثیر گذار باشد. پیش فرض این مرحله عملکرد یکپارچه و هماهنگ تمامی نهادهای دولتی و عمومی در این مرحله است. موانع اداری و حقوقی پیش روی تحقق مشارکت از بزرگ ترین عوامل دلسرد شدن مردم نسبت به مشارکت در امور محله است.

همان طور که گفته شد، برنامه ریزی محلی در اسناد و برنامه ها از جایگاه مشخصی برخوردار نیست. در راستای تعیین نقش و جایگاه دقیق مدیریت محله، با توجه به مطالعات انجام شده، ساختاری برای بهبود نظام برنامه ریزی محلی از سوی نگارندگان پیشنهاد می شود. در این ساختار سعی شده، نقش برنامه ریزی محله محور از ساختار کلان برنامه ریزی تا خردترین سطح در محلات دیده شود:

همان طور که گفته شد، برنامه ریزی محلی در نظام مدیریت شهری نقش و هویت مستقلی نداشته و به همین دلیل زیر مجموعه شهرداری نواحی قرار گرفته و جایگاه آن به درستی درک نشده است؛ از این رو نیازمند وجود یک نهاد مستقل برای هدایت، هدف گذاری و جهت دهی کلی به فعالیت ها (نه تعیین دقیق و دستوری محتوای فعالیت ها) برای مشخص شدن جایگاه دقیق خود است. به همین منظور یک کمیته برنامه ریزی محلی مرکزی در سطح شهر تهران و در مجموعه شهرداری تهران، پیشنهاد می شود.

این ساختار به صورت نموداری به شکل زیر قابل تصور است:

ساختار برنامه ریزی محلی پیشنهادی شهر تهران، تنظیم: نگارندگان

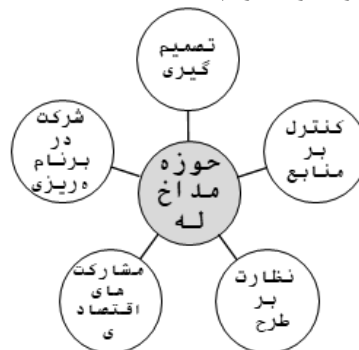

توجه به زمینه‌ها و بسترهای لازم برای مشارکت مردم

همان‌طور که در مطالعات پیشین اشاره شد، ساختار سرای محله، مشارکتی و مردمی نیست و به صورت از پیش تعیین شده و دستوری عمل می‌کند. عدم حضور و درگیری مردم در اقدامات سرای محله موجب شکل‌گیری نقش انفعالی مردم در مواجهه با سرای محله می‌شود. در این صورت سرای محله برای مردم، پاتوق محلی و مرکز تصمیم‌گیری درباره امور محله نیست، بلکه نهاد خدمات‌رسانی مانند سایر نهادهای عمومی و دولتی است. در نتیجه از سوی مردم ارتباطی یک‌سویه با سرای برقرار می‌شود و آنها فقط دریافت‌کننده خدمات هستند. اوست هویتی زن معتقد است: «مشارکت، سهیم‌شدن مردم در تدوین سیاست‌ها و پیشنهادهای مشارکت کامل فقط در جایی تحقق می‌یابد که مردم بتوانند نقش فعال در فرایند تهیه طرح‌ها بر عهده گیرند». مشارکت اساساً متفاوت با مطلع کردن مردم از نتیجه کار و ارائه خدمات یا دریافت کمک‌های مالی است و باید از نخستین مراحل برنامه‌ریزی شروع شود. به نظر می‌رسد در تمامی اسناد مورد بررسی و همچنین مطالعات میدانی، ارتباط بدنه مردمی محلات، خارج از نهادها و ارکان‌های محلی مانند شورایی یا هیئت امنای محله، درباره برنامه محلی و با نهادهای فرادست مانند شهرداری نواحی، شورای اسلامی شهر تهران و... بسیار ضعیف است. نحوه ارتباط این نهادهای محلی نیز طبق مطالعات انجام‌شده دارای آسیب‌هایی است که پیش‌تر به تفصیل مورد بحث قرار گرفت.

شهروندان دقیق‌ترین اطلاعات را درباره محله خود و موضوعات مرتبط با آن دارند و بیشترین تأثیرات را از تصمیمات می‌پذیرند، در نتیجه سهم بیشتری برای مشارکت در روند تصمیم‌گیری باید داشته باشند. لازم است حوزه‌های مداخله و نظارت مردم، در ابعاد گسترده‌تری که در نمودار زیر نمایش داده شده، مورد توجه قرار گیرد:

حوزه مداخله و مشارکت مردم

تنظیم: نگارندگان

همچنین ضروری است در جذب مشارکت مردم لزوم توجه به تمامی اقشار جامعه اعم از گروه‌های مختلف سنی، جنسی و فکری در نظر گرفته شود و بسترهای لازم برای حضور تمامی گروه‌ها فراهم شود. نهادهایی مانند مساجد و حسینیه‌ها در بسیاری از محلات نقش برجسته‌ای دارند و باید به نقش آنها توجه کرد؛ اما توجه صرف به مساجد به‌عنوان مراکز برقراری ارتباط با مردم محلی، تمام ماجرا نیست، زیرا نمی‌توان تصور کرد تمامی مردم محلی در این مراکز حضور می‌یابند. سرای محله و شوراییاری عمدتاً محل تجمع سالمندان و زنان خانه‌دار شده و شاید دلیل این است که نقطه اتکای خود را مسجد قرار داده است. حال آنکه بخش قابل توجهی از مردم محله را جوانان و کارمندان و سایر شاغلان تشکیل می‌دهد که به دلیل مشغله‌های خاص خود فرصت حضور در این گونه فضاها را نمی‌یابند. البته لازم به ذکر است که فرصت حضور زنان را نیز در سرای محلات به دلیل ارائه برخی خدمات مربوط به کودکان باید غنیمت شمرد. این

زنان در محلات نقش پررنگ‌تری نسبت به سایر گروه‌ها دارند. آنها ساعات بیشتری را در محله می‌گذرانند و حلقه تشکیل‌دهنده بسیاری از اجتماعات محلی غیررسمی مانند صندوق‌های قرض‌الحسنه خانگی، کارآفرینی و ایجاد اشتغال در حلقه روابط دوستانه، پاتوق‌های محلی در تربه‌بار، پارک‌ها و فضای سبزها و همچنین برگزاری جلسات هفتگی یا ماهانه و... همین زنان هستند. سرای محله برخلاف موفقیت در جذب این گروه از جامعه محلی، هنوز نتوانسته از فرصت حضور این زنان برای نشر و ترویج فرهنگ مشارکت و افزایش درک زندگی شهری در اجتماع محلی، بهره جوید.

ایجاد حمایت‌های تخصصی از نیروهای محلی

همان‌طور که تأکید شد، نقش نیروهای محلی در مدیریت محله‌محور، جایگاه ویژه‌ای دارد. بر اساس بررسی‌های انجام‌شده، یکی از دلایل موفق نبودن نهاد مدیریت محلی نیز عدم تخصص و توانایی علمی کافی، شناسایی شد.

حضور نیروهای محلی به دلیل اشراف و آگاهی بیشتر نسبت به مسائل محله از ضروریات است، اما نیروهای محلی از نظر علمی و تخصصی، توان اجرایی و نظارتی ندارند و نیاز است اصلاحات ساختاری اصلی در بدنه و رویکرد آنها شکل گیرد تا قدرت و کفایت لازم را برای این موضوع پیدا کنند؛ اما این موارد به معنای سلب ضرورت در مورد دخیل شدن آنها در پروژه‌ها و طرح‌ها نیست. می‌توان (همان‌طور که در نمونه شهر روجستر مشاهده شد) از نیروی متخصص و نماینده شهرداری برای آشنایی و راهنمایی نیروهای محلی در نهادهای محلی استفاده شود. همچنین با تجهیز محلات به نیروهای متخصص، به جای اجرای سراسری یک موضوع و یک طرح در تمامی محلات شهر تهران، هر محله با توجه به شرایط و نیازهای خود، طرح‌ها و پروژه‌های مرتبط را تعریف کند و در پی اجرا برآید.

توجه به نقش سازمان‌های مردم‌نهاد

سمن‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد با وجود اینکه در بسیاری از محلات شکل نگرفته‌اند، اما در برخی دیگر از محلات به‌ویژه محله‌هایی که شدت آسیب‌های اجتماعی در آنها بالاست، سال‌ها نقش پررنگی ایفا کرده‌اند. عدم حمایت از فعالیت‌ها توسط نهادهای مسئول، سنگ‌اندازی و مانع‌تراشی از سوی دستگاه‌های دولتی و عمومی، پروسه‌های اداری سنگین و طولانی و سخت‌گیری در ارائه مجوز برای فعالیت‌های این نهادها، موازی‌کاری در عملکرد سازمان‌های مردم‌نهاد در قبال یکدیگر و نهادهای رسمی، از مهم‌ترین دلایلی هستند که به‌رغم سال‌ها حضور این نهادها در محله‌ها آن‌طور که باید و شاید به نتیجه مطلوب نینجامیده است. با توجه به نقشی که این نهادها در حل مشکلات و آسیب‌های اجتماعی محلات دارند و نیز با توجه به سرمایه اجتماعی و انسانی‌ای که در این نهادها ایجاد شده، می‌توان آنها را جزو پتانسیل و منابع مهم محلات برشمرد و لازم است جایگاه آنان در نظام برنامه‌ریزی محلی در هماهنگی با نهادهای رسمی و سایر سازمان‌های مردم‌نهاد دیده شود. همچنین در محله‌هایی که این نهادها شکل نگرفته‌اند، زمینه و بسترسازی لازم برای تسهیل حضور و فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد فراهم شود. لازم است فعالیت این سازمان‌ها در زمینه‌های متنوع شهری و اجتماعی، حمایت شده و به سازمان‌های حمایت از آسیب‌های اجتماعی اکتفا نشود. حضور و فعالیت این نهادها، مطالبه‌گری، احساس مسئولیت و حساسیت نسبت به حقوق شهروندی را در مردم محلی می‌تواند افزایش دهد. فعالیت در زمینه‌هایی مانند امنیت، محیط زیست، کارآفرینی، حقوق زنان و... از زمینه‌هایی است که می‌تواند مورد حمایت قرار گیرد.

فهرست منابع

احمدی، حسن، الگوی برنامه‌ریزی شهری در آمریکا مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهری وزارت کشور تهران ۱۳۷۸.
ازکیا، مصطفی؛ غفاری غلامرضا، توسعه روستایی با تأکید بر جامعه

- روستایی ایران، نشر نی تهران.
- ازکیا، مصطفی، روش‌های کاربردی تحقیق، نشر کیهان: تهران، ۱۳۸۲.
- اساسنامه انجمن‌های شورایی، مندرج در سامانه جامع شوراییاران، رؤیت‌شده در فروردین ۱۳۹۷.
- اوست هویتی زن، اندریاس، ناصر برکپور، مشارکت شهروندان در طرح‌ریزی و توسعه نواحی شهری، مجله معماری و شهرسازی، شماره ۴۸ و ۴۹: ۱۳۷۷.
- آیین‌نامه داخلی شوراییاری / هیئت امنای محله (۱۳۹۴). دوره چهارم، مندرج در سایت ستاد هماهنگی شوراییاری‌های شورای اسلامی شهر تهران.
- ب.راس، من، گرچن؛ کاترین، مارشال؛ علی پارساییان روش تحقیق کیفی، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، ۱۳۷۷.
- برکپور، ناصر؛ شرفی، مرجان؛ گونه‌شناسی تکنیک‌های مشارکت شهروندان در برنامه‌ریزی شهری بر مبنای سطوح مختلف مشارکت، نامه معماری و شهرسازی دوفصلنامه دانشگاه هنر، شماره ۴، بهار و تابستان ۱۳۸۹.
- برنامه پنج‌ساله دوم شهرداری تهران (۱۳۹۷-۱۳۹۳). مندرج در سایت شهرداری تهران.
- برنامه پنج‌ساله شهرداری تهران (۱۳۸۸-۱۳۹۲). مندرج در سایت شهرداری تهران.
- بلیکی، نورمن؛ چاووشیان، حسن، طراحی پژوهش‌های اجتماعی، نشر نی، ۱۳۸۴.
- پناهی، محمد عادل، کاویانی، یونس و داهای، الهام (۱۳۹۰). ساماندهی مشارکت شهروندان در اداره امور شهر با رویکرد محله‌محوری (مفاد بند ۲-۱۶ پیوست شماره ۴ سند طرح جامع). تهران: مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران.
- پور محمدی، محمدرضا و نادر زالی (۱۳۸۳). توسعه انسانی، چالش‌ها و چشم‌اندازها (با نگاهی تحلیلی به شاخص‌های توسعه انسانی)، مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی، شماره ۱۵، صص ۳۷-۵۷.
- پوراحمد، احمد، زیاری، کرامت اله و حمیدی، اکبر (۱۳۹۴). سنجش کارکرد دفاتر تسهیلگری در نوسازی بافت‌های فرسوده شهری (مطالعه موردی: ناحیه ۴ منطقه ۱۱ شهرداری تهران). فصلنامه جغرافیایی سرزمین، ۱۲ (۴۷)، ۴۹-۶۳.
- پورموسی، موسی و سلمان معصومی (۱۳۸۹). ساماندهی و توانمندسازی محلات آسیب‌پذیر با تأکید بر نقش مدیریت شهری، ماهنامه شهرداری‌ها، شماره ۹۹.
- پیربابایی، محمدتقی و حسن سجادزاده (۱۳۹۰). مفاهیم فضای شهری در شهر اسلامی، نشریه مطالعات شهری ایرانی اسلامی، دوره ۹، شماره ۲۷.
- تاج‌مزیانی، علی‌اکبر و حامد، مهدیه (۱۳۹۴). جایگاه شهرداری در اعمال سیاست اجتماعی محلی در متن قوانین شهرداری (مطالعه موردی: شهرداری تهران). مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، ۴ (۲)، ۲۲۳-۳۴۵.
- تقوایی، مسعود؛ حسینی خواه، حسین و جبار علیزاده اصل (۱۳۹۴). استراتژی توسعه شهری با تأکید بر توانمندسازی محلات شهری، مطالعه موردی: محله اکبرآباد یزد، مجله آمایش جغرافیایی فضا، فصلنامه گلستان، سال ۵، شماره ۱۵.
- توسلی، غلامعباس، جامعه شناسی شهری، دانشگاه پیام نور، تهران، ۱۳۸۶.
- توکلی نیا، جمیل، تحلیل پایداری محله‌های کلان‌شهر تهران با تأکید بر عملکرد شوراییاری‌ها، نشریه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۰، زمستان ۱۳۸۸.
- تفه الاسلامی، عمیدالاسلام و امین زاده، بهناز، بررسی تطبیقی مفهوم و اصول به کار رفته در محله ایرانی و واحد همسایگی غربی، فصلنامه هویت شهر، شماره ۷، ۱۳۹۲.
- جهانی‌دولت‌آباد، رحمان؛ شمعی، علی و اسماعیل جهانی‌دولت‌آباد (۱۳۹۲). سنجش میزان هویت محله‌ای با تأکید بر نقش نهادهای مردمی در منطقه ۷ تهران، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال ۱۳، شماره ۳۱.
- حاجی پور، خلیل، برنامه‌ریزی محله مینا رهیافتی کارآمد در ایجاد مدیریت شهری پایدار، نشریه هنرهای زیبا شماره ۲۶: تابستان ۱۳۸۵.
- حاجی‌علی‌اکبری، کاوه (۱۳۹۶) شناسایی شاخص‌های مؤثر بر تحقق پایداری محله از جنبه کارکردی؛ مورد پژوهش: محلات دارای بافت فرسوده تهران، مجله باغ نظر، شماره ۵۱.
- حافظ‌نیا، محمدرضا و محمدباقر قالیباف (۱۳۸۰). راهبرد توسعه فضایی قدرت سیاسی در ایران از طریق توسعه نهادهای محلی، مجله تحقیقات جغرافیایی، شماره ۶۱، از ۳۹ تا ۶۱.
- حافظی‌پور، لیلیا (۱۳۹۵). نقش توسعه پایدار در فرهنگ و جامعه، مطالعات آینده پژوهش و سیاست‌گذاری، دوره ۲، شماره ۴.
- حامد مقدم، احمد، مشارکت و توسعه مشارکتی روستایی، مجموعه مقالات سمینار جامعه‌شناسی، جلد ۲، انتشارات سمت: ۱۳۷۳.
- خزائی، مصطفی؛ رضویان، محمدتقی؛ محله‌محوری، رهیافتی در ایجاد مدیریت شهری پایدار (نمونه موردی: محله قیظریه تهران)، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری چشم‌انداز زاگرس، دوره هشتم، شماره ۳۰، زمستان ۱۳۹۵.
- خوروی پاک، محمدرضا؛ تمرکززدایی و خودمدیری، نشر چشمه، پاییز ۱۳۸۴.
- ذاکری، هادی، مجموعه دست‌والعمل‌ها و آیین‌نامه‌های ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی در محلات شهر تهران، نشر فرهنگ و تمدن، ۱۳۹۱.
- ربانی خوراسگانی، علی؛ صدیق اورعی، غلامرضا و مهدی خنده‌رو (۱۳۸۸). بررسی سرمایه اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در سطح محله، مجله علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، شماره ۱۴.
- رجایی، محمدعلی؛ گودرزی، مریم و...، بازتاب حس تعلق به مکان در طراحی سرای محله کوهسار تهران، نشریه پژوهش‌های مکانی-فضایی، شماره دوم، بهار ۱۳۹۶.
- رضازاده، رضیه، رویکردی روان‌شناسان و جامعه‌شناسانه به هویت مانی در شهرهای جدید؛ مجموعه مقالات هویت شهرهای جدید.
- رضایی، محمدرضا و مؤذن، سهراب (۱۳۹۶). ارزیابی رابطه مدیریت محلات با حکمروایی شهری در کلان‌شهر تهران (مطالعه موردی: مناطق ۱، ۱۲ و ۱۶ شهر تهران). نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی، ۲۱ (۶۰)، ۱۴۲-۱۱۹.
- سرور، رحیم، ارزیابی تأثیر اجتماعی و فرهنگی سرای محله، معاونت امور اجتماعی و فرهنگی اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی، نشر علوم اجتماعی، چاپ اول، ۱۳۹۴.
- سعیدی رضوانی، هادی، «عملیاتی کردن شهرسازی مشارکتی در ایران»: محله هنرهای زیبا، شماره ۲۸: زمستان ۱۳۸۵.
- شمعی، علی (۱۳۹۴). راهبردهای توسعه محله‌ای با رویکرد مشارکتی از طریق دفاتر تسهیلگری (مورد مطالعه: بافت فرسوده محله جمهوری شهر تهران). توسعه محلی (روستائی-شهری)، ۱۷ (۱)، ۱۲۸-۱۰۳.
- شیرعلی، ابراهیم و مهدی شهبازی (۱۳۹۲). مطالعه جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر فقدان نهادینگی حکومت محلی در شهر تهران (مطالعه موردی شوراییاری، دوره ۲، شماره ۴، صص ۵۴۷-۵۶۹).
- شیوه‌نامه بخش ابتکارات جامعه‌محور جشنواره تسنیم (۱۳۹۵). اداره کل

امور بانوان شهرداری تهران.

شيوه‌نامه پنجمین جشنواره تسنیم (۱۳۹۵). اداره کل امور بانوان شهرداری تهران.

صالحی امیری، سیدرضا؛ قدمی، محسن و یوسف بیگزاده (۱۳۹۱). طراحی و ارائه الگو جهت تأثیر سنجش سرمایه اجتماعی بر ابعاد توسعه پایدار، نشریه مدیریت بهره‌وری، شماره ۲۳.

صفایی‌پور، مسعود و حبیب‌روزیه (۱۳۹۰). پایداری محلات، راهکاری جهت دستیابی به توسعه پایدار شهری، مجله توسعه اجتماعی، دوره ۵، شماره ۴۰۳.

طرح تشکیل انجمن‌های شورایی شهر تهران (۱۳۷۸). مندرج در سایت ستاد هماهنگی شورایی‌های شورای اسلامی شهر تهران.

طرح راهبردی ساختاری توسعه و عمران شهر تهران (طرح جامع تهران) (۱۳۸۶). وزارت مسکن و شهرسازی - شهرداری تهران، مصوب شورای عالی شهرسازی و معماری ایران.

عارفی، مهیار؛ تولایی، نوین؛ «به سوی رویکرد دارایی مبنا برای توسعه اجتماع محلی»، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۲۱: ۱۳۸۴.

عظیمی‌آملی، جلال و ارشادی‌وهرام، سمر (۱۳۹۶). مدیریت شهری محله‌محور با رویکرد برنامه‌ریزی مشارکتی (نمونه: محله‌های شهری منطقه ۱ شهرداری تهران). جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، ۲۶ (۱)، ۴۰-۲۱.

علوی‌تبار، علیرضا، الگوی مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها (تجارب جهانی و ایران): انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور، چاپ اول، جلد اول، تهران: ۱۳۷۹.

غفاری، غلامرضا (۱۳۹۲). مدیریت شهری و مشارکت‌های اجتماعی، تهران: نشر تیسرا.

فرودی، فاطمه، ارائه مدل‌های مشارکت در توسعه اجتماعات محلی با رویکرد NBN (نمونه موردی: شهر تهران، محله فرحزاد)، استاد راهنما: غلامرضا کاظمیان و فرشاد نوریان، دانشگاه تهران پردیس هنرهای زیبا، زمستان ۱۳۹۵.

فلاحی‌گیلان، روح‌الله، روشنفکر، پیام و کلانتری، عبدالحسین (۱۳۸۸). جایگاه مشارکت شهروندان در اسناد بالادستی، نشریه دانش شهر، ۴، ۱-۲۶.

فلیک، اووه؛ جلیلی، هادی؛ درآمدی بر تحقیق کیفی، نشر نی، ۱۳۸۷.

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران همراه با اصلاحات ۱۳۶۸.

قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۰-۱۳۹۶).

کاظمیان و دیگران، مدیریت شهری، جلد اول و دوم، نشر تیسرا، چاپ اول، تابستان ۱۳۹۲.

کاظمیان، غلامرضا؛ قربانی‌زاده، وجه‌الله؛ شفیع، سعید؛ دستیابی به توسعه پایدار محلی از طریق ظرفیت اجتماعی ساکنان و فعالان اقتصادی محله غیررسمی مطالعه موردی: محله شمیران‌نو، فصلنامه مطالعات شهری، شماره چهارم، پاییز ۱۳۹۱.

گرانیپیه‌واقعی، طاهره و زهره، دانشپور (۱۳۹۲). برنامه‌ریزی توسعه اجتماع پایدار در یک ناحیه خُرد شهری، در سطح یک اجتماع محلی: محله امیرآباد شهر تهران. نامه معماری و شهرسازی، ۵ (۱۰)، ۴۵-۲۵.

مجوز تشکیل ستاد ساماندهی مشارکت‌های اجتماعی مناطق ۲۲ گانه شهرداری تهران (۱۳۸۵). مندرج در سایت ستاد هماهنگی شورایی‌های شورای اسلامی شهر تهران.

مدنی‌پور، علی، فضاهای عمومی و خصوصی شهر، فناوری ارتباطات و اطلاعات شهرداری تهران، ۱۳۸۹.

مقایسه فعالیت‌های سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ سازمان رفاه و خدمات

اجتماعی، معاونت امور اجتماعی و فرهنگی سازمان رفاه و خدمات اجتماعی. مقیمی، محمد (۱۳۸۰). مدیریت دولتی و سازمان‌های محلی با نگاهی به ایران، ویژه‌نامه دانش مدیریت، سال چهاردهم، شماره ۵۵، صص ۱۹۴-۱۵۷.

نوری کرمانی، علی، علی‌اکبر، رضایی و پاکدل‌نژاد، مصطفی (۱۳۹۴). ارزیابی برنامه‌ریزی مشارکتی طرح مدیریت محله در شهر تهران. مطالعات جامعه‌شناختی شهری، ۵ (۱۵)، ۱۸۳-۲۱۸.

نوریان، فرشاد؛ مظفری‌پور، نجمه، ارزیابی عملکرد مدیریت محله‌محور با تأکید بر شاخصه‌های سرمایه اجتماعی، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۴ دوره ۱۸: زمستان ۱۳۹۲.

منابع لاتین:

Adeline Min Fen Kooi, Neighbors Building Neighborhoods: A Critical Look at Citizen Participation in Rochester: May 2006. Becke Barbara r, Damian Kelly Eric, "community planning, Island press, 2009.

David Boehlke for Goldseker Foundation, Great Neighborhoods, Great City, Revitalizing Baltimore through the Healthy-Neighborhoods Approach, November, 2001.

Dhamotharan, Mohan. (2009) "Hand book on integrated community developemete seven D approach to community capacity development"

Freestone, R. (2000). Urban planning in changing world, e & FN spod.

Glikman, Norman J. & Lisa J. Servon. (1988) "More than Bricks and sticks: five components of community development-corporation capacity" Housing and Policy debate. Volume 9. Issue 3: Fanniema foundation.

Jarle Crocker, "The Neighbors Building Neighborhoods Initiative in Rochester, New York" National Civic Review, vol. 89, no. 3, fall 2000.

Johnson, William A. Jr. 2005, State of the City Address. Rochester Academy of Medicine. 1 March, 2005, Text extracted from Cultural Mosaic.

Johnson, William A. Jr. 2005, State of the City Address. Rochester Academy of Medicine. 1 March, 2005, Text extracted from Cultural Mosaic.

Mattessi ch ,p, and Monsey ,M (2004) , " community building: what make it work.

Pinnegar, S. (2012), Neighbourhood Planning, International Encyclopedia of Housing and Home, University of New South Wales, Sydney, NSW, Australia.

Tony Favro, "Rochester gives its citizens the power to shape their city, 2006".

Tooran, Alizadeh, Metropolitan Planning And Nbn: A Comparative Policy Analysis, Sydney Vs. Brisbane.

منابع اینترنتی:

www.norfolk.gov/index.aspx.

www.rochesterliving.com/neighborhoods.

www.ci.rochester.ny.us/ded/NBN/history.cfm , Greater Rochester Urban Bounty.

تهران مجموعه‌ای از محلات دیرپا و صاحب هویت است. علیرغم توسعه شتابان فیزیکی و جمعیتی در سال‌های اخیر هنوز این محلات ظرفیت‌های بالقوه تهران برای بازگشت به مسیر توسعه پایدار و جلب مشارکت شهروندان است. کتاب حاضر نتیجه سه عنوان مطالعه در حوزه محلات و توسعه محله‌محور در تهران است. فصل اول کتاب در ارتباط با بررسی اسناد بالادستی به منظور بررسی جایگاه حقوقی و الزام‌آور برای محلات در روند توسعه شهری و واگذاری وظایف مدیریت شهری به محلات است. فصل دوم و سوم به ترتیب در ارتباط با ارزیابی نهادهای رسمی و شهری مستقر در محلات و نهادهای مردمی و اجتماع‌محور است. این ارزیابی شامل بررسی وضع موجود و جاری این نهادها، کارکردهای توسعه‌ای آنها و پیشنهادهایی برای بهبود کارکردهای آنها جهت مشارکت در روند توسعه محله‌محور است. نتایج این مطالعات می‌تواند برای متخصصان برنامه‌ریزی شهری، مدیران شهری و فعالان مدنی حوزه شهر مفید باشد. این مجموعه از مجموعه اسناد پشتیبان برنامه سوم توسعه شهر تهران است.

